"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն) 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՅԱՌԱՋ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒԼԻՍ 1926
2 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 144 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԱՐՋՊԱՆ ՏԸ ԺՈՒՎԸՆԷԼԻ ԼԱՒԱՏԵՍ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

Տակաւին առիթ կ'ունենանք պարզելու Եւրոպայի առաջին Պատգամաւորական ժողովին ամբողջական պատկերը: Մինչեւ հիմա, բաւականացանք օրը օրին հաղորդելով կատարուած աշխատանքը:

Ըսենք, մէկ բառով, որ մենք հետեւեցանք այս ձեռնարկին, իբրեւ փորձ մը Եւրոպայի գաղութները կազմակերպելու, քիչ մը կարգ-կանոն մտցնելու: Կը հաւատանք թէ կանոնագիրը մշակողն ալ նոյն միտքը ունէր, թէեւ առաջնորդուած էն չափազանց պահպանողական ոգիով, որ կը յիշեցնէ աւելի 1830ի քան 1860ի օրերը: Կանոնագրին բոլոր տրամադրութիւնները յարմարցուած են «Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ» պահանջներուն, եւ անոր համեմատ ալ խմբագրուած: Ամէն մէկ յօդուածի մէջ, կը յիշուի թէ «Եւրոպայի Թեմի եկեղեցական» կազմակերպութիւն է եղածը: Թեմական խորհուրդ, վիճակային խորհուրդ, հովուական շրջան եւլն. բացատրութիւնները բոլորովին տարբեր շապիկ մը հագցուցած են նախագիծին, որ շատ հեռ կը մնայ հարեւան գաղութներու, Լոնտոնի կամ Պրիւքսէլի կանոնագիրներէն, նոյն իսկ Մարսիլիոյ Ներկայացուցչական ժողովի ծրագիր-կանոնագրէն: Տեղեկաբեր յանձնախումբը կարգ մը բարեփոխումներ կատարած էր, և վաւերացման պահուն ալ փոփոխութիւններ եղան, բայց շապիկը նոյնութեամբ կը մնայ:

Ուրեմն, ոգին առնելով, բոլոր պատգամաւորներն ալ կ'ուզէին որ ժողովը արդիւնքի մը յանգի: Այս տեսակէտով մասնաւորապէս գնահատելի էր հարեւան գաղութներու եւ Լիոնի պատգամաւորներուն դիրքը: Փարիզի վեց պատգամաւորները, որոնք ընտրուած էին Եկեղեցիի Հոգաբարձութեան կողմէ, սկիզբէն իսկ մատնեցին կանխակալ ոգի մը: Անոնք յայտնապէս կը զգացնէին թէ՝ խմբովին պիտի հեռանան, եթէ Պատգամ. ժողովը այնպիսի կանոնագիր մը հաստատէ որ կը հակասէ իրենց կանոնադրութեան, կամ «ընկալեալ սովորութեանց»: Աւելի բաց խօսելով — անոնք երբեք չեն հանդուրժեր որ եւ է գերագոյն իշխանութեան կամ հակակշռի, եւ պիտի շարունակեն գործերը վարել այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա: «Մենք արդէն կազմակերպուած ենք», կը շեշտէին յաճախ:

Այսպէս կամ այնպէս, աշխատանքները շարունակուեցան, երբեմն չվտանգելու մտահոգութեամբ, մինչեւ որ ծագեցաւ Մարսիլիոյ տագնապը: (Այդ մասին կը խօսինք առանձին):

Ընդունուած կանոնագրին համաձայն, որ հաստատուեցաւ մէկ տարուան համար, կը սահմանուի Թեմական Կեդր. խորհուրդ մը: «Հովուական վիճակներ» պիտի հաստատուին այն տեղերուն մէջ ուր չկան: Իրականին մէջ, բոլոր այն շրջանները որ պատգամաւորներ ղրկած էին, ունին իրենց ուրոյն կազմակերպութիւնները, աւելի աշխարհական ոգիով, ինչպէս ըսինք, եւ տեղ տեղ առանց կրօնական դաւանանքի կամ սեռի խտրութեան: Միայն Փարիզն է որ չունի ժողովրդական օրկան մը: Եկեղեցիի Հոգաբարձութիւնը կը մասնակցէր իբր այդ, միայն իր անդամները նկատի առնելով: Ուրեմն, 20-30 հոգի ընտրեր էին վեց պատգամաւոր, յանուն Փարիզի 15,000 հայութեան: Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել որ այս ձեւը համապատասխան էր կաթող. պատրիարքութեան տուած հրահանգին:

Ուրեմն, հաստատուած կանոնագիրը առ այժմ կը պատշաճի միայն Ֆրանսայի, այն ալ որոշ մասերու, քանի որ ընդունուեցաւ իւրաքանչիւր շրջան ազատ ձգել իր ներքին գործերուն մէջ: Այս չի նշանակեր թէ բոլորն ալ ենթակայ չեն Կեդր. Խորհուրդին: Այլապէս, օդին մէջ առկախ բան մը պիտի դառնար փորձուած կազմակերպութիւնը:

Չգիտենք թէ ինչ ելք պիտի ունենայ այս ձեռնարկը: Այն պատգամաւորները որոնք ժողովին հետեւեցան մինչեւ վերջը, կը հաւատային թէ ձեւի համար չէ որ կ'աշխատին: Յաճախ կը շեշտուէր համերաշխ գործակցութեան պէտքը, որպէսզի գործը փրկուի: Եղածը շատ աւելի տժգոյն է քան մինչեւ հիմա փորձուած կազմակերպութիւնները, բայց արժէք պիտի ունենայ իբրեւ միութեան գիծ, ինքնագլուխ սովորութիւնները արգելելու համար:

Այս ձեռնարկը յաջողի թէ ոչ, մեր պարտքն է ամէն կերպով ուժ տալ Եւրոպայի կազմակերպութեան: Զանազան խմբակային փորձերը ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ կասկածի տակ ձգել անոնց հեղինակներուն պարկեշտութիւնը:

Ասպարէզը բաց է. թող գան եւ փայլին անոնք որ գործելու կամք եւ ընդունակութիւն ունին: Մենք չենք հետաքրքրուիր անձնական հաշիւներով: Մեր ուզածը այն է որ այս թափառական բազմութիւնները համախմբուին օրէնքի մը շուրջը, համաձայն տեղական պահանջներուն, առանց տեղացիի կամ նորեկի, ուղղափառի կամ հեթանոսի խտրութեան:

Մեղքը մերը չէ, եթէ գործը լքուի եւ պայքարը փոխադրուի ուրիշ գետնի վրայ: Շ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Երկուշաբթի օր, Պատգամ. ժողովը, մանրամասն քննութեան ենթարկեց Մարսիլիոյ հինգ պատգամաւորներուն ընտրութեան խնդիրը: Պաշտօնական տեղեկագիրը եւ պատգամաւորներուն տրուած պաշտօնագիրը բաւական չհամարուելով, կարգ մը պատգամաւորներ ուզեցին լսել նաեւ բողոքները:

Լսուեցան Մարսիլիայէն եկած պատգամաւորներէն Պ. Արշակ Թորոսեանի բացատրութիւնները, որոնք կը համապատասխանէին Ընտրող. Ժողովին տեղեկագրին, եւ բողոքողներէն Պ. Յովսէփ Գուլումճեանը (Ռամկավար), որ կարգ մը սնոտի թերութիւններ կը մատնանշէր: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, քուէարկութիւն կատարուելով, յառաջ եկաւ հետեւեալ արդիւնքը, — չորս՝ ձեռնպահ, հինգ՝ վաւերացման կուսակից, վեց՝ դէմ: Երկու Դաշնակցական պատգամաւորները բողոքեցին որ երկու չափ երկու կշիռ կը գործածուի, մանաւանդ որ ո՛ր եւ է վաւերացում կամ բեկանում պէտք է ներկայացնէ քուէներու 2-3րդը: Երեքշաբթի օր, հարցը նորէն վիճաբանութեան դրուեցաւ, նորէն կարդացուեցան պաշտօնական տեղեկագիրները եւ բողոքները, մինչեւ անգամ կողմնակի գանգատները, ինչ որ աւելորդ գիջում մըն էր: Լիոնի պատգամաւորները առաջարկեցին որ վաւերացուի ընտրութիւնը իբրեւ օրինաւոր: Կարգ մը պատգամաւորներ ընտրութիւնը օրինաւոր գտնելով մէկտեղ, կ'ուզէին երկու կողմն ալ գոհ ձգել:

Փարիզի պատգամաւորներէն Պ. Ա. Ճէվահիրճեան առաջարկեց յանուն համերաշխութեան, հինգ պատգամաւորներէն երեքը միայն ընդունիլ (Դաշնակցական) եւ երկուքը առնել բողոքողներէն: Պ. Պ. Վ. Մարտիկեան եւ Շ. Միսաքեան բողոքեցին այսպիսի սակարկութեան մը դէմ եւ պահանջեցին կա՛մ վաւերացնել, իբրեւ օրինաւոր, եւ կամ բեկանել: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, 4ի դէմ 9 ձայնով որոշուեցաւ 1.— Վաւերացնել Մարսէյլի հինգ պատգամաւորներու ընտրութիւնը, 2.— Մարսիլիոյ պատգամաւորներուն թիւը բարձրացնել եօթնի, կանչելով միւս առաւելագոյն քուէ շահած երկու թեկնածուները (Պ. Արշակ Զօպանեան, 24 եւ Մ. Պապաջանեան, 19 քուէ), 3.— Նոյն հիման վրայ ուժի բարձրացնել Փարիզի վեց պատգամաւորները:

Չորեքշաբթի, Փարիզի պատգամաւորները հաւաքաբար հրաժարական ղրկեր էին... Ժողովը, որուն ներկայ էին նաեւ Մարսիլիոյ հինգ պատգամաւորները՝ Պ. Պ. Հմայեակ Խոսրովեան, Մ. Սարեան, Յ. Ամատունի, Տոքթ. Լ. Գրիգորեան եւ Արշակ Թորոսեան, որոշեց շարունակել իր գործը, եւ միեւնոյն ատեն պատուիրակութիւն մը ընտրեց, որ պիտի լսէ Փարիզի պատգամաւորներուն տեսակէտը:

Անցնելով օրակարգի, ժողովը վաւերացուց թեմական կազմակերպութեան կանոնագիրը, կարգ մը բարեփոխումներով, եւ մէկ տարուան համար:

ՄԱՏՆԻՉԻՆ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիոնէն կը գրեն մեզի.—

Տխրղռսաւոր մատնիչը, որուն երկու ամիսէ ի վեր կատարած զզուելի դերին մասին յաճախ առիթ ունեցայ գրելու, կը կոչուի Գուրգէն Թահմազեան: Մենք մինչեւ հիմա անունը տալու պատիւը չըրինք իրեն. սակայն այս նախկին Հնչակեանը եւ փաշաներու պնակալեզը մատնութեան եւ ստորնութեան չափը անցուց այլ եւս: Հանրային կարծիքին առջեւ կը խայտառակենք Երեւանի այս ուրացող խմբագիրն ու վարիչը. թող հասարակութիւնը գիտնայ թէ որո՞նք են այդ խառնակիչ օւկանը հրատարակող թշուառականները: Այս մարդը իր հանգիստը կորսնցուց այն օրէն ի վեր, երբ իմացաւ որ ոստիկանութիւնն ու հարցաքննիչ դատաւորը որ եւ է յանցանք չեն կրցած գտնել իր մատնած տասնէ աւելի դաշնակցականներուն վրայ, որոնք պարզ ձեւական հարցաքննութենէ վերջ ազատ ձգուեցան: կատղած իր խլրդային աշխատանքներու անհետեւանք մնալէն, այսօր, դէպքէն երկու ամիս վերջ, ելե՛ր է ըրեր քանի մը միամիտ բանւորներ կաշառել, ընդ. Ապահովութեան փոխտնօրէն Պ. Օզըրի առջեւ վկայութիւն տալու համար թէ Պաղտասարեանին դանակի հարուածը տուողն է Պօղոս Թիւլպէնտճեանը:

Գուրգէն Թահմազեան լուր չունի որ Պօղոս Թիւլպէնտճեան մինչեւ վերջ կարգապահութեան կը հսկէր եւ դէպքին ներկայ երկու ոստիկանները Մայիսի առաջին շաբթուն Պ. Օզըրօի առջեւ վկայեցին թէ մեր յիշեալ հայրենակիցը բնաւ չէ բաժնուած իրենցմէ ամբողջ կռիւի ընթացքին եւ մինչեւ վերջ աջակցած է այդ ոստիկաններուն:

Միամիտ բանւորները պէտք է գիտնան թէ ֆրանսական օրէնքը ծանր պատիժ կը սահմանէ սուտ վկաներուն:

Բանաձեւ հայկ. իրաւունքներու մասին

Պրիւքսէլի մէջ գումարուած Մարդու եւ քաղաքացիի իրաւանց պաշտպան դաշնակցութեան միջազգային համագումարը նիստերը վերջացնելէ առաջ, քուէարկեց Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Պ. Ալ. Խատիսեանի կողմէ ներկայացուած բանաձեւ մը, որով կը պահանջուի, 1.— Ճանչնալ Հայաստանի իրաւունքը կատարեալ անկախութեան համար, 2.—Ճանչնալ Թրքահայերու իրաւունքը՝ իրենց «լքեալ» գոյքերու ապահովութեան համար, 3.— Ճանչնալ հայկական հպատակութեան իրաւունքը արտասահմանի հայ գաղթականներուն համար:

Այս բանաձեւը պիտի հաղորդուի Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իզմիրի անկախութեան դատարանի ընդհ. դատախազ Նէճիպ Ալի պէյ իր ամբաստանագրին մէջ կ'ըսէ թէ Զիա Խուրշիտ, Լազ Իսմայիլ, Կիւրճի Եուսուֆ եւ Չօփուր Հիլմի դէպքէն երեք օր առաջ Իզմիր հասած էին. իրենց վրայէն գտնուած է անգլիական երկու ռումբ և վեց պելժ ոստիկանական ատրճանակ:

Զիա Խուրշիտ մէկ տարիէ ի վեր կապ ունէր Իթթիհատականներու հետ, որոնք կ'աշխատէին սպաննել Մուսթաֆա Քէմալը: Անցած դեկտեմբերին Զիա Խուրշիտ պէյ իրեն հետ Էնկիւրի կը տանի ահաբեկիչ Լազ Իսմայիլն ու Կիւրճի Եուսուֆը՝ մահափորձը կատարելու համար: Լազ Իսմայիլ գիշերանց Ջան Գայա կ'երթայ Իզմիրի մէպուս Շիւքրի պէյի հետ, մահափորձի վայրը որոշելու համար. կը քննեն նաև գործավարներու խորհրդի ժողովասրահին և Էնկիւրիի ակումբին դիրքերը: Մահափորձը կը յետաձգուի և դաւադիրները Պոլիս կը դառնան: Բոլոր ծախքերը կը հոգայ Շիւքրի պէյ, որ այս անգամ Իզմիր կը ղրկէ Զիա Խուրշիտը Նաճիէ հանըմի հետ, անոնց տալով մեծաքանակ գումար, ատրճանակ, ռազմամթերք և յանձնարարական նամակ: Մահափորձի վայր կ'որոշուի Կաֆարզատէ փողոցին քովի նեղ փողոցը: Մահափորձը պիտի կատարէին Կիւրճի Եուսուֆ և Զիա Խուրշիտ ատրճանակով, ի հարկին ռումբ պիտի գործածէին. Շէվքը եւ Չօփուր Հիլմի մօտերը պիտի սպասէին ինքնաշարժով, ահաբեկիչները փախցնելու համար դէպի ծովեզերք, ուր Շէվքը շոգեմակոյկով Քիոս պիտի փոխադրէր զիրենք: Բոլոր դաւադիրները իրարու ներկայացուեցան Գարշը Եագա՝ Իտրիսի պարտէզին մէջ: Նոյն օրը դաւադիրները կը ձերբակալուէին իրենց տուներուն մէջ՝ զէնքերով միասին: Զիա Խուրշիտ ըսած է թէ մահափորձը պիտի կատարէին ոչ թէ անձնապէս, այլ յանուն քաղաքական խմբակի մը, որուն կը պատկանին Շիւքրի եւ Ապտիւլգատէր:

Կիւրճի Եուսուֆի խոստովանութիւններուն համաձայն, երբ Դեկտեմբերին Էնկիւրի գացին, Զիա Խուրշիտ փողոցին մէջ կը տեսնուէր Քեազիմ Գարապէքիր փաշայի հետ և Եուսուֆի կը պատմէ թէ «փաշան ալ տեղեկութիւն ունի բոլոր պատրաստութիւններէն: Մահափորձի վայր կ'որոշուի Էնկիւրիի ակումբին շուրջը: Զիա Խուրշիտ ահաբեկիչներուն կը հաւաստէ թէ իրենց փախուստին համար ինքնաշարժ և նոյնիսկ օդանաւ ապահովուած է:

Ընդհ. դատախազը յետոյ մանրամասնօրէն կը պատմէ Սարը Էֆէի (Էտիպ) ուշագրաւ խոստովանութիւնները: Շէվքը պէյի շոգեմակոյկին համար 600 ոսկի պիտի վճարուէր, զայն գրաւէ ազատելու համար: Սարը Էֆէ երկու ռումբ ղրկած է Զիա Խուրշիտի, յետոյ «Մահմուտ Շէվքէթ» շոգենաւով Պոլիս գացած է Սարուխանի երեսփոխան Ապէտին պէյի հետ: Պոլսոյ մէջ Րասիմ Ճանպօլաթ պէյի հետ Շիւքրի պէյի տունը գացեր է եւ անկէ հասկցեր է թէ երեք հաւատարիմ եւ քաջ գործակիցներ ունի մահափորձը գլուխ հանելու համար: Իր համոզումով դաւադրութեան հոգին էր Գարա Քէմալ. իսկ դրամը կը հայթայթէին Գարա Վասըֆ, Ապտիւլ Գատէր եւ Ճավիտ պէյ, այսինքն «խաշէճի» եւ «եաղմաճը» կոչուած իթթիհատականները, եւ «Յառաջդիմասէր» կուսակցութիւնը: Այդ պատճառաւ ալ սահմանադրութեան 17րդ յօդուածին համաձայն, որոշուած է ձերբակալել յիշեալ կուսակցութեան երեսփոխան անդամները:

Իզմիթի երեսփոխան Շիւքրի պէյ մերժած է պատասխանել իրեն եղած հարցումներուն եւ ուրացած է Զիա Խուրշիտի, Լազ Իսմայիլի եւ Եուսուֆի կողմէ իրեն վերագրուածները: Միայն ըսած է թէ Զիա Խուրշիտի եւ Ապտիւլ Գատէրի հետ մասնաւոր բնոյթ կրող շփումներ ունեցած է:

Սարուխանի երեսփոխան Ապէտին պէյ ըսած է թէ գնդ. Էտիպ պէյ, Իզմիրի մէջ 500 ոսկի ուզած է իրմէ մահափորձին համար. սակայն ինք մերժած է տալ եւ նոյն իրիկունը Պոլիս դարձած է: Հարցաքննուած են նաեւ Արիֆ, Րասիմ եւ Ֆայիզ պէյերը: Եզրակացնելով, ընդհ. դատախազը, ինչպէս գրեցինք, մահապատիժ կը պահանջէր Շիւքրի, Արիֆ, Ապէտին, Րասիմ Զիա Խուրշիտ, Իսմայիլ, Եուսուֆ, Սարը Էֆէ եւ Հիլմի պէյերու համար: Ապտիւլ Գատէր ձերբակալուած չըլլալով, ի բացակայութեան մահուան պիտի դատապարտուի: Կը պահանջէ ազատ արձակել Նաճիէ հանըմը, Էմինը, Պէհաէտտինը և Շահինը:

Էսկիշէհիրի եւ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուածներու մասին քննութիւնները կը շարունակուին:

Դաւադրութեան մեղսակից անձերու արտասահման փախուստը արգիլելու համար, ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է: Արտասահման մեկնող բոլոր թրքահպատակները իրենց անունները պիտի հաղորդեն ոստիկ. տեսչութեան քաղաք.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

ԳԱՀԻՐԷ, 18 Յունիս 1926

Քանի մը օր առաջ, Յունիս 10ին, բացուեցաւ Եգիպտոսի խորհրդարանը, տագնապալի շաբաթներէ ետք։

Արդարեւ, երկունքով ծնաւ այս խորհրդարանը, որ երրորդն է երկու տարուան շրջանի մը մէջ եւ քաղաքական գրեթէ միեւնոյն դիմագծութիւնը ունի, ինչպէս նախորդ երկուքը, որոնք լուծուեցան։

Լուծումի սպառնալիքը, այս անգամ շատ աւելի վտանգաւոր, այս նոր խորհրդարանին գլխուն ալ կախուեցաւ, որ մահէն փրկուեցաւ, ծանր հիւանդի մը պէս։ Այսպէս կամ այնպէս, տագնապը անցաւ, հիմակուհիմակ, հիւանդը ոտքի ելաւ, եւ կ'ապրի «ռէժիմի» տակ առնուած, կարելի է ըսել դեղերով։ Երկա՞ր պիտի ապրի, չգիտենք. բայց գիտենք որ ծանր օրեր պիտի ունենայ ան։

Տանք նախ իր պատկերը։

Ինչպէս ասկէ առաջ գրած էի, եգիպտական կուսակցութիւնները, Վաֆտը, (Զաղլուլական), Սահմ. Ազատականները եւ Ազգայնականները միացած էին եւ բուռն պայքար բացած Զիվէր փաշայի դահլիճին եւ անոր զօրավիգ ու մասնակից «Իթթիհատ» կուսակցութեան դէմ։ Միացեալ կուսակցութիւնները իրենց պայքարով ու համագումարներով յաջողեցան ջնջել տալ կառավարութեան նոր մշակած ընտրական օրէնքը,— կաշկանդող ու յետադէմ — եւ գործադրութեան դնել առաջին խորհրդարանին կողմէ մշակուած 1924ի ընտրական օրէնքը, ազատ, ընդհանուր եւ ուղղակի։

Ահա ըստ այս օրէնքին է որ տեղի ունեցան խորհրդարանական ընտրութիւնները։ Միացեալ երեք կուսակցութիւնները բաշխեցին շրջանները իրենց մէջ եւ գրեթէ առանց պայքարի ընտրուեցաւ խորհրդարանը, Մայիս 22ին, հետեւեալ պատկերով։— Վաֆտը՝ 166, Ազատականներ՝ 28, Ազգայնականներ՝ 5, Իթթիհատ 7, Անկախ 18 եւ ուրիշ մէկ քանի պատահական անձեր։

Այսպէս, բովանդակ խորհրդարանը ափին մէջն է Վաֆտին, որուն արգելք չեն կրնար ըլլալ միւս կուսակցութիւնները, — եթէ նոյն իսկ բոլորը մէկ ընդդիմադիր դառնան — բայց, այժմ, իրենց համերաշխութեամբը, կ'աւելցնեն Վաֆտին բարոյական դիրքը, դէպի ներս կամ դէպի դուրս։

Խորհրդարանին այս կազմին առջեւ բնականաբար խորտակուած էր Իթթիհատը եւ անոր կռթնող կառավարութիւնը, Զիվէր փաշային դահլիճը։ Նախկին նախարարներէն շատերը չարաչար պարտուած էին ընտրութեանց մէջ. դահլիճը մնացած էր արդէն, իր հրաժարելէն առաջ։

Այս յստակ կացութեան մէջ, քաղաքական այս պայծառ հորիզոնին վրայ, սակայն, միայն մէկ սեւ կէտ մը գծուեցաւ. — Ո՞վ պիտի կազմէր նոր դահլիճը։ Պատասխանը պարզ է անշուշտ, եթէ բնականոն պայմաններ տիրէին. դահլիճը կը բխի մեծամասնութենէն, իսկ մեծամասնութիւնը Վաֆտն էր, այսինքն Զաղլուլ փաշան, որուն դէմքն ու քաղաքականութիւնը ծանօթ էին։ Շատ հեռու չէր 1924 թուականը, երբ վարչապետ էր Եգիպտոսի այս մոգը, որ այնքան թնճուկ ու այնքան հոգ ստեղծեց անգլիական քաղաքականութեան առջեւ. հեռու չէին Սէրտարի սպանութիւնը եւ անոր յաջորդող բոլոր դէպքերը։ Կարելի՞ էր անգամ մըն ալ հանդուրժել Զաղլուլ փաշայի վարչապետութեանն ու վարչութեանը, միակամ ու միաձոյլ, լեցուած ռումբ մը՝ բրիտանական քաղաքականութեան դէմ, որ գիտէ միշտ անցեալը սերտել, այսօրուան ու վաղուան հետ, որ տասն անգամ ետին կը նայի, դէպի առաջ քայլ մը չառած։ Ու այն սեւ կէտը, հորիզոնին այն գորշ ամպը մեծցաւ հետզհետէ, դարձաւ սպառնալից, երկիրը նոր փոթորիկի մը մէջ նետելու աստիճան։ Բրիտանական մարզպանը, որ բազէի աչքերով կը հետեւի դէպքերուն, բացորոշ ու վճռական եղաւ իր խօսքին մէջ. երկու անգամ իր քով կանչեց Զաղլուլը, զոր ասկէ առաջ մերժած էր ընդունիլ իր ներկայութեան, հակառակ միջամտութիւններու։ Ճօրճ Լոյտ իր երկար տեսակցութեան մէջ եղաւ շատ կտրուկ.— բրիտանական կառավարութիւնը չի հանդուրժեր Զաղլուլի վարչապետութեան. կ'ուզէ՞ վարչապետ ըլլալ, դէմ չէ, պայմանով սակայն որ Զաղլուլ վերջնապէս հրաժարի վերապահուած չորս կէտերը վիճելի դարձնելէ. փակուին առկախ մնացած բոլոր խնդիրները. ուրիշ խօսքով հարթուի բրիտանական քաղաքականութեան ճամբան։ Այս չորս վերապահուած կէտերը, ինչպէս ծանօթ է, 1922 փետրուար 28ի յայտարարութեան մէջ դրուած են, բրիտանական կառավարութեան կողմէ, այն յայտարարութեան՝ որ Եգիպտոսը հռչակեց «գերիշխան եւ անկախ» պետութիւն։ Ահա անոնք.— 1.) Բրիտանական հաղորդակցութեան (ճամբաներու) ապահովութիւնը, 2։) Եգիպտոսի պաշտպանութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, 3.) Օտարներու եւ փոքրամասնութեանց շահերու պաշտպանութիւնը, 4.) Սուտանը։ Հարկ չկայ կենալու այս չորս կէտերուն վրայ, որոնք ցոյց կուտան Եգիպտոսի «անկախութեան» տարողութիւնը եւ յստակօրէն կը մատնանշեն թէ ո՛վ է «գերիշխանը» փարաւոններու երկրին մէջ։ Այո՛, Զաղլուլ փաշայէն պահանջուեցաւ համակերպիլ այս հարկադրանքներուն, որոնց դէմ պայքարած էր ինք ամէնէն աւելի։ Զաղլուլ բնականաբար մերժեց։ Կ'ըսուի թէ (անգլիական թերթերուն կողմէ) Զաղլուլ փաշա, իր տեսակցութեան ընթացքին փափաք յայտնած է Լոնտոն երթալ, համաձայնութեան գալու համար։ Ճօրճ Լոյտ, խօսքն ընդհատելով, ըսած է խիկոյն.— Լոնտոնը ես եմ, ինծի հետ խօսեցէք։

Աստ վրայ կացութիւնը մնաց անստոյգ. անգլիական թերթերը սպառնալիքներ տեղացին, շնորհուած անկախութիւնը ետ առնելու խօսքեր շրջան ըրին. եւ օր մըն ալ, ի պատիւ Զաղլուլ փաշայի տրուած հացկերոյթի մը պահուն Քօնթինանթալ պանդոկին մէջ, ուր ներկայ էին նաեւ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչները, բազմաթիւ երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւլն. (400 հոգի), խնդրեցին իրենց «սիրեցեալ» նախագահէն որ վարչապետութեան ծանր ու յոգնեցուցիչ պաշտօնը չառնէ իր վրան, իր «թանկագին» առողջութիւնը խնայելու համար, «ի սէ՛ր» երկրին...։

Ու այսպէս, Զաղլուլ փաշա հեռացաւ վարչապետութեան թեկնածութենէ, իր ընկերներուն իսկ խնդրանքով...

Դահլիճը կազմուեցաւ Ատլի Եկէն փաշայի վարչապետութեամբ, եւ մասնակցութեամբ ի մէջ այլոց, վեց զաղլուլական նախարարներու։ Ատլի փաշա պետն է Ազատական կուսակցութեան, բայց վարչապետ է ոչ թէ այդ հանգամանքով, այլ իբրեւ մէկը որ իր չափաւորութեամբը հաւատք կը ներշնչէ դէպի դուրս եւ դէպի ներս։

Դահլիճի կազմութենէն երկու օր ետք բացուեցաւ խորհրդարանը, եւ Զաղլուլ փաշա ընտրուեցաւ խորհրդարանի նախագահ։

Ու այժմ, նկատի առէք ստեղծուած պատկերը. խորհրդարանը ճնշող մեծամասնութեամբ միակ զաղլուլական, իր նախագահով, իսկ կառավարութիւնը խառն, «ազգային», «համերաշխական», ինչպէս Զաղլուլ փաշա իր նախագահական հայրական ճառին մէջ յայտարարեց։

Այս պայմաններուն մէջ, հարց է թէ Ատլի փաշան որո՛ւ պատասխանատու է, խորհրդարանի մեծամասնութեա՞ն, որ իր օրինաւոր ներկայացուցիչը չկրցաւ նստեցնել վարչապետութեան աթոռը, թէ բրիտանական մարզպանութեան, որ վարագոյրին ետին է միշտ, ու հրապարակին վրայ չերեւար։ Ատլի փաշա պիտի կրնա՞յ հաւասարակշռութիւնը պահել այս երկու իշխանութիւններուն միջեւ, եւ ո՛րքան։ Եւ վերջապէս, Ատլի փաշա՞ն է որ պիտի հպատակի, ի վերջոյ, խորհրդարանի կամքին թէ խորհրդարանը անոր կամքին։ Անբնական վիճակ մը, որ կը թուի թէ երկար չի կրնար տեւել. անխուսափելիօրէն երկուքէն մէկը, կա՛մ կառավարութիւնը եւ կամ խորհրդարանը պիտի անհետանան հրապարակէն, այլապէս, եթէ երկուքն ալ մնան, եւ համերաշխ մնան, այն ատեն, կը նշանակէ մարզպանը ոչ միայն կառավարութիւնը այլեւ խորհրդարանը ափին մէջ պահած պիտի ունենայ։ Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն այն ատեն Զիվէր փաշայի օրերուն, երբ խորհրդարան չկար, եւ Ատլի փաշայի օրերուն միջեւ, երբ խորհրդարան կայ, ան ալ զաղլուլական մեծամասնութեամբ եւ նախագահութեամբ։

Ահա ներկայ կացութիւնը, որ յղի է խոշոր դէպքերով։ Անգլիական թղթակիցները շատ ալ երկար չեն նկատեր Ատլի փաշայի դահլիճին օրերը, եւ յոռետես են, «Զաղլուլ փաշայի» խորհրդարանին հանդէպ, Զաղլուլ փաշայի որ «անցեալէն ոչ մէկ դաս» առած է, կ'ըսեն։ Արդար չեն այս մեղադրանքին մէջ, գոնէ առայժմ, որովհետեւ Զաղլուլ փաշա սանձ դրած է գոնէ իր խօսքերուն վրայ։ Իր ճառերուն մէջ, ոչ հին կրակը կայ եւ ոչ ալ մեծ ոխակալութիւն, կայ միայն հայրական խրատ ու խոհականութեան հրաւէր։

Խօսքերը սակայն, մանաւանդ քաղաքական կեանքին մէջ, շատ յաճախ հոգիներու մակերեսէն կը բխին։ Պէտք է սպասել գործերուն՝ որոնք աւելի խորունկէն կը ներշնչուին։ Ու, կը թուի թէ, այդ գործերը պիտի չուշանան։ Ի՞նչ գնով լուռ է եւ կը սպասէ բրիտանական բազէն, Ճօրճ Լոյտը՝ որ ինչպէս ցոյց տուաւ, գիտէ առանց ցնցումներէն սեղմել օղակը եւ նոր ցանցեր լարել։ Նոր փոթորիկ մը, նոր ալեկոծում մը եւ ահա առաջին մահացու ալիքը եգիպտական խորհրդարանին կեանքին վրայ է։ Անիկա թերեւս կը զգան նաեւ Զաղլուլականներն ալ, բայց յաճախ հանրային, պատմական դէպքերը իրենց ճակատագրականութիւնն ունին։

Եգիպտոսի քաղաքական կեանքը, նորագոյն պատմութիւնը այս ճակատագրականութեան առջեւ կը գտնուի, այս օրերս։ Ու, գուցէ, եգիպտական ազատագրական պայքարը՝ իր հօրը՝ Զաղլուլ փաշայի գրկին մէջ իսկ, նուաղումի վտանգին ենթարկուի, երկար ժամանակուան մը համար։

Դէպքերը այդպէս կը թուին, դժբախտաբար, եւ հակառակ մեր բաղձանքին եւ մաղթանքին։

Գ. ԲԱՐԳԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՐԹՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱԶՆԵՐ

Գիշերը մեր բոլոր պատուհանները փակած աշխարհի հանդէպ, կ'առանձնանանք մեր ներքին եսի պալատին մէջ. յաճախ մութ է հոն եւ լուռ. բայց եւ երբեմն այդ թաքուն անձաւը կը կենդանանայ. շլմորուն եւ ապշահար լոյս մը կը տարածուի այդ մթնշաղին, մեր անցեալի անելին մէջ, ուրկէ յիշատակներ, մտածումներ, պատկերներ կը գոլորշիանան եւ յարափոփոխ ամպերու պէս կ'անցնին կամ կը ցնդին. զգո՜յշ, երազի պահն է. մեր անցեալը կը թրթռայ մեր մէջ. մտիկ ընենք սիրելի մեռելներուն ձայնը անգամ մըն ալ...

Բոլոր գիշերային այդ երազները որ մեր առօրեայ կեանքէն անջատ, տարբեր կեանք մը ապրիլ կուտան մեզ, կը մնան յաճախ անբացատրելի։

Ո՞ր ակունքէն կը բխին անոնք եւ ի՞նչ է իրենց դերը մեր հոգիի աշխարհին մէջ։

Ֆրանսացի յայտնի գրագէտ Լէօն Տօտէ, իր վերջին գրքին — «Արթուն Երազը», Le Rêve Éveillé—ի մէջ, այս հարցերը կը ջանայ լուսաբանել բացատրութեան ինքնատիպ եւ յանդուգն ձեւով մը։

Ըստ Տօտէի, երազը մինակ քունի յատուկ երեւոյթ մը չէ. մեր կեանքի ամբողջ ընթացքին քուն ըլլանք թէ արթուն, երազը կը կազմէ խորքը մեր գիտակից մոքին, մեր արթնութեան պահուն, մինչ մեր գիտակցութիւնը մշտական շփում մը կը պահէ արտաքին իրականութեան հետ, անոր, այսինքն գիտակցութեան մակերեսին տակ լուռ, հանդարտ բայց յարատեւ կը հոսի երազի գետը, քշելով, քաշելով իրեն հետ յիշատակի խլեակներ, մեր անցեալի մոխիրը կամ փոշին, մեր եսին թափած տերեւները երբեմնի օրերուն վրայ... Արթնութեան այդ երազանքը կը խուսափի յաճախ մեզմէ, պարզ այն պատճառաւ որ մեր գիտակից ուշադրութիւնը լարուած է ընդհանրապէս դէպի դուրս։

Բայց ոչ միշտ. կրնա՛նք շփում ստեղծել մեր անգիտակից խորքին հետ. կը բաւէ «մտային սուզում» մը (plongée mentale) կատարել եւ ներհայեցողական ճիգով մը ընկղմիլ արթուն երազի հունին ու ծփանքին խորը։

Տօտէ կը յայտնէ —կարելի է անշուշտ տարակուսիլ իր յայտնութեան մասին— թէ ամէն մարդու մէջ արթուն երազանքը տիրապետուած է մահուան սեւեռուն գաղափարով. մեր գիտակցութիւնը որքան ալ ուզէ խուսափիլ այդ սառն մտածումէն, մահուան նախազգացումը, անոր բնազդը եթէ կարելի է ըսել, միշտ ներկայ է մեր խորքին մէջ եւ իր ստուերը կը ձգէ մեր արթուն երազանքի ամենապայծառ ալիքներուն վրայ իսկ։

Ո՞ւր կը յանգի սակայն թաքուն արցունքի յարատեւ այդ խաղացքը։

Մարդիկ, որոնք գիտակցութեան ինքնասեւեռումը չունին, կը մնան փակ դամբաններ. իրենց միտքը, կարճատես, ոչինչ կը տեսնէ. արդէն միշտ կրկնելով ինքզինքնին, ոչինչ կը շահին կեանքէն ու իրենց հոգիի շարժումը, իրենց արթուն երազանքը կը լճանայ, կը ճահճանայ, կը ցամքի վերջի վերջոյ...

Շատ շատ, իրենց ներսէն կը բուրէ անբացատրելի անձկութիւն մը, խռովք մը, մտալլկումի մը հիւանդոտ բոյրը։

Բայց կայ եւ ընտրանին.

Անոնք կը ներգգան իրենց գիտակցութեան արմատները թրջող տարերային խորքի մը խմորումը. իրենք իրենց հետ մտերմութիւն կը հաստատեն. յաճախ մոռնալով աշխարհը, կը սուզին երազի խառնարանը. «խոկմունքի» վիճակն է այդ. կը ջանան քաոսը դասաւորել եւ համադրել կեդրոնական ձգտումի մը շուրջ. ինչ որ ճակատագրական թոհուբոհն է, կը դառնայ մտածումներու, յաճախ տեսութիւններու բիւրեղացում մը...

Ինչ որ բանաստեղծը կը կոչէ ներշնչում, գիտունը՝ յղացում, նկարիչը՝ տեսլացում, ինչ որ իմաստունը ներհայեցողութիւն պիտի անուանէ, ոչ այլ ինչ է եթէ ոչ գիտակից զտումը, դասաւորումը, համադրոյթը արթնութեան երազանքին, որ հեռու այլեւս ըլլալէ հոգիի փախուստը, կը դառնայ անոր զարթօնքը, ճիգը, ծաղկումը։

Արուեստները եւ գիտական յղացումները իրենց վարպետներուն համար այն են՝ ինչ որ խաղը տղուն համար. յայտնութիւնը իրենց արթուն երազին եւ անոր արտաքնացումը։

Եւ Լ. Տօտէ գաղափարներու այս շարքին վրայէն ոստոստելով, կ'առաջնորդուի ինքնատիպ եզրակացութեան մը. կ'ըսէ. արթուն Երազները մինչեւ արուեստները եւ իմաստութիւնը հասուննալէ վերջ կը յանգին անխուսափելիօրէն դէպի միսթիք հայեցողութեան մը, դէպի նախասահմանութեան մը գաղափարը։

Այսպէս ուրեմն, մեր կեանքը արդիւնարարն է երկու տեսակ ապրումներու, որոնք իրարու փաթաթած, զիրար կը ծածկեն եւ մէկզմէկ կ'ամբողջացնեն. նախ օրկանական մեր կեանքը — մեր առօրեան — որ բնազդներէն թափահարուած կ'աճի, կը տքնի, կը հասուննայ եւ ի վերջոյ կը քայքայուի. այս անփառունակ ճակատին ետին կ'ընդլայնի հոգեիմացական խորքը, ուր ոչ միայն մեր, այլ անանուն անցեալի մը հորիզոնը կայ. մեր ապրած բոլոր վայրկեանները կաթիլ առ կաթիլ կը թափին հոն եւ կը ստեղծեն մեր արթուն Երազին հոսանքը, մեր հոգեկան ապրումը։

Եւ այդ ապրումը, խաւարէն դէպի լոյս, միշտ աւելի կը բարձրանայ, կը տարածուի նոր գաղափարներու ուղիներէն դէպի բարձրագոյն հասկացողութեան մը։

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՈՐԲ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՍ

Այլեւս իրականութիւն դարձած է արտասահմանի չափահաս որբերու կազմակերպման խնդիրը։

Աշխարհի բոլոր ճամբաներուն վրայ ցրուած չափահաս ու գիտակից որբերու առջեւ դրուած է օտարացման դէմ ինքնապաշտպանութեան պատգամը,— կազմակերպուեցէք։ Իւրաքանչիւր գաղութ ինք պէտք է մտածէ թէ ինչո՞ւ պիտի կազմակերպուի, ու անպայման պիտի հանէ համապատասխան եզրակացութիւնը, որ նոյն է բոլոր գաղութներուն համար ալ։ Հայրենիքէն դուրս օտար բոլոր երկիրներու տակ նոյնն է կեանքը մեր թափառական բազմութիւններուն։ Անոնք ենթակայ են միեւնոյն անողոք պայմաններուն, եւ նոյն օտարացման ու փճացման վտանգին։ Ուրեմն անհրաժեշտ էր ստեղծել բոլոր գաղութներու մասնակցութեամբ ընդհանուր ուժեղ կազմակերպութիւն մը՝ եւ անոր միջոցաւ պաշտպանուիլ ակներեւ չարիքներու դէմ, պահպանել ինքնուրոյն դիմագիծը այդ հազարաւոր երկսեռ պատանի հոգիներուն։ Այդ ուղղութեամբ առաջին քայլը առաւ Ֆրանսայի որբերու հաւաքականութիւնը։ Ան արդէն արտասանած է իր եղբայրական խօսքը՝ ուղղուած բոլոր գաղութներու գիտակից որբերուն։

Ինչպէս ըսինք, նոյնն է մեր կեանքը Հայրենիքէն դուրս, օտարութեան մէջ։ Ցեղ մը տնտեսական նեղ կացութեան սարսափին է որ մեզ կ'առաջնորդէ կեանքի չարագոյն մոլութիւններուն, ուրիշ տեղ մը աշխարհիկ ու ցոփ կեանքի հրապոյրն է որ կ'ապականէ։

Գործնական աշխատանքով եւ աննկուն կամքով զինուած, պէտք է պայքարիլ այս բոլորին դէմ։ Եւ այդ պայքարին անհրաժեշտութեան անմիջական գիտակցութիւնը պէտք է ունենան, ամէնէն առաջ, չարիքին զոհերը՝ չափահաս որբերը։

Այսօր այնքան ուժեղ է այլասերման հոսանքը, որ նոյն իսկ ընտանեկան երջանկութիւնը ունեցողներ ենթակայ են անոր։ Բայց մենք չենք կրնար մոռնալ անցեալը, չենք կրնար ուրանալ մեր նահատակ հայերուն սէրը դէպի Հայրենիքը։ Մենք ալ անոնց պէս չենք ուզեր ուրանալ մեր ազգն ու Հայրենիքը եւ անոր ազատութիւնը։ Երէկ անոնց աչքերուն առջեւ մեկնող սուրը չկրցաւ ու[illegible] բացումի խօսք խլել անոնց բերնէն։ Այսօր, այս ահաւոր քաոսին մէջ մենք կը տապլկինք, կը մաքառինք ու կ'ապրինք մեր հարազատ օրէնքներուն համաձայն, մինչեւ որ մեր համբերութիւնը յաղթանակէ մեր հաւատքին հետ։

Աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ ցրուած եղբայրներ, դուք ալ բոլորդ ալ պէտք է քալէք այդ ուղղութեամբ, պէտք է [illegible] ծնիլ, դարբնել, այդ հաւատքի [illegible] ռաքինութեան եւ Հայրենա[illegible] շունչի ապրիլը, մեծ միութիւն[illegible] Բոլոր լեզուներն ու գրիչները [illegible]նոնք որ մեր ապրելու իրաւունքը եւ արդարութեան յաղթանակ[illegible] կը սպասեն, պէտք է գործեն այ[illegible] ճշմարիտ ուղղութեամբ։ Պէտք է բարոյապէս զինել բոլոր [illegible] հոգիները։ Չարիքը ընդհանուր [illegible] ընդհանուր եւ պէտք է ըլլայ համապատասխան պայքարը։ Այ[illegible] գիտակցութեամբ ճամբայ ելան ձեր ֆրանսահայ եղբայրները[illegible] անոնք եռանդուն ու յաման[illegible] խատանք կը կատարեն, իրենց [illegible]

…յ ընկած պարտականութիւնը …ստով գլուխ հանելու համար։ …արժեցէք եւ դուք, պէտք է …ք ալ ունենաք ձեր պարտա…կանութեանց գիտակցութիւնը։ …ֆրանսահայ որբերէն յետոյ, յու…նահայ որբերու մեծ հաւաքակա…նութիւնը. այդ գաղութին մէջ …դէն իսկ գործող անջատ միու…թիւնները պէտք է միացման գիծ …նեն ու նախաձեռնարկ ըլլան …ընդհանուր կազմակերպութեան …րծին։ Բոլոր գաղութներու չա…հաս որբերը պէտք է պարտա…կանութիւն սեպեն շարժման օգ…նելու նուիրական գործը. հոն ուր …ոյն իսկ մէկ որբ կայ, պէտք չէ …մնան ձեռայ կատարուած աշ…խատանքին։ Մենք վստահ ենք որ …մեր եղբայրները պիտի լսեն մեր …ձայնը։

Բոլոր գաղութներէն պէտք է …ամերաշխութեան եւ միութեան …ձայն բարձրանայ, պէտք է հը…րաշխել թմրած ու ծոյլ հոգինե…րը։ Բոլորը, բոլորդ պէտք է պա…տասխանէք կազմակերպուած ֆրանսահայ որբերու միութեան …կեդր. խորհուրդի կոչին, եւ ժամ …առաջ կազմէք ձեր միութիւնը։ …ստատ եւ ճշմարիտ համոզում …նեցէք ձեր գործին արդարու…թեանը վրայ եւ ոչ ոք պիտի ար…համարհէ ձեր հայրենանուէր, …գաստասէր, եւ ժողովրդանուէր գոր…ծունէութեան արտայայտութիւ…նը։ Մեզի հետ է ամբողջ հայ ժո…ղովուրդը, ժողովրդանուէր մա…մուլն ու մտաւորականութիւնը։ …դէպի գործ եւ դէպի կազմակեր…պութիւն։ Զգեմ թող սարսափին …փայն ապագայ յաջողման գոր…ծերը։

…սփիւռքական է մեր կոչը, ուղ…ուած՝ բոլորին, որովհետեւ մեր …ցրուած բազմութիւնները աւելի …ն երբեք ենթակայ են անհե…տացման վտանգին, աւելի քան …մօտ այլասերման անդունդին։ …Անկեղծ արթնութեան կոչ բարձ…րացուցէք ձեր կարգին։ Այլեւս …ժամանակն է որ միահամուռ, ու…ժեղ եւ հաստատ քայլերով յա…ռաջանանք դէպի ընդհանուր միու…թեան գործը։

1926ի սահմաններին մենք …ք է ներկայանանք եթէ ոչ …ամբողջովին, գէթ մեծ մասը կազ…մակերպուած. ցոյց տանք մեր …ժողովուրդին եւ թշնամիներուն, …է նոր սերունդը վերջնապէս վր…կուած է անմիութեան եւ պա…ռակտման հայրենաքանդ սեր…մէն։

Ցաճատ Փնդունի

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԷ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

Ֆաշիստներու մեծ ժողովին …ռնել երկար ճառ մը խօսեցաւ …Մուսոլինի։ Մեծ ժողովը իսկական …ոն է Իտալիոյ եւ պաշտօնական …կառավարութեան եւս կցած, …քին եւ արտաքին քաղաքա…կանութեան ուղղութիւնները ճշ…դեց։

Մուսոլինի Արեւմտակցական …թեանց մասին խօսելէ վերջ, …րեց իր միջազգային քաղա…քականութեան վերաբերեալ ծրա…գիրը, որուն մէջ կարեւոր տեղ մը …ե յրաւէն իր ափրիկեան եւ ա…սիական պահանջները։

…Եթէ վեց ամիս առաջ խոստ…ց դիկտատորը ներքին հար…ցը յաջողութեամբ կարգադրած …լով, կ'ըսէր թէ այլեւս ժա…մանակը հասած է աչքերը դէպի …քին աշխարհ դարձնելու …մար։

…Այդ թուականէն ի վեր թեր…ը իրենց մասնագիտութիւն …նցին խօսիլ Իտալիոյ գաղ…ջին քաղաքականութեան, հո…անաւականութեան, դաշնա…իններու անհրաժեշտութեան եւ …ին։

Անցածները Մուսոլինի խնդրին առթիւ Իտալիա կը յուսար առիթէն օգտուիլ եւ Թուրքիայէն բաժին խլել, սակայն անգլեւ թուրք դաշնագիրը արգելք եղաւ այս ծրագրին, մեծ գայրոյթ պատճառելով Փաշիստներուն։ Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ Անատոլուի կողմէն առ այժմ յոյսը կտրած ըլլալով, Մուսոլինի աչքը դարձուցած է դէպի Ափրիկէ, ուր զինքը կը շահագրգռեն մէկէ աւելի երկիրներ՝ Թունուզ, Մարոք, Հապէշիստան, Սոմալի եւլն.։

Մուսոլինիի եղբայրը Արնոլտո Մուսոլինի, որ «Փոփոլօ տի Ռոմա»ի խմբագրապետն է, լայն իրաւունքներ կը պահանջէ Թունուզի իտալացիներուն համար։

Այդ պահանջներէն աւելի ուշագրաւ է այն ոճը, որով կը կատարուին անոնք։

Թունուզը քառորդ դարէ աւելի ժամանակէ մը ի վեր դարձած է միջազգային կռուախնձոր ըլլալէ. իսկ այժմ իտալական խլրտումները մտահոգութեան մատնած են ֆրանսական շրջանակները։

Վերջերս երբ Փարիզի մէջ ֆրանքեւսպանիական հաշտութեան ժողովը գումարուեցաւ, իտալացիները ուզեցին միջազգային հանգամանք տալ անոր եւ իրենց ու Անգլիոյ համար եւս աթոռ ապահովել այդ ժողովին մէջ, Թանժերի խնդիրը մէջտեղ դնելով։

Այս անգամ ալ Հապէշիստանի խնդրով կը զբաղին եւ Փաշիստ մամուլը սպառնական լեզու կը գործածէ։ Հապէշիստան իր անկախութիւնը կորսնցնելու վտանգին ենթարկուած է։

ՖԱՇԻՍՏՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Կիրակի օր Ֆրանսայի Փաշիստները իրենց կապոյտ շապիկաւոր լէգէոնականներու զօրաշարժը յայտարարած էին։ Մօտաւորապէս 8000 Փաշիստներ, Ֆրանսայի զանազան կողմերէն, մանաւանդ Փարիզէն գացին Ռէնս, ներկայ ըլլալու համար կուսակցութեան ընդհանուր ժողովին, որ միջնալ քաղաքին մէջ կը գումարուէր։ Բոլոր կապոյտ գումարտակները, զինուորական քալուածքով կ'ուղղուէին դէպի ժողովատեղին։

Ընկերվարականներն ու համայնավարները մէկ ճակատ կազմած էին Փաշիստներուն դէմ, շարժման մէջ դնելով իրենց տեղական ուժերը եւ պատկառելի թափօրով մը կ'ուզէին այս վերջիններուն ցոյց տալ իրենց ոյժը։

Երկու հակամարտ հոսանքներն ալ հրապարակային բանախօսութիւններ սարքեցին։ Փաշիստներու ղեկավարները Ժորժ Վալուա, Արթիւս, Ֆիլիփ Պառէս ժամերով խօսեցան կառավարութեան եւ խորհրդարանային դրութեան դէմ եւ պահանջեցին որ ոսկեդրամ ֆրանքի դրութիւնը հաստատուի։ Ատենախօսները իրենց խօսքին ուղղելով «12,000 Փաշիստներու, որոնք կէս միլիոն հոգի կը ներկայացնեն», հրաւիրեցին զանոնք «ազգային յեղափոխութեամբ» իրագործել իրենց ծրագիրը, որ միաձայնութեամբ քուէարկուած տասը բանաձեւէ կը բաղկանայ։

Միթինկներէն վերջ Փաշիստ ու հակափաշիստ թափօր կազմելով ուղղուեցան դէպի քաղաքին կեդրոնը, Մայր եկեղեցիի հրապարակը։ Հոն փոքրիկ ընդհարում մը սկսաւ երկու հոսանքներուն միջեւ, քանի մը Փաշիստներ եւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան։ Իսկ կառ մը լ'Էխմթի մէջ ալ համայնավարները յարձակումի ենթարկուեցան։

"ԱՆԿՈՂՄՆԱԿԱԼ,,Ի ՄԸ ԾԻԾԱՂԵԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—

«Խթան»ի մէջ որ լոյս տեսաւ Յունիս 25ին, Մարսիլիոյ հինգ պատգամաւորներու ընտրութեան առթիւ յերիւրանքով լեցուն գրութիւն մը կարդացի, «Անկողմնակալ» ստորագրութեամբ, իբր թէ հանրութիւնը լուսաբանելու սահմանուած։

«Արձանագրուած էին 254 հոգի, ընտրութեանց մասնակցող 138 հոգի, որոնցմէ 108 հոգի դաշնակցականներ, եւ 30 այլեւայլ անձեր», կը գրէ թերթը։

Գրելը չի բաւեր, պէտք է հաստատել նաեւ թէ՝ այդ 30 անձերը ինչպէս «այլեւայլ անձե՞ր» են թէ Ռամկավարներ։ Այս պարագան շատ դիւրութեամբ կարելի է ստուգել ազգային տուրք վճարողներու եւ ընտրութեան մասնակցողներու ցուցակներէն որ, կը գտնուին վարչութեան քարտուղարին, ընդհ. ժողովի ատենապետին եւ Պ. Արամ Թէքէեանի մօտ։ Երեքն ալ եթէ ոչ հակառակորդներ՝ գոնէ դաշնակցականներ չեն։

«Ռամկավարները եւ Հնչակեանները ընտրութեան ապօրինութեան մասին պաշտօնական գրութեամբ բողոքած են եւ չեն մասնակցած», կ'ըսուի։

Հնչակեաններու մասնակցիլը կամ ոչ, անծանօթ կը մնայ ինծի։

Ռամկավարները, սակայն, վարչութեան կողմէ ազգային տուրքի եւ ընտրութեանց մասնակցելու պաշտօնական յայտարարութիւնը կարդալէ յետոյ, որով ազգային տուրքի օրը կը սահմանափակէր Յունիս 15ով, երբ Յունիս 18ին կը ներկայանան 30 անձերու ցուցակով, իսկ ընտրութեան օրը, Յունիս 24ի առաւօտ (23 Յունիսի երեկոյեան Դաշնակցականներու տուած 50 անձերու ցուցակին հակազդելու համար), 45 անձեր արձանագրել կուտան, ինչ կը հետեւի ասկէ. ընտրութեան մասնակցելո՞ւ թէ չմասնակցելու։

Երկու տարի շարունակ եկեղեցիին եւ դպրոցին քար անտարբերութեամբ նայող ռամկավարները, կ'ուզեն մասնակցիլ ընտրութեան, դաշնակցութեան կողմէ լքուած աթոռները գրաւելու ախորժակով, բայց շատ սուղի նստաւ իրենց։

«Խթան»ի տնօրէնը անձամբ ներկայացաւ գաղթ. ընդհ. ժողովոյ հրաժարեալ ? նախագահին Պ. Սահաթճեանի գրասենեակը հարց դնելով որ, «դիւանը հրաժարած ըլլալով, նոր ընտրելիք դիւանը պէտք էր կատարէր պատգամաւորական ընտրութիւնը եւ ոչ թէ արդէն հրաժարած դիւանը»։

Ի՞նչ փաստ ունին ատենապետին հրաժարման մասին։ Ուրկէ՞ տուած է այդ հրաժարականը, եւ ե՞րբ։ Ընդհ. ժողովը տեղեկութիւն չունի այդպիսի հրաժարականէ մը որ, պէտք է տրուած ըլլայ իրեն, կամ նոր գաղթային ընդհ. ժողովին որու ընտրութիւնը կատարեց նոյն ընդհ. ժողովի ատենապետին նախագահութեամբ, եւ Պալաքեան եպիսկոպոսի հրահանգով։

Սպառնալիքներու եւ ռէվոլվերներու խօսքեր ալ կան այդ ճղճիմ գրութեան մէջ։ Բայց նորէն ոչ մէկ փաստ Որեւէ պարոնը աչքերը գոցած էր, եւ չտեսաւ որ, հարիւր քառասուն անձերու ներկայութեանը, Պ. Սահաթճեան իբրեւ ատենապետ ոստիկանով դուրս կը հանէր Մարսիլիոյ ռամկավար լիւբը Յովսէփ Գույումճեանը, երբ այս վերջինը խելագարի շարժումներով միջոց մը կը փնտռէր խուսափելու պարտութենէ մը, որ երկրորդ անգամ պիտի պղտիկցնէր զինքը։ Ռամկավար գործիչին պոռչտուքներուն չհանդուրժող ատենապետը ինչպէս տեղի կրնար տալ սա յերիւրածոյ «սպառնալիք»ներուն երբ իր եւ շատերուն եւ ժողովին հանդարտութիւնը պահելու չափ ոստիկաններ ունէր իր տրամադրութեան տակ։ "Անկողմնակալ,, անգամ կը խոստովանի թէ ընտրութեան կը մասնակցէին 108 դաշնակցականներ. այդ քուէները բաւական էին յաղթութիւնը ապահովելու, ինչպէս որ եղաւ։ Դաշնակցական կարկուտէն շուարած, իրենց մէկէն մինչեւ 24 քուէները շայլելով իրենց «շէֆ»երուն, Մարսիլիոյ Ռամկավարները կէս ճամբէն փախան, եւ սկսան բողոքներ տեղացնել աջ—ձախ։ Նոյնիսկ Յովսէփ Գույումճեանը Փարիզ փութացուցեր են, երեսի վրայ ձգելով Դպրոցասէրի քննութիւնները։

Ողորմելի՜ մարդիկ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակեն Իզմիրի ձերբակալութեանց մասին.—

Իզմիրի մէջ ձերբակալութիւնները կատարուած են հետեւեալ պարագաներու տակ։ Քօմիսէր Մէհմէտ Ալի պէյ առտուան դէմ ժամը 4ին Բաղրպ փաշայի պանդոկը կ'երթայ եւ պանդոկապետին հետ կը սկսի սենեակները քննել։ Լազ Խոմալի եւ Կիւրճի Եուսուֆին 5 թիւ սենեակին առջեւ կուգան եւ պանդոկապետը դուռը կը զարնէ։ Լազ Խոմալ կը հարցնէ. «Ո՞վ է ան»։ «Պանդոկապետն է» կը պատասխանուի։ Դուռը կը բացուի։ Քօմիսէր Մէհմէտ Ալի պէյ իսկոյն ներս մտնելով ատրճանակը կը կրթնցնէ ոտքի վրայ եղող Լազ Խոմալի կուրծքին։ Լազ Խոմալ շուարելով ձեռքերը վեր կ'առնէ եւ այս կերպով սենեակէն դուրս կը հանուի։ Իսկ Մէհմէտ Ալի պէյի ընկերացող ոստիկան մը Կիւրճի Եուսուֆի գլխին կրթնցնելով ատրճանակը անկողնէն կը հանէ զայն։ Սենեակին մէջ գտնուած պայուսակները խուզարկուելով ռումբեր եւ ատրճանակներ կը գտնուին։ Ուշագրաւ էր որ պայուսակներուն վրայ պաշտօնական կնիք կրող եւ «քննուած է» արձանագրութեամբ թուղթեր փակցուած էին։ Յետոյ բաւական թիւով ոստիկաններ կը ղրկուին Կափարգատէի պանդոկը, ուր Ձիա Խուրշիտ առանց դիմադրութեան ձեռք անցնելով ոստիկանատուն կը ղրկուի։ Լսելով որ Չօփուր Հիլմի Գարշը Եագաի մէջ եղօրը տունը կը գտնուի, Մէհմէտ Ալի պէյ անձամբ հոն կ'երթայ եւ դուռը կը զարնէ։ Ներսէն կնոջ ձայն մը կը հարցնէ թէ ո՞վ կ'ուզեն։ Մէհմէտ Ալի պէյ Հիլմիի եղբայր ճաշնէտը կը հարցնէ։ Կինը կ'ըսէ թէ պէյը տունը չէ։ Նոյն պահուն Չօփուր Հիլմի, որ շրջազգեստով մինչեւ դուռը եկած էր, կէս մը բանալով կը հարցնէ թէ ինչ կ'ուզեն, Մէհմէտ Ալի պէյ դրան բացուածքէն կը յաջողի Չօփուր Հիլմիի ձեռքը բռնել եւ ուժգնօրէն դուրս կը քաշէ զայն։ Չօփուր Հիլմի զգալով որ ձերբակալուած է կը խնդրէ որ հագուստները հագնելու արտօնութիւն տրուի իրեն։ Սակայն այս խնդրանքը կը մերժուի եւ Չօփուրը գիշերազգեստով ինքնաշարժ կը դրուի ու ոստիկանատուն կ'առաջնորդուի։

*** Կ'ըսուի թէ Կրէտացի Շէվգը պէյի 30 հազար ոսկի պիտի տրուի իբր վարձատրութիւն։

*** Անկախութեան դատարանի տրամադրութեան տակ դրուելու համար Պոլսէն 150 ոստիկան պիտի ղրկուի Իզմիր, կը գրէ «Ճիմհուրիէթ»։

*** Յառաջդիմականները հետեւեալ կերպով բաժնած էին իշխանութիւնը.— Քեազիմ Գարաքէքիր. Հանրապետութեան նախագահ, Րէուֆ պէյ՝ վարչապետ, Ալի Ֆուատ փաշա՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահ, Րէֆէթ փաշա՝ Ազգ. պաշտպանութեան գործավար, Ճաֆէր Թայեար փաշա՝ ծովային գործավար, Ադէտին՝ կրթական գործավար, Ֆէրիտուն Ֆիքրի՝ դատական գործավար, Սապիթ՝ ներքին գործավար, Մուխթար՝ հանրային շինութեանց գործավար, իսկ Շիւքրի՝ արտաքին գործավար, եթէ երբեք հանրապետութեան նախագահ չըլլար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻՋՆՈՐԴՆԵՐԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ (Սեփ. Թղթ.). — Ամէն շաբաթ ճամբորդներ կը հասնին Սէն Շամօն, զանազան երկիրներէ, մասնաւորաբար Սուրիայէն։

Շատերը կը կողոպտուին գործակատարներու կամ պանդոկապետներու կողմէ։

Այս օրերուն բաւական ճամբորդներ եկան, սակայն ամենուն ալ տոմսակները պակաս կտրուած էին, ոմանց Լիօն, ոմանց Ռիվ տը Ժիէ եւլն.։ Այսինքն ճամբորդի մը որ Սէն Շամօն պիտի իջնէ, տոմսակ տրուած է աւելի մօտ տեղի համար, աւելցած դրամը գրպանելով։

Այս պատճառաւ բաւական նեղութիւններու եւ ծախքերու ենթարկուեցան նորեկները, եւ եթէ կայարանի պաշտօնեաներէ Պ. Աբրահամ Ժօզէֆեանը չըլլար բոլորն ալ ետ պիտի ղրկուէին։

Միւս կողմէ կան ուղեւորներ որ սխալ քաղաք կ'իջնեն. օրինակ Սէն Շամօնի, կ'երթան II քիլոմէդր հեռու, Սէնթ'Էթիէն։ Ասոր մեղքը կ'իյնայ ճամբորդներուն վրայ, քանի որ Մարսիլիայէն հասած ատեն լուր չեն տար իրենց ազգականներուն, որպէսզի դիմաւորեն կայարանը եւ իրենց սենեակ պատրաստեն։

Կ. Մ.

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՃԱՀՃԱՏԵՆԴ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՄԷՋ

«Նոր Փիւնիկ»ի Թղթակիցը կը գրէ.—

Տնտեսապէս դժբախտ վիճակ ունին Աղէքսանդրէթի սանճաքի 5—6000 մեր հայրենակիցները։ Տիրող տագնապին եւ անգործութեան պատճառաւ գաղթական հայերու մեծ մասը արդէն հեռացած են ուրիշ քաղաքներ, եւ մնացողներն ալ — մեծ մասով Տէօրթ Եօլցիներ — աննախանձելի վիճակ մը ունին։ Անգործութիւնը ժողովուրդը գերի դարձուցած է սրճարանին եւ թղթախաղին։ Հաբիրաւորներ կան, որոնք առտուընէ մինչեւ իրիկուն կանոնաւոր կերպով սրճարան կը յաճախեն «ռամի» (խումար) խաղալու համար։ Ոչ մէկ տեղ չէ տեսնուած ժողովուրդ մը, որ այնքան անձնատուր եղած ըլլայ թղթախաղին, որքան Աղէքսանդրէթի մէջ։ Նոյն իսկ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ եւ երեւելիներ վարակուած են այս հիւանդութենէն։ Կառավարութիւնը անգամ մը, մէկ շաբաթով արգիլած է «ռամի» խաղալ, բայց եղած դիմումներուն եւ բողոքներուն վրայ կրկին արտօնած է։

Շատ ցաւալի է պատել Աղէքսանդրէթի գաղթականներու խրճիթները, որոնց երդիքին տակ անպատճառ մալարիայէն պառկած կը գտնես քանի մը հոգի, զուրկ բժշկական խնամքէ եւ սննդարար կերակուրէ։ Խեղճ հայը կ'երթայ օրն ի բուն կ'աշխատի պատառ մը հաց ապահովելու համար իր ընտանիքին, բայց հիւանդութիւնը՝ մալարիան թոյլ չիտար որ անօթութեան ճիրաններէն ազատէր իրենները։

Այս տարի մասնաւորաբար, մալարիայի մժեղները միլիոններով լեցուն են քաղաքի բոլոր կողմերը. Նմանապէս տաքն ալ այժմէն սկսած է խիստ հեղձուցիչ դառնալ։ Այս շրջանի մէջ ապահով ըլլալու համար մալարիայի թոյնէն, մարդ պարտաւոր է առատ քինին գործածել, ուրմէ դժբախտաբար զուրկ է գաղթական հայը։ Անցած տարիներ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը եւ Բարեգործականը բաւական մեծ չափով քինին տրամադրած էին Աղէքսանդրէթի գաղթականներուն համար, կը յուսանք որ այս տարի եւս նկատի պիտի առնեն խիստ անհրաժեշտութիւնը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցող ֆրանքօ-հայկական երեկոյթը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։ Միայն Աթաեանի անունը յայտագրին վրայ, բաւական եղաւ որ րինկ 15րդի սրահը փոքր գայ։

Երեկոյթը սկսաւ Օննիկի եւ Պօշանի մրցումով։ Մեր երիտասարդ հայրենակիցը բաւական լաւ խաղ մը ունեցաւ առաջին մասերուն մէջ, բայց չորրորդ ռաունտին ստիպուեցաւ ձգել։

Երկրորդ մրցման Մասիս հիւանդ ըլլալով տեղը խաղաց Հիւկընէ անուն ֆրանսացի մը որ կէտերով պարտուած նկատուեցաւ Շաթէլէն։

Օրուան ամենալաւ մրցումը եղաւ մեր հայրենակից Պէշիրեանի եւ ֆրանսացի Պուրօնի միջեւ։ Այս մրցման արդիւնքը եղաւ հաւասար, իրաւ է սակայն որ Պէշիրեան քիչ մը աւելի առաւելութիւն ունէր, ի մասնաւորի առաջին քանի մը ռաունտներուն մէջ։ Պէշիրեան ապագայ կը խոստանայ եւ հաւանական ախոյեան մըն է։ Իր խաղը գեղեցիկ է եւ բազմազան։ Միայն պէտք է զգուշանայ «էսքիվ»ի տեղ ծռելէ։

Օրուան մեծագոյն մրցումը սկսաւ անմիջապէս դադարէն վերջ։ Աթաեան եւ Կավալտա ասպարէզ եկան ծափերով։ Մրցումը սկսաւ շատ յաջող. այդ մրցման առաջին ռաունտին եղած խաղը շատ քիչ անգամ կը տեսնուի ֆրանսական րինկերուն վրայ։ Այս շրջանին խաղէն դատելով խիստ գեղեցիկ եւ հետաքրքիր մրցում կը սպասուէր, բայց երկրորդ ռաունտին Աթաեանի աչքին վերեւ ունեցած վէրքը — Լափինէօրէն յիշատակ — պատռեցաւ եւ մեր ախոյեանը սկսաւ տկարանալ ձախ աչքը արիւնով լեցուած ըլլալով։ Մինչեւ վեց ռաունտ սակայն ան քաջաբար պաշտպանեց ինքզինքը, մէկ աչքը գոց ըլլալով հանդերձ։ Կավալտա միշտ աչքին հարուածելով, Աթաեան ստիպուեցաւ ձգել մրցումը վեցերորդ շրջանին մէջտեղը։

Աթաեան պէտք է որոշ ատեն մը հանգչի, մինչեւ իր աչքին վէրքին վերջնական բուժումը։ Ամէն պարագայի տակ լաւ տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ։

Այս մրցումէն յետոյ, երկու ֆրանսացիներու միջեւ մրցումը — Տիք Պիէլօ եւ Վիժման — վերջացաւ երկրորդին յաղթանակով, Տիք Պիէլօ մրցումը ձգած ըլլալով հինգերորդ շրջանին։

Հ. Թ.

ճիւղին։ Առանց այս վերջնի արտօնութեան, ոչ ոք կրնայ մեկնիլ Թուրքիայէն։

Պոլիսէն Իզմիր ղրկուած են մեծ թիւով ոստիկաններ, դատավարութեան հսկելու համար։

Քեազիմ Գարապեքիր, Ռէֆէթ փաշա եւլն.

Իզմիրէն կը հեռագրեն թէ տասը ընդդիմադիրներ, Քեազիմ Գարապէքիր, Րէֆէթ, Ալի Ֆուատ, Ճաֆէր Թայեար փաշաները եւ Ճավիտ պէյ (իթթիհատական) յանցաւոր գտնուած են դաւադրութեան մէջ։ Արդէն իսկ սկսած է առաջին հարցաքննութիւնը։

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Պ. Ալ. Խատիսեան առջի օր ներկայացաւ Սուրիոյ մարզպան Պ. Ժանրի տը Ժուվընէլի, տեղեկութիւններ ստանալու համար Սուրիոյ հայ գաղթականներու վիճակին մասին։

Մարզպանը մանրամասն եւ ապահովիչ տեղեկութիւններ հաղորդած է Սուրիոյ մեր հայրենակիցներուն մասին։ Ըսած է թէ ֆրանսական իշխանութիւնները շատ գոհ են Հայերէն եւ զանոնք կը նկատեն թանկագին տարր մը՝ երկրին վերաշինութեան համար։ Մասնաւորաբար վերջերս Պէյրութի բարեզարդութեան առթիւ շատ օգտակար եղած են անոնք։

Հայերու ապահովութեան որ եւ է վտանգ չի սպառնար։ Հիմա Մարօքի ճակատը գրեթէ պարպուած է եւ Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի զինուորական կացութիւնը շատ զօրաւոր է. այնպէս որ ապստամբական շարժումը կարելի է զսպուած նկատել։ Հիւսիսային Սուրիոյ (Հալէպի շրջան) Հայերը Լիբանան կամ Պէյրութ փոխադրելու պէտք չկայ. բոլորն ալ ապահով վիճակի մէջ են։

Սուրիոյ մէջ 2 միլիոն հեքթար հող կայ ծախու. մարզպանը կը թելադրէ որ Հայերը գնեն այդ հողերէն, պարապելու համար բամպակի մշակութեամբ, որ շատ շահաբեր պիտի ըլլայ իրենց համար։

Տեղական ոստիկանութեան մէջ Հայերու արձանագրուիլը Սուրիացիներուն մէջ գրգռութիւն առաջ բերած ըլլալով, մարզպանը հրահանգած է որ այսուհետեւ Հայեր չառնուին իբրեւ ոստիկան-զինուոր։

Քիւրտերու դատավարութիւնը

Երբ մէկ կողմէ Իզմիրի դատարանը ծանօթ դաւադրութեան գործով կը զբաղի, անդին Արեւելեան Անկախութեան դատարանը պարապ չի կենար։ Քրտական ապստամբութեան ղեկավարներէն վերջերս ձերբակալուած Հասանանցի Խալիտ եւ իր 14 ընկերները, Հասան փաշա գիւղէն Քոչ Ալի եւ ութը ընկերները, ինչպէս նաեւ փախստական Նուհի արքանեակներէն Ուզունլը Պէտրխան Պիթլիս տարուած են։ Ձերբակալուածները ոստիկան զօրքի հրամանատար Ատիլ պէյի հսկողութեան տակ կը գտնուին եւ Խարբերդի անկախութեան դատարանը պիտի ղրկուին։

Խարբերդէն ալ կը հեռանան

Վերջերս Սեբաստիայէն արտագաղթ մը սկսաւ դէպի Պոլիս։ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Խարբերդէն ալ հարիւր հոգինոց կարաւան մը ճամբայ ելած է։ Շատ բնական է այս հոսանքը, նկատի առնելով տիրող պայմանները եւ տնտեսական տագնապը։

Մարօքի զինուորները դէպի Սուրիա

Պէյրութէն 29 Յունիս թիւով առնուած հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ շաբաթէ մը ի վեր Մարօքէն նոր զօրագունդեր կը հասնին յիշեալ նաւահանգիստը և կը ղրկուին դէպի Ճէպէլը Տրիւզ։ Առջի օր երրորդ անգամ ըլլալով շոգենաւ մը զինուոր ցամաք հանուած է Պէյրութ։

Տիւրզիները հետազօտութիւններ կը կատարեն Սուէյտաի շուրջերը։ Մօտ օրէն ընդհարումի մը կը սպասուի։

Յունաստանի ծանուցագիրը Թուրքիոյ

Հելլէն կառավարութիւնը շատ խիստ ոճով ծանուցագիր մը տուաւ Թուրք կառավարութեան, բողոքելու համար որ հակառակ երկու երկիրներու միջեւ կայացած համաձայնութեանց, Թուրք կառավարութիւնը կը շարունակէ գրաւել Թուրքիա բնակող հելլէնահպատակներու գոյքերը։

Ծանուցագիրը նոյնպէս կը բողոքէ թէ Թուրք մարտանաւերը Եգէական ծովու հելլէն ցամաքային ջուրերուն մէջ նաւարկող ձկնորսանաւերը կը գրաւեն։

Թերթերու նոր գինը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Նախանիւթերու և օրավարձի տարապայման սղութեան հետեւանքով, Փարիզի թերթերը երէկուընէ սկսեալ բարձրացուցին իրենց գիները։ Անգլերէն թերթերը, որ դեռ քանի մը ամիս առաջ 40 սանթիմի կը ծախուէին, 70ի բարձրացան. «Թան»ը 25 սանդիմէն 40ի բարձրացաւ, 25 սանթիմի ծախուող միւս թերթերը 30, իսկ 20 սանթիմնոցները 25 սանթիմ եղան։

Ամերիկա չվաւերացուց Լօզանի դաշնագիրը

Անցած տարի երբ Ամերիկացի Ծերակուտական Մր. Քինկ Փարիզէն կ՚անցնէր, «Յառաջ»ի կատարած երկար յայտարարութիւնով մը կ՚ըսէր թէ ինք եւ իր բարեկամները ամէն կերպով պիտի աշխատին, որպէս զի Ծերակոյտը չվաւերացնէ Լօզանի դաշնագիրը։ Մր Քինկ կատարեց իր խոստումը եւ ձեռք բերաւ յաջող արդիւնք։ Ամերիկեան Ծերակոյտը, հակառակ զանազան տարրերու թրքանպաստ փրօփականտին — սկսեալ միսիօնարներէն — մերժեց վաւերացնել Լօզանի դաշնագիրը այս նստաշրջանին եւս, յուսախաբ ընելով Թուրքիոյ բարեկամները։

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը այս առթիւ կը գրէ թէ հանրապետական կուսակցութիւնը, գլուխն ունենալով կառավարութիւնը՝ կողմնակից է դաշնագրի վաւերացման, մինչ ռեմոքրաթ կուսակցութիւնը կը հակառակի անոր։ Իրաւ է թէ Ծերակոյտի 96 անդամներէն 55ը՝ հանրապետական կուսակցութեան կը պատկանին, սակայն անելը կ՚երկարի, որովհետեւ Սահմանադրութիւնը 2-3րդի մեծամասնութիւն կը պահանջէ այս վաւերացման համար։ Կառավարութիւնը այս ձախողութենէն վախնալուն է որ չի կրնար օրակարգի վրայ դնել զայն։

Հանրային կարծիքն ալ երկուքի բաժնուած է, թեր ու դէմ։ Հակառակորդները աւելի զօրաւոր են. դեռ վերջերս 109 եպիսկոպոսներ ծերակոյտին դիմելով կը պահանջէին» յարաբերութեան մէջ չմտնել պետութեան մը հետ, որ չէ կրցած իր թերութիւնները սրբագրել։ Միւս կողմէ, կ՚ըսէ «Թան», Ամերիկայի հանրային կարծիքը համակրանքով կը պաշտպանէ հայկական հարցը. այս պատճառաւ ալ դաշնագրի վաւերացման հակառակորդները պաշտպանութիւն կը գտնեն բազմաթիւ մարդասէրներէ եւ մտաւորականներէ, որոնք դեռ կը խօսին։ «Նախագահ Ուիլսընի կողմէ սահմանագծուած Հայաստան»ի մը մասին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 5, Rue Londres։

Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղին։ Միասին բերել անդամատետրերը։

Հ. Յ. Դ. «Արմէն-Գարօ» խումբին ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Ռոստոմի սրահը, 131 Ֆօպուր տիւ Թանփլը, Մէթրօ Պէլվիլ։

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայրենակցական Միութեան առժամեայ յանձնախումբը բոլոր Հայրենակիցները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ Յուլիս 4 Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանը։

Աբգար Տէր կարապետեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ ընկ. Յարութիւն Շահինազարեանի, Տէսին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱԽԱՍԱՐԴԻ յառաջիկայ թիւը լոյս կը տեսնէ բացառիկ ծաւալով և պիտի ստանան միայն այն բաժանորդները որոնք հասցուցած կ՚ըլլան իրենց բաժնեգինը։ Իսկ այնուհետեւ՝ տարին չորս անգամ։

ՆԱԽԱՍԱՐԴ կը խնդրէ իր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց նիւթերը բացառիկ թիւին համար։ Մասնաւորապէս կը սպասուի պատմուածքներու և ուսումնասիրութեանց։

Նոյն թիւին մէջ տեղ պիտի տրուի նաև նմոյշներու, նկարիչ և արձանագործ հայ արուեստագէտներու գործերէն։ Կը հրաւիրուին արուեստագէտ և արուեստասէր բարեկամները տրամադրել այդ առթիւ անհրաժեշտ նիւթերը։

Տարեկան բաժնեգին 50 Ֆր.։ Հասցէ՝ H. Dj. Sirouni. 27, Boul. Carol, Bucarest. Հատով կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն,

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գ.— Ստացանք վեցամսեան.

ՄՕՆԹԱՐԺԻ, Մ. Բ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ՇԱՎԻԼ, Մ. Մ.— Ստացանք 20 Ֆր։ Ղրկեցինք։

ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Ն. Փ.— Ստացանք 20 Ֆր.։

ԷԹՈՒԻ, Տ. Կ.— Ստացանք 20 Ֆր։ Ղրկեցինք։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Վ. Ն.— Բաժանորդագրեցինք. ղրկեցէք ուղղակի։

ՌԱՊԱԹ, Յ. ԵՂԲ.— Ստացանք 75 ֆրանք։

ԼԸ ՓՈՒԶԷՆ, Գործ.— Ստացանք 400 ֆրանք. համաձայն ենք 40ին համար։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա.— Փոխեցինք. ձեր ղրկած նամակին տէրը Փարիզ չէ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ «ՇԱՆԹ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ.— վաղը Յուլիս 3, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Casino d'Arnouvilleի սրահին մէջ, կը ներկայացնէ Երկու խուլերը եւ Երկու Անվարտիները, Մուտքը 5 ֆր.։ Տոմսերու համար դիմել Երուանդ Գրիգորեանի, 67 Rue Monsieur le Prince Paris (6e)։ Հաղորդակցութեան միջոցներ Gare du Nordէն՝ 19.7 19.43, 20.12, վերադարձ ժամը 23.27ին, վերջին թրէն։

ՓՈՒԹԱՑԷ՛Ք ԳՆԵԼ

“ՄԱՅԻՍԻ 28„Ը

Աշխատակցութեամբ Ա. Ահարոնեանի, Ա. Իսահակեանի, Ա. Խատիսեանի, Ռուբէնի, Մ. Վարանդեանի, Ս. Վրացեանի, եւլն.։ Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի։ 14 մեծ և փոքր պատկերներով։ Տպագր. Կ. Յ. Ներսէս, Փարիզ, 1926։ Գին 5.50 ֆրանք։ Կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Շէյխհաճի գիւղի Մարսէյլի Երիտասարդաց Միութեան սարքած վիճակահանութիւնը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Կիրակի 4 Յուլիս առաւօտեան ժամը 9ին, Օթէլ Տամասի կից ճաշարան Թիկատինցիի սրահը։

— Մուշի Խասգիւղէն Խաթուն Տոնէեան կը փնտռէ եղբայրը Մանուկ Տոնէեան և Սաֆար Տոնէեան, որոնք 1914ին Հալէպ մեկնած են և մինչեւ 2 տարի առաջ հացագործութեամբ զբաղուիլնին լսուած է։ Տեղեկացնել 11 Rue Wilson, St. Chamond (Loire) France.

— Խարբերդցի Աննիկ Ոստիկեան կը փնտռէ Մարիամ Ոստիկեանը եւ ամուսինը Պիթլիսցի Մանուկ Սահակեանը, որոնք Հալէպէն Մարսէյլ եկած են վերջերս։ Տեղեկացնել 11 Rue Yosé Frappa Hotel du Centre, St. Etienne (Loire)։

— Սեբաստացի Գալուստ Սահակեան կը փնտռէ հայրը Յակոբ եւ եղբայրը Մուշեղ Սահակեանները, առաջինը Յունաստան իսկ երկրորդը Պուլկարիա ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել N. E. R. 15, Bld. des Italiens Paris.

— Կը փնտռուի Խարբերդի Շէյխհաճի գիւղացի 19 տարեկան Պետրոս Պօղոսեանը, Պէյրութէն Ֆրանսա փոխադրուած որբերուն մէջ էր. մէկ տարի առաջ Gers նահանգը կը գտնուէր։ Տեղեկացնել Kevork Der Karêkinianի, Hotel de Damas Marseille։

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանական դասեր, առեւտրական, իրաւագիտական եւ գրական, առանց գիրքի, ուղղակի թերթերէն, յայտնի հայ մասնագէտի կողմէ։ Դիմել խմբագրատուն։

ԱՅՑԵԼՈՒ ՏՈՄԱՐԱԿԱԼ-ԹՂԹԱԿԻՑ

փորձառու մասնագէտ տոմարակալ մը, որ 25 տարուան եւրոպական փորձառութիւն ունի, կը վարէ ֆրանսերէն եւ անգլերէն առեւտրական թղթակցութիւններ եւ ամէն ճիւղի վերաբերեալ հաշուակալութիւն։ Դիմել խմբագրատուն։

ՀԱՅ ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ

Իրենց տան մէջ աշխատելու համար, շարբի, քաշքօլի, բօալի եւ քօմպլինէզօնի առատ գործ ունիմ. գոհացուցիչ վճարում, դիմել անմիջապէս (Belleville) rue Bellevilleի վրայ, Passage Lauzin 3bis սենեակին թիւը 7.—

ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ԿԱՌ ՏԸ Լ՛ԷՍԹ
6 Petits Hôtels (Bd. Magenta 87ի անկիւնը)։
Տք. ԹԱՓՈՆ, Փ. Բ. Հ.։ Tél. Trud. 11-28.
ՁԵՐՄԱՄԻՋՈՒԹԵԱՆ նոր եւ հին բարդութիւններու արագ բուժում նոր մեթոտներով։ Լաւագոյն արդիւնքներ։
Ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-8։ Կիրակի եւ տօն օրեր 9-12։

ԳՐԱՎԱՃԱՌ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ՊԱԼԵՆՑ

պատիւ ունի յայտարարել յարգոյ հասարակութեան թէ իր գրատունը հաստատած է փարիզ։

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ
ՀԱՅԵՐԷՆ եւ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔԵՐՈՒ

Պ. Պ. հեղինակներ եւ հրատարակիչներ կրնան իրենց երկերէն մերմօտ կեդրոնացնել՝ իւրաքանչիւր ամիս վաճառուածներուն փոխարժէքը ստանալու պայմանաւ։

Գրատանս լիակատար գրացուցակը մամլոյ տակ է։

Հասցէ P. BALENTZ.
208 bis Rue Lafayette Paris (10e).

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

18 տարեկան պատուաւոր երիտասարդ մը որ ձեռական աշխատութեանց շատ յարմարութիւն ունի, կը փափաքի աշխատիլ ժամագործի եւ կամ ոսկերիչի մը քով։ Ի հարկին կ՚ընդունի նաեւ ուրիշ որեւէ գործ, գիտէ սահուն կերպով ֆրանսերէն խօսիլ։ Դիմել ՄԱՍԻՍ տպարան։

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	178	—
Տոլար,	Dollar	36	72
Մարք (ոսկի)	Mark	8	25
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	18	80
Թրք. ոսկի	» or	158	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	50
Լէվա 100 հատը	Léva	24	—
Տրախմի »	Drachme	43	—
Լիր » »	Lire	125	50
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	99	—
Զուից. »	Frc. Suisse	672	90
Լէյ 100 հատը	Ley	15	50
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	174	25
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3700	—
» II	»	2550	—
» III	»	2220	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	149	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա եւ գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա եւ » Եգիպտոս, Իրան	10 շ.		20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ
4
ՅՈՒԼԻՍ
1926
4 JUILLET 1926

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 145 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ Ե ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԷՆ 7000 ՄԵՌԱԾ ԵՆ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ. ԴԱՐՄԱՆԸ...

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐԴԸ ԿԸ ԲԱՆԻ

Ինչ որ կը գրեն Թուրք թերթերը Իզմիրի՝ դաւադրութեան մասին, իբրեւ ամբաստանեալի վկայութիւն, մերկացում կամ խմբագրական, կը պարզէ շատ պերճախօս պատկեր մը:

Ամէնէն առաջ, աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատուի թէ՝ չափազանց լարուած են կիրքերը անձէ անձ, հոսանքէ հոսանք, խմբակէ խմբակ: Այն բոլոր դէմքերը որ այլեւս գոց եղած են իբրեւ ամբաստանեալ, մեծ մասով ընկերներ, գործակիցներ եւ զինակիցներ էին իթթիհատական շարժումէն մինչեւ 1915ի հայաջինջ սարսափները և անկէ ալ աւդին, մինչեւ քէմալական յաղթանակը: Անոնց մէջ մարդեր կան որոնց անունը չատոնց կապուած է արիւնոտ շտ գործերու հետ, թէեւ Թուրքերը իրենք նոր երեւան կը հանեն: Այդ կարգէն է, օրինակ, իթթիհատի պետերէն Շիւքրի պէյ, երբեմն կրթական նախարար, բայց մանաւանդ կազմակերպիչ զանազան աճարեկումներու և ջարդերու: Երկար պիտի ըլլար շարել միւսներուն «Ցուցակ ծառայութեանց»ը: Կը բաւէ շեշտել թէ Թուրք մամուլն ու վարիչները այս տեսակ պարագաներու մէջ միայն երեւան կը հանեն շատ մը գաղտնիքներ, կ՚արձանագրեն ակամայ խոստովանութիւններ: Այդպէս է որ իթթիհատականները, երէկ՝ հայրենասէր, այսօր կը դառնան «գազան, որոնց լրբութիւնները աննկարագրելի են» (Վագըթ): Նոյն նախադասութեան մէջ, Թուրք յօդուածագիրը ափսոսանքով դիտել կուտայ թէ «Համիտի բռնապետութեան 33 տարուան ընթացքին, Թուրք մը չէր, այլ հայ մը որ մահափորձը կատարեց կարմիր սուլթանին դէմ»: Ըսել կ՚ուզէ թէ ինչո՞ւ Համիտի կամ Վահիտէտտինի դէմ փորձեցին այն ինչ որ հիմա սարքեր են Մուսթաֆա Քէմալի, «հայրենիքի ազատարար»ին դէմ: Երեւի Թուրք յօդուածագիրը չի գիտեր թէ ուրի՛շ բան է ջարդը, անզէն կիներու եւ երախաներու կամ շղթայակապ այրերու կոտորումը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ քաղաքական աճարեկումը, որ կը պահանջէ գաղափարական ուժ եւ իսկապէս յեղափոխական խառնուածք:

Ճիշդ ատոր համար է որ, ներկայ մահափորձին մէջ ալ, աւելի շատ անձնական կիրքեր եւ փառասիրութիւններ կ՚երեւան, քան յեղափոխական ձգտում: Տարբեր պարագաներու մէջ, մէկ համոզուած «ֆէտայի» հրաշքներ պիտի գործէր, իսկ տասը քսան արհեստով ոճրագործներ, որքան ալ յանդուգն ըլլան, կէս ճամբան կը մնան, որովհետեւ չունին անհրաժեշտ կրակը:

Իրար բզքտելու, իշխանութիւնը ձեռք անցնելու պայքարը ժառանգական սովորութիւն է Թուրքերուն համար, եւ այդպէս ալ կը շարունակուի: Դաւադիրները չեն ըսեր թէ ի՛նչ պիտի հաստատէին եթէ յաջողէին, այլ թէ ո՛վ պիտի նշանակէին այս կամ այն քէմալականին տեղ: Համիտի շրջանին ալ, կային իրենց դիրքէն կամ թոշակէն դժգոհ Թուրքեր որ, արտասահման կ՚ապաստանէին եւ «յեղափոխական» կը դառնային: Ներկայ դաւադրութեան մէջ — ո՞րոնք են դժգոհութեան շարժառիթները: Քէմալի ա՞նձը, թէ անոր վարած քաղաքականութիւնը, որ բոլորովին համապատասխան է Իթթիհատի հետապնդած նպատակներուն, եւ շատ աւելի կտրուկ, առանց պատի պատճեներու: Էնկիւրի շարունակեց եւ իր տրամաբանական վախճանին հասցուց ոչ-Թուրք ժողովուրդներու ոչնչացումը, եւ միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ, մնացորդներուն վերջնական հաշուեյարդարը կատարելու համար, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Դաւադիրները դժգո՞հ են այս քաղաքականութենէն: Էնկիւրի նշանախօսք ընտրած է ոչ-Թուրքերու Թրքացումը եւ անոնց ամէնէն տարրական իրաւունքներուն բիրտ ժխտումը: Դժգոհները հակառա՞կ են այս ուղղութեան: Էնկիւրի կը մաքրէ Քիւրտերն ու միւս իսլամ, բայց ոչ-Թուրք տարրերը: Դաւադիրները ունի՞ն տարբեր ծրագիր... Ունի՞ն վերջապէս, նոր քաղաքականութիւն մը, գոնէ իրենց համար: Եթէ անոնք անկեղծ յեղափոխականներ ըլլային, ապահովաբար մէջտեղ կը դնէին իրենց հիմնական ծրագիրը, և անոր համեմատ մը շարժէին: Մինչդեռ մութին մէջ կը գործեն, ամէն բանէ առաջ իշխանութեան տիրանալու մարմաջով:

Հին որդն է որ կը բանի Թուրքիոյ կազմին մէջ, նոր անուններու տակ: Հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն, Թուրքիան չկրցաւ արտադրել սերունդ մը որ ընդունակ ըլլար ըմբռնելու այդ հսկայական պետութեան քայքայման բուն պատճառները:

Եւ քայքայումը կը շարունակուի, իրերու բնական ընթացքով:

Հին թէ նոր, Թուրքերը կը մոռնան այս պարագան, եւ շերտ մը հողի կառչած ատեն, ամբողջ նահանգներ վրայ կուտան: Այս գիծը կար Համիտի օրով, զարգացաւ՝ իթթիհատականներուն փառքի շրջանին, կայսրութեան մէկ երրորդին գնով, եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Բնութիւնն իսկ չի հանդուրժեր սանձարձակ բռնութեան, ոչ ալ անսահման տարածութեանց դատարկութեան:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ՝ ՍԵՂԱՆԱՒՈՐ

Բարեգործականի Միութեան Ամերիկայի շրջանի Պատգ. ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ Ֆիլատէլֆիա, որոշուած է առաջարկել Փարիզի կեդրոնին, որպէսզի Ամերիկա փոխադրէ իր անձեռնմխելի գումարը, «Թրըստ Ֆօնտ» մը հաստատելու համար: Այս առթիւ «Պրոլետար», Ամերիկայի հայ կարմիրներուն շաբաթաթերթը, կը գրէ,—

«Մենք գիտէինք, որ Բարեգործական Միութիւնը՝ որպէս բուրժուական կազմակերպութիւն այնքան բարեգործութիւն կ՚ընէ, որքան անոր գլուխը կեցող հայ ջոջերու հասարակութեան մէջ վայելած բարերարի համբաւը պահպանելու համար անհրաժեշտ է: Այս գիտէինք, բայց բնաւ չէինք սպասեր, որ այն ժողովուրդը՝ հայ գաղթականութիւնը՝ որուն թշուառութեան անունով կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն եւ անոնց որպէս թէ օգնելու նպատակով հայ աշխատաւորութենէն սենտեր կը մուրան, ելլէին նոյն դժբախտ ժողովուրդի թշուառութիւնը հեգնէին, անոր անունով հաւաքուած դրամները Ամերիկայի մէջ շահարկութեան դնելու ո- րոշում տալով: Բարեգործականի ղեկավարները, փոխանակ իրենց գանձին մէջ ունեցած հազարները, եթէ չըսենք միլիոնները, մէկ անգամէն հրապարակ դնելու եւ հայ գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան նպատակին յատկացնելու, ելեր որոշում կուտան եղած դրամները առեւտուրի մէջ դնելու: Եւ դեռ այս մարդիկն են, որ երեւս ալ ունին ըսելու, ի՞նչ կարիք կայ Հօկեր կազմակերպելու, երբ Բարեգործականը արդէն նոյն նպատակներուն ծառայած է եւ պիտի շարունակէ ծառայել:

Բայց Բարեգործականի հակա-հայաստանեան տրամադրութիւնը միայն այս քայլով ալ չի վերջանար: Ֆիլատելֆիայի ժողովին առաջարկ եկած է ոչ մէկ պարագայի տակ չգործակցիլ ոչ Հօկին և ոչ ալ Պետական Կարմիր Խաչին: Առաջարկը նախապէս ընդունուած եւ քուէարկուած է, բայց կուլիսներու ետեւ որոշումներ տուող եւ ժողովին պարտադրող լիտրները, տեսնելով որ նման որոշումի մը արձանագրուիլը Հայաստանով խանդավառուած իրենց շարքերուն վրայ գէշ ազդեցութիւն կը գործէ, շատ խորամանկ կերպով չեն ուզած արձանագրութեան մէջ անցնել զայն, յայտարարելով, որ լռելեայն կերպով կը հասկցուի, որ չպիտի գործակցին եւ Հօկին եւ Կարմիր Խաչին:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, Եւրոպայի Պատգմ. Ժողովը կատարեց Առաջնորդի եւ Թեմական Կեդր. Խորհուրդին ընտրութիւնը: Փարիզցիները ոչ միայն բացակայ էին, այլ եւ խուսափեր էին հաղորդակցութեան մտնել հեռաձայնով, ժամադրութիւն մը նշանակելու համար: Ժողովը աւելորդ անգամ մըն ալ կրկնելով իր համերաշխական տրամադրութիւնները, անցաւ օրակարգին:

Միաձայնութեամբ Եւրոպայի Առաջնորդ ընտրուեցաւ Կաթող. Պատուիրակը, Գրիգորիս եպսկ. Պալաքեան: Փոխադարձ համաձայնութեամբ և մէկ քուէարկութեամբ Թեմական Խորհրդի անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Հմայեակ Խոսրովեան, Յ. Ամատունի, Մ. Պապաջանեան, Մաթէօ Խան Ներսէսեան, Զ. Մամուլեան (Լոնտոնէն), Ներսէս Օհանեան, Յակոբ Էսաեան, եւ Փարիզի պատգամաւորներէն Պ. Պ. Արամ Ճէվահիրճեան, Պօղոս Էսմէրեան, Արմենակ Համբարձումեան, բոլորն ալ միաձայնութեամբ (13 քուէ): Համեմատականի մնացին Պ. Պ. Համբարձում Մելիքեան (7 քուէ) և Արշակ Չօպանեան (6), եւ այս վերջինը ընտրուեցաւ 10 ձայնով: Վերահաստատուեցաւ Կրօն. Ժողովը, նախագահութեամբ Վռամշապուհ եպսկ.ի եւ անդամակցութեամբ Փարիզ հաստատուած չորս քահանաներու:

Ուրբաթ օրուան նիստը յատկացուած էր հաշուական խնդիրներու: Գոհունակութեամբ հաստատուեցաւ որ 1925 Մայիս 15էն մինչեւ 1926 Յունիս, կաթող. պատուիրակութիւնը զանազան նուէրներով ունեցեր է 176,466 փրանք մուտք, որուն 2925ը միայն թեմական մուտք, իսկ 33,900ը աւանդ գումար: Այս վերջին գումարը միայն կը մնայ պարտք, իսկ մնացեալը պատրաստ կայ 2741 փրանք: Ասկէ զատ, Լոնտոնի մէջ հանգանակուած է 930 անգլիական ոսկի, Էջմիածնի և կաթող. պատուիրակութեան պէտքերուն համար: Ելքի բաժնին մէջ նշանակուած են 25,177 փրանք իբրեւ կրթական նպաստ (7000 Մարսէյլ, 5000 Լիօն, 13,177 Փարիզ), 16,507 փրանք կարօտներու, 9250 փրանք ուսանողներու, 66,190 փրանք Թոշակ, 20,638 փրանք կաթող. պատուիրակի թեմական այցելութեանց ծախք, 13,357 փրանք զանազան նպաստներ (3176 փրանք Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ 700 փրանք Հ. Մ. Մ.ի եւլն.), 9257 փրանք դիւանական ծախք եւլն.: Նոր եւմաացոյցին կազմութիւնը թեմ. Խորհուրդին, որ Առաջնորդէն զատ, իբրեւ պաշտօնէութիւն նկատի պիտի ունենայ դիւանապետ մը, գործակատար մը (իրաւագէտ խորհրդական), պաշտօնեայ մը եւ մեքենագիր մը: Թեմերը պարտաւոր պիտի ըլլան տարեկան բաժին մը վճարել Առաջնորդարանին: Առաջնորդարանը կը մնայ միեւնոյն տեղը:

Ժողովի փակման պահուն, Փարիզցիները բարեհաճեր էին հեռաձայնով հաղորդել թէ իրենց հրաժարումը անդառնալի է եւ աւելորդ կը նկատեն որ եւ է նոր տեսակցութիւն: Ժողովը ցաւով արձանագրեց այս պարագան եւ անփոփոխ պահեց իր որոշումը, համերաշխութեան նոր փորձի մը համար:

Որոշուեցաւ շնորհակալութեան հեռագիր մը ուղղել Ֆրանսական կառավարութեան և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Ժողովին յաջող վերջաւորութեան առթիւ: Պատգամաւորները բաժնուեցան լաւագոյն տրամադրութեամբ: Պահ մը ներկայ եղաւ նաեւ Վռամշապուհ եպսկ. իր գոհունակութիւնը յայտնելով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն էջեր լեցնել, Մ. Քէմալի դէմ սարքուած դաւադրութիւններուն առթիւ, բոլորը միեւնոյն կաղապարին վրայ: Վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Սարը Էֆէ պատասխանելով իրեն եղած հարցումներուն, ըսաւ. «Այս դէպքի երեւան ելլելէն երեք ամիս առաջ, տեղեակ էի մահափորձի խնդրին, Շիւքրի պէյի հետ ունեցած տեսակցութեանս շնորհիւ: Շիւքրի պէյը Սէրէզէն կը ճանչնամ: Սահմանադրութեան յայտարարութենէն առաջ միասին էինք: Րասիմ պէյն ալ կը ճանչնամ, իբր իր հին գօմիթէճի ընկերը: Շիւքրի պէյ առաջարկած էր ինծի որ գործակցիմ իրեն մահափորձին համար առանձինն կազմակերպութիւն մը առաջ բերելով: Իրեն մարդ չունենալս յայտնեցի: Պատասխանեց. «Մենք մարդ ունինք անոնք կը ղրկենք»: Այս տեսակցութիւնները Էնկիւրիէն Պոլիս եկած ատեն տեղի ունեցած էին:

Իզմիր գալէ յետոյ, Շիւքրի եւ Րասիմ պէյերու ստորագրութեամբ նամակ մը ստացայ: Նամակը ինծի բերած էր Զիա Խուրշիտ պէյ: Անոնք Յունիս 11ին եկած էին: Նախապէս ծանօթ չէի Զիա Խուրշիտի: Այդ օրը Կաֆարզատէի պանդոկը գացեր և Իսմայիլ էֆ.ն կը փնտռէի: Անոնք հոն են եղեր: Պանդոկապետը ներկայացուց ինծի և յայտնեց թէ Զիա Խուրշիտ կ՚ուզէ ինձ հետ տեսակցիլ: Անմիջապէս իր սենեակը ելանք ուր նամակը տուաւ ինծի: Նամակին մէջ Զիա Խուրշիտին համար գրուած էր թէ վստահելի ընկեր մըն էր և ծխախոտի գործի համար կուգար և օժանդակութիւնս կը յանձնարարուէր:

Յետոյ խօսք բացուեցաւ և Զիա Խուրշիտ ըսաւ. «Նպատակս ծխախոտի գործ չէ, մահափորձի համար եկայ» եւ աւելցուց թէ լաւ է իրենց կացութիւնը: Երբ հարցուցի թէ քանի՞ հոգի եկած են, պատասխան չտուաւ: Ես հարցուցի. «Այս խնդրով միայն Շիւքրի պէ՞յը զբաղած է»: — Ոչ այս որոշումը Յառաջդիմականներու կողմէ տրուած է. միայն կը սպասուի մահափորձի գործադրուելուն: Կատարուածին պէս ժողովը նիստի պիտի հրաւիրուի: Եթէ Ֆէվզի փաշա չընդունի, Ազգ. Մեծ Ժողովի Նախագահ Քեազիմ փաշա հանրապետութեան Նախագահ պիտի ըլլայ, ըսաւ:

Զիա Խուրշիտ բացատրեց երկու ձեւերը: Առաջին՝ կայարանին մէջ, Կազի փաշայի հասած ատենը մահափորձ կատարել. երկրորդ՝ պարահանդէսի միջոցին: Զիա յարմար գտաւ առաջին ձեւը, ըսելով թէ իբր գաղտնի ոստիկան պիտի գտնուի կայարանը, և պիտի կարենայ օգտուիլ բազմութենէն: Այդ միջոցին, կրկին և կրկին հարցուցի թէ ո՞րոնք են ընտրած ընկերները:— Մէկը՝ Լազ Իսմայիլն է, ըսաւ:

Ես երկու տեղերէն ոչ մէկը յարմար գտայ, և Քէմէր Ալթըն յանձնարարեցի, աւելցնելով որ Հիլմի յաջորդ օրը այդ տեղը կը ցուցնէ իրենց:

Զիա Խուրշիտ ռումբի անհրաժեշտութիւնը շեշտեց: —«Բոլս կայ», պատասխանեց Շէվգը, և բերաւ ռումբերը զորս Հիլմիին յանձնեցինք: Գիշերը Հիլմիին հետ մեր տունը պառկեցանք: Առտուն Հիլմիին ըսի թէ «Ես Պոլիս պիտի մեկնիմ դուն մահափորձին վայրը ցուցուր ընկերներուն»:

⁂ Յօդուածագիր մը, Ալի Հայտար Էօմէր, «Վագըթ»ի մէջ անէծք կը կարդայ իթթիհատական ոճրագործներուն, «որոնց լրբութիւնները աննկարագրելի են, և որոնք գազան ծնած են»:

«Ապտիւլ Համիտի շրջանին՝ այդ մարդիկը երիտասարդ էին, իսկ Վահիտէտտինի շրջանին՝ 40ը անցուցած: Սակայն, 33 տարուայ ընթացքին, Թուրք մը չէր այլ Հայ մը որ մահափորձ կատարեց կարմիր սուլթանին վրայ (Ծ. Խ.— Եըլտըզի մահափորձին կ՚ակնարկէ): Իսկ այն ատեն երբ Վահիտէտտին բոլոր օտար տարրերը երկրին վրայ կը քշէր, պալատին վրայ ինկող միակ գնդակը՝ յունական գնդակ էր: Այդ մարդիկը ի՞նչ կ՚ընէին այդ միջոցին»:

Ազատ արձակուած

Պոլիսէն «Էքսչէյնճ Թէլէկրաֆ»ի կը հեռագրեն 2 Յուլիս թուականով.— Զրոյց կը շրջի թէ Մուսթաֆա Քէմալի դէմ կազմակերպուած դաւադրութեան իբրեւ մեղսակից ամբաստանուածներէն ազատ արձակուած են եօթը հոգի, որոնց վեցը երեսփոխան:

Ինչո՞ւ կը աղէ հացը

Ալիւրին 100 քիլօն պատերազմէն առաջ 25-27 ֆրանքի կը ծախուէր, այսօր 250 ֆրանքի կը ծախուի: Խորհրդարանը քուէարկեց օրինագիծ մը, որով մինչեւ ամսոյս վերջը մաքսատուրքէ զերծ պիտի ըլլան Ֆրանսա ներածուած ցորենները: Շատեր թերահաւատ են այս կարգադրութեան լաւ արդիւնք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. (6ԴՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ԼՈՒԼԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Բ.

ՏԿԱՐԱՑՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Համայնավար կուսակցութեան բարոյական գործունէութեան մասին ընդհանուր քարտուղար Սէմարի տեղեկագիրը բուռն քննադատութեանց առարկայ դարձաւ, ո՛չ միայն աջերուն, այլ եւ նոյն ինքն կեդրոնական կոմիտէին կարկառուն անդամներուն կողմէ:

Կանգ չենք առներ գաւառային պատուիրակներու զանազան քննադատութեանց վրայ, որոնք շատ խիստ կէտեր կը պարունակեն կուսակցութեան գործունէութեան մասին, հողագործական շրջաններու եւ ներքին քաղաքներու մէջ:

Առաջին օրը գլխաւոր քննադատն էր երեսփոխան եւ կեդր. կոմիտէի անդամ Ռընօ Ժան, որ Համայնավար կուսակցութեան մէջ հեղինակութիւն մը կը նկատուի գիւղացիական հարցի մասին, եւ կը համապատասխանէ ընկերվարականներու քօնփէր Մօռէլին:

Ռընօ Ժանի քննադատութիւնները կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերուն մէջ.—

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԿԱՐԱՑԱԾ Է, ընդհանուր քարտուղարի յիշած թիւերը չափազանցուած են: 1920ին Թուրի համաժողովին մէջ 100,000 հոգի էին, այսօր հազիւ 50,000 մնացած են:

Այստեղ կը միջամտէ կուսակցութեան յայտնի գաղափարախօսը՝ Շ. Ռափօփօր, հետեւեալ ճշդումը կատարելու համար. «Չի բաւեր նկատել միայն համայնավար կուսակցութեան տկարացումը: Միւս կողմէ պէտք է խոստովանինք որ ընկերվարականներու թիւը միեւնոյն ժամանակամիջոցին մէջ 10,000էն բարձրացած է աւելի քան 100,000ի»:

Այս գառն ճշմարտութիւնները շանթահարիչ ազդեցութիւն գործեցին պատգամաւորներուն վրայ: Ուրեմն վեց տարուան մէջ համայնավարներու թիւը 100ին 50 համեմատութեամբ պակսած է, մինչ ընկերվարականներուն թիւը տասնապատկուած է...

Ի՞նչ են այս տկարացման պատճառները:

Ռընօ Ժան երկու տեսակ պատճառ կը յիշէ.— Ա.) Համայնավար կուսակցութեան դերին մասին ամբողջական յղացումի մը բացակայութիւնը, Բ.) կազմակերպչական սխալները:

Ա.) Համայնավար կուսակցութիւն մը, որ յեղափոխութեան կը ձգտի, պէտք է արագօրէն իր ձեռքն առնէ աշխատաւոր զանգուածները, այլապէս գոյութեան իրաւունք չունի: Իսկ զանգուածները գրաւելու համար կան զանազան եղանակներ. օրինակ, բանուոր եւ գիւղացի ընտրանիին միջոցաւ մօտենալ անոնց, եւ կամ բանուոր դասակարգի անմիջական պահանջները պաշտպանելով շահիլ զանոնք:

Արդ, համայնավար կուսակցութեան կարգախօսները ընտրանիին մատչելի չեն ու եթէ միայն ընտրանիով զբաղին, շատ հեռու կը մնան բուն մասսայէն. ասկէ զատ, եթէ այս վերջնին անմիջական պահանջները պաշտպանող կարգախօսներով զբաղին, ուշ կամ կանուխ ընկերվարականներու բարենորոգչական տեսակէտին պիտի յանգին:

Կուսակցութիւնը անունդ չի տար իր շարքերուն: Յեղափոխ. կուսակցութիւն մը ամէն բանէ առաջ իր վարդապետութիւնները պէտք է տարածէ ընկերներուն մէջ, մօտէն պէտք է ուսումնասիրէ պուրժուական տնտեսական դրութիւնը, անոր ելմտական կացութիւնը, եւ իրական ծրագիր մը մէջտեղ պէտք է դնէ: Այդպիսի ծրագիր չկայ եւ ղեկավար մարմինները յաճախ հապճեպով կարգախօսներու ցանկ մը կը պատրաստեն ու կը կարծեն թէ այդ կերպով կատարած են իրենց պարտականութիւնը:

Բ.) կազմակերպչական սխալները.—

Ամէնէն գլխաւորն է կոմբջիջներու դրութիւնը: Այն օրէն ի վեր երբ կուսակցութիւնը՝ Մոսկուայի հրահանգներուն անսալով, բջիջներու հիման վրայ սկսաւ կազմակերպել կուսակցութիւնը, շարքերը բոլորովին նօսրացան:

Կազմակերպչական երկրորդ կարեւոր սխալն է քաղաքական Բիւրոյի եւ կեդր. կոմիտէի փոխյարաբերութեանց խնդիրը: Բիւրօն շատ մեծ արհամարհանքով վերաբերուած է կեդր. կոմիտէին հանդէպ, այն աստիճան որ այս վերջնին անդամներուն մեծամասնութիւնը հրաժարած է ժողովներուն մասնակցելէ: Շատ մը կարեւոր հարցերու մասին վճիռ կայացուած է, առանց կեդր. կոմիտէի կարծիքն առնելու, ծծծաղելի դրութեան ենթարկելով անոր անդամները:

Այսպէս ուրեմն, իրենց իսկ խոստովանութեամբ, քայքայումը միայն շարքերուն մէջ չէ որ կը տեսնուի, այլ բոյն դրած է կուսակցութեան ղեկավար օղակներուն մէջ: Զուկը գլուխէն հոտած է: Այս վիճակը արդէն ամիսներ առաջ ըմբոստացուցած էր կուսակցութեան մտաւորական տարրերը, որոնցմէ 250 հոգի բողոքի նամակ մը ուղղեցին: Կեդր. կոմիտէն չէ կրցած իր կացութիւնը հասկցնել ո՛չ կուսակցութեան բոլոր մասնաճիւղերուն, ո՛չ ալ Մոսկուայի Միջազգայինին:

Ի՞նչ պէտք է ընել հիմա, դարման տանելու համար այս տագնապալից կացութեան:

Ռընօ Ժան կ'առաջարկէ հիմնովին փոխել ներկայիս գործադրուած մեթոտները: Կուսակցութեան ղեկավար մարմինը ինքզինքը շատ բարձրէն ծախել ուզելով, անտեսած է շարքերու պահանջները եւ արհամարհած է ստորադաս մարմինները: Յեղափոխական շրջանի ատեն ոճիր է երբ շարքային ընկեր մը կը վարանի գործադրել վերէն տրուած հրաման մը. սակայն այսպիսի խաղաղ ժամանակներու, լաւ կ'ըլլայ որ կուսակցութեան վարիչ մարմինը քաղաքական ուղղութիւն մը որդեգրելէ առաջ խորհուրդ հարցնէ ամբողջ կուսակցութեան:

Բանուորները չեն կրնար մարսել բարձրէն տրուած կարգախօսները. անոնց միտքին մատչելի չեն շատ մը սկզբունքներ: Բանաձեւեր քուէարկուելով չէ որ կը փրկուի կուսակցութիւնը: «Քաջէ տիւ Պօլշէւիզմ» թերթին գրածները չեն հասկնար ո՛չ միայն շարքային բանուորները, այլ նոյն իսկ գործօն պաշտօն վարողները. «Իւմանիթէ» իր ձեւով որոշ բաւարարութիւն կուտայ. սակայն այլ եւս վերջ տալու է այն հաւատաքննութեան, որով այդ թերթը քննադատողները դաւաճան եւ Միջազգայինի թշնամի կը նկատուին:

Գալով կազմակերպչական դրութեան, Ռընօ Ժան կ'առաջարկէ Ֆրանսայի վարչական բաժանումներուն համաձայնեցնել կուսակցութեան կազմակերպութիւնը եւ վերջ տալով շրջանային բաժանումներուն, կեդրոնացում ստեղծել: Այլապէս յեղափոխական շրջանի մը կուսակցութիւնը չպիտի կրնայ իր ուժերը օգտակար կերպով ճակատեցնել կեդրոնացած պետութեան մը ուժերուն դէմ:

Այս եւ նման դարմաններ դժբախտաբար ո՛չ մէկ բարուքում առաջ պիտի բերեն համայնավար կուսակցութեան մէջ, որուն քայքայման պատճառները աւելի խոր են եւ հոգեբանական: Մոսկուայի դրակոնեան պատգամները եւ ստրուկներու հլու հպատակութիւնը դեռ շատ բան կորսնցնել պիտի տան համայնավար շարքերուն, ըլլան անոնք Ֆրանսացի թէ Հայ կամ Ճարոնցի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Կ'ԱՇԽԱՏԻՆՔ ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՅ...

Ա.

Անգամ մը ես կ'աշխատէի մետաղի մեծ գործարանի մը մէջ: Ձուլարանի բաժինը: Ծանր ու աղտոտ եղանակ կ'ըլլէր մեծ քաղաքին վրայ: Օրերը կը քալէին մեր գիւղաքաղաքի գոմէշի կառքերուն պէս: Ուշ երեկոյեան, յոգնած ու վաստակաբեկ կ'իյնայինք մեր պանդոկի աղտոտ անկողիններուն վրայ ու ժամերը հակառակի պէս կը սուրային ճեպընթաց արագութեամբ: Աչքդ կը գոցէիր ու ա՜հաւասիկ, չար սատանայ՝ թանձր ու խոր քունիդ մէջէն, զարթուցիչին ստահակ ձայնը ականջիդ թմբուկը կը պատռէր: Հում ու վրէժխնդիր հայհոյանք մը շրթունքիդ, կ'ելլէիր, կը հագուէիր, կը լուացուէիր կամ ոչ ու շտապէ՛, խե՛ղճ անիծած, շտապէ որ հասնիս: Բաժակ մը սուրճ, քաղքենի թերթ մը, հանրակառք ու ա՛հա գործարանը՝ ամառուայ խաղաղ ու գրեթէ կապոյտ երկինքն ի վեր, սեւ, հսկայ, լայնախարիսխ ու ի՜նչ բազմութիւն, կատակ չէ, բազմութիւն կ'ըսեմ...

Կը յիշեմ: Ահաւասիկ: Ցանկարծ՝ ընդհանուր ու անորոշ աղմուկին մէջէն՝ սուր, ճչան ու չար սուլիչին ձայնը: Ա՜հ, ի՜նչ աղմուկ, արմուկ արմուկի կը մտնէինք ներս, տժգոյն ու յոգնած դէմքերով, յետոյ, ինչպէս լայն ու յորդած հեղեղ մը կը ճեղքուի երկուքի, մեր ամբոխը, մեր անասուն, խոնջ, ու շատախօս ամբոխը, կը ճեղքուէր երկուքի: Մէկը վեր՝ խորը, երկաթի ու զանազան մետաղներու մնացորդներու դէզերուն մէջտեղէն դէպի տնօրէնութեան կողմը... այդ թեւը մեր ամբոխին, քաղքենի թեւն էր, համարակալներ, քարտուղարներ, մեքենագրուհիներ, ես ի՜նչ գիտնամ, ինչ որ ուզես, իսկ միւսը՝ որ կը քալէր առանց աճապարանքի, ինչպէս անառակութեան գիշերէ մը յետոյ տուն վերադարձող երիտասարդ մը սանդուղներէն կը բարձրանայ, կամ եթէ կ'ուզէք, դանդաղ, ծանրամարմին ու խոշոր եզան մը պէս զոր լծելու կը տանին... մեր թեւը, ուրեմն՝ կ'ուղղուէր դէպի գործանոցները: Անգամ մը գործարանին դռնէն ներս՝ ժամը արդիւնաբերողին հաշուին կ'աշխատի, սպաննէ զայն, եթէ կրնաս...

Կը յիշեմ: Կը յիշեմ: Ինչպէս անօթի մարդ մը կը յիշէ խնջոյքի ու ուրախութեան գիշերները:

Ճամբու դարձուածքին, ամէն առաւօտ, կը հանդիպէի խարտեաշ ու առատ մազերով մեքենագրուհիի մը, չկարծէք թէ կը նայէր ինծի, չէ՛, կ'անցնէր խորասուզուած ճիշտ քովէս (հիմա կը յիշեմ որ ես էի որ կ'անցնէի իր քովէն), ուրեմն ես կ'անցնէի մեքենագրուհիին քովէն ու կը նայէի ծարաւով իր կապոյտ ու անուշ աչքերուն... Ի՜նչ լաւ օրեր էին, ի՜նչ լաւ... մարդ աղքատ ըլլալէն յետոյ բանուոր պէտք է ըլլայ, հպարտ կը զգաս ինքզինքդ, առնելիքաւորի լայն, լուրջ ու հանգիստ զգացում մը. պարտապահանջ ես աշխարհին դէմ, երբոր կ'անցնիս հարուստ ու կոկոզավիզ պաճուճապատանքներու քովէն, մտքէդ կ'ըսես— շատ մի սոնքար, գիտենք ինչ կերպաւ ըլլալդ, գի՛տենք...

* * *

Ուրեմն՝ ես կ'աշխատէի այդ գործարանին ձուլարանի բաժինը: Ձուլարան կ'ըսեմ, դուք ըսէք դժոխք, զարմանալի է, մարդիկ ամէն բանի տարօրինակ անուններ կուտան. օրինակ մեր աշխատանոցին կ'ըսէին ձուլարան, ա՜հ ինչ ձուլարան: Կրա՛կ, մուխ, դժոխային աղմուկ ու հալած, հրաշէկ մետաղ ոտքերուդ տակ ու գլխուդ վրայ ու այս ահաւոր յատակին վրայ՝ սեւ, միաձեւ ու անխօս ստուերներ, կքած մեծ բեռան մը տակ, ծանր բայց անուշ, որ աշխատանքն է: Ժամը չէր յառաջանար: Կը խեղդուէինք օդի ու մաքրութեան պակասէ: Ծանր ու տխմար եղանակին՝ ամառուան կէսերուն, Օգոստոսին չհասած, ի՜նչ տաժանելի է օրը գործանոցին մէջ:

Ես կ'աշխատէի մեծ ու աղմկարար մեքենայի մը վրայ: Ահաւասիկ: Սեւ աւազը որ կը ծառայէ կաղապարները պատրաստելու՝ անգամ մը գործածուելէ յետոյ պէտք է նորոգուի: Այս աւազը ուրեմն, լայն, փայտէ քառակուսի խողովակներով վերի յարկէն կ'իջնէր վար իմ մեքենայիս խոշոր ու լայն մետաղեայ տաշտին մէջ որ կը դառնար ինքն իր վրայ, գլխապտոյտ արագութեամբ: Իւրաքանչիւր անգամ պիտի խառնես դեղին, մաքուր աւազով ու արդիւնաբերական իւղերով, ես ի՜նչ գիտնամ, կարծեմ նաեւ կուպրով: Այդ հսկայ տաշտը պիտի պարպես հինգ վայրկեանը անգամ մը: Ժամը՝ կ'ընէ տասներկու անգամ ու օրը՝ հարիւր քսան: Կատակ չէ: Հարիւր քսան անգամ: Իրիկունը՝ մէջքս կը կոտրէր, ըհը... շտկէ՛ հասակդ, ինչպէս, մեր գիւղաքաղաքին մէջ, ամբողջ կէս դար հողին վրայ իրենց քամակը ծռած ծերունիները, օրուան վերջին ժամուն, տասնըչորս ժամ բահելէ յետոյ, երբ արեգակը կը ծռի հանդիսաւորապէս ու կ'ընկղմի իր արիւնին մէջ՝ իրենց մէջքը կը շտկեն, ձեռքերնին ուժեղ մը դրած թիկունքնուն, ըհը...

* * *

Օր մը տեղատարափ անձրեւ կուգար դուրսը: Դեղին աւազի բեռնաշարժ մը նոր պարպած էինք: Թաց-խոնաւ սկսած էի մեքենաս աշխատցնելու (camion), երբ վերահսկիչը գլխս կանչեց: Սրիկայ մէկն էր, նեղ, դեղին, աղտոտ ու տմարդի աչքերով... լերկ գանկը հազիւ ուսիս կը հասնէր, եթէ վրան նայէիր գթալդ կուգար, բայց կը բաւէր որ ճանչնայիր զայն քանի մը օր միայն ու կ'ուզէիր բռնել պուկէն ու խեղդել... խեղդել կատուի մը պէս, երկու ձեռքերովդ վզին շուրջ օղակ կազմած, փոխ ու զզուելի մարմինը շարժելով օդին մէջ:

Հետեւեցայ իրեն՝ ծուխին ու փոշիին մէջէն: Կեցանք ձուլիչներու բաժնի մը առջեւ. մեր առջեւ կեցած էր ամուր, լայն ուսերով ու սեւ ու առողջ դէմքով Հայ մը: Լեզու չէր գիտեր: Բացատրեցի իր աշխատանքը: Աչքերուս կը նայէր խոնարհութեամբ ու վախով, տղու մը պէս որ յանցանքի մէջ կը բռնուի ու իր նայուածքը ցայտուն հակադրութիւն մը կը կազմէր իր ուժին ու առնականութեան հետ: Ձեռնակառքով մետաղի տաք մնացորդները պիտի փոխադրէր դուրսը: Գործանոցին ամէնէն տարապարհակ աշխատանքն էր: Ամէն նորեկ օտարական կ'անցնէր այդ ճամբէն: Ես ալ առաջին երկու շաբաթը անասունի պէս՝ ըրած էի այդ աշխատանքը: Յետոյ ուրիշ օտար մը փոխանակած էր զիս:

Ուրեմն նորեկը սկսաւ աշխատանքի: Իր թուխ ու ուժեղ բազուկներով կը քշէր երկաթէ ձեռնակառքը մեծ դիւրութեամբ: Ամէն անգամ որ կ'անցնէր առջեւէս, երախտագիտութեամբ կը նայէր աչքերուս՝ այդքան փոքրիկ ծառայութեան մը համար: Անգամ մըն ալ՝ քիչ մը հեռուէն հարցում մը ուղղեց առանց պատասխան մը ստանալու, իր ձայնը կորսուեցաւ մեքենայիս հանած աղմուկին մէջ, տըը...ըրնկա՜ա, տըը... ըրնկա՜...

Ցերեկին դրան քով հանդիպեցանք իրարու ու գացինք հասարակաց ճաշարանը: Նոր եկած էր: Վարժուած չէր քաղաքին: Գիւղացի էր ու մեծ քաղաքին մէջ ամէն բան կը խրտչեցնէր զայն: Համր էր, որովհետեւ լեզուն չէր գիտեր, դժբախտ էր որովհետեւ նոր կորսնցուցած էր ընտանիքը: Ինքզինքը չտեղաւորուած կը զգար: Չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ իր ընկերութիւնը պարտադրուեցաւ ինծի: Չաշխատեցայ խուսափիլ ու եղանք աշխատանոցի ընկերներ: Ցերեկները ու դադարները միասին կ'անցնէինք: Ինչ կը խօսէինք չեմ յիշեր: Բայց կը խօսէինք միշտ եւ կամ կը լռէինք ժամերով մեր պնակներուն առջեւ, գլխահակ ու քիչ մը տխուր, չեմ գիտեր ինչո՞ւ քիչ մը տխուր...

* * *

Բայց կը յիշեմ հետեւեալը: Իրիկուն մը աշխատանքը վերջանալու մօտ՝ երբ ես կը մաքրէի մեքենաս, եկաւ քովս: Գործը վերջացուցած էր: Դուրսը ծանր ու դանդաղ ամպամած իրիկուն կ'ըլլէր, դրան առջեւի լայն ու փոշիէն աղտոտած կաղամախին կը յօրանջէր կապարագոյն երկնքին տակ, գործանոցին խորէն կը լսուէր մեքենաներու անընդհատ ու տըխուր աղմուկը: Բոլորն ալ լուացուած կը սպասէին սուլիչին:

Ան կրթնած էր երկաթէ լայն սիւնին ու կը նայէր ինծի: Գլանիկ մը վառեց: Ծուխը կը կլլէր ծարաւով: Դէմքը սեւցած էր ածուխի փոշիէն ու մուխէն ու աչքերուն մէջ տարօրինակ բան մը կը լայննար: — Գնա, լուացուէ ըսի մտերմութեամբ: Ցանկարծ իր խոշոր ու սեւ աչքերուն մէջ տեսայ արցունքի կաթիլներ: Կը նայէր թաց աչքերով աչքերուս: Չի հարցաքննեցի: Լռութեամբ վերջացուցի գործս: Սուլիչը սուլեց: Կոպիտ ու օտարատեաց բանուոր մը դրան մէջ հրեց զայն ու յառաջ անցաւ: Բազմութիւնը սկսաւ շտապել: Թաց աչքերով հարցուց թէ կը ծխե՞մ ու գլանիկ մը երկարեց: Կը զգայի որ լացը կը խեղդուէր կոկորդին մէջ: Լռութեամբ հանրակառք առինք բայց ես չի հարցուցի թէ ինչո՞ւ լացաւ:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ

Ի՞նչ դիմագիծ ունի թմհայ սերունդը: Գաղ[illegible]

Եթէ երկրի կաշկանդումներէն ու զրկանքներէն ազատ է գաղութահայ նորահաս սերունդը, սակայն աւելի տխուր կողմեր ունի: Եւ ի՜նչ աններդաշնակ են մեր տղոց շարքերը,— կան [illegible] ծագածներ, տարերային ու [illegible] կարծ սարսափներէն [illegible] ներ, շուկայ ինկածներ, [illegible] թափառողներ, զանազան [illegible] կոյթներու ազդեցութեան [illegible] իրարու անհամապատասխան [illegible] զուլթեամբ կրթուածներ (ֆրանսական, պուլկարական, ռումանական, յունական, [illegible] կամ պետական ծրագիրներուն [illegible] թարկուած), կիսատ թողած [illegible] մալսարանականներ, «գաղ[illegible] ուխթներ (անոնք որոնք [illegible] րեզով ու անունով անցած են [illegible] տար կալուածի մէջ, նորաւարժ բժիշկ, փաստաբան, ատամնաբոյժ, եւլն.), որբեր՝ զանազան ձեւի գոյնի դաստիարակութեամբ, [illegible] նոյնքան փողոց նետուածներ եւլն:

Աւելցնե՛մ, այս բոլորին վրայ, այն փաստը, արդէն [illegible] ճակը որուն մէջ կը գտնուի Եւր[illegible] պայի այսօրուայ մեր ուսանո[illegible] ներուն որոշ մէկ մասը, որոնց [illegible] թական անձկութենէն օգտուելով, Երեւանի գործիչները մարդորսօրէն կը շահագործեն զանոնք, կը կաղապարեն անոնց մտածումը, կը կաշկանդեն, նուէրներով ու հատուցումներով կը կապեն անոնց միտքը, ազատ, ինքնուրոյն մտածումին տեղ, կեղծը, իրենց ուզածը ունենալ սորվեցնելով, եւ այսպէս գաղափարական անհատականութեան փոխարէն,— սայթաքուն, աննկարագիր, լպրծուն խառնուածքով տարր մը կը պատրաստեն:

Բազմազա՜ն ու անշնո՜րհ այս շարքերու կողքին, կա՛ն եւ ընդհանուր, բովանդա՜կ սերունդին յատուկ բացասական կողմեր եւ վտանգաւոր թերութիւններ: Այսօրուայ հայ տղան՝ անպատրաստ է իբրեւ «անհատ»: Անպատրաստ է, նաեւ, իբրեւ «ազգային»: Առանձին, իւրայատուկ մտածողութիւն չունի: Չունի դիրք, տեսակէտ, ձգտում, գոյն եւ [illegible]: Զո՛րկ ըլլալով իր շուրջ ներշնչող եւ կենսաւորող զանգուածէ (գաղութները տարրալուծմամբ չունին այդ արժանիքը), չունի ոեւէ [illegible] ռանցք, որուն շուրջ կարենայ շըրջանակ գծել: Անիկա —նոր սերունդը,— դէպքերու եւ պայմաններու բերումով զուրկ մնացած է անցեալին հետ կապէ, [illegible] մտաւորականութիւն չկայ, հոգի[illegible] չունի, խանդավառուիլ չի գիտեր, իտէալ չունի, նկուն, անշ[illegible] դունակ ըլլալով, նաեւ, անտեսական՝ «գո՛րծի մարդու» գիծէն եւ արժանիքէն,— բան մը, որ [illegible] հները ուժգնօրէն երեւան բերին նոյն իսկ Եւրոպայի մէջ: Ներքին այս բացասական կողմերու կարգին, մեր նոր տղաքը շրջապատ[illegible] ուած են արտաքին նոյնքան [illegible] նպաստ պայմաններով,— շլացուցիչ ու լափող միջավայրեր, [illegible] խմբաւորումներ, պարասրահ[illegible] գուստ-կապուստի թեթեւամտութիւն, օրէ օր իր հարազատութիւնը մթագնող պայմաններ եւ օտարի հետ կապեր...

Ուրի՞շ կրցի տալ խրախուսիչ[illegible] Չգիտեմ՝ լրացուցի՞, գոնէ, բացասական կողմերը...

Կ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ԻՐԱՔԻ թագաւոր Ֆէյսալ Պաղտատէն ինքնաշարժով ճամբայ ելաւ: Թագաւորը Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի այցելէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Արդէն լրացաւ հանքերու գործադուլին երկրորդ ամիսը եւ տակաւին անորոշ է թէ ի՛նչ ելք պիտի ունենայ վէճը։ Կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են այդ հարցին վրայ, քանի որ ամէնէն կենսականը եւ անյետաձգելին է ներքին բազմաթիւ խնդիրներուն մէջ։ Ինչպէս ծանօթ է, ընդհանուր գործադուլէն ետք, որ միայն ութ օր տեւեց, կառավարութիւնը առաջարկեց երեք միլիոն ոսկիի նոր նպաստ մը յատկացնել հանքածուխի ճարտարարուեստին, խոստանալով նաեւ յանկել նոր օրէնք մը արդիւնաբերութեան կազմակերպման համար։ Ժամանակաւոր նպաստը պիտի տեւէր հազիւ քանի մը շաբաթ եւ բանուորները պիտի ընդունէին օրավարձերու զեղջը, որ առաջին պայմանն էր թէ՛ կառավարութեան եւ թէ հանքատէրերուն։ Այս յուսահատ առաջարկը մերժուեցաւ բանուորներու ղեկավարներուն կողմէ եւ Պօլտուինին նոր առաջ... Բանակցութիւնները շարունակուեցան երկու կողմերուն միջեւ ամբողջ մէկուկէս ամիս եւ Յունիսի կիսուն Պահպանողական դահլիճը, որուն սրտին աւելի մօտ է դրամատէրերուն դատը, նոր առաջարկ մը ներկայացուց խորհրդարանին — փոխանակ զեղչելու օրավարձերը, երկարել աշխատութեան ժամերը. այսինքն հանքագործը փոխանակ եօթը ժամուան, աշխատի ութը ժամ ամէն օր, ստանալով անփոփոխ յաւելուածական վճարում մը։ Լուծման այս նոր ձեւը մէջտեղ դնելով, կառավարութիւնը նպատակ չունէր երբեք, ինչպէս յայտնի է իրենց յայտարարութիւններէն, բարեփոխել «Հանքային ժամերու» օրէնսդրութիւնը (1888—1908), այլ պարզապէս յետաձգել այդ օրէնքին տասացի գործադրութիւնը հինգ տարուան համար՝ ազատ ձգելով բանուորները որ եթէ ուզեն աշխատին օրական մէկ ժամ աւելի։ Կառավարութեան մասնագէտները հաշուել ըրած են որ, եթէ այս բացառիկ կարգադրութիւնը այս հանքային արդիւնաբերութեան համար, ածուխը կրնայ շատ աւելի աժան արտադրուիլ քան հիմա, ամբողջ ճարտարարուեստը որ կը գտնուի այժմ շատ դժուար կացութեան մէջ, կրնայ մեծապէս օգտուիլ եւ մասնաւորաբար կարօտ բանուորները կրնան քանի մը ոսկի բարդել իրենց եկամուտին վրայ։

Այս առաջարկը, ինչպէս յիշեցինք, ներկայացուած է արդէն խորհրդարանին, որ երկու շաբաթէ ի վեր զբաղած է անոր քննութեամբ։ Ազատականները եւ մասնաւորաբար ընկերվարականները հիմնովին հակառակ են այս նոր ծրագրին եւ ահագին աղմուկ ըրած են այս շաբթու երեսփոխանական ժողովին մէջ, ձախողեցնելու համար անոր ընթերցումը։ Պօլտուինին հետ «8 ժամուան» բանաձեւին համակիր է Պահպանողական հատուածը խորհրդարանէն ներս եւ հաւանաբար աշխատաւորականներու իրարանցումը ապարդիւն միայ օրէնքի ... կառավարութեան պահոնին։

Հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւններու, որ կապուած են ածխագործական հանգոյցին, պայմանները նպաստաւոր են ներկայ կառավարութեան համար, եւ տարօրինակ պիտի ըլլայ եթէ խորհրդարանը մերժէ ներկայացուած բանաձեւը։ Ասկէ վերջ կը մնայ ձեռք բերել բանուորներու հաւանութիւնը, որուն մասին կասկած չունին պետական շրջանակները։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

54.— ՊԻՍԷԹ

Պիսէթ կը գտնուի Փարիզի շրջակաները՝ փօրթ տ'Իթալիին գրեթէ կից։ Ընդարձակ դաշտագետնի մը վրայ կառուցուած են բազմաթիւ տաղաւարներ։

Երկու տարիէ ի վեր հոս տեղաւորուած են խումբ մը հայրենակիցներ, Տիգրանակերտի, Պալուի եւ Խզմիրի շրջաններէն։ Ազգային որեւէ կազմակերպութիւն չկայ. ատոր համար ալ մեր հայրենակիցներուն որոշ թիւը չեմ կրնար տալ։ Առ հասարակ 25-30 ընտանիքէ կը բաղկանան. գործաւոր դասակարգը կ'աշխատի Փարիզի զանազան գործարաններուն մէջ, օրավարձքերը բաւական գոհացուցիչ են։

Մեր հայրենակիցները կը բնակին տաղաւարներու մէջ։ Շատեր իրենց սեփական տաղաւարները շինած են։

Պզտիկները մայրենի կրթութենէ բոլորովին զրկուելով, կը թափառին փողոցները։

Մինչեւ հիմա ունեցած ենք 4-5 ծնունդ եւ երկու հարսնիք։ Մահ չկայ։

Սարգիսօֆ

55.— ՔՐԻՒԱՍ

Քրիւաս սիրուն քաղաք մըն է, Րոնի գետին աջ ափը, Արտէշի նահանգին մէջ։ Օդը եւ ջուրը շատ լաւ են։ Ֆրանսացիներ կ'ըսեն թէ դարեր առաջ Հայեր բնակած են այս գիւղը եւ շրջակաները։

Քրիւաս ունի երկու մանարանի եւ երեք կիրի ու շաղախի (չիմէնթօ) գործարաններ։ Գործաւորներուն մեծ մասը օտարականներ են՝ Իտալացի, Սպանացի, Փորթուկալցի։ Հայերս հոս հաստատուած ենք 1923ին։ Ներկայիս կան մօտ 50 հայրենակիցներ մեծ մասը ամուրի։ Շատեր կը փափաքին հոս հաստատուիլ, բայց բնակարանի տագնապը միշտ արգելք կ'ըլլայ, թէեւ վարձքերը ոչինչ են։ Ցիկլիններ կը զբաղին տնական գործերով։ Այրերը կը ստանան 16—19 Ֆր. կտորով աշխատողներ 25—40 Ֆր., օրական 8 ժամուան փոխարէն։ Շաբաթը երկու անգամ բժշկական այցելութիւն կը տրուի գործաւորներուն եւ անոնց ընտանիքի անդամներուն։

Դեղերու դրամն ալ գործարանատէրը կը վճարէ։ Ընտանիքի եւ իւրաքանչիւր զաւակի կը վճարուի օրական մէկ ֆրանք։ Երեք զաւակէն աւելի ունեցողին կը վճարուի 2 ֆրանք իւրաքանչիւրին։ Հայերս միշտ կ'աշխատինք բացօթեայ. թէեւ քիչ մը աւելի կը յոգնինք, բայց գոնէ մաքուր օդ կը շնչենք։ Անձրեւոտ օրերուն չենք կրնար աշխատիլ։ Ունեցած ենք 5 ծնունդ եւ 1 մահ (երիտասարդ տիկին մը)։ Պզտիկները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց։

Բացի Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէէն, ազգային ուրիշ կազմակերպութիւն չկայ։ Քիչ ժամանակուան մէջ Ենթակոմիտէն բացաւ Ակումբ-Ընթերցասրահ մը եւ մինչեւ այսօր տուած է երկու դասախօսութիւն, միշտ վառ պահելով հայրենիքի սէրը։

Տ. Ա. Տ.

Գործադուլը երկու ամսուան մէջ արժած պիտի ըլլայ, համաձայն նոր վիճակագրութեան մը, օրական 8—10 միլիոն ստերլին, իսկ անգործներու թիւը որ 1 միլիոնէն քիչ մը աւելի էր գործադուլէն առաջ, բարձրացած է 1.634.700ի, առանց հաշուելու հանքագործները։ Ասկէ զատ, պետութեան վերջին երեք ամսուան հաշուեկշիռը երբեք մխիթարական չէ. ընդհանուր հասոյթները նուազած են 22 միլիոնով, բաղդատմամբ նախորդ տարուան, իսկ ելքը 4 միլիոն ոսկի աւելի է այս տարի։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ-ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԳԵՐ՝ ՌԱՊԻՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՕՐԷՆ

Դուն անհուն ըրեր զիս, հաճոյքդ ալ անհուն է։ Դուն անդադար կը պարպես այս դիւրափշուր բաժակը եւ անդադար կը լեցնես ու կը նորոգես զայն թարմ կեանքով։

Բլուրներէն ու ձորերէն անցնելու համար, դուն հետդ առիր այս եղէգնակերտ պզտիկ սրինգը, ու, անոր տակէն դուն սուլեցիր յաւիտենապէս նորագիւտ բիւր մեղեդիներ։

Քու ձեռքերուդ անմահական հպումէն, սիրտս՝ զուարթ, խոյս կուտայ իր պարագծումներէն եւ կը տարածուի աննկարագրելի զեղումներով...

Ես իմ ձեռքերս ունիմ սոսկ՝ անհատնում պարգեւներդ յափշտակելու համար։ Ու տարիները կ'անցնին այսպէս եւ դուն նորէն կը լեցնես, եւ, շարունակ, լեցնելու տեղը չիպակսիր քեզի։

*
* *

Երբ կը հրամայես ինձ երգել, սիրտս, կարծես, յոխորտանքէն կը պայթի։ Կը նայիմ քեզի ու աչքերս արցունքներով կը լեցուին։

Այն ինչ որ կեանքս ունի իբրեւ անկարգ ու անյարմար, կը հալի քաղցրահնչիւն ներդաշնակութեան մը մէջ— եւ պաշտումս իր թեւերը կը տարածէ զուարթախոս թռչունի մը պէս, որ կը փախչի ծովէն անդին։

Ես գիտեմ որ հաճոյք կը զգաս իմ երգէս։ Ես գիտեմ որ երգիչ ըլլալուս համար է որ միայն քու ներկայութեանդ ընդունուած եմ։

Երգս՝ լայնօրէն տարածուն, թեւին ծայրովը կը հպի ոտքերուդ որոնց ես չէի յուսար հասնիլ։

Երգելու այդ ուրախութենէն գինովցած, ես ինքզինքս կը մոռնամ եւ բարեկամ կ'անուանեմ քեզ, դո՛ւն՝ որ իմ տէրն ես։

*
* *

Բայց դուն ինչպէ՞ս կ'երգես, վարպետ. ես ատիկա չգիտեմ։ Ու, շարունակ մտիկ կ'ընեմ անխօս շլացումի մէջ։

Քու նուագիդ լոյսը աշխարհը կը լուսաւորէ։ Ու երկինքէ երկինք կը թաւալի կենսապարգեւ շունչը նուագիդ։

Քարէ թումբերուն ետեւէն, նուագիդ նուիրական ալիքը կը յայտնուի ու կը խոյանայ։

Սիրտս կը ցանկայ երգիդ միանալ, բայց անզօր են ջանքերը զոր ան կը թափէ ձայնին միանալու համար։ Պիտի խօսիմ...։ Բայց խօսքերէս ոչ մէկ երգ կը ստեղծուի ու ես կ'ողբամ, շփոթուն։ Ա՛խ, դուն իմ սիրտս ստրուկ դարձուցիր, վարպետ, նուագիդ անսահման լիճերուն մէջ։

(Շարունակելի)

Ինքնատիպ քերթուած մը՝ Ուիլեըմ Պըթլէր Եէյց, Իրլանտացի բանաստեղծէն, որ 1923ին ստացաւ Նօպէլեան մրցանակ.

ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

կ'ուզէի ըլլալ արշալոյսին չափ տգէտ,
Արշալոյսին՝ որ տիրեց, ապիղակին ասեղոնս իր քաղաքը չափող
Սա՛ Թագուհին ալեզարդ,
կամ մարտիկը՝ կնճռոտ.
Որոնք իրենց իմաստակային Բաբելոնէն
կը տեսնէին անցնիլը մոլորակներուն, անհոգ, անտարբեր,
Ու աստղերուն գունաթափին երբ լուսինը կը ծագէր,
Եւ որոնք, յուշատետր բռնած, թուանշաններ կը գրէին...
կ'ուզէի ըլլալ արշալոյսին չափ տգէտ,
Արշալոյսին՝ որ իր ճաճանչաւոր իշխանութիւնը կ'օրրէ
Ձիերուն սեւցած ուսերուն վրայ,
կ'ուզէի, կ'ուզէի ըլլալ,
— Որովհետեւ գիտութիւնը յարդի շիւղ անգամ չ'արժեր —
Արշալոյսին չափ տգէտ ու զուարթ։

Նոյնքան ինքնատիպ է նաեւ յետագայ քերթուածը, առնուած նորվեկեան գրականութենէն։ Հեղինակն է՝ Սիկպիօերն Օպսթֆելտէր։

ԿԸ ՆԱՅԻՄ

կը նայիմ սպիտակ երկնքին.
կը նայիմ ամպերուն մոխրակապոյտ,
կը նայիմ արիւնող արեւին։

Ա՞յս է աշխարհը։
Ա՞յս է աշխարհներուն բնակարանը։

Անձրեւի կաթիլ մը։

կը նայիմ բարձր տուներուն,
կը նայիմ բիւրաւոր պատուհաններուն,
կը նայիմ աշտարակին՝ հեռակայ...

Ա՞յս է երկիրը։
Ա՞յս է մարդոց բնակարանը։

Ամպերը կը կուտակուին, արեւը՝ անյայտացաւ։

կը նայիմ վայելչազգեստ պարոններուն,
կը նայիմ կիներուն ժպտերես,
կը նայիմ գլխահակ ձիերուն։

Ամպերը՝ որչափ կը շատնան. ծա՛նր, ծանր...

կը նայի՛մ, կը նայի՛մ։
Արդեօք սխա՞լ երկիր մըն եմ ինկեր...
Որովհետեւ տարօրինակ է այստեղ ամէն բան։

Գրական գեղեցկագոյն շարժումներուն ծնունդ տուողներէն եւ անոնց մասնակցողներէն շատեր լռած են այսօր, նոր շարժումներու անկղէտ։ Անոնցմէ մէկն է, Պելժ գրող եւ բանաստեղծ Մօրիս Մէթէրլինք։ Կտոր մը՝ անկէ.

ՄԻՋՕՐԷ

Աչքերս թակարդի մէջ ծգեցին հոգիս,
Տէ՜ր... տէ՜ր, թող տուր որ քիչ մը տերեւ թափի ծիւնին
Եւ քիչ մըն ալ ծի[illegible]՝ տերեւին վրայ։

Բարձիս վրայ արեւն է թառեր.
Միշտ միեւնոյն ժամերն են որ կը հնչեն...
Եւ նայուածքս երթալով կը մաղուի
Հերկող կիներուն հոգեվարքին վրայ։

Ձեռքերս չոր խոտը կը քաշեն,
Մինչ՝ մրափէն աղօտացած աչքերս
կը նմանին հիւանդներուն, կարօտ՝ զով ջուրի
Ես նկուղի ծաղիկներուն, կարօտ՝ արեւի...
կանանչութեան վրայ եւ իմ կայուն երազներուս մէջ,

Ես՝ զով ջուրին է որ կը սպասեմ,
Մինչ նայուածքս — հորիզոնին վրայ —
կը հետեւի դէպի քաղաք փութացող
գառնուկներու հօտին։

ՎԱՀՐԱՄ ՍԵԻՌՆԻ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՄՈՒՍՕԼԻՆԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ «Ագշամ» թերթի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Մուսօլինիի հետ, որ հետեւեալը յայտարարած է.

— Գիտեմ թէ Թուրքիոյ մէջ մեր երկրին հանդէպ որոշ մտավախութիւն առաջ եկած է։ Իրաւ է թէ Իտալիա մեծ ազգ մըն է, կատարեալ բարգաւաճումի մէջ եղող 50 միլիոն բնակչութեամբ, որ գիտէ իր ճամբան եւ պիտի կրնայ միշտ գտնել զայն. սակայն պէտք է գիտել նաեւ որ մեր քաղաքականութիւնը միշտ եւ կանոնաւորաբար խաղաղասիրական եղած է։ Բոլոր վիճելի խնդիրները, մօտիկ թէ հեռաւոր անցեալէն ժառանգ մնացած բոլոր անհամաձայնութիւնները կարգադրուեցան։

«Ձեր պաշտօնակիցները պէտք է գիտնան այս իրողութիւնները եւ անոնցմէ ներշնչուին՝ իրենց դատողութիւնները հիմնելու համար միայն իրողութիւններու վրայ, եւ ոչ թէ վտանգաւոր կամ յաճախ անհիմն տպաւորութիւններու վրայ»։

Գալով իտալեւռուս զինակցութեան մը մասին շրջած զրոյցին, Մուսօլինի յայտարարեց.

— Զինակցութիւն մը կնքելու համար, պէտք է որ փոխադարձ շահեր գտնուին։ Զինակցութիւնը տեսակ մը ամուսնութիւն է։ Կան շահու վրայ հիմնուած ամուսնութիւններ եւ սիրային ամուսնութիւններ։ Քաղաքական կեանքի մէջ բոլոր ամուսնութիւններն ալ շահու վրայ հիմնուած են...։ Ապագան ուղիղ գիծով գծուած երկաթուղագիծ մը չէ, այլ անհուն եւ աննախատեսելի կարելիութիւններով լեցուն դաշտ մը։

Թղթակիցը հարցուցած ըլլալով թէ ի՛նչպէս կը յուսայ լուծել բնակչութեան հարցը Իտալիոյ մէջ, Մուսօլինի պատասխանեց.

— Այս խնդիրը հինգ կէտերէ կը բաղկանայ, 1. Բնակչութեան տեղաւորումը երկրին ներսը. 2. Տեղաւորում իտալական գաղթավայրերու մէջ, 3. Արտագաղթ դէպի հարուստ երկիրներ. 4.— Համաձայնութեանց կնքում նախանիւթեր ձեռք բերելու համար.

— Հինգերորդ կէտն է, նորին վսեմութիւն, կ'ընդհատէ թղթակիցը, նոր գաղթավայրերու ստացումը, չէ՞։

— Այստեղ, կը պատասխանէ Մուսօլինի, հարցական նշան մը պէտք է դնել։ Ատիկա ապագային կը վերաբերի։ Միւս կողմէ, պէտք է գիտել սամ ձեզ թէ այս խնդիրներուն ամբողջութիւնը կը կազմէ երկրաշունչ ծրագիր մը, որուն իրականացումը որոշ թիւով տարիներու կը կարօտի»։

ՖՐԱՆՔԵԽՈՒՍ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ պարտքերու խնդիրին կարգադրութեան համար երկար ատենէ ի վեր կատարուած բանակցութիւնները մօտ օրէն պիտի ընդհատուին։ Շուտով կը գումարուի իրենց վերջին լիակատար ժողովը, նախագահութեամբ Պ. Տը Մօնզիի։

Բանակցութիւնները պիտի վերսկսին յառաջիկայ աշնան։ Մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքները ոչինչ են, շնորհիւ Մոսկուայի պատուիրակներուն բռնած անհաշտ դիրքին։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Էնկիւրիէն առնուած լուրերու նայելով, Թուրքիա հասկցուցած է թէ նպատակ չունի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար դիմում կատարել։ Ասոր պատճառը այն է որ ռուսեւթուրք դաշնագրի պայմաններուն համաձայն, դաշնադիր պետութիւնները ազատ չեն ընդունելու ո՛ր եւ է քաղաքական կամ տնտեսական պարտաւորութիւն, որ չհամապատասխանէ երկու երկիրներու հասարակաց շահերուն.

Կ'ըսուի թէ ռուսեւթուրք դաշնագիրը կը պարունակէ այնպիսի յօդուածներ, որոնք Ռուսիան եւ Թուրքիան աւելի սերտիւ կը կապեն իրարու, քան վերջերս Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Եւրոպայի պատգ. ժողովի դիւանէն կը հաղորդեն մեզի.—

«Յառաջ» թերթի 30 Յունիսի թիւին մէջ հրատարակուած էր որ «Փարիզի պատգամաւորները զանգատեցան թէ պալաքեան եպիսկոպոս զադրեցուցած է Երուսաղէմի Պատրիարքին յիշատակութիւնը, եւ պահանջեցին որ շարունակուի այդ ընկալեալ սովորութիւնը։»

Այս գրուածքը դժբախտաբար չի համապատասխաներ ճշմարտութեան, զի կաթողիկոսական պատուիրակ սրբազանն ինքն էր որ հարցը խորհրդակցութեան նիւթ ընելով, առաջարկեց որպէսզի պատգամաւորական ժողովը Ամենայն Հայոց Վ. Հ. Հայրապետին գրաւորապէս դիմելով խնդրէ որ Եւրոպայի թեմին մէջ Ս. Պատարագի ատեն Սրբազան կաթողիկոսի անունէն անմիջապէս վերջ յիշուի Երուսաղէմի առաքելական Աթոռոյ Սրբազան Պատրիարքին անունն ևս։

Պատգամաւորական ժողովը ընդունելով նախագահ Սրբազանի սոյն առաջարկն, որոշեց առ այս դիմել Վ. Հ. Հայրապետին։

«ՅԱՌԱՋ».— Ճեւականօրէն ճիշտ է այս կէտը. բայց իրականին մէջ կաթող. պատուիրակը՝ փարիզցիներուն հին մէկ տըրտունջն է որ մէջտեղ դրաւ, եւ այս առթիւ երկու ժամ հոգեշահ վիճաբանութիւններ լսեցինք երկու կողմէն . . .

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՐԴՆԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ !

«Փարիզի շրջան»ի կազմակերպութիւնը մեծ փոյթով առաջ կը տարուի։ Ցարդ երեսուն վազողներ արձանագրուած են— որուն քսանը Պուա Քօլօմպ-Արժանթէօյ մասնաճիւղէն։ Մեծ յոյս կայ որ այս թիւը մինչեւ Յուլիս 15, արձանագրութեանց փակման վերջին օրը, առնուազն կրկնապատկուի։

Թիւրիմացութիւններու տեղի չտալու համար հարկ կը տեսնենք կրկնել թէ այս մրցման, ինչպէս եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի ողիմպիականին կրնայ մասնակցիլ ամէն Հայ, պայմանաւ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ արձանագրուի։

Հեծելանիւի մրցման առաջինը կ'ստանայ արժէքաւոր ոսկի շքադրամ մը, իսկ հինգ յաջորդներն ալ արծաթ շքանշաններ։

Նկատի ունենալով մրցման մեծ կարեւորութիւնը եւ թէ՛ հայ թէ ֆրանսական շրջանակներու մէջ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը, «Յառաջ»ի մարզական աշխատակիցները կանոնաւորապէս պիտի հետեւին մրցման, նկարագրելով զայն ամէն փուլերուն մէջ։

Հ. Թ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զինուորները գրաւեցին Սալխատի 15 քիլոմեթր հիւսիսը գտնուող Մայամասը, ձէպէլը Տրիւզի ճիշտ կեդրոնը։

տալու մասին: Ծերակուտական Փրօվօսթ Տիւմարշէ, որ մեծ հողատէր մըն է, յայտնեց թէ ցորենին գինին այս աստիճան բարձրացման մէջ շահադիտութիւնը մեծ դեր կը խաղայ. անհրաժեշտ է աւելի խիստ եւ արմատական միջոցներ ձեռք առնել: Ալիւրը ջաղացպաններու ընկերութեան մը մենաշնորհը դարձած է:

Ուրիշ ծերակուտական մը՝ Պ. Ժէնուվրիէ դիտել տուաւ թէ «Մեր երկրին մէջ շատ մը օտարականներ կան, զորս պէտք է վերակրել: Այս թիւը կարելի է կրճատել, եթէ ութը ժամուան օրէնքը առժամապէս դադրեցուի»:

Յուլիս 8էն սկսեալ հացին քիլօն 2.50 ֆրանքի պիտի ծախուի:

Գանգատ օտար մրցակիցներու դէմ

Կառապաններու եւ ինքնաշարժի վարիչներու սէնտիքային կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով աշխատանքի նախարարին, պահանջեց ասպարէզ չտալ օտար մրցակիցներուն: Նախարարը պատասխանեց թէ անցեալ Մայիսէն ի վեր, երբ քնութեամբ հաստատուեցաւ թէ «շօֆէօր»ներու թիւը կը բաւէ Փարիզի, այլեւս ընթացք չտրուիր օտար թեկնածուներու դիմումին: Այս ընթացքը պիտի շարունակուի որքան ատեն որ եղածը կը բաւէ. բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն այն օտարականներուն, որոնք իբրեւ կամաւոր ծառայած են ֆրանսական բանակին մէջ:

Շէյխ Մահմուտ կրկին ապստամբած

Քիւրտ ապստամբապետ Շէյխ Մահմուտ, որ Միջագետքի մէջ անգլիական տիրապետութեան դէմ կռիւ կը մղէ երկար տարիներէ ի վեր, կրկին ապստամբած է: Պաղտատէն առնուած հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին, Միւլէյմանիյէի մօտ վիրաւորուած է անգլիացի հարիւրապետ Պրաուն:

Ապստամբութիւն Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Սալմաստի պահակազօրքը ապստամբած է: Զինուորները իրենց պետերը սպաննելէ վերջ ճամբայ ելած են դէպի Խոյ (Ատրպատական): Թաւրիզէն զինուորներ ղրկուած են ըմբոստութիւնը զսպելու համար,

Ուրիշ խլրտումներ ծագած են Խորասանի կողմերը: Թէհրանէն 1200 հոգինոց գունդ մը ղրկուեցաւ յիշեալ վայրը:

Խոյ հասած ապստամբները միացած տեղական ոստիկաններուն, քալեցին Մակուի վրայ (Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխ), ուր թալանի սկսան:

Ռուսեւթուրք դաշնագիրը

Մոսկուայէն «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ 1 Յուլիս թուականով.— Երէկ Պոլսոյ մէջ փոխանակուեցան Փարիզի մէջ կնքուած ռուսեւթուրք դաշնագրին վաւերացման նամակները: Խ. Հ. Միութեան ներկայացուցիչ Պ. Սուրից և Թուրք արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի, ստորագրեցին ծանուցագիր մը, որուն մէջ դիտել կը տրուի, Ա.) Թէ Փարիզի դաշնագիրը կնքելով երկու կողմերը երրորդ պետութեանց դէմ չեն տուած որ եւ է յանձնառութիւն, որ հակասէ Մոսկուայի 1921ի ռուսեւթուրք դաշնագրին. Բ.) կողմերը չեն կնքած որ և է պայմանագրութիւն, որ հակասէ Փարիզի դաշնագրին, իր ստորագրութենէն մինչև այսօր. Գ.) կողմերը նման որ և է պայմանագրութիւն չպիտի կնքեն՝ որքան ատեն որ ի զօրու ըլլայ Փարիզի դաշնագիրը:

Պատերազմի հետեւանքները

Վոլինիոյ մէջ (Լեհաստան) Քովելի ռազմափորձի դաշտին վրայ հետեւակազօրքի 35րդ գունդը փորձեր կը կատարէր, երբ հողին մէջ թաղուած 180նոց ռումբ մը պայթեցաւ: Երկու սպայ և 36 զինուոր սպաննուեցան, 35 հոգի ծանրապէս եւ 13 հոգի ալ թեթեւօրէն վիրաւորուեցան:

Ինը ժամ փոխանակ ութի

Հակառակ Ուաշինկթընի համաձայնութեան, Մուսոլինի ջնջեց ութը ժամուան աշխատանքի դրութիւնը և հաստատեց ինը ժամուան աշխատանքը Իտալիոյ մէջ: Այս առթիւ դիկտատորը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի.
— Կ՚ուզեմ ուրիշ ճակատամարտ մըն ալ շահիլ, Իտալիոյ տնտեսական վերականգնումի ճակատամարտը: Ֆաշիսմի մղած բոլոր կռիւներն ալ յաղթանակով պսակուեցան: Կը յուսամ որ այս նոր օրէնքը խանդավառութեամբ պիտի ընդունուի: Վստահ եմ որ եթէ բոլոր Իտալացիներէն խնդրէի փոխանակ ինը, տասը ժամ աշխատիլ, պիտի ընդունէին, որովհետեւ գիտեն թէ օրինակը ես կուտամ, ամէն օր 14-18 ժամ աշխատելով:

⁂ Առաջին անգամ ըլլալով Իտալիոյ մէջ արհեստապետութեանց նախարարութիւն մը հաստատուեցաւ: Այս Նախարարութիւնը պիտի վարէ Մուսոլինի, փոխ-նախարարի մը հետ:

Ցաքիրին դատը

Ցաքիր Թահրա պէյի և Մօնմարթրի սրճարանապետ Նակօրոկսքիի ծանօթ վէճին երկրորդ և վերջին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի օր: Երկու կողմն ալ հինգական ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցան: Դատարանը հետեւանք չտուաւ հատուցման համար երկուստեք եղած պահանջներուն:

⁂ Ցաքիրը Մարսիլիա հրաւիրուած ըլլալով, շաբթուս մեկնեցաւ յիշեալ քաղաքը: Այս առթիւ տեղական թերթերը երկար յօդուածներ կը նուիրեն: Ցաքիրը գիտականներու եւ բժիշկներու առջև փորձեր կատարելէ յետոյ ժողովրդական մեծ ներկայացում մը պիտի տայ Յուլիս 7ին, Չորեքշաբթի գիշեր, Թէաթրը Սիլվէնի մէջ:

Երկրաշարժին աւերները Եգիպտոսի մէջ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, վերջին երկրաշարժին ամբողջ Եգիպտոսի մէջ մեռած են 110 հոգի, վիրաւորուած՝ 66, ամբողջովին կամ մասամբ քանդուած են 4236 տուներ, փլասուած են 74 մզկիթներ:

Թրքական շրջուն ցուցահանդէսը

Գրած էինք թէ թրքական «Գարատէնիզ» ցուցահանդէսաշոգենաւը Պոլիսէն ճամբայ ելած է Լոնտոն երթալու համար: Շոգենաւը Հինգշաբթի օր Հավր հասաւ և հոն մնաց երեք օր: Շոգենաւին մէկ սրահին մէջ թրքական նախանիւթերու նմոյշներ ցուցադրուած են. իսկ ուրիշ սրահի մը մէջ շարժանկարով ցոյց կը տրուին Անատոլուի տնտեսական գլխաւոր աղբիւրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Կուսակցական 2րդ դասընթացքը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Հինգշաբթի Յուլիս 8ին քաֆէ տիւ Մէթրօ, մէթրօ Օտէօնի դիմաց:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը երկուշաբթի ժամը 9ին «Ֆլօ-րիա» ճաշարանի սրահը: Ժողովը օրինական է, որքան ալ ըլլայ ներկաներու թիւը:

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱ ՀԻՍԱՐԻ «Ռազ-միկ» Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը, 11 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.ին, 40 ռիւ Պէլվիլ:

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Յուլիսի 10ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 40bis Rue Etienne Dolet, գիւղին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայրենակցական Միութեան առժամեայ յանձնախումբը բոլոր Հայրենակիցները Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3 ին Ֆլօրիա ճաշարանը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ կնքահայրս Օննիկ Պալթաեան (Մէրտէկէօզցի), որ մօտաւորապէս 4 տարի առաջ Մարսէյլ եկած է: Տեղեկացնել Zadik Kaprielianի, Maison Chanudet, Cruas-Ardeche.

— Մուշի Խասգիւղէն Խաթուն Տոնէեան կը փնտռէ եղբայրը Մանուկ Տոնէեան և Սաֆար Տոնէեան, որոնք 1914ին Հալէպ մեկնած են և մինչև 2 տարի առաջ հացագործութեամբ զբաղուելնին լսուած է: Տեղեկացնել 11 Rue Wilson, St. Chamond (Loire) France.

— Խարբերդցի Աննիկ Ոստիկեան կը փնտռէ Մարիամ Ոստիկեանը եւ ամուսինը Պիթլիսցի Մանուկ Սահակեանը, որոնք Հալէպէն Մարսէյլ եկած են վերջերս: Տեղեկացնել 11 Rue Yosé Frappa Hotel du Centre, St. Etienne (Loire):

— Սեբաստացի Գալուստ Սահակեան կը փնտռէ հայրը Յակոբ եւ եղբայրը Մուշեղ Սահակեանները, առաջինը Յունաստան իսկ երկրորդը Պուլկարիա ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել N, E. R. 15, Bld. des Italiens Paris.

— Կը փնտռուի Խարբերդի Շէյխհաճի գիւղացի 19 տարեկան Պետրոս Պօղոսեանը, Պէյրութէն Ֆրանսա փոխադրուած որբերուն մէջ էր. մէկ տարի առաջ Gers նահանգը կը գտնուէր: Տեղեկացնել Kevork Der Karêkinianի, Hotel de Damas Marseille:

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանական դասեր, առեւտրական, իրաւագիտական եւ գրական, առանց գիրքի, ուղղակի թերթերէն, յայտնի հայ մասնագէտի կողմէ: Դիմել խմբագրատուն:

ԳՈՐԳ ՆՈՐՈԳՈՂ

գործաւորուհիներու պէտք կայ, վարժ կամ ոչ: դիմել 36, Rue Polonceau, Պ. Յակոբ Կէվիկեանին: Թէլէֆօն՝ Nord 33—32: մէթրօ Barbès:

ԱՅՑԵԼՈՒ ՏՈՄԱՐԱԿԱԼ-ԹՂԹԱԿԻՑ

Մասնագէտ տոմարակալ մը, որ 25 տարուան եւրոպական փորձառութիւն ունի, կը վարէ ֆրանսերէն եւ անգլիերէն առեւտրական թղթակցութիւններ եւ ամէն ճիւղի վերաբերեալ հաշուակալութիւն գոնթինանթալ կամ Անգլ. Ամերիկեան սիստեմով: Դիմել խմբագրատուն:

ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ԿԱՌ ՏԸ Լ՚ԷՍԹ
6 Petits Hôtels (Bd. Magenta 87ի անկիւնը):
Տք. ԹԱՓՈՆ, Փ. Բ. Հ.: Tél. Trud. 11-28.
ՋԵՐՄԱՄԻԶՈՒԹԵԱՆ նոր եւ հին բարդութիւններու արագ բուժում նոր մեթոտներով: Լաւագոյն արդիւնքներ:
Ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-8: Կիրակի եւ տօն օրեր 9-12:

ՎԱՐՁՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

1 Սենեակ, 1 ճաշարան եւ խոհանոց մը տրամադրելի է Շավիլի մէջ օդաւէտ դիրքի մը վրայ, միայն 2 հոգիի համար այր եւ կին կամ 2 երիտասարդի: Դիմել, 17 bis Avenue Cursie Chaville.

ՍԱԿԱՐԱՆ

Ե Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	181	30
Տոլար,	Dollar	37	—
Մարք (ոսկի)	Mark	8	25
Թրքական թղթ.	L. Trq.	18	80
Թրք. ոսկի	» or	158	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	50
Լէվա 100 հատը	Léva	24	—
Տրախմի »	Drachme	43	—
Լիր » »	Lire	130	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	99	—
Զուից. »	Frc. Suisse	672	90
Լէյ 100 հատը	Ley	15	50
Ջերվոնեց	(10 Roubles or)	174	25

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3700	—
» II	»	2550	—
» III	»	2220	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	149	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

ՀԱՅ ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ

Իրենց տան մէջ աշխատելու համար, շարքի, քաշքօլի, րօպի եւ րօմպինէզօնի առատ գործ ունիմ. գոհացուցիչ վճարում, դիմել անմիջապէս (Belleville) rue Bellevilleի վրայ, Passage Lauzin 3bis սենեակին թիւը 7.—

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ 1926

7 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 146 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԾԱՆՐ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՇՔԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՒԹ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Ամէն կողմէ տենդագին հետաքրքրութեամբ կը սպասեն ֆրանսական Խորհրդարանին որոշման, մասնագէտներու ծրագրի մասին:

Խնդիրը սեղանի վրայ է արդէն: Վիճաբանութիւնները սկսան երէկ: Խորհրդարանին ձեռքն է կացութեան բանալին: Ինչպէս կը տեսնուի մեր հրատարակած ամփոփումէն, մասնագէտներու յանձնախումբը կենսական կը նկատէ ֆրանքին ամրապնդումը: Պէտք է հաստատուն գին մը ունենայ դրամը, այլապէս աւելի պիտի ծանրանայ կացութիւնը: Այդ սակը որոշելու համար, հիմ պիտի բռնուի ապրուստի սղութիւնը եւ ոսկիին այսօրուան արժէքը. ուրիշ խօսքով, 140ի եւ 180ի միջեւ: Բայց ատոր համար, կարգ մը պայմաններ կ'առաջարկուին, — խիստ խնայողութիւն, զանազան օրկաններու կրճատում կամ ձուլում, հետեւաբար և բազմաթիւ պաշտօնեաներու արձակում: Յետոյ՝ նոր տուրքեր, որոնց գումարը կը նախատեսուի եօթը միլիառ ֆրանք, մինչեւ 1927ի վերջը (երկու միլիառ՝ 1926ի երկրորդ վեցամսեային, մնացածը՝ 1927ի համար): Իսկ ամէնէն ուշագրաւ կէտը, — մինչեւ երկու հարիւր միլիոն տոլարի փարկ պէտք է ճարել արտասահմանէն, աւելի ճիշտ՝ Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն: Այս դիւրութիւնը կարելի չէ ստանալ առանց կարգադրելու պարտքերու խնդիրը: Ամերիկայի հետ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն. բայց պայմանագրութիւնը չէ վաւերացուած. Անգլիոյ հետ բանակցութիւնները առկախ կը մնան: Յանձնախումբը կ'առաջարկէ ժամ առաջ վերջացնել այս երկու խնդիրները, այլապէս պիտի բարդանայ կացութիւնը:

Յանձնախումբը կը խոստովանի թէ ծանր տագնապ մը պիտի ծագի, իր ծրագրին գործադրութեամբ: Բայց, կը շեշտէ. «որքան ձգձգուի այս գործը, այնքան անհարկու պիտի ըլլան հետեւանքները»:

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ տագնապին ծայրը պիտի հասնի նաեւ օտարականներուն: Ծրագրին գործադրութեամբ, յառաջ պիտի գայ գործերու նուազում, որուն հետեւանքները ամէնէն առաջ պիտի կրեն օտարները: Պարապ տեղը չէ որ յանձնախումբը կ'առաջարկէ.— «Լաւագոյն բաշխումի մը ենթարկել օտար աշխատաւորները, որոնց մէկ մասը անշուշտ իրենց երկիրը պիտի դառնայ»: Ոչ մէկ իշխանութիւն կը հանդուրժէ որ երկրին զաւակները անգործ եւ անօթի մնան, իսկ օտարները աշխատին ու վայելեն: Այս տեսակէտով աւելի բարեացակամ են կարմիրները: Ատենէ մը ի վեր, անոնց կեդրոնական օրգանը, «Իւմանիթէ», ֆրանսացի պոլշեւիկները կը գրգռէ ռուս գաղթականներուն դէմ, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ Վրանկէլի հետեւորդներ, իբրեւ դաւաճան աշխատաւորական շահերուն: Կը յիշուի թէ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ ինքնաշարժի օտար վարիչներուն դէմ, դադրեցնելով նոր արտօնատուութիւն:

Ամէն երկրի մէջ ալ, առհասարակ դժգոհ են օտար աշխատաւորներէն, որոնք կ'ամբաստանուին իբրեւ աժան աշխատող և աշխատանքի ժամերը աւելցնող: Ֆրանսայի մէջ այս չկայ. թիւնը կը շեշտուի նաեւ անով որ, օտար աշխատաւորները ընդհանրապէս կը խուսափին արհեստակցական միութիւններէն, հետեւաբար և գործիք չեն դառնար քաղաքական ցոյցերու և խլրտումներու: Այս պարագան կը շահագործեն մանաւանդ կարմիրները: Քաղաքական ծածկամտութիւնները կը թուլցնեն աշխատաւորական համերաշխութիւնը: Եւ արմատախիլ օտարականները կը մնան երկու սուրի մէջ:

Կանխահաս է ենթադրութիւններ ընել մասնագէտներու ծրագրին վիճաբանութեանց մասին: Կը բաւէ կրկնել թէ, իրերը հասած են անելի մը, և Ֆրանսա ստիպուած է ընտրել երկու ճամբաներէն մէկը,— կամ շարունակել ներկայ երերուն վիճակը, կամ վճռական ձեռնարկներ կատարել, նոյն իսկ դիկտատորութեան իրաւունք տալով ելմտական նախարարին: Ֆրանսայի ներկայ վիճակը շատ ալ տարբերութիւն չունի այն կացութենէն որուն մատնուած էր Գերմանիա և որ յանգեցաւ Տօըսի ծրագրին: Միջազգային ելմտական հակակշռի խօսք չկայ տակաւին, բայց դէպքերը դէպի հոն կ'առաջնորդեն: Անգլիոյ և Ամերիկայի դրամատիրական մամուլին կեղծ սրտցաւութիւնն ու շահագրգռութիւնն ալ ուրիշ բան չապացուցաներ: Դիտելի է որ ամէնքն ալ կը գնահատեն մասնագէտներու ծրագիրը, և կը թելադրեն անյապաղ ընդունիլ զայն, իբրեւ փրկութեան գօտի: Ֆրանսայի մէջ իսկ շատ գոհ են տիրող դասակարգերը, քանի որ տուրքերու ծանրութիւնը պիտի ճնշէ ժողովուրդին, և ոչ թէ իրենց վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, մութ է հեռանկարը: Ֆրանսայի նորագոյն պատմութիւնը հազիւ թէ արձանագրած ըլլա այսպիսի տագնապ, այն ալ զինուորական ջախջախիչ յաղթանակէ մը ետքը: Ահա թէ ինչու ֆրանքին փրկութեան կռիւը կը բաղդատուի Մառնի ճակատամարտին հետ, որ փրկեց Ֆրանսան:

Մենք չենք հետաքրքրուիր բարձր քաղաքականութեան և դիւանագիտութեան խաղերով, բայց պարտաւոր ենք ուշադրութեամբ հետեւիլ այս տագնապին ելեւէջներուն, որոնք սերտ կապ ունին մեր աշխատաւոր բազմութիւններու վիճակին հետ:

Շ.

ԻԶՄԻՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլիսէն եւ Իզմիրէն առնուած Թուրք թերթերը լեցուած են դատավարութեան մանրամասնութիւններով: Երկրորդական բոլոր ամբաստանեալներն ալ գրեթէ կրկնած են նոյն պատմութիւնները: Յունիս 29ին հարցաքննուեցաւ Ջիա Խուրշիտ պէյի եղբայրը Ֆայիք պէյ՝ Օրտուի երեսփոխան, որ կը պատկանի «Յառաջդիմասէր Հանրապետական կուսակցութեան»: Նախագահի հարցումներուն պատասխանելով, Ֆայիք պէյ պատմեց յիշեալ կուսակցութեան կազմութիւնը: Անցած տարի, ըսաւ, երբ Լոզան էֆ.ի «Թազրիր»ին վրայ հարցապնդում տեղի ունեցաւ, խումբ մը երեսփոխաններ հրաժարեցան «Խալք»էն եւ կազմեցին նոր կուսակցութիւն մը, որուն ծրագիրը պատրաստած էին Շիւքրի եւ Ճանպօլաթ պէյերը: «Յառաջդիմասէր»ներու Պոլսոյ մասնաճիւղին ընդհ. քարտուղարն էր Գարա Վասըֆ պէյ, իսկ կեդրոնական վարչութեան անդամներն էին՝ Սապիթ պէյ (Երզնկա), Շիւքրի պէյ (Իզմիթ), Րիւշտի փաշա (Էրզրում) եւ Խալիտ Թօրկուտ պէյ (Արդուին): Կուսակցութիւնը անդամավճար կը գանձէր բոլոր անդամներէն՝ մինչեւ իր լուծուիլը: Լուծումէն վերջ երեք ժողով ունեցանք, առաջին երկուքը վարչապետին ճառին եւ քաղաքային օրէնքին առթիւ, իսկ վերջինին օրակարգն էր Մուսուլի խնդիրը: Երբ անցած Դեկտեմբերին եղբայրս Ջիա Խուրշիտ պէյ Էնկիւրի եկաւ, հարցուցի իր այցելութեան պատճառը: — «Իշ» դրամատան եւ պատերազմական գործավարութեան մէջ հետապնդելիք գործեր ունիմ, ըսաւ: Առտու մը Րէուֆ պէյ պանդոկս եկաւ եւ գիս քունէս արթնցուց.— «Դուն կը քնանաս, ըսաւ, մինչդեռ աղէտ կայ. եղբայրդ եւ Շիւքրի պէյ մահափորձ կը պատրաստեն: Դուն առաջքը պիտի առնես եւ երկիրը պիտի փրկես»: Ուզեցի իրեն հետ միասին Շիւքրի պէյը եւ Րիւշտի փաշան գտնել, սակայն չկրցանք գտնել: Րէուֆ պէյ միշտ կը պնդէր որ Էսկիշէհիրի երեսփոխան գնդապետ Արիֆ պէյի երթամ եւ արգիլեմ մահափորձը, սակայն վախցայ որ եթէ երթամ, գիս ալ դաւադիրներէն պիտի կարծեն: Յետոյ տեսայ եղբայրս, Արիֆ, Սապիթ ու Շիւքրի պէյերը, բոլորն ալ ուրացան մահափորձի պարագան: Համոզուած էի որ այդ օրը բան մը չպիտի կրնան ընել: Այսպէս արտայայտուեցայ Րէուֆ պէյի, որ կարծեմ թէ խնդիրը հաղորդեց Ալի Ֆուատ, Քեազիմ Գարա Պէքիր եւ Րէֆէթ փաշաներուն: Մեր ժողովներուն մէջ երբեք խօսք չէ եղած այս մասին: Անկէ յետոյ այլ եւս ո՛չ մէկ լուր ունէի. մանաւանդ որ ամէն յարաբերութիւն խզեցի եղբօրս հետ: Պոլիս գալէս վերջ իմացայ թէ եղբայրս Իզմիր գացած է: Իմ համոզումս այն է թէ մահափորձը անհատական գործ չէր. երեք հոգի չէին կրնար այս տեսակ բան մը ընել: Յետոյ դրամի խնդիրը կայ. մինչդեռ Շիւքրի պէյ եւ եղբայրս դրամ չունէին»:

Նոյն օրը հարցաքննուեցաւ Իզմիթի երեսփոխան Շիւքրի պէյ, որ դաւադրութեան հոգին էր: Շիւքրի պէյ նոյնպէս պատասխանելով նախագահի հարցումներուն, ըսաւ.

«Ընդհ. պատերազմի ընթացքին կրթական նախարար էի. յետոյ Մալթա գացի ու եկայ. Բ. Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ Իզմիթի երեսփոխան էի: Լօզանի Խորհրդաժողովին ատեն բարեկամական գումարում մը ունեցանք Պոլսոյ մէջ: Ներկայ էին Րահմի, Գարա Քէմալ եւ Ճանպօլաթ պէյերը. չեմ յիշեր թէ Ճավիտ պէյ եւ ուրիշներ ալ կայի՞ն: Ժողովին մէջ խնդրոյ առարկայ եղաւ երեսփ. ընտրութեանց մասնակցելու կամ չմասնակցելու հարցը: Որոշեցինք որ ուզողը անձնապէս դնէ իր թեկնածութիւնը: Ետքէն իմանալով որ մեր այս ժողովը կասկածներու տեղի տուած, է երկար նամակ մը գրեցի Կազի փաշային, առաջ եկած կասկածները փարատելու համար:

«Նոր կուսակցութիւն կազմելու որոշումը տրուեցաւ Էնկիւրիի եւ ոչ թէ Պոլսոյ մէջ: Թէեւ Պոլիս այս մասին խօսած եմ Րէուֆ եւ Ճանպօլաթ պէյերու հետ: Կ'ըսէք թէ այդ միջոցին հաշտուեցայ Ճավիտ պէյի հետ: Ես սրդողած չէի, բայց չէի տեսնուեր. հիմա ալ կը խօսիմ այն ատեն միայն երբ իրեն հանդիպիմ: Մէկ երկու անգամ Կըզի գացի եւ ակումբին մէջ տեսակցեցայ իրեն հետ:

«Մենք կողմնակից ենք մամուլի ազատութեան, կ'ուզենք որ իրական ժողովրդապետութիւն հաստատուի:

Նախագահ.— Դուք ալ չկայի՞ք Խալքի ծրագիրը պատրաստողներուն մէջ. ի՞նչ պէտք կար նոր կուսակցութիւն կազմելու:

— Խալքը ծրագիր չունէր, եւ այսօր ալ չունի տակաւին: Արդեօք կուսակցութեանս համա՞ր կը հարցաքննուիմ...

Նախ.— Խնդիրը հասկնալու համար պէտք է խորանալ ամէն կէտի մէջ: Դուն ոճիր գործեցիր...:

Ընդհ. դատախազը պատասխանելով Շիւքրի պէյի, ըսաւ.

Սխալ է թէ Շիւքրի պէյ Խալքէն հրաժարեցաւ, անոր համար որ իրական ազատութիւն կը փնտռէր: Ես բացարձակապէս կը յայտարարեմ թէ ազատութիւն կայ: Մեր երկրին մէջ աւելի իրական ազատութիւն կայ, քան որքան կար իր իշխանութեան վրայ գտնուած միջոցին: Սինոպի գնտանները չլեցուեցան ազօրէն կերպով: Ուստի իր ատենուան եւ հիմակուան միջեւ լեռներու չափ տարբերութիւն կայ:

Մասնաւորաբար Րասիմ, Էտիպ, Ֆայիզ, Սապիթ, Ջիա Խուրշիտ եւ Լազ Իսմայիլ երբ դէմ դիմաց բերուեցան Շիւքրի պէյի հետ, ծանր ամբաստանութիւններ ըրին այս վերջինին դէմ: Ասոր վրայ Շիւքրի պէյ յայտնեց թէ փաստաբան պիտի բռնէ, բայց նախագահը մերժեց:

ԽՈՐՀՐ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ նախորդ վարչապետ պ. Լուկաշին վիպատէնէն փարիզ պիտի գայ Յուլիս 10ին, պ. պ. Շահվէրտեանի հետ, որ Պոլսէն ճամբայ ելած է արդէն: Երկու գործիչները պիտի խորհրդակցին բարեգործականի հետ, ներգաղթի խնդրին առթիւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԿԵԱՆՍ ԲԵՐԴԱՐԳԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ, ՐԷՖԷԹ, ԱԼԻ ՖՈՒԱՏ, ՐԻՒՇՏԻ ԵՒ ՃԱՖԷՐ ԹԱՅԵԱՐ ՓԱՇԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Անկախութեան դատարանի ընդհանուր դատախազը Կիրակի օրուան դատավարութեան ընթացքին խստիւ ամբաստանեց Քեազիմ Գարապէքիր, Ալի Ֆուատ, Ճաֆէր Թայեար, Րէֆէթ եւ Րիւշտի փաշաները, նաեւ ուրիշ վեց ընդդիմադիր երեսփոխաններ, իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան: Նոյնպէս ամբաստանեց յայտնի իթթիհատական վարիչ եւ նախկին ելմտական նախարար Ճավիտ պէյը եւ պարենաւորման նախարար Գարա Քէմալը (այս վերջինը ի բացակայութեան), իբրեւ մահափորձին ու պետական հարուածը կազմակերպող քօմիթէի անդամ: Մահապատիժ պահանջեց Գարա Քէմալի, իսկ ցկեանս տաժանակիր աշխատանք միւսներուն համար: Բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան իթթիհատականներէն, որոնց մէջ են նախկին արտաքին նախարար Ահմէտ Նէսիմի, եւ Մէնթէշէի նախկին երեսփոխան եւ երեսփ. ժողովին նախագահ Խալիլ պէյ:

Գրած էինք թէ Պոլսոյ մէջ ազատ արձակուեցան վեց «Յառաջդիմասէր» երեսփոխաններ, նախնական հարցաքննութիւնը հաստատած ըլլալով որ յիշեալները որ եւ է մասնակցութիւն չեն ունեցած դաւադրութեան գործին մէջ:

Ասոնք են՝ Օսման Նուրի (Պրուսա), Մուխթար եւ Րահմի (Տրապիզոն), Մուսթաֆա (Իզմիթ), Էօմէր (Կարս), Խալիտ (Գասթէմունի) եւ ատամնաբոյժ Մուսթաֆա Շէվքէթ պէյ:

Վերջին օրերս ձերբակալուած են նաեւ Սանճաք պէյզադէ Արսլան պէյ, Ջիա Խուրշիտի ազգական եւ «քօմիւնիսթ» անունով ծանօթ Հէմշինցի Մէհմէտ էֆ. եւ Րէմզի էֆ. անուն ինքնաշարժի վարիչ մը: Ասոնք կապ ունին եղեր փախստական Գարա Քէմալի եւ Ապտիւլ Գատէրի հետ:

Էտիրնէի ոստիկանութիւնը ձերբակալած եւ Պոլիս ղրկած է ոստիկ. տեսչութեան քաղաք. բաժնի նախկին պաշտօնեայ Սայիմ էֆ.ն: Յիշեալը Պանտրմայի ճամբով Իզմիր ղրկուած է:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

Երէկ խորհրդարանը քննութեան առաւ մասնագէտներու տեղեկագիրը, որուն ամփոփումը հրատարակած ենք երկրորդ էջը: Խորհրդարանին ամէնէն տագնապալի շրջանն է այս նիստը: Դահլիճը համաձայն է տեղեկագրին. երեսփ. ժողովը հարկադրուած է կամ ընդունիլ կամ մերժել զայն: Երկրորդ պարագային պիտի ծագի տագնապ մը որ իր ծանրութեամբ և տեւողութեամբ պիտի գերազանցէ նախկինները:

Մասնագէտներու ծրագրին իւրաքանչիւր հատուածը դժուարութիւններ պիտի յարուցանէ: Շատ մը երեսփոխաններ և ծերակուտականներ հակառակ են Ուաշինկթընի պայմանագրութեան վաւերացման (պարտքերու մասին), և կը խորհին թէ Ֆրանսայի վճարումները պէտք է կախում ունենան Գերմանիոյ վճարումներէն: Նոյն վերապահումը կը տիրէ անգլիական պարտքերու մասին: Շատեր ալ հակառակ են օտարներէն նոր փարկեր պահանջելու առաջարկին, քանի որ Ֆրանսա արդէն ծանրաբեռնուած է խոշոր պարտքերով: Իսկ պետական խնայողութեան առաջարկը տհաճութիւն կը պատճառէ պաշտօնեաներուն, որոնցմէ շատեր անգործ պիտի մնան, մանաւանդ որ Պ. Քայեօ շատ կորովի մարդ է և կրնայ անխնայ մաքրագործել:

Թերթերը կը պնդեն թէ Քայեօ լիազօրութիւններ պիտի պահանջէ, ծրագրին վաւերացումէն մինչեւ Դեկտեմբեր 31:

Մէքքէի իսլամական համաժողովը

Անցեալ ամիս Գահիրէի մէջ գումարուեցաւ իսլամական համաժողով մը, որ 8-10 օրուան վիճաբանութիւններէ վերջ առանց արդիւնքի փակուեցաւ: Հիճազի նոր Թագաւորը Իպնը Սուուտ հակառակ ըլլալով այդ համաժողովի Գահիրէ գումարուելուն, պատուիրակ չէր ղրկած:

Հիմա հեռագիրները կը հաղորդեն որ Մէքքէի մէջ բացուած է իսլամական նոր համաժողով մը, նախագահութեամբ Իպնը Սուուտի և մասնակցութեամբ աշխարհի բոլոր իսլամներուն:

Համաժողովը կանոնագիր պիտի մշակէ Մէքքէ կատարուած ուխտագնացութեան մասին, միւս երկիրներու իսլամներու ազատ այցելութիւնը երաշխաւորելու համար: Պիտի զբաղի նաեւ խալիֆայական խնդրով: Այս խնդիրը երկարօրէն քննուեցաւ Գահիրէի մէջ, սակայն ի վերջոյ բռնուեցաւ թէ առ այժմ խալիֆայի պէտք չկայ: Այս մասին մրցակցութիւն կայ Եգիպտոսի Ֆուատ Թագաւորին և Իպնը Սուուտի միջև, ու կը կարծուի թէ յաղթանակը այս վերջինը պիտի տանի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՖՐԱՆՔԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ ԽԻՍՏ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐ

Երկուշաբթի օր պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ Մասնագէտներու Յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ գերագոյն փորձն է ֆրանքը փրկելու եւ Ֆրանսայի ելմտական կացութիւնը բարւոքելու համար։ Կը քաղենք էական մասերը.—

Ուրկէ՞ կուգայ ֆրանքին երեւոյթին վիճակը։ Նախ՝ հարստութեանց աչնելի ոչնչացումէն որ հետեւանքն էր Մեծ պատերազմին, այն վիթխարի ծախքերէն, որոնք եղան երկիրը պաշտպանելու համար, եւ աւերուած գաւառներու վերաշինութեան ծախքէն։ Ուրիշ պատճառ մըն ալ այն է թէ Գերմանիայէն մեր ունեցած պահանջը, որ արդէն ճշդուած է, հազիւ կը փոխարինէ Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն մեր ունեցած պարտքին։ Կասկածելի է որ այս կարգադրութիւններէն բան մը աւելնայ ի նպաստ մեզի։ Վերջապէս, ֆրանքին անկումը հետեւանք է ելմտ. գէշ քաղաքականութեան մը։ Չարաչար գործածելէ յետոյ վարկերու սովորութիւնը եւ այդ չափազանցութեամբ իսկ վստահութիւնը խախտելէ յետոյ, նոր վախեր ստեղծուեցան, դրամագլուխի դէմ սպառնալիքներ տեղալով։

Ֆրանքին անկումը խոր աւերներ գործեց ազգային տնտեսութեան մէջ։ Երկիրը կարծեց թէ կը պահէ իր ծախսելու կարողութիւնը. մինչդեռ իր հայրենի ստացուածքն էր որ կը սպառէր։ Ֆրանսացիները կ'աշխատին եւ կ'արտադրեն. բայց մեծ մասը կ'աղքատանայ անգիտակցաբար։

Երկրին տնտեսական կեանքը ապահովելու համար, պէտք է ֆրանքին տալ դրամի մը հիմնական յատկութիւնը, — հաստատուն վիճակ։

Ֆրանքի արժէքին ամբողջական վերահաստատումը ցնորական է այսօր, որովհետեւ կը նշանակէ շարունակ եւ կանոնաւորաբար շրջաբերութենէ դադրեցնել թղթադրամը, ինչ որ կործանարար է հարկատուներուն համար, ճարտարարուեստի, վաճառականութեան եւ հողագործութեան համար։ Յանձնախումբը հաստատ համոզում կը յայտնէ թէ պէտք է կարելի եղածին չափ շուտ իրականացնել ֆրանքին ամրապնդումը, եւ իր ամբողջ տեղեկագիրը ատոր պայմանները կ'որոշէ։

Նախ, պէտք է զգալապէս հաւասարակշռել մեր փոխանակութիւնները՝ արտասահմանի հետ, որպէս զի արտասահմանը չծախէ ֆրանքը, իսկ Ֆրանսացիները չի հարկադրուին արտածել իրենց դրամագլուխը։

Պէտք է խորապէս բարեփոխել մեր ելմտացոյցի պատրաստութեան մեթոտները. կը յանձնարարենք ելմտական նախարարին գերակշռութիւն տալ ելմտ. խնդիրներու մէջ, ելմտացոյցը քուէարկել ելմտական տարեշրջանի սկզբնաւորութենէն առաջ, զոր յարմար է նշանակել Ապրիլ 1ին. ելմտացոյցին վերադարձնել բազմաթիւ հասոյթներ, որոնք զանազան սպասարկութեանց յատկացուած են. կարգադրել որ Խորհրդարանը առժամապէս հրաժարի ծախքեր առաջարկելու իրաւունքէն. աւելի լայնօրէն տարածել ելմտացոյցի վերաբերեալ գործողութիւնները։

Յանձնախումբը անհրաժեշտ կը գտնէ նոր եւ կարեւոր եկամուտներ,— 2500 միլիոն՝ 1926ի երկրորդ վեցամսեայ համար. իսկ հինգ միլիառ՝ 1927ի համար։ Յատկապէս կը պնդէ խստօրէն կրճատել ծախքերը։ Պէտք է հասկցնել հարկատուին թէ աւելորդ զոհողութիւններ չի պահանջուիր իրմէ։ Եւ կարելի չէ իրական խնայողութիւններ կատարել, առանց արդիացնելու եւ պարզացնելու վարչական մեթոտները, զանազան սպասարկութիւններ ձուլելու կամ ամբողջ սպասարկութիւններ ջնջելու։ Պէտք է որ տեղական պիւտճէները աւելի լայնօրէն մասնակցին կարգ մը ծախքերու։

Յանձնախումբը կ'առաջարկէ նոր կարգադրութիւններ՝ ուղղակի տուրքի եւ ժառանգական տուրքի մասին, որպէսզի դիւրանայ հաւաքումը, միեւնոյն ատեն զեղչելով անոնց տարապայման սակը։ Յետոյ հասոյթի նոր աղբիւրներ կ'առաջարկէ, հիմնուած մաքսերու, գործառնութեանց տուրքի (միօրինակ հարիւրին 2), փոխադրութեանց (հարիւրին 15 յաւելում երկաթուղիներու սակի), շաքարի (100 ֆր. փոխանակ 50ի), ոգելից ըմպելիներու տուրքերուն վրայ։

Յանձնախումբը վնասակար գտած է բռնի ամրապնդումը, դրամագլուխի վրայ տուրքը, բռնի փոխառութիւնը եւն.։ Ասոր փոխարէն, անհրաժեշտ կը գտնէ այժմէն պետական գանձէն անջատել ազգային պաշտպանութեան պարտաթուղթերը եւ առանձին սնտուկ մը հաստատել անոնց համար։ Ինչ կը վերաբերի արտաքոյ պիւտճէի եղած ծախքերուն, մասնախումբը կ'առաջարկէ ելմտացոյցին մէջ մտցնել զանոնք, Ամէն անգամ որ կարելի չէ յետաձգել կամ շահագրգռուած վարչութեան յանձնել։ Առժամեայ բացերը հաւասարակշռելու համար, պետութիւնը պիտի կրնայ հինգ միլիառ պարտաթուղթ հանել եւ ուրիշ դիւրութիւններ վայելել։

Ֆրանքը հաստատուն դարձնելու համար, երկու ծայրերու միջինը պիտի գտնուի,— ֆրանքին այն գինը ուր հասած է ապրուստի ներկայ սակով (140), եւ այն գինը ուր այսօր իրապէս հասած է փոխանակութեանց հրապարակին վրայ (180)։ Ամրապնդման համար Պանք տը Ֆրանսի մետաղադրամին օգտագործումը առարկութիւն կը վերցնէ։ Ուստի, յանձնախումբը անհրաժեշտ միջոցները կը գտնէ արտասահմանի աջակցութեան մէջ. 1. Երկարատեւ փոխառութիւններ, զորս ստացած է արդէն եւ դեռ պիտի ստանայ ֆրանսական կառավարութիւնը (Մորկանի փոխառութիւն, 1924). 2. Վարկեր՝ Պանք տը Ֆրանսէն. 3. Մասնաւոր եւ առեւտրական վարկեր։ Առաջին գործողութեանց համար սպասուած աջակցութիւնն է 200 միլիոն տոլար կամ անոր համապատասխան գումարը։ Այս աջակցութիւնը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է կարելի եղածին չափ շուտով վաւերացնել Ամերիկայի հետ կնքուած համաձայնութիւնը՝ պարտքերու մասին, եւ անյապաղ բանակցութեան սկսիլ Անգլիոյ հետ, անոր եղած պարտքը վերջնապէս կարգադրելու համար։

Այս առթիւ դիւրին պիտի ըլլայ իրականացնել դրամագլուխ արտածումը արգիլող օրէնքին ջնջումը։

Յանձնախումբը չի ժխտեր թէ՝ բարեփոխումները գործադրուած ատեն, տնտեսական ծանր, թէեւ առժամեայ տագնապ մը պիտի ծագի, տագնապ մը զոր ունեցած են բոլոր ազգերը, իրենց դրամը բարւոքած ատեն։ Փոխանակութեան սակերու ամրապնդումը ճակատագրականօրէն յառաջ պիտի բերէ գիներու ներքին վերաքննութիւն մը։ Արտադրութեան արժէքին յաւելումը պիտի պակսեցնէ արտածման կարելիութիւնները, մինչ ներքին սպառումը պիտի սահմանափակուի ապրուստի սղութեան հետեւանքով։ Միեւնոյն ատեն պիտի աւելնայ զեղչի սակը, պիտի սեղմուին եւ սղեն վարկերը, եւ վտանգի պիտի ենթարկուին կարգ մը ձեռնարկներ, իսկ պիտի անհետանան ուրիշներ որոնց բարգաւաճումը եւ գոյութիւնը արհեստականօրէն կանգուն կը մնայ ֆրանքին անկումով։

Այս առթիւ, գործազրկութիւն ալ պիտի ծագի եւ պետութիւնը ինք պիտի կրէ տագնապին հակահարուածը, վճարուած տուրքերու նուազման հետեւանքով։ Բայց այս տագնապը պէտք չէ մէկ ուշացնելու առաջարկուած միջոցները։ Անկարելի է խուսափիլ դրամի ամրապնդման անհրաժեշտութենէն. եւ որքան ծգձգուի այդ գործը, այնքան աճարկու պիտի ըլլան հետեւանքները։

Վաճառականութիւնը եւ ճարտարագործութիւնը, կառավարութեան աջակցութեամբ եւ անմիջական միջոցներով, կրնան մեղմացնել տագնապին հետեւանքները։ Մասնախումբը կ'առաջարկէ 1.) Երկրին ներսը կատարել ձեռնարկներ, արհեստագիտական բարեփոխումներ, որպէս զի արտադրութեան գիները իջնեն եւ դրամագլուխը երկիր վերադառնայ, 2.) Աւելի սերտ գործակցութիւն մը հաստատել արտադրութեան ճիւղերու եւ վարչական սպասարկութեանց միջեւ, կանոնաւորել միջազգային փոխանակութիւնները, 3.) Նուազեցնել գործազրկութեան տագնապը, լաւագոյն բաշխումի մը ենթարկելով օտար աշխատաւորները որոնց մէկ մասը անշուշտ իրենց երկիրը պիտի դառնան, 4.) Դիւրացնել երկրին տնտեսական կեանքը, հարթելով շարք մը խոչընդոտներ։

Աւելի աշխատիլ եւ աւելի խնայել, — ահա բոլորին պարտականութիւնը։

*** Այս ծրագիրը կը համապատասխանէ Պ. Քայեօի տեսակէտներուն։ Կ'ըսուի թէ ելմտական նախարարը որոշ լիազօրութիւններ պիտի պահանջէ, զայն գործադրելու համար։

Ըսենք անցողակի որ Ֆրանսայի պոլշեւիկները այս ծրագրին վրայ աւելի ուժգին կը հնչեցնեն իրենց մարտակոչը, պահանջելով բանուոր-գիւղացիական իշխանութիւն, դրամատուններու ազգայնացում, արտաքին առեւտուրի մենաշնորհ, հարստութեանց արձանագրում, բոլոր պատերազմական պարտքերու ջնջումը, այսինքն ճիշդ այն ինչ որ եղաւ Ռուսիոյ մէջ։

*** Անգլիոյ Պետական Դրամատան տնօրէնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն Անգլիա, Ամերիկա եւ Գերմանիա պիտի գործակցին, ֆրանքը ամրապնդելու համար։ Րայխսպանքին տնօրէնը Փարիզ կը գտնուի այս միջոցին։

Անգլիական մամուլը գոհ է մասնագէտներու ծրագրէն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր աշխատակիցներէն գրել թուղթին մէկ երեսը միայն։

‘‘ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Կ'ԱՇԽԱՏԻՆՔ ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՅ...

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԻՐԱԿԻԻ ԹԻՒԻՆ ԵՒ ՎԵՐՋ)

Ի՜նչ ուժ, ի՜նչ ուժ կ'ըսէին բանուորները երբ ան իր թուխ ու մկանուտ բազուկներով կը հրէր ձեռնասայլը։ Կ'աշխատէր խոշոր ու սեւ գլուխը ծռած, նայուածքը առանց բարձրացնելու ու իր զանգուածեղ բայց ջղուտ մարմինը քիչ մը առաջ ծռած խոշոր եզան մը պէս որ չի խօսիր։ Ինչպէս պատի ժամացոյցի մը ճօճանակը կանոնաւորաբար կուգայ ու կ'երթայ, անոր ձեռնասայլին ձայնը ականջիս մէջ կը հնչէր միշտ՝ անիւին սուր ու ճչան աղմուկը յատակին վրայ։ Երբեմն կը կենար ձեռնասայլովը մեքենայիս առջեւը, կը նայէր ծանր ու բեռնաւոր նայուածքով աչքերուս ու գլանիկ մը կը փաթթէր։ Լուռ՝ կը վառէր զայն ու կ'երթար, մարմինը միշտ յառաջ ծռած...

Կը ծաղրէին ու կը նեղէին զայն գիտնալով որ չպիտի կրնայ բողոքել։ Բո՛լորն ալ աշխատանք մը աւելի կը բարդէին իր ուսին։ Լուռ, համր, համակերպած ու կարծես առանց գիտակցելու կը հանդուրժէր ամէն անարդարութեան՝ մեծ համբերութեամբ մը կարծես զինաթափ ընել ուզէր իր ընկերներուն սրիկայութիւնը։ Երբեմն կը թուէր թէ ա՛հա պիտի զգայ ամէն բան բայց նորէն գլուխը ծռած՝ անասունի մը պէս որ իրաւունք չունի ճամբուն ճիշդ մէջտեղը կանգ առնելու՝ կ'երթա՜ր, կ'երթա՜ր...

Արժանապատուութիւնս կը վիրաւորուէր ամէն անգամ որ մէկը իր աշխատանքը կը նետէր անոր ուսին կամ կը ծաղրէր զայն։ Ներսէս մութ ցաւ մը կը բարձրանար կոկորդիս, բայց չէի համարձակեր միջամտել։ Գիտէի որ այդ պարագային աւելի պիտի չարչարէին զայն։ Պաշտպանութիւնս իրեն օգտակար չպիտի ըլլար ու ես պիտի վտանգուէի։ Թշուառութեան մէջ մարդ եսասէր կ'ըլլայ։ Ես ազնիւ ու քաջարի կ'ըսեմ այն մարդուն որ անօթութեան ու տառապանքի մէջ անասուն չի դառնար։ Կ'ըսես։ — Ցա՛ւ կ՛ըսեմ, գլուխը ջախջախեմ այդ լակոտին, բայց կը վախնաս որ տնօրէնութեան սենեակը կը ղրկեն քեզ, միտքդ կուգայ գործարաններու դրան առջեւ անցուցած օրերդ, կը ծռես գլուխդ ու կը գոհանաս... հայհոյելով։

Ցերեկ մը ահա թէ ինչ պատահեցաւ։ Աշխատանոցի դրան առջեւն էինք, ամէն մարդ կը շտապէր որ վայրկեան մը առաջ խաւաքարտը կոխէ նշանագիր մեքենային մէջ ու անցնի երթայ։ Ես խաւաքարտս կոխած կը սպասէի իրեն, մէկը եկաւ, հրեց զայն ու յառաջ անցաւ։ Ուրիշ մը նոյնպէս։ Ան կը նայէր անոնց խոշոր ու հանդարտ աչքերով։ Երրորդ մը եւս առաւ իր կարգը։ Վերջապէս յաջողեցաւ մօտենալ գործիքին։ Զախաւեր շարժումով մը խաւաքարտը կոխեց գործիքին բերանը։ Չկրցաւ նշանագրել։ Թուանշանները հեծածէին իրար վրայ։ Ներկաները կը նայէին խաւաքարտին ու կը խնդային։ Իր ետեւէն եկողը մէկդի հրեց զայն ու յառաջ անցաւ։ Բարկութիւնը կը գրաւէր մարմինս։ Փոխ-վերահսկիչը եկաւ, առաւ խաւաքարտը որ անգործածելի դարձած էր ու գնաց նոր մը բերելու։ Լակոտ մը կը ծաղրէր զայն։ Հանդարտ ու ծանր, կեցած էր ընդհանուրին անարգանքին մէջտեղ ու կարծես թէ բնական կը գտնէր որ կը . նախատէին զինքը...

Կատաղած յարձակեցայ ծաղրող լակոտին վրայ ու բռունցք մը տուի կզակին, ճիչ մը արձակեց ու պայուսակը ձեռքէն ինկաւ գետին։ Աչքերուս կը նայէր սարսափած։ Ան եկաւ ու ազատեց զայն։ Լռութեամբ դուրս ելանք։ Կը քալէինք կուշտ-կուշտի։ Սիրտս տակաւին կը զարնէր ուժգնութեամբ ու խուլ դժգոհութիւն մը կը բարձրանար մարմինէս իրեն դէմ որ պաշտպանուիլ չէր գիտեր։ Յանկարծ աչքերը բարձրացուց աչքերուս ու ըսաւ որ ինք է յանցաւորը։ Թէ ինք ձախաւեր է, լեզու չգիտէր ու հետեւաբար իրաւունք ունին զինքը անասունի պէս աշխատցնելու։ Կ'ըսէր բայց կարծես թէ չէր հաւատար իր ըսածին։ Աչքերը խոնաւցան ու երկրորդ անգամ ըլլալով տեսայ որ արցունքի կաթիլները կը դողային իր սեւ ու թանձր թարթիչներուն եզերքները...

***

Զարմանքէ լայնցած ու խոնջ աչքերով կը նայէր աղջիկներուն ու կիներուն։ Այդքան գեղեցկութիւն, ազատութիւն ու շնորհ անոնց վրայ կ'ապշեցնէր ու կը սարսափեցնէր զայն։ Սպիտակ ու բարակ ամառնային հագուստներուն տակէն անոնց մարմինները կը խոռվէի՞ն արդեօք զինքը, չե՛մ գիտեր։ Միայն թէ կ'զգայի որ մեծ յուզում մը կը գրաւէ զայն, ամէն ցերեկ, հասարակաց ճաշարանը, երբ կիները կը գտնէին իրենց ամուսինները ու զաւարթ, շատախօս ու չարաճճի աղջիկները իրենց սիրականները... Չէր խօսեր, ոչինչ չէր հարցներ ինծի, կը գոհանար նայելով իր շուրջը, լայն ու սեւ բիբերով, ուր կարծես թէ տարօրինակ պատկերներ իրար կը հրէին։

Իր աչքերը արտայայտիչ կը դառնային՝ գործարանի դրան առջեւ երբ աղջիկներն ու կիները կը ձգուէին իրենց սիրականներու բերաններուն, առանց նեղուելու բազմութենէն, շրթունք շրթունքի այդ կարճ բայց կրքոտ սիրոյ պահը անշուշտ կը խռովէր զայն, չէ՞ որ հին օրերուն, մեր գիւղերուն ու գիւղաքաղաքներուն մէջ չէին ճանչնար այդ վայրենի ու խենդ համբոյրը։

Յաճախ կը խօսէր ինծի իր անցեալէն, իրեն յատուկ կարծր, ժուժկալ ու բարի լեզուով, գլուխը ծռած վար, առանց աչքերուս նայելու։ Երբեմն ալ կը լռէինք։ Ամբողջ օրուան ընթացքին բառ մ'իսկ չէինք փոխանակեր։ Ես՝ խորասուզուած մտքերուս մէջ, ան՝ անշուշտ խեղդուած իր յիշատակներուն խորը։

Գործարանին մէջ կեանքը հետզհետէ անտանելի կը դառնար։ Ամառը վախճանին երթալէ առաջ վրէժ կը լուծէր մեզմէ։ Առաստաղէն կրակ կը տեղար մեր ուսերուն ու անոր դէմքը հետզհետէ կը կորսնցնէր իր խաղաղութիւնը։ Յոգնութեան ու ձանձրոյթի ժամերուն կը նեղէին զայն։ Կը ծաղրէին իր ձախաւերութիւնը, վարպետ մը մանաւանդ կը բեռնաւորէր զայն տարապարհակ աշխատանքով... Անոր նայուածքը հետզհետէ կը կորսնցնէր իր խոնարհութիւնը ու կը զգայի իր աչքերուն մէջէն գիւղացիի վայրի, ըմբոստ ու անկախ հոգին որ բաշ կը թօթուէր... Այլեւս տառապանքը եկած էր կոկորդին, բայց գերագոյն ճիգով մը կը զսպէր ինքզինքը՝ վախնալով որ ամառուայ գործերու նուազութեան առթիւ զինքն ալ կ'արձակեն։ Առանց աշխատանքի մնալէ կը սարսափէր։ Անգործութիւնը կերպարանք ու մարմին կը ստանար ու կը նեղէր զայն։

Շաբաթ երեկոյ մըն էր, կը սպասէինք վճարումի։ Ան կ'աշխատէր տակաւին ու խաղաղ ու յոգնած գործանոցին մէջ իր ձեռնակառքի անիւին ճռնչիւնը կ'արձագանգէր տխրութեամբ։ Եւ կրթնած մեքենայիս մետաղեայ տաշտին, կը սպասէի մեկնումի ժամուն։ Այն վարպետը որ յաճախ կը նեղէր զինքը, կանչեց զայն որպէսզի երկաթէ կաղապարները փոխադրէ անկիւնը ու շարէ իրարու վրայ։ Գիտէր որ իր աշխատանքը չէ։ Աչքերը կը շողային ու դէմքը կորսնցուցած էր իր սովորական հանդարտութիւնը։ Վայրենօրէն նայեցաւ իրեն հրամայող մարդուն դէմքին։ Նայուածքը զօրաւոր էր, խիստ ու տիրական։ Կռնակը դարձուց ու կ'ուղղուէր ինծի, երբ ուրիշ բանուոր մը ոտքի ճարպիկ հարուածով մը ձգեց զայն գետին, իբր թէ կատակով։ Իր ամբողջ հասակովը ինկաւ սալայատակին վրայ։ Բոլորը սկսան ծիծաղիլ։ Ուրախ ու անհոգ քրքիչ մը բռնեց գործանոցը։ Դէմքը հողագոյն էր։ Այտոսկրը սկրթուած էր ու արիւնը կը հոսէր կաթիլ կաթիլ այտին ի վար։ Աչքերը կը շողային մեծ զայրոյթի մը բոցովը։ Կը դողայի ամբողջ մարմինովս։ Մօտեցայ։ Ելաւ ոտքի ու իր կերպարանքը այնքան ահարկու էր որ բոլորը լռեցին։ Լռութիւնը ծանր էր ու պաղ քարի պէս։ Ընդհանուր արհամարհանքին յաջորդած էր մեծ վախ մը։ Ան բռնեց արագ ու կոպիտ շարժումով մը զինքը գետին ձգողին կոկորդէն ու պիտի խեղդէր զայն իր ծանր ու սեւ ձեռքերով։ Ցղուն կոկորդին մէջ խեղդուեցաւ ցաւի ճիչ մը։ Վարպետը յարձակեցաւ անոր վրայ տղան ազատելու համար։ Հիմա երկուքն էին մէկ հոգիի դէմ։

Բանուորները օղակ կազմած ու լուռ կը դիտէին զանոնք։ Ոչ ոք կը համարձակէր միջամտել։ Իրենք ալ կորսնցուցած էին իրենց պաղարիւնը ու կը կռուէին յուսահատ ու սովալլուկ գայլերու պէս։ Վարպետը խածած էր անոր նախաբազուկը (որ երկաթէ օղակի մը պէս կը սեղմէր տղուն կոկորդը) ու ազատ ձեռքերով կը ջանար տապալել զայն։ Ընձկութեամբ կը հետեւէի գուպարին։ Կը զգայի յստակօրէն որ պիտի յաղթէ։ Կը դողայի։ Յանկարծ տապալեցաւ։ Բանուորները հրհռացին ու անհուսութեան աղաղակ մը փրթաւ բոլոր կոկորդներէն օտարին դէմ։ Իր հետ տապալեցան նաեւ միւս երկուքը։

Ի վերջոյ յաղթեց երկուքին ալ։ Իր ուժեղ ու ջղուտ ծունկը դէ[...] րաւ վարպետին կուրծքին ու ձեռքերով սեղմեց տղուն կոկորդը։ Լուռ, տժգոյն ու ատելավառ յաղթական նայուածքը բարձրացուց շուրջը կեցողներուն։ Մեր աչքերը հանդիպեցան իրարու, փոխ-հսկիչը եկաւ։ Ետեւէն փոխ-վերահսկիչը։ Վատ ու դաւաճան ամբոխ մը փրթաւ։ Բոլորը կը հայհոյէին ու կը սպառնային յարձակիլ իր վրայ։ Կը պահանջէին արտաքսել այդ «աղտոտ հայ»ը, այդ «վայրենի»ն, այդ «անասուն»ը։ Պարտուողները տժգոյն ու խղճալի՝ կը ստէին՝ վերահսկիչին յանցանքը վերագրելով անոր։ Կը դողայի ամբողջ մարմինովս։ Կ'ուզէի պոռալ բայց ձայնս կը խեղդուէր։ Չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ որ բարկութենէս աչքերս

...րեցան ու մեքենաբար վազեցի ...ախօսներուն վրայ ու թքի ի- ...նց զզուելի երեսներուն։ ...բառերը կ'այրէին շրթներուս ...այ։ Կը հայհոյէի ու բարձր ...նով, աղաղակելով ու տառա- ...րով կը պատմէի անոր տառա- ...նքն ու իրենց լրբութիւնը։ Կը ...էի կիրքով ու յուզուած ու զի- ...ք ապտակելու ցանկութիւն մը ...ճանկռտէր կոկորդս։ Ձայնս ...րձագանգէր տարօրինակ կեր- ...ով ականջիս մէջ ու կարծես կը ...ւէր թէ ես չեմ խօսողը։ Ցուրտ ...րտինք մը կ'ողողէր դէմքս ու ...յս գիտեր ինչո՞ւ թարթիչներս կը ...րէին անընդհատ։ Կը խօսէի ...յրենութեամբ ու յամառօրէն, ...տատալով որ պիտի կրնամ յաղ- ...ել մարդոց անասնական բնազ- ...ն, արցունքներուս մէջէն ...անալով... կը յառաջանայի ...ախօսներուն վրայ սպառնագին, ...ունքներս սեղմած ու անոնք ...կը նահանջէին հեղհեղուէ...

Երբ լռեցի, տեսայ մեր աշ- ...խանոցին ճարտարագէտը, լուրջ, ...րտում ու ծանրադէմ երիտա- ...սարդ մը որ աչքերուս կը նայէր ...ընոցներուն տակէն։ Զգացի որ ...հած եմ սիրտը։ Նայեցայ ...րջս. բոլորը լուռ էին ու ամօ- ...թահար։ Ընշուշտ կը զգային որ ...ունք ունիմ ու իրենց խիղճե- ...ը կը տանջէր զիրենք։ Նոյն ի- ...կուն իսկ այն երկու սրիկանե- ...ը պատժուեցան, երկու ամիս զր- ...ւելով աշխատանքէ։

* * *

Երբ մեկնումի սուլիչը հնչեց, ...ն կրթնած էր դեռ մեքենայիս ...ատղեկայ տաշտին։ Իր դէմքը ...ղագոյն էր միշտ ու աչքերը կը ...րայէին։ Կը դողար։ Իր հաստ ու ...տ վարի շրթունքը կծկուած ... Ձեռքերը կը դողային մետա- ...ի վրայ։ Բարկութիւնն ու կա- ...տութիւնը կը ցնցէր իր ամ- ...ողջ մարմինը, ինչպէս երկար ա- ...ոն չյագեցուած ծարաւ մը կամ ...եղզուած կիրք մը կը նեղէ ...արդը։

Երբ դուրս ելանք գործարա- ...ին դռնէն ու ազատեցանք ամ- ...ակէն՝ դողդոջուն մատներով գր- ...իկ մը փաթթեց ու վառեց, ...եցաւ երկարօրէն աչքերուս։ ...զգայի որ մեծ տառապանք ...կը չարչարէր զայն։ Վերջա- ...ւ շրթները շարժեցան ու կո- ...րդէն խոր ու խուլ ձայնով ար- ...անուած հայհոյանք մը ...կուեցաւ ցաւի ճիչի մը պէս։ ...ձեր բոլորին հօրը հոգին... ...ձեր ...

Ցետոյ աչքերը թրջեցան։ Սեւ ...երկար թարթիչները ծանրա- ...ան արցունքի կաթիլներով։ Կ'ար- ...ուէր լուռ, խեղդուկ կոկորդին ...էն, փոքրիկ տղու մը պէս զոր ...ած են եւ որուն արգիլած են ...լ....

Այո, այո, պզտիկ տղու մը ... որ ծեծ կերած է անասունի ...նման եւ որ իրաւունք չունի ...լու...

Լալու բարձր ձայնով, հանգս- ...րէն պարպելով իր մաղձը...

ՎԱԶԳԷՆ Գ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

...ԿԱՅԷՆ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

Մայիս 29ին Մետեխի բան- ...հանուեցան քաղաքական ...ները՝ Ռուսիոյ Սուզդալի ...ը փոխադրելու համար։ ...երկեալներէն Տէր Ցակոբ- ...ը Կուրի կամուրջը անցած ա- ... վայրկենաբար կը զատուի ...քերէն եւ ինքզինքը գետը կը ...։ Զինքը փրկելու փորձերը ...րդին կ'անցնին եւ Տէր Ցա- ...եան շունչը կը փչէ գետափին։ Տէր Ցակոբեան Կարսի շրջանի ...ազգային պաշտօնեաներէն ...եւ երբ հակահամայնավար 2 ...տարիէ ի վեր բանտար- ...ած էր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՃԻԳԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին գործադուլը անգամ մը եւս հրահրեց պահպանողական Անգլիացիներու ատելութիւնը դէպի պոլշեւիկ Ռուսաստանը։ Պատեհութիւն չէր պակսեր առաջ, անէծք կարդալու համար Մոսկուայի վարիչներուն, սակայն այսօրուան տնտեսական հոգը եւ մասնաւորապէս Ռուսաստանէն ուղարկուած «կարմիր ոսկի»ն նոր զէնքեր հայթայթեցին։

Ամէն ուղղափառ Բրիտանացի խորապէս համոզուած է որ «Անգլիացի համայնավարները շփացած աշակերտներն են Ռուսերուն եւ իրենց ամէն մէկ քայլը ներշնչուած է այս վերջիններէն»։ Աւելի որոշ խօսելով, բոլոր քաղաքական կամ տնտեսական չարիքներուն իրական պատասխանատուները նստած են Մոսկուա եւ ոչ թէ Լոնտոն։

Հաւանաբար այս համոզումը անգամ մը եւս արդարացնելու մտահոգութեամբ է որ, կառավարութիւնը անցեալ շաբթու հրատարակեց «կապոյտ գրքոյկ» մը, ուր հաւաքուած են կարգ մը կարեւոր փաստաթուղթեր եւ թղթակցութիւններ. որոնք փոխանակուած են Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան եւ ռուս պոլշեւիկներուն միջեւ։ Այս թղթակցութիւնները բռնուեցան անցեալ Հոկտեմբերին, կուսակցութեան կեդրոնատեղիէն։ Հետաքրքիր հաւաքածոյ մըն է անոնց ամբողջութիւնը եւ ցոյց կուտայ որոշապէս թէ Մոսկուա ի՛նչ խանդավառութեամբ փարած է բրիտանական կայսրութիւնը քանդելու ծրագրին։

Մոսկուայէն հասած բոլոր գրութիւնները կը պարունակեն պատասխանատու հրահանգներ, ուղղուած Անգլիացի «ընկերներուն»։

Երրորդ Միջազգայինի կեդր. վարչութենէն 22 Ապրիլ 1925 թուականով նամակ մը կը շեշտէ Անգլիոյ համայնավարներու կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը, «իբրեւ քաղաքական ազդեցութեան առաջին պայման»։ Կուսակցութիւնը պէտք է աշխատի, կ'ըսէ նամակը, կազմակերպել գործարաններու բջիջները, պէտք է հոգ տանի համայնավար մամուլի ծաւալման եւ միաժամանակ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնէ բանւորուհիներու կազմակերպութեան «ոբովհետեւ այդ պարագան կարեւոր կէտերէն մէկն է համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր ծրագրին»։

Երկրորդ նամակով մը՝ խմբագրուած «Ագիտ Պրոպ» գրասենեակէն (քարոզութիւն), կը բացատրէ թէ ինչ ուղղութեամբ պէտք է յառաջ տանիլ պոլշեւիկեան գաղափարներու տարածումը աշխատաւոր շարքերէն ներս։ Այս նպատակին համար «էական է հիմնել «Մարքսիզմ-Լէնինիզմ»ի դասընթացք մը եւ կարելի եղածին չափ ուժ տալ նոր սերունդի համայնավար դաստիարակութեանը։ Ուրիշ նամակով մը Գ. Միջազգայինի խորհուրդը շնորհաւորելով բրիտանական համայնավար կուսակցութեան գործունէութիւնը, կարգ մը ասպարէզներու մէջ, կը շեշտէ որ բաւական չէ կեդրոնանալ միայն հանքային կամ փոխադրութեան միջոցներու վրայ եւ կարեւոր է պոլշեւիկներու գաղափարները եւ ձեւերը պարտադրել նաեւ հիւսուածեղէնի եւ այլ արդիւնաբերութիւններու։

Ուրիշ նամակներ ցոյց կուտան թէ ռուս առեւտրական պատուիրակութիւնը որ հանգիստ տեղաւորուած է Լոնտոնի մէջ, որոշ յարաբերութիւններ մշակած է Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան հետ, ի հարկէ միշտ քաղաքական նպատակներով։

Երկար է շարքը այս փաստաթուղթերուն, որոնց մէջ գայտուն կերպով երեւան կուգայ պոլշեւիկեան վարակիչ հոգեբանութիւնը։

«Օպզըրվըր»ի աշխատակիցը քննելով Մոսկուայի խռովարար շարժումները զանազան երկիրներու մէջ՝ կ'ըսէ թէ Ռուսաստանի մինչեւ հիմա հետեւած արտաքին քաղաքականութիւնը կը ծառայէ միայն ուժեղացնելու ազգային ինքնագիտակցութեան զգացումը օտար երկիրներու մէջ, ամրապնդելով միեւնոյն ժամանակ դրամատիրութեան դիրքը։

Առաջին պարագան հասկնալի է մանաւանդ հայ ժողովուրդի համար, որովհետեւ որքան շղթայեն մեր ազատութիւնը մեր հայրենիքին մէջ, այնքան կը սրեն մեր տենչանքը դէպի բացարձակ անկախութիւն։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱՄՆԵՐ

Թաշտէն կը գրեն մեզի.—

Խումբ մը հայ քաղաքացիներու նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ երեկոյթ զբօսանք, նուիրուած հայկական հանրապետութեան ութերորդ տարեդարձին։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Զգայուն ճառ մը խօսեցաւ Պարսկահնդկաստանի առաջնորդ Մեսրոպ արք.ը, հիմնաւորելով տօնին պատմական նշանակութիւնը։ Խօսեցան դպրոցի տեսուչ Պ. Համբարձում Ցէրտէրեանը եւ հոգաբարձու Պ. Գ. Եղիկեանը։ Թէեւ հանդէսը կազմակերպած էր յանձնաժողով մը, որուն մէջ կը գտնուէին տարբեր խաւերէ ու հոսանքներէ մարդիկ, եւ նախապէս ալ բացատրուած էր, որ այս տօնը հայ ժողովուրդի ազգային տօնն է, բայց եւ այնպէս որոշ տարրեր բացակայ էին, համաձայն իրենց բարի սովորութեան։ Այդ բացակաները ոչ միայն կ'ուրանան ազգային տօներն ու սրբութիւնները՝ այլ եւ իրենց Հայ ըլլալը։

Ահա բնորոշ օրինակ մը։ Տեղիս մետաքսագործարանի կառավարիչ նշանակուած է Պ. Բաղրամեան, Աստրախանցի։ Հայ է անունով։ Օր մը խօսք կ'ըլլայ երախաներու լեզուներ սորվելու մասին։ Ռուս կին մը կը հարցնէ Բաղրամեանի կնոջը.— «Դուք չէ՞ք արգիլեր որ ձեր երախաները պարսկերէն կամ ուրիշ լեզուով խօսին»։ Հայ կինը կը պատասխանէ— «Ոչ, բացի մայրենի լեզուէն, ուրիշ բան չենք արգիլեր» —այսինքն արգիլուած է մայրենի լեզուով խօսիլը։ Եւ նկատելի է որ այդ Բաղրամեանը նոր թեւուած Հօկի նախագահն է, «հայրենասէր ու գիտակից» հայ։ Ռուս եւ հրեայ կոմունիստները զգուանքով պիտի նայէին այդպիսիներուն, իսկ մեր մէջ այդ այլասերումը կը շարունակուի։

Հանդէսին երգեց Մ. Ցակոբեանի խառն խումբը, նուագեց տեղական երիտասարդներէ կազմուած ջութակահարներու «Քնար» խումբը, որ սիրայօժար կը մասնակցի բոլոր հանդէսներուն։ Երգեց եւ նուագեց նաեւ տարագիր Թախոտ Արմէն-Ջամիլի խումբը։

ԵՕԹԸ ՀԱԶԱՐԸ ՄՆԱՑԱԾ ՄԻԻՍՆԵՐՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Ինչպէս գրած էինք, Միջագետքի գաղթականներէն 7000 հոգի մնացած են վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։ Այս առթիւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն Պասրայէն.—

Օդերուն տաքութեան պատճառով Նահր Օմարի հայ գաղթականներուն մէջ հիւանդութիւնները սկսած են շատնալ. գրեթէ ամէն օր մի քանի հիւանդներ կը տեղափոխուին քաղաքային հիւանդանոցը։

Միջագետքի ցանուցիր տարագիրներուն համար գլխաւոր չարիք մը եղած են հիւանդութիւնները։ Վիճակագրութեան եւ պահուած տոմարներուն համաձայն, մօտ 7000 կեանքեր զոհ գացած են հիւանդութիւններուն. մնացածներուն երկու երրորդը եւ որբեր են։ Ներկայիս, կրկին, օրական քանի մը հոգի իրարու ետեւէ կը մահանան, քանի հարկ եղած բժշկական խնամքը եւ միջոցները կը պակսին։ Նահր-Օմարի մէջ այսօր անկարելի է տուն մը գտնել, ուր 1—3 հիւանդներ անպակաս ըլլան։

Միեւնոյն պատկերը կը ներկայացնէ նաեւ կայանը։ Անոնք բոլորն ալ բախտին թողուած դժբախտներ են, հազուադէպ պարագային միայն հիւանդները հիւանդանոց կ'ընդունուին, որովհետեւ հիւանդանոցն ալ հիւանդներով լի քն է եւ նորեր ընդունելու հնարաւորութիւն չունի։

Սկզբնական շրջանին Նահր Օմարի մէջ դեղարան մը կար, որ իր բարերար դերը կը կատարէր սակայն մօտ տարի մը եղաւ որ ան ալ փակուեցաւ, նիւթական դժուարութիւններու պատճառով։

Տնտեսական ներկայ սուր տագնապը այնպիսի ծայրայեղութեան հասած է, որ տարագիրները ոչ միայն ի վիճակի չեն բժիշկի դիմելու, այլ եւ չեն կրնար բաժակ մը կաթ առնել խմել։

Այս աշխոյժ եւ առողջ ժողովուրդը այսօր ֆիզիքական քայքայման ենթարկուած է։

Պէտք չէ զարմանալ եթէ ըսեմ, որ ամբողջ ժողովուրդին մէջ մէկը չէք գտներ, որ իրապէս առողջ ըլլայ։ Բոլորն ալ դեղնած, հիւծուած եւ գրեթէ կմախք դարձած են։

Մալարիան իր քանի մը տեսակներով, քաղցկեղը, ռոմաթիզմը, թրախոման, աղիքի եւ ներքին հիւանդութիւններ իրենց աւերները կը գործեն։ Պակաս չեն նաեւ այնպիսիներ, որոնք ուրիշ հիւանդութեամբ ալ վարակուած ըլլալով, բուժուելու անկարող վիճակին մէջ կը գտնուին, եւ այդպիսով ամբողջ ընտանիքի մը փճացման պատճառ կը դառնան։

Աւելի յուսահատական է նոբածին երեխաներու պարագան։ Ճիշդ որ աճումը համեմատաբար աւելի շատ է վերջին տարիներու շրջանին, սակայն ինչ օգուտ, երբ նորածիններու հազիւ հարիւրին հինգը կը մնայ, մնացեալները, զանազան հիւանդութիւններով երկար ժամանակ տանջուելէ եւ ուղղակի կմախք դառնալէ յետոյ կը մեռնին։

Մէկ կողմէ յիշեալ հիւանդութիւնները եւ տնտեսական ճգնաժամը, միւս կողմէ ներգաղթի անկարելիութիւնը դէպի անդունդ կ'առաջնորդեն այս տաբարախտ ժողովուրդը։

"ՄԷԿ-ՄԷԿ ԻՆԿԱՆ ՀԱՅՈՒ ԳՆԴԱԿՈՎ„

Պոլսոյ «Վագըթ» Թերթին մէջ կը կարդանք, օրուան դաւադրութեան առթիւ.—

Պապը Ալիին կոխուիլը այսօրուան պէս միտքս է։ Այն օրն ալ դաշոյն եւ ատրճանակ կրող արկածախնդիրները իրար անցած էին եւ Թալէաթ փաշա Նազըմ փաշայի արիւնոտ դիակին վրայէն ցատկելով «արզ օտասի»ն գացած էր։ Շատ չանցած, այնտեղ «բարձրաշուք վէզիրս» կոչին արժանացաւ։ Չեմ գիտեր թէ իր դրած ճերմակ ձեռնոցները կաս կարմիր արիւնը գոցա՞ծ էին թէ ոչ։ Այդ դէպքէն ետք Պասրայէն մինչեւ Թունուզ երկարող անսահման հողեր կորսնցուցինք։ Հայրենիքը բռնկած էր եւ ազգը, իր վէրքերը լիզող ուժասպառ առիւծի մը պէս գետին փռուած էր։ Ատրճանակի եւ դաշոյնի քաղաքականութեան վերջին վարագոյրը աչա այս կերպով փակուեցաւ։ Աղէտին գերակատարները ոսկելից սնտուկներով օտար երկիր փախան եւ զմեզ Եամ Եամներու արիւնոտ ժանիքներուն մէջ թողուցին։ Սակայն պատմութիւնը կանգ չառաւ։ Այդ հարուստ փաշաները եւ ոսկեճամուկ վէզիրները մէկ մէկ հայկական գնդակներով ինկան եւ իրենց ոսկորներն իսկ օտար փոսերու մէջ փճացան։ Ընոնք ալ ատեն մը այս երկրին մէջ հերոս նկատուեցան, իրենց անունին երգեր շինուեցան եւ յիշատակարաններ բարձրացան։ Այսօր հայրենիքին մէջ գերեզման մը անգամ չունին։ Ասկէ աւելի մեծ օրինակ մը կրնա՞յ մտածուիլ անոնցմէ ետքը եկողներուն համար։ Եւ յետոյ ինչո՞ւ պահենք։ Աղէտի, արիւնի եւ կրակի մէջ անցնող տարիները արթնցուցին այս ազգը։ Այլ եւս մեզմէ ո՛չ ոք կը հանդուրժէ որ իբր ոչխարի հօտ նկատուի։ Փաշաները, հանրապետութեան նախագահները, երեսփոխանները հայրենիքին եւ ազգին համար են, հայրենիքը անոնց համար չէ։ Վերջին եղեռնական եւ նզովեալ ձեռնարկը առաջին թափով արմատախիլ եղաւ։ Ա՛լ կը բաւէ էֆէնտինե՛ր, փաշանե՛ր։ Ատրճանակի եւ վրէժի քաղաքականութենէն զզուեցանք։ Մէկզմէկու դիակները իբր արիւնոտ պատուանդաններ գործածելով մեր գլուխն ելլել եւ յետոյ զմեզ հազարումէկ վտանգներու ենթարկել կ'ուզէք եւ ապա, երկիրը աւերակ տեսնելով, ձեր լեցուն սընտուկները կ'առնէք ու կը փախչիք։ Եւ մէջտեղը մենք կը մնանք։ Ա՛լ չափը անցաւ։

ՄՇԵՑԻՆԵՐԸ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ԵՒ Ս. ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Ս. Էթիէնի եւ Ս. Շամոնի մէջ կը գտնուին 250—300 Մշեցիներ, այր թէ կին։ Մեծ մասը Ցունաստանէն եկած են 1925ին։ Այրերը կ'աշխատին օրական 18էն 20, իսկ կիները 8—10 ֆրանքով։ Կան խմբերէն ազատած այրիներ որ բաժնուած են միւս տուներուն վրայ։ Գրեթէ խտրութիւն չկայ մէջերնին եւ միասին կ'ապրին իբրեւ մէկ տան անդամ։ Ներկայիս հիւանդութիւնները կ'աւելնան այս կողմերը։ Ժողովուրդը մտահոգ է։ Մանաւանդ երիտասարդները։ Բժիշկները բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ ձեր թոքերը եւ ստամոքսը սեւցած են, եւ եթէ առաջը չառնէք, «պրօնշիթ»ի կամ թոքախտի կը բռնուիք, ուստի պէտք է որ օդաւէտ տեղեր երթաք, որպէսզի ձեր կեանքը փրկուի։ Վերջին մէկ տարուան ընթացքին միայն Մշեցիներու մէջ պատահած է 8 մահ, 7 ծնունդ, եւ 6 ամուսնութիւն։ Կան կարգ մը երիտասարդներ ալ որոնք կը տառապին դէշ հիւանդութիւններէ։

Հիւանդութիւնը առ հասարակ երիտասարդներու կը հանդիպի։ Ո՛վ որ վարակուի, երկու օր վերջ կը դեղնի ինչպէս աշնան տերեւ մը եւ ուժաթափ կ'իյնայ։ Վերջերս քանի մը ընտանիքներ ուզեցին փոխադրուիլ ուրիշ օդաւէտ վայրեր, սակայն նիւթական միջոց չունենալով, չյաջողեցան։ Մինչեւ հիմա հիւանդացողներու մեծ մասը «թոքախտ» եղած է։

Բ. Կ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ (Սեփ. Թղթ.).— Այստեղ ալ կազմուեցաւ հայ սկաուտական խումբ մը՝ 12 արիներով եւ փոքրիկներով, նախաձեռնութեամբ Պ. Գրիգոր Գաբրիէլօֆի։ Արիները իրենց առաջին պաշտօնական անգքը կատարեցին անցեալ Կիրակի, հանդիպելով հայկական թաղերը։ Ցետոյ ուղղուեցան դէպի դաշտ, որոշելու համար իրենց մարզավայրը, հոն խմբանկարուելով իրիկուան վերադարձան։ Նոյն օրը եղան արձանագրուողներ՝ երկրորդ խումբին համար։

Շատ բան կարելի է յուսալ այս ձեռնարկէն, կ'ուզենք որ Ս. Էթիէնի պատանիները օրինակ հանդիսանան, շրջանի երիտասարդներուն։

Վ. Ն.

ՀՐԱՒԷՐ՝

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐԸ
ԳՏՆՈՒՈՂ ԶԱՓԱՀԱՍ
ՈՐԲԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Սի՛րելի ընկերներ եւ ընկերուհիներ,

Հետեւելով Փարիզի եւ Լիօնի մեր ընկերներուն բարի օրինակին ու Փարիզի Զափահաս Որբերու Միութեան կեդր. վարչութեան թելադրանքին՝ կը խնդրենք բոլորէդ ալ (ո՛ր գտնուած էք ո եւ է որբանոցի մէջ, ո՛ւր ալ ըլլայ, առանց բացառութեան ու խտրութեան, ըլլա՛ք բանւոր, ուսանող թէ արհեստաւոր, պատկանի՛ք ի՛նչ գաղափարի ալ ըլլայ) ներկայ գտնուիլ Ցուլիս 11ի, կիրակի օր, կէսօրէ յետոյ ժամը ճիշդ երկուքուկէսին, Հայոց եկեղեցիի բակը, դպրոցի սրահին մէջ տեղի ունենալիք ժողովին կազմելու համար Հայ Զափահաս որբերու միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը։

Կը յուսանք որ բոլո՛րդ ալ սիրով պիտի պատասխանէք մեր կոչին՝ կազմելու համար միութիւն մը որ ամէն բանէ վեր պիտի ծառայէ իրարմով եւ հայրենիքով խանդավառուելու։

Վալապրի երկրագործական վարժարանի չափահաս որբ ուսանողներ

Ժողովատեղիին հասցէն
Rue des Princes, Ecole Nationale Arménienne.

ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Բոլոր հայ որբերուն ուղղուած մեր կոչը գաւառներու մէջ արձագանգ գտած ըլլալով, արդէն կազմուած են մասնաճիւղեր Լիօնի, Փօն տը Շէրիի եւ Վիէնի մէջ։ Մօտակայ վայրերու որբերը, կը հրաւիրուին մասնակցիլ։ Այս առթիւ կը թելադրենք ուրիշ մեծ քաղաքներու որբերուն ալ, կատարել նմանօրինակ ձեռնարկներ։

Կեդրոնս որբահամարի գործը փութով գլուխ հանելու համար պատրաստել տուած է տպագրել «Վիճակագրական տախտակ»ներ, որոնք պիտի ղրկուին բոլոր որբերուն։

Զ. Ո. Մ. Միութ. Շրջանի Կեդր. Մարմին
3 Rue d'Austerlitz, Paris (12)

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Արաբական աղբիւրէ առնուած լուրերու համաձայն, սուրիական Տրիպոլիսի և Պաալպէքի միջև նոր ռազմաճակատ մը կազմուած է։ Ապստամբները վերջերս յարձակում գործած են Տրիպոլիսի մօտակայ գիւղի մը վրայ։ Նոյն իսկ կ'ըսուի թէ Տրիպոլիս պաշարուած է։ Ֆրանսացիները քանդած են բազմաթիւ գիւղեր՝ Հոմսէն և Կուլթայէն հասած օգնական ուժերով։

Հաւրանը միշտ ապստամբներուն ձեռքը կը գտնուի։ Հաւրանի և Ճէպէլը Տրուզի ցեղապետները վերջերս գումարում մը ունենալով որոշած են շարունակել կռիւը։ Կ'ըսուի թէ սովը սկսած է զգալի ըլլալ Դամասկոսի մէջ և թէ Երուսաղէմի ու Եգիպտոսի մէջ ջանքեր կ'ըլլան՝ օգնելու համար յիշեալ քաղաքի բնակիչներուն։

Արաբական աղբիւրէ բխած միեւնոյն լուրերու համաձայն, Ֆրանսացիներն ու Տիւրզիները շատ կը նեղուին ջուրի պակասէն. այս կռիւը շատ սուղի կը նստի Ֆրանսացիներուն, որոնք կը մտածեն քաշուիլ Հաւրանէն։

«Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ թէ քանի մը հազար հեծեալ ռազմիկներէ բաղկացած Պէտէվիներու ցեղ մը պիտի միանայ ֆրանսական բանակին, վերջնապէս զսպելու համար Տիւրզիներու ապստամբութիւնը, մանաւանդ Դամասկոսի շրջանին մէջ։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Ամիսներէ ի վեր լուրեր կը հասնէին թէ պալքանեան պետութիւններն ալ փոխադարձ երաշխաւորութեան դաշնագիրներ պիտի կնքեն, հետեւելով Լօքարնոյի օրինակին։

Իտալացիները կը հաւաստեն թէ այս լուրերը, թէև կանխահաս, բայց բոլորովին անհիմն չեն։ 1911էն ի վեր, առաջին անգամ է որ լուրջ մերձեցում կը տեսնուի պալքանեան պետութեանց միջև։ Աստիճան մը մեղմացած է սերպ եւ պուլկար վէճը։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաւանեցաւ երկուքուկէս միլիոն ոսկելին փոխ տալ Պուլկարիոյ, որպէսզի տեղաւորէ Թուրքիոյ և Մակեդոնիոյ գաղթականները։ Այս պարագան ալ աւելցուց Պուլկարիոյ հաշտարար տրամադրութիւնները։ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը վերջերս Պելկրատ գնաց և խիստ բարեկամական յայտարարութիւններ ըրաւ։ Միեւնոյնատեն, Յոյներն ու Սերպերը, որոնք կը վիճէին երեք տարիէ ի վեր Սելանիկի նաւահանգիստին համար, համաձայնելու վրայ են։ Յունաստանի արտաքին նախարարը դեռ նոր աւետեց թէ Եուկօսլաւիա պիտի ստանայ Սելանիկի ծովային շրջանը, ինչպէս և փոխադրութեան դիւրութիւններ՝ Կէվկէլի-Սելանիկ գիծին վրայ։

Ռումանական դիւանագիտութիւնն ալ անտարբեր չէ այս մերձեցման։ Քաղաքական նկատումներէ զատ, Ռումանիա կ'ուզէ օգտագործել Սելանիկի նաւահանգիստը, արմտիքի արտածման համար։ Այս պատճառաւ, Աթէնքի իր դեսպանը պնդած էր որ գոհացում տրուի Եւկօսլաւիոյ։

Այս ամէնուն մէջ ուշագրաւ պարագայ մըն է Իտալիոյ շահագրգռութիւնը։ Մուսօլինի դէմ չէ պալքանեան Լօքարնոյին, ընդհակառակն, ուժ կուտայ, բայց պայմանաւ որ ինք ալ մասնակցի։

Մեծն Բրիտանիա եւ Քրիստոս

Լոյտ Ճորճ իր վերջին ճառերէն մէկուն մէջ կ'ըսէր թէ ինչ պիտի պատահէր, եթէ Յիսուս Քրիստոս Լոնտոն գար։ Անգլիոյ վարչապետին տղան՝ Օլիվըր Պոլտուին, ասոր ի պատասխան, «Սընտէյ Քրօնիքլ»ի մէջ կը գրէ՝ «Եթէ Անգլիա Քրիստոսի երթար» խորագրով.—

«Արդիւնքին մասին տարակոյս չկայ. ածուխի տագնապ գոյութիւն չպիտի ունենար, պզտիկ գողը աւելի մեծէն չպիտի կողոպտուէր, մտաւոր եւ ֆիզիքական աննպաստ մոլորումներ չպիտի պատահէին, պիտի ընէինք ինչ որ պէտք էինք ընել եւ պիտի գիտնայինք մեր ժամանակին արժէքը։ Բոլոր կարկտաններ, ժամանակաւոր օգնութիւնները, միակողմանի կարգադրութիւնները չեն կրնար երկիրը քաոսէ փրկել։ Չարը արմատէն պէտք է խլել, ակռան պէտք է քաշել կզակը փտելէ եւ մարմինը թունաւորելէ առաջ։ Յայտնի է թէ նիւթապաշտութիւնն ու քրիստոնէութիւնը իրարու անհաշտ են. լաւ պիտի ըլլար որ դադրէինք հոգիներ ըլլալէ եւ որոշէինք ինչ որ կ'ուզենք ընել։

«Եթէ նիւթապաշտութեան համար քուէ կուտանք, դադրինք եկեղեցի երթալէ, ողորմութիւն տալէ, ատեն ատեն աղքատներուն վրայ մտածելէ.,.

Ապտիւլ Քէրիմ կ'աքսորուի

Ապտիւլ Քէրիմ, Ռիֆի (Մարոք) պարտուած ցեղապետը, Մատակասքար պիտի աքսորուի իր ազգականներուն հետ, իսկ անմիջական գործակիցները հսկողութեան տակ պիտի պահուին Մարոքի մէջ։

⁂ Մարոքի Սուլթանը եւ Սպանիոյ դիկտատորը Փարիզ պիտի գան մօտերս։ Այս առթիւ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին քաղաքապետարանին մէջ։ Քաղաքապետական խորհուրդի կարմիր անդամները բուռն կերպով ընդդիմացան այս ընդունելութեան եւ յայտնեցին թէ ցոյցեր պիտի կազմակերպեն, բայց խորհուրդը որոշեց լրացնել պատրաստութիւնները։

Տուրք ամուրիներուն վրայ

Զօր. Փանկալօս ստորագրեց հրամանագիր մը, որով 24էն մինչեւ 40 տարու երկսեռ ամուրիներուն վրայ տարեկան 8000 տրախմի տուրք կը նշանակուի։ 40էն վեր ամուրիները միայն 1000 տրախմի պիտի վճարեն։

ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երեւանի խմբագիրներէն Գուրգէն Թահմազեան լրբութիւններով լեցուն նամակ մը գրած է մեր արտօնատէրին,ապացուցանելու համար թէ ինք ոչ *մատնիչ* է, ոչ ալ *ուրացող*, ինչպէս անուանած էր Լիօնէն Թղթակից մը։ Վերջին պատիւ մը ըրած ըլլալու համար, այդ նամակէն կ'արտատպենք հետեւեալ տողերը. «կը յայտարարեմ որ դաշնակ ոճրագործը, դանակի մահացու հարուած տուողը երեւան հանելու աշխատանքը ինծի համար ամէնէն նուիրական պարտականութիւններէն մէկը կը համարեմ»։

Արդ, մենք չենք ճանչնար այդ «դաշնակ ոճրագործը»։ Եթէ պարոնը կը ճանչնայ, թող օձիքէն բռնէ եւ ոստիկանութեան յանձնէ. իսկ եթէ չի ճանչնար եւ աս ու ան մատնանշելով, վախցնելով երեւան պիտի հանէ, — ատոր կ'ըսեն ոչ թէ *«նուիրական պարտականութիւն»*, այլ *մատնութիւն*։ Այս առթիւ կը յանձնարարենք որ ֆրանսերէնն ալ լաւ սորվի. *«մատնիչ»*ը mouchard չէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Կուսակցական 2րդ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը՝ Հինգշաբթի Յուլիս 8, քաֆէ տիւ Մէթրօ, մէթրօ Օտէօնի դիմաց։

Հ. Յ. Դ. Ուսանողական Միութեան դասախօսական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանին սրահը։ Կը հրաւիրուին կուսակցական ընկերները։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ Շրջանային Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձանի բոլոր ընկերները 9 Յուլիս Ուրբաթ գիշեր ժամը 8ուկէսին 56 Rue Chaussée d'Antin. (Մէթրօ Chaussée d'Antin. Nord-Sud: Trinité)։ Օրակարգ. Զեկոյց եւ ընթացիկ կարեւոր հարցեր։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ ընկերական ժողովը յառաջիկայ կիրակի 11 Յուլիս, Քաֆէ Նուվօ Սանթրի սրահին մէջ, թիւ 7 Փլաս տիւ Բօն, ժամը ճիշտ 8.30ին։

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ և շրջանի «Ռազ-միկ» Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 11 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.ին, 40 ռիւ Պէլվիլ։

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Յուլիսի 10ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 40bis Rue Etienne Dolet, գիւղին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քօլոմպ-Արժանթէօյլ մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջականներու հայ երիտասարդները — Կարէն, Անիէր, Պէզօն, Գուրպըվուա, Քօլոմպ— որոնք կը փափաքին անդամակցիլ մասնաճիւղիս, դիմել գրաւոր Պ. Ռաֆ Տէյիրմէնճեանի, 103 Rue des Chambards, Bois Colombes, եւ կամ Երկուշաբթի երեկոները մասնաճիւղիս հաւաքատեղին 8,30էն վերջ, Café Terminusի մեծ սրահը, Place des Bourguignons, Asnières (թրամ. 40 և 44)։

Յարդ կազմուած են ֆութպօլի երկու կանոնաւոր խումբեր, հեծելանիւորդներու 20 հոգինոց խումբ մը։ Տեղի կունենան թէնիսի, պասքէթպօլի և աթլէթիք փորձեր։

Վարչութիւն

ՃԷՊԷԼԻ Որբանոցի Սաներու դաշտահանդէս-պտոյտը՝ Յուլիս 14ին, ֆրանսական Ազգային Տօնին օրը «Մէտօն»ի անտառին մէջ։ Պիտի առնուին խմբանկարներ եւ տեղի պիտի ունենայ դաշտային ընթրիք։ Ժամադրութիւն Յուլիս 14 կէս օրէ վերջ ժամը կէսէն մինչեւ 1 Հայոց Եկեղեցին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՇԱԹՈՒ, Յ. Բ.— Ստացանք 35 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Զ. Ը.— Ստացանք 38 ֆրանք։

ՎԻՇԻ, Ա. Օ.— Ստացանք 26 ֆրանք. գիրքը ղրկեցինք։

ԼԸ ՀԱՎՐ, Օ. Կ.— Ստացանք 100 ֆրանք։

ՎԻԵՆ, Ա. Խ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ԹՈՒԼՈՆ, Տ. Զ.— Ստացանք 22 ֆրանք։

ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Տէր Օ.— Ստացանք 20 ֆրանք։ Ձեր ուզածը մենք չունինք, կրնանք գրատան յանձնարարել։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Թ.— Ստացանք 239 ֆրանք։

ՇԱՎԻԼ, Տօքթ. Յ. Դ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ԿԱՐՏԱՆ, Ո. Յ.— Ստացանք 35 ֆրանք։ Հրատարակուած է 30 Յունիս թիւ 143 «Յառաջ»ի մէջ։

ԱՐԼ, Ա. Խ.— Ստացանք 22 ֆրանք։ Փոխեցինք։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ն. Դ.— Գիրքերը ղրկուեցան Պալենց գրատան միջոցով։

ՓԱՐԻԶ, Ս. Ո.— Ստացանք 15 ֆրանք։

ԱՆԹԻՊ, Յ. Պ.— Ղրկեցինք։ Պայմանները կը տեղեկանաք թերթէն։

ԼԷ ՄԻԼ, Գ. Խ.— Ստացանք 20 ֆրանք։ Ղրկեցինք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հնքահայրս Օննիկ Պալթաեան (Մէրտէկէօզցի), որ մօտաւորապէս 4 տարի առաջ Մարսէյլ եկած է։ Տեղեկացնել Zadik Kaprielianի, Maison Chanudet, Cruas-Ardeche.

— Խարբերդցի Աննիկ Ոստիկեան կը փնտռէ Մարիամ Ոստիկեանը եւ ամուսինը Պիթլիսցի Մանուկ Սահակեանը, որոնք Հալէպէն Մարսէյլ եկած են վերջերս։ Տեղեկացնել 11 Rue Yosé Frappa Hotel du Centre, St. Etienne (Loire)։

— Սեբաստացի Գալուստ Սահակեան կը փնտռէ հայրը Յակոբ եւ եղբայրը Մուշեղ Սահակեանները, առաջինը Յունաստան իսկ երկրորդը Պուլկարիա ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել N, E. R. 15, Bld. des Italiens Paris.

— Կը փնտռուի Խարբերդի Շէյխհաճի գիւղացի 19 տարեկան Պետրոս Պօղոսեանը, Պէյրութէն Ֆրանսա փոխադրուած որբերուն մէջ էր. մէկ տարի առաջ Gers նահանգը կը գտնուէր։ Տեղեկացնել Kevork Der Karékinianի, Hotel de Damas Marseille։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Տիկին Մարիամ Սրապեան (կէյվէ), Յուլիս 4ի կիրակին «Մոնժ»ի մառշէին մէջ (փարիզ 5րդ), կորսնցուցած է իր դրամապանակը, անձնագրին հետ (Carte d'Identité)։ կը խնդրուի յանձնել Թերթիս գրաշարներէն Հրանտ Սրապեանի։

ՍԱԿԱՐԱՆ

6 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	182	25
Տոլար,	Dollar	37	50
Մարք (ոսկի)	Mark	8	80
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	20	—
Թրք. ոսկի	» or	150	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատը	Léva	25	—
Տրախմի »	Drachme	40	—
Լիր »	» Lire	129	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	—
Զուից. »	Frc. Suisse	620	—
Լէյ 100 հատը	Ley	17	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	185	25

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	—	—
» II	»	—	—
» III	»	—	—
Ռումելիի երկթղ.	Lots turcs	—	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant: H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ 1926

9 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 147 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿԷ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՈՒԿԱՆ

Քանի մը օրէն Փարիզ կը հասնի Պ. Լուկաշին, խորհրդային Հայաստանի Նախորդ վարչապետը: Կը հաւաստեն թէ այս առթիւ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Բարեգործականին հետ, Ներգաղթի մասին:

Միամտութիւն պիտի ըլլար մեծ յոյսեր կապել այս ձեռնարկին հետ: Նորէն սակարկութիւններ, ցանկեր, պայմաններ: Նոյն պատմութիւնը, հինգ տարիէ ի վեր: Հայաստան իր դաւակները կ'ընդունի ճիշտ այնպէս ինչպէս որ եւ է երկիր օտար գաղթականները: Յաճախ աւելի անհանդուրժելի են Երեւանի դրած պայմանները:

Իբրեւ չքմեղանք միշտ կը կրկնուի հողի և փողի չգոյութիւնը, ինչ որ բաւական չէ տիրող ապիկարութիւնը արդարացնելու: Միջագետքի գաղթականներէն եօթը հազար հոգի մեռեր են, ուրիշներ ալ կենդանի կմախքներէ տարբերութիւն չունին: Անգործութիւնն ու թշուառութիւնը կը հիւծեն, կը դառնացնեն մանաւորապէս երիտասարդութիւնը: Երախաները, հազիւ լոյս-աշխարհ տեսած, կը մարին: Մէկ տարիէ ի վեր հրամանի կը սպասէին վեց հարիւր գաղթականներ, եւ ճամբու պատրաստութիւն տեսած էին: Բայց ահա լուր կ'առնեն թէ ներգաղթը յետաձգուած է: Սուրիոյ մէջ վերսկսած է արտագաղթը: Կարաւան-կարաւան ծովափ կ'իջնեն, եւ հանդիպած շոգենաւը կը նետուին, Ֆրանսա գալու, կամ մինչեւ հարաւային Ամերիկա երթալու համար: Յունաստանի եւ Պոլսոյ կայանները չպարպուեցան տակաւին: Պուլկարիոյ մէջ, անգործութիւնը յուսահատութեան միած է աշխատաւոր բազմութիւններ: Այստեղ ալ, թէեւ քիչ-շատ կազդուրուած, միշտ վառ է հայրենիքի կարօտը: Արհեստաւորներ կան որ կ'ուզեն գոնէ Սեւ ծովու ափերը երթալ իրենց միջոցներով եւ խորհուրդ կը հարցնեն: Այնքան բարդ են խորհրդային անցագրի գործողութիւնները եւ այնքան պիրկ, որ շատեր կէս ճամբան կը վհատին: Քանի մը անհատներու շնորհուած արտօնութիւնը բան չապացուցաներ: Այդ ձեւ շնորհներ Թուրքիան ալ կրնայ ընել, զանազան նուաստացումներու գնով:

Այս կացութեան առջեւ կենալ եւ կրկնել թէ «տեղ չունինք», կը նշանակէ —գացէք մեռէք:

Այսպէս չպիտի ընէր իր կոչումին գիտակից իշխանութիւն մը: Հայրենիքի կազմութիւնը փերեզակութիւն չէ, ոչ ալ անոր օդն ու ջուրը՝ առեւտուրի նիւթ: Հայրենիքը Ռընոյի գործարանն ալ չէ, որպէսզի պէտք եղած ատեն քանի մը հարիւր բանուոր առնեն, իսկ նեղ օրերուն՝ նոյնքան ճամբեն, կամ դուռները փակեն: Ո՛ր եւ է իշխանութեան առաջին հոգը պիտի ըլլայ տեղաւորել ա՛յն ժողովուրդը որուն անունով կը յաւակնի գործել: Մնացածը երկրորդական է: Աշխարհի մէջ կա՞յ օրէնք մը, որուն համաձայն տունի մը տէրը փողոց նետուի, ուրիշներ գան տեղաւորուին բոլոր սենեակներուն մէջ, վայելեն պարտէզներն ու պտուղները, իսկ բուն իրաւատէրը կծկուի պատին տակ, կամ դատապարտուի անապատները ջրելու եւ իրեն համար տեղ ճարելու: Պոլշեւիկեան կարգ ու սարքն անգամ չի հանդուրժեր այդպիսի քրիստոնէութեան: Մոսկուա հազիւ ինքզինքը գտած, բան-գործ ըրաւ վերագրաւել կորսուած հողերը, և լրացնել Նախկին ռուսական կայսրութիւնը, կանգ առնելով միայն այն սահմաններուն առջեւ ուր չէր հասներ իր ուժը:

Բայց, հակասութենէ հակասութիւն գլորելով, Թրքական ախորժակներուն մատաղ ըրաւ Կովկասի Նախկին սահմանները: Եւ ստեղծեց կացութիւն մը որուն ելքը իրեն համար անգամ մութ է: Եւ դեռ երկար ատեն պիտի դառնայ նոյն կախարդական շրջանակին մէջ: Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է հետեւեալ պատմութիւնը: Վերջերս Արարատի Քիւրտերը ըմբոստանալով, կը գրաւեն Իգտիրը, որ Թուրքերուն ձեռքը անցաւ վերջին պատերազմին հետեւանքով (ինքնաշարժով երեք ժամ՝ Երեւանէն): Թուրքերը կը քաշուին, բայց սահմանապահ ռուս զօրքը օգնութեան հասնելով, քաղաքը ետ կ'առնէ եւ նորէն կը յանձնէ Թուրքերուն... Իսկապէս զմայլելի է այս անխարդախ զինակցութիւնը յեղափոխականներու եւ ջարդարարներու միջեւ, այն ալ պզտիկ ժողովուրդի մը ոչնչացման գնով:

Դառնալով մեր նիւթին, կ'ուզէինք իմանալ թէ՝ ո՛ր եւ է բարեփոխում պիտի կրէ՞ Ներգաղթի շուկան: Վերջ պիտի գտնէ՞ հայրենիքի հողին ու ջուրին աճուրդը (շատ մը պարագաներու մէջ՝ նուազուրդը): Երեւանի վարիչները չեն կրնար պատասխանատուութենէ խուսափիլ, Միջագետքի եւ Սուրիոյ մէջ կամ այլուր տիրող թշուառութեան եւ կորուստներուն առջեւ:

Մեծ արժանիք չէ պատրաստ ագարակ մը մշակել եւ ուտել: Կրնա՞ն ափ մը հող կցել անոր, այս ժողովուրդին անսահման ժառանգութենէն, որպէսզի անոր թափառական հաւատներն ալ ազատին պանդխտութենէ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՈՒՇ ԽՕՍՔԵՐ՝ ԽՆԱՄԻԷ ԽՆԱՄԻ

Հետեւեալ անուշ խօսքերը կը քաղենք Ամերիկայի ռամկավարներու պաշտօնաթերթին մէկ խմբագրականէն (Պայքար, 2 Յունիս).—

«Անոնք որ ինքզինքնին կոմունիստ կը կոչեն, ընդհանրապէս կը բաղկանան այնպիսի տարրերէ, որոնք եւ ոչ մէկ տեղ կրցած են օգտակար ըլլալ մինչեւ հիմա, եւ կը կարծեն թէ Հայաստանի մէջ տիրող կուսակցութեան թմբուկը զարնելով պիտի կրնան արժէք ու կարեւորութիւն ստանալ: Անոնք իբրեւ թէ կը պայքարին ներկայ Հայաստանի ընդդիմադիր տարրերը քայքայելու համար, մինչդեռ կը զօրացնեն զանոնք, կ'ըսեն թէ իրենց նպատակն է հայ աշխատաւորութեան սիրտը տաքցնել Հայաստանի հանդէպ, եւ սակայն ամէնքը կ'ուծացնեն ու կը զայթակղեցնեն, իրենց անխորհուրդ եւ երբեմն յիմարական գործերով: Հայաստանի վարիչ շրջանակները պէտք է վերապահութեամբ վարուին ասոնց հետ, եւ եթէ ազդեցութիւն ունին անոնց վրայ, զգաստութեան հրաւիրեն զիրենք: Պէտք է լաւ գիտնան թէ անոնք, իրենց ներկայ կազմութեամբ ու ընթացքով, ոչ աշխատաւորութեան դատին կրնան ծառայել, ոչ ալ Հայաստանի վերաշինութեան: Յետոյ գաղութները հանդարտութեան մէջ միայն կրնան խորհիլ Հայաստանի մասին, հիմնաւոր ծրագիրներ յղանալ ու օգտակար ըլլալ անոր ամէն տեսակէտով, մինչդեռ կագ ու կռիւ եւ խռովութիւններ ուրիշ արդիւնք չեն ունենար, բայց եթէ միտքերը շփոթել եւ նոյն ինքն աշխատաւորութիւնը զզուեցնել ու հեռացնել Հայաստանէն:»

ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Երեսփոխան Մարէն Քիյեռ ասկէ առաջ օրինագիծ մը ներկայացուցած էր, և աւելի խիստ պայմաններ կ'առաջարկէր երկրագործութեան մէջ աշխատող օտար բանուորներու համար: Աշխատանքի նախարար Պ. Տիւրաֆուր ընդլայնեց այս օրինագիծը՝ ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ ալ գործադրելի ըլլալու ձեւով եւ Երեսփ. Ժողովին ներկայացուց վաւերացնելու համար: Ահա՛ թէ ի՛նչ կ'ըսէ այդ օրինագիծը.—

1.— Արգիլել գործատէրերուն, որ իրենց քով առնեն այն օտար բանուորները, որոնց ինքնութեան թուղթին վրայ «աշխատաւոր» բառը չէ արձանագրուած: 2.— Արգիլել նոյնպէս որ գործատէրերը օտար բանուորները աշխատցնեն իրենց ինքնութեան վկայագրին վրայ արձանագրուած արհեստէն զատ ուրիշ ճիւղի մը մէջ, բացի այն պարագայէն՝ երբ այդ ինքնութեան վկայագրի թուականէն սկսեալ մէկ տարի անցած ըլլայ եւ կամ Աշխատանքի պետական Գրասենեակէն մասնաւոր վկայական մը ստացած ըլլայ: 3.—Պիտի արգիլուի նոյնպէս օտար բանուորներ առնել իրենց աշխատանքի պայմանագրութեան պայմանաժամը լրանալէ առաջ:

Երեսփ. Ժողովը Չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ զբաղեցաւ աշխատանքի կանոնագրութեան մէջ առաջարկուած այս փոփոխութիւններով, որոնց նպատակն է պաշտպանել տեղացի բանուորները: Ընկերվարական երեսփոխան Էվրառ խօսք առնելով, շեշտեց հարցին ծանրութիւնը, մանաւանդ որ, ֆրանքը ամրապնդելու ճիգը նոր տագնապներ յառաջ պիտի բերէ: Օտար բանուորներն ալ Ֆրանսացիներուն պէս հաւասար աչքով պէտք է նայուին, ըսաւ, բայց անոնց արձանագրութիւնը պէտք է որոշուի համաձայն ճարտարարուեստի պահանջներուն: Ուրիշ երեսփոխաններ ալ խօսեցան եւ պահանջեցին որ կառավարութիւնը ներգաղթի ամբողջական ծրագիր մը բերէ: Անկախ համայնավար երեսփոխան Լաֆոն ուժգնօրէն քննադատեց օրինագիծը, «գձուձ օտարատեացութիւն» կոչելով զայն: Ու պահանջեց մերժել օրինագիծը, որ հակառակ է թէ ընդհանուր եւ թէ ֆրանսացի բանուորներու շահուն: Ուրիշ համայնավար մը դիտել տուաւ թէ օտար բանուորները մեկուսացուած են, եւ անպաշտպան: «Կառավարութիւնը ո՛ր եւ է հակակշիռ չունի աշխատանքի պայմանագրութեանց վրայ, որով բանուորները ճշմարիտ ստրուկներ դարձած են գործատէրերուն ձեռքը»:

Աշխատանքի նախարարը գարմանք յայտնեց այս բուռն քննադատութիւններուն համար: Կառավարութիւնը երբեք խտրութիւն դրած չէ օտարներուն համար: Բայց, չափազանցութիւններ եղած են. այդպէս է որ «թաքսի»ներու վարիչները բողոքեցին թէ օտարները, մանաւորապէս Ռուսերը կը լեցնեն ասպարէզը: Նմանապէս, Ռընոյի գործադուլին առթիւ, ֆրանսացի բանուորները իրմէ խնդրեցին որ միջամտէ, որպէսզի գործատէրերը զիրենք նորէն ներս առնեն, օտարներուն վրայ նախապատուութիւն տալով: Անշուշտ ներկայ ծրագիրը չի լուծեր ներգաղթի խնդիրը ամբողջութեամբ, բայց կրնայ զսպել շատ մը զեղծումներ: Անոր առաջին յօդուածը պատուէրներ եւ արգելքներ կը պարունակէ. երկրորդը՝ պատիժներ: Ընկերային խաղաղութեան շահուն համար, անհրաժեշտ է հսկել ազգային աշխատանքի հաւասարակշռութեան: Անընդունելի է որ կարգ մը արհեստներու մէջ, ֆրանսացի բանուորներու ճամբան փակուի օտարներու կողմէ, գործատէրի մը պարզ քմահաճոյքով:

Յանձնախումբին տեղեկաբերն ալ շեշտեց ֆրանսացի եւ օտար աշխատաւորներու միջեւ բաշխում մը կատարելու պէտքը, եւ առաջարկեց քուէարկել օրինագիծը, որ, իր կարծիքով, վնաս չի տար օտար բանուորներուն: 34ի դէմ 520 ձայնով որոշուեցաւ փակել ընդհանուր վիճաբանութիւնները եւ սկսիլ յօդուածներու քննութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

Իզմիրէն առնուած վերջին հեռագրի մը համաձայն, Մուսթաֆա Քէմալ կը վարանի վաւերացնել անկախութեան դատարանին կողմէ տրուած բազմաթիւ մահավճիռները, ուստի և հրամայած է Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս վտարել այն բոլոր ընդդիմադիր վարիչները, որոնք գլխաւոր դեր կատարած են իր դէմ սարքուած դաւադրութեան մէջ:

ԻԶՄԻՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անկախութեան դատարանը հարցաքննեց Յառաջդիմական պետերէն Քեազիմ Գարապէքիր, Ալի Ֆուատ, և Րէֆէթ փաշաները: Քեազիմ Գարապէքիր բացարձակապէս յայտարարեց թէ դաւադրութենէն լուր չունի և պնդեց թէ չարամիտ անձեր կրնան մուտ գործել քաղաքական կուսակցութիւններու մէջ: Ալի Ֆուատ և Րէֆէթ փաշաներն ալ յայտարարեցին թէ անտեղեակ էին դաւադրութեան: Ալի Ֆուատ աւելցուց թէ՝ կուսակցութիւնը լուծուած ըլլալով չէր կրնար որ և է գործունէութիւն ունենալ եւ այս առթիւ, իբրեւ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար, մերժեց ամէն պատասխանատուութիւն:

ՏԱՔ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Գ. էջին մէջ ներկայացուցած ենք նախարար Պ. Քայեօի ծրագիրը, ելմտական տագնապին մասին: Չորեքշաբթի օր երեսփ. ժողովին մէջ տաք վիճաբանութիւններ եղան այս ծրագրին շուրջ: Ծայրագոյն ձախերէն մինչեւ պահպանողական աջերը բուռն ծափերով ընդունեցին երկու գլխաւոր քննադատներու՝ Ֆրանքլէն Պույեօնի եւ ընկերվարական Լէօն Պլումի ճառերը:

Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, Նախագահ արտաքին յանձնաժողովի, ծանրացաւ մանաւորապէս ֆրանքեւամերիկեան վերջին համաձայնութեան վրայ եւ պահանջեց որ պարտքի խնդիրը վերաքննութեան ենթարկուի եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններ ապահովուին Ֆրանսայի համար: Իսկ Լէօն Պլում ջախջախիչ փաստերով ցոյց տուաւ թէ ֆրանքի ամրապնդման համար փորձագէտներու եւ ելմտական նախարարին ցոյց տուած միջոցները ոչինչ կ'արժեն: Յետոյ բողոքեց արտակարգ լիազօրութիւններ պահանջուելուն դէմ, քանի որ այդ ձեւով Խորհրդարանը, Սահմանադրութիւնը եւ ազգ. գերիշխանութիւնը մեծ հարուածներ պիտի կրեն:

Զանազան կողմերէ եղած հարցումներուն պատասխանելով, Պ. Պրիան յայտարարեց թէ Ուաշինկթընի համաձայնագիրը վաւերացման ենթարկելէ առաջ, կառավարութիւնը մտադիր է սպասել որ Անգլիոյ պարտքի խնդիրը կարգադրուի: Խորհրդարանը ստուար մեծամասնութեամբ հակառակ է Ուաշինկթընի համաձայնագրին եւ վարչապետը ասիկա գիտնալով է որ չուզեր այս նստաշրջանին օրակարգի վրայ դնել զայն՝ վաւերացման համար:

Միւս կողմէ փորձագէտներու ժողովն ու Պ. Քայեօն միաձայնութեամբ կը հաստատեն թէ առանց արտաքին օժանդակութեան, կարելի չէ ֆրանքին ամրապնդումը ձեռք բերել, իսկ Նախագահ Քուլիճէն սկսեալ ամերիկեան բոլոր պաշտօնական մարմինները քանիցս յայտարարեցին թէ առանց պարտքերու խնդիրը կարգադրելու, ամերիկացի դրամատէրերը ո՛չ մէկ օժանդակութիւն պիտի ընեն Ֆրանսայի: Հետեւաբար կառավարութիւնը անելի մը մէջ կը գտնուի ու թերեւս նոր զոհողութիւններ ստանձնելու ստիպուի, ֆրանքը փրկելու համար:

⁂ Ֆրանքը աննախընթաց նոր անկում մը ունեցաւ: Սթերլինը 190ի եւ տոլարը 39 ֆրանքի բարձրացան երէկ:

Ֆրանքը փրկելու համար

Մօտ օրէն միջազգային դրամատէրներու խառն ժողով մը տեղի պիտի ունենայ հարաւ. Ֆրանսայի քաղաքներէն Անթիպի մէջ, ֆրանքի ամրապնդումին մասին վճռական եւ ազդու միջոցներ ձեռք առնելու համար: Արդէն Պերլինէն Փարիզ հասաւ Պ. Փարքըր Կիլպըրթ, Տօըսի ծրագրին գործադրութեան հսկող մարմինին ընդհ. գործակալը: Անթիպի ժողովին պիտի մասնակցին բացի Պ. Կիլպըրթէ, Ամերիկայի Դաշնակցային Պահեստի Դրամատան Նախագահ Պ. Սթրօնկ, Անգլիոյ դրամատան վարիչ Պ. Մօնթէկիւ-Նորմըն, գերման Ռայխսպանքի Նախագահ Տօքթ. Շախթ, Ֆրանսայի դրամատան Նոր վարիչ Պ. Մօրօ և ելմտական Նախարար Պ. Ժօզէֆ Քայեօ:

Յուլիս 14ի զօրանցքը

Այս տարի Յուլիս 14ի ֆրանս. ազգային տօնին առթիւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

ԱՋԻ-ՁԱԽԻ ԿՌԻՒԸ

Նախորդ երկու յօդուածներով ներկայացուցինք ընդհ. քարտուղարին տեղեկագիրը եւ հեղինակաւոր վարիչի մը — երեսփոխան Բրնօ Ժանի խիստ քննադատութիւնները պատասխանատու մարմինին դէմ։

Տեղեկագիրը, որ ինքնին կուսակցութեան մէկ տարուան բարոյական գործունէութեան մասին լուրջ ինքնաքննադատութիւն մըն էր, համաժողովի յաջորդ օրերուն եւս կարեւոր վիճաբանութեանց առարկայ դարձաւ։

Ասոնց մէջ ամէնէն ուշագրաւ քննադատը կը ներկայանայ ուրիշ համայնավար երեսփոխան մը՝ Կօթիէ, աջերու ներկայացուցիչ եւ հեղինակ 250 մտաւորականներու բողոքի ծանօթ նամակին։ Կօթիէ կը խօսի խորհրդարանային խմբակցութեան անունով եւ ինչպէս Բրնօ Ժան, շատ դառն խոստովանութիւններ կ'ընէ եւ խստիւ կը յարձակի կուսակցութեան վարիչ մարմինին դէմ։ Քաղաքական Բիւրօն, որ կեդրոնական կոմիտէի հանդէպ շատ նուաստացնող դիրք բռնած էր, նոյն վերաբերումը ունեցած է խորհրդարանային խմբակին հանդէպ։ Երեսփոխանները, իբրեւ բանուոր դասակարգի ներկայացուցիչներ, պէտք եղած աջակցութիւնը չեն գտած վարիչ մարմիններէն։ Այս վերջինները իրենց չեն հայթայթած պէտք եղած նիւթերն ու վաւերաթուղթերը, դիւրացնելու համար խորհրդարանին մէջ իրենց հարցապնդումներն ու յարձակումները կառավարութեան դէմ։ Ուրիշ ոչ մէկ առթիւ, Բիւրօն կամ կեդր. կոմիտէն չեն հետաքրքրուած իրենցմով եւ որ եւ է խնդրի մասին չեն հարցուցած իրենց կարծիքը։ Այդ է եղած պատճառը, որ 250ոց ծանօթ բողոքին տակ ստորագրած են նաեւ շատ մը երեսփոխաններ։

Յետոյ Կօթիէ մատը կը դնէ բուն վէրքին վրայ եւ զայրոյթով կը յայտնէ թէ Միջազգայինին մէջ ռուս կուսակցութեան քաղաքականութիւնն է որ տիրապետած է, մինչդեռ անհրաժեշտ էր նկատի առնել նաեւ միւս ազգերու տեսակէտները։ Մասնաւորապէս անտեսուած են ֆրանս. ձգտումները։

Ուրեմն Բիւրօն հլու կամակատարը դարձած է Մոսկուայի պատգամներուն, մասնաւորաբար Միջազգայինի Ե. համաժողովէն յետոյ, երբ Զինովիէվի գաղափարները յաղթանակեցին եւ ատոնք նոյնութեամբ գործադրել ուզեցին Ֆրանսայի մէջ։ Այդ առթիւ շատ ծանր սխալներ գործուեցան եւ այսօր բոլորը համաձայն են՝ խոստովանելու որ Զինովիէվի տեսակէտները կարելի չէր իրականացնել Ֆրանսայի մէջ։ Եւ սակայն կուսակցութեան վարիչները բռնի ուզեցին պարտադրել զանոնք եւ այսօր կ'ելլեն կը դատապարտեն մօտիկ անցեալի այդ ձախաւեր քաղաքականութիւնը։

Կօթիէ, ըմբոստացած վարիչներու «վարդապետան սաաց»ի հոգեբանութեան դէմ, կը հարցնէ թէ ո՞րն է Գ. Միջազգայինի այժմու քաղաքականութիւնը. «Ե. Համագումարին քաղաքականութի՞ւնն է, Զինովիէվի՞, Ստալինի՞ թէ Թրոցքիի՞ քաղաքականութիւնը։ Եւ կամ Սէմարի՞, Թրէնի՞ թէ Սիւզան Ժիռօի (այս վերջինները Ֆրանսական կոմկուսի վարիչները) քաղաքականութիւնը կ'ուզեն գործադրել»։

Երեսփոխանը յայտնելէ վերջ թէ ինք այս համագումարը ազատ եւ գերիշխան չի նկատեր, կ'աւելցնէ թէ իբրեւ կարգապահ ընկեր, պիտի հպատակի տրուելիք որոշումներուն։ Ու կը կարդայ իր կողմէ գրի առնուած բանաձեւ մը, որուն մէջ պարզուած են աջերու գլխաւոր տեսակէտները։ Կը բողոքէ որ զիրենք աջ կը կոչեն, մինչդեռ ընդդիմադիրները ձախ են, քանի որ Միջազգայինը այժմ կը գործադրէ իրենց շատ մը տեսակէտները, եւ յոյս կը յայտնէ որ ապագայ դէպքերը իրաւունք պիտի տան իրենց։

Աջի-ձախի այս կռիւը տեւեց վեց նիստ եւ բաւական պղտորեց պատգամաւորները։ «Երիտասարդ համայնավարներ»ու կողմէ պատուիրակ մը առաջարկեց «խստիւ դատապարտել» աջակողմեան բոլոր ձգտումները։ Ընդհ. քարտուղար Սէմար պատասխանեց քննադատութիւններուն, բայց շատ տկար կերպով։ Խոստովանեցաւ թէ կեդրոնական կոմիտէն արհամարհուած եւ անտեսուած է, սակայն յանցանքը աշխատանքի մեթոտներունն է։ Հիմա դերերն ու փոխյարաբերութիւնները պիտի ճշդուին եւ բոլորին պատասխանատուութիւնները պիտի սահմանուին բացորոշապէս։ Շատ մը գործիչներ պաշտօնանկ եղած են, որովհետեւ իրենց դերը լաւ չէին կրնար կատարել։ «Մարքսիստական» եւ «Լենինական» դպրոցները պէտք եղած մտաւոր սնունդը չեն տուած թեկնածու գործիչներուն։ Խոստովանեցաւ նոյնպէս թէ խորհրդարանային խմբակին հանդէպ շատ յոռի վերաբերում ցոյց տրուեցաւ սկիզբները։

Գալով կուսակցութեան տկարացման, Սէմար անկարելի կը գտնէ կոմկուսը բաղդատել ընկերվարական կուսակցութեան հետ, որ կ'օգտուի կառավարութեան հանդէպ աջակցութեան քաղաքականութենէն եւ արմատական կուսակցութեան քայքայումէն։ «Ընկերվարական կուսակցութեան ձեռքին մէջ են գաւառի մեծ թերթերը, Աշխատանքի Ընդհանուր Համադաշնակցութիւնը, գործակցական ընկերութիւնները, եւայլն»։

Ակամայ խոստովանութիւններ են ասոնք, եւ ցոյց կուտան որոշ պարկշտութիւն ֆրանսական կոմկուսի վարիչներուն մօտ։

Ընդհ. քարտուղարը վերջացնելով կը յայտարարէ. «Մեր սխալները ճանչցանք եւ պարզեցինք. անցեալը մոռնանք եւ վստահութեամբ նայինք ապագային, որ մեզի կը պատկանի»...

Այս խօսքերէն յետոյ համաժողովը գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկեց տեղեկագիրը, այսպէս վաւերացնելով գործուած սխալներու եւ կուսակցութեան քայքայման պաշտօնական խոստովանագիրը։ Այս անգամ ալ ընդունուեցան զանազան բանաձեւեր ապագայ գործունէութեան եւ «համաշխարհային յեղափոխութեան» համար։

«Մոսկուայի աչքը», որ դահլիճին մէկ անկիւնէն կը հսկէր բոլոր վիճաբանութիւններուն, վերջին պահուն միջազգայինի խօսքը բերաւ եւ իր կարգին քննադատեց ֆրանս. կոմկուսի վարիչները, կշտամբեց անոնց անքաղաքագիտութիւնը, խրատներ տուաւ եւ մաղթանքներ ըրաւ ապագային համար... ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ
ԱՃՈՒՄԸ
ՎԵՐՋԻՆ 150 ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ
(1776 - 1926)

Միացեալ Նահանգներու պատմութեան ծանօթ մէկու մը համար դժուար չէ մեկնել Յուլիս 4ը, որ մեծ շուքով տօնուեցաւ Փարիզի մէջ ալ։

Ինչպէս Յուլիս 14ը՝ 1789ի յեղափոխականներուն կողմէ Պասթիյլի գրաւումով միապետական բանակալ զօրութեանպարտութիւնն ու Ֆրանսայի ժողովուրդին քաղաքացիական ազատագրութիւնը՝ այնպէս ալ Յուլիս 4ը՝ 1776ի «Անկախութեան յայտարարութեամբ» ամերիկեան ժողովուրդի անգլիական տիրապետութենէն ազատագրումը եւ ամերիկեան հանրապետութեան ծնունդը կը խորհրդանշէ։

1926ի Յուլիս 4ը սակայն, պատմական կրկնակ կարեւորութիւն մը կը ստանայ իբրեւ 150 ամեակը աշխարհի ամենազօրաւոր ազգին։ Այս առթիւ կ'արժէ յետադարձ ակնարկ մը նետել վերջին մէկուկէս դարու պատմութեան վրայ եւ վեր հանել յառաջդիմութեան ու զարգացման այն հիանալի օրինակը զոր ամերիկեան ժողովրդապետութիւնը կը ցուցնէ բովանդակ աշխարհի առջեւ։

Աւելորդ պիտի ըլլար մանրամասնութեամբ նկարագրել Միացեալ Նահանգներու զօրութիւնն ու իր ժողովուրդին հարստութիւնը։ Միայն մէկ երկու թիւեր յիշելով գոհանանք։ 1776ին 3 միլիոն, 1826ին 12 միլիոն՝ ու 1876ին 45 միլիոն բնակչութիւն մը ունեցող այս երկիրը այժմ 120 միլիոնի հասնող իր ժողովուրդովը նորագոյն պատմութեան արձանագրած ամենազօրաւոր ազգն է։ Բովանդակ աշխարհի ցորենի արտադրութեան 20 առ 100ը, ածուխին՝ 40 առ 100ը, պղինձին՝ 50 առ 100ը, պողպատին եւ բամպակին՝ 60 առ 100ը, քարիւղին՝ 70 առ 100ը իր ծոցէն արտադրող եւ եւրոպական ցամաքամասին (Ռուսիան դուրս ձգելով) տարածութիւնն ունեցող այս հրաշալի երկրամասը, Անգլիոյ տասնապատիկը հարուստ է։

Ամերիկեան գերազանցութեան հիմը պէտք է փնտռել պատմութեան յեղաշրջման ընծայած բարեպատեհ պարագաներու վրայ։ 1492ի Ամերիկայի գիւտով սկսող «Արդի պատմութիւն»ը կը բաժնուի չորս ժամանակաշրջաններու, որոնց իւրաքանչիւրը իր ինքնուրոյն դրոշմը կը կրէ։

Ա.— 1521-1648 Կրօնական պատերազմներու շրջան։

Բ.— 1643-1789 Միապետական վարչաձեւի ու արքայական պատերազմներու շրջան։

Գ.— 1789-1871 Քաղաքական յեղափոխութեան ու ազգայնական պատերազմներու շրջան։

Դ.— 1871էն ի վեր Տնտեսական պայքարի ու գերիշխանութեան շրջան։

Ամերիկեան ժողովուրդը գերծ մնացած է առաջին երկու ժամանակաշրջաններու քանդիչ հարուածներէն։

Ամբողջ 16րդ դարու եւ 17րդի առաջին կիսու ընթացքին, երբ Կարոլոս Ե.ի ու Փիլիպպոս Բ.ի իշխանութեան տակ ահեղ զօրութեան մը հասած Սպանիա՝ իբրեւ կաթոլիկութեան պաշտպան, Փորթուկալէն մինչեւ Հոլանտա հաւատաքննութեան սարսափները կը սփռէր ու Ֆրանսայի մէջ «Հիւկնօ»ներու ու Գերմանիոյ մէջ «Երեսուն տարուան» եղբայրասպան պատերազմներու ընթացքին բովանդակ Եւրոպա թշուառութեան մէջ կ'ընկղմէր, անդին Նոր Աշխարհի ափերուն վրայ ոտք դնող պանդուխտ ու հալածական անգլիացի մաքրակրօններ, սկովտիացի պայմանադիրներ, հոլանտացի կալվինականներ ու ֆրանսացի Հիւկնօներ հիմը կը դնէին ազգի մը, որ իր դրօշակին վրայ իբրեւ առաջին սկզբունք կ'արձանագրէր դաւանանքի ազատութիւնը։ Ամերիկեան ժողովուրդը միանգամ ընդմիշտ կը խուսափէր մարդկային ամենավատ մէկ կիրքէն՝ կրօնական մոլեռանդութենէն։

Դժբախտաբար կրօնական հակամարտութեանց եռանդն հազիւ թէ մարած Հին Աշխարհի մէջ, երկարատեւ պատերազմներու ուրիշ պատճառ մը երեւան կ'ելլէր։ Մէկ ու կէս դար անվերջ հողագործներ, խաղաղ արհեստաւորներ յաճախ ազգային գիտակցութենէ զուրկ, իրար սպաննած են Պուրպօններու, Հապսպուրկներու, Սթուարթներու, Հօհէնձօլէռններու կամ Ռոմանօֆներու գահերը կանգուն պահելու համար։ Ազգերու ճակատագիրը, ժողովուրդին երջանկութիւնը՝ արքայական հարստութեանց մէկ մէկու հանդէպ ունեցած թշնամանքին ու մրցակցութեան կը զոհուէր անխնայ։ Այս շրջանի թագաւորներէն Պուրպօնեան Լուի ԺԴ. եւ ԺԵ. Ֆրանսայի, Հապսպուրկեան Մարիա Թերէզա եւ Եօզէֆ Բ. Աւստրիհունգարիոյ, Հօհէնձօլէռնեան Մեծն Ֆրետէրիք Փրուսիոյ եւ Ռոմանօֆեան Մեծն Պետրոս եւ Մեծն Կատարինէ Ռուսիոյ մէջ միապետական աշխարհակալ սկզբունքի ամենամեծ ներկայացուցիչները կը մնան։

Այս աննպատակ զոհողութիւնն ալ կը խնայուի ամերիկեան ժողովուրդին։ Ու երբ վերջապէս 1776ի Յուլիս 4ին Թօմաս Ճէֆըրսըն եւ Ճօն Էտըմս՝ Անկախութեան յայտարարութիւնը ստորագրելով ժողովուրդներու քաղաքացիական սկզբունքը կը հաստատեն, այլեւս տարակոյս չի մնար թէ պատմութեան բեմին վրայ երեւցող այս նոր ազգը կոչուած է մեծագոյն ապագայի մը։

Արդարեւ 19րդ դարու ընթացքին Եւրոպան տակնուվրայ ընող Նափոլէոնեան արշաւանքներն ու Իտալիոյ ազատագրութեան եւ Գերմանիոյ ազգային միացման պատերազմները որ եւ է կարեւոր ազդեցութիւն մը չեն ունենար պատմական աւանդութիւններէ ու ազգային նախապաշարումներէ զերծ ամերիկեան ժողովուրդին վրայ, որ իր բովանդակ ուշադրութիւնը կը դարձնէ դէպի նիւթական բարօրութիւն։ Այս ժամանակաշրջանի ամերիկեան պատմութեան միակ տխուր էջը կը կազմէ հիւսիսային եւ հարաւային նահանգներու միջեւ ծագած վէճը, որ քաղաքացիական ծանօթ պատերազմին առիթ տալով հարաւայիններու պարտութեամբ վերջ կը գտնէ գերիներու գործածութեան եւ առեւտուրին։

Իսկ վերջին կէս դարու ընթացքին, մինչ Եւրոպայի մէջ տնտեսական թաքուն մրցակցութենէ մը ծնունդ առած ազգային խորունկ հակամարտութիւններ կը յանգէին 1914ի ընդհանուր պատերազմին, անդին Ամերիկայի մէջ երկրագործութիւնն ու ճարտարարուեստն անօրինակ թռիչք մը ստանալով, անսահման բարօրութիւն ու զօրութիւն կը պարգեւէին ամերիկեան ժողովուրդին։

Այս բարեկեցութեան պատճառն ալ հարկ է փնտռել հարստութեան առատութեան հետ, անոր բանուոր ու արդարացի բաշխման մէջ։ Ժողովրդապետական վարչաձեւի տակ ապրող ժողովուրդներու մէջ, դասակարգային պայքարը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր սուր հանգամանքը եւ դրամագլուխի ու աշխատանքի միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճը ի վերջոյ ծնունդ կուտայ արտադրիչ բոլոր ուժերու համագործակցութեան։ Արդարեւ ամերիկեան բազմաթիւ ձեռնարկներու մէջ գործաւորներն ու պաշտօնեաները ընկերութեան բաժնեկից են դրամատիրոջ պէս։ Այսպիսի գործաւոր մը բնականաբար ստորադաս գերի բանուորի մը ոխերիմ զգացումը չի տածեր գործարանատիրոջ եւ կամ դրամատէրի հանդէպ։

Վերջապէս Միացեալ Նահանգներու զօրութեան գերագոյն ազդակը միութիւնն է։ 48 բարգաւաճ նահանգներ իրար միացած են առանց քաղաքական սահմանագիծերու, առանց մաքսային պատուարներու. համատարր զանգուած մը՝ նոյն լեզուով ու նոյն մշակոյթով։

Ահա կենդանի օրինակ մը Եւրոպայի յոգնած ու ուժասպառ ժողովուրդներուն, որոնց շատերու մօտ տակաւին վառ են ազգայնական կիրքերը։ Ու արուեստական սահմաններու մէջ բռնօրէն սեղմուած ժողովուրդներ տնտեսական բնականոն կեանքէ մը զրկուած՝ մօտաւոր անցեալի մէջ մղուած հրացանային ու թնդանօթային պատերազմին տեղ՝ կը ստիպուին մղել ուրիշ ոչ նուազ կործանարար պայքար մը, մաքսային պայքարը։

1914ի պատերազմը եւ 1919ի դաշնագիրները եթէ այս ուղղութեամբ օգտակար ըլլալու հանգամանք ունենային, Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու ծրագիրը իբրեւ անիրականալի ցնորք մը չէր երեւեր ներկայ սերունդի աչքին։ Ընդհակառակն ամենուն սիրտը հրճուանքով պիտի լեցուէր, եթէ կարելի ըլլար Փարիզէն մինչեւ Պոլիս, Հռոմէն մինչեւ Սթօքհօլմ ազատօրէն ճամբորդել ու ամենուրեք ընդունուիլ իբրեւ նոյն հաւաքականութեան մէկ անդամը։

1926ի Ամերիկան՝ 20րդ դարու մեքենագիտական քաղաքակրթութիւնը կը ներկայացնէ։ Կը մնայ տեսնել թէ այս քաղաքակրթութիւնը պիտի կրնայ իր ազդեցութիւնը տարածել նաեւ Եւրոպայի վրայ, ու այդպիսի կարելիութեան մը պարագային որքա՞ն բաղձալի է հրաժարիլ եւրոպական դարաւոր մշակոյթէն։

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԲՈՂՈՔ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

Մեծ պատերազմի Մարտիկներու Ընկերակցութիւնը, որ 100 հազար անդամ ունի, որոշած էր Յուլիս 11ին մեծադղորդ ցոյց մը կազմակերպել Փարիզի մէջ, բողոքելու համար պարտքերու խնդրին մասին Ֆրանքօ-ամերիկեան համաձայնագրին դէմ, որ ծանր պայմաններ կը պարտադրէ Ֆրանսայի։

Վարչապետ Պ. Պրիան ընկերութեան նախագահին դիտել տուաւ որ այդպիսի ցոյց մը քաղաքական հանգամանք ունի եւ կրնայ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան համար դժուարութիւններու դուռ բանալ։

Ասոր վրայ որոշուեցաւ խաղաղ ցոյց կատարել, քանի որ ընկերութեան նպատակն է միայն իր անդամներու իրաւունքները պաշտպանել եւ չխառնուիլ քաղաքական խնդիրներու։

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԿՌԻՒԸ ՎԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, քիւրտերը վերջերս բուռն յարձակողական մը ձեռնարկած են Վանի շրջանին մէջ։ Այս առթիւ Թը… թակից մը ցետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ Յուսաբերի.—

Քիւրտերը տաճիկներէն վրէժ լուծելու համար, կ'որոշեն ծանր հարուած մը հասցնել Բաշգալայի եւ Վանի տաճիկ զօրքերուն եւ ժողովուրդին։

Այս ձեռնարկը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար անոնք Ապրիլի մէջ... գիւղը կը հաւաքուին, հոն կ'ընտրեն իրենց ներկայացուցիչներն ու ղեկավարները յարձակման գործերը կառավարելու համար։

Մօտ երկու հազար ձիաւորներ կ'երդուին, որ մինչեւ իրենց վերջին շունչը պիտի կռուին տաճիկներու դէմ։

Եւ ահա Մայիսի սկիզբներուն քրտական այդ մեծ խումբը, եթէ կարելի է ըսել հեծելազօրքը, խիստ զգոյշ կերպով կը մօտենայ Բաշգալէի սահմաններուն եւ գիշեր մըն ալ յանկարծ ուժեղ յարձակում կը գործէ Բաշգալէի վրայ, ուր գտնուած փոքրաքանակ տաճիկ զինուորները խուճապի կը մատնուին, գերի կ'իյնան, կը սպանուին եւ կամ մազապուրծ կը փախչին։

Արիւնի եւ վրէժի ծարաւ քիւրտերը կը թալանեն Բաշգալէի տաճիկ ազգաբնակչութիւնը, կը կոտորեն անխնայ եւ ապա կը հրդեհեն պետական շէնքերը։

Այս յաջողութենէն ոգեւորուած, քիւրտերը կը ձեռնարկեն ուժեղ յարձակում մըն ալ Վանի վրայ։

Հեծեալները կը ստուարացնեն իրենց շարքերը, լաւ մը կը սպառազինուին եւ արագ ու համարձակ կերպով կը յառաջանան դէպի Վան, ուր եւս քիչ կ'ըլլայ տաճիկ զօրքերու թիւը։

Քիւրտերը դարձեալ մեծ յաջողութեամբ կը յարձակին Վանի վրայ։ Տաճիկները սարսափահար կը փախչին եւ շատերը կը կորսուին։ Գրեթէ դիմադրութիւն ցոյց չեն տար տաճիկները քիւրտերուն, որոնք կատաղի կերպով եւ իրենց ուզած ձեւով կը լուծեն փոխ-վրէժը։ Ամբողջ 24 ժամ թալան, հրդեհ, կոտորած եւ աւերածութիւն տեղի կ'ունենայ Վանի մէջ։ Քիւրտ յարձակողներու ներկայութենէն քաջալերուած Վանի մօտիկ գիւղերէն եւս քիւրտերը կը միանան ապստամբներուն եւ վրէժ կը լուծեն տաճիկներէն։

Այս ծանր հարուածէն յետոյ, քիւրտերը կը հեռանան։ Կը պատմեն թէ այժմ Վանի մէջ կեանքը մեռած է, քաղաքը ամայի, աւերակ, եւ անտէր, … տաճիկ կայ եւ ոչ ալ քիւրտ… 1915ի Վանի Հայոց հերոսամարտէն յետոյ արդէն Վանի երեք մասը աւերակ էր դարձեր, բնակելի մնացեր էր միայն քաղաքի մէկ մասը, Նորաշէն, Քէնտրչի եւ Թաղա-Քէհրիզ թաղերը, որոնք այս անգամ աւերուեր ու հրդեհուեր են քրտական յանկարծակի յարձակումի ընթացքին։

* * Պաղտատէն հասած լուրերու համաձայն, քիւրտերը սպաննած են Թրքական զօրաբանակի հրամանատարը, Օսման Նուրի պէյ, իսկ Վանի կուսակալ Սիւլէյման Սապրի գերի ինկած է։

Թուրքերը կը շարունակեն բնաջնջել խաղաղ բնակչութիւնը եւ աւերակի վերածել գիւղերը։

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ Թերթերուն մէջ կը կարդանք.— Ժամանակէ մը ի վեր Դամասկոսի շուրջը գործող ըմբոստները գաւառն ու Միտան Թաղերը բռնելով դասա քրիստոնեայ Թաղամասի ծայրը գործունէութեան մէջ ընտրեցին։ Գիշեր ցերեկ Արձակուածներ փորձելէ ետք քաղաքէն գրեթէ տասը վայրկեան հեռու 1000 տնուոր ձորպար գիւղը խրամներով եւ պատնէշներով ամրացուցին։ Զինուորական հրամանատարը մինչեւ Յունիս 10 մեկնող տուեալ այդ պատնէշները վերցնելու համար, հակառակ պարագային սպառնալով ռմբակոծել։ Երբ տրուած պայմանաժամը լրացաւ, ճիշտ որոշեալ ժամուն մինչեւ հիմա նմանը տեսնուած ռմբակոծում մը ձեռնարկուեցան։ Գիշեր ցերեկ ձորպարը եւ Ղուլթայի քանի մը գիւղերը ընդհատ ընդհատ գժոխային կրակի մը ենթարկուեցան։ Այս ռմբակոծումը 7-8 օր տեւեց։ Ձորպարի գիւղացիները եղած ապաստարանեն օգտուելով մասամբ քաղաք եկան եւ մնացածները աւելի հեռու գիւղեր ապաստանեցան։

Խուժաններու այս պայքարին դէմ եւ Ներսէն ընդհանուր յարձակում մը ծրագրած ըլլալու լուրը պատճառ եղաւ որ մեծ Թիւով քրիստոնեայ եւ իսլամ Արաբներ քաղաքէն հեռանան։ Քանի մը օր երկաթուղիի տոմսակ ձեռք ձգել շատ դժուարացած էր։ Մեր հայրենակիցները արդէն քանիցս երթալ վերադառնալէ վերջ այս վտանգի շշուկներէն չազդուեցան եւ իրենց տեղերէն չշարժեցան։

Ըմբոստները պայքարի գիծը Սալիհիա եւ Գասսաայի կողմէն իրենց սովորական յարձակումը գործեցին աւելի մեծ ուժերով։ Մինչեւ արեւածագ Թնդանօթները, խորտընկէցը եւ ուրիշ պատերազմական զէնքեր կրակ տեղացին։ Արդէն նախապատրաստուած ժողովուրդը այդ գիշեր ահ սարսափով անցուց։ Այսօր պայքարի երկրորդ օրն է, Թէեւ Թնդանօթը կը գործէ սակայն քաղաքը հանդարտ է եւ կ'երեւայ Թէ այդ ծրագիրն ալ անգործադրելի մնաց։ Պէտք է ըսել Թէ քաղաքը երկաթեայ ցանցերով եւ զօրաւոր պատնէշներով այնքան ամրացուած է որ, ըմբոստներու ունեցած սովորական զէնքերով ոչ մէկ բան կարելի է ընել։

Տիրող քաղաքական վիճակը եւ փրանքի արտասովոր անկումը տնտեսական անհնավատթար վիճակ մը ստեղծած են։ Պայքարը երկրներու ոչ մէկ ոգեւորութիւն տուաւ։ Այս վիճակին մէջ Հայերու համար ընտանիք մը ապրեցնել շատ դժուարացած է, հակառակ չարաչար աշխատանքի եւ խիստ խնայողութիւններու։

ՆՈՐ ԱՐՏԱԳԱՂԹ

Վերջին ամիսներս անհամեմատ շատցած է Սուրիայէն գաղթող Հայերու Թիւը։ Բազմաթիւ ընտանիքներ շոգենաւ կը Թափին Պէյրութէն, Հալէպէն եւ Դամասկոսէն, գաղթելու համար Ֆրանսա եւ Հարաւային Ամերիկա։

Ոչ մէկ ազգային մարմին կը հետաքրքրուի այս գաղթով, ոչ ալ ցուցակ մը կը կազմուի։

ՁՆՈՒՆԴՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

Գրեցինք Թէ վերջին տարիներու ընԹացքին 7 հազար հոգի հաւաքուած են Միջագետքի գաղԹականներէն, եւ մնացածներն ալ կը ծխէին, անգործութեան եւ չքաւորութեան հետեւանքով։

Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, 6 հազարի գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան յետաձգումը աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը, աւելցնելով անգործներու Թիւը։

Գործ եղած տանե նախապատուութիւն կը տրուի տեղացիներուն. եւ որովհետեւ անոնց մէջ ալ անգործներ կան, հայ գաղթականները ոչ իսկ սեւ աշխատանք կրնան գտնել, պատառ մը հաց ճարելու համար։

Պասրայի մէջ գտնուողներէն զատ, որոնք Հայոց եկեղեցիի բակին աշտարակներուն վրայ բացօթեայ կը գիշերեն, մնացածները քաղաքէն դուրս, այգիներու պատերուն տակը, արաբ կամ հնդիկ այգետէրերուն հիւղակներուն մօտ, բաց դաշտին մէջ գիշերները կ'անցընեն։ Քիչ չեն եւ այնպիսիները, որոնք բոլորովին ամայի դաշտին մէջ, աւուր մը քով կը քնանան, մինչեւ լոյսը բացուիլը։

Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել որ, ասոնցմէ շատ քիչերն որ բաժակ մը Թէյ կրնան ունենալ, կտոր մը հացի եւ պանիրի հետ։

ՆՈՐ ՈՐԲԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

Պէյրութի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի տնօրէնութեան կողմէ, ընդհ. տնօրէն Մր. Ֆաուլի կարգադրութեան համաձայն, 124 որբեր եւս ղրկուեցան Ֆրանսա, աշխատելու համար ագարակներու մէջ։ Անցեալ տարիներ ղրկուած հարիւրաւոր որբերէն վերջ, այս ամսուան ընԹացքին երկրորդ կարաւանն է որ կը ղրկուի Ֆրանսա. առաջինով 76, իսկ երկրորդով 124 որբեր, բոլորովին ճնշիչ պայմաններով։

Կ'ըսուի Թէ մօտ օրէն 100 որբեր եւս պիտի ղրկուին

Հակառակ ազգային պաշտօնական մարմիններու դիմումին, Նիըր Իսթը կը շարունակէ ցրուել որբերը։

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 90Ը ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ

Սելանիկի ոստիկանական տեսուչը ինտեւեայ յայտարարութիւններն ըրաւ.—

— Եթէ ոստիկանութիւնը մօտէն հսկողութիւն չկատարէ, վեներական հիւանդութիւնները ահաւոր համեմատութիւններ պիտի առնեն։ Մինչեւ այսօր պարասրահներու եւ կասկածելի տուներու մէջ ձերբակալած ենք հազարի մօտ մանկամարդուհիներ, որոնց հարիւրը միայն վարակուած չէր...

ՈՂՈՂՈՒՄ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պելկրատէն, Սօֆիայէն եւ Պուքրէշէն առնուած հեռագիրներ կը հաղորդեն Թէ վերջին օրերս տեղացող անձրեւներու պատճառաւ բոլոր գետերը, մանաւանդ Դանուբը յորդած են։ Բազմաթիւ գիւղացիներ հեղեղներէն քշուած են։ Սերպիոյ մէջ հարիւր հոգի շանթահարուած են. երկաթուղիներու երթեւեկը դադրած է Պօսնայի եւ Տալմաթիոյ մէջ։

ԿԱՐՄԻՐ ՏԻԿԻՆ ՄԸ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Գերման Ռայխսթակի անդամուհի եւ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներէն Տիկ. Ռութ Ֆիշըր առնէ մը ի վեր Մոսկուա կը գտնուէր եւ Գ. Միջազգայինի վարիչ կոմիտէն Մարտ 31ին որոշած էր որ տիկինը այլ եւս պէտք չէ Գերմանիա վերադառնայ, քանի որ այնտեղ իր ներկայութիւնը երկպառակութիւն առաջ կը բերէ կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Տիկին Ֆիշըր չհպատակեցաւ Մոսկուայի այս պատգամին եւ Պերլին վերադարձաւ։

Պերլինի կարմիր օրկանը «Ռօթէ Ֆանէ» պզտիկ յայտարարութիւն մը կը հրատարակէ այս առթիւ եւ կ'ըսէ Թէ Ռութ Ֆիշըր առանց արտօնութեան Ռուսիայէն մեկնած ըլլալով, աներկրապահական ծանր յանցանք գործած է, որով զրկուած է համայնավար կուսակցութեան մէջ իր ունեցած բոլոր պաշտօններէն։ Նոյն իսկ արգիլուած է իրեն կուսակցութեան ներկայացուցիչի հանգամանքը տալ իրեն, հակառակ անոր որ Ռայխսթակի անդամ է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՇԱԿԵԼԻ ՀՈՂԵՐԸ

Երկրագործական նախարարը, պատասխանելով երեսփոխանի մը հարցումին, հետեւեալ վիճակագրական տեղեկութիւնները տուաւ Ֆրանսայի եւ Քօրսիքայի մշակելի եւ անմշակ հողերուն մասին :

Հողի ընդհանուր մակերես՝ 54 միլիոն 404,759 հեքթար, մշակելի հողեր՝ 22,598,000 հեքթար, լերկ եւ անմշակ հողեր՝ 4,714,480 հեքթար։

1913ին անմշակ հողերու մակերեսն էր 3,793,450, 1923ին 4,656,690, եւ 1923ին 4,749,420 հեքթար։

Եթէ 1920էն մինչեւ 1924 հինգ տարիներու ընԹացքին անմշակ հողերու միջին Թիւը առնենք, կը տեսնուի որ պատերազմէն առաջուան վիճակին հետ բաղդատելով այսօր անմշակ հողերու տարածութիւնը 878,730 հեքթար աւելցած է։

Ասոր գլխաւոր պատճառն է հողագործական աշխատանքներու համար բանուորներու պակասը։ Այժմ այս պակասը լրացնելու համար ուժ կը տրուի երկրագործական մեքենաներու եւ գիտական մեթոտներու կատարելագործման։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երեսփ. Ժողովը երեքշաբթի կէսօրէն վերջ սկսաւ ելմտական ծրագրին վիճաբանութիւնը։ Նախարար Քայեօ մանրամասնօրէն պարզեց ելմտական վիճակը եւ կառավարութեան մշակած ծրագիրը, տագնապէն առաջքն առնելու համար։ Նախ յայտնեց Թէ փորձագէտներու ծրագիրը բացարձակապէս կը համապատասխանէ իր տեսակէտներուն, բացի քանի մը կէտերէ, ինչպէս ութը ժամուան աշխատանքը, եւ կարգ մը տուրքեր, որոնց հակառակ է։ Յետոյ յայտնեց Թէ իր զեկոյցը չորս մասերու պիտի բաժնէ՝ Ելմտացոյցի վիճակը, Գանձին եւ Պարտքերուն վիճակը, Ֆրանքին ամրապնդումը եւ հակառակ Թէզերու քննադատութիւնը։

Ա) ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ, որ պատերազմէն ի վեր մեծ բաց ունէր, 1925էն սկսեալ բարւոքած է, իսկ այս տարի բացարձակապէս հաւասարակշռուած է։ Եւ սակայն փորձագէտները նոր տուրքեր կ'առաջարկեն՝ կարգ մը անհրաժեշտ եւ բացառիկ ծախքեր գոցելու եւ պետական պաշտօնեաներու ամսականները աւելցնելու համար։ Այս ծախքերուն ընդհանուր գումարն է երեք միլիառ ֆրանք եւ կը բաժնուի այսպէս.— մէկ միլիառ՝ պաշտօնեաներուն, Iուկէս միլիառ Ազգ. Պաշտպանութեան գանձատոմսերու գլխաւճարներուն եւ գրամատան պարտքին, 500 միլիոն՝ ֆրանքի ամրապնդումին համար։ Սուրեմ 1927էն սկսեալ ընդամէնը 3 միլիառի նոր տուրքեր պէտք պիտի ըլլան, փոխանակ 5 միլիառի, ինչպէս կը նախատեսէ փորձագէտներու ծրագիրը։ Յետոյ պէտք է սրբագրութիւններ մտցնել գոյութիւն ունեցող տուրքերու մէջ, եւ աւելի պարզացնել տուրքի դրութիւնը։ Այս սրբագրութիւնը պէտք է կատարէ ելմտ. նախարարը ինքը, առանց խորհրդարանի հակակշռին։ Այս առթիւ արտակարգ լիազօրութիւններ պէտք է տրուին իրեն։ Մասնաւորաբար պիտի զեղչէ ժառանգութեանց տուրքը, որ երբեմն մինչեւ 100ին 80 համեմատութիւն կ'առնէ եւ պատճառ կ'ըլլայ որ Ֆրանս. դրամագլուխները արտասահման փախցուին։ Ուրիշ կարգ մը տուրքեր ալ պիտի աւելցուին։ Տուրքերու այս սրբագրութիւնը պիտի տայ երկու միլիառ. մէկ միլիառ ալ պիտի գոյանայ երկաթուղիներու եւ բնռնակառքերու վրայ դրուելիք տուրքէն։

Բ.) ԳԱՆՁԻՆ ՎԻՃԱԿԸ.— Ֆրանսայի ներքին պարտքն է 300 միլիառ, որուն 40 միլիառը Ազգ. Պաշտպանութեան գանձատոմսեր։ Այս պարտքը շատ մեծ նեղութիւն կուտայ գանձին։ Այս մասին համաձայն է փորձագէտներու առաջարկած դրութեան. այն է՝ մասնաւոր սնտուկ մը հաստատել այս նպատակով։ Սակայն, ո՞ւսկից հայթայթել անհրաժեշտ գումարը։ Մէկ տարիէ ի վեր քուէարկուած 17ուկէս միլիառի Թղթադրամը ամբողջովին ծախսուած է արդէն եւ կէս միլիառ կը մնայ կառավարութեան ձեռքին մէջ։

Այս յայտնութիւնը զգայացունց ազդեցութիւն ըրաւ երեսփոխաններուն վրայ։

Գ.) ՊԱՐՏՔԵՐԸ.— Կառավարութիւնը չորս միլիառ Ֆր. պէտք է վճարէ Անգլիայէն, Ամերիկայէն, Հոլանտայէն, Արժանթինէն եւ Ուրուկուէյէն կնքուած ոչ քաղաքական փոխառութեանց տոկոսին համար. Iուկէս միլիառ ալ՝ Անգլիոյ պիտի տայ Օգոստոս ամսուն։ Առանց արտաքին փոխառութեան, չենք կրնար վճարել այս պարտքերը։ Իսկ փոխառութեան համար ալ նախապէս պէտք է կարգադրել Անգլիոյ եւ Ամերիկայի պարտքերը։

Դ.) ՖՐԱՆՔԻ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄԸ ձեռք բերելու համար կառավարութիւնն ու անհատ քաղաքացիները պէտք է խիստ խնայողութիւններ ընեն։ Անկարելի է որ ֆրանքը պատերազմէն առաջուան արժէքը գտնէ. այդ պատճառաւ ալ անհրաժեշտ է որոշ սակի մը վրայ կանգ առնել, ժողովուրդի ազգային հարստութեան եւ արտասահմանի աջակցութեան շնորհիւ։ Ասոր համար ալ պէտք է որ կառավարութիւնը լիազօրութիւններ ստանայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ
Ի ԽՆԴԻՐ ՏԵՐԵՒԻ...

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ (Սեփ. Թղթ.).— Անցեալ տարի դեռ Հայերը այսչափ հոծ բազմութիւն մը չէին ներկայացներ, երբ որԹատունկի տերեւի խնդիր մը ծագեցաւ։

Ֆրանսացիները այդ տերեւները կը բերէին իրենց պտուղներուն վրայ փռելով, իսկ տեղացիները զայն կը գնէին իբր սնունդ նապաստակներու։ Հայերը տեսնելով այս տերեւները, սկսան գնել։ Ծախողները քաջալերուեցան իրենց նորեկ յաճախորդներէն եւ սկսան գինը աւելցնել, եւ այլեւս յաճախապէս ծախելու համար կը բերէին։ Մեր հայրենակիցները սուղ գնելով հանդերձ, Թէ իրենց կերակուրները կը պատրաստէին եւ Թէ ուրիշ քաղաքներ կը ղրկէին իրենց բարեկամներուն, իբրեւ հազուագիւտ բան։

Աշունը մօտենալուն, տերեւները նուազեցան եւ Հայերը սկսան ծուռ նայիլ իրարու, շատ անգամ վէճեր ալ կը ծագէին հայ տիկիններու միջեւ։ Տերեւ գտնելու համար տիկինները ստիպուած էին կանուխէն շուկայ երԹալ։ Անգամ մը երբ գիւղացիները տերեւները կառքէն վար կ'առնէին, հայ կիներ խմբովին տերեւին վրայ կը յարձակին։ Գիւղացին այս տեսնելով կը վախնայ, եւ կ'երԹայ ոստիկան մը կը բերէ, որ Թարգման մը առնելով բացատրութիւն կը պահանջէ։

Ոստիկանը զարմացած, կը յայտնէ Թէ տերեւները վնասակար են։ «Այգեպանները ասոր վրայ ծծումբ կը ցանեն, մի ուտէ՛ք, բոլորդ ալ կը Թունաւորուիք»։ Բայց անօգուտ։ Հայերը աւելի շատ կը ժողվեն տերեւները, դրամը կը վճարեն եւ իրենց Թեւերուն տակ առնելով տուն կը դառնային, մինչեւ տան կարեւոր տերեւներուն ծայրերը։ Տեղացիները բան չհասկնալով կ'ըսեն. «Հայերը վայրենի են»։ Այս տարի նոյն երեւոյԹը կը կրկնուի աւելի լայն ծաւալով։ Շուկայէն հեռու բնակողները, առտուն ժամը 4-5ին վաճառանոց կ'երԹան եւ ծառերուն տակը կը նստին, որպէսզի ամէնէն առաջ գնեն տերեւը, որուն քիլօն 2.50 Ֆր.ի կը ծախուի այժմ։

Կ. Մ.

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՕՆԷՆ

Լիօնի ռամկավար ակումբը, որ երեք շաբաԹէ ի վեր կազմուած է, տուաւ իր առաջին հանդէսը, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ։ Բացումը նշանակուած էր ժամը 2ին, բայց տեղի ունեցաւ 4ին։ Մեղադրելի չէր, որովհետեւ սրահը պարապ ըլլալով, հարկ եղաւ սպասել մինչեւ 4 եւ ճիշտ 47 հոգիի ներկայութեան, բացուեցաւ առաջին վարագոյրը Արշակ Բ.ի ողբերգութեան։ Խաղին տեւողութեան ընԹացքին եկան ուրիշ հայրենակիցներ, որով ներկաներու Թիւը 100ի բարձրացաւ։

Միջնարարներուն եղան երգեր, եւ երկու շատ յաջող արտասանութիւն։ Օրուան բանախօսը՝ Պ. Զօպանեան առանց բեմ ելնելու, իր աԹոռէն խօսեցաւ հինգ վայրկեան, յորդորելով մասնակցիլ Հայաստանի մէջ «ֆրանսահայ տուն»ի շինութեան, ֆրանքի փրկութեան համար բացուած հանգանակութեանց։

* * * ՇաբաԹէ մը ի վեր է որ հոս կը գտնուի Բժ. Պ. Ս., որ Ռումանիայէն Ռուսաստան անցած ատեն, սահմանէն դուրս հանուած է ընտանիքին հետ միասին։ Բժիշկը մեծ նեղութիւններ կրելէ յետոյ, հազիւ Լիօն կ'իյնայ ու կ'իջնէ մուԹ պանդոկի մը անկիւնը, իր անչափահաս զաւակներուն հետ։ Փոքր աջակցութիւն մը եղաւ Կարմիր Խաչին կողմէ, բայց անօգուտ։ Դժբախտ հայրենակիցը ճարահատ դիմեց Ազգային Միութեան։ Պատասխանուեցաւ Թէ դրամ չկայ. իսկ անդամներէն Ա. Զ. եւ Թ. Ա. յայտնեցին Թէ միութեան ունեցած երկու հազար ֆրանքը գանձապահին քով կը մնայ որ չուզեր յանձնել... Մանրամասնութիւնները կը ստուգեմ։

Ս. Ալպիոն

ԹԱՆԻՆԻ նախկին խմբագրապետ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ, 100 ոսկի ամսականով ուսուցիչ կարգուած է Չօրումի մէջ, ուր աքսորուած կը մնայ։

ՄԵՐ ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

1.— Ի՞նչպէս կ'ապրին մեր հայրենակիցները ձեր շրջանին մէջ (քաղաք. գիւղ, գործարան կամ ագարակ)։ Բնակութեան պայմաններ, առտնին կենցաղ, սնունդ։ Մասնաւորապէս քննել ամուրի երիտասարդներու, պատանիներու եւ մանուկներու պարագան։

2.— Ի՞նչ տեսակ հիւանդութիւններ կը տիրեն, կամ կը սպառնան։ (Ո՞րքան մեռած են մինչեւ հիմա եւ ի՞նչ հիւանդութիւններէ։ Ո՞րքան եւ ի՞նչ հիւանդներ գիտէք)։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱՐ

Քանի՞ հոգի էք ձեր հիւրանոցին մէջ (յիշել ծննդավայր եւ տարիք) Բ.— Ո՞ւր կ'աշխատիք եւ ի՞նչ կը շահիք. Գ.— Քանի՞ հայ կայ ձեր գործարանին մէջ. Դ.— Ի՞նչ կը վճարէք սենեակի. Ե.— Ի՞նչպէս կը սնանիք։ (Գրել նաեւ ընտանիքներու մասին, որոնց մեծ մասը բոյն դրած է քաղաքի զանազան հիւրանոցներուն մէջ, ինչպէս եւ անոնց անչափահաս զաւակներուն Թիւի եւ դաստիարակութեան մասին)։

Կը խնդրուի գրել կարճ, առանց խորհրդածութեան, ամփոփուելով հարցարանին շուրջը։ Վիճակագրական տեղեկութիւն մը, Թուանշան մը, իրական կեանքէ մասնիկ մը հազար ածական կ'արժէ, մանաւանդ այս յորձանքին մէջ ուր ամէն ինչ հեւ ի հեւ կ'ընԹանայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐԸ ՕՏԱՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ցաւալի իրականութիւն մըն է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբէն կարեւոր ուժեր յաջորդ եղանակին պիտի մասնակցին օտար խումբերու։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներէն ոմանց մտայնութիւնը, եւ մեր խաղացողներուն հանդէպ բռնած ընԹացքը պատճառ եղան որ յաջողի երկու տարիէ ի վեր Ֆրանսացի վարիչներու հետապնդած երազը։

Այսպէս, խումբին վեց լաւագոյն խաղացողները հաւանաբար այլ եւս չմասնակցին հայ խումբին, մինչեւ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներուն հետ համաձայնութեան գետին մը գտնուի։ Բերդապահ Ցէվէճեան պայմանագրութիւն ստորագրած է Gallia Clubի հետ, յետսապահներու զոյգը՝ Մկրտիչ եւ Ռուբէն՝ բանակցութեան մէջ են Ռէտ-Սթարի հետ։ Կեդրոնի յառաջապահ Կ. Կարապետեան ստորագրած է C. A. S. G.ին հետ, Արծիւեան հաւանաբար ստորագրէ V. G. A.ին եւ Ասատուրեան, ալ որ միայն վերջերս սկսած էր Հ. Մ. Ը. Մ.էն խաղալ, P. A. C.ին հետ։

Դեռ եղանակը չէ սկսած եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները կրնան հասկացողութեան գալ խաղացողներուն հետ։ Լիսանս ստորագրելը կարեւորութիւն չունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար, որովհետեւ ան չմասնակցիր ախոյեանական մրցումներու։

Հ. Թ.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան աթլեթիք մրցումները տեղի պիտի ունենան 1 Օգոստոս կիրակի օրը։ Բոլոր աթլեթներէն կը խնդրուի արձանագրուիլ եւ փորձերու համար ամէն կիրակի առաւօտ երթալ փարք Սէն Մոռի Սթատ Օլէմփիքը (Պասթիյի կայարանէն)։ Մուտքը Միութիւնը կը վճարէ։ Շոգեկառքը կը մեկնի ժամը 9ին։ Իսկ Չորեքշաբթի իրիկունները 6էն վերջ Սթատ փորթ Տօրէ։

զօրանցքը պիտի կատարուի առտուան ժամը 9ին Շանզ'էլիզէի վրայ, էթուալի յաղթական կամարին մօտերը, ի ներկայութեան Հանրապետութեան Նախագահին և Մարօքի Սուլթանին: Պիտի մասնակցին բոլոր զինուորական վարժարանները, նաւային վարժարանը, ամէն դասակարգի զինուորներ, հեծելազօրք, նախագահին և սուլթանին շքախումբերը և ջոկատ մը այն զինուորներէն որոնք մասնակցեցան Ռիֆի վերջին յարձակումներուն: Նոյն ժամուն զինուորական օդանաւեր պիտի թռին յաղթական կամարին և Շանզ'էլիզէի պողոտային վերեւ: Էթուալի հրապարակին չորս կողմը մասնաւոր տեղեր պիտի յատկացուին զանազան պաշտօնական հրաւիրեալներու, խլամ եւ րեւելիներու, անպաշտօն սպաներու, պատերազմի անդամատեալներու, կամաւորներու եւ այլ միութեանց, եւ Փարիզի վարժարաններուն համար եւլն.: Այս առթիւ շատ սահմանափակ թիւով հրաւիրատոմսեր պիտի ղրկուին:

Սուրիոյ կռիւները

Դամասկոսէն առնուած նոր լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին քաղաքին մէջ եւ շուրջը: Մէզզէի մէջ բնակիչները ապստամբներուն միացած ըլլալով, ոստիկան զօրքերը յարձակում գործեցին և ձերբակալեցին կասկածելի բոլոր անձերը, որոնց մէջ նաեւ երեք զինեալ ապստամբներ:

Յուլիս 5ին Սուէյտայի մթերանոցը յանձնուեցան ապստամբներէն գրաւուած 900 հրացան և 40,000 փամփուշտ:

Նոյն օրը հիւսիսային Լիբանանի մէջ Ճէպէլը Աքրունիի վրայ գործող ապստամբներուն դէմ յարձակեցան ֆրանսական զինուորները և հակառակ հողի աննպաստ պայմաններուն, գաղթեցին անոնց, սպաննելով բազմաթիւ Արաբներ:

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ ԱԾՈՒԽԻ ՄԷՋ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Լը Փուզէնէն կը գրեն մեզի.— Սրտաճմլիկ արկածի մը զոհ գնաց 18 տարեկան պատանի մը, Նշան Թաշճեան, Խարբերդի Մօրէնիկ գիւղէն: Սեւ աշխատանքի դժբախտ զոհ մը, խեղճ տղան ածուխի մթերանոցի մը փոշիներուն տակ թաղուելով խեղդուած է: ընդհանուր սուգ պատճառեց այս կորուստը: Մէկ օր յետոյ, Յուլիս 3ին կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը, հայկական ծէսով: Ներկայ էր նաեւ հայ քահանայ մը զոր իր ազգակիցները փութացուցած էին: գաղութը, այր թէ կին անխտիր, իր վերջին յարգանքը ընծայեց: ներկայ էին նաեւ քաղաքապետը եւ գործարանի պաշտօնեաները: Այս առթիւ սրտառուչ խօսքեր արտասանուեցան: Ծաղկեպսակներ դրած էին՝ գործարանի բանւորութիւնը, հայ գաղութը եւ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէն:

Ողբացեալ պատանիին գոյքերը (դրամ եւայլն), ի պահ դրուած են քաղաքապետութեան մօտ, օրինական ժառանգորդին յանձնուելու համար:

Գինիի շիշեր եւ տակառներ գետն ի վար...

Եզական արկած մը պատահեցաւ առջի օր Միւնիխի մէջ (Գերմանիա): Մակոյկ մը, որ 95,000 լիտր Մօզէլի գինի կը փոխադրէր շիշերով եւ տակառներով, Հռենոսի յորդումին հետեւանքով զարնուեցաւ կամուրջի մը ձողին: Բեռը ամբողջութեամբ ջուրը ինկաւ եւ շիշերն ու տակառները քշուեցան գետն ի վար: Եւ ահա զաւեշտական տեսարան մը: Ամէն տեղ, գետափի բնակիչները իրար կը հրմշտկէին տակառները եւ շիշերը գրաւելու համար: Միւնիխի մէջ, բեռան մէկ մեծ մասը խրեցաւ գետափը: Ասոր վրայ հարիւրաւոր բնակիչները խուժեցին, տակառներն ու շիշերը բացին եւ սկսան ճնկել: Շատ չանցած, ամբողջ քաղաքը գինով էր. այն աստիճան որ, քանի մը հոգի մեռան արբեցութենէ, երկու գինովներ ջուրը ինկան եւ խեղդուեցան, ուրիշ մը սպաննուեցաւ կռիւի պահուն, հինգ հոգի մեռան ալքոլէն թունաւորուելով, 13 հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան ծանր վիճակի մէջ:

Զինուորութիւնը Յունաստանի մէջ

Յունաստանի սպայակոյտը շարունակելով խնայողութեան քաղաքականութիւնը, հրամանագիր մը հրատարակեց որով երկու ամիս արձակուրդ կուտայ 16 ամիս ծառայող զինուորներուն: Այս կարգադրութիւնը քայլ մըն է զինուորութեան պայմանաժամը 18 ամիսէն 16ի զեղչելու:

Յուշարձան հայ կամաւորներու յիշատակին

Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու միութիւնը յուշարձան մը կը կանգնէ Հայոց եկեղեցիին առջեւ, ի յիշատակ մեծ պատերազմին ֆրանս. ճակատին վրայ ինկած հայ կամաւորներու:

Յուշարձանին բացումը կը կատարուի Կիրակի, 11 Յուլիս կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եկեղեցին, հովանաւորութեամբ Պատերազմական Նախարար Զօր. Կիյեօմայի եւ պատուոյ Նախագահութեամբ Փարիզի զինուորական կառավարիչ Զօր. Կուրօյի:

Իտալիոյ խնայողութիւնները

Մուսօլինի կը շարունակէ իր տնտեսական յեղափոխութիւնը: Աշխատանքի ժամերը բարձրացնելէ վերջ, հիմա ալ զանազան խնայողութիւններ կը յանձնարարէ: Այսպէս արգիլուած են տեղական ֆաշիստ կազմակերպութեանց սարքած տնվերջանալի խնջոյքները, պիտի զեղչուի թերթերու քանակը, մանաւանդ պիտի ջնջուին կարգ մը շաբաթաթերթեր, որոնք փոխանակ ֆաշիստ գաղափարները տարածելու, անձնական վէճով կը զբաղին: Ատկէ վերջ իւրաքանչիւր նահանգի մէջ մէկ օրաթերթ պիտի պահուի, բացի մեծ թերթերէն, որոնք տարածուած են ամբողջ երկրին մէջ:

Պարսկական խլրտումները

Թէհրանէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Խորասանի և Պարսկաստանի նահանգներուն մէջ պատահած զինուորական ըմբոստութիւնը հետեւանք է թոշակներու անվճար մնալուն: Ատրպատականի ըմբոստութիւնը արդէն զսպուած է. իսկ Խորասանի մէջ կռիւները դեռ կը շարունակուին:

Լ'ԱՐԺԱՆԹԻԷՐԻ (Արտէշ) գաղութն ալ մասնակցեցաւ ֆրանքի փրկութեան հանգանակութեան: Ամէն գործաւորուհի վճարեց մէկ օրական: Հասոյթը եղաւ 362 ֆր. 50 սանդիմ, որը յանձնուեցաւ պատկան իշխանութեան, փոխան ստացագրի:

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ փոքրիկն Շաւլ Խանզատեան, երկու տարեկան, խեղդուած է Շաթօ կոմպէրի իրենց ամառանոցին աւազանին մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ փաստաբան Ժաք Սատուլ, փարիզի փաստաբանական կաճառէն վտարուեցաւ:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋԻ առաջին տարին:

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ Շրջանային Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ գիշեր ժամը Յուլիսին 56 Rue Chaussée d'Antin. (*Մէթրօ* Chaussée d'Antin. Nord-Sud: Trinité): *Օրակարգ. Զեկոյց ընկ. գործիչէն Ֆրանսայի կուսակցական կեանքին մասին եւ ընթացիկ կարեւոր հարցեր:*

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ժողովը յառաջիկայ կիրակի 11 Յուլիս, Քաֆէ Նուվօ Սանթրի սրահին մէջ, Թիւ 7 Փլաս տիւ Բօն, ժամը ճիշտ 8.30ին:

Հ. Յ. Դ. ԼԱՆՍԷՅԻ Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը կիրակի 11 Յուլիս ժամը 2ին ծանօթ ժողովատեղին:

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ և շրջանի «Ռազ-միկ» Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 11 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.ին, 40 ռիւ Պէլվիլ:

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները Յուլիսի 10ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 40bis Rue Etienne Dolet, *գիւղին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քօլօմպ-Արժանթէօյլ մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ շրջականներու հայ երիտասարդները — Կարէն, Անիէր, Պէզօն, Գուրպըվուա, Քօլօմպ— որոնք կը փափաքին անդամակցիլ մասնաճիւղիս, դիմել գրաւոր Պ. Ռաֆ Տէփիրմէնճեանի, 103 Rue des Chambards, Bois Colombes. *եւ կամ Երկուշաբթի երեկոները մասնաճիւղիս հաւաքատեղին 8,30էն վերջ,* Café Terminus*ի մեծ սրահը,* Place des Bourguignons, Asnières (*Թրամ. 40 և 44*):

Յարդ կազմուած են ֆութպօլի երկու կանոնաւոր խումբեր, հեծելանիւորդներու 20 հոգինոց խումբ մը: Տեղի կունենան թէնիսի, պասքէթպօլի և աթլէթիք փորձեր:

Վարչութիւն

ՃԷՊԷԼԻ Որբանոցի Սաներու դաշտահանդէս-պարահանդէսը՝ Յուլիս 14ին, ֆրանսական Ազգային Տօնին օրը «Մէօտօն»ի անտառին մէջ: Պիտի առնուին խմբանկարներ եւ տեղի պիտի ունենայ դաշտային ընթրիք: Ժամադրութիւն Յուլիս 14 կէս օրէ վերջ ժամը կէսէն մինչեւ 1 Հայոց Եկեղեցին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՏԷՍԻՆ, ԳՈՐԾ.— Ստացանք 63 ֆր. 75:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խ. Մ.— Ստացանք 40 ֆրանք: Փոխեցինք:

ՎԻՐԻԷՕ ՍԻԻՐ ՊՈԻՐՊՐԸ, Կ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք: Ղրկեցինք:

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, ԳՈՐԾ.— Ստացանք 140 ֆրանք: Աւելցուցինք:

ԷՕՁ, Ա. Պ.— Ստացանք 25 ֆր. 50:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Զ. Պ.— 10 ֆր. եւս պէտք է վճարուի:

ՓԱՐԻԶ, Ս. Բ.— Ստացանք 20 ֆրանք: Բաժանորդագրեցինք:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, Մ. Թ.— Ստացանք եռամսեան:

ԱՐԼ, Հ. Ա.— Ստացանք 38 ֆրանք:

ԼԻՕՆ, Ս.— Նախորդը շատ ուշ ստացանք:

ՓԱՐԻԶ, Տ. ԳԱՀՎԷՃԵԱՆ.— Կրնաք խմբագրատուն գալ Շաբաթ կէս օրէն յետոյ:

ՓՈՆԹ ԷՎԷՔ, Վիշապ.—*Զարժեր գրաղիլ:*

ՄԵՐ ՔՈՎ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒՆԻՆ Արշակ Մուշեղեան եւ լէզէոնական Պետրոս Վարդանեան:

ՏԵՍԻՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի գործակալներն են Պ. Պ. Յակոբ Գարաեան եւ Ադամ Սարգիսեան:

ՀՐԱՒԷՐ՝

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆՆԵՐԸ ԳՏՆՈՒՈՂ ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Սի՛րելի ընկերներ եւ ընկերուհիներ,

Հետեւելով Փարիզի եւ Լիոնի մեր ընկերներուն բարի օրինականին ու Փարիզի Զափահաս Որբերու Միութեան կեդր. վարչութեան թելադրանքին՝ կը խնդրենք բոլորէդ ալ (ո՛ր գտնուած էք ո եւ է որբանոցի մէջ, ո՛ւր ալ ըլլայ, առանց բացառութեան ու խտրութեան, ըլլա՛ք բանւոր, ուսանող թէ արհեստաւոր, պատկանի՛ք ի՛նչ գաղափարի ալ ըլլայ) ներկայ գտնուիլ Յուլիս 11ի, կիրակի օր, կէսօրէ յետոյ ժամը ճիշդ երկուքուկէսին, Հայոց եկեղեցիի բակը, դպրոցի սրահին մէջ տեղի ունենալիք ժողովին կազմելու համար Հայ Զափահաս որբերու միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը:

Կը յուսանք որ բոլո՛րդ ալ սիրով պիտի պատասխանէք մեր կոչին՝ կազմելու համար միութիւն մը որ ամէն բանէ վեր պիտի ծառայէ իրարմով եւ հայրենիքով խանդավառուելու:

Վալապրի երկրագործական վարժարանի չափահաս որբ ուսանողներ

Ժողովատեղիին հասցէն Rue des Princes, Ecole Nationale Arménienne.

ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Բոլոր հայ որբերուն ուղղուած մեր կոչը գաւառներու մէջ արձագանգ գտած ըլլալով, արդէն կազմուած են մասնաճիւղեր Լիոնի, Փօն տը Շէրիի եւ Վիէնի մէջ: Մօտակայ վայրերու որբերը, կը հրաւիրուին մասնակցիլ: Այս առթիւ կը թելադրենք ուրիշ մեծ քաղաքներու որբերուն ալ, կատարել նմանօրինակ ձեռնարկներ:

Կեդրոնս որբահամարի գործը փութով գլուխ հանելու համար պատրաստել տուած է տպագրել «Վիճակագրական տախտակ»ներ, որոնք պիտի ղրկուին բոլոր որբերուն:

Չ. Ո. Մ. Ֆրանս. Շրջանի Կեդր. Մարմին

3 Rue d'Austerlitz, Paris (12)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Տիկին Մարիամ Սրապեան (Կէյվէ), Յուլիս 4ի կիրակին «Մօնժ»ի մառշէին մէջ (փարիզ 5րդ), կորսնցուցած է իր դրամապանակը, անձնագրին հետ (Carte d'Identité): կը խնդրուի յանձնել Թերթիս գրասենեակին Հրանտ Սրապեանի:

ՇԱՀԱԻՈՐ ԱՌԻԹ ՄԸ

Պէզօն լէ Պրիւէռի կայանին մօտ կօշիկի նորոգութեան խանութ կը ծախեմ հիւանդութեան պատճառաւ: Պզտիկ դրամագլուխով մը կրնաք գործի տէր ըլլալ: դիմել 71 Av. d'Argenteuil Asnières (Seine).

ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ԿԱՌ ՏԸ Լ'ԷՍԹ
6 Petits Hôtels (Bd. Magenta 87*ի անկիւնը*):
Տք. ԹԱՓՈՆ, Փ. Բ. Հ.: Tél. Trud. 11-28.
ՋԵՐՄԱՄԻԶՈՒԹԵԱՆ նոր եւ հին բարդութիւններու արագ բուժում նոր մեթոտներով: Լաւագոյն արդիւնքներ:
Ամէն օր ժամը 9-12 եւ 2-8: Կիրակի եւ տօն օրեր 9-12:

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանական դասեր, առեւտրական, իրաւագիտական եւ գրական, առանց գիրքի, ուղղակի թերթերէն, յայտնի հայ մասնագէտի կողմէ: *Դիմել խմբագրատուն նամակով:*

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի և «Մարմարա»ի գործակալն է Յովհաննէս Դերչակեան, 34 Rue Dunoir, Lyon

ՍԱԿԱՐԱՆ

8 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	190	—
Տոլար,	Dollar	39	—
Մարք (ոսկի)	Mark	9	20
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	20	50
Թրք. ոսկի	» or	160	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատր	Léva	26	—
Տրախմի »	Drachme	43	50
Լիր » »	Lire	124	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	—
Զուից. »	Frc. Suisse	732	—
Լէյ 100 հատր	Ley	17	65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	——	—
» II	»	——	—
» III	»	——	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	——	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e

խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette, PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ 1926

11 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 148 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ՈՒՐԻՇ ՔԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՄՐԱԲԱՐ ԿԸ ՀԱԼԻՆ

Յունաստանէն թղթակից մը դառնօրէն կը գանգատի թէ ամերիկեան որբանոցներու մէջ մնացած որբերը կ'օտարանան, իբրեւ հետեւանք նոր ծրագիրներու:

Այսպէս, 1926-27 տարեշրջանին համար, ամբողջութեամբ պիտի գործադրուի այն ծրագիրը, որուն համաձայն բոլոր դասերը պիտի աւանդուին յունարէն, իսկ հայերէնը պիտի ուսուցուի իբրեւ օտար լեզու: Միայն Կորնթոսի որբանոցին մէջ 7-800 հայ եւ յոյն որբեր այս ուղղութեամբ պիտի դաստիարակուին: Ծրագիրը անարգել գործադրելու համար, պաշտօնէ արձակուած են երեք հայ ուսուցիչներ, որոնք արժանապատուութեան խնդիր ըրած էին մայրենի կրթութիւնը: Այժմ որբանոցին մէջ կը մնան հլու տարրեր, որոնք ամէնէն առաջ իրենց հացը կը մտածեն: Սիրայի որբանոցը զուտ յունական միջավայր մը դարձած է, ուր հայ եւ յոյն մանուկներ կը դաստիարակուին յունարէն լեզուով: Այնտեղէն ալ արձակուած են կարգ մը զգայուն տարրեր: Թղթակիցը կը հաւաստէ թէ այս ուղղութեան ուժ կուտան ամերիկացի քննիչ Պ. Ուիլքոքս, ինչպէս եւ ընդհ. տնօրէն Պ. Ճէքուիթ, ինչ որ զարմանալի է, որովհետեւ զանազան բանակցութիւններ կատարուած են այս մասին եւ Նպաստամատոյցը ամէն հաւաստիք տուած է հայ տղաքը մայրենի կրթութենէ չզրկելու: Անշուշտ այս հաւաստիքներուն հաւատալով է որ Միս Քուշմէն բաւական ատեն ընդդիմացած է նոր ծրագրին, Կորնթոսի որբանոցին մէջ: Կը թուի թէ Մ. Նահանգներու կեդրոնը տեղեկութիւն չունի այս կարգադրութիւններէն, կամ կան մարդիկ որ աստուածահաճոյ գործ կը նկատեն հայ որբերուն օտարացումը:

Այս կարգի լուր մը կը հաղորդէ նաեւ Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը: Երկու հայ պատուելիներ, Հատիտեան եւ Նօհուտեան, բան-գործ ըրած են համոզել Նպաստամատոյցի Պէյրութի Տեսչութիւնը, որպէս զի որբանոցներէն զատէ բողոքական որբերը եւ առանձին որբանոց մը հաստատէ անոնց համար: Կը յիշենք թէ այս իմաստով որոշում մը տուած էր Սուրիոյ հայ Աւետարականներու ժողովը: Երկու տարի առաջ ալ հռոմէականները զատեցին իրենց որբերը:

Ահաւասիկ «մեր» եւ «ձեր»ի խնդիր մը, որ հարիւր տարուան կենսունակութիւն կը բուրէ: Հայաջինջ սարսափները պահ մը մոռացութեան տուեր էին այս ողբալի ունակութիւնները. բայց անոնց ազդեցութիւնը տասը տարի ալ չտեւեց, եւ այսօր կը գտնուինք ճիշտ այն կէտին վրայ ուր պառակտեցաւ հայ ժողովուրդը, դաւանական մոլեռանդութիւններու հետեւանքով: Արդարութիւնը կը պահանջէ յիշել թէ՝ «առաքելական» կամ «լուսաւորչական» Հայերն ալ տակաւին չեն թօթափած իրենց նախապաշարումը: Փարիզի վերջին Թեմական Ժողովին մէջ, յաճախ կը լսէինք բողոքականի եւ կաթոլիկի բացականչութիւններ, եւ կեանքի անիւը ետ մղելու փորձեր:

Օտարացման ամէնէն կենդանի օրինակները կը տեսնենք այստեղ, եւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ:

Ամերիկահայ թերթերը վերջերս կսկծալի մերկացումներ հրատարակեցին հայ ուսանողներու մասին, որոնք շատոնց մոռցած են իրենց լեզուն, և անգլիերէն կը բարբառին իրենց ընկերական ժողովներուն մէջ անգամ: Անոնք որ 15 տարի առաջ հիմը դրած էին Ուսանողական Միութեան, կը պահեն իրենց լեզուն, իսկ միւսները, նորերը արդէն խաչ քաշած են ամէն բանի վրայ, և հազիւ քանի մը բառ կը թոթովեն: Վնասակար է, երբ տհաս աշակերտներ քաղաքականութեան կը խառնուին: Բայց եթէ չափահաս ուսանողներ կապուին այս կամ այն քաղաքական կուսակցութեան հետ, մեծապէս կը սահմանափակուի չարիքը: Քաղաքական կազմակերպութիւնները հնոցներ են ուր անդադար կը թրծուին և գիտակցօրէն ժողովուրդին կը կապուին, անոր բարիքին համար աշխատելու կը մղուին հում տարրեր:

Յամրաբար հալելու գործողութիւնը ինքնաբերաբար կը շարունակուի մեր աչքերուն առջեւ, ինչպէս ըսինք: Հազիւ քանի մը գաւառներու մէջ ձեռնարկներ կատարուած են մաս մը մանուկներ փրկելու: Ամէնէն վտանգուած տարրն է այս, նորագոյն սերունդը եւ մինչեւ հիմա ոչինչ եղած է անոր փրկութեան համար: Դրամ կը գտնուի հացի փշրանքներ բաշխելու համար. բայց ակներեւ ապիկարութիւն մը կը տիրէ, երբ խնդիրը կրթարանի կուգայ:

Եւ այս՝ տարիներէ ի վեր:

Ի՛նչքան դժուար գործ է ծաղկոցներ կամ լսարաններ բանալ ամէն ուր որ համախմբումներ կան, միայն հայերէն ուսուցանելու համար: Եւ ինչո՞ւ չունենանք, վերջապէս, միջնակարգ վարժարան մը այս հոծ գաղութին մէջ, աւելի մեծերուն համար: Կարելի է նոյն իսկ այդ նպատակին յարմարցնել Գարաբեօզեան Հօմը, որ իր սկզբնական ծրագիրը փոխելու հարկադրուած է, որբերու տարիքը լեցած ըլլալով: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԷԿՈՒԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ...

Թուրքերէն «Միլլիյէթ» թերթը կարգ մը գաղտնիքներ մէջտեղ կը հանէ, ծանօթ մահափորձին առթիւ.—

«Րէ'ուֆ պէյը, սարսափելի լուրը անվտանգ առնելու համար Եւրոպա մեկնող Րէուֆ պէյը Թօփալ Օսմանի միջնորդութեամբ առիթով Էնկիւրիի զատական պաշտօնէութիւնը Կազիին դէմ լարեց, անոր (Կազիին) նոյնիսկ ամբաստանելի յատուկ կոչնագիր ղրկելու ձեռնարկեց, անոր պատուհաններուն տակ գաղտնի ոստիկաններ ալքտացուց:

Կազիին դաւադրողներուն մէջ կը գտնուին.— Այլճը անունով ծանօթ Արիֆը, որ Կազիին ներողամտութենէն ծնած արարած մըն է. ոճրապետ Շիւքրին, յետոյ Գարա Քէմալներ, Սուլհիներ եւ ուրիշներ, ո՛չ թէ օրէնքէն, այլ հանրութեան կողմէ կտոր կտոր ըլլալու համար այնքան դժուարութեամբ պահպանուած ոճրագործ պատասխանատուներ, յետոյ Ճաֆէր Թայեար պէյ, որ մէկ օրուան մէջ պարտուած եւ մէկդի քաշուած էր:»

ՍՈՒՏ ՎԿԱՆԵՐԸ ԿԷՍ ՃԱՄԲԱՆ ԿԸ ՄՆԱՆ

Լիոնէն կը գրեն մեզի 9 յուլիս թուականով.—

Փարիզի ծանօթ օրկանը ամէն օր իր ընթերցողներուն յուզիչ լուրեր տալու մարմաջէն բռնուած, կը շարունակէ սուտեր թխել Լիոնի մէջ իրենց հրահրած ոճիրին մասին:

Քանի մը շաբաթէ ի վեր կարգախօսն է ոճիրը բեռցնել ընկ. Պօղոս Թիւլպէնտճեանի վրայ: Զրպարտիչները հիմա այս մեթոտին կը դիմեն, որովհետեւ կ'ենթադրեն թէ յիշեալը Լիոնի «Դաշնակ շէֆ»ն է, եւ եթէ անոր դէմ որ եւ է վճիռ ձեռք բերեն, պիտի յաջողին քայքայել ամբողջ Դաշնակցական կազմը եւ քաջալերել սակաւաթիւ կարմրուկները...

Վերջին անգամ «Երեւան» հրճուանքով կ'աւետէր թէ Յուլիս 5ին իր ստացած նամակին համաձայն, ձերբակալման հրամանագիր արձակուած է Թիւլպէնտճեանի դէմ: Այսօր Յուլիսի 9ն է եւ տակաւին ձայն չկայ: Հոս ալ շաբաթներէ ի վեր լուր կը տարածեն թէ Թիւլպէնտճեան բանտն է: Այս բոլորին նպատակն է, ինչպէս ըսի, ազդել մեր ընկերներուն վրայ:

Առջի շաբաթ տխրահռչակ խլուրդին դրդումով, երկու վկաներ ներկայացած էին Ընդհ. Ապահովութեան փոխ-տնօրէն Պ. Օգըրօի, իբր թէ հաստատելու համար թէ Պաղտասարեանը սպաննողը Պօղոս Թիւլպէնտճեանն է:

Առոնցմէ մէկը վրան բաց հակասութիւններու մէջ իյնալով վռնտուած է պաշտօնատունէն: Իսկ միւսը չէ կրցած ըսել թէ ամբաստանեալը դանակով զարկած է, այլ ձեռքով եւ ոտքով: Այս երկու վկաներն ալ կարմիրներ են, որոնք «Մարտունի» լսարանին մէջ, 20 հոգիի ներկայութեան խոստացած էին դանակով զարնելուն մասին վկայութիւն տալ, սակայն ոստիկանութեան առջեւ չեն համարձակած այդ զրպարտութիւնը ընել:

Միամիտ բանուորները շատ լաւ հասկցան թէ ֆրանսական օրէնքը խիստ պատիժներ կը սահմանէ սուտ վկաներուն. ատոր համար այլ եւս չեն ուզեր գոհ երթալ խառնակիչներու խաղերուն:

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին: Քանի մը օրէն երկու վկաներ եւս պիտի լսուին:

ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գրեցինք թէ Աշխատանքի նախարարութիւնը նոր օրինագիծ մը ներկայացուցած էր Երեսփ. Ժողովին, կարգ մը խստութիւններ առաջարկելով օտար բանուորներու մասին: Նախարարին ներկայացուցած բոլոր յօդուածներն ալ ընդունուեցան: Բացի մեր հրատարակածներէն, ընդունուեցաւ նաեւ հետեւեալ տրամադրութիւնը թէ՝ գործատէրերը օտար բանուոր մը առնելէ մինչեւ 24 ժամ վերջ բանուորին անունը պէտք է արձանագրեն մասնաւոր տոմարի մը մէջ, որ կառավարական պաշտօնեաներու տրամադրութեան տակ պիտի դրուի պահանջուած վայրկեանին:

Նոյնպէս ընդունուեցաւ որ այս յօդուածներուն դէմ անսաստող գործատէրերը 500էն 1000 ֆրանք տուգանքի պիտի ենթարկուին իւրաքանչիւր անգամի համար: Իսկ արձանագրութիւն չկատարողները 5-15 ֆրանք տուգանք պիտի վճարեն:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթերու համաձայն, մինչեւ Ապրիլ 1 ամբողջ Հայաստանի մէջ կար 209 բժիշկ, 21 ատամնաբոյժ, 59 մանկաբարձուհի, 91 բուժակ, 137 գթութեան քոյր, 43 դեղագործ, 94 դեղարանի աշկերտ եւ 696 ուրիշ աշխատակից:

Յետոյ կան 25 հիւանդանոց, 9 ճահճատենդի կայան, 1 վեներական դարմանատուն, 7 մանկական դարմանատուն, 17 դեղարան, 30 բժշկական կայան, 11 բուժանակայան, 17 բուժարան, 7 բնալուծարան:

Ամբողջ Հայաստանի մէջ կայ 978 մահճակալ, որոնց 306ը ներքին հիւանդներու համար, 141 վիրաբուժական, 40 մանկաբարձուհիներու, 67 վեներական, 67 ծննդաբերութեան, 22 աչքի հիւանդութեան, 100 մանկական, 40 մտային հիւանդներու եւ 150 զանազան:

Առողջապահական Վարչութեան տեղեկագրին համաձայն, գաւառներու համար պէտք են 28 բժիշկ, 15 մանկաբարձուհի, 1 դեղագործ, 8 բուժակ, 12 գթութեան քոյր եւ 4 ատամնաբոյժ:

ՄՍԱԳՈՐԾԻՆ ՈՃԻՐԸ

Երեւանի մէջ 5 տարի բանտարկութեան եւ 3 տարի իրաւունքներէ զրկման դատապարտուեցաւ Արսլանպէկեցի (Իգտիր) մսագործ Միհրան Փափազեան, որ Յունաստանէն գացած էր վերջերս: Ամբաստանեալը հաշուական վէճի մը առթիւ Մայիս 21ին սպաննած էր իր խանութի ընկերը, Կարապետ Դաւթեանը, մսագործի դանակը անոր սիրտին մխելով: Ջոհը կը թողու այրի մը եւ երկու երախաներ:

Սթերլինը կ'ուռի, քամելով ֆրանքը տոլարին հետ կողք-կողքի

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Նախարար Պ. Քայեօ Հինգշաբթի օրուան ժողովին մէջ երկար ճառով մը պատասխանեց Լէոն Պլումի քննադատութեանց: Ընկերվարական երեսփոխանը փաստած էր թէ փորձագէտներու տեղեկագրին իւրաքանչիւր էջէն նոր թղթադրամ տպելու հոտ կուգայ, որով ելմտական տագնապին առաջքն առնելու համար իբրև միակ ելք առաջարկած էր դրամագլուխի վրայ տուրք նշանակել: Պլում քննադատած էր նաև անուղղակի տուրքերու յաւելումը, քանի որ, այդ տուրքերը աւելի շատ պիտի ծանրանային բանուոր և միջակօրեար դասակարգին վրայ, մինչ ուղղակի տուրքերը հարուստներուն վրայ կ'իյնան: Պ. Քայեօ պատասխանեց թէ Ֆրանսայի մէջ ուղղակի տուրքերը արդէն եղած բոլոր տեսակի տուրքերուն մէկ երրորդ մասը կը կազմեն, առանց հաշուելու նահանգային և համայնքներու տուրքերը:

Գալով դրամագլուխի վրայ նշանակուելիք տուրքին, այդ փորձը շատ ձախող արդիւնքներ տուած է Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Լեհաստանի մէջ: Ասկէ զատ, եթէ թղթադրամներուն վրայ 100ին 10ը տուրք մը գանձենք, ատոր դէմ պիտի ծառանան ամէնէն աւելի գիւղացիները, որոնք ամէնէն շատ թղթադրամ ունին: Եթէ ներքին պարտքը հաստատուն վիճակի վերածենք, նոյնպէս գիւղացիները եւ մանր առեւտրականներն է որ պիտի սնանկանան:

Գալով ֆրանքին, առանց արտաքին վարկի, անկարելի է փրկել զայն: Անգլիա սթերլինը փրկելու համար 300 միլիոն տոլար ծախսեց. ֆրանքին համար ատկէ աւելին անհրաժեշտ է:

Նախարարը վերջացնելով, առաջարկեց որ խորհրդարանը ընդունի կա՛մ կառավարութեան և կամ ընկերվարականներու տեսակէտը:

ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԱՂՄԿԱԼԻ ԺՈՂՈՎԸ

Երեսփ. ժողովը շարունակեց վիճաբանութիւնները Ուրբաթ ցերեկ եւ գրեթէ ամբողջ գիշերը: Այն ատեն որ վարչապետ Պրիան ջղայնացաւ և վստահութեան քուէ պահանջեց:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Պ. Պօքանովսքի (աջակողմեան), որ դիտել տուաւ թէ 15 օրէ ի վեր կառավարութիւնը ճառ խօսիլ կուտայ: «Ֆրանսա կրնայ դիմաւորել իր բոլոր պարտաւորութիւնները. հետեւաբար, վիրաբուժական գործողութիւն մը անհրաժեշտ չէ: Ճիշտ է, դրամագլուխը պակսած է, բայց արտադրութիւնը հաւասար է նախապատերազմեան չափին եւ միեւնոյն տնտեսական եկամուտը ունինք, ինչպէս եւ կարգ մը ելմտական եկամուտներ զորս առաջ երբեք չենք ունեցած: Բուն դժուարութիւնը գանձն է որ ստիպուած է միշտ նորոգել ազգային պաշտպանութեան գանձատոմսերը (Պօն տը տէֆանս): Երկու պատճառներ յառաջ բերած են այս վիճակը, առաջին՝ պետական վարկին սնանկութիւնը, երկրորդ՝ գիներու յաւելումը: Մեր բոլոր չարիքներուն պատճառը դրամագլուխի փախուստն է: Մասնագէտները կը խոստովանին այս պարագան: Դրամագլուխը վստահութիւն չունի այլեւս: Եթէ կասեցնենք դրամագլուխին փախուստը, ֆրանքը պիտի լաւանայ եւ այլ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Ընթերցողները որոշ գաղափար կազմեցին Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան մասին: Մեր բոլոր տեղեկութիւնները քաղած ըլլալով համայնավար պաշտօնաթերթերէ, կարելի չէ կասկածի տակ ձգել անոնց վաւերականութիւնը:

Լիլի համաժողովը տրամաբանական եզրակացութիւնն էր տխուր իրականութեան մը, որուն դէմ կարելի չէ եղած բան մը ընել:

Որդը բոյն դրած է համայնավար կուսակցութեան ծոցէն ներս քանի մը տարիներէ ի վեր, եւ կը յամառի կրծել անոր ամէնէն կենսունակ տարրերը, քայքայումը աւելի եւս շեշտելով ու խորացնելով:

Այսօր չկայ մտաւորականներու այն բոյլը, որ ֆրանսական կոմկուսի կազմութեան շրջանին խանդավառած էր երիտասարդ հոգիները: Մնացած են քանի մը հիներ միայն — Քաշէն, Վայեան Քուտիւրիէ եւլն. —, իսկ գացող տաղանդներուն տեղ գրեթէ նորեր չեն եկած: Գացողներէն իւրաքանչիւրը իր հետ տարած է նաեւ որոշ թիւով համակիրներ, որովհետեւ, ի՛նչ ալ ըսուի, անհատական հեղինակութիւնն ու հմայքը մեծ դեր կը խաղան երիտասարդ բանուորներուն վրայ:

Մէկուկէս տարի առաջ, 1925 Յունուարին, Քլիշիի մէջ կուսակցութեան Դ. համաժողովին ատեն քաղաքական Բիւրօին կողմէ Օր. Սիւզան Ժիռօ կը խոստովանէր թէ կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Իւմանիթէ» բաւական ընթերցողներ կորսնցուցած է՝ Ժօրժ Փիօքի հեռացումով...

Նոյն ժողովին մէջ գերման կուսակցութեան պատուիրակը յուսահատ հոգիներուն ուժ կուտար, հետեւեալ յայտարարութիւնը ընելով.

«Քանի մը տարի առաջ ֆրանսական կոմկուսը փաստաբաններու եւ կարգ մը մտաւորականներու կուսակցութիւնն էր, մինչ հիմա սկսած է ընչազուրկներու կուսակցութիւնը դառնալ»:

Մօտաւոր անցեալին վրայ յետադարձ ակնարկ մը ցոյց կուտայ բացորոշապէս թէ՝ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը հետզհետէ դէպի անկում կ'երթայ եւ ամէն տարի իր ուժէն բան մը աւելի կը կորսնցնէ:

Քանի մը փաստեր բաւական են՝ ցոյց տալու համար թէ կոմկուսը մինչեւ հիմա իր հետապնդած գլխաւոր նպատակներուն մէջ բոլորովին բացասական արդիւնքի յանգած է:

Այդ նպատակներն էին՝

Ա.) ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԻՒՐԵՂԱՑՈՒՄԸ.—

Թրոցքիի եւ Զինովիեւի կռիւը, ինչպէս նաեւ Թրոցքիզմի եւ Լենինականութեան միջեւ մղուած պայքարը Ֆրանսայի մէջ անմիջապէս գտաւ իր արձագանգը, եւ բիւրեղացումի անունին տակ սկսած այս վէճը յանգեցաւ կուսակցութեան տկարացման, ինչպէս առիթն ունեցանք յիշելու: Ուրեմն կուսակցութիւնը ուժեղացնելու համար կատարուած այս ձեռնարկը բոլորովին հակառակ արդիւնք տուաւ: Այս ուղղութեամբ ամենէն կատաղի կռիւը մղուեցաւ 1924ին Լիօնի համաժողովին մէջ: Անցած տարի Քլիշիի համաժողովը նոյնպէս զբաղեցաւ այս հարցով: Լօրիօ, Ամէտէ Տիւնուայի նման գաղափարախօսներ լուրջ յարձակումներ ըրին կուսակցութեան վարիչ մարմնին դէմ, ճիշդ ինչպէս այս տարի Ռըլնօ Ժան եւ Կօթիէ:

Անցած տարի «բիւրեղացման» խնդիրը փակուած յայտարարեցին եւ իբրեւ կարգախօս քուէարկեցին «50,000 անդամ փարիզի շրջանին համար»: Մինչդեռ մէկ ուկէս տարի վերջ, Լիլի համաժողովը ցոյց տուաւ թէ «բիւրեղացում»ի խնդիրը վերջացած չէր. գալով 50,000 անդամ ունենալուն, ոչ թէ փարիզի, այլ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ անդամ այդքան անդամ չէին կրցած արձանագրել իրենց իսկ խոստովանութեամբ:

Բ.) ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ.—

Մոսկուայի Ե. Համագումարին որոշումով, կոմկուսը «Բջիջ»ներու եւ «Շառաւիղ»ներու հիման վրայ դրուեցաւ, կուսակցութիւնը պոլշեւիկացնելու եւ իսկական բանուորական կազմակերպութիւն դարձնելու համար: Քլիշիի համաժողովին մէջ տակաւին յոյսեր ունէին այս մեթոտի յաջողութեան մասին, սակայն Լիլի մէջ տեսնուեցաւ որ կատարեալ ձախողութիւն մը եղած է այս ձեռնարկն ալ:

Այս ալ երկրորդ բացասական երեւոյթը:

Գ.) ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ.—

Տարիներէ ի վեր, Մոսկուայի հրահանգներուն վրայ, բանուորագիւղացիական մէկ ճակատ կազմելու կարգախօս մը մէջտեղ դրուած է եւ ամէն առիթ կ'ուզեն օգտագործել, այս նպատակին հասնելու համար: Վերջին անգամ Քլէրմօն-Ֆէրրանի ընկերվարական համաժողովին ալ այս իմաստով դիմումներ ըրին: Եւ սակայն այս ուղղութեամբ ալ որ եւ է յաջողութիւն չեն կրցած ձեռք բերել: Չեն ուզեր ընկերվարական վարիչներու հետ համաձայնութեան լեզու գտնել, եւ կը ջանան ուղղակի ընկերվարական բանուորներուն հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնել, արհամարհելով պետերը: Եւ սակայն արդիւնքը հոս ալ եղած է բացասական: փոխանակ ընկերվարականները իրենց կողմը շահելու, համայնավար շարքերէն շատեր վերադարձած են ընկերվարական կուսակցութեան ծոցը: Եթէ ընտրական խնդիրներու առթիւ երբեմն մէկ ճակատ կազմուած է, ատիկա եղած է վարիչներու միջեւ փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ ոչ թէ ուղղակի զանգուածին հետ, ինչպէս կը յաւակնէին:

Դ.) ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.—

Աշխատանքի Ընդհանուր Համադաշնակցութեան (C. G. T.) պատկանող կարմիր բանուորները քանի մը տարի առաջ բաժնուելով կազմեցին Միութենական Համադաշնակցութիւն մը (C. G. T. U.), յառաջ տանելու համար Մոսկուայի կարմիր Սէնտիքաներու Միջազգայինի քաղաքականութիւնը: Այս ձեռնարկն ալ ձախողեցաւ եւ այսօր C. G. T.ն կը ներկայացնէ ամէնէն կուռ Արհեստակցական Միութիւնը, կապուած Ամսթէրտամի Միջազգայինին, որ անհամեմատ աւելի զօրաւոր է քան Մոսկուայի կարմիր Միջազգայինը: Մոսկուայի Ե. Համագումարը բանաձեւ քուէարկեց՝ Ամսթէրտամի հետ համաձայնութեան գետին գտնելու համար. սակայն այդ ալ անհետեւանք մնաց: Չորրորդ բացասական երեւոյթ է այս:

Թուումները երկարելու պէտք չկայ: Համայնավար կուսակցութեան պատկերը պարզ է մեզի համար: Մենք կ'արձանագրենք միայն իրողութիւնները այնպէս ինչպէս որ կան անոնք: Եզրակացութիւնը կը մնայ ընթերցողներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթէ մը ի վեր Թէմզի ջուրերուն մէջ խարսխած է թրքական «Գարա Տենիզ» շոգենաւը, իբրեւ շրջուն ցուցահանդէս: Քանի մը Հայեր գացինք տեսնելու:

Թուրքիոյ վարիչները, որոնք ընդօրինակել սկսած են եւրոպականացման բոլոր արտաքին ձեւերը, չէին կրնար աւելի հանճարեղ ձեռնարկ մը կատարել, ցուցադրելու համար ճարտարարուեստ մը, որ «փիլաւ»ով կը սկսի եւ կը վերջանայ համբաւաւոր «լօխում»ով:

Նաւահանգիստին այն մասը ուր կանգնած է նաւը, Լոնտոնի ամէնէն աղքատ թաղերէն մէկն է եւ շատ հեռու շուկայի կեդրոնական շրջանակէն: Այս արդէն ցոյց կուտայ թէ անգլիական կառավարութիւնը ինչ աստիճան կարեւորութիւն կ'ընծայէ ձեռնարկին:

Շոգեմակոյկ մը մօտեցուց մեզի նաւուն, որուն կամրջակէն գլխարկաւոր պէյ մը լուսանկարեց այցելուները: Իջանք ամբարանոց մը ուր զետեղուած է ցուցահանդէսը: Զմոռնամ ըսելու որ սանդուխին ճակատը Մ. Քէմալի լուսանկարը կ'ողջունէ այցելուները խոժոռ նայուածքով մը:

Մահմուտ փաշա ենք արդէն: Աջ ու ձախ պզտիկ տաղաւարներու մէջ շարուած են զանազան տեսակի մանր մունր առարկաներ, ստեղծելով արեւելեան բազարի մը տպաւորութիւնը: Այնտեղ կը գտնէք նմոյշներ բուրդի, մետաքսի, օճառի, ծխախոտի, հանքային քանի մը նիւթերու, ընդեղէններու եւ անուշահոտութեանց: Քանի մը կտոր Պրուսայի մետաքսեղէններ, գորգեր, ծխափողներ, նկարներ, «սիւլիւս» վերտառութիւններ, եւ անխուսափելի «լօխում»ի տուփերը կ'ամբողջացնեն ցուցահանդէսը: Անգլիացիներու համար ամէնէն հետաքրքիրն է ի հարկէ տաղաւարներու ետին ծալապատիկ նստած Թուրքը, որ իր «Նարկիլէ»ով զբաղած է կամ սա միւսը, որ բաճկոնը հանած եւ առանց կօշիկի իր դրացին կը կանչէ բարձրաձայն...,

Թրքուհիներ ալ կան նաւուն մէջ, եւրոպական արտաքինով անճաշակ, դանդաղ եւ անհոգ որքան իրենց հայրենակիցը, որուն գլխուն վրայ գլխարկի նմանող բան մը ակամայ տեղաւորուած է...:

Արեւելեան շուկայի հարազատ գոյնը պահելու համար կը թուի թէ մասնաւոր ջանք թափուած է, որպէսզի չփոխուին այն կարգ մը արտաքին երեւոյթները որոնք յատկանշական են արեւելեան շուկաներու մէջ: Կազմակերպութեան պակաս, կոշտ վերաբերում յաճախորդներու հետ, աղմուկ, տձեւ շարժումներ եւ մանաւանդ աղտոտութիւն թէ ցուցահանդէս ամբարանոցին մէջ եւ թէ ընդհանրապէս ամբողջ նաւուն վրայ:

Չկայ հիւրասրահ մը կամ թէյարան մը, որոնք այնքան անհրաժեշտ են այդ տեսակ վայրերու համար: Նաւը այցելողները թաղին բնակիչներն են առհասարակ, իսկ բուն առեւտրական դասը հազիւ թէ հետաքրքրուած է ցուցահանդէսով, որովհետեւ իրենց համար նորութիւն չէ թրքական արդիւնաբերութեան պատմութիւնը... Այս նկատումով իսկապէս ծիծաղելի է ցուցահանդէսի ծրագրին յղացումը, ինչպէս հասկցած են իրենցմէ շատերը: «Իւսթիւմիւզէ կիւլիւյօրլար», կ'ըսէր քովս կեցող Թուրք մը իր ընկերոջ:

Ամբողջ ցուցահանդէսը պատկերը չէ միայն Թուրք ճարտարարուեստի ողբալի կացութեան, այլ մանաւանդ պատմութիւնը ժողովուրդի մը որ հակառակ հարիւրաւոր տարիներու պետական կեանք եւ բնական հարստութիւններ ունենալուն, իր ամբողջ գոյութեան ընթացքին թեւերը ծալլած նստեր յօրանջեր է եւ ոտքի ելեր է միայն ջարդելու կամ աւերելու համար, մինչդեռ իր հարեւանները, որոնց հետ մրցիլ կ'ուզէ այսօր, աշխատեր են յարատեւօրէն: Այս ցուցահանդէսը հաւանաբար բացասական արդիւնք պիտի տայ: «Ո՞ւր է եղեր Թուրք ճարտարարուեստը», կ'ըսէր անգլիացի երիտասարդ մը իր բարեկամին, չկարենալով զսպել իր խնդուքը, «Այս մարդիկը գաղափար ո՞ւնին մեր ճարտարարուեստի մասին»...

Ֆէսերը գլխարկի կը փոխուին, սակայն Թուրքը կը մնայ հոն ուր էր 1914ին, 1900ին կամ 1800ին: Հայ ժողովուրդը իր ներկայ վիճակովն իսկ այս տեսակ ցուցահանդէսներու լաւագոյնը կրնայ սարքել, եթէ միայն մեր հայրենիքի այսօրուան վարիչները քիչ մը տարբեր ուղղութեան հետեւէին:

Այսպէս մտածեցինք քանի մը Հայեր՝ երբ արդէն «Գարա Տենիզ»ի արիւնոտ դրօշակը մեր ետին էր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ո՞Վ ԳՏԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն.— Նորվէկիացի գիտնական մը Ուաշինկթընի Սիօքան քաղաքին մօտ ժայռի մը վրայ գտած է արձանագրութիւններ, որոնք ցոյց կուտան թէ 1010 թուականին 24 հոգինոց արշաւախումբ մը՝ բաղկացած այրերէ, կիներէ եւ մէկ երախայէ, գրեթէ ամբողջութեամբ բնաջնջուած են Հնդիկներու կողմէ:

Այս արձանագրութիւնը կը ցուցնէ թէ Քոլոմպոսէն չորս դար առաջ Ամերիկա գտնուած էր արդէն:

ՀԱՅՐ ՄԸ ՈՂՋ ՈՂՋ ԿԸ ԹԱՂԷ ԶԱՒԱԿԸ

Երկու տարի առաջ Պելկրատի մէջ անհետացած էր 10 տարու տղեկ մը՝ Միշէլ Քուրսան: Ոստիկանութիւնը վերջերս երեւան հանած է յիշեալին մարմինը եւ կատարուած դիազննութենէն հասկցուած է որ պատանին ողջ ողջ թաղուած էր:

Տղուն հայրը հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ Միշէլ զէնքով խաղացած ատեն սպաննած էր իր կրտսեր եղբայրներէն մէկը: Վիշտէն խենդեցած, հայրը, որուն կրօնական զգացումները թոյլ չէին տար արիւն թափել, կապեց Միշէլը, փոսի մը մէջ նետեց զայն եւ վրան հողով ծածկեց:

ԱՐԻՒՆԸ ՀՈՍԵՑԱՒ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

23 տարեկան Դաշնակցական երիտասարդ մը կը սպաննուի 20 հոգինոց խմբակի մը կողմէ, աթոռներու հարուածներով

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն) ԱԹԷՆՔ, 29 Յունիս

Աննախընթաց ոճիր մը գործուեցաւ Յունիս 27ին Աթէնքի արուարձաններէն Փիքսի կայանին մէջ: Ոճիրը գործուած է 20 հոգինոց ռամկավար-հնչակ-հօկ խմբակի մը կողմէ: Զարաբախտ զոհը, Սեբաստացի 23 տարեկան Դաշնակցական երիտասարդ մըն է, Մարտիրոս Դարբինեան:

Ատենէ մը ի վեր խուլ պայքար մը կը տիրէր Սեբաստացիներու հայրենակցական միութեան եւ նոյն քաղաքին պատկանող քանի մը վարձկան պնակալէզներու միջեւ:

Այս վերջինները նախորդ կեդր. վարչութենէն վաւերացուած հայրենակցական միութիւնը նկատելով իբրեւ Դաշնակցական, աղտոտ միջոցներու կը դիմէին անոր դէմ:

Առաջին օրերուն միութիւնը բնաւ ականջ չկախեց, անգիտանալով քանի մը խլէզներուն գոյութիւնը: Անոնք, սակայն ապաւինած «Ցաղթանակ»ի խառնակիչ եւ անբարոյ խմբագրին, վերջերս սկսան մէկ կողմէն շինծու հանրագրութիւններով կասկածի տակ դնել միութեան օրինականութիւնն ու միւս կողմէ ալ գրգռել գաղթակայանին մէջ իրենց համակիր եւ կիսավայրենի քանի մը հնչակեան փանջունիներ:

Անմիջապէս ըսենք որ Վ. Ջէյթունցեանի քուրջի կտորը մեծագոյն պատասխանատուութիւնն ունի կայաններուն մէջ ատենէ մը ի վեր տիրող եղբայրատեաց պայքարներուն մէջ: Դանօթ մատնութիւններէն եւ ձերբակալութիւններէն վերջ, այս թերթը ո՛չ մէկ միջոցի մէջ խտիր չդնելով, աշխատեցաւ միշտ վառ պահել կիրքերը:

Մարտիրոս Դարբինեանի սպանութեան պատասխանատուութիւնն ալ կը ծանրանայ այս թերթին վրայ:

Մամուլին մէջ սկսած պայքարը կը շարունակուէր նաեւ կայանին մէջ, սրելով վայրենի բնազդները:

Յունիս 27ին, քանի մը «պլօքճի»ներ (ռամկավար-հնչակ-հօկ) վիճաբանութեան կը բռնուին Սեբաստացի երիտասարդի մը՝ Վարդեվառին հետ, հայրենակցական խնդիրներու շուրջ: Քիչ յետոյ վէճը կռուի կը փոխուի, որու ընթացքին «պլօքճի»ները բազմապատկուելով կը յարձակին Վարդեվառին վրայ:

Նոյն պահուն պաղպաղակ ուտելով զբաղած էր տարաբախտ զոհը, ընկ. Մարտիրոս Դարբինեան: Կը փորձէ միջամտել, արգիլելու համար յարձակումը իր ընկերոջ վրայ, եւ ահա «պլօքճի»ներէն քսան հոգի յարձակելով իր վրայ, աթոռներու տեղատարափ մը կ'իջեցնեն: Ոչ ոք օգնութեան կը հասնի, քանի որ կիրակի էր եւ ամէն մարդ պտոյտի գացած:

Յարձակողներէն մէկը՝ առիթէն օգտուելով աքացիի ուժեղ հարուած մը կուտայ երիտասարդին կենսական մէկ մասին եւ մարած վիճակի մէջ գետին կը ձգէ զոհը: Այդ վիճակին մէջ վրան կը յարձակի Սսեցի Հաճի կիսավայրենի մը (շօֆէօր) եւ աթոռի քանի մը հարուածներով կը վերջացնէ տարաբախտ զոհին գործը:

Ոստիկանութիւնը կը հասնի շատ ուշ եւ կը ձերբակալէ ոճրագործներէն քանի մը հոգի, որոնք կը մնան ամենախիստ հսկողութեան տակ:

Դէպքին առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, «Ցաղթանակ»ի ցաւագար խմբագիրը պարզապէս ինքզինքը կ'ամբաստանէ, խեղաթիւրելով դէպքերը:

Դէպքին յաջորդ օրը երեկոյեան դէմ, կայանին մէջ, հնչակեան շէֆ՝ եւ նշանաւոր ջղագար մը, Աշոտ Եսայեանի տան մէջ արտակարգ ժողով մը կը գումարեն Փիքսի հնչակեանները, եւ կ'որոշեն դիմել Մալլըմեան եղբօր, որպէսզի կառավարութեան դիմէ ազատ արձակել տալու համար ոճրագործները:

Ձերբակալուածները ոստիկանատան մէջ խոստովանած են իրենց ոճիրը եւ յայտարարած են թէ սոյն փոխադարձութիւն մըն է Լիօնի մէջ պատահածին: Կը հետեւի թէ կանխամտածուած էր սպանութիւնը:

Տարաբախտ ընկերոջ երկու մեծ եղբայրները, Յակոբ եւ Աբրահամ կը գտնուին շատ ծանր վիճակի մը մէջ: Բժշկական քննութիւնները ցոյց կուտան որ անոնք իրենց յուզումէն ջղային ցնցում ունեցած են եւ հետեւաբար կը կարօտին յատուկ խնամքի:

Ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ հանդիսութիւններով: Ներկայացուցիչներ ղրկած էին բոլոր արուարձաններու Հ. Յ. Դ.եան կոմիտէները:

Շուտով կը հաղորդեմ ոստիկանական քննութեանց վերջնական արդիւնքը:

ՄԱՐԳՈՒՍ

ՃԱՄԲՈՒՆ ԽԱՉԸ

Մեծ անտառին մէջ թռչնակ մը կ'երգէ. գեղի՛ն են թեւերը, կարմիր է կուրծքը, եւ գլուխը կապոյտ: Մեծ ծառին գագաթին վրայ թռչնակ մը կ'երգէ:

Կանո՛ւխ, երբ թառեր է մեր տանիքին վրայ, երբ դեռ ես նոր կ'ընէի աղօթքս: Սիրուն թռչնակ, ի՛նչ կը փնտռես:

Անիկա ինծի անուշ խօսքեր ըրաւ, որքան վարդեր կան թուփին վրայ: Դրացի՛ս, եա՛ր մը գտիր քեզի համար, որպէսզի սիրտդ բերկրի:

Ես տեսայ, ճամբուն խաչին մօտ, երկուշաբթի, գեղեցիկ աղջնակ մը, ինչպէս են սուրբերը: Կիրակի, պատարագ տեսնելու պիտի երթամ, որպէսզի նորէն տեսնեմ հրապարակին վրայ:

Իր աչքերն են պայծառ, աւելի քան ջուրը սկիհին մէջ. իր ատամները, անարատ ու սպիտակ, աւելի վճիտ են քան մարգարիտները:

Եւ իր ձեռքերը, եւ իր այտերը թարմագեղ, աւելի ճերմակ են քան կաթը, որ կը հոսի սեւ ամաններու մէջ: Ա՛խ, դրացիս, եթէ տեսնէիք, կը սիրահարէիք անպայման:

Եթէ ես հազարներով ոսկի ունենայի, որքան ունի [illegible] լէքի մեծատունը, ա՛խ, եթէ ես ոսկի հանք մը ունենայի, [illegible] եալ, առանց այդ գեղանի աղջկին, ես աղքատ պիտի [illegible] րէի ինքզինքս:

Եթէ դրամս սեմին առջեւ փոխան կանանչ պտերներու ոսկիէ ծաղիկներ բուսնէին, եթէ անոնցմով իմ պարտէզս լեցնէի, ամէնքը ոչինչ կը համարէի առանց իմ սիրուհիիս:

Ամէն բան իր օրէնքը ունի. — ջուրը կը հոսի աղբիւրէն, ծովը կ'անցնի հովիտին խորքէն, կրակը կը բարձրանայ դէպի երկինք:

Աղաւնին կ'ուզէ բոյն մը պզտիկ ու գոց, մեղուն՝ ծաղիկ մը, հոգին՝ դրախտը, իսկ ո՛վ իմ սիրականս, կ'ուզեմ քու սիրտդ:

Ես պիտի երթամ ամէն երկուշաբթի առտու, ծունկերուս վրայ, ճամբուն խաչին, ես պիտի երթամ այդ նո՛ր խաչին, [illegible] անուշիկ եարո՛ջս սիրոյն:

Թարգմ. Շ. Ն.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏԻՆ ՄԷՋ

Նոյնութեամբ կը հրատարակենք հետեւեալ նամակը, որ գրուած է Նոր Նախիջեւանի շրջանի հայկական մէկ գիւղէն։ Ընտանեկան նամակ մըն է, բայց ի՛նչքան կենդանի գաղափար մը կուտայ տիրող կացութեան, մանաւանդ գիւղացիներու յուսախաբութեան մասին։ (Աւանդական բացատրուած են օտարոտի բառերը)։

«Հիմա ալ գրիմ մեր մաշ... առաջուան պէս որը չոլն է, ...վերը առած, սեմյաֆիայով(1), ...հանով(2), կեցիլէ. որը ալ սա...խտան կեշտայ տոօկով(3), ...կուքայ, ապրանքներուն ...խօվայ(4) կը թէմուս...նէ, որն ալ ալուրով առուտուր ...նէ, փայց ալուր աղալու հնար ...քայ, օչէրէտով(*) ամիսը մէմը ...րա կուքայ, անոր համար կե...րուս մէջ ցորեն ծախելու աեթ ...քայ։ Անոր համար չիքայ, որ ցորենը մանէթ եւ մանէթով ...քսան քապիք է փութը, առփան՝ ...քսան քապիք ու չափութը(5) ...քսան քապիք. համա ալուր ...ծախենը երկու մանէթով ...քսան քապիք է փութը, փութէն ...ալ քսան հինգ-քսան վեց փունթ ...կ'ըլլայ։ Մեր ծախելու պա...նըն ալ սիվոնքին չոտ։ Հապա ...մեր պիտիկը կնելու լանքը, ...մեր ծախելու պանը վըտե՞ս կը ...այ. առաջ ցորենը կը ծախէինք ...մանէթ, առփան՝ վացուն քապիկ, ...փայց սէնաքին(6) ալ քսան հինգ քապիք էր, չինըլին էղիլէ մանէթով քսան հինգ քապիք։ Սալթը ...չէ. Ռապօչիին(7) ձեռքէն է...ած պանը, որն որ մեզի կեղացիին ...պշի(8) պէտքինը պիտիկ է, ամէնը ատպէս է։ Աչորլը կեղացին զօքտիլ եւ ռապօչին ալ առաջուան վէնկիններուն պէս պան ...է, ութը սահաթ կը պանէ, անկից վերջը կոնակին վրան կը պառկէ. փայց կեղացիինը ինչ սահաթը պէնի է, ինչ քիշերը. ինչ տօնը, ինչ կիրակին. վրանըը աղտոտ եւ պատռտած, աչքերը ճըպռոտ, միայն կասուի «ռապօչի-քրեսթ...խանքի(9) վլաստ(10), փայց քրեսթիաննին(11) չիքայ, միայն ...ռուն է։

Մեր կեղը չինտըլս քամուն(12) փաղթի(13) չիքայ. կան մէկ-երկու-ժէքատըմ, անոնք ալ վա...խնալէն կեցած ին. մէքատը

(*) Վայրի խոտ։

Մայպալըին պապուճանն է, մէկ-երկու համըմ ալ ուրիշ. անոնք ալ գործի չին. չէշիթի(14) համար կապըին չոտ։ Մեր Շողան ճիճային երիկն ալ՝ Ամիրա եղնան սէլսավեթի(15) պըռիծիթաթէլ(16) է եւ ժողովուրթը հաւնիլէ, ուրիշ շայքա(17) չիքա, որոնք որ շայքա ունէին, ամէնքը կեփէվու(18) փակուիլ ին. կեփէվու ասածդ ալ առաջուան վաստոկն(19) է. նոմայ(20) մաշտ կայ փակւած. շատն ալ քամուն ին, որն որ առաջ կեղացիին կոնակին կաշին կը քեշթէին։ Խամութի զաւեաուշչի(21) Մելքոնին Կարապետին Մնացականը քանի հազարներ կերաւ ու փակուեցաւ. Նարա ախփար Սէռոկէյը— ան ալ հոն է. Մէքամ ալ Նիկողոս Քալաթուզով, մէքամ ալ Թաթիյոս Ծառուկով, ամէնին կրիմը, շատ նոմայ է... կածիին փառթին. ալ վաստոկ նստած է ու փատսուտ(22) պիտ էշտայ։ Այ՞քան ատենէ աս մաղթիքը մեր կեղացուց տապկեցուցին. որին կնկանը կը փակէին, որին մօրը կը փակէին. մեր հայ կեղերուն մէջը ան փառթիային չարած պանը չեղաւ. աս ես կը կրիմը, պան չէ, նացա արած պանը կիր-կրոց տղան քոնէ մէկ-երկու ամիս նստէ կրէնը, մօժըթ պիթ(23) կը խասէ։ Շինտըս աշթըլս ամէն գործին վրան հաւսարակ որին կուզէ, նարա կը տնէ, փայց նացա էղած քէնը, չէ՛, հաւսարակ չիքար. մանտռ տըղաք ու աղչիկ-կինմաշթիք կեղին մէջը տէր էին, պան հասկցած մաշթը իրաւմունք չունէր կալաճի անելու, եա չէնէ պօռնին երեւնալու։

Մեր կեղն ալ կուզէին հօ՞կ կասին ի՞նչ կասին-չթէ ատ պանէն պան ալ, փայց ռազնակլասի(25) էղաւ ու չպացւեցաւ։ Բնախշվանին մէջինն ալ չոխտան հոքւոցն հանքուցելոց էղիլ է. ասոնց խօսքն է նոմայ, շամաթա շատ կը հանին, փայց գործ չիքա, քամի քշողին...

(1) Ընտանիք. (2) տաղաւար. (3) սայլակ, (4) հերթ. (5) եգիպտացորեն. (6) եղան, (7) բանւոր, (8) ընդհանուր, (9) գիւղացիական, (10) իշխանութիւն, (11) գիւղացի, (12) կոմունիստ, (13) համարեա թէ, (14) տեսակ, (15) գիւղական խորհուրդ, (16) նախագահ, (17) աւազակախումբ, (18) չէքան փոխարինող մարմին, (19) բանտ, (20) շատ, (21) վարիչ, (22) դատի տակ, (23) թերեւս, (24) գիւղապետարան, (25) անհամաձայնութիւն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՎԻԼՖՌԱՆՇԻ ՄԷՋ

Անցեալ կիրակի բարեկամի մը հետ այցելեցի Վիլֆռանշ (Լիոնէն մէկ ժամ հեռու)։ Լաւ գիւղաքաղաք մըն է գեղեցիկ պարտէզներով։ Տեղեկացանք թէ 25—30 տուն Հայեր կան, մեծամասնութեամբ Պրուսացիներ եւ Սեբաստացիներ։ Ընդհանրապէս կ'աշխատին մանածի եւ ճերմակ կերպասեղէնի գործարանները։ Կիները օրական 10—12, իսկ այրերը 18—22 ֆր. կը ստանան 8 ժամուան համար։ Գրեթէ բնակարանի տագնապ չունին։ Չկայ որ եւ է կազմակերպութիւն, ո՛չ ալ փափաք, թէեւ ձեռնհաս մարդիկ չեն պակսիր։ Այս առթիւ մտերմական ցերեկոյթ մը ունեցանք, աւանդական հիւրընկալութեամբ։

Վ. Շինական

ՎԻԷՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Վիէնի (Իզէր) Հայ Կ. Խաչը կազմակերպուեցաւ 1925 Դեկտ ի վերջերն եւ այսօր կուգայ հրապարակաւ ներկայացնել իր վեցամսեայ հաշուեկշիռը։

Հայ Կ. Խաչը ըլլալով անկախ մարմին մը, ունի իր ծրագիր կանոնագիրը, հետեւեալ յառաջադրութիւններով.— 1.- Սատարել Հայաստանի հայ ժողովուրդին պահանջներուն, 2.-Օժանդակել արտասահմանի հայ գաղթականութեան բազմազան պէտքերուն։ 3— Պայքարիլ ապազգայնացման վտանգին դէմ։

Իր ուժերու սահմանին մէջ, ընդառաջ երթալով Հայաստանի հիւանդանոցներու օժանդակելու գործին, Կ. Խաչը ուղարկեց 300 ֆրանք Բժ. Կամսարականին, որպէսզի յատկացնէ կարօտ հիւանդանոցի մը։

Ցետոյ ղրկեցինք նաեւ 300 ֆրանք Սուրիա, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, յատկացնելու համար որբերուն։

Այս առթիւ ստացանք Կաթողիկոսին օրհնութեան գիրը որ ծանօթ է գաղութին։ Իսկ երրորդ հոգը ստանձնեցին մեր անդամուհիներէն ոմանք, հաստատելով դպրոց մը մեր մատաղ սերունդին մայրենի դաստիարակութեան համար։ Գնեցինք 100-120 ֆրանքի գիրք, քարետախտակ, տետրակ եւլն.։ Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Վիէնի Հայ Ժողովրդական Լսարանի վարչութեան, որ սիրայօժար տրամադրած է իր սրահը, փոքրիկներու կրթութեան։ Մենք գոհ ենք արդիւնքէն, նկատի ունենալով դպրոցի սահմանափակ ժամերը։ Կային փոքրիկներ որ դեռ հայ գրել իսկ ծանօթ չէին, բայց այսօր կը գրեն ու կը կարդան։

Կը մտածենք մեր երկրորդ դպրոցը բանալ Սթրազիայի կողմը որպէսզի այն տեղի փոքրիկները եւս օգտուին եւ իբր Հայ մեծնան։

Որոշուած է կապ հաստատել Ֆրանսայի Բարեգործական Ընկերութեան հետ, գաղութիս զանազան պէտքերը հոգալու համար։ Նոյն ընկերութիւնը մեզի տրամադրած է Օր. Շափին, որ ֆրանսերէնի դասեր պիտի տայ մեր անդամուհիներուն։

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ.— ՄՈՒՏՔ.— Մուտքերէ՝ 110 ֆրանք, անդամավճարէ 212 ֆրանք, հանդէս-ներկայացումներէ՝ 706 ֆրանք։ Գումար՝ 1028 ֆրանք։

ԵԼՔ.— Դիւանական ծախք՝ 25 ֆրանք, ներկայացման ծախք՝ 161.90, դպրոցական պէտքեր՝ 119.60, Հայաստանի հիւանդանոցին՝ 300, Սուրիոյ որբերուն ղրկուած՝ 300, նոր ձեռնարկին ծախքը 36,80, սնտուկը պատրաստ, 84.70 ֆրանք։ Գումար՝ 1028 ֆրանք։

(ԿՆԻՔ ԴԻՒԱՆԻ)

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— Այստեղ «Քանդօնման»ին մէջ ունինք պզտիկ դպրոց մը, ուր կ'ուսանին 43 աշակերտներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն դասեր առնելով։ Հայերէնի հրաման առնելու համար բաւական աշխատանք թափած է տիկին Արմէն։

*** Ընկերական ժողովի մը մէջ, որոշուեցաւ երեք հոգինոց մարմին մը կազմել, որ պիտի բանակցի ուրիշ մարմիններու հետ, ֆրանքի փրկութեան համար հանգանակութեան կատարելու համար։

*** Սէն Շամօնի Հ. Յ. Դ. Ակումբ-գրադարանը բաց է հանրութեան համար ամէն օր ցորեկէ վերջը, ժամը 2էն մինչեւ 10։

Գ. Օ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր աշխատակիցներէն գրել թուղթին մէկ երեսը միայն։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

56. ՕԹԷԼ ՏԻՒ ՍԷՆԱ (ՓԱՐԻԶ)

Փարիզի 6րդ թաղամասին մէջ, Լիւքսէմպուրկի պարտէզին կից, Օտէոնի թատրոնի մեծ շէնքին առջեւ կը բացուի Թուռնօն փողոցը, որուն 7 թիւը՝ Սէնայի պանդոկը՝ հայկական կայան մըն է, շուրջ 50 տնուոր։ Իւրաքանչիւրը տեղաւորուած մէկ սենեակի մէջ, որքան ալ ըլլան ընտանիքի անդամներուն թիւը։

Վեց յարկանի լայնանիստ այդ պանդոկը ունի 60 սենեակներ, որոնցմէ 55ը Հայերու ձեռքն է, 3ը Ֆրանսացի եւ 2ը Ցոյն։

Ցերեկուան որեւէ պահուն երբ այցելես պանդոկը, բնաւ չես զգար թէ անոր ներսը եռուն կեանք մը կայ։ Ամէն մէկը քաշուած իր սենեակին մէջ, դռները փակ, պանդոկին մէջ ու շուրջ կը տիրէ խաղաղութիւն, ո՛չ մէկ խճողում։

Բոլոր սենեակներու դուռը մէկիկ մէկիկ զարնելով, կը մտնեմ ներս։ Շատ քիչերը միայն խոհանոցի գործերով զբաղած գտայ, ու հազիւ մէկ քանի հոգի անգործ։ Ստուար մեծամասնութիւնը կար կը կարեն ձեռքով կամ մեքենայով։ Իւրաքանչիւր սենեակ փեթակ մըն է։

Սենեակները ամէն ինչ են։ Աշխատանոց, խոհանոց, ննջարան, հիւրանոց ամէն բան։ Կինը, լծուած գործի, քանի մը ֆրանք աւելի շահելու արդար ցանկութեամբ, սենեակը կը թողու անխնամ։

Իւրաքանչիւր ընտանիք միջին հաշուով 2-3 աշխատող ձեռքեր ունի. կիներ կան որոնք օրական մինչեւ 35-40 ֆրանք կը ստանան, նոյն իսկ աւելի, բայց, աշխատանքի սակաւութիւնը նկատի ունենալով, այդ օրական գումարի միջին սակը կ'իջնէ 20-25ի, համաձայն իրենց յայտարարութիւններուն։

Չտեսայ մէկ հատիկ ընտանիք ուր երկու ձեռք չաշխատին, երիկ-կնիկ որով. տուն կը մտնէ օրական 50-60 ֆրանքի չափ գումար մը, որ պարզապէս դրամագլուխ մըն է։ Պանդոկին կը վճարեն միջին հաշուով 250-300 ֆրանք։

Խնայասէր են։

Պանդոկատիրուհին նախ իր կատարեալ գոհունակութիւնը յայտնելէ յետոյ Հայերու կարգապահութեան, ընդհանուր մաքրութեան, աշխատասիրութեան մասին, աւելցուց թէ 3-4 ընտանիքներ, որոնք խեղճ եկած էին Փարիզ, 2-3 տարուայ աշխատանքէն յետոյ, իրենց ճակատներու քրտինքով դրամ խնայեցին, արուարձաններու մէջ տուներ գնեցին։ Ու ներկայիս ապրողներէն ալ 2-3 հոգի տրամադրութիւն ունին շուտով տուներ գնելու եւ դուրս գալու։

Ամուրիներն ալ եթէ գլուխ սեպենք, Օթէլ տիւ Սէնայի մէջ կ'ունենանք, 55 ընտանիք։ Մեծ մասով Պրուսայի շրջանէն են, մանաւանդ Մեծ Նոր Գիւղէն։

20—55 տարեկան ամուսնացած այրեր կան, որոնք կ'աշխատին Ռընօ, Սիթրօէն, Կազի եւ այլ գործարաններու եւ շինութիւններու մէջ։

20—35 տարեկան 11 ամուրի երիտասարդներ կան, որոնք նոյնպէս կ'աշխատին զանազան գործարաններու մէջ, օրական միջին հաշուով ստանալով 25—30 ֆրանք։

Կան նաեւ 16 որբեւայրիներ, որոնք մէյմէկ աղջիկ կամ մանչ ունին, ու թեւ տուած իրարու, առանց ուրիշին վրայ բեռ ըլլալու կ'ապրին։ 1—14 տարեկան 10—15 մանչեր կան, ու 1—25 տարեկան 26 աղջիկներ, որոնք կը գործեն։ Ընտանիքի մը երկու զաւակները (մանչ) 11—13 տարեկան դրուած են գիշերօթիկ վարժարան. կան նաեւ ուրիշներ։ 5—6 մանչեր իբրեւ ցերեկօթիկ կը յաճախեն ֆրանս. վարժարան։

Նոյնպէս դպրոց կը յաճախեն 9ի չափ հայ աղջիկներ։

Օթէլ տիւ Սէնան փոքրիկ հայկ. աւանի մը վերածուած է։

Առաջին անգամ այս պանդոկը բնակած են հայ ուսանողներ. իսկ 1922ի Հոկտեմբերէն վերջ Իզմիրի եւ Պոլսոյ գաղթականները լեցուցած են զայն, օգտուելով կերակուր եփելու եւ լուացք ընելու դիւրութիւններէն։

Շահարունի

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան աթլեթիք մրցումները տեղի պիտի ունենան 1 Օգոստոս կիրակի օրը։ Բոլոր աթլեթներէն կը խնդրուի արձանագրուիլ եւ փորձերու համար ամէն կիրակի առաւօտ երթալ փարք Սէն Մորի Սթատ Օլէմփիքը (Պասթիյի կայարանէն)։ Մուտքը միութիւնը կը վճարէ։ Շոգեկառքը կը մեկնի ժամը 9ին։ Իսկ Զորեքշաբթի իրիկունները 6էն վերջ Սթատ փօրթ Տօրէ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԴՐԱՄՆԵՐԻՍ ՀԱԻԱՔԱԾՈՒՆ

Ա.

Ժամբորդական պայուսակիս վրայ նստած, լուսամուտից դուրս էի նայում. երկնքի մի կտոր էր երեւում այնտեղից, շրջապատուած բազմաթիւ ծխնելոյզներով։ Տարօրինակ խաղաղութիւն էր տիրում։ Ինչո՞վ պարապել արդեօք,— մտածում էի մի տեսակ անփութօրէն։ Ցիշեցի դրամներիս ալբոմը, որ վաղուց մոռացուած մընացել էր պայուսակիս անկիւնում։

Երկար կեանք չունի նա, սակայն հարուստ է իր բազմազանութեամբ։

Սկսեցի մտքով թերթել էջերն հաւաքածոյիս. աշխատում էի մտաբերել թէ ո՞րը որտեղից եմ ձեռք բերել, ի՞նչպէս գտել։ Եւ ահա կամաց կամաց նրանք կատարելապէս զբաղեցրին ինձ։

«Թէ ինչպէս եղաւ, որ ես ընկայ Պարսկաստան, ինքս էլ չգիտեմ, սկսեց խօսել ցարական մի հարիւրանոց։ Կօզակների մի գունդ կանգնած էր այդ ժամանակ Ատրպատականի սահմաններում։ Ցիշում եմ մի օր իմ տէրը, որ երիտասարդ, նորաւանդ ու վառ երեւակայութեամբ մի սպայ էր։ Հանեց ինձ կաշուէ դրամապանակից ու յանձնելով իրեն ծառայող զինուորին ասաց.

— Մանրիր շուտով.

Լսում եմ, պատասխանեց զինուորը, արագ մտցնելով ինձ իր բլուզի գրպանը ու կոճկեց վրան։

Վախից ծալծլել, կուզ էի եկել մնացել նրա նեղլիկ գրպանում։ Ի՞նչ էր նշանակում արդեօք «մանրիր շուտով»... Եւ յիշեցի շատ դժբախտ. դէպքեր ընկերներիս կեանքից, որոնց մասին իմ հին տէրերը ծիծաղելով պատմում էին, թէ ինչպէս մի հարիւրանոցով վառեցին ծխախոտը Մադուսեայի, կամ ինչպէս մի ամբողջ կապոց իմ թշուառ ընկերներից նետեցին վառարանի կրակի մէջ « քո սիրոյ համար Մոսկուայ» կամ «Ցուսեայ» նախադասութեան բացականչութեամբ... Եւ նրանի տուի այն բոլոր մեծ ու փոքր եղբայրներիս, որ բախտ են ունեցել այնպիսի տէրերի մօտ ընկնելու, որ նրանց երկաթեայ սնտուկների մէջ դրած, գաղտնի կողպէքներով ամուր փակուած, իրենց հետ պըտըտեցնում են ամէն տեղ եւ միշտ անձնական մահճակալի տակ են պահում։ Ինչքան երջանիկ են նրանք...

— Մանրիր շուտով, գոռաց մէկ էլ սպան եւ մենք արագ-արագ դուրս եկանք։

Բաւական քալեցինք, քալեցինք ու վերջապէս կանգ առինք։ Երկար ու բարակ խօսակցութիւնից յետոյ, որ ես չհասկցայ, զինուորը հանելով ինձ իր գրպանից, տուեց մի այլանդակ ծերուկի, (այստեղ նորից վախ զգացի), իմ փոխարէն նա ստացաւ փայլուն, զնգալնգուն, մեծ ու փոքր մետաղներ, որ կարծեմ էլի դրամներ պէտք է լինէին ու հեռացան։ Ես մնացի իմ նոր տիրոջ ձեռքին, որ երկար տնտղելուց յետոյ, ինձ տեղաւորեց մի մեծ արկղի մէջ, ուր ես գտայ ինձ նման շատ շատերը։ Երկար մնացինք մենք այդ արկղի մէջ փակուած։ Երբեմն երբեմն մեր այլանդակ տէրը հանում էր մեզ, իր կարմիր հինացած մատներով զգուշութեամբ հաշւում մեր զատ-զատ կապած կապոցները ու գոհունակութեամբ ժպտալով ասում.— «Այդպէս, ձեր գինը դեռ շատ կը բարձրանայ» եւ նորից փակում արկղի մէջ։

Թէ ինչքան մնացի ես այդտեղ, չգիտեմ. միայն յիշում եմ, որ մի օր էլ ծերուկը հանելով մեզ, բոլորիս, քթի տակ հայհոյելով ու անիծելով, ծախեց մի վաճառականի։

Այնուհետեւ շատ ձեռքէ ձեռք անցայ ես եւ զգում էի, որ քանի գնում պատիւս ընկնում է։ Զանազան արհամարհական բացականչութիւններ էի լսում իմ հասցէին։

— Այդ ի՞նչ է որ, ասում էր մի օր մի ուսուցիչ, ես շուտով իմ սենեակի պատառը դրանցից պիտի շինեմ։

— Օ՛, այժմ դրանց փութով ես ծախում, փութը հինգ շահի։

Մի անգամ էլ մի մշակ վրաս կարդին թքելուց յետոյ,— «ա՛յ, դու սրիկայ, այդպէս կը ջախջախեմ գլուխդ»։ Հասկցայ, որ խօսքը նորին կայսրութեան էր վերաբերում...

Վերջապէս մի օր էլ, չգիտեմ թէ ինչպէս, ես ընկայ այս գրքի մէջ եւ իմ նոր տիրուհին ինձ ձեզ հետ միասին բերել Եւրոպա։ Ի՞նչ է կատարւում հիմա մեր երկրում... ասում են իբր թէ նա այժմ կոչւում է Ռուսա. յատուկ նշանաբան, փողոցի, ջրի, խելքի, հացի, բարոյականութեան բացակայութեան պատճառով։

Ասում են, որ այժմ մեր երկրում «չ» տառը ամէն բառի հետ է գործածւում թիւ 18 յօդւածի հիման վրայ, չըխդ, որ նշանակում է չխօսես գլուխդ կը կտրեմ. կարճ եւ ազդու։ Բայց կան եւ երկար բառեր. չըգարատցորմկտարկօմ (Գարեգինի արտի ցորենը մկները տարան... «կօմ», հասկացէք ինչպէս կ'ուզէք)... չասուիկոկո, չանտնխոտ... եւայլն եւայլն.

Ասում են, որ մեզ մօտ հիմա եղանակները այնքան են տաքցել, որ էլ ոչ մի սառնամանիք. այնպէս որ մարդիկ ուղղակի առանց հագուստի են ման գալի։

Ցետոյ ասում են նաեւ, որ ինձ վրայ շուտով Կիրիլ անունը պիտի տպւի...»

— Ես լոյս աշխարհ եկայ 1919ին։ Գեղեցիկ էի, կանաչաւուն յատակին վրայ բաց յասմիկի գոյներով։ Երկու թեւաւոր վիշապներ վերի անկիւնից կատաղած դուրս էին պրծել։ Անվերջ պտտւող տիեզերքի ոսկեգոյն անիւի առաջ նստած էր գեղատի մի հարս իր ճախարակի կողքին, երկար ու բարակ թելը ձեռքին, ժպտադէմ ու երջանիկ։— Խօսողը հայկական 250նոց բուբլին էր։

(Շարունակելի) ԼԱՍ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՅՕԼԷԹ ԿԻԳՍԸՆ, որ Մուսօլինիի վրայ մահափորձ կատարած էր, բանտէն հանուելով Հռոմի յիմարանոցը փոխադրուեցաւ։

եւս նոր թղթադրամ հանելու պէտք չպիտի ունենանք: Մեր դրամագլուխը պահելու համար պէտք է զեղչենք տուրքերը: Մ. Նահանգներուն մէջ եկամուտի տուրքը 25 առ 100ի զեղչուեցաւ եւ պետական հասոյթները 40 առ 100 աւելցան: Պարտամուրհակներու փոխանցման տուրքը պէտք է կրճատել եւ 3,000,000,000 ֆրանք մէկդի դնել գլխաւճարի համար:»

Երբ ատենախօսը վերջացուց, խլացուցիչ ծափեր տեղացին կեդրոնէն եւ աջակողմէն, շատ դէշ ազդելով Պոլանի եւ Քայեօի վրայ: Երբ նիստը վերսկսաւ, քանի մը երեսփոխաններ առաջարկեցին փակել վիճաբանութիւնները: Թառտիէօ ուզեց խօսիլ: Վարչապետը յայտարարեց՝ «Պէտք է որ այս երկրին եւ արտասահմանի մէջ գիտնան թէ Ֆրանսա ունի կառավարութիւն մը որ կը վայելէ մեծամասնութեան վստահութիւնը, եթէ ոչ, պէտք է ուրիշ կառավարութիւն մը կազմուի շատ շուտով»:

Որոշուեցաւ վիճաբանութիւնները շարունակել գիշերը:

Թառտիէօ պահանջեց որ Ֆրանսա չվաւերացնէ Ուաշինկթընի համաձայնութիւնը առանց կարգ մը նոր պայմաններ դնելու: Խօսեցաւ նաեւ Պլում, պատասխանելով Քայեօի քննադատութիւններուն: Հինգ բանաձեւ ներկայացուած էր, որոնցմէ երկուքը միայն քուէի դրուեցան, մէկը՝ ընկերվարական, միւսը՝ ձախակողմեան խմբակցութեան կողմէ տրուած: Այս առթիւ նորէն վիճաբանութիւններ կատարուեցան: Քայեօ վճռապէս հարց դրաւ որ կա՛մ մասնագէտներուն ծրագիրը ընդունին, կամ ընկերվարականներուն: Պահ մը բորբոքելով արտաքին փոխառութեանց վտանգներու մասին յայտնուած վախերէն, պոռաց, «Ապուշի տե՞ղ դրած էք զիս, ես գործս գիտեմ: Գիտեմ սակարկել սեղանաւորներուն հետ: Արտաքին վարկերը անհրաժեշտ են, ֆրանքը ամրացնելու համար: կա՛մ պիտի ստանամ այդ վարկերը, կամ կը ձգեմ կ'երթամ»:

Վերջապէս բանաձեւերը քուէարկութեան դրուեցան, եւ 247ի դէմ 269 ձայնով ընդունուեցաւ ձախակողմեան բանաձեւը, որ վստահութիւն կը յայտնէ:

Ժողովին յաջորդ նիստը պիտի գումարուի Հինգշաբթի:

Սուրիոյ կռիւները

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ ֆրանս. զինուորները գրաւած են Աքրունը, Ճէպէլը Տրիպոլի մէջ: Ապստամբներու վարիչ Շէյխ Անիզի անձնատուր եղած է: Մեծ թիւով ուրիշներ ալ կը յանձնուին ֆրանսական իշխանութիւններուն: Դամասկոսի մէջ կացութիւնը անփոփոխ է:

Հելլէն նոր դահլիճը

Զօր. Փանկալօս երկար ատեն վարչապետ փնտռելէ յետոյ, վերջապէս համաձայնեցաւ այդ պաշտօնը տալ Քորֆուի նախկին երեսփոխան Պ. Զավիցիանօսի: Զօրավարը այս վերջինին հետ տեսակցեցաւ քաղաքական բոլոր հարցերու մասին եւ ամէն կէտի մէջ համաձայն գտնուեցաւ անոր հետ:

Պ. Զավիցիանօս կը մտածէ բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ միացեալ դահլիճ մը կազմել: Փարիզէն Աթէնք հասաւ Վէնիզէլօսի որդին Քիրիաքօս Վէնիզէլօս, եւ տեսակցեցաւ նոր վարչապետին հետ, որ դեռ կը բանակցի կուսակցութիւններուն հետ:

Նոր դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջ, Սահմանադրութիւնը պիտի հրատարակուի եւ նոր ընտրութեանց թուականը պիտի որոշուի: Մամուլը նպաստաւոր կերպով կ'արտայայտուի:

Իթթիհատականներու դատը Էնկիւրիի մէջ

Իզմիրի անկախութեան դատարանը հարցաքննեց նախկին ելմտական նախարար Ճավիտ պէյը՝ մահափորձին մէջ Իթթիհատի մեղսակցութեան մասին:

Ճավիտ պէյ եւ միւս իթթիհատական պետերը պիտի դատուին Էնկիւրիի մէջ:

Այս ձեւով դատավարութիւնը երկու մասի պիտի բաժնուի. մէկը՝ Իթթիհատականներու դատը՝ որ տեղի պիտի ունենայ Էնկիւրիի մէջ. միւսը՝ Իզմիրի մէջ, ուր սկսուած դատավարութիւնը կարելի է վերջացած նկատել:

Անգլ. նաւատորմը Ադրիականի մէջ

Անքոնայէն կը հեռագրեն թէ Միջերկրականի անգլիական նաւատորմը՝ ծովակալ Ուէյսթօլի հրամանատարութեամբ Մալթայէն յիշեալ նաւահանգիստը հասաւ: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուեցաւ եւ թնդանօթներ արձակուեցան: Ծովակալը այցելեց Քաղաքապետին:

12 ամսուան մէջ ութը զաւակ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Թրքուհի մը երկու մանչ եւ երկու աղջիկ ունեցած է: Տարի մը առաջ, ճիշտ նոյն օրը յիշեալ կինը նմանապէս երկու մանչ եւ երկու աղջիկ ծնած էր:

Անգլիական հիւրեր Ֆրանսայի մէջ

Իրաքի թագաւոր Ֆէյսալ առջի օր Փորթ Սայիտի ճամբով Մարսիլիա հասաւ: Իրեն կ'ընկերանան թիկնապահը Թահսին Գատրի եւ անձնական քարտուղարը Հայտար փաշա: Գահաժառանգ իշխան Էմիր Ղազի եւ Լոնտոնի դեսպան Ճաֆէր փաշա Մարսիլիա եկած էին դիմաւորելու համար թագաւորը, որ քանի մը շաբաթ պիտի մնայ Վիշի:

⁂ Փարիզ հասաւ նաեւ Սուրիա-Լիբանանեան պատուիրակութիւն մը, բաղկացած վեց կրօնապետներէ եւ վեց երեւելիներէ, իւրաքանչիւրը մեծ քաղաքէ մը: Ասոնք ներկայ պիտի ըլլան Փարիզի մզկիթին բացման արարողութեան:

⁂ Փարիզ հասան նաեւ Մարոքի սուլթանին շքախումբը եւ բազմաթիւ խոշոր երեւելիներ: Սուլթանը կը հասնի շուտով:

Մզկիթի բացումին ներկայ ըլլալու համար Թունուզի պատուիրակները կը հասնին այս իրիկուն:

Պոլսոյ թղթատարը

Երեքշաբթի օրէն ի վեր ո՛չ թերթ, ոչ ալ նամակ կուգայ Պոլսէն: Վերջին թերթերուն թուականն է Յուլիս 1: Շատեր Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ վերջին ողողումներուն կը վերագրեն այս ընդհատումը. բայց թերեւս ուրիշ պատճառներ ալ կան:

ՀԱՅԻՆ ՔԻԼՈՆ 2 ֆր. 60ի պիտի ծախուի 15 Յուլիսէն սկսեալ:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի առաջին տարին:

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Գէորգ-Չաւուշ խումբի ժողովը՝ այսօր Կիրակի գիշեր ժամը 9ին Ռոստոմի սրահը 131 Fbg. du Temple.

Հ. Յ. Դ. կուսակցական դասընթացքը 15 Յուլիս հինգշաբթի օրը Café du Metro, մէթրօ O'déonի դիմաց: Այն ընկերները որ կը փափաքին հետեւիլ դասընթացքներու թող փութան արձանագրուիլ ցանկը փակուելէ առաջ:

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ և շրջանի «Ռազմիկ» Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.ին, 40 ռիւ Պէլվիլ:

"ԲՈՒԺԱՆՔ,,

Լոյս տեսաւ ԲՈՒԺԱՆՔ բժշկական-առողջապահական ամսագրին առաջին թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր նպատակը՝ ԲՈՒԺԱՆՔ, Առողջապահական պատուիրաններ իբր բարոյագիտութիւն՝ ՏՕՔԹ. ՀԷՐԻՔՈՒՐ, Աշխատանքի հիւանդութիւններ եւ գործաւորին առողջապահութիւնը՝ Բժ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Թոքախտաւոր շուշանիկը՝ Բժ. Ա. ԱԲԷԼԵԱՆ, Ձգին՝ Բժ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ, Մարմնակրթութիւնը պարտականութիւն մըն է՝ ՏՕՔԹ. ՊԷԼԷՆ ՏԻՒ ՔՕԹՕ, Առողջապահութեան ըմբռնումը մեր նախնեաց քով՝ Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ, Թէ ի՞նչ պատմեց թրէբօնէմը՝ ⁂ Խ. Հայաստանի կարմիր խաչը՝ Բժ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ, Խնամեցէք ձեր ակռաները՝ Ա. ՔԻԹԱՊՃԵԱՆ, Ամսէ ամիս...:

Յղուած, նամակ, բաժնեգին եւլն. ղրկել հետեւեալ հասցէով՝ Dr. Krikorian, 126 Fbg. St. Denis. Paris (10).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ կնքահայրս Օննիկ Պալթաեան (Մէրտէկէօզցի), որ մօտաւորապէս 4 տարի առաջ Մարսէյլ եկած է: Տեղեկացնել Zadik Kaprielianի, Maison Chanudet, Cruas-Ardeche.

— Խարբերդցի Աննիկ Ոստիկեան կը փնտռէ Մարիամ Ոստիկեանը եւ ամուսինը Պիթլիսցի Մանուկ Սահակեանը, որոնք Հալէպէն Մարսէյլ եկած են վերջերս: Տեղեկացնել 11 Rue Yosé Frappa Hotel du Centre, St. Etienne (Loire):

— Սեբաստացի Գալուստ Սահակեան կը փնտռէ հայրը Յակոբ եւ եղբայրը Մուշեղ Սահակեանները, առաջինը Յունաստան եւ երկրորդը Պուլկարիա ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել N. E. R. 15, Bld. des Italiens Paris.

— Կը փնտռուի Խարբերդի Շէյխհաճի գիւղացի 19 տարեկան Պետրոս Պօղոսեանը, Պէյրութէն Ֆրանսա փոխադրուած որբերուն մէջ էր. մէկ տարի առաջ Gers նահանգը կը գտնուէր: Տեղեկացնել Kevork Der Karêkinianի, Hotel de Damas Marseille:

— Երուսաղէմի Պատր. փոխանորդարանը կը փնտռէ Ռոտոսթոցի Կարապետ Յակոբեանը, 35 տարեկան, ամուրի, որ 1922ին Փարիզ գալով կը բնակէր Rue Dupuytren 10: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել կամ Երուսաղէմ կամ Փարիզ Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան, 15 Rue Jean-Goujon.

— Կը փնտռուի ընիկ Եոզկատցի Լութֆիկ Փափազեան որ Յունաստանէն Ֆրանսա անցած է: Իր հասցէն կը խնդրուի հաղորդել Կաթող. Պատուիրակութեան, վերի հասցէով:

— Կը փնտռուի ընիկ Պոլսեցի Տիկ. Սիրանոյշ Փափազեան, ծնեալ Սանճաքճեան, 25 տարեկան, որ Մարսէյլ, իր ամուսնոյն ղերձակ Պ. Ս. Փափազեանի բնակարանէն հեռացած է եւ կարելի չէ եղած հետքը գտնել: Կը խնդրուի տեղեկացնել Մարսիլիոյ Հայ եկեղեցիին, 90 Rue Stanislas Torrents.

— Վարդան Մարգարեան կը փնտռէ Սարգիս Մարգարեանը՝ Զուղացի, որ 7 ամիս առաջ Պաղտատէն Ֆրանսա եկած է: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

ՍԱԿԱՐԱՆ

10 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	188	—
Տոլար,	Dollar	38	60
Մարք (ոսկի)	Mark	9	20
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	20	50
Թրք. ոսկի	» or	160	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատը	Léva	26	—
Տրախմի »	Drachme	43	50
Լիր » »	Lire	124	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	—
Զուից. »	Frc. Suisse	732	—
Լէյ 100 հատը	Ley	17	65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	——	—
» II	»	——	—
» III	»	——	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	——	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	10 շ.		20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ 1926
14 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 149 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ 70 ՏԱՐԵԿԱՆ ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՅ, ԱՔՍՈՐԷՆ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈՒԼԻՍ 14

Ամբողջ սերունդներ ոգեւորուած են այն տարեդարձով որ կը տօնուի այսօր Ֆրանսայի մէջ։

Այսօրուան համար, Յուլիս 14ը մաշած, քաղքենի տօն մըն է, ինչպէս կը պնդեն մանաւանդ կարմիրները։ Բայց 1789ին, իսկական յեղափոխութեան մը բոլոր սերմերը կը պարունակէր ան, ընդունակ ժողովրդային ալիքներ յարուցանելու, անհարթելու՝ վարիչները եւ վարակելու ամբողջ աշխարհը։ Անոր արձակած նշանախօսքերը շատ բան կորուսած են իրենց հարազատ արժէքէն։ Ազատութիւնը, հաւասարութիւնը եւ եղբայրութիւնը ծաղրանկարի վերածուած են այսօր։ Եւ սակայն, անոնք որ գրոհ տուին Պասթիյի վրայ, պատասխանատու չեն յաջորդներու մեղքերուն համար։ Իրենց շրջանին համար մեծագոյն ճիգն էր որ փորձեցին անոնք, եւ յաջողեցան։ Յաջողեցան խորտակել միապետութիւնը եւ ճեղքել աւատական-ազնուապետական մենատիրութեան պատնէշները, ասպարէզ բանալով նոր հոսանքի մը, որ մինչեւ այն ատեն շահագործման պատուանդան էր միայն։ Այդ հոսանքը ծանր անակնկալներ ունեցաւ իր ճամբուն վրայ, ունեցաւ եւ սայթաքումներ, բայց ինչ որ ցանած էր գաղափարական պայքարով եւ արիւնով, ներշնչում մը դարձաւ ընդհանուրին համար։ Ամբողջ 19րդ դարը կը սարսար Մեծ Յեղափոխութեան փոթորիկներով, եւ տակաւին վերջին խօսքը չէ արտասանուած, հակառակ լեռնակուտակ հատորներու։ Այսօրուան Ֆրանսայի մէջ անգամ, կան աւանդութիւններ որոնք այդ օրերէն կը մնան, իբրեւ փոշիներու տակ թաղուած մասունքներ, տժգոյն բայց առողջ։

Ինչ որ պատահեցաւ այնուհետեւ, մինչեւ պոլշեւիկեան պոռթկումը, յստակօրէն պարզեց Յուլիս 14ի արժէքն ու թերութիւնները։ Այսօր աշխարհը այն չէ ինչ որ էր 1789ին, բայց մարդկութեան խոշոր մէկ մասը տակաւին կարօտը կը զգայ այն շրջանի կայծերուն։ Եւ պետութիւններ կան որ անոնց կը պարտին իրենց գոյութիւնն իսկ։

Որքա՜ն տժգոյն է ներկայ Ֆրանսան, բաղդատելով Յուլիս 14ի երկունքին հետ։ Ծերացած եւ ուժասպառ, աւելի շատ իր անցեալ պատմութեամբ եւ իր աւանդութիւններով կը պահէ իր տեղը, իբրեւ առաջնորդող ազգ։ Քաղաքագէտներն ու սեղանաւորները իրենց ուժեղ դրոշմը դրած են անոր ճակտին. այն աստիճան որ, մարդիկ անհրաժեշտ կը գտնեն մասնաւոր օրկաններ հրատարակել, Հանրապետութեան կամ Յեղափոխութեան դասերը յիշեցնելու եւ տարածելու համար։ Միւս կողմէ տարրեր կան, որոնք տակաւին չեն մարսած պարտութիւնը եւ արքայական մականներ կ'երազեն։ Ու կայ հոսանք մըն ալ, որ կը ճգնի ռուսական պատուաստը տարածել։

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆրանսայի ժողովուրդը կը տօնէ Յուլիս 14ը, իբրեւ տարեդարձը իր յաղթանակին եւ վերածնութեան, կը տօնէ իբրեւ ազգային տօն։ (Այս տեսակէտէն նոյն ինքն Ֆրանսացի պոլշեւիկներէն դասեր առնելու պէտք ունին մեր կարմիր-կտուց աքլորները, որոնք կ'անարգեն Մայիս 28ը)։ Մեր տարագիր բազմութիւններն ալ, հակառակ իրենց դառն յուսախաբութեանց, սրտանց կ'ողջունեն այդ օրը, իբրեւ յիշատակը շարժումի մը որ լուսաւորեց նա՛եւ մեր խաւար կեանքը, եւ խանդավառեց ամբողջ երիտասարդութիւն մը։ Անոր ազդեցութեան տակ շունչ առաւ մեր հանրային գործունէութիւնը, մանաւանդ վաթսունական թուականներուն։ Եւ այս ժողովուրդը շատ աւելի մօտեցաւ Ֆրանսայի, քան արեւելեան ո՛ր եւ է ազգ։ Հաւատաց անոր ինչպէս մանուկ մը, նշանախօսքերը շփոթելով իրականութեան հետ։ Իր տաղանդաւոր զաւակները ի զուր ման եկան Փարիզի պողոտաներուն վրայ, փնտռելով այն ոգին որ Ֆրանսան կը յատկանշէր, ու կ'ապրեցնէր։

Ի՛նչ փոյթ. իւրաքանչիւր ժողովուրդ կ'երթայ իր ճամբան, համաձայն իր շահերուն. իսկ ինչ որ կը ցանէ իբրեւ գաղափարի կայծեր, իր տուրքն է ընդհանուր մարդկութեան համար։

Եւ իբր այդ, Յուլիս 14ն ալ կը մնայ թանկագին աւանդը յեղափոխական Ֆրանսային։

Շ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՁՈՒԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռօնի երեսփոխան Պ. Շառլ Լամպէր, օտարականներու ֆրանսացումն ու ձուլումը դիւրացնելու ծանօթ ծրագրին հեղինակը, վաղը Երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացնէ իր առաջարկը, պահանջելով որ արձակուրդէն առաջ քուէարկուի իր օրինագիծը։ Դեկտեմբեր 5ին Ծերակոյտը արդէն ընդունած էր այս իմաստով ուրիշ օրինագիծ մը։

Ներկայիս երեք միլիոն օտարական կայ Ֆրանսայի մէջ։

ՁԵԿԱՅԻ ՁՈՀ ՄԸ ԵՒՍ

Ընկեր Վահագն Բրմոյեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր հայրը, Պաղտասար Բրմոյեանը։

Այս եօթանասուն տարեկան ծերունին ալ, որ ոչ կուսակցական է, ոչ ալ ո՛ր եւ է կապ ունի քաղաքական կեանքի հետ, կալանաւորուած էր Հայաստանի վերջին ձերբակալութիւններուն ատեն։ Ձեկան հինգ տարի աքսորի կը դատապարտէ զինքը ուրիշներու հետ։ Դէպի աքսոր ճամբայ հանուած ատեն, Պ. Պաղտասար Սեւանայ լիճը կը նետէ ինքզինքը եւ կը խեղդուի...։

ՓԱՇԱՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ. էջին մէջ մանրամասնօրէն հրատարակած ենք Թուրքիոյ մէջ կատարուած վերջին ձերբակալութիւններն ու նոր յայտնութիւնները։ Ստորեւ կ'ամփոփենք կարգ մը հարցաքննութիւններ եւս.—

Յուլիս 4ին հարցաքննուեցաւ Քեազիմ Գարա Պէքիր փաշան, իբրեւ նախագահ Յառաջդիմական կուսակցութեան, որ յայտնեց թէ հայրենասիրութենէ մղուած որոշեցին Ազգ. ժողովի բեմէն պայքար մղել կառավարութեան դէմ եւ Ալի Ֆուատ փաշայի հետ այս ուղղութեամբ դիմեցին կառավարութեան, միայն խնդրեցին որ թերթերուն մէջ այլեւս չգրուի սա «քլիշէ» խօսքը թէ քրտական ապստամբութիւնը գրգռողը իրենք են։

«Եթէ Դարա Բէմալը այսօր ալ տեսնեմ, չեմ ճանչնար։ Կուսակցական գործերու շուրջ միայն Րէուֆ պէյի հետ խորհրդակցած եմ, իսկ Ճանպօլաթի հետ չեմ տեսակցած։ Երեք-չորս տարիէ ի վեր Ճավիտ պէյի հետ ալ չեմ տեսնուած։ Ծրագրի կազմութեան խորհրդակցութիւններուն ալ չեմ մասնակցած։ Իմ դերս էր միայն նախագահել Ազգ. Ժողովի Յառաջդիմական խմբակցութեան եւ զուտ խորհրդարանի վերաբերեալ գործերով զբաղիլ։ Կուսակցական ընդհ. ժողովներուն ալ ես կը նախագահէի։

«Հաշտութենէն յետոյ այնպիսի դէմքեր երեւան եկան, որ այլեւս կարելի չեղաւ հին ընկերները առաջուան պէս անկեղծօրէն աշխատանքի մղել։ Մեր անձին դէմ յարձակում սկսան։ Ցաւով տեսայ որ անկարելի էր Ըսմէթ փաշան եւ Րէուֆ պէյը իրարմէ բաժնող խրամատը լեցնել։ Բոլորն ալ կը պահանջէին ընդդիմադիր կուսակցութեան մը կազմութիւնը, քանի որ հանրապետական վարչաձեւի տակ միայն մէկ կուսակցութիւն չի կրնար ըլլալ։ Զինադադարէն, երբ երկիրը աղէտալի կացութեան մատնուած էր։ Դաղին մեզի նախագահ ըրինք։ Այդ միջոցին, երբ Պոլսոյ սուլթանը եւ ուրիշներ կ'ուզէին զինքը փճացնել, ես էի իր միակ յենարանը։ Բայց երբ հացկատակներ կը մտնեն իրարու հետ անկեղծօրէն գործակցող ընկերներու մէջ, անկեղծութիւնը կը վերնայ այլեւս։ Առաջին միջադէպը սկսաւ Ըսմէթ փաշայի եւ Րէուֆ պէյի միջեւ, Լօզանի խորհրդաժողովին ընթացքին։ Ես հանդիսատեսի դիրքին մէջ էի եւ շատ աշխատեցայ որ անոնք իրարու հետ չզժտուին, բայց չյաջողեցայ։ Այդ պահուն ես բանակի քննիչ էի, թերթերը սկսան ինծի դէմ ալ գրել։ Այդ պատճառով մանրակրկիտ քննութեամբ պատրաստած տեղեկագիրներս ալ թեթեւօրէն մէկ կողմ նետուեցան։ Ետքէն երբ կրթական, զինուորական եւ տնտեսական մարզերու մէջ նոր փոփոխութիւններ մտցուեցան, սոսկալի քարոզութիւն մը սկսաւ մեզի դէմ, որպէս թէ դէմ ենք այդ փոփոխութեան...

«Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը կազմուեցաւ երկու կողմին ալ փափաքով։ Եթէ Ղազի փաշան իր ընկերներուն ձեռքէն բռնէր, կացութիւնը կը փոխուէր։ Դիմացի կողմէն շարունակ «Թո՛ղ մէջտեղ ելլեն եւ տեսնենք», կը պոռային. այն աստիճան, որ օր մըն ալ կազմուեցաւ։ Տեսայ որ երկիրը փրկող ընկերները նորելուկներու միջոցաւ իրարմէ կը բաժնուին։ Մեզի համար դժնդակ էր տեսնել որ երկրորդ-երրորդական դէմքեր կը գրաւեն երկիրը փրկող արժէքաւոր ընկերներու տեղը։ Կրթական գետնի վրայ ես հակառակեցայ, երբ բանակի հիմը կազմող զինուորական վարժարանները փոփոխութիւններու ենթարկուեցան. տնտեսական մարզի մէջ հակառակ էի որ պետութիւնը շինէ երկաթուղիները, որովհետեւ մէկ սերունդ չի կրնար տանիլ այսքան ծանր բեռ մը, այլ պէտք է 100, 200 տարիներու սերունդին վրայ բեռցնել։»

Նախագահը յետոյ հարցաքննեց զինքը մահափորձի մասին։ Գարապէքիր պատասխանեց թէ ինք բնաւ լուր չունի այդ խնդրէն եւ ո՛չ ալ իմացուցած է այդ մասին, «այն վախով թէ կուսակցութիւնը կը ցրուեմ»։ Գարապէքիր հերքեց միւս ամբաստանեալներու այն վկայութիւնը թէ ինք լուր ունէր։

*** Հարցաքննուեցան նաեւ Յառաջդիմականներու ընդհ. քարտուղարը, Ալի Ֆուատ փաշա, Երզնկայի երեսփոխան Սապիթ պէյ, Ճաֆէր Թայեար փաշա, Րէֆէթ փաշա, Սվազի երեսփոխան Խալիս Թուրկուտ պէյ, Էրզրումի նախկին երեսփոխան Նէճաթի պէյ եւլն.։

*** Ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ նախկին ելմտական նախարար Ճավիտ պէյ, որուն թուղթերուն մէջէն Պ. Պ. Պետրոս Հալաճեանի եւ Ոսկան Մարտիկեանի կողմէ գրուած նամակներ գտնուած են։ Ճավիտ պէյ այս առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ.

— Հալաճեան էֆէնտիի հետ կը թղթակցիմ, որովհետեւ Հանր. Պարտքի Վարչութեան իրաւագէտ-խորհրդական է. ես ալ Վարչական ժողովի անդամ եմ. ընկեր ենք իրարու։ Գիրք մը կը պատրաստեմ եւ իրմէ կարգ մը գիրքեր ուզեցի։ Իսկ Ոսկան էֆ.ն Պաղտատ կը գտնուի, թղթատարութեան մասին տեղեկութիւններ ուզեցի իրմէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎՃԻՌԸ ՎԱՂԸ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ

Իզմիրէն կը հեռագրեն Յուլիս 12 թուականով.—

Դաւադիրներուն դատը վերջացաւ։ Ընդհ. դատախազը մահապատիժ պահանջեց Իզմիրի նախկին երեսփոխան Շիւքրի պէյի, Էսկիշէհիրի երեսփոխան Գնդ. Արիֆի, Սարուխանի երեսփոխան Ապտինի, Լազիստանի երեսփոխան Զիա Խուրշիտի, նախկին դատական նախարար Հաֆըզ Մեհմետի, Գնդ. Րասիմի (եղբայր Ճանպօլատի), հազարապետ Էտիպի, ուրիշ երեք անձերու, եւ փախստական Գարա Քէմալի եւ Էնկիւրիի նախկին կուսակալ Ապտիւլ Գատէրի համար։

Տաժանակիր աշխատանք՝ Էրզրումի երեսփոխան Րիւշտի փաշայի, Սըվազի երեսփոխան Խալիս Թորկուտի, Պոլսոյ երեսփոխան Ճանպօլատ, Րէուֆ եւ Ատնան պէյերու, Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի պէյի (վերջին երեքը՝ փախստական)։ Անպարտութիւն պահանջեց Գարա Պէքիր Քեազիմ, Ալի Ֆուատ, Ճաֆէր Թայեար, Րէֆէթ փաշաներու եւ ուրիշ 9 հոգիի համար։

Վճիռը պիտի տրուի Հինգշաբթի (այսօր)։

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, արդէն իսկ կախաղաններ շինուած են Իզմիրի զանազան մասերուն մէջ։

Կամաւորներու յուշարձանին բացումը

Կիրակի կէսօրէ վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին առջեւ տեղի ունեցաւ Հայ կամաւորներու Միութեան կողմէ իրենց նահատակ ընկերներուն ի յիշատակ կանգնուած յուշարձանին պաշտօնական բացումը ։

Ժամը 3ին եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, ներկայութեամբ ֆրանսացի եւ հայ պաշտօնական մարմիններու եւ հրաւիրեալներու։ Եկեղեցին դրօշազարդուած էր ֆրանսական դրօշներով։ Նկատելի էր հայկ. դրօշակին բացակայութիւնը։

Փարիզի զինուորական հրամանատար Զօր. Կուրոյի կողմէ ներկայ էր զօր. Լակրիւ։ Օտար լեգէոնը և ուրիշ կամաւորական միութիւններ պատուիրակութիւններ ղրկած էին, իրենց դրօշակներով։

Հոգեհանգիստէն վերջ խօսեցաւ կաթ. պատուիրակ Պալաքեան եպիսկ., որուն ճառին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը նախապէս տպուած ըլլալով, բաժնուեցաւ ֆրանսացի հիւրերուն։ Պալաքեան եպսկ. ըսաւ թէ այդ կտրիճ Հայերը, որոնց երակներէն կը հոսէր Տիգրաններու, Վարդաններու եւ Վահաններու արիւնը, կամովին գացին եւ ինկան ռազմադաշտին վրայ, իրենց դարաւոր ցեղին ստրկութեան շղթաները խորտակելու վեհ գաղափարով եւ բարձրացուցին ազգին պատիւը։ Յետոյ երախտագիտութեամբ յիշեց թէ վերջին աղէտներէն ետք միայն ազնիւ Ֆրանսան էր որ դուռները լայն բացաւ հայ գաղթականներուն առջեւ։ Ու ողջունեց ֆրանսական դրօշը՝ իբրեւ խորհրդանշան ազատութեան։

Խօսեցան նաեւ Պ. Պ. Սերովբէ Սվաճեան, պատուոյ նախագահ կամաւորներու Միութեան, Զօպանեան եւ Համբարձում Մարմարեան, նախկին կամաւոր։ Եկեղեցիի Երգչախումբը մէջընդմէջ եռաձայն երգեց «Տէր կեցո՛»ն եւ «Մեծասքանչ դու լեզու»ն։

Ժամը 4ին եկեղեցիէն դուրս ելլելով, արձանին քօղը վար առնուեցաւ, երբ կամաւորներու նուագախումբը կը թնդացնէր «Բամ Փորոտան»ը։ Զօրավար Լակրիւ յարգանքի խօսք ըրաւ հայ կամաւորներու յիշատակին, աւելցնելով որ Ֆրանսա բարբարոսներու պատերազմին յաղթելէ վերջ, պիտի յաղթէ նաեւ տնտեսական տագնապին որուն ենթարկուած է հիմա։

Ֆրանսական կամաւորներու նուագախումբ մը զինուորական քայլերգներ նուագեց։ Հանդէսը վերջացաւ նուագախումբի «Մեր Հայրենիք»ով եւ «Յառաջ Նահատակ»ով։

Ֆրանսական թերթերը այս առթիւ հրատարակութիւններ ըրած էին։

ԻԹԹԻՀԱՏԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ Իզմիրի դատավարութիւնը բոլորովին երեւան հանեց այն դաւերը զորս Իթթիհատականները կը սարքէին երկար ատենէ ի վեր։ Պոլիս իրենց միջնաբերդը ըրած , անհաշիւ կը ծախսէին Իթթիհատի Եւրոպա փախցուած անհատնում դրամները, երկրին մէջ յեղափոխութիւն մը հանելու և իշխանութեան գլուխ անցնելու համար։ Արդէն շատեր զարմացած էին թէ ինչպէս, օրինակ Ճանպօլաթի պէս շեշտուած իթթիհատական գործիչ մը յաջողած էր Ազգ. ժողովին մէջ աթոռ գրաւել եւ գլխաւոր դեր խաղալ Էնկիւրիի մէջ։ Իթթիհատը իր գաղտնի ծրագիրները իրականացնելու համար յաճախակի ժողովներ ունեցած է Պոլսոյ եւ Իզ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԵՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող վտանգներուն առջեւ, մենք ո՛չ միայն ստիպուած ենք պայքար տանիլ ամէն ճակատի վրայ, այլեւ տանիլ միաժամանակ։

Եթէ փորձենք միայն արտաքին ճակատի վրայ կռուիլ —միայն այն ձեւով՝ ինչ ձեւով որ կը թելադրեն այժմու քաղաքական պայմանները—, ներքնապէս պիտի քայքայուինք, ցրուուինք, այլասերուինք։ Ու օր մը՝ երբ հայրենիքը, ազատ ու անկաշկանդ՝ բանայ իր թեւերը, գաղութները արդէն իսկ նուաղած, ցրուած, կորսուած, տժգո՛ւնած պիտի ըլլան,- ապիկար, ինքնուրաց, անքան ու անպէտ սերունդ մը դնելով մէջտեղ։

Այսպէ՛ս եւ փոխադարձաբար։

Ներքնապէս տկար, յոգնած, կենտ մեր վիճակը, եւ մեր ժողովուրդին հոգեպէս նկուն տրամադրութիւնը պատճառ մը չէ, սակայն, որ ընկրկինք ու նահանջենք։ Պիտի չմոռնա՛նք, որ մեր մեծագոյն թշնամին պայմաններն են։ Բարեփոխեցէ՛ք զանոնք, ու բարեփոխած ու կազդուրած կ'ըլլա՛ք մեր ժողովուրդը՝ մարմնապէս ու հոգեպէս։

* * *

Ո՞վ իր վրայ պիտի կեդրոնացնէ այդ ճիգը։ Հայ ժողովո՞ւրդը,— շա՛տ անորոշ, անչօշափելի, յարաբերական բացատրութիւն է այդ։ Մանաւանդ որ, այդ ժողովուրդը ներքնապէս միատարր չէ՛, ու ճակատները միայն արտաքին չեն, այլեւ — ներքի՛ն...։

Հրաժարինք այդ տարտամ բացատրութենէն։ Եւ փորձենք փնտռել ուժ մը, որ շօշափելի հանգամանք ունենայ, ընդունի այդ վտանգներուն դիմագրաւելու ստիպողութիւնը, ու տրամադիր ըլլայ՝ լծուելու այդ գոյամարտին։

Երեւանի այսօրուան կառավարութիւնը ընդունա՞կ է այդ գործին։

Քննենք։ Նախ՝ ան իշխանութիւն չէ, բառին ընկերային եւ իրաւական հասկացողութեամբ։

Ժողովուրդի մը կառավարութիւնը կ'ունենայ երկու տեսակի յենակէտ.

Ա.— Կը յենու կուսակցութեան մը (կամ զանգուածի մը վրայ), որ գոնէ թուական կամ համեմատական մեծամասնութիւն ունի։

Բ.— Ուժ կը ստանայ զանազան հոսանքներու հաւաքական գործակցութեամբ. (Չեմ հաշուեր միապետական եւ բռնատիրական դրութիւնը)։

Անոնցմէ ո՞րն է Երեւանի այսօրուան կառավարութիւնը։ Ան ոչ միայն իր հետ հասարակութիւն չունի, այլ եւ ամենաքուռն հակառակութիւն կայ իրեն հանդէպ, Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը։ Հազիւ 2000 հա՛ համայնավարներու (իրենց խոստովանութիւնն է) կրթնած՝ կռնակը տուած է ռուսական բանակին։

Ուրեմն, անոր ուժը չի բխիր ուղղակի այն ժողովուրդէն, որուն անունով կամ որուն շահերուն համար պիտի գործէ։ Երկրորդ, Երեւանի կառավարութիւնը ոչ պատրաստ է, ոչ ալ ի վիճակի, երկու ճակատներուն հաւասարապէս նուիրուելու։ Ան իր քաղաքական կարճատեսութեամբ, իր հակազգայնականութեամբ ինքը ճակատ մըն է արդէն—ներքին ճակատ մը— նոյն այդ հա՛յ ժողովուրդին համար։

Ան —Երեւանը— ներքին ու արտաքին ճակատ մըն է նա՛եւ գաղութներու համար, ներքնապէս՝— Դէպքերով, տրամադրութիւններով, անձերով, ուղղամտօրէն վերլուծեցէ՛ք վերջին երեք— չորս տարիներու գաղութահայ կեանքը ու պիտի գանք մէ՛կ որոշ եզրակացութեան,— Երեւանը կը քրքրէ, կը խառնակէ, կը լարէ, կը փոթորկէ գաղութները։ Ան՝ օգտագործելով հոսանքներով հակադիր տրամադրութիւնները՝ հրդեհին վրայ կ'երթայ քարիւղով, կը ստեղծէ ցանց, կը շահագործէ շիլ ու շեղ տրամադրութիւններ, կը խթանէ, առաջ կը քշէ պղտոր, մութ տարրեր, վէճի նիւթ ու առիթ կը ստեղծէ, կը լարէ տարրերը իրարու դէմ, կը կաշառէ, պայքարի միջոցներ կուտայ (մամուլ, դրամ, ներկայացուցիչ եւայլն), ու անվե՛րջ կը խռովէ արտասահմանի հայ ժողովուրդին խաղաղութեան կարօտ կեանքը։

Ան դէմ կ'երթայ, նաեւ, ազգային ոգիին ու մշակոյթին,— իր ներկայացուցիչներու միջոցաւ կը պայքարի եռագոյնին դէմ (միա՞կ ժառանգութիւնը դարաւոր պայքարներու եւ ներշնչարանը այսօրուայ եւ վաղուայ ապրումներուն), կը հեգնէ, կ'արհամարհէ, կ'անարգէ նոյնիսկ մեր անցեալն ու աւանդութիւնները, մեր պայքարները եւ զոհերը (Զապէլ Եսայեան «Երեւան»ով, կամ Երեւանը՝ Զապէլ Եսայեանով — II/24 Ապրիլի սգատօնը ապացոյցը կը նկատէր «մեր մտաւորականութեան տգիտութեան եւ ապիկարութեան»...)։

Երեւանի խորհրդային կառավարութիւնը վտանգ մը դարձուցեր է ինքզինքը՝ գաղութահայերուն համար՝ ե՛ւ արտաքնապէս։

Նախ, չի ճանչցուիր եւ մեր գաղութները մնացած են անտէր։ Հայկ. Հանրապետութեան օրով ուրի՛շ էր պատկերը։ Ամէն գաղութ իր կողքին հայ պետական ներկայացուցիչ մը ունէր, որ կը հովանաւորէր զայն, լսելի կ'ընէր անոր ձայնը, կը պաշտպանէր անոր իրաւունքները. հանգամանք կուտար անոր, եւ պարզ գաղթականի վիճակէն կը հանէր, քաղաքացիի շնորհք եւ իրաւունք տալով։ Հիմա՞յ,— դարձեր ենք անտէր ու անտիրական հօտ, «թափառական հրեայ», «անբաղձալի տարր»։ Մեզ լսող չկայ, ներկայացնող չկայ, ճանչցող չկայ, յարգող չկայ, ուղղո՛ղ չկայ... ու նոյնիսկ սահմանէ սահման՝ տասը քիլօմեթր ճամբայ կտրելու համար ազգային-պետական կալուածէ դուրս պիտի նետենք մենք մեզ, ստանալով Նանսէնեան «հովանաւորութիւնը» իբրեւ— միջազգայի՛ն ողորմութիւն...։

Կա՛յ ե՛ւ անպաշտօն, «գաղափարական» վտանգը։ Սուրիոյ մէջ ըմբոստութիւն կը ծագի եւ քանի մը հայ թեթեւամիտներ, «յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան» դէմ կ'արտայայտուին «ֆրանսական էմբերիալիզմին», կը պահանջեն որ Ֆրանսա թողու եւ հեռանայ Սուրիայէն... Ցունաստանի մէջ նոյնն է պարագան։ Փարիզ, Մարսէյլ եւ այլ կեդրոններ՝ քանի քանի նման դժգոհութիւններ ստեղծեցին։ Չեմ յիշեր՝ Պուլկարիան, Ամերիկան եւ այլ գաղութներ։

Ապահովաբար «սկզբունքային» առարկութիւններ պիտի ըլլան այս բոլորին դէմ։ Անտեսե՛նք շաղակրատութիւնները։ Մեր այժմու փոթորկոտ կեանքը վէճի, պայքարի, թեթեւութիւններու չի տոկար։

Գուցէ առարկեն եւ ուրիշ պարագայ մը,— «Հակառակ իր բոլոր թերի կողմերուն, եւ ընդունելով հանդերձ, որ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը կը վտանգէ մեր ազգային մշակոյթը՝ եւ, հետեւաբար, ճակատներէն մէկուն առջեւ ոչ միայն տեղի կուտայ այլեւ կ'անցնի դիմաց, անիկա՝ սակայն, իր այսօրուայ քաղաքականութեամբ եւ իր դաշնակցային կապերով կը չէզոքացնէ առաջին ճակատը՝— արտաքին վտանգը։

Վիճելի խնդիր է, նախ, թէ ինչքան իրական, տեւական է այդ չէզոքացումը, «դաշնակից» ենք Վրաստանին, եւ, որպէսզի «չէզոքացուցած» ըլլանք այդ վտանգը, հայկական Ախալքալաքը կամ այլ շրջաններ առա՛նց վէճի կը զիջինք։ «Դաշնակից» ենք Ատրպէյճանին, եւ որպէս զի «չէզոքացուցած» ըլլանք այդ վտանգը՝ անո՛նց կը զիջինք հայկական Ղարաբաղը, Զանգեզուրէն մաս մը եւ այլ շրջաններ։

Ու հայ ժողովուրդը՝ երկրի մէջ կը սեղմուի, կը տապկուի, կը քայքայուի, կը մնայ՝ ճահիճներու վրայ եւ աւերակներու տակ, իսկ արտասահմանի հայութիւնը՝ Պելոպոնէսի ապառաժներուն վրայ, Արժանթինի հեռաւո՛ր ու մայլ երկինքին, կամ Միջագետքի ու Սուրիոյ կիզիչ արեւին տակ կը ցանցնուի, կը սպառի, կը նուաղի ու կը նուա՛ղի անընդհատ...։ Հա՛, «դաշնակից» ու «եղբայր» ենք, նաեւ, քեմալական Թուրքիոյ հետ, ու յանուն այդ «դաշնակցայի՛ն եղբայրութեան»՝ ոչ միայն չենք պահանջեր մեր պատմական իրաւունքներուն մէջ մտնող հողերէն նուազագո՛յն մաս մը (խոպա՛ն ու անբնակ), այլ եւ չենք բողոքեր, չե՛նք դիտել տար՝ որ նոյն այդ «եղբայր» քեմալը յարատեւօրէն կը հալածէ մեզ, — Թուրքիոյ մէջ մինչեւ այսօր կը տեղահանէ հայութիւնը, զանազան ու ամենախիստ արգելքներ կը դնէ՝ ամ մը հայութեան դէմ, կը կողոպտէ ազգային սեփականութիւնները ու հարստութիւնները, (ահա հարստութիւն ձեզի՝ գաղթականները Հայաստան փոխադրելու համար), իսկ արտասահմանի մէջ — Պուլկարիա, Ցունաստան, Սուրիա — ձեռքի տակէ անընդհատ կը դաւէ գաղթական հայութեան դէմ, յիշեալ պետութիւններու հետ իր այս կամ այն բանակցութեան ընթացքին Հայերու արտաքսման եւ իր սահմաններէն հեռացման կտրուկ պահանջներ կը դնէ (ինչպէս բրաւ Թրակիայէն)։ Ու մենք կը գնահատենք, կը հաւնինք, փա՛ռք կուտանք Երեւանի կառավարութեան որ «ողջմտօրէն»... «չէզոքացուցած» է այդ վտանգն ալ։

Ուրիշ, նո՛յնքան տխուր հեգնութիւն մըն է ռուսական վտանգի «չէզոքացումը»։ Մինչեւ երէկ Փեթերպուրկը օտար ուժերով կը հարուածէր հայ ժողովուրդը (Թուրքեր, Թաթարներ եւայլն)։ Աւանդական կտակը կար— «Հայաստանը առանց Հայու»։

Այսօրուայ Ռուսաստանը — մի՛շտ նոյնը ներքնապէս— Հայերով կը հարուածէ մեզ։ Հայեր որոնք կ'այլափոխեն մեր ազգին գոյութիւնը, կ'արգիլեն հինին հետ կապը պատմութեան, կը սեղմեն մտաւորական ազատ թռիչքը, շռայլօրէն կը ներմուծեն ռուսական նոր —ապազգային մշակոյթը եւ ըմբռնումները։ Եւ իրենց այս գնացքով, հայ ժողովուրդը ո՛չ պիտի մնայ, ապահովապէս, բայց փոխանակ բնական ընթացքով զարգանալու, տկա՛ր պիտի մնայ, ու պիտի աղճատուի։

Միւս կողմէ, Հայաստանի հայ համայնավարները իրենց գաղափարակա՛ն նուիրումին մէջ այնքան սանձարձակ ու զոհաբեր են, որ ոչ միայն կ'անտեսեն հայ ժողովուրդի շահերն ու պահանջները «յանուն ազգերու եղբայրութեան», այլեւ, դառնալով կո՛յր, մո՛յր գործիքը Մոսկուայի, մեզ՝ Հայերուս դէմ կը գրգռեն եւ կը լարեն դրացի ազգերը։

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԴԱՏԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

ԻԹԹԻՀԱՏԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԻ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ

Կիրակի օր հասաւ Պոլսոյ թղթատարը, որ կէս ճամբան մնացած էր երեքշաբթի օրէն ի վեր։ Ինչպէս կ'երեւայ, դաւադրութեան գործը կարծուածէն շատ աւելի մեծ համեմատութիւններ առած է։ Քէմալականները ոչ միայն կը դատեն ու կը պատժեն դաւադիրները, այլ եւ Իթթիհատի հաշուեյարդարը կը կատարեն, երեւան հանելով անոր հին ու նոր մեղքերը, եւ ձերբակալելով բոլոր վարիչները։ Ստորեւ կը քաղենք վերջին յայտնութիւնները, այնպէս ինչպէս հրատարակուած են Թուրք թերթերուն մէջ։—

Համոզում գոյացած է թէ Իզմիրի երեսփոխան Շիւքրի պէյ որ գլխաւոր դերակատարը եղած է մահափորձի կազմակերպութեան մէջ, միեւնոյն ատեն գլխաւոր կազմակերպիչը եղած է Պապը Ալիի դէմ գործուած յարձակումին, որ տեղի ունեցաւ Պալքանեան պատերազմի ընթացքին։ Այն կարծիքը կը տիրէ թէ, Շիւքրի պէյ եւ իր ընկերները, որոնք կարեւոր դեր մը խաղացած էին Պապը Ալիի դէմ տեղի ունեցած յարձակումի ատեն, այս անգամ ալ կ'ուզէին նման շարժումով մը իշխանութեան գլուխ անցնիլ։

Անոնց գործունէութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլար յարձակումներով եւ մահափորձերով ազգին ճակատագրին տէր դառնալ։

Բացարձակապէս անհիմն են այն լուրերը թէ՝ օրէնքէ դուրս միջոցներ ձեռք առնելու պարագան խնդրոյ առարկայ եղած է։ Կառավարութեան նպատակն է մահափորձի ձեռնարկին հետեւանքով խանգարուած ընդհանուր ապահովութիւնը վերահաստատել, ոճրագործները պատժել եւ ամէն տեսակ կասկածելի ցանցերն ու «քօմիթէճի»ական կազմակերպութիւնները խափանել։

* * Մահափորձի եւ պետական հարուածի խնդրին մասին կատարուած քննութեան վրայ պէտք տեսնուած է ձերբակալել կարգ մը իթթիհատականներ, որոնք հակառակ զինադադարի ընթացքին կուսակցութիւնը լուծուած ըլլալուն, կը շարունակէին իրենց մէջ մարմնացնել Իթթիհատ կուսակցութիւնը։ Ձերբակալութիւնները մասամբ Պոլսոյ, մասամբ Իզմիրի մէջ կատարուած են։ Ցայտնի չէ թէ Անատոլուի կարգ մը մեծ քաղաքներուն մէջ հաստատուած նախկին իթթիհատականներն ալ ձերբակալուա՞ծ են թէ ոչ։

* * Իզմիրի մէջ ձերբակալուած են Միտհատ Շիւքրի (Իթթիհատի նախկին պատասխանատու քարտուղար) Տքթ. Նազըմ եւ Քիւչիւք Թալէաթ (կեդրոնի անդամներէն) կալաթալը գնդապետ Ճէվտէթ, ոստիկանութեան նախկին տնօրէն Պետրի(?) պէյերը, իսկ Պոլսոյ մէջ Ճանիկի նախկին երեսփոխան Նաֆիզ, փաստաբան Հասան Խայրի, պատասխանատու քարտուղար Ճէմալ Ֆերիտ, Ամուճա Թէվֆիք, Անատոլուի գործակալութեան նախկին տնօրէն գնդապետ Թօսուն, նախկին երեսփոխաններէն Սուտի, նախկին արտաքին նախարարներէն Ահմէտ Նեսիմի, Խալիլ, Մալիք, Նայիլ եւ Եագըպ զադէ Աքիֆ պէյերը։

Իզմիրի մէջ ձերբակալուածներէն Իթթիհատի նախկին պատասխանատու քարտուղար Միտհատ Շիւքրի պէյ, մինչեւ վերջերս ընտանիքով կը բնակէր Պոլիս «Թանին»ի տպարանին վրայ, որ իր անձնական կալուածն է։ Շիւքրի պէյ վերջերս ընտանիքով Իզմիր մեկնած եւ հոն հաստատուած էր եւ «Թանին»ի տպարանը վարձու տալու համար իսկ Պոլիս գալ չէր ուզած եւ իր զօքանչը ղրկած էր։

Գալով Քիւչիւք Թալէաթի, Իթթիհատ Թէրաքքըի կեդրոնի այս անդամը զինադադարէն յետոյ Իզմիրի մէջ օդեկից ըմպելիի մեծ գործարան մը բացած էր եւ առեւտուրով կը զբաղէր։ Իսկ Նազըմ, Ճէվդէթ եւ Պետրի պէյերը ընկերութիւն մը կազմած եւ խողովակներու արտադրութեամբ կը զբաղէին։

Լազիստանի նախկին երեսփոխան Սուտի պէյ ձերբակալուեցաւ Մեծ-կղզիի մէջ։ Իր ամարանոց-ապարանքէն պահականոց կանչուեցաւ եւ իրեն հաղորդուեցաւ թէ ձերբակալուած է։ Ցետոյ ոստիկաններու հսկողութեամբ ղրկուեցաւ Պոլիս, ոստիկանութեան կեդրոն։

Նոյն ձեւով Մեծ կղզիի մէջ ձերբակալուելով կեդրոն տարուեցաւ Տէյիրմէնճի Մալիք պէյ, որ Իթթիհատի Պոլսոյ վարչութեան նախկին անդամներէն է։ Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Գարա Քէմալի ընկերներէն Նայիլ պէյ, որ Պոլսոյ նախորդ երեսփոխան Շիւքրի պէյի եղբայրն է եւ «Խոխալամ վէ Խորաճամ» ընկերութեան տնօրէնը։

Անկախութեան ատեանը, Իզմիրի մէջ իր գործը աւարտելէ յետոյ, Էնկիւրի պիտի դառնայ եւ պիտի սկսի դատել Իթթիհատականները։

* * Ինչպէս կը հասկցուի որ Իթթիհատականները Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ գումարուած նիստերուն մէջ պատրաստած են կառավարութիւնը տապալելու իրենց ծրագիրը։ Նոյն իսկ Ճաւիտ պէյի յայտարարութեան համաձայն, Պոլսոյ մէջ գումարուած կարգ մը նիստերուն Հիւսէյին Ճահիտ պէյ եւս մասնակցած եւ իր կարծիքը յայտնած է։

Այս խումբը ըստ ծրագրի յաջողած է իր մարդիկներէն ոմանք ժողով մտցնել։ Այս կարգէն են Շիւքրի եւ Ճանպօլաթ պէյերը։ Թէեւ ուզած են Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի պէյն ալ մտցնել, բայց չեն յաջողած։

Ցայտնի եղած է որ Իզմիրի նիստերուն մասնակցելու համար Րահմի պէյ քանի մը անգամ Մինիէնէն Իզմիր եկած է։ Րէուֆ պէյ միակ ազդակը եղած է Ճանպօլաթ պէյի երեսփոխան ընտրուելուն, պնդելով որ անոր անունը մտցուի թեկնածուներու հիմնական ցանկին մէջ։ Նոյնպէս հասկցուած է որ Ատնան պէյ ալ լուր ունեցած է «Խաղմաճի»ներու եւ «Խաչէճի»ներու ծրագրէն։ Գարա Քէմալ, անցեալ տարի, երբ մեծ խուժալին իրագործման անհրաժեշտութիւններէն մէկը նկատելով, հաշտեցուցած է Շիւքրի եւ Ճաւիտ պէյերը։

* * Կալանաւորներէն մանաւոր փափկութեամբ հարցաքննուած են Գարապէքիր Քեազիմ, Ալի Ֆուատ եւ Րէֆէթ փաշաները։ Ուժեղ շէշտ մը կար Գարապէքիրի խօսքերուն մէջ։ Ես «Ֆէրիք»ի աստիճան ունիմ, յայտարարեց դատարան մտած ատեն։ Իսկ բուն Իթթիհատականները միշտ կը նարգուին։ Այսպէս, երբ Ճաւիտ պէյ ներս մտաւ, ձեռքերը գրպանը դրած էր։

— Ձեռքերդ գրպանէդ հանէ, ազդարարեց նախագահ Ալի պէյ։

— Հանեցի, էֆէնտիմ, պատասխանեց ելմտական նախկին նախարարը։

Նախագահը աւելի բարձրացնելով ձայնը ազդարարեց.

— Բարեկիրթ եղիր դատարանի մը առջեւ, որ Ազգ. Մեծ Ժողովը կը ներկայացնէ։

* * Անկախութեան դատարանի ընդհ. դատախազ Նէճիպ Ալի պէյ հետեւեալ պահանջագիրը կարդաց.—

«Ինչպէս մանրամասնօրէն բացատրուած է 26 Յունիս 1926 թուակիր մեր պահանջագրին մէջ, ջնջուած Յառաջդիմական կուսակցութիւնը ղեկավարած է ծանօթ ոճիրին գործադիր մարմինը, որուն անդամները՝ Զիա Խուրշիտ եւ ընկերները, Կազի փաշան սպանելու եւ պետական հարուած առաջ բերելու համար գործի ձեռնարկած ատեն, ձերբակալուեցան իրենց զէնքերով եւ ռումբերով միասին։ Այդ կուսակցութեան անդամ երեսփոխանները դրամ, զէնք եւ ուրիշ բաներ ապահոված են, ոճիրին գործադրութիւնը ապահովելու համար։ Հաստատուած է որ, ծրագրուած նպատակը ապահովելու խնդրին մէջ, Յառաջդիմականներուն հետ կատարեալ համերաշխութեամբ գործակցած են «խաչէճի» պետերը, որոնք ժամանակին քմահաճօրէն տէր դարձած էին երկրին ճակատագրին։ Անոնց ծանօթ ղեկավարները, ինչպէս Գարա Քէմալ եւ Ճաւիտ պէյեր, մասնակցած են ոճրի ծրագրի յղացման ու պատրաստութեան։ Ասկէ զատ անոնք, ինչպէս նաեւ Յառաջդիմական երեսփոխանները գիտէին թէ ի՛նչ ձեւով պիտի գործադրուի մահափորձը։

Այն միջոցին, երբ մահափորձը գործադրուելու վրայ էր, դաւադիրները ձեռք անցուեցան իրենց բոլոր փաստերով եւ միջոցներով միասին։ Որովհետեւ յանցանքը եղեռնական ակներեւ ոճիրի հանգամանք ունէր, ձերբակալուեցան Յառաջդիմական հետեւեալ երեսփոխանները.— Ճաֆէր Թայեար, Ալի Ֆուատ, Րէֆէթ Քեազիմ Գարապէքիր եւ Րիւշտի փաշաներ, Ադէտին, Խալիս Թուրկութ, Իհսան, Իսմայիլ Ճանպօլաթ, Մունիր Խուսրէվ եւ Ֆայէք պէյեր, ինչպէս նաեւ նախկին ելմտական նախարար Ճաւիտ եւ Արտահանի նախորդ երեսփոխան Հիլմի պէյեր։ Ստորեւ կը ներկայացնեմ անոնց, ինչպէս նաեւ փախստական «խաչէճի» Գարա Քէմալ պէյի կուսակցութեան յանցանքը։

Հասկցուած է որ Յառաջդիմական կուսակցութեան անդամները, որոնց կուսակցութիւնը լուծուած էր, որովհետեւ գործնականապէս սպառնացած էր երկրին ներքին ապահովութեան, գաղտնի քաղաքական «քօմիթէ»ի մը ձեւով միացած էին Իթթիհատի անդամներուն հետ, որոնց կուսակցութիւնը պատմական աղէտալի վախճանի մը հետեւանքով ազգին մէջ կորսնցուցած էր իր իրաւական գոյութիւնը։ Այսպէսով անոնք մի միայն իրենց փառաւոր-

թիւններուն գոհացում տալու
ձնական շահեր ապահովելու
մար ուզած են կրկին ձեռք
կառավարութիւնը։ Այս
ելի համար ուզած են
կին բանէ առաջ մահափորձ մը
հանրապետութեան նա-
մին դէմ։ կատարուած քննու-
ներէն որոշ կերպով հաստատուած
անոնք կազմակերպիչներն
մահափորձին եւ պետական
ուած են։ Այս պարագան հաս-
ած է նաեւ ամբաստան-
ներէն Եսիպ պէյի յայտա-
թիւնով, որ ըսաւ թէ Ջիա
իրեն յայտնած է թէ
մահափորձին գործադրութեան ո-
արուած էր բոլոր ան-
ներուն գիտակցութեամբ։ Ա-
Ջիա Խուրշիտ եւ Եսիպի
գրուած յայտարարու-
ներէն հասկցուած է թէ, ե-
Շիւքրի, Եսիպ, Ջիա
ինչպէս նաեւ Լազ Խո-
կիւրճի Եուսուֆ կ'ուզէին
մահափորձը նախապէս Էնկիւրիի
կատարել, սակայն Նրգիկայի
Սալիխ պէյ խնդրին
տեղեկանալով, տեղեկութիւն հա-
է իր ծանօթ ընկերնե-
որու հետեւանքով հրաժա-
են մահափորձը Էնկիւրիի
կատարելու գաղափարէն։
եէ յետոյ մահափորձի գոր-
մարմին անդամներէն Լազ
Պրուսա կը ղրկուի, եւ
պէս գործը կը յանձնի Խը-
վերջին դէպքին, որուն պա-
ները ծանօթ են Բարձր Ա-
։ Հետեւաբար անհրաժեշտ
ընդունիլ թէ վերո-
երեսփոխան պէյերը եւ
անձեր տեղեկութիւն ունէին
բոլորէն։
կը պահանջեմ ի բացակայու-
դատել Գարա Քէմալ պէ-
ի ներկայութեան միւսնե-
որոնք Էնկիւրիի մէջ ծրա-
մահափորձը կառավարու-
չեզոքացնելով ալ հաստա-
եղան թէ կապ ունին դա-
թեան հետ եւ այս պատ-
ձերբակալուեցան։ Գալով
կը պահանջեմ Գարա
պատժել պատժական օ-
58րդ յօդուածի առաջին
համաձայն, յենլով
յօդուածին վրայ (մահա-
)։ Իսկ միւսները համա-
57րդ յօդուածին առաջին
մադրութեան, դարձեալ յեն-
53րդ յօդուածին վրայ (ցկեանս
արգելութիւն)։

*** Ոստիկանութիւնը ամէն գնով որոշած է ձերբակալել փախստական Գարա Քէմալն ու Ապտիւլ Գատէրը։ Մահափորձի կազմակերպիչներէն Ջիա Խուրշիտի ձերբակալումէն մէկ օր առաջ, ոստիկանութիւնը մանրամասնօրէն ճշդած է թէ Գարա Քէմալ եւ Ապտիւլ Գատէր ուր ժամանակ անցուցած են։ Գարա Քէմալ, զոր Խթթիհատականները «Քիւչիւք Էֆէնտի» կը կոչէին, քօմիթէճիական գործերու մէջ շատ ճարտար է։ «Ագշամ» կ'ըսէ թէ ոստիկանութեան առած տեղեկութիւններուն նայելով, Պոլսոյ մէջ շատեր կան, որ շունի պէս կապուած են Գարա Քէմալին եւ զայն պահելու համար, ամէն տեսակ դիւրութիւններ կ'ընծայեն անոր։

Անոնք ընդհ. պատերազմին՝ ոչնչութենէ հարստացած են եւ կը պատկանին Խթթիհատականներու «խաչէճի» եւ «թահնիէճի» դասուն։ Շատ հաւանական է որ ոստիկանութիւնը յաջողի շուտով ձերբակալել Գարա Քէմալը։ Ասոնց արտասահման փախած ըլլալու զրոյցը անհիմն է։ Շիշլիի, Նշանթաշի, Թաթավլայի, Ֆէրիգիւղի եւ Պէշիկթաշի զանազան տուներուն մէջ Գարա Քէմալը փնտռուած է, բայց չէ գտնուած։ Թէեւ այսօր յայտնի չէ թէ ան ուր կը գտնուի, սակայն հասկցուած է թէ որ տեղերը կրնայ գտնուիլ։ Գալով Ապտիւլ Գատէրի, կը կարծուի թէ ան աւելի դիւրութեամբ օձիքը ձեռք պիտի տայ։ Ապտիւլ Գատէր Պոլսոյ բոլոր չարագործներուն հետ ծանօթ ըլլալով, հաւանաբար անոնց քով ապաստան գտած է։

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Գարա Քէմալ պահուած է այն շահագէտներուն կողմէ, որոնք իրենց հարստութիւնը դիզեցին ընդհանուր պատերազմի շրջանին, երբ Խթթիհատականներուն սուլթանութիւնը կը տիրապետէր։ Իսկ Ապտիւլ Գատէր ապաստան գտած է Խթթիհատի նախկին արիւնարբու "ֆէտայի"ներուն, ջարդարարներուն եւ «Թէշքիլաթը մախսուսէճի»ներուն մօտ։

Պոլսոյ ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուածներուն թիւը կը կարծուի թէ հարիւրի հասած է։

*** Յառաջդիմական կուսակցութեան պատկանող փաստաբան Համիտ պէյ ոստիկ. տնօրէնութեան կողմէ ձերբակալուած է։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

57.— ՎԻԷՆ-ԷՍԹՐԱՁԷՆ

Վիէն-Իզէրի հայութիւնը կեդրոնացած է երկու մասերու մէջ. առաջինը փոնթ Էվէք, որու մասին գրուած է արդէն. երկրորդը՝ Էսթրազէն, զոր կ'ուզեմ ներկայացնել։

Ընտանիքներու 19ը Մարաշցի են։ Իւրաքանչիւր ընտանիք կը բաղկանայ 3-8 անդամէ, համագումար 80 հոգի։ Ուրիշ տեղացիներէ կան 15 ընտանիքներ, ընդամէնը 60 հոգի։ Ունինք նաեւ 35 ամուրիներ, որոնք կ'ապրին համախմբուած։ Համագումար 175 հոգի, որոնց 65ը կին. 63ը այրեր, իսկ 47 երկսեռ մանուկներ։ Այս վերջիններէն 20ի չափ ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն։ Շուտով հայկական դպրոց մըն ալ պիտի ունենանք։

Մեր հայրենակիցները կ'աշխատին կերպասի գործարանի մը մէջ. եւ կը բնակին նոյն գործարանատիրոջ կողմէ տրամադրուած շէնքի մը մէջ, բացի երկու ընտանիքներէ եւ քանի մը երիտասարդներէ որոնք առանձին սենեակներ վարձած են դուրսը, հոս տեղ չգտնելով։ Գործարանատիրոջ տրամադրած շէնքին մէջ բնակողները կը վճարեն 20 ֆրանք սենեակի վարձք, ունենալով առատ ջուր եւ ելեկտրական լոյս։ Միայն թէ մեր հայրենակիցները քիչ մը անհոգ են մաքրութեան համար, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն չի ձգեր այցելուներուն վրայ։

Գալով օրավարձերուն, կիները կը ստանան 8 ժամուան աշխատանքի փոխարէն 15-17էն մինչեւ 20-25 ֆրանք։ Ասոնք իլիկի վրայ կ'աշխատին կտորով։ Իսկ այրերէն 20 ֆրանքէն վար օրավարձ առնող չկայ։

Այր թէ կին բոլորն ալ գոհ են իրենց գործէն եւ վիճակէն։

Ցարիէն աւելի է որ հոս հաստատուած են Հայեր։ Մահ չէ պատահած։ Ծնունդ վերջերս ունեցանք, երկուորեակ մը եւ ուրիշ մը։

Իբրեւ կազմակերպութիւն, ունինք «Յառաջդիմասէր» Երիտասարդաց Միութիւնը որ հիմնուած է 10 ամիսէ ի վեր, բոլորովին չէզոք գետնի վրայ, եւ որուն ծրագիրը կը ձգտի պայքարիլ ապազգայնացման դէմ եւ վառ պահել հայրենիքի սէրը։

Միայն ցաւալի է որ մեր աւելի տարեց եւ փորձառու հայրենակիցները հեռու կը մնան «Յառաջդիմասէր»էն, հակառակ եղած կրկնակի դիմումներուն։ Մենք երիտասարդներս երբեք չենք յուսահատիր եւ յառաջ կը տանինք մեր գործը, հաւատալով լաւագոյն օրերու։

Միութեանը դիմումին վրայ, գործարանատէրը տրամադրեց ընդարձակ տեղ մը, եւ արդէն սկսած է ֆրանսերէնի դասընթացք մը, Վիէննացի Հ. Անդրէաս վրդ. Պոտուրեանի հովանաւորութեամբ։ Մօտ օրերս փոքրերուն համար ալ պիտի հաստատուին հայերէնի դասեր։

Ե. ԵՐԳՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ժընեւէն կը գրեն մեզի.— «Հայ դպրոց»ի սաները, որոնք զանազան մասնագիտական ճիւղերու կը հետեւին տեղական վարժարաններուն մէջ, վերջացող տարուան ընթացքին ունեցան ուշագրաւ յաջողութիւններ։

Հետեւեալները ստացան վկայագիրներ.— Ց. Սափրազեան (Զարդանկարիչ), Գ. Ցարութիւնեան, Գ. Թումաճեան, Ց. Սիմոնեան (ոսկերիչներ), Զ. Լաճիկեան (Մեքենագէտ), Կ. Դանիէլեան (Ճարտարագէտ), Ա. Սաակեան, Կ. Գումրուեան, Ս. Սափրազեան (Քոլէժ), Բ. Լաճիկեան, Ա. Վարուժան, Վ. Հայրեան, Ք. Պարոնեան, (Մասնագիտ. վարժ.) Ս. Զարիֆեան (վաճ. վարժ.)։ Իսկ իրենց դպրոցները լրացուցած են Ա. Սափրազեան (Հոգ. վարժ.), Ս. Սափրազեան (Քոլէժ), Ս. Պարոնեան եւ Լ. Թիրեաքեան (Մեքեն. վարժ.), Օր. Ա. Ներսէսեան (վաճառ. վարժ.), Լ. Քիւփէլեան (Նախակրթարան)։

Պանդուխտ երկրի մը մէջ, ի՜նչքան կը հրճուի մեր հոգին, երբ մրցանակաբաշխութեան մը առթիւ, օտարներու կարգին կը լսենք նաեւ մեր ազգակիցներուն անունները։ Եւ այս տղաքը յաջողութիւն ձեռք բերած են հակառակ իրենց քիչ մը նեղ պայմաններուն։ Զուիցերիացիները իրենց կարելին կ'ընեն այս հաստատութիւնը պահելու համար. սակայն չի բաւեր ամէն հոգ անոնց վրայ ձգել։ Այս բեռը տանելու համար անհրաժեշտ է մեր բախտաւորներուն աջակցութիւնը։

«Հայ Դպրոցը» շատ մը առաւելութիւններ ունի իր ուղղութեամբ եւ ծրագիրներով։ Այնտեղ իսկական մարդիկ եւ Հայեր կը պատրաստուին, առանց կուսակցական նկատումի։ Անոնց ընդհանուր զարգացման կը նպաստէ «Ազգային Աշակերտի Շաբաթական Պաշտամունք»ը, որ ամէն շաբաթ իրիկուն տեղի կ'ունենայ։ Աշակերտները անով կը ծանօթանան իրենց ժողովուրդին գրականութեան, աւանդութիւններուն, մեծ դէմքերուն։ Ամէն կիրակի առաւօտ հայ շարականները կ'երգեն իրենց ամբողջ հոգիով։

Օտարներ կը հիանան այս հաստատութեան վրայ, իսկ մեր ունեւորները անտարբեր կը մնան։ «Հայ Դպրոց»ին պէս հատ մըն ալ կազմել, հարիւր հազարներով անկարելի է. անոր վայելած պայմանները ուրիշ տեղ դժուար է գտնել։

Այս տղոց յաջողութիւնը թող խթան մը ըլլայ մեր ունեւորներուն, որպէսզի սթափին, եւ փութան իրենց բաժինը բերելու այս մեծ գործին։

ԱՐՇԱԿ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՇԱՀԻՆ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԸ

Ամերիկացի դերասանները չեն նմանիր մեր հայ դերասաններուն, որոնք տարին տասներկու ամիս անօթի են։ Հետեւեալ ցուցակը գաղափար մը կուտայ թէ իրենց բախտաւոր պաշտօնակիցները մէկ տարուան մէջ ինչ անհաւատալի գումար կը շահին։ Այսպէս՝ Հէրըլտ Լօյտ տարեկան 2 միլիոն տոլար կը շահի, Չարլի Չէփլին՝ մէկուկէս միլիոն, Տուկլաս Ֆէրպէնքս՝ 1 միլիոն երկու հարիւր հազար, Կլօրիա Սուանսըն՝ մէկ միլիոն, Մէյրի Փիքֆորտ՝ մէկ միլիոն։

Եւ սակայն յաճախ նուազ տաղանդ ունեցողները տաղանդաւորներէն շատ կը շահին։ Օրինակ, միջակ տաղանդ ունեցող Քօլին Մուր շաբաթը 8 հազար տոլար կ'առնէ, մինչ իրմէ աւելի տաղանդաւոր Չարլս Ռէյ ութը օրուան մէջ 1500 տոլար միայն կը շահի։

*** Յայտնի կատակերգակ դերասան Չարլի Չէփլին առաջին անգամ ըլլալով լուրջ դեր մը պիտի խաղայ՝ Նափոլէոն Պոնափարթի դերը։ Շարլօ արդէն ստորագրած է պայմանագրութիւնը։ Ժօզէֆինի դերը պիտի խաղայ Սպանիացի Ռաքէլ Մէլլըր։ Շարժանկարի ընկերութիւնը խաղարկութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ Յունուարին եւ պիտի տեւէ մէկ տարի։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջիկայ մարզական հանդէսին մասնակցելու համար, սկաուտական խումբը քանի մը շաբաթ է որ աթլէթներուն հետ մարզարան կ'երթայ փորձեր կատարելու։ Սկաուտները պիտի կազմեն զանազան բուրգեր, իսկ պզտիկներուն միջեւ խաղեր տեղի պիտի ունենան։ Խմբակներն ալ իրենց մէջ դրօշարշաւ մը պիտի կատարեն։

*** Կիրակի օր Ժուանվիլլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ընտանեկան դաշտահանդէս մը կազմակերպած ըլլալով, հայ արիներն ալ հրաւիրած էր։ Բայց միւս կողմէ հայ նախկին կամաւորներն ալ հայ զինուորին յիշատակարանին բացման հանդէսին առթիւ հրաւէր ուղղած ըլլալով, խումբը երկու մասի բաժնուեցաւ. երկու խմբակ Ժուանվիլի հանդէսին մասնակցեցան՝ խաղերով, իսկ տասը արիներ կամաւորներուն հանդէսին մասնակցեցան կատարեալ յաջողութեամբ

*** Այսօր (14 Յուլիս) հայ սկաուտական խումբը Յուլիս 14ի տօներուն առթիւ Մօնմօրանսիի անտառը կ'երթայ բնակելու, օգտուելով արձակուրդներէն— իսկ մեծ բանակում մը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս ամսուն, գեղեցիկ վայրի մը մէջ։ Ուրախալի է որ հետզհետէ նոր պատանիներ կը միանան խումբին։ Վեց ամսուայ մէջ նախկին թիւը կրկնապատկուեցաւ եւ այսօր խումբին թիւը 40 է։

Մ. ԳՈՒՐԳԷՆ

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ մէջ նախապատրաստական աշխատանքներու ձեռնարկած են, բոլոր կեդր. օրկաններուն մէջ Թուրքերէն լեզուն մտցնելու համար։ Այս մասին հրամանագիր պիտի հրատարակուի Նախիջեւանի «Հանրապետութեան» տարեդարձին օրը, Յուլիս 28ին։

ՍԵՒ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՄԸ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մայիս 15էն մինչեւ Յունիս 15, մէկ ամսուան ընթացքին Պուլկարիոյ մէջ անձնասպան եղած են 60 հոգի։ Մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ այս վիճակը։ Մետրոպոլիտները հրահանգած են կրօնաւորներուն՝ համբերութիւն քարոզել ժողովուրդին։

Հաշիւ եղած է թէ Պուլկարիոյ մէջ կը գտնուին 30,000 անգործներ, ինչ որ պզտիկ թիւ մը չէ։

ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԴՐԱՄՆԵՐԻՍ ՀԱՒԱՔԱԾՈՒՆ

Բ.

երջանիկ օրերը շուտ անցան ու ր էլ էն զգացի, որ ինձ կոպիտ, նայ խլեցին այն մեծ սեղանի ից ուր դասաւորուած էի իմ ների հետ, խլեցին մեզ բոլ- ու շտապ մի տոպրակի մէջ ցին։

Այնուհետեւ ճռճռան սայ- մեզ տարան. տարա՞ն շատ թէ Աստուած գիտէ։ Ցուրտ էր, իկ ցուրտ։ Գիշերները մեր երը դուրսն էին մնում ու յա- սպիտակ ձիւնը մի արշին րձրութեամբ ծածկում էր մեզ։ յց մի գիշեր մեր տոպրակները ան . երկու հոգի զգուշու- մբ բացեցին նրա կապած բե- , մեզ կապոց-կապոց դուրս ցին ու բաժանեցին զանազան րդկանց։

Ես ընկայ մի ուսանողի վզից ուած կեղտոտ պայուսակի մէջ ի փշրանքների, ձուի կճեպնե- հետ միասին։

Շատ տխուր ու ձանձրալի օրեր քաշեցի. կարծես ողջ աշխարհը շրջելու էինք դուրս եկել, քայլում էինք հա քայլում։ Ո՞ւր էինք գնում այդպէս, ի՞նչ էր պատահել. բան չէի հասկանում։ «Կարմիր մորեխն է իջել մեր երկրի վրայ, կարմիր մորեխը—խօսում էր մի ճառախօս։ —կարմիր քամին է փչում հիւսիսից...»։

Մի քանի անգամներ տէրս փորձեց ծախել ինձ, բայց ոչ ոք չէր ուզում վերցնել։ Մի անգամ մի պառաւ, որ տիրոջս մի կտոր հաց ու մի մեծ կծու տաքդեղ էր տուել. անգամ այդ վհուկը չուզեց ինձ վերցնել։ «Ոչ, ոչ, գոռաց. ես ապահովուած դրամ եմ ուզում», Մի ուրիշ անգամ էլ հարկ եղաւ գիւղի պահապաններին կաշառել, բայց ինձ որ տեսան. «Ոչ, ոչ, ասին, սպան հրամայել է գիւղը մարդ չընդունել»։

Այս ու սրանց նման հազար արկածներից յետոյ անցանք Արաքս գետը եւ ընկանք Պարսկաստան։ Այս երկրում ես էլ բոլորովին արժէք չունէի. պարոնս միշտ խօսում էր ուրիշ ձեւի դրամների մասին, որոնց անունը կարծեմ «հնչուն» պէտք է լինէր։

Իր պատռուած թղթապանակում յաճախ էի մենակ մնում ես եւ իբրեւ լուռ հանդիսատես կամ ունկնդիր եթէ կ'ուզէք, դիտում էի այդ անծանօթ երկիրը իր ծուռ ու մուռ նեղլիկ փողոցներով, իր անթիւ սոված ու անտէր շներով, լսում էի փողոցներում զանազան բաներ ծախող, "Հմուտ առեւտրականների». ինձ համար մինչ այդ տարօրինակ վաճառքի ձեւը. ծուռ աչքերով մի պարսիկ, սպիտակ խալաթով, կլոր կարմիր գլխարկով բոլոր լեզուների խառնուրդից մի երգ հիւսած, իր պաղպաղակն էր գովում։

Մի ուրիշը սիրտ կտրատող եղանակով, ծխախոտի թուղթ, մի անգամ արդէն գործածած ու չորացրած թէյ, սեխի կորիզ, նաեւ ակնոցներ էր վաճառում մի մեծ փայտեայ արկղի մէջ դասաւորած, վզից կախ։

«Հաջի Բաղկալ»ը վարունգի աճացին տոպրակը գետնին թափած , բայաթի էր կանչում. «Քեզ չեն գնում գիւլբասար, կանաչ-կանաչ գիւլբասար, թառամեցիր մնացիր» եւլն. եւլն...

Բայաթի էին ասում նաեւ եգիպտացորենի վրայ, որի ծախողները ընդհանրապէս փոքրիկ տղաներ էին, որ չոքած գետին, իրենց սարքած փոքրիկ օջախների կողքին արագ-արագ խորովում էին, անդադար փչում ու արծարծում կրակը։

Շատ նեղութիւններ քաշեց տէրս. անկեղծօրէն մեղքանում էի իրեն, բայց թէ ինչ կարող էի անել։

Եւ ... մի օր էլ, ինչ որ եկեղեցում նստած էինք։ Բարձրահասակ, անակնոց մի մարդ քարոզ էր ասում։ Երկար խօսեց նա, ես միայն այն հասկացայ որ ճաբոնիայում մեծ երկրաշարժ է եղել, որի պատճառը այստեղի տարագիրներն էին , որոնց վրայ այնքան մեղքեր էին, ծանրացել, հա ծանրացել... «Զգաստ եղէք», ասում էր քարոզիչը խիստ համոզիչ ձայնով։ Նայեցի տիրոջս, նա աչքերը փակ, ձեռները կրծքին ինչ որ փսփսում էր, կարծեմ ռուսերէն մի ոտանաւոր լինէր... Զարմացայ, չէ՞ որ եկեղեցում էինք գտնուում, իսկ եկեղեցում միայն կ'աղօթեն...

Այնուհետեւ ամէն կիրակի մենք այցելում էինք այդտեղ, աչքերը փակ, ձեռները կրծքին նա նստում էր ժամերով ու միշտ նոյն ռուսերէն ոտանաւորն էր փսփսում։

Տէրս բողոքական էր դարձել։ Հէնց այստեղ է ահա, որ նա սկսեց հարստանալ. ես հօ բոլորովին մոռացութեան էի մատնել։ Ու մի օր էլ երբ շատ ոգեւորուած խօսում էր երկնքի կապոյտութեան թէ աստղերի փայլի մասին, եռանդով հանեց ինձ, կապոյտ մատիտով վրաս գրեց «Նէբ Լին» եւ նուիրեց ինձ մի աղջկայ։

Բայց ինձ կարծես ճամբորդութիւն էր վիճակուած։ Տիրուհիս սկսեց ճամբորդել. նախ փուրգօնով, կառքով, ձիով, էշով նաւով եւլն.։

Երկար ճամբորդեցինք, օրերը տարիների պէս էին անցնում։ Սաստիկ ցրտերին յաջորդում էին անտանելի շոգեր. զէրօից 10 աստիճան ներքեւ ցրտեց, մէկ էլ յանկարծ ընկնում էինք ուղղակի հասարակածի վրայ։ Այսպէս անցանք Համատան, Քիրմանշահ, Կասր-Շիրին, Պաղտատ, ու երբ անցնում էինք Սիրիայի անապատը, ես էլ չը դիմացայ — հիւանդացայ։ Ջերմում էի, զառանցում, ինձ թւում էր թէ ես ծըռել եմ ճամբաս եւ իմ ծննդավայրս եմ վերադառնում։ Արդէն տեսնում էի վանքերի ոսկեզօծ խաչերը, բարձր, հպարտ, ամպերի մէջ։ Յետոյ խաչերը գանկեր էին դառնում, տեսնում էի հազարից աւելի մանուկների դիակներ, այլանդակուած աղջիկներ... եւ յետոյ դեւեր, շատ դեւեր, որ մի դիւային պար էին բռնել դիակների մէջ...։ Բարձրահասակ անակնոց մարդը ինչ որ շարժումներ էր անում եւ գոռում մութ տարածութեան մէջ «Զգաստ եղէք, մեղքերը ծանրացել են հայ ժողովրդի վրայ...։» Ու իբր թէ այս դեւերը մարդիկ են եղել, յետոյ են դեւ դարձել։ Բայց ես տեսնում էի, որ նրանք իսկական դեւեր էին մարդկային կերպարանքով...։

(Շարունակելի) ԼԱՍ

միրի մէջ: Ճանպօլաթ վերջերս Եգիպտոս գացած եկած է գաղտնի պաշտօնով մը: Միւս գլխաւոր դերակատարները եղած են Րէուֆ պէյ, Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի պէյ, Սալահ Ճիմճօզ պէյ եւլն: Պոլսոյ երեսփ. ընտրութեանց ատեն ասոնց բոլորն ալ թեկնածու էին, սակայն միայն Ճանպօլաթը յաջողած էր ընտրուիլ, Րէուֆ պէյի ջանքերով:

«Ազգին ձեռքով կտոր կտոր»

Իզմիրի թերթերէն «Էն Սօն Թէլէկրաֆ» հարցարան մը բացած է՝ գիտնալու համար թէ իր ընթերցողները ի՞նչ պատիժ կ'ուզեն որ տրուի դաւադիրներուն: Թերթը կ'ուզէ որ անոնք ազգին յանձնուին: Ընթերցողներէն շատեր կը փափաքին որ «լինչ»ի ենթարկուին, այսինքն «ազգին ձեռքով կտոր կտոր ըլլան»: Ուրիշ մը կը թելադրէ «քարիւղով այրել բոլորը, ճզմելու համար օձերուն գլուխը»: Պոլսեցի վաճառական մըն ալ կը յանձնարարէ միջնադարեան հաւատաքննական տանջանքներու ենթարկել զանոնք:

Դաւադիր կինը

Սամսունէն Տրապիզոն հասած շոգենաւի մը ճամբորդներէն 35 տարեկան թուրք կնոջ մը վրայէն հինգ պրաունինկ ատրճանակ գտնուած է, չորսը մէջքէն և մէկն ալ վարտիքին մէջէն: Կինը կաշառք առաջարկած է Րէժիի քննիչ Ֆէթհիէ հանըմի, սակայն այս վերջինը անմիջապէս ոստիկանութեան յանձնած է զէնքը:

⁂ Իզմիրի Փունթա կայարանին մէջ Թրքուհիի հագուստով մարդու վրայէն մը ռումբ մը գտնուած է:

21 Քիւրտեր կախուած

Արեւելեան անկախութեան դատարանը մահուան դատապարտեց Սիլվանցի Փիր Օղլու Ահմէտը եւ տասներկու ընկերները, ինչպէս եւ Պաթման աշիրէթին պետ Էօմէր Թմօն եւ 7 ընկերները: 15ական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան մնացեալ քառասուն ընկերները, որոնք քրտական ապստամբութեան ընթացքին վարիչ դեր կատարած էին:

Տիգրանակերտ փոխադրուեցաւ նաեւ Հասանանցի Խալիտը, դատուելու համար:

⁂ Էնկիւրի կը շարունակէ տեղահան ընել հայկական նահանգներու Քիւրտերը: Սարը Գամըշի «Վարլըք» թերթը կը գրէ թէ Պայազիտի «միւթէկալլիպէն»երէն երկու հոգի կը յաջողին Արարատ ապաստանիլ եւ իրենց գլուխը հաւաքելով ուրիշ Քիւրտեր, կը սկսին ասպատակել թուրք գիւղերը: Թերթը կը գրէ. «Աւազակները կը կարծէին թէ պիտի կարենան դիմանալ հոն, որովհետեւ Արարատ 5500 մեդր բարձրութիւն ունի եւ մշտապէս ձիւնապատ է»:

Թրքական զօրքերը յաջողած են ցրուել ապստամբները, որոնցմէ մաս մը Պարսկաստան ապաստանած է:

Անգլիոյ հետ ալ համաձայնեցան

Ելմտական նախարար Պ. Քայեօ երկուշաբթի առաւօտ օդանաւով Լոնտոն գնաց եւ Պ. Չըրչիլի հետ կարճ տեսակցութենէ մը վերջ, ստորագրեց ֆրանսական պարտքի մասին վերջնական համաձայնագիրը: Պայմանները պաշտօնապէս չհրատարակուեցան դեռ: Ֆրանսա իր ամբողջ պարտքը, 653 միլիոն ոսկելին պիտի վճարէ 62 տարիէն: Անգլիա 100էն 60 զեղչ ըրած է պարտքի ամբողջական գումարին վրայ, եւ միջին հաշուով տարեկան 12ուկէս միլիոն ոսկելին պիտի վճարուի: Առաջին հինգ տարիներու վճարումներուն վրայ 100էն 50 զեղչ պիտի ըլլայ: Տօըսի ծրագրին համաձայն, Գերմանիա 1928էն սկսեալ ամէն տարի 1,300,000 ոսկեդրամ մուտք պիտի վճարէ Ֆրանսայի: Համաձայնագրին կցուած յաւելուածով մը, Ֆրանսայի վճարումները կախում պիտի ունենան Գերմանիոյ վճարումներէն:

Նոր յաւելումներ

Փարիզի Քաղաքապետական Խորհուրդը որոշեց 60 սանթիմի բարձրացնել մէթրօյի տոմսակը, 70 սանթիմ՝ երթեւեկը եւ 1 ֆրանք՝ առաջին կարգը: Յաւելումը պիտի գործադրուի նահանգապետի վաւերացման հրատարակութենէն հինգ օր յետոյ:

Կազն ալ, որուն խորանարդ մեթրը 75 սանթիմ է այժմ, պիտի բարձրանայ 80 սանթիմի, ինչ որ 100էն 300 յաւելում կը նշանակէ նախապատերազմեան գիներուն վրայ:

Պարսկաստանի ապստամբութիւնը ծաւալած

Վերջին լուրերու համաձայն, Պարսկաստանի խլրտումները մեծ համեմատութիւններ կըստանան: Թէհրանէն առնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ պոլշեւիկեան գրգռութիւններու հետեւանքով հինգ հազար Թիւրքմէններ յարձակումով գրաւած են հիւսիս-արեւելեան սահմանին վրայ Պիժնուրդ եւ Շիրվան քաղաքները: Իրենց միացած են պարսիկ պահակազօրքերը: Կառավարութիւնը գրաւած է բոլոր ինքնաշարժ կառքերը և մեծ թիւով զինուորներ կը ղրկուին Քէշան՝ պաշտպանելու համար Մէշէտը:

100 չափահաս որբեր եկան Ֆրանսա

Անցած շաբաթ Պէյրութէն Ֆրանսա հասան 15-18 տարեկան հարիւր հայ չափահաս որբեր, որոնք Էնտր-է-Լուառ նահանգի աշխատանքի գրասենեակին կողմէ տեղաւորուեցան զանազան հողագործական աշխատանքներու մէջ: Աշխատանքի նախարարութեան պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ նախապէս եղած փորձերը շատ գոհացուցիչ արդիւնք տուած ըլլալով, հողատէրերը խնդրած են որ աւելի մեծ թիւով աշխատաւորներ տրամադրուին իրենց: Հայ որբերու նոր կարաւան մըն ալ պիտի գայ Սուրիայէն:

Զինարանի պայթում Ամերիկայի մէջ

Նիւ Ճըրսիի Տօվըր քաղաքին մէջ, ծովային նախարարութեան պատկանող մեծ զինարանին վրայ կայծակ իյնալով պայթում առաջ եկաւ: Զինարանին մէջ կային 8-9 միլիոն փամփուշտ վառօդ: Առաջին վայրկեանին մօտ 100,000 փամփուշտ պայթեցաւ: Սպաննուեցան մօտ 100 և վիրաւորուեցան 200 հոգի: Լուր չկայ 25 հոգիէ: Նիւթական վնաս կը հաշուի 100 միլիոն տոլար:

Պայթումները կը շարունակուէին կիրակի օրուընէ ի վեր. ժամը 15-20 պայթում տեղի կ'ունենայ: 14 վառօդարաններ պայթելու վտանգին տակ են: Այս զինարանը ամէնէն մեծն է ամբողջ Ամերիկայի մէջ եւ 200 հեքթար տարածութիւն ունի:

"ՅԱՌԱՋ",Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի առաջին տարին:

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու:

Տիվրիկի Արմութաղ գիւղացի Միքայէլ Յակոբեան (Սիրակիւզ, Ամերիկա) և Եղիա Յակոբեան խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց զաւկին եւ եղբօր,

ՀՐԱՆՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

որ շիջեցաւ քսան տարեկան հասակին մէջ, Յուլիս 12ին, Սէնթ-Անթուան հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Չորեքշաբթի, առաւուան ժամը 8ին, 11 Rue d'Austerlitz.

Ողբացեալ երիտասարդը Հ. Յ. Դ. անդամ էր Քուլպի մէջ, ուր վարակուելով անողոք հիւանդութենէ մը, Ֆրանսա փոխադրուած է, բայց հազիւ մէկ ամիս կրցաւ շնչել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. կուսակցական դասընթացքը 15 Յուլիս հինգշաբթի օրը Café du Metro, մէթրօ Odéonի դիմաց: Այն ընկերները որ կը փափաքին հետեւիլ դասընթացքներու թող փութան արձանագրուիլ ցանկը փակուելէ առաջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ «Իշխան» խումբի ընկերական ժողովը, կիրակի 18 Յուլիս երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին սովորական ժողովատեղին: Օրակարգ՝ Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովին եւ ընթացիկ կարեւոր հարցեր:

Հ. Յ. Դ. Ուսանողական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 20 Յուլիս երեքշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին ֆլօրիա ճաշարանը: Բոլոր կուսակցականներու մուտքը ազատ է, իսկ անդամներու ներկայութիւնը պարտադրիչ:

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Շաբաթ երեկոյ 17 Յուլիս, ժամը ճիշդ 8.30ին, Café du Métroի վերնայարկը: Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր:

ՃԷՊԷԼԻ Որբանոցի Սաներու դաշտահանդէս-պարահանդէսը՝ Յուլիս 14ին, ֆրանսական Ազգային Տօնին օրը «Մէզօնօն»ի անտառին մէջ: Պիտի առնուին խմբանկարներ եւ տեղի պիտի ունենայ դաշտային ընթրիք: Ժամադրութիւն Յուլիս 14 կէս օրէ վերջ ժամը կէսէն մինչեւ 1 Հայոց Եկեղեցին:

ՀՐԱՒԷՐ

ԼԻՕՆԱԲՆԱԿ Արաբկիրի եւ շրջականներու հայրենակիցները կը հրաւիրուին կազմակերպական ժողովի, յառաջիկայ կիրակի 18 Յուլիս կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Հաւաքատեղի 26 ռիւ Փօլ Պէր «Մարտունի» ընթերցասրահը:

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՀՈՏՈԵԱՆ եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Մարսէյլ՝ Տիկ. Մ. Տէր Թորոսեանի:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԷՐԻՆԷ Ս. Սէն.— Յ. Թ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ՄՈՒԼԻՆՕ Ս. Գ.— Պէտք է 15 ֆրանք վճարուի:

ՓԱՐԻԶ, Ե. Յ.— Ստացանք 20 ֆրանք.

ԼԱՐԺԱՆԹԷՕՅ Մ. Տ.— Ստացանք 20 Ֆր. ղրկեցինք:

ՄՈՆԹԷՈՆ, Վ. Կ.— Ստացանք վերցամսեան:

ՓԱՐԻԶ, Յ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ՔԱՍԹԷԼ Սարազէն, Ս. Խ.— Յ.էն Ստացանք 20 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ, Թ. Ղ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԼԱԼԸՎԱՏ, Շ. Հ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԱՐԼ, Պ. Տ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԼԱ ԼՈՆՏ, Օ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Մարգարեան կը փնտռէ Սարգիս Մարգարեանը՝ Ջուղացի, որ 7 ամիս առաջ Պաղտատէն Ֆրանսա եկած է: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

— Մշոյ Շմլակ գիւղացի Հայկանուշ Բարսեղեան կը փնտռէ հօրեղբօր զաւակները Եղիազար եւ Ռստաշ Սուքիասեանները, որոնք 11 տարի առաջ Մարսիլիա կը բնակէին եւ տղան Յակոբ մէկ ժամ հեռաւորութեամբ կայարանի մը մէջ պաշտօնեայ էր: Տեղեկացնել Haiganouch Barseghianի, 11 Rue Wilson, 11 St. Chamond (Loire).

— Խարբերդի Մաստան գիւղացի Սարգիս Գույումճեան կը փնտռէ հօրեղբօր տղաքները՝ Փօղոս Գույումճեան եւ Խաչատուր Գույումճեան, որ Նիւ Եօրք կը գտնուին: Տեղեկացնել՝ 17bis, Ale Valentin Tourtour de Maroc. Issy les Moulineaux. (Seine).

— Խօսրով Աղամեան Խարբերդի Եղէգի գիւղէն կը փնտռէ Նշան Աղամեանը որ 1924ին Պէյրութի Ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա եկած է: Տեղեկացնել 40 Rue des Dominicains, Marseille:

— Պուքրէշէն Պոլսեցի Կարապետ Չիրիշեան կը փնտռէ մօրեղբայրը Ալիքսան Սարաֆեանը, Գումգափուի բնակիչներէն (մականուանեալն խենդ Երուանդի զաւակը), որ 1923ին Պոլսէն Մարսիլիա անկէ ալ Փարիզ մեկնած է, եւ մինչեւ անգեալ տարի իրմէն լուր կ'առնէին եղեր: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

— Կը փնտռուի Կաղզուանի շրջանի Բիրս գիւղացի Արամ Ամիրեանը, որմէ լուր չկայ 1918էն ի վեր: Տեղեկացնել Մկրտիչ Տէր Ստեփանեանի, 28 Rue Nationale Billancourt. (Seine)

ՍԱԿԱՐԱՆ

13 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթեռլին,	L. St.	191	25
Տոլար,	Dollar	39	40
Մարք (ոսկի)	Mark	9	20
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	20	50
Թրք. ոսկի	» or	160	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատը	Léva	26	—
Տրախմի »	Drachme	43	50
Լիր » »	Lire	124	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	—
Զուից. »	Frc. Suisse	732	—
Լէյ 100 հատը	Ley	17	65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	—	—
» II	»	—	—
» III	»	—	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	—	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / խմբագրութիւն եւ վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒԼԻՍ 1926

16 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 150 — կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՊԵՏԵՐԷՆ ՇԻՒՔՐԻ, ՃԱՆՊՈԼԱՏ ԵՒ ՈՒՐԻՇ 13 ՀՈԳԻ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԱԹԱՂԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆ

Գլխաւորաբար արագութեամբ կ'ընթանան դէպքերը Թուրքիոյ մէջ:

Յուլիս 14ի կախաղանները կը պարզեն կացութիւն մը որ աննախընթաց է նոյն իսկ արիւնի այդ պատմական ոստանին մէջ: Այս դէպքը չի նմանիր քրտական կախաղաններուն, որովհետեւ անոնք սարքուած էին ոչնչացնելու համար այլացեղ ժողովուրդ մը: Ճիշդ է որ Իթթիհատն ալ աջ-ձախ չնայեցաւ, 1909ի Մարտ 31ին հաշուեյարդարը կատարած ատեն: Բայց Իզմիրի կախաղանները աւելի խոր եւ աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ունին: Անոնք «սկիզբն են երկանց»: Մարտ 31ը Ապտիւլ Համիտի վերջին ջղաձգութիւնն էր, իր գահը պահելու համար: 1926 Յունիսի մահափորձը եւ անոր հետեւանքով բացուած խրամատը նոր Թուրքիոյ հիմքն է որ կը սարսէ: Եւ ճիշդ ատոր համար, Իզմիրի կախաղաններով ոչ թէ կը վերջանայ պատմութեան այս շրջանը, այլ նոր կը սկսի:

Ուրիշ բան չապացուցաներ առանձնապէս Իթթիհատին դէմ բացուած դատը, այն ալ Քէմալականներու միջնաբերդին, Էնկիւրի մէջ: կարելի է ըսել թէ Իզմիրի դատն ու մահավճիռները պարզ միջադէպ մը կը ներկայացնեն. իսկ բուն Գործը այն է որ պիտի բացուի Էնկիւրիի մէջ:

Զափազանց ուշագրաւ է Ճանպօլատի անմիջական մահացումը: Տրամաբանօրէն, Իթթիհատի այդ յանդուգն պարագլուխն ալ պէտք էր պահել եւ խառնել Էնկիւրիի դատին հետ, որովհետեւ, ան Ճաւիտներէն շատ աւելի բան գիտէ 1908էն մինչեւ 1919 պատահած դէպքերու մասին, եւ իրական ոգին է Իթթիհատի ստորերկրեայ գործունէութեան: Բայց Էնկիւրի որքան խիզախ, նոյնքան անհամբեր է իր թշնամիները ոչնչացնելու գործին մէջ, եւ յարմար դատած է ժամ առաջ մաքրել դաւադիրներուն ամէնէն վտանգաւորները, Շիւքրիներէն մինչեւ Գարա Քէմալները (փախստական), փոխանակ զանոնք պահելու պարզ լուսաբանութեան մը սիրոյն: Առաջին հարցաքննութեանն իսկ, Ճանպօլատ բռնած էր ամուր դիրք մը, եւ կարճ կամ խուսափողական պատասխաններ կուտար, հակառակ նախագահին խիստ հարցապնդումներուն: Անոր եւ Ճաւիտի հարցաքննութենէն ծնաւ Էնկիւրիի նոր դատը: Եւ հիմա տարիներու պատմութիւն կը քրքրեն դատաւորները, թուղթեր կը պրպտեն, նախկին նախարարներէն եւ երեսփոխաններէն մինչեւ մաքսատան բեռնակիրներուն եւ «մավունաճի»ներուն պետերը կը հետապնդեն, գաղտնիք մը աւելի երեւան հանելու համար:

Մ. Քէմալ եւ իր հաւատարիմները վճռած են արմատախիլ ընել Թուրքիոյ միակ իրական կազմակերպութիւնը, իրենց իսկ փրկութեան համար: Այլեւս կտրուած է նահանջի գիծը: Եւ եթէ ազատ արձակուեցան Գարապէքիր Քեազըմ («Հայաստանի յաղթականը»), Րէֆէթ (որ առաջին անգամ միլլի վարչութիւնը հաստատեց Պոլսոյ մէջ, իբրեւ լիազօր), Ալի Ֆուատ եւ Ճաֆէր Թայեար փաշաները, պատճառը այն չէ որ Էնկիւրի համոզուեցաւ անոնց անմեղութեան: Ոչ. անոնք մեծ հմայք ունին բանակին մէջ, մանաւանդ առաջինը՝ արեւելեան զօրաբանակին մէջ, հետեւաբար խոհեմութիւն չէր բոլոր կամուրջները կրակի տալ: Եօնուս Նատի պէյ, ամբոխավար հրապարակագիրը, որ Մուսթաֆա Քէմալի աչքի լոյսն է այսօր, իր մղած պայքարներով, խմբագրականի մը մէջ կը ծաղրէ այդ փաշաներուն «Զտեսանք, չենք գիտեր»ը, եւ կը յայտարարէ թէ «հանրային խիղճը շատոնց տուած է անոնց վճիռը»: Ու կ'ամբաստանէ զանոնք իբրեւ դրդիչ Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան, իբրեւ ներշնչողները Իզմիրի դաւադրութեան եւ պետական հարուածին: Ուրիշ քէմալական երեսփոխան մը կը նսեմացնէ Քեազըմ Գարապէքիր փաշայի արեւելեան յաղթանակը եւ իբրեւ «սահմանափակ մտքի տէր» կ'ամբաստանէ այդ հերոսը: Ատոնք պատահաբար գրուած խօսքեր չեն, եւ աւելի բարձրէն կը բխին:

Հիները խօսք մը ունին. «վերահաս արդարութիւն»: Ահա ուրեմն մարդիկ որ փառքի գագաթնակէտին հասեր էին «եաթաղան»ը շողացնելով, արիւնը գետերու պէս հոսեցնելով, Թուրքիոյ մէջ մէկ ծայրէն միւսը, եւ, տարիներ վերջը, կախաղանին վրայ կը քաշուին, իրենց մեղքերը, իրենց իսկ հարազատներուն ձեռքով, եւ բոլորովին տարբեր պատճառներու համար...: Հայաջինջ Շիւքրիներն ու Ճանպօլատները հերոսներ էին երէկ, ինչպէս Թալաթներն ու Էնվէրները, բայց այսօր կ'անարգուին իբրեւ հասարակ ոճրագործներ, իբրեւ աւազակներ եւ ջարդարարներ: Եւ թուրք հրապարակագիրներ «հայկական գնդակներու» պատմութիւնը կը պատմեն ոչ թէ անիծելով, այլ մատնանշելով իբրեւ բնական վախճան...:

Այս ալ մխիթարութիւն մըն է զոհերուն համար:

Հեռու չէ ճամբան, «եաթաղան»էն մինչեւ կախաղան:

Շ.

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ Յուլիս 14ի առթիւ, տպարանները փակ ըլլալով, ստիպուած ենք այսօրուան թիւը հրատարակել միայն երկու էջ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը հետեւեալ հրահանգը պատրաստած է դպրոցական գիրքերու մասին,—

1.— Ոեւէ դասագիրքի մէջ Թուրք ազգին ներկային եւ անցեալին վերաբերեալ միջադէպ մը եւ Թուրքիոյ սովորոյթին ու օրէնքներուն մասին — նոյն իսկ պզտիկ բառի մը ձեւին տակ — անարգալից եւ հեգնական լեզուով խօսուած չպիտի ըլլայ: Ընդհանրապէս դասագիրքերուն մէջ Թուրքիոյ աշխարհագրութեան, պատմութեան եւ կեանքին վերաբերեալ սխալ տեղեկութիւններ չպիտի գտնուին:

2.— Այս գիրքերուն մէջ չպիտի գտնուի նոյնպէս մէկ հատիկ բառ մը, որ Թուրքիոյ հողին վրայ՝ ոչ-թուրք ազգերու յաւակնութիւններու մասին խօսի եւ անոնց ակնարկութիւն ընէ:

3.— Թուրքիոյ քարտէսները Լօզանի դաշնագրին որոշած հայրենիքի մասերը ճշտութեամբ պիտի ցուցնեն: Անոր մէջ օտար ազգի մը ակնարկութիւն ընող բառ մը իսկ չպիտի գտնուի:

4.— Չեն կրնար կարդացուիլ այնպիսի գիրքեր, որոնք տարբեր կրօնքի պատկանող տղոց ուրիշ կրօնքի մը վերաբերեալ ներշնչումներ ընելու, զայն սիրցնելու եւ գեղեցիկ ցուցնելու հանգամանք ունին:

ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆ ՄԸ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հալէպէն թղթակից մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Յուսաբեր»ի, մահափորձի պատմութեան առթիւ.—

Գաղտնի կազմակերպութիւնը, որուն կ'անդամակցին Քիւրտեր, Յոյներ եւ խիստ չնչին թիւով նաեւ այլ քրիստոնեաներ, լուրջ եւ յեղափոխական քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է որ ունի երկու հիմնական սկզբունք:

Ա.— Տապալել Քէմալական անժամանակ եւ վնասակար հանրապետութիւնը:

Բ.— Թիւրքիան ապրեցնելու եւ զօրացնելու համար իր պահանջները վերածել նուազագոյնի, մշակել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի հետ լաւագոյն բարեկամութիւն, հեռանալ Ռուսիոյ վնասակար ազդեցութենէն, յարգել երկրի բաղկացուցիչ տարրերու արդար իրաւունքներն ու ապահովել տնտեսական կայուն վիճակ մը:

Գաղտնի կազմակերպութեան հրատարակած թիւ 4 թռուցիկը վերոգրեալ հարցերը մանրամասնօրէն ժողովուրդին բացատրելէ յետոյ. կ'ըսէ. «Անշուշտ այս բոլորը ընելու համար արիւն պէտք է թափել եւ Թուրքը պէտք է թափէ արիւն, փրկելու համար Քէմալական պիղծ շղթաներէն: Պէտք է փրկել Թուրքիան՝ կործանումէ, Թուրքը՝ հիւանդութիւններէ, հանըմը՝ անբարոյութենէ, մանուկը՝ քաղցէ եւ մզկիթները՝ քրիստոնէութենէ: «Արդարութեան Ձեռք» կազմակերպութիւնը արիւն ունի՛, որուն մէջ Քէմալը պէտք է խեղդել՝ չխեղդելու համար ամբողջ Թուրքիան: Դէպի տէրօր...»:

Մահափորձը Քէմալի դէմ նոր չէ, վեց ամսուայ պատմութիւն ունի ան եւ տասն ամսուայ որոշում: Երեք անգամ ձախողած է մահափորձը,— առաջինը՝ Էնկիւրիի մէջ, երկրորդը՝ Պրուսա, իսկ երրորդը՝ Իզմիր: Առաջին երկուքը վիժած են ահաբեկիչներու անփորձութենէն եւ անվճռականութենէն, թէեւ շատ նպաստաւոր վայրկեաններ եղած են եւ դրամապէս սուղ նստած են կազմակերպութեան վրայ, իսկ երրորդը վիժած է Քէմալի հոտառութեան շնորհիւ, մէկէն Ղազիի ձեռքը տալով երեք գլխաւոր ահաբեկիչները:

Ասոնցմէ մէկը կախաղան բարձրացաւ, մէկը 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, իսկ երրորդը դեռ վճիռը չառնուած՝ յաջողեցաւ փախչիլ բանտէն եւ հեռանալ Թուրքիայէն:

Վերջին մահափորձը կը ղեկավարէին արտասահմանէն բերուած 15 ահաբեկիչներ, որոնցմէ 6ը օտարներ էին: Գործը մեծ գումարներ արժած էր: Թէեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան անհատներ եւ երեսփոխաններ ձերբակալուած են, բայց անոնց մեծ մասը անմեղներ են եւ գործէն անտեղեակ: Մահափորձը գործն է «Արդարութեան Ձեռք» կազմակերպութեան, որու վճիռը անդարձ է: Որոշուած էր եւ ապահով շղթայի մէջ առնել Քէմալն ու իր շքախումբը: Երկու կեդրոններու մէջ՝ ամէնէն աւելի Իզմիրի՝ կը սպասուէր մահափորձի գործադրութեանը:

Յունիս 14ին, սակայն Քէմալական կառավարութիւնը կը յաջողի, դրամի ուժով, սեւահոգիի մը դաւաճանութեան շնորհիւ, տեղեկանալ պատրաստուած մահափորձին: Մունէտտին Րիզա էֆ. անուն էվգաֆի պաշտօնեայ մը, որ միեւնոյն ժամանակ անդամ էր գաղտնի կազմակերպութեան, խոշոր գումարի մը փոխարէն լուր կուտայ կառավարութեան եւ երբ երեք կազմակերպիչներ Պոլսէն Իզմիր կը փոխադրուէին, կը ձերբակալուին Իզմիր հասած առաջին օրն իսկ եւ աննկարագրելի տանջանքներու տակ կը խոստովանին ամէն ինչ: Ահա այսպէս կը վիժի մահափորձը:

Գաղտնի կոմիտէն, իր կատարած ջանքերուն շնորհիւ, յաջողած է վերջերս մէկտեղել արտասահմանի մէջ գտնուած հակաքէմալական տարրերը եւ անոնցմէ կազմել արտասահմանի օժանդակ մարմին մը, որը շուտով Փարիզի մէջ պիտի ունենայ իր պաշտօնական օրկանը:

Թուրք բանակի մէջ տարած քարոզութեան հետեւանքով, խիստ դժգոհութիւններ ծայր տալ սկսած են զօրքի գրեթէ բոլոր խաւերուն մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Դաւադիրները կախուած.- Ճանպօլատն ալ.- Շիւքրի պէյ չուանէն կ'իյնայ, բայց նորէն կը կախուի

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն 14 Թուականով.—

Անկախութեան դատարանը երէկ արտասանեց իր վճիռը ծանօթ դաւադրութեան մասին: Ատեանը մահուան դատապարտեց հետեւեալ երեսփոխանները,— Րիւշտի փաշա (Էրզրում), Շիւքրի (Իզմիթ, կրթական նախարար Իթթիհատի օրով), գնդ. Արիֆ (Էսկիշէհիր), Ապիտին (Սարուխան), Խալիտ Թօրկուտ (Սվազ), Իսմայիլ Ճանպօլաթ (Պոլիս, ներքին նախարար՝ Իթթիհատի օրով), Զիա Խուրշիտ (Լազիստան) եւ Հաֆըզ Մեհմէտ (Նախկին դատական նախարար), ինչպէս նաեւ հազարապետ Էտիպ, Րասիմ (Ճանպօլաթի եղբայրը), Լազ Իսմայիլ, Կիւրճի Եուսուֆ, Զօփուր Հիլմի, Էսատ, Ֆուատ, Ապտիւլ Գատէր, (Նախկին կուսակալ Էնկիւրիի) եւ Գարա Քէմալ (վերջին չորսը փախստական): Ատնան, Րահմի եւ Րէուֆ պէյերու դատը պիտի շարունակուի Էնկիւրիի մէջ:

Մահապարտները կախուեցան այս առտու կանուխ, քաղաքին զանազան մասերուն մէջ: Բոլորն ալ ճերմակ շապիկ մը միայն հագած էին եւ իրենց կուրծքերուն վրայ կախուած մասնաւոր թուղթեր կը յայտնէին իրենց յանցանքին տեսակը: Մահապարտներէն երեքը կախուեցան ճիշդ այնտեղ ուր պիտի պայթեցնէին ռումբերը, Մ. Քէմալը սպաննելու համար: Ստուարաթիւ զինուորներ կը պաշտպանէին կախաղանի շրջակաները: Դիակները ժամերով (ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ ամբողջ օրը), կախուած մնացին, ուժգնօրէն ազդելու համար ամբոխին վրայ: Սոսկումի աղաղակներ արձակուեցան, երբ Շիւքրի պէյ գետին ինկաւ, չուանը փրթած ըլլալով: Մահապարտը ողջ էր տակաւին եւ դահիճները ստիպուեցան երկրորդ անգամ կախել:

Անկախութեան դատարանը Էնկիւրի մեկնեցաւ, շարունակելու համար ձերբակալուած Իթթիհատականներուն դատը:

Ազատ արձակուեցան Գարապէքիր Քեազըմ, Րէֆէթ եւ միւս փաշաները:

∴ Ելմտական գործավար Հասան պէյ հրաժարական տուաւ: Իրեն յաջորդեց Պիթլիսի նախկին կուսակալ եւ յայտնի ջարդարար Մուսթաֆա Ապտիւլ Խալիգ պէյ:

Իթթիհատը որոշած էր ոճիրը

Իզմիրէն կը հեռագրեն.—

Մասնաւոր պաշտօնեայ մը հոս բերաւ այն փաստաթուղթերը որ գտնուած էին Պոլիս տեղի ունեցած խուզարկութեանց միջոցին:

Այս փաստաթուղթերուն վրայ կատարուած առաջին քննութիւնները բնաւ կասկած չեն ձգեր թէ Իթթիհատական պարագլուխներ վերջին մահափորձը ծրագրած են 1337էն ի վեր:

Այս փաստաթուղթերուն մէջ կան կարգ մը ոճրային միտքեր, ինչպէս հետեւեալը. «Մուսթաֆա Քէմալի խնդիրը պէտք է լուծել»:

Այս կերպով կը հաստատուի թէ Իթթիհատի ղեկավարները այն ժամանակէն սկսեալ զանազան միջոցներու դիմած են՝ զէնքով իշխանութեան գլուխը գալու համար: Այս ուշագրաւ փաստաթուղթերը, որ Իթթիհատականներու ծրագրին ներքին ծալքերը կը պարզեն, ձեռք անցուած են Պոլսոյ մէջ՝ բոլորովին անսպասելի տեղ մը. հետեւաբար կը հաստատուի թէ Էնկիւրիի մէջ տեղի ունենալիք դատավարութիւնները աւելի հետաքրքրական փուլեր պիտի ներկայացնեն:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԸ

Չորեքշաբթի առաւօտ Ֆրանսայի ամէն կողմը տօնուեցաւ Յուլիս 14ի Ֆրանսական Ազգային Տօնը: Այս տարի Մարոքի Սուլթանին եւ Սպանիոյ դիկտատոր Զօր. Փրիմօ տը Ռիվէրայի Փարիզ ներկայութեան պատճառաւ, բացառիկ հանդէսներ կատարուեցան: Առաւօտուն ժամը 9ին Էթուալի յաղթական կամարին շուրջ հանդիսաւոր զօրանցք տեղի ունեցաւ: Շատ կանուխէն, հակառակ աննախընթաց տաքին, մեծ բազմութիւն խռնուած էր Շան զ'Էլիզէի պողոտային երկայնքը: Հրաւիրեալներուն համար մասնաւոր տեղեր յատկացուած էին: Բազմութեան մէջ տեղ գրաւած էին մեծ թիւով համայնավարներ, որոնք Սպանիոյ վարչապետին անցած ատենը սկսան սուլել, «Անկցի Փրիմօ տը Ռիվէրա», «Կեցցէ ազատութիւնը» պոռալով: Զօրանցքի ընթացքին անոնք շարունակեցին սուլել, փորձելով

Le Gérant : H. TEURNIER Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10°

խանդարել հանդէսը։ Հարիւրաւոր ոստիկաններ, որոնք կարգապահութեան կը հսկէին, յարձակեցան սուլողներուն վրայ։ Ձերբակալուեցան մօտ 150 ցուցարարներ, որոնց մեծ մասը օտարականներ, մանաւանդ Սպանիացիներ էին։

Գիշերը լուսավառութիւն և հրախաղութիւններ եղան։ Ժողովրդական պարերը տեւեցին մինչև առաւօտ։

ԻԹԹԻՀԱՏԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԻ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ

Ճավիտ պէյ հարցաքննութեան պահուն բսաւ թէ Իթթիհատի վերջին դահլիճին (Թալէաթ փաշայի) մէջ ելմտական նախարար էր։

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Թալէաթ փաշային հրաժարումը միասին որոշեցիք, չէ՞։

— Այո՛, գիտէք որ դահլիճին հրաժարումէն յետոյ Իթթիհատը Թէճէտտիւտ անունը առաւ։ Կուսակցութեան լուծումէն յետոյ ես որ եւ է կուսակցութեան մէջ չմտայ. Իթթիհատի համաժողովին մասնակցեցայ. յետոյ նախարար եղայ Իզզէթ փաշայի դահլիճին մէջ։

— Թալէաթ փաշայի հրաժարումը պատմութեան առեղծուած մնաց։ Գիտենք Թալէաթի հրաժարման առենի ընդհ. կացութիւնը — Սուրիոյ, Պուլկարիոյ եւ Դաշնակիցներուն կացութիւնը։ Սակայն խնդրին ներքին ծալքը հասկնալու համար կ'ուզենք գիտնալ թէ կուսակցական տեսակէտով ի՞նչ որոշում կայ։

— Այս խնդիրը ներքին ծալք չունի։ Նախարարական Խորհուրդին մէջ բերանացի նկատի առնուեցաւ հրաժարումի խնդիրը։ Թալէաթ փաշա Սուլթանին հաղորդեց դահլիճին հրաժարականը։ Ձեմ գիտեր թէ այս կէտը նախապէս որոշուեցա՞ւ Իթթիհատի ընդհ. կեդրոնին մէջ։

— Կը կարծեմ թէ հրաժարումի լուրը չհրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ։

— Տեղեկութիւն չունիմ. միայն բսեմ թէ դահլիճը քննեց երկրին ընդհ. կացութիւնը եւ որոշեց հրաժարական տալ։ Թէճէտտիւտ կուսակցութեան մէջ չմտայ։ Զինադադարին Իզզէթ փաշայի դահլիճին ալ հրաժարեցաւ. 180 օր պահուած մնացի Պոլիս. ու յետոյ փախայ։

— Լուր չունէի՞ք Ճէմալ, Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաներու փախուստէն։

— Ո՛չ, բացարձակապէս լուր չունէի։

— Այն ատեն ձեր մէկ մասը փախաւ, երկիրը աղէտի մատնելէ յետոյ. միւս մասն ալ անձնատուր եղաւ Անգլիացիներուն։ Յետոյ երբ ազգը իր արիւնով եւ զոհողութեամբ տէր դարձաւ իր ճակատագրին, օտար երկիր ապաստանող ձեր ընկերներէն ոմանք եկան։ Մեր շնորհիւ հայրենիք վերադարձաք. բայց անկէ վերջ Իթթիհատի հաշուոյն գործեցիք։

Ճավիտ պէյ տեղեկութիւններ տուաւ Յառաջդիմական կուսակցութեան կազմութեան եւ «Միւտաֆաայի Հուգուգ»ի մասին։ Յայտնեց թէ Իթթիհատական պետերը իրենց ժողովին մէջ մէկ յօդուածէ բաղկացեալ որոշում մը տուած են։ Անկախութեան դատարանը ձեռք անցուցած է այդ որոշումը, որ կը բաղկանայ ո՛չ թէ մէկ, այլ ութը յօդուածէ։

«ԳԱՐԱ ՔԷՄԱԼ»Ն

Դատավարութեան ընթացքին երեւան ելաւ որ Գարա Քէմալ, իր շուրջ հաւաքած էր Իթթիհատի նախկին պետերը, որոնք կը կազմէին «Սեւ հրոսախումբ»ը (Գարա չէթէ)։ Ասոնք է որ գործօն դեր պիտի կատարէին մահափորձը կատարելու եւ կառավարութիւնը տապալելու համար։ Սեւ հրոսախումբին կ'անդամակցէին Ճավիտ պէյ, Արտահանի երեսփոխան Հիլմի եւ Արղնիի երեսփոխան Իհսան պէյեր։ Ասոնք անշատուելով փոխադրուած են Էնկիւրի, եւ պիտի դատուին միւս Իթթիհատականներուն հետ։

Իհսան պէյ բսաւ թէ Իթթիհատի օրով ալ երեսփոխան էր։ Թէճէտտիւտ կուսակցութեան վարչութիւնը կը կազմէին Բահմի եւ Գըրշէհիրի երեսփոխան Ալի Րիզա պէյերը։ Կար նաեւ Հայ մը — Սվազի երեսփոխան Պարսամեան էֆէնտի, բայց ան եւ միւս անդամները հրաժարեցան։ Անոր մէջ էին նաեւ ծերակուտականներէն Հիւսնի փաշա, Սէյիտ պէյ, Մուսթաֆա Ֆէվզի էֆէնտի, Րէշիտ փաշա, Պաղտատի երեսփոխան Սասուն էֆէնտի եւ Օրֆանիտէս։

Հաֆըզ Մէհմէտ յայտարարեց թէ Շիւքրի պէյ պահանջած է մահափորձին յատկացնել Իթթիհատի դրամները, սակայն ինք յանձնարարած է որ այս մասին տեսնուի Արղնիի երեսփոխան Իհսան պէյին հետ։ Յետոյ Տօքթ. Նազըմ, Խալիլ պէյի դիմելով յանձնարարած է ընդդիմադիրներուն կողմը անցնիլ եւ իրենց միանալ։ Խալիլ պէյ մերժած է այս առաջարկը։

Զիա Խուրշիտ նոր խոստովանութիւններ ըրաւ, որուն համաձայն Շիւքրի կ'ուզէ եղեր մահափորձէն յետոյ ուրիշ անձեր ալ սպաննել եւ այսպէսով կառավարութիւնը տապալել՝ առանց բանակը գործին մէջ խառնելու։ Նոյն ծրագիրը պիտի գործադրէին Ապտիւլ Գատէր եւ միւսները։

Իսմայիլ Ճանպօլատ տեղեկութիւններ տուաւ Ճավիտ պէյի բնակարանին մէջ տեղի ունեցած երկու ժողովներու մասին, որոնց ներկայ եղան Գարա Քէմալ, Տօքթ. Նազըմ, Բահմի, Ճավիտ, ինք եւ ուրիշ պատասխանատու անձեր։ Կը բացակայէին Միտհաթ Շիւքրի եւ Սալահ Ճիմճօզ պէյերը։ Խորհրդակցութեան նիւթն էր Գարա Քէմալի եւ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի իգմիթի տեսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ ընտրական հարցը։ Ըսաւ թէ տրուած որոշումները չի յիշեր։

Կռիւ Պուլկարներու եւ Ռումէններու միջեւ

Քանի մը օրէ ի վեր հակասական հեռագիրներ կը հասնին Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց մասին։ Յուլիս 14 Թուակիր հեռագրի մը համաձայն, պուլկար հրոսախումբեր յարձակելով սահմանին վրայ, սպաննած են պահականոցին հրամանատարը։ Գերի բռնուած պուլկար հայդուկներու խումբ մը յարձակում կրած է ուրիշ հայդուկներու կողմէ, ռումանական հողին վրայ։ Երկու կողմէն ալ մեռեալներ ու վիրաւորներ կան։

Չիչերին կը սպառնայ

Չիչերին ազդարարագիր մը ղրկեց Պուլկարիոյ, բողոքելով որ ռուս գաղթականները Ռուսիա կը վերադարձուէին բռնի, առանց խորհրդային անցագրի։ Արտաքին գործավարը կը սպառնայ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել Ռուսիա գտնուող Պուլկարներուն դէմ։

Խորհրդաւոր ճամբորդութիւն մը

Միջազգային մամուլը զանազան մեկնութիւններ կուտայ Պուլկարիոյ Թագաւորին ճամբորդութեան։ Ըսուեցաւ թէ Թագաւորը գահէն պիտի հրաժարի, բայց այս լուրը ճիշտ չէ։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ճամբորդութիւնը հետեւանք է Մակեդոնացիներու նոր գործունէութեան։ Կ'ըսուի թէ Մակեդոնական Կոմիտէն պահանջած է որ Թագաւորը հրաժարի և անոր յաջորդէ եղբայրը, Կիրիլ իշխանը, որ Ֆէրտինանտի սիրականն է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

ՊՈԼԷՆ, 8 Յուլ. (Սեփ. Թղթ). — 2 Յուլիսին, երբ բանուորներս նստեր էինք մեր հաւաքատեղի-սրճարանը, Փօն-Սէնթ-Էսփրիէն (Gardի նահանգ) եկան հինգ կայտառ երիտասարդներ։ Տաք խօսակցութիւն մը ունեցանք անոնց հետ։ Ըսին թէ ոեւէ կազմակերպութիւն չունին եւ կը ստանան «Յառաջ» եւ «Նոր Օր» թերթերը։ Տղաքը մեկնեցան շատ անուշ տպաւորութիւն մը ձգելով մեր վրայ։ Յաջորդ օրն իսկ, իրիկուան գործէն վերջ հեծելանիւներով երեք հոգի գացինք տեղւոյն վրայ տեսնելու Փօն-Սէն-Թ-Էսփրիի հայութիւնը (8 քլ. 500 հեռու է Պոլէնէն)։ Երկու—երեք ամիս առաջ հազիւ 50 հոգի կը հաշուէին եղեր, իսկ այժմ կրկնապատկուած են և օրէ օր նորերու կը սպասուի։

Տեսակցեցանք քանի մը հոգիներու հետ. ամէնքն ալ հայ խօսքի ծարաւը եւ հայրենիքի կարօտը կը քաշէին։ Պոլէնի Հ. Յ. Դ, ենթակոմիտէն տուաւ դասախօսութիւն մը (4 Յուլիս)։ Դասախօսն էր Ա. Աճէմեան որ պարզեց անկախութեան գաղափարը եւ ազգային ոգին վառ պահելու պէտքը։ Ներկայ էին 45—50 կայտառ երիտասարդներ, 18—35 տարեկան։ Ամէնքն ալ պէտքը կը զգային միութեան մը, որ դառնար ազդակ մը ազգային ոգին վառ պահելու։ Կազմուեցաւ զարգացական միութիւն մը. մէկ անգամէն արձանագրուեցան 28—30 հոգի։

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր հայրենակիցներուն։ Իսկ Պոլէնցիներուս թող օրինակ ըլլայ որ մէկ անգամէն անոնք կրցան 28—30 հոգի միանալով նման զօրաւոր համախմբում մը ունենալ։

Փօն Սէն-Թ-Էսփրիի գաղութը շատ նպաստաւոր պայմաններու մէջ կ'ապրի, բոլորն ալ իրարու մօտիկ ըլլալով. մանաւանդ որ իրենց յատկացուած է խոշոր զօրանոց մը, ընդարձակ եւ օդաւէտ սենեակներով։ Ամէն յարմարութիւններ կան դպրոցի եւ եկեղեցիի համար, կը բաւէ որ հետաքրքրուին։ Ամէնուն չեն վիճակուած այսպիսի յարմարութիւններ։ Պէտք է անմիջապէս կարգադրել փոքրերուն հայերէն սորվեցնելու խնդիրը։

Հետզհետէ նոր գաղթականներ կը հասնին Սուրիայէն եւ Յունաստանէն, բոլորն ալ պայմանագրութեամբ (6 ամիսէն մէկ տարի)։ Ընտանիքւոր են բոլորն ալ։ 80է աւելի պայմանագրուածներ կան որոնց ժամանումին կը սպասուի օրէ օր։ Բնակարանները շատ յարմար չեն. որովհետեւ դժուար է տուն կամ սենեակ գտնել եւ ստիպուած են մինչեւ պայմանին լրանալը աշխատիլ, այրերը ալիւրի գործարաններուն մէջ, իսկ կիները խաւաքարտէ տուփ շինելով։

⁂ Անցի օր՝ մեռաւ հայ երիտասարդ մը, 25 տարեկան Մալաթիացի Պետրոս Մարգարեան, որ եկած էր Սէն Շամօնէն, օդափոխութեան համար։ Կը ձգէ երիտասարդ այրի մը։ Յուղարկաւորութեանը ներկայ էին 100ի մօտ հայրենակիցներ եւ օտարներ, որոնք հետեւեցան մինչեւ գերեզմանատուն, ուր երգուեցան հայերէն «Ննջեցելոց» եւ «Հայր Մեր»։ Պ. Ա. Աճէմեան խօսեցաւ յուզիչ դամբանական մը։

Ուրիշ երիտասարդ մըն ալ, որ Թոքերու տկարութեան համար եկած էր, այժմ կը դարմանուի Ավինիօնի St. Morth հիւանդանոցը։ Մինչեւ այժմ հոն դարմանուած են 15-20 հիւանդներ, ձրիաբար։

Վերջին ամիսներս ունեցանք 15-20 ծնունդներ, որոնց մէկը երկուորեակ։

Խնդիր է թէ ծնողքները պիտի կրնա՞ն հարազատ պահել իրենց երախաները՝ օտար մթնոլորտի մէջ...։

⁂ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը կազմալուծուած ըլլալով, անցի օր ժողով գումարուեցաւ եւ գաղտնի քուէարկութեամբ վերընտրուեցաւ հինգ հոգինոց նոր վարչութիւն մը հետեւեալ անձերէն.— Ատենապետ՝ Ա. Աճէմեան, քարտուղար՝ Գ. Զիւմպիւլեան, գանձապահ՝ Պ. Թայեան, եւ երկու խորհրդականներ՝ Մ. Այճըեան եւ Խ. Աւետիսեան։

Վարչութիւնը իր ներկայ կազմով բաւական յոյս կը ներշնչէ։ Առաջին կարգին վրայ կ'իյնան դպրոցի մը եւ եկեղեցիի մը պահանջը։ Կը սպասուի պետական վաւերացման։ Կը մաղթենք որ այս ծանր գործը յառաջ տարուի բոլոր հայրենակիցներուն սերտ օժանդակութեամբ, թէ նիւթական եւ թէ բարոյական։

Իբրեւ կազմակերպութիւն, Պոլէնի մէջ կայ Մալաթիոյ Կրթասիրացը որ միայն ամսավճարներ կը հաւաքէ, իսկ «Արշալոյս» Երիտասարդաց Միութեան անունը միայն մնաց. շատ ցաւալի է որ 300ի հասնող այս գաղութը չկրցաւ կենդանութիւն ցուցնել, իբրեւ հետեւանք կարող ուժերու բացակայութեան, բայց մանաւանդ հակամարտութեան եւ անհոգութեան։

Գ. Զիւմպիւլեան

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ (Սեփ. Թղթ.). — Ֆրանքի փրկութեան համար Հ. Յ. Դ. մարմինի հրաւէրին պատասխանեցին Ռամկավարական կուսակցութիւնը, Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակցական Միութիւնը, Մալաթիացիներու Կրթասիրացը, Զարգացական Միութիւնը, Մարաշցիները եւ չէզոք մը, Պ. Տօնապետեանը։

Ներկայացուցիչները ժողով գումարեցին Հինգշաբթի ժամը 7.30ին։ Նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տօնապետեան, քարտուղար՝ ընկեր Տէր Պօղոսեան։

Ներկաները գոհունակութիւն յայտնեցին այս ձեռնարկին համար։ Խորհրդակցութիւններէ յետոյ, ընտրուեցաւ 13 հոգինոց յանձնախումբ մը, երեք Մալաթիացիներէ, 1 հոգի Տարօնցիներէն, մէկ հոգի Զարգացական Միութենէն, մէկ չէզոք, մէկ Դաշնակցական, 2 տիկիններ, Մարաշցիներէ 1 հոգի։ Շաբաթ օր ժողով պիտի գումարուի եւ կիրակի պիտի սկսի հանգանակութիւնը։

Հօկը մերժած էր մասնակցիլ, առարկելով թէ ձեռնարկը քաղաքական գոյն ունի...։

Գ. Օ.

Ձ. Ռ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Փարիզի Ձափահաս Որբերու Միութեան կեդրոնական վարչութեան թելադրանքին ու Վալարի երկրագործական որբ ուսանողներու հրաւէրին փութացած էին պատասխանել բաւական որբեր։ Ժամադրավայր որոշուած էր եկեղեցիի սրահը, բայց հոգեւոր հովիւը արգիլեց, չգիտենք ի՛նչ նենգամտութեամբ։

Որբերը առանց վհատելու գտան ուրիշ սրահ մը, ուր գումարեցին իրենց անդրանիկ ժողովը, Յուլիս 11 կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ուկէսին։ Ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը, գործերը վարելու համար մինչեւ յաջորդ ընդհ. ժողովը, ուր պիտի ընտրուի մնայուն դիւանը։

Ձ. Ո. Միութեան առժամեայ վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր որբ ընկերներն եւ ընկերուհիները ներկայ ըլլալ երկրորդ ընդհանուր ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 18ին, կիրակի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին, Boulevard d'Athènes, Bar Monumentalի սրահը։ Այս առթիւ պիտի դասախօսէ ծանօթ անձեր։

Առժ. վարչութիւն

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

58.—ՄՕՆՐԷՕՅԼ

Մօնրէօյլ օդաւէտ եւ համեստ գիւղաքաղաք մըն է, Փարիզէն մօտ 20 վայրկեան հեռաւորութեամբ։

Առաջին անգամ 1924ի Մարտէն սկսեալ եկած են քանի մը Հայեր. հետզհետէ աւելնալով այսօր 25-30ի կը հասնի մեր հայրենակիցներուն թիւը։

Ունինք վեց ընտանիք, չորս այրի կին, 8-10 ամուրի երիտասարդներ 18-20 տարեկան ու մէկ հատիկ օրիորդ։ Կիները բոլորն ալ տնական գործերով կը զբաղին, իսկ օրիորդը դերձակութիւն կը սորվի։ Երիտասարդները գրեթէ բոլորն ալ արհեստով կաշեգործ են (էպէնիստ) եւ մեծ մասը կ'աշխատին Փարիզ. չորս հոգի միայն մօտակայ արհեստանոց մը կ'աշխատին երկար ատենէ ի վեր։ Օրականները 35-55 ֆրանք է։ Բոլորը Սեբաստացի, Քղեցի կամ Շապին Գարահիսարցիներ են։ Երիտասարդները կէս օրերը ճաշարան կը ճաշեն, իսկ իրիկունները իրենք կ'եփեն կերակուրը։ Ամուսնութիւն փափաքողներ կան, բայց հայուհիներ կը պակսին։ Մինչեւ հիմայ ունեցած ենք չորս ամուսնութիւն, երկուքը Ֆրանսուհիներու հետ։ Ունեցած ենք մէկ ծնունդ։ Մահ չկայ։

Տարի մը առաջ քանի մը երիտասարդներու ջանքերով կազմուած էր Երիտասարդաց Միութիւն մը, բայց շուտով լուծուեցաւ։ Այժմ չունինք ազգային ոչ մէկ կազմակերպութիւն, բացի երկու երիտասարդ Դաշնակցականներէ։ Մեր երիտասարդները բոլորն ալ կը ստանան «Յառաջ» թերթը։ Ու միշտ ներկայ կ'ըլլան ազգային հանդէսներուն եւ ներկայացումներուն։

Տեղացի ժողովուրդը շատ գոհ է մեր հայրենակիցներէն, որոնք բոլորն ալ տոգորուած են ազգային խանդով, եւ համեստ ու ճշմարիտ Հայեր են։

Մ. Թէքթէքեան

ՀՕՅ կամաւորներու յուշարձանին բացման առթիւ առնուած լուսանկարներուն շարքը, փնտռել կիրակի եկեղեցիին դուռը, «Յառաջ»ի ցրուիչէն։

Իսկ Ակնայ Հայրենակցական Միութեան ճաշկերոյթին խմբանկարները Ֆլօրիա ճաշարանէն կամ լուսանկարիչ Գ. Ջօլօլեանէն 39 R. Brancion.

ԻՆՉՊԷՍ ՓԱԽԱՒ ՌՈՒԹ ՖԻՇԸՐ

Գրեցինք թէ գերման համայնավար կուսակցութեան վարիչներէն Տիկին Ռութ Ֆիշէր, առանց Զինօվիէֆի հրամանին, Մոսկուայէն Պերլին դարձած ըլլալով, պատժուած է։ Պերլինի ընկերվարական օրկանը «Ֆօրվէրց» կը գրէ թէ Ֆիշըր Մոսկուայէն փախչելու համար դիմած է գերման դեսպանատան աջակցութեան։ Գերման համայնավար պաշտօնաթերթ «Ռօթէ Ֆանէ» կը յայտարարէ թէ Ռութ Ֆիշըր այս առթիւ զրկուած է Գ. Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէի անդամակցութենէն եւ արգիլուած է իրեն խօսիլ որ եւ է հրապարակային հաւաքոյթի մէջ։ Եթէ այս պայմաններուն չհպատակի, «ծայրայեղօրէն խիստ» կարգապահական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իրեն դէմ։ Ռութ Ֆիշըրի ամբողջ յանցանքն այն է որ չէ ուզած համակերպիլ գերման համայնավար կուսակցութեան նոր ուղղութեան մասին Մոսկուայէն տրուած հրահանգներուն,

Գերման համայնավար կուսակցութեան ծայրագոյն ձախ անդամներէն շատեր վտարուած են արդէն, ի մէջ այլոց երեսփոխան Քաց. Ռութ Ֆիշըրի ընկերը, ռուս Մասլով, որ առաջ նոյնքան ազդեցիկ դէմք մըն էր, այժմ շնորհազուրկ, գերման դատարանին կողմէ դատապարտուած ըլլալով դեռ բանտը կը մնայ։ Կարգ մը համայնավարներ կը պատրաստուին համակրանքի ցոյց մը կազմակերպել Մասլովի բանտէն ելած օրը, սակայն կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն արգիլեց այդ ցոյցը եւ որոշեց որ բանտէն ելլելէն վերջ ուղղակի Մոսկուա երթայ, Գ. Միջազգայինի կարգապահական ատեանին ներկայանալու համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ «...խան» խումբի ընկերական ժողովը, կիրակի 18 Յուլիս երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, ...րական ժողովատեղին։ Օրակարգ՝ Ձեկոյց ներկայացուցչական ժողովին եւ ընթացիկ կարեւոր հարցեր։

Հ. Յ. Դ. Ուսանողական Միութեան Ընթական ժողովը՝ 20 Յուլիս երեքշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին Ֆլօրիա ճաշարանը։ Բոլոր կուսակցականներու մուտքը ազատ է, իսկ անդամներու ներկայութիւնը պարտադիր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Յուլիս 21 Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. Գասղէյսարազէնի Ենթակոմիտէին սարքած վիճակահանութենէն շահած են 193, 198 եւ 140 թիւերը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական փորձերը տեղի պիտի ունենան կիրակի 18 Յուլիս Stade S. A. Montrougeի մէջ, հաւաքավայր ժամը 8.30ին Métro: Porte d'Orléans.

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Շաբաթ երեկոյ 17 Յուլիս, ժամը ճիշտ 8.30ին, Café du Métroի վերնայարկը։ Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր։

ՀՐԱՒԷՐ

ԼԻՕՆԱԲՆԱԿ Արաբկիրի եւ շրջականներու հայրենակիցները կը հրաւիրուին կազմակերպական ժողովի, յառաջիկայ կիրակի 18 Յուլիս կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Հաւաքատեղի 26 ռիւ Փօլ Պէր «Մարտունի» ընթերցասրահը։

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration } 208 bis, Rue Lafayette
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն } PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	10 շ.		20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ
18
ՅՈՒԼԻՍ
1926

18 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 151 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԴԻՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ, ԵԹԷ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՉՍՏԱՆԱՅ ԻՐ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛ՂՋ ՄՆԱՅ ՈՍԿԻ ՌՈՒԲԼԻՆ

Քիչ անդին կը հրատարակենք լուր մը որ ամբողջ ողբերգութիւն մը կը ներկայացնէ:

Բագուի բանուորները բողոքագիր մը ղրկած են Մոսկուա, գանգատելով թէ ռուս աշխատաւորներու դրամը կը մսխուի, արտասահմանի մէջ մակաբոյծներ պահելու: «Մեր մեթոտները մեքենաբար արեւմտեան երկիրներու մէջ փոխադրելու փորձերը կազմալուծած են այդ երկիրներու բանուորական շարժումը և յառաջ բերած են «համայնավարական» տխեղծ հատուածներ, որոնք կը պահուին ռուս աշխատաւոր զանգուածներու ծախքով»:

Այս դառն ճշմարտութիւնը աւելի կը զուարճուրուի բողոքագրին երկրորդ հատուածով, որ շատ կոպիտ է: Գանգատողները չեն ծածկեր թէ այսպէսով վարձկաններու բազմութիւն մը կը ստեղծուի արտասահմանի մէջ, բազմութիւն մը որ իսկապէս քաղքենի է, բայց «պրոլետար» կամ յեղափոխական կը ձեւանայ, շնորհիւ ռուսական ոսկիին:

Շնորհիւ կանանչ տոլարին,— կրնայինք աւելցնել:

Մեծ գաղտնիք մը չեն յայտներ Բագուի դժգոհները — որոնց գլուխը կը գտնուի նախկին գործավար Շլեափնիքոֆ — վերցնելով վարագոյրին մէկ մասը: Մանաւանդ որ, «Փրավտա» աւելին կ՚ըսէ: Ռուս կոմկուսին կեդրոնական օրկանը ոչ միայն չուրանար իրողութիւնը, այլ և յայտարարէ թէ կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ դրամ ղրկել արտասահմանի պոլշեւիկներուն, որովհետեւ իր ներքին քաղաքականութեան յաջողութիւնը կախում ունի համաշխարհային յեղափոխութեան յաջողութենէն:

Զարմանալին՝ այս յայտարարութիւնը չէ, այլ այն յամառութիւնը զոր կը ցուցնեն շատ մը «բանգէտ» մարդիկ, վսե՛մ գաղափարականութիւն տեսնելո՜ւ զանազան բախտախնդիրներու եւ ոչնչութիւններու «դարձ»ին և մոլեռանդութեան մէջ: Ռուսական ոսկին կարմիր շապիկ հագցուց Թուրքիոյ ջարդարարներուն. մեր հայ սոփեստիկները այդքա՞ն ալ արժանիք չունին, մանաւանդ որ քիչ շատ գրոց-բրոց են եւ «պրոշիւր»ներ ալ թղթատած: Մենք խօսք չունինք իսկական պոլշեւիկներուն. այց որքա՛ն աննշան է անոնց բռնած տեղը ընդհանուր խառնաշփոթին մէջ, մանաւանդ մեր տժգոյն իրականութեան մէջ:

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1926 Ապրիլ 1ին Հայաստանի մէջ կար 3777 կոմունիստ: Ուրիշ վիճակագրութիւններ հաստատած են որ ատոնց մեծագոյն մասը պետական պաշտօնեաներ են: Խոշոր համեմատութիւն մը կը կազմեն նաեւ վերջէն տեսածները, դիրքի, շահու, վախի հետեւանքով դարձածները: Կարմիր օրկանները յաճախ իրենց դժգոհութիւնը կը յայտնեն շարքերու ներքին բովանդակութեան մասին, եւ կը պատմեն պատմութիւններ որոնք թշնամի բերաններու միայն պիտի վայլէին: Պետական կազմին մէջ լայնօրէն տեղաւորուած են հին եւ նոր «չինովնիկ»ներ, այնքան կարմիր որքան Համիտը կամ Թուրք «գապթիէ»ները սահմանադրական էին, 1908ին:

Աւելի պղտոր է պատկերը արտասահմանի մէջ: Բացախէն դարձածներու տասնեակներ մրցումի ելեր են անտէր բազմութիւններու գլխուն, եւ յանկերգներ կ՚արտասանեն առանց հասկնալու, առանց հաւատալու: Կը ճգնին կազմալուծել ինչ որ կայ: Կը կարծեն թէ ո՛րքան ժխոր հանեն՝ այնքան պատիւ պիտի ընդունին, ու գլխիվայր կը կ՚ոստոստեն, զանազան ասպարէզներու վրայ: Այս հիւանդութենէն բուժուելու համար, մենք յաճախ առաջարկած ենք որ երթան իրենց աչքերով տեսնեն խորհրդային դրախտը, գոնէ Կովկասն ու Հայաստանը. բայց անոնք շատ լաւ գիտեն որ չարքա՛շ մարդու գործ է այդ: Ի՛նչ կ՚արժեն թշուառ, սահմանափակ հայրենիքի մը կանանչները՝ այն կանանչ թուղթերուն քով որ անխնայ կը բաշխուին, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան…:

Անոնց յոխորտանքն ու լրբութիւնը սահման չունի, մանաւանդ երբ համարձակիս խօսիլ Հայաստանի բուն իրականութեան վրայ: Բազմութիւններ ձերբակալուած են, ծիծաղելի պատրուակներով. բնտանիքներ մոխիրի վրայ նստած են, որովհետեւ անոնց նեցուկները աքսորի դատապարտուած են 3-5 տարիով: Եօթանասուն տարեկան ծերունի մը անձնասպան եղեր յուսահատութենէն, երիտասարդ մը գետը նետուած է Թիֆլիսի մէջ: Հայաստանի բնակիչները կը գաղթեն դէպի հիւսիս…: Բանտարկեալները հացադուլ յայտարարած են, հրապարակային դատ պահանջելով… Յունաստանէն գացած գաղթականները ցիրուցան կ՚ըլլան թշուառութենէն… Հօկին դրամները իրենց նպատակներուն չեն ծառայեր…:

Ի՛նչ փոյթ: Ուրացիր, անցիր:

Ո՛ղջ միայն ոսկի ռուբլին:

Եւ—անոր վերեւ՝ օրհնեա՛լ Ձեկան:

Շ.

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՁԱԽՈՂԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՔՈՒ - ՊԱԹՈՒՄԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Հաֆըզ Մեհմէտ, նախկին դատական գործավար, որ կախուեցաւ միւսներուն հետ, յայտնելէ յետոյ թէ մասնակցած է Պաքուի համագումարին, շարունակեց.

— Լուր առի թէ, Էնվէրն ու Տօքթ. Նազըմը Պաթում եկած են. այդ շրջանին Սաքարիոյ պատերազմը կը շարունակուէր: Ժողովի ընթացքին ըսի թէ իրենց ըրածը շիտակ բան մը չէ: Չորրորդ օրը անոնք որոշեցին վերադառնալ: Իմ մեկնումէս յետոյ Քիւչիւք Թալէաթ Հաճի Սամիի հետ Պաթում եկաւ: Ես զանոնք Տրապիզոն, շոգենաւին մէջ տեսայ: Յետոյ հասկցայ որ առանց ինծի լուր տալու, Տրապիզոն հանած են Հաճի Սամին: Յետոյ, երբ ես Էնկիւրի կը գտնուէի, Պաթումի համաժողովը գումարուեր է: Իմ հասկցածիս համաձայն, իրենց գոյութիւնը ցոյց տալու նպատակով Իթթիհատականները ժողով մը գումարած էին: 337ին Էնկիւրի գտնուած միջոցիս նամակ մը ստացայ Էնվէր փաշայէն, որ զիս իր քով կը կանչէր:

Ջիա Խուրշիտ օր մը ինծի եկաւ եւ «Ես, Ռիւշտի փաշա, Խալիս Թօրկուտ եւ Սապիթ պէյը Էնկիւրիի մէջ պետական հարուած մը պիտի կատարենք եւ հանրապետութեան նախագահին միջամտութենէն ազատ հանրապետութիւն մը պիտի կազմենք», ըսաւ եւ ինծմէ օժանդակութիւն խնդրեց:

Կ՚օգնեմ եւ կ՚օժանդակեմ ըսի: Շիւքրի պէյին հանդիպեցայ, ան ալ խնդիրը եւ իր նպատակները պարզեց. «Ուրեմն Ջիա Խուրշիտի հետ տեսնուեցէք», ըսի: Մինչեւ այդ օրը պետական հարուածի խնդրի մասին Շիւքրի պէյին հետ տեսնուած չէինք: Միայն Շիւքրի պէյ ինծի շարունակ կ՚ըսէր թէ, դժգոհ է կացութենէն: Այդ օրն ալ նոյն բանը կրկնեց. ես ալ «Ջիա Խուրշիտի հետ տեսնուէ՝ եւ ինչ որ ընել պէտք է կ՚որոշես» ըսի: Ճամբան իրարու հանդիպած էինք, եւ այսքան միայն խօսեցանք իրարու հետ: Երկու օր յետոյ քեռորդիս՝ Վէհապը Ջիա Խուրշիտին ղրկեցի: Ան աւազակ չէ, ձկնորսութեամբ կը զբաղի: «Ջիս չտեսած Ջիա Խուրշիտին հետ մի երթար, որովհետեւ մահափորձին գէշ բան մը ըլլալը հասկցայ եւ հրաժարեցայ գործնականապէս միջամտելէ. այս պատճառով առանց զիս տեսնելու տեղ մը մի երթար», ըսի: Ջիա Խուրշիտ եւ Վէհապ տեսնուեր եւ համաձայներ են. խնդրին տեղեկանալուս պէս արդէլք հանդիպեցայ եւ «չըլլայ որ երթաս» ըսի. ան ալ չգնաց: Այդ օրերուն Կամուրջին վրայ Ջիա Խուրշիտի հանդիպեցայ. «Ինչ ըրիր», ըսի. «Սապիթ, Րէուֆ, Խալիս Թօրկուտ պէյերը արդէլք հանդիպեցան, մենք ալ ձգեցինք եկանք», ըսաւ: Շիւքրի պէյ օր մը գրասենեակս եկաւ եւ ան ալ Ջիա Խուրշիտի նման բացատրեց Էնկիւրիի մէջ ձախողած մահափորձին պատմութիւնը:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ

Կրետացի Շէվքը Գափտան, որ մասնեց մահափորձին պատրաստութիւնը, հետեւեալ կերպով կը պատմէ իր քաջագործութիւնը.—

Զինադադարէն ի վեր կը ճանչնամ Էտիպ պէյը, իսկ կը տեսակցիմ Զօփուր Հիլմիի հետ: Յունիս 18ին պարտիզպան Իտրիս եկաւ եւ ըսաւ. «Վաղը Էտիպ պէյը պիտի գայ»: Իսկապէս եկաւ եւ սօթէօռս հարցուց: Յայտնեցի թէ գրաւի տակ է: «Եթէ այդ դրամը ես տամ, կուգա՞յ», հարցուց: Կուգայ, ըսի: Յետոյ աւելցուց. —Այսքան ծառայեցինք, չգնահատուեցայ: Կառավարութիւնը ուղիղ չընթանար: Պիտի տապալենք: Մեր մէջ երեսփոխաններ ունինք: Եթէ խոստում տաս քեզ կը ներկայացնեմ անոնց: Յաջորդ իրիկուն Գարիսի պարտէզը գացի, քիչ մը նստայ: Կէս ժամ վերջ Էտիպն ու Ջիա Խուրշիտն եկան: Հիլմին ալ կար: Ինծի ներկայացուց Ջիա Խուրշիտը: Սկսան Կազի փաշայի դէմ խօսիլ: Մեր կոնակը ուժեղ է, կառավարութիւնը տապալելով անմիջապէս գործերը ձեռք պիտի առնենք: Միայն թէ յաջողելու համար պէտք է մեռցնել Կազի փաշան, ըսին: Մտածեցի, եթէ ըսեմ թէ հոն չըլլար, վաղը պիտի երթան ուրիշ տեղ մը պիտի յաջողին: Շատ լաւ, ըսի: Յետոյ ճշդեցին մահափորձի տեղը, ուր մահափորձի գործադրիչները իրենց գործը լրացնելէ յետոյ, Գարշը Եազա ինծի պիտի գային: Հիլմի, զիս մի մտածէք. ես տեղացի եմ, կը փախչիմ, ըսաւ: Յետոյ այս վիճակը նոյնութեամբ տեղեկացուցի ոստիկանութեան:

Էտիպ պէյ հոս կազմակերպութիւնը լրացուց և Պոլիս գնաց: Ջիա Խուրշիտէ, Լազ Իսմայիլէ եւ Կիւրճի Եուսուֆէ ծածկեցինք այս պարագան, որպէս զի իրենց բարոյական ուժը չնուազի: Նախ Լազ Իսմայիլ, Կիւրճի Եուսուֆ եւ Զօփուր Հիլմի պիտի կրակէին, ասոնց ետեւը պիտի կենար Ջիա Խուրշիտ, որ եթէ առաջինները չկրակէին, միաժամանակ թէ անոնց եւ թէ Կազիին պիտի կրակէր: Մահափորձի հետ մէկտեղ թէ Պոլիս եւ թէ Էնկիւրի կառավարութիւնը ձեռք պիտի անցընէին:

"ՔՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՏԻՆ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՅ,,

Իզմիրի դատավարութեան ատեն, էրզրումի նախորդ երեսփոխան Հիւսէյին Աւնի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ, երբ նախագահը հարցուց թէ կապ ունի՞ Պիթլիսի երեսփոխան Եուսուֆ Ջիա պէյի հետ (կախուած՝ իբրեւ դրդիչ քրտական ապստամբութեան):

— Այո, գրասենեակիս մէջ տեսայ: Ներկայ էին նաեւ Վասըֆ եւ Նէճաթի պէյերը: Եուսուֆ Ջիա ըսաւ թէ Բ. խմբակցութեան դիրքը փայլուն է Արեւելեան նահանգներուն մէջ, իսկ կառավարութեան ուժը տկար: Եթէ մեզի առաջնորդ ըլլաք, կրնանք յեղաշրջում առաջ բերել: Պատասխանեցի թէ «Ես գիտեմ ինչ ըլլալը. եթէ կառավարութիւնը տկար է, ես ուժ պիտի տամ անոր, որովհետեւ քրտութեան ետին հայութիւնը կայ»: Ջիա սրդողած մեկնեցաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Վճռական փորձեր ֆրանքը փրկելու համար

Առջի օր 196էն 208.75ի բարձրացաւ ստերլինը, իսկ 42.50ի տոլարը, ինչ որ կը սաստկացնէ մտահոգութիւնը: Ելմտական նախարարը այս առթիւ իր քով կանչեց գլխաւոր դրամատուններու եւ վարկի հաստատութեանց վարիչները: Բոլորն ալ մտահոգութիւն յայտնեցին թէ աղետալի հետեւանքներ պիտի ծագին հանրութեան համար, եթէ կառավարութեան ծրագիրը ընդունուի խորհրդարանին կողմէ:

Ելմտական նախարարը այս առթիւ ստիպողաբար յիշեցուց որ դրամատուները միայն առեւտրական ապացուցուած պէտքերու համար արտօնեն օտար դրամներու գնումը:

Ելմտական նախարարը կ՚առաջարկէ

Ֆրանքին նոր անկումը աչքի առջեւ ունենալով, Պ. Քայեօ պահանջեց որ ամէնէն ուշը մինչեւ երկուշաբթի խորհրդարանը քուէարկէ իր ծրագիրը: Երէկ սկսան վիճաբանութիւնները, կամ այո կամ ոչ պէտք է ըսել. մինչդեռ Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը այդպէս չըրաւ առջի օր: Նախարարը երկու յօդուածէ բաղկացեալ օրինագիծ մը ներկայացուցած էր, որ կ՚ըսէ 1. կառավարութեանը արտօնուած է մինչեւ 1926 Նոյեմբեր 30 ձեռք առնելու ամէն միջոց, նախարարական հրամանագիրներով, ելեւմուտքը կանոնաւորելու եւ դրամը ամրացնելու համար. 2. Այն հրամանագիրները որոնք հարկային կարգադրութիւններ կ՚ընեն, խորհրդարանի վաւերացման պիտի ենթարկուին 1927ի սովորական նստաշրջանին բացման ատեն եւ ինչ որ վաւերացուի, վերջնապէս պիտի մնայ: Յանձնախումբը 4ի դէմ 7 ձայնով մերժեց առաջին յօդուածը. անդամներուն մեծ մասը ձեռնպահ մնաց: Ասիկա վճռական պարտութիւն մը եղաւ կառավարութեան համար: Տպաւորութիւնը մեղմացնելու համար, յանձնախումբը որոշեց անմիջապէս երեսփ. ժողովին ներկայացնել օրինագիծը:

Պ. Քայեօի ծրագիրը կը պահանջէ անմիջապէս վաւերացնել անգլիական եւ ամերիկեան պահանջներու վճարման համար կնքուած համաձայնութիւնը, աւելցնել հեռաձայնի, հեռագրի եւ երկաթուղիներու սակերը, տուրքի ենթարկել 10,000էն վեր բոլոր թոշակները (այժմ սահմանը 7000 է):

Ֆրանքը ամրացնելու համար, պետութիւնը Պանք տը Ֆրանսի պիտի յանձնէ բոլոր արժեթուղթերը եւ հիմնական գումարները եւ դրամատունը իրաւունք պիտի ունենայ ոսկի գնելու որոշ սակով մը: Կառավարութիւնը պիտի օգնէ Պանք տը Ֆրանսի, որպէս զի ամէն անհրաժեշտ կարգադրութիւն ընէ ֆրանքը ամրացնելու համար, հարկ եղած փոխառութիւնները կնքելով: Մէկ միլիառ ֆրանք պիտի ծախսուի պետական պաշտօնեաներու ռոճիկները աւելցնելու համար:

Մէկը կը բռնի, մէկը կուլայ, միւսը կը խնդայ

Թուրք թերթ մը կը գրէ.—

Յուլիս 11ին ընդհ. դատախազը կարդաց իր պահանջագիրը: Ամբաստանեալներու տեղը 40ի չափ աթոռներ դրուած էին: Ամբաստանեալները մէկիկ մէկիկ բերուեցան: Ամէնէն առաջ եկաւ Րէֆէթ փաշա, որուն յաջորդեցին միւս փաշաները և Իթթիհատականները: Աթոռները երեք կարգի վրայ շարուած էին: Բուն գործիչները երկրորդ կարգին վրայ նստեցուցած էին: Այդ տեղը կարգով նստած էին անսասանաբոյժ Րասիմ, Ապէտին, Շիւքրի, Զօփուր Հիլմի, Սարը Էֆէ, Կիւրճի Եուսուֆ, Լազ Իսմայիլ եւ երեսփոխան Արիֆ: — Բ. Խմբակցութեան պատկանողները երկրորդ կարգին վրայ էին: Ամբաստանեալներուն շուրջը ոստիկան զինուորներ շղթայ կազմած էին: Ռիւշտի փաշա շատ յուզուած կ՚երեւէր: Քեազիմ Գարապէքիր և Ֆուատ փաշաները հանդարտ էին: Շիւքրի ըստ սովորութեան ձեռքը բռնած էր թաշկինակը եւ գլխարկը: Սաստիկ կը քրտնէր: Ջիա Խուրշիտ ամէն ատենուան պէս անտարբեր եւ ժպտուն էր եւ քովը նստող Լազ Իսմայիլի հետ կը խօսակցէր: Սարը Էֆէ «փէրիշան» վիճակ մը ունէր: Ապէտին մտածկոտ էր: Հաֆըզ Մեհմէտի երեսը դեղնեղին կտրած էր եւ երակներուն մանիշակի գոյնը աւելի որոշ կերպով կը տեսնուէր: Կրատու Շէվքը այսօր առաջին անգամ ըլլալով դատարան եկած էր եւ ունկնդիրներուն մէջ կեցած էր, հետազօտիչ պաշտօնեաներուն միջեւ:

42 ամբաստանեալները ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէին պահանջագիրը: Շիւքրի՝ մրափողի մը վիճակը առած, գլուխը դէպի աջ ծռած, աչքերը դժուարութեամբ կը բանար եւ կը գոցէր: Ապէտին «նօթ» կ՚առնէր ձեռքի թուղթին վրայ: Երբ լսեց ընդհ. դատախազին իր մասին պահանջած սոսկալի վճիռը, ձգեց թուղթն ու մատիտը, ձեռքը գլուխին տարաւ, ջղայնոտ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐԸ

Կոտորածներու եւ կախաղաններու Հայրենիքն է Թուրքիան։

Սովորական երեւոյթ է լսել եւ տեսնել Տիգրանակերտէն, Խարբերդէն մինչեւ Ադրիանուպոլիս, անվերջ մահավճիռներու եւ կախաղաններու շարանը։ Կը կախեն ամէնը։ Բոլորն ալ կարգի կը սպասեն։ Հայ թէ Մարոնի, Քիւրտ թէ Լազ, նոյն իսկ "Թիւրք օղլու Թիւրք" դատապարտուած են մեռնելու անբնական մահով։ Այդ է ճակատագիրը այս ոճրագործ երկրին։ Անտեղ կը սպաննեն ո՛չ ոճրագործները, եւ մոլեռանդ կրօնաւորները, ո՛չ ապստամբ քաղաքացիներ. անխնայ կը կախեն ոչ միայն Հայրենիքի դաւաճանները, այլ եւ դաւաճանները կախող Հայրենասէր «փրկիչները»։ Նախախնամութեան մատը կայ այդ երկրի ճակատագրին մէջ. մատ մը որ արիւնոտ գրչով գրած է վճիռը. «Թող թացն ու չորը իրարու հետ այրուին, տեղ բանալու համար զգաստ սերունդին»։

Այսպէս մտածելու կը ստիպուինք, երբ կը տեսնենք Շիւքրիները կախուած Իզմիրի մէջ եւ Իթթիհատը իր ամբողջ շքախումբով պատասխանատուութեան կանչուած Էնկիւրիի մէջ։

Բացառիկ երեւոյթ մըն է այս։ Կը դատուին ու կը դատապարտուին երէկուայ օսմանեան կայսրութեան վարիչները, որոնք Սուլթանները դէպի բանտ եւ դէպի մահ առաջնորդեցին, որոնք հին Թուրքիոյ տեղ հաստատեցին երիտասարդ Թուրքիան, «ազգային Թուրքիան», համաթուրանականութիւնը տարածելով մինչեւ Հնդկաստան, Աֆղանիստան եւ Թուրքիստան։ Իսպէս անոնք են նաեւ ներկայ քէմալական Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրները։ Քէմալը անունն է միայն. իսկ բուն գործողները դատապարտեալ աթոռը նստած այդ նոյն մարդիկն են, — Րէուֆ, Րէֆէթ, Քեազիմ Գարապէքիր, Ալի Ֆուատ, Պէքիր Սամի եւ այլն, որոնք կը գործէին Տօքթ. Նազըմներու, Շիւքրիներու, Գարա Վասըֆներու եւ Գարա Քէմալներու շունչով եւ հրահանգներով։ Ինչպէս ժամանակին այս վերջին խմբակը Թալէաթի առաջնորդութեամբ Մահմուտ Շէվքէթ փաշան կամ Էնվէրը ցուցանակ բռնած՝ գահէն վար առաւ Սուլթան Համիտը, նոյն մարդիկն են որ Մուսթաֆա Քէմալ փաշան եւ միւսները առաջ քշելով, Եւրոպան ստիպեցին Սէվրէն հանիլ մինչեւ Լօզանի խաղաղութիւնը, իսկ Հայերը քշեցին Էրզրումէն մինչեւ Ախուրեան եւ Արաքս գետերը։ Անոնք եղան Թուրքիոյ քրիստոնեայ եւ ոչ-քրիստոնեայ ժողովուրդներու պատուհասը, անոնք էին Թուրքիոյ հայութեան բնաջնջողները։

Ահա այդ մարդիկը, արիւն եւ արցունք հոսեցնող այդ կուսակցութիւնն է որ կը խեղդուի իր թափած արիւնին մէջ։

Այսօր այդ բոլորը կը դատուին Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ եւ կախաղան կը բարձրանան, թէեւ Մուսթաֆա Քէմալը մինչեւ դիկտատորութեան բարձրացաւ այդ մարդոց շնորհիւ, անոնց արիւնով ու ջանքերով։ Առիթը՝ Իզմիրի մահափորձն է։ Մուսթաֆա Քէմալ իրաւունք ունի դիմելու ինքնապաշտպանութեան եւ կախելու դաւադիրները. դեռ երէկ էր որ այդ մարդիկը գետին գլտորեցին իրեն նման դիկտատոր դարձած Շէվքէթ եւ Նազըմ փաշաները։ Ան գիտէ անշուշտ, որ այդ մարդոց համար չկայ ոչ ընկերութիւն, ոչ գաղափարի կամ ծառայութեանց յարգանք, (ինչպէս իրեն ալ կը պակսի), եւ իբրեւ այդպիսիներ, թուրք այդ մտաւորականները պահանջ կը զգան իրար լափելու, ինչպէս ոնդեղջիւրը կը լափէ իր զաւակները կամ նմանները։

Այս խնդրին մէկ երեսն է։ Անձնական վախի, փառքի եւ եսական հաշիւներու բացատրութիւնները խթաններ են միայն այն ծայրայեղ ատելութեան որ այսօր կը տիրէ երկու հոսանքներու, Խալքի եւ Իթթիհատի միջեւ։ Բայց սխալ է հակառակութիւնը բացատրել միայն եսական շարժառիթներով։

Մահափորձի եւ դաւադիրներու կախաղան բարձրանալուն մէջ պէտք է տեսնել քաղաքական երկու տարբեր հասկացողութիւններու բախումը։ Բոլորովին ճիշտ չէ Իթթիհատի ղեկավարները մեղադրել միայն իբրեւ իշխանութեան տենչացող։ Իթթիհատի բուն վարիչները եւ Թուրքիոյ ճակատագիրը որոշողները հեռու են կեցած պաշտօնական դիրքերէ։ Տօքթ. Նազըմները, Պէհաէտտին Շաքիրները միշտ մնացած են անյայտութեան մէջ, ջանալով իրագործել իրենց ծրագիրները կա՛մ երկրորդական ընկերներու կամ նոյնիսկ կամակատար ոչ-ընկերներու միջոցաւ։ Սխալ է պնդել նաեւ թէ «ֆրանմասօն»ներէ կազմուած այդ կուսակցութիւնը հակառակ է նորաձեւութեանց եւ եւրոպականացման կամ տոգորուած է ընկերային եւ կրօնական ընդդիմութեամբ։ Չէ՞ որ Իթթիհատը իր Նազըմներով, Թալէաթներով, Շաքիրներով եւ այլն ընդառաջ գնաց մինչեւ ընկերվարութիւն, Ճանպօլատը ղրկելով մինչեւ Բ. Ինտերնացիօնալ, իսկ իրենք մինչեւ Գ. Ինտերնացիօնալ գործակցեցան Զինովիեւի, Գարախանի, Չիչէրինի Ռատէկի եւ ուրիշներու հետ, կարմիր բօլշեւիկեան շապիկ հագցնելով Էնվէր փաշային, Բագուի մէջ։

Այն բոլոր բացատրութիւնները որ կուտան Քէմալի թերթերը, արտաքին երեսն է միայն. էութիւնը մէկ բան է։ Համաթուրանականութեան միջոցաւ Օսմանեան մեծ կայսրութիւն ստեղծելու Իթթիհատական հին մարմաջն է, որ կը ստիպէ դաւել Քէմալի դէմ։ Թուրքիոյ կեանքին հետեւողները ուշադրութիւն պիտի դարձնեն Էնկիւրիի մէջ Րէուֆի եւ Քեազիմ Գարապէքիրի այն խօսքերուն վրայ զորս արտասանեցին Խալքէ բաժնուած եւ Ցառաջդիմասէր կուսակցութիւնը կազմած ատեն. «Մենք ընդդիմութիւն չպիտի ընենք քանի Մուսուլի խնդիրը չէ լուծուած, քանի հայրենիքին վտանգ կը սպառնայ։»

Այս հայրենասիրական խօսքերը ըստ էութեան ճիշտ էին։ Եւ Ճանպօլատ, Շիւքրի, Գարա Քէմալ եւ այլ դաւեր սկսան լարել միայն այն ատեն, երբ Մուսուլի հարցը փակուած է արդէն, երբ Մ. Քէմալ բոլոր շրջապատող պետութեանց հետ չէզոքութեան դաշնագիր կնքած է։ Նոր կացութիւնը նպաստաւոր էր Իթթիհատին համար, յեղաշրջումը կատարելու։ Նախ արտաքին վախ չկար. Անգլիան ապահոված էր Թուրքիոյ անձեռնմխելիութիւնը։ Մուսուլի կորուստը ամբոխավարութեան նիւթ պիտի ծառայէր Քէմալի երկրպագուներուն դէմ, իսկ որ էականն է, պիտի սկսէին քաղել համաթուրանականութեան առատ բերքերը զորս ցանած էին Միտհաթ Շիւքրի, Տօքթօր Նազըմի, Խալիլի, Նուրիի, Էնվէրի եւ այլ բազմաթիւ փաշաներու եւ էֆէնտիներու ձեռքով Կովկաս, Թուրքիստանի, Աֆղանիստանի կամ Պարսկաստանի մէջ։ Եթէ յաջողէր Մուսթաֆա Քէմալի մահացումը՝ Նոր Թուրքիան նոր «վօլթաֆաս» մը պիտի փորձէր, կրթնած՝ բրիտանական աշխարհակալութեան ուժին, երես պիտի դարձնէր պօլշեւիկներէն եւ գործունէութեան նոր շրջան մը պիտի ստեղծուէր Կովկաս, Թուրքիստանի, Ատրպատականի մէջ։ Նպատակը պիտի ըլլար ապստամբեցնել թուրք-թաթարական եւ իսլամ տարրերը պօլշեւիկներուն դէմ, եւ ստեղծել իրենց երազած Լէնկթիմուրի մեծ կայսրութիւնը։

Պէտք չէ խաբուիլ այն հանգամանքէն, թէ դեռ երէկ ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստած Ալի Ֆուատները հին դաշնակիցներ են պօլշեւիկներուն եւ միասին կը կազմակերպէին Ռուսիոյ եւ Ասիոյ իսլամական ուժերը, Անգլիոյ դէմ։ Այո, անոնք մինչեւ հիմա ոգի ի բռին աշխատեցան այդ ուղղութեամբ, բայց այդ ջանքերը մէկ հիմնական նպատակ ունէին, — վախցնել Փուանքարէները, Քըրզընները եւ միւսները, օգտագործել իսլամական ուժը իբրեւ ճնշումի միջոց, որպէսզի պատռուի Սէվրի դաշնագիրը եւ հաշուի առնուի Քէմալի ողորմելի ուժը։ Իթթիհատը այդ նպատակին հասած է արդէն. Սէվրը չկայ այժմ, այլ չարիքներու փոքրագոյնը, Լօզանը միայն կը մնայ։

Բայց Լօզանի դաշնագրով Թուրքիան ապահովելէ յետոյ, Իթթիհատին գործը չի վերջանար. Ներկայ պայմաններուն մէջ, թերեւս ատով պիտի գոհանար Քէմալը միայն, իբրեւ իշխանաւոր, բայց բնաւ երբեք Տօքթօր Նազըմները կամ Շիւքրիները, որոնք կը ձգտին ստեղծել մեծ Թուրքիա, Լօզանէն աւելի մեծ ու հզօր։ Այդ մեծ Թուրքիան կրնայ ստեղծուիլ Պոլսէն մինչեւ Պուխարա եւ Խիվա, մինչեւ Աֆղանիստան եւ Բելուճիստան, մինչեւ Կովկասի կատարները։ Այդպիսի Թուրքիա մը, նոյնիսկ առանց Մուսուլի, ձեռնտու է միայն Անգլիոյ, իսկ աննպաստ՝ Ռուսիոյ։ Այդ տեսակէտով, եթէ Մուսուլի զիջումը պարտութիւն էր պօլշեւիկներու համար եւ յաղթութիւն Անգլիոյ, Իզմիրի կախաղանները յաղթութիւն են պօլշեւիկներու համար եւ պարտութիւն՝ Անգլիոյ։ Բայց այդ յաղթութիւններն շատ ժամն են։

Այսօր Իզմիրի կախաղաններով Ռուսիան կրնայ մխիթարուիլ թէ վրէժ լուծեց Անգլիայէն, Մուսուլի կորուստին առթիւ։ Մենք ալ ցաւելու պատճառ չունինք, քանի որ Մուսթաֆա Քէմալի կախած մարդիկը հայ ժողովուրդին ջարդարարներն են բայց առնուազն միամտութիւն է կարծել թէ վերջացած է համաթուրանական վտանգը, թէ այս կախաղաններն ու դաւերը վերջինը պիտի ըլլան, եւ խաղաղութիւնը վերջնապէս հաստատուած է։ Իթթիհատի համաթրքութիւնն ու համաթուրանականութիւնը արմատ ձգած են Թուրքերու հոգիին մէջ, նոյն իսկ Ըսմէթ եւ Քէմալ փաշաներու սրտին մէջ։ Ոչ ոք չի կրնար երաշխաւորել թէ այդ կախաղաններէն յետոյ, ինքը Մուսթաֆա Քէմալը չպիտի երթայ այն ճամբով, զոր գծած են սպաննուած կամ կախուած Թալէաթներն ու Շիւքրիները։ Եւ վերջապէս, ի՞նչ կրնայ ընել մէկ մարդու կեանք, մէկ Մուսթաֆա Քէմալ, որ նոյնքան մահկանացու է, որքան այսօրուայ իր զոհերը։ Ան չի կրնար կասեցնել համաթուրանական յարաճուն յորձանքը։ Ինքն ալ պիտի քշուի հոսանքէն, եթէ չուզեր մեռնիլ կամ ատելի դառնալ։ Տօքթ. Նազըմները ուխտ կնքած են Ուզբէկներու, Սարտերու, Կիրգիզներու, Աֆղաններու, Թաթարներու, Ատրպէճանցիներու, Լեռնականներու եւ նոյն իսկ Վրացիներու հետ։ Այդ ուխտին համաձայն, պիտի կազմուի Թուրք-Թաթարական մեծ իշխանութիւն մը, առանց ունենալով Կասպից ծովը. այդ ուխտին մատաղ պիտի երթան Հայն ու Քիւրտը, Պարսիկն ու նման ոչ-Մոնկոլ ցեղերը։

Մենք միշտ զգոյշ եւ արթուն պիտի մնանք եւ ելք մը պիտի փնտռենք այդ վտանգը կանխելու։ Մենք կրնանք հանգիստ ըլլալ միայն այն ժամանակ, երբ իրապէս կը վերնան թուրանական ցնորքներու իրագործման հնարաւորութիւնները։ Իսկ այդ կ'ըլլայ միայն այն ժամանակ, երբ լուծուի հայկական հարցը, երբ կը ստեղծուի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։

Մինչեւ այդ, նոյն իսկ պօլշեւիկ Հայերը հանգիստ քնանալու իրաւունք չունին։ Վտանգը ինչպէս մեր, նաեւ իրենց գլխուն է կախուած. իսկ խորհրդային Ռուսիան իր արեւելեան յիմար քաղաքականութեամբ, զօրացուց թուրանականութիւնը։ Մոսկուա կը կարծէր թէ այդ զէնքը պիտի գործածէր Հնդկաստանի մէջ Անգլիոյ դէմ, մինչ հիմա Անգլիա նոյն զէնքը ուղղած է իր դէմ եւ ուշ-կանուխ պիտի խրէ իր փորը, Կասպեան երկիրներու կամ Անդրկովկասի մէջ։

Որքան ճիշդ է որ հոր փորողները իրենք հորը կ'իյնան...

ՌՈՒԲԷՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՖԱՇԻՍՏ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Իտալիոյ ֆաշիստները մրցումի ելած են պօլշեւիկներուն հետ։ Ինչպէս այս վերջինները կ'ուզեն բոլոր երկիրները լուծել խորհրդային միութեան մէջ, անպէս ալ իտալացիները կ'ուզեն Եւրոպայի ֆաշիստական Միացեալ Նահանգները կազմել։ «Եւրոպայի բոլոր ազգերը եթէ կ'ուզեն զիրենք կլանող քաոսէն դուրս ելլել, ուրիշ միջոց չունին, բայց եթէ ինծի պէս ընել, այսինքն ֆաշիզմ հաստատել» ըսած է վերջերս Մուսոլինի։

Այս առթիւ Պոլոնիոյ Ասսալթօ ֆաշիստական թերթը կը գրէ.—

«Եւրոպական ազգերու առողջ մասը արդէն կը յայտարարէ թէ իրենցմէ իւրաքանչիւրը Մուսոլինիի մը պէտք ունի, փրկուելու համար։ Ինչ պէտք է փափաքինք մենք։ Այն՝ որ այսօր եւ վաղը միայն մէկ Մուսոլինի պէտք է գոյութիւն ունենայ եւ միայն մէկ մեթոտ,— հռոմէական մեթոտը, համաշխարհային տնտեսութիւնը վարելու համար։ Կը հետեւի ուրեմն որ եթէ Եւրոպան ֆաշիստ պիտի դառնայ, ատիկա կարելի է՝ երբ միակ պետ ընտրուի Մուսոլինին։» Յօդուածագիրը վերջացնելով կ'եզրակացնէ թէ այս ձեւով ամբողջ Եւրոպան պիտի իտալականանայ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր աշխատակիցներէն գրել թուղթին մէկ երեսը միայն։

Հրէական գրականութիւն

ԱՂՋԻԿՆ ՈՒ ՏՂԱՆ

(Պարտէզ մը, խոբը վիլլա մը, լուսնկան՝ ամպին շրթներուն վրայ։ Տժգունօրէն արծըթած լոյս մը տարածուած է տեսարանին վրայ։)

ՏՂԱՆ.— Ծաղիկները քեզ են շնչեր, եւ բոլոր բուրումները քեզ կ'ողջունեն...

ԱՂՋԻԿԸ.— (Հեգնութեամբ) Այ...

Տ.— Եւ լուսնկան... որ կը ցայտէ թափանցիկ ամպէ մը դուրս, ու կը վազէ դիմաւորելու համար քեզ...

Ա.— Լուսնկան տխմար է, Հայնէն այդպէս գրած է։

Տ.— Ամէն տխմար սակայն բան մը ունի խելացի, գոնէ գիտէ թէ որն է չարը, եւ բարին...։ Լուսնկային շողերը կը սահուն մատղաշ դէմքիդ վրայ, ինչպէ՛ս կը ժպտին անոնք շրթներուդ մէջ։

Ա.— Հը, բանաստեղծ դարձար...

Տ.— Քեզմով ո՞վ բանաստեղծ չպիտի դառնար։ Մնաց որ, բանաստեղծութիւն չէ։ Կը սիրե՛մ քեզ...

Ա.— (Բազուկները կ'երկարէ դէպի տունը). Աւելի լաւ է որ մօրս ըսէիր ատիկա, շատ պիտի զուարճանար։ Գիշերները չի քնանար, կը վախնայ որ տունը կը մնամ։

Տ.— Զրոյց մը միտքս ինկաւ...

Ա.— Եթէ այդ մասին է, պատմէ։

Տ։— Դրախտին մէջ պատահած է...

Ա.— Հի՜ն պատմութիւն...

Տ.— ...«Որ սակայն միշտ նոր կը մնայ», կ'ըսէր Հայնէ։ Արդ, դեռ Ադամ եւ Եւա վտարուած չէին դրախտէն, ուրեմն առաջ քան այն օրը, երբ քերովբէները, իրենց սուրերով, դրախտին մուտքը կը պաշտպանէին առաջին զոյգին դէմ։

Ա.— Ուրեմն տակաւին չէին կերած խնձորը, եւ բարին ու չարը որոշել չէ՞ին գիտեր։

Տ.— Չէ, կերած էին։

Ա.— Այն ատեն, ինչո՞ւ վտարուած չէին։

Տ.— (Ժպտելով) Դատը կը շարունակուի այդպէս միշտ, եւ Ադամ, անծանօթ դեռ չարին, անփութօրէն կը պտըտի Եդեմի ծառուղիներուն մէջ։ Ծառի մը վրայ աղուոր խնձոր մը կը տեսնէ...

Ա.— Միշտ խնձոր...

Տ.— Սակայն աւելի գեղեցիկ, աչք ծակող ինչպէս գրուած է Աստուածաշունչին մէջ։ Վարդագոյն, ինչպէս արշալոյսը...

Ա.— Եւ սիրտը վառեցա՞ւ այդ խնձորին համար։

Տ.— Անշուշտ։ Բերանը ջրոտած էր, եւ սիրտը կ'աղմկէր։

Ա.— Կը քաղէ՞ զայն։

Տ.— Դրախտին մէջ չեն քաղեր, այլ կը խնդրեն։ Կը կենան ծառին առջեւ, կը բարեւեն յարգանքով եւ կը խնդրեն. «Ծառ, բարի՛ ծառ, ինծի նուիրէ խնձորդ, կը փափաքիմ զայն ուտել։»

Ա.— Եւ ծառը անշուշտ կը մերժէ...

Տ.— Յայտնի չէ ատիկա։ Ան միայն պզտիկ պայման մը կը դնէ։ «Ադամ, բարի Ադամ», կը պատասխանէ ծառը, «դուն կրնաս ուտել խնձորը, սակայն պէտք է որ դուն ալ խնձոր բերես ինծի նըման։ Կեր, դիս ալ միասին, ամբողջովին, ծծելով, խնձոր, տերեւ, ճիւղ, արմատ, մինչեւ հողին մէջ գալարուած ընձիւղներս»։

Ա.— Հա՜հա՜հա, հի՜հի՜հի...

Տ.— Ադամ եւս քեզ նման կը խնդայ։ Սակայն ծառը կատակ չըներ։ Ան լրջօրէն այս միտքը ունի։

«Դուն սխալուած չես, կը բացատրէ ան, որ դիս կլանես բե... մը ընելով, այլ յամրաբա... կեանքիդ տեւողութեան։ Փա... թէ ամէն օր, ամէն վայրկեան վ... ճաշակես...»

Ա.— Ադամ այն ատեն ի՞ն... կ'ըսէ։

Տ.— Ադա՞մ, սակայն Ադամ համար չարը եւ բարին որոշել... շրջանն է, կ'ուզէ մտածել։

(Ժամանակ մը կ'անցնի)

Ա.— Ես ալ, ես ալ զրոյց մը կը յիշեմ...

Տ.— Եթէ այս մասին է, պատմէ...

Ա.— Դրախտին մէջ պատահած չէ, այլ անտառի մը մէջ, որ նման է անոր։ Եւ ասիկա Ադամի չէ պատահած, այլ մարդու մը որ նման է անոր։— Վայրենի մը վիզին վրայ կոտծներով, շիկներէ ակռաներով, որոնք իրեն մարգարիտ կը թուէին, ու գլխին վրայ խառնագոյն մազերու պսակ մը։ Իր աջին կը կրէր աղեղը։ Օր մը գլուխը վեր բարձրացնելով, կը նշմարէ թռչուն մը, որ կը թռչկոտի։ Հազուագիւտ թռչուն մը, արտասովոր գեղեցկութեամբ, ոսկի փետուրներով, աչք ծակող, առատութեան շողի պէս...։ Փետուրները մարդուն հաճելի թուեցան։ Անիկա փափաքեցաւ զանոնք իր թագին կապել։

Տ.— Զարկա՞ւ թռչունը...

Ա.— Չէ, թռչունը այնքան բարձր էր որ իր աղեղին նետերը չէին կարող հասնիլ։

Տ.— Այն ատեն, ի՞նչ ըրաւ։ Թակա՞րդը ձգեց խորամանկութեամբ։

Ա.— Երբեք։ Անիկա պարզապէս խնդրեց, «Ո՛վ գեղեցիկ թռչուն, թռչուններուն թագաւորը, կ'ուզե՞ս քու սիրուն փետուրներդ։ Միսդ չեմ ուզեր, միայն փետուրներդ, փետուրներդ որ կրակ կը ցայտեն...»

Տ.— Ետո՞յ...

Ա.— Իր խնդրանքը չէր աւարտած դեռ, երբ թռչունը կը հեռանայ։

(Աղջիկն ալ, ինք, արագօրէն կը մեկնի։)

Տ.— Հասկցա՛յ...։

Թարգ.
Շ. Ն.

ՓԵՐԵՑ

ԱՄԱՅԻ ԷՏԻՐՆԷՆ

ՀԱՅԿ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԱՐԱՊ...

Էտիրնէէն Սելանիկ ճամբ... ճամբորդ մը հետեւեալ տեղե... կութիւնները հաղորդած է «Ալիք»ի.—

Էտիրնէն, որ անցեալին մէ... իր մեծաթիւ ազգաբնակչու... թեամբ ու փայլուն վաճառակա... նութեամբ, Թրակիոյ գլխաւոր քաղաքն էր, այսօր կը ներկայա... ցնէ ողբալի եւ յուզիչ պատկեր մը։ Աւերակ եւ ամայութիւն —ահա երկու բառեր, որոնք լա... վին կը պատկերացնեն քաղաքին այժմու կացութիւնը։

Երբեմնի 60-70 հազարնոց Էտիրնէն, այսօր հազիւ 9-10000 ազգաբնակչութիւն ունի, որոնց 7-8 հազարը Թուրքեր, 1000ի չափ կասը Հրեաներ, 3-400ը ... եւ 150-160ը Հայեր են։ ... ըլլալով, միայն հիւպատոսը կայ. եւ այս՝ քաղաքի մը ... հելլէն գրաւման միջոցին 40-50 հազար յոյն բնակչութիւն ունէր...

Գործ չկայ բացարձակապէս։ Երբեմնի բանուկ Ալի փաշայի գոց շուկային խանութներուն կէսը միայն բաց է, անոնք ալ ... կուած են նիւթական ծանր ... նապի։ Հրապարակին վրայ ... միայն երբեմն բաց խանութներ ... տեսնես։ Վարձքերը այնքան ... կած են որ, 10 ոսկի ամսական ... աշխատին վաճառատուն մը կ... տուն մը կրնաս վարձել։ ...

...նրբ միայն քաղաքին կեդրոնա-
...ն Թաղերուն մէջ կը բնակին։
...յրամասի Թաղերը,— Քըլէք,
...լըրը, եւայլն,— ոչ միայն
...կիներ չկան, այլեւ տուները
...ովին փլցուած են։
Փոքրաթիւ Հայերը կ՚ապրին
...ենց պատանանին մէջ քաշուած։
...ման մը կար որ անցեալները
...։ Եւ տեղը կարելի չեղաւ
...րէ մէկը բերել։ Ազգ. կալուած-
...րը ամբողջովին գրաւուած են
...րեւ լքեալ գոյք։ Առաջնորդա-
...ը վերածուած է «Թիւրք Օ-
...ղը» կեդրոնի, վարժարանի երկ-
...յարկանի խոշոր շէնքը կը ծառա-
...է «պէրպէր», «մուզիքի», «լէպ-
...» եւ այլ «օճաղ»ներու
...ր կեդրոն, իսկ ամէնէն ընդվզե-
...ցիչը, վիճակն է Նորաշէն Ս. Թո-
... եկեղեցիին, զոր «տանսինկ»ի ար-
...ուած են, արդիացած Թուրքերու
...ւ Թրքուհիներու հաճոյքին հա-
...մար։ Քանդած են խորանը, քովի
...ւ հաւարանները եւ լայնցուցած են
...րահը, նպատակին աւելի լաւ ծա-
...ռայեցնելու դիտաւորութեամբ։
Աւելի ողբալի է Գարաղաճի
(Կայարան) վիճակը։ Երբեմնի 5—
6000 բնակչութիւն ունեցող այդ
...րուարձանը, այսօր, հազիւ 250-
300 բնակիչ կը հաշուէ։
...ունները պարապ են գրեթէ
...մբողջութեամբ եւ չհաղհաղէ
...ելու են ծաձակայ։ Մնաց որ ասիկա
...նր Գարաղաճի (բուն կայարանի)
...մաս է. հին Գարաղաճի մէջ
...տուն գրեթէ չէ մնացած, բոլորն
...ալ քանդուած են, տախտակները
...պէս վառելանիւթ գործածուե-
...լու համար։ Հոս տուն մը կարելի
...է վարձել 2 Թղթադրամ ոսկիով։
...հատեր,— աւելի օտարահպա-
...տակները— որոնք տուն ունին
...Գարաղաճի մէջ եւ հոն չեն բնա-
...կիր, յաճախ են նոյն իսկ ձրի
...տրամադրել իրենց տուները, գէթ
...պաշտպանելու համար, բայց
...բնակող չեն կրնար գտնել։ Հազիւ
2—3 խանութներ կան, որոնք բաց
են։ Գարաղաճ այնքան ամայի է,
որ կայարանէն քաղաք իջնելու
համար երկու ժամ կառքի մը
...սպասեցի, բայց յետոյ չգտնելով,
...ձաւ ստիպուեցայ քալելով
...ւրել այդ երկար ճամբան։
Եթէ մէկ-երկու տարի եւս
...յս կացութիւնը շարունակուի, այս
...րուան բնակչութիւնն ալ կը հե-
...ռանայ Էտիրնէէն։ Արդէն, Թուր-
...քերն իսկ դժգոհ են եւ չեն գիտեր
...թէ ինչ պէտք է ընեն, քանի որ
...հեռանալու համար, կառավարու-
...թիւնը արգելքներ կը յարուցանէ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

59.— ՕԹԷԼ ՕՐԹՕԼԱՆ
(ՓԱՐԻԶ)

Սէնաի պանդոկէն վերջը, այ-
բելութիւն մըն ալ կուտամ Փա-
րիզի 5րդ Թաղամասի Օրթօլան
փողոցի համանուն պանդոկը։

Փարիզ կոչուած ծովուն մէջ, աւելի դժուար է գտնել համ-րանքը մեր հայրենակիցներուն, քան Ֆրանսայի ամբողջ տարածութեան վրայ։

Պանդոկէն ներս կը մտնեմ։ Դուռը նեղ անցքէ մը յետոյ կը բացուի բակի մը վրայ, մէջտեղը կանանչով, բաւական մաքուր, ու բակին չորս բոլորտիքը քառակուսի կառուցուած է պանդոկը որ աւելի շատ զօրանոցի մը կը նմանի չորս յարկանի, իր ութսունի չափ սենեակներով։ Շէնքը՝ համեստ իր արտաքինով եւ ներքինով, այնպէս մը կառուցուած է որ գրեթէ բոլոր սենեակները կը ստանան օդ ու լոյս։

Նոյն խաղաղութիւնը նաեւ հոս։

Պատահաբար կը մտնեմ 75 թիւ սենեակէն ներս։ Սինկէրի մե-քենայի մը առջեւ նստած, մօտ յիսունամեայ կին մը կար կը կարէ։ Սենեակը մաքուր է եւ լաւ յարդարուած։ Պատէն կախուած են քանի մը նկարներ. ամէն իր դրուած է իր տեղը։ Աշխատող այս կինը՝ յաջողած է կոկիկ պահել իր սենեակը։ Գիրքի, թերթի չեմ հանդիպիր. կ՚ըսեն թէ չեն կար-դար։ Պատէն կախուած նկարներու համար, գծուած սեւ մատիտով, երբ կը հարցնեմ թէ ո՛վ է գծած, երեւի կը շոյեմ իր մայրական հպարտութիւնը. կը պատասխանէ «Ջաւախ Վիրեղ Սրապեան, առաջ «Յառաջ»ի գրաշար էր, այժմ Ա-մերիկա է։»

Սենեակին մէջ կ՚ապրին, ինք ու ամուսինը, ու իրենց աղջիկը։ Ամուսինը եւ աղջիկը գործի են, առաջինը կահագործ է, երկրորդը՝ հաստատութեան մը մէջ ասեղ-նագործութեամբ կը զբաղի. ինքը տունը կը մնայ ու թէ կ՚աշխատի եւ թէ տան գործերը կը կատարէ։ Պրուսայի նահանգ, Կէյվէի Էջմէ գիւղէն են։ Երեքն ալ աշխատելով օրական կը շահին 105 — 110 ֆրանք։

— Մայրիկ, քանի որ ամուսինդ եւ աղջիկդ բաւական լաւ կը շա-հին, ալ դուն ինչո՞ւ կ՚աշխատիս, հանգիստ ըրէ, տան գործերը քեզի կը բաւեն։

— Ոչ, տղաս, ես ալ կ՚աշխա-տիմ եւ պէ՛տք է որ աշխատիմ, երկիր, մեր գիւղը գեղեցիկ տուն մը տաճիկին ձգեցինք, օճախնիս քանդուեցաւ, այստեղ բոլորս ալ աշխատելով կ՚ուզենք խնայել, դրամ աւելցնել, որպէսզի տուն մը շինել տանք եւ օճախնիս կրկին վա-ռենք։ Մենք պանդոկներու մէջ ապրող չենք. երբ տուներնիս շին-ուի, ալ չեմ աշխատիր։

Պանդոկին մէջի իւրաքանչիւր սենեակ առանձին գիծեր ունի. տեղ մը սեղանը պատրաստուած է, պիտի ճաշեն, սիրտ մը տապկած են, արեւելեան «տոլմա» որթա-տունկի տերեւով, շիշ մը գինի, լաւ սպասներ։ Կը թուի թէ մեր հայրենակիցները կամաց կամաց կ՚ընտելանան տեղական պայման-ներուն, մանաւանդ իրենց արտա-քին ձեւերով։ Խոհանոցը այս ա-րագ եւրոպականացման մէջ կը յամառի միալ հայկական։ Կէս օր է, տղաքը կը դառնան դպրոցէն, արդէն ֆրանսերէնը կը հօսի իրենց շրթներէն, բայց, գիտեն նաեւ մայրենի լեզուն։ Կը հարցափոր-ձեմ պզտիկ մը ու իր մայրը, 2ուկէս տարիէ ի վեր պզտիկը տե-ղական դպրոց կ՚երթայ. հայերէն կրնայ խօսիլ, շեշտերը աղաւաղ-ուած քիչ մը, հզօրապէս ազդուած տիրող լեզուէն։ Բարիք մըն է ան-շուշտ որ դեռ մոռցած չէ, շնորհիւ պանդոկի հաւաքական կեանքին։

Սենեակներու մէջ, առ նուազն 3-4 հոգի են, շատ անգամ մէկ մահճակալով, որով ոմանք կը պառկին գետինը։ Ցեսայ սենեակ-ներ որոնք լաւ յարդարուած են, գետինը փռուած են գորգեր, հա-յելիները նկարազարդուած զա-նազան գործիչներով։ Ընթերցա-սէրներ ալ կան. սեղան մը գրա-դարանի կը նմանի. Սիամանթօ, Վարուժան, Ահարոնեան հոն, Ի-սահակեան իր հայրենի աղբիւ-րով։

Ուրիշ սենեակի մը մէջ մեր երրորդութիւնը՝ Քրիստափոր, Ռոս-տոմ, Զաւարեան։

Ընդամէնը 142 հոգի կայ, հետեւեալ դասակարգութեամբ.— 10 որբեւայրի՝ 25-55 տարե-կան։ 24 ամուսնացած կին՝ 20-45 տարեկան։ 24 ամուսնացած տղա-մարդ՝ 20-55 տարեկան։ 36 ա-մուրի երիտասարդներ՝ 16-35 տարեկան։ 23 օրիորդներ՝ 15-25 տարեկան։ 12 մանչեր 1-15 տա-րեկան, որոնցմէ 9ը դպրոց կը յաճախեն, իսկ 2ը նոր հանուած են դպրոցէն ու նետուած գործի ասպարէզ։ 13 աղջիկներ 1-13 տարեկան, որոնցմէ 9ը դպրոց կ՚երթան։

Պանդոկին շուրջ 75-80 սեն-եակներէն 33ին մէջ կան կարի մեքենաներ։

Մեր հայրենակիցներէն երկուքը կահագործ են, 8ը՝ դերձակ, 14ը՝ կօշկակար, 1ը՝ սափ-րիչ, 17ը՝ բանուոր, 3ը՝ անգործ, 1ը՝ գրաշար, վաճառատան մէջ կ՚աշ-խատին 2 աղջիկ, սաւառնակի գործարանի մէջ կէս-վարպետ բանուոր մը, ու սաւառնակները ներկող մէկ ներկարար, 3 ոսմ-նագիր, մէկ դրամատան պաշ-տօնեայ, 2 ելեկտրականութեան վրայ աշխատող, մէկ խոհարար, 2 «շօֆէօր», մէկ մածուն շինող՝ հաստատութեան մը մէջ, մեքե-նագիր օրիորդ մը, եւայլն։

Սենեակները այցելելուս տե-սայ պատերէն կախուած նուա-գարաններ,— ջութակ, մանտօ-լին, Թրքական «ուտ», նաեւ «կրամաֆօն»։

Գիշերը, երբ բոլորը գործէն դարձած են, պանդոկը կ՚եռայ հեռաւոր հայրենի շէնի մը պէս, — երգեր, նուագ, պար ու անոնց կարգին սա անխուսափելի Թրքա-կան եղանակները, «շարքի»ները, որոնք արիւնոտ յիշատակներ կ՚արթնցնեն։

Արեւմուտքի մեծագոյն ոս-տանին մէջ, Օրթօլանը արեւելեան կղզեակ մըն է, որուն պատուհան-ներէն դուրս կը թափին նաեւ հայկական երգերու արձագանգ-ները։

Շահարունի

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽԱԲՈՒԻՆ

Իսի լը Մուլինօ, Փորթ Վեր-սայլէն 20 վայրկեան հեռու ըն-դարձակ գետին մը կը գտնուի, որուն վրայ օտարներ կը բնակին տարիներէ ի վեր։ Իսկ մենք Հա-յերս 1923էն, քանի մը տուն տե-ղաւորուելով եւ հետզհետէ բազ-մանալով, հիմա մօտաւորապէս 50-60 ընտանիքներ ենք։

Բոլորս ալ քանի մը ամիս ա-ռաջ պարտք ընելով ծախու առած ենք մեր «պարաք»ները, քանի որ ընդհանրապէս Ռընօյի փամփուշ-տի եւ մօտիկ գործարաններ կ՚աշ-խատինք։

Դժբախտաբար բուն հողատէրը կը ստիպէ մեզ անմիջապէս պար-պել հողը, եւ կառավարութեան դիմած է։ Երկրորդ նամակով մը մեզ եւ միւս օտարները (որոնցմէ գնած ենք հողը) կանչեցին ոստի-կանատուն եւ պահանջեցին հինգ օրէն հեռանալ եւ տաղաւարները փոխադրել ուրիշ հողերու վրայ։

Չկա՞յ ազգային մարմին մը որ հետաքրքրուի այս գործով եւ օգնէ մեզի։

Ա. Յակոբեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԵԹԷ ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵԾՆԱՆ...

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— Այստեղ բաւական թիւով երկսեռ մա-նուկներ ունինք, որոնք ֆրանսա-կան զանազան դպրոցներ կը յա-ճախեն։ Առ հասարակ ֆրանսա-կան բոլոր դպրոցներու մէջ կը գտնուին հայ մանուկներ։ Մաս-նաւորապէս, աչքի կը զարնեն քաղաքապետութեան դպրոցի մանուկները, որոնք թիւով շատ են, եւ յետոյ քանթոնմանի դպրոցի աշակերտները որոնք բո-լորն ալ Հայ են։

Քաղաքապետութեան դպրոցը գացողները շատ չարաճճի են եւ անխնամ, անանկ որ մինչեւ իսկ Ֆրանսացիներուն ուշադրու-թիւնը գրաւած է այս բանը։ Շարժանկարներու դրան առջեւ իրար կը բզքտեն եւ կամ աս կամ այն հրապարակներու վրայ կը տապլտկին։ Հանրային պարտէզը կ՚երթան եւ այնտեղ խոտերուն մէջ պահուելով աչքկապուկ կը խաղան. մինչդեռ նոյն իսկ ար-գիլուած է խոտերուն վրայէն անցնիլ։

Անցեալները, քանի մը Հայ մանչեր երկու Ֆրանսացի պզտիկ-ներ կը ծեծէին, մեծ հրապարա-կին վրայ։ Ոստիկան մը տեսնե-լով, մօտեցաւ, վախցնելու հա-մար։ Ֆրանսացիները փախան, Հայ մանուկները անսասան ոս-տիկանին աչքերուն կը նայէին։ Ասոր վրայ, ոստիկանը ըսաւ.

— Գացէք ձեր երկրին մէջ Թուրքին դէմ կռուեցէք։

Ցետոյ ամբոխին դառնալով աւելցուց.

— Աստուած իմ, ասոնք հի-մակուց ասանկ են, եթէ քիչ մը մեծնան, ի՞նչ պիտի ընեն...։

Եթէ իրիկունները Փլաս տը Լա Լիպէրթէն ելլէք, կը տեսնէք հայ բազմաթիւ մանուկներ. կը ճչան եւ կը խաղան, կարծես հայնոց մը ըլլային...։

Կ. Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԻՍ, (Սեփ. Թղթ.).— Յուլիս 2ին Նիսի Պօքսինկ Քլիւպի մէջ տրուած ներկայացման մը պա-հուն Պ. Լեւոն Կարապետեան բեմ ելաւ Քիտ Վիալ նշանաւոր կռ-փամարտիկին հետ։ Մեր վառվը-ռուն մարզիկը, իր համարձակ ու վարժ հարուածները սկսաւ տեղա-ցնել հակառակորդին վրայ եւ մինչեւ վերջին շրջանը դիմադրեց, հակառակ իր քթէն առատ արիւն կորսնցնելուն։

Եւրոպայի ախոյեան Պալզաք, ութն անգամ Ֆրանսայի ախոյ-եան Ցէմլէն եւ «Գօթ տ՚Ազիւռ»ի ախոյեան Սօլի, որոնք նոյն օրը մրցեր էին նոյն սրահին մէջ, չյաջողեցան ստանալ շքադրամնե-րը։ Իսկ մեր երիտասարդ կռփա-մարտիկը շահեցաւ F. F. B.ի կողմէ ղրկուած երկու շքադրամ-ներէն մէկը, քաջաբար դիմա-դրած ըլլալուն համար իր հակա-ռակորդին։

Գ. Ա.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԶԿԻԹԻՆ ԲԱՂՆԻՔԸ

Փարիզի մզկիթը, որուն պաշտօնական բացումը կա-տարուեցաւ առջի, օր ունի նաեւ արեւելեան բաղնիք մը։ Շաբ-թուան երկու օրը պիտի յատ-կացուի կիներուն։ Բաղնիքը ունի չորս մասնասենեակներ. առաջինը պիտի ունենայ 35 աստիճան տաքութիւն, երկ-րորդը՝ 45, երրորդը — մար-ձումի սրահը — 55, իսկ չոր-րորդը՝ 60 աստիճան։ Լոգան-քէն վերջ յաճախորդները ի-րենց տրամադրութեան տակ պիտի ունենան շքեղ սրահ մը, զարդարուած գոյնզգոյն ապա-կիներով եւ լապտերներով, ուր դրուած են հանգստաւէտ բազ-մոցներ։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Երեսփ. Ժողովը առջի օր որո-շում մը քուէարկեց, որուն հա-մաձայն նկատի պիտի առնուի ամուսնալուծումը դիւրացնելու ձգտող օրինագիծ մը։ Ներկայ օրէնքով, օրինական բաժանում մը —որ ամուսնալուծումէն աւե-լի դիւրին է— ինքնին ապա-հարզան կը դառնայ, եթէ բաժ-նուած ամոլը չհաշտուի երեք տարի յետոյ։ Այժմ կ՚առաջար-կուի այդ պայմանաժամը երկու տարուան իջեցնել։ Հակառակ բուռն բողոքներու, 199ի դէմ 345 ձայնով որոշուեցաւ նկատի առնել նոր օրինագիծը։

Աջակողմեան երեսփոխան մը ուժգնօրէն բողոքեց այս որոշ-ման դէմ։ «Անոր հիմնական գա-ղափարն է ամուսնալուծումը դիւրացնել մեր երկրին մէջ։ 1885էն մինչեւ 1923 ամուսնա-լուծումներու թիւը 4100էն բար-ձրացած է 23,600ի։»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԴՐԱՄՆԵՐԻՍ ՀԱՒԱՔԱԾՈՒՆ

Գ.

Երկա՞ր էր տեւել տենդն արդ-...օք, չը գիտեմ. ես գիտակցու-թեան եկայ միայն նաւ նստե-լիս։ Միջերկրականի սառը քամին ինձ սթափեցրեց։ Ցօգնել էի ճամ-բորդութիւնից, կ՚ուզէի միալ հէնց այդ ծովափնեայ քաղաքում, բայց արժէ՞քս... Ո՞վ էր ինձ այդ-տեղ ճանաչում։ Ես ի հարկէ լաւ գիտեմ, որ դրամների համար միեւնոյնն է որտեղ ապրել, նրանք ամէն տեղ էլ յարգանք ունեն, իսկ եթէ ինձ ոչ մի տեղ չեն ճանաչում, դրա պատճառը, եթէ կ՚ուզէք, հայկական հարցն է...։

Ինչո՞վ պէտք է վերջանայ իմ կեանքի վէպը, դժուարանում եմ գուշակել։ Միշտ ճամբորդական պայուսակի մէջ գտնուելու հան-գամանքը, ինձ հայրենիք վերա-դառնալու յոյս է ներշնչում, բայց կարող է պատահել, որ տի-րոջս ինձ ուղղակի Թանգարա-նին նուիրի։

Հերթը, ինքն իր վրայ մի քանի անգամ ծալծլուած, դօլարինն էր։ Նա հանդարտ եւ կարծես մի քիչ խրատական շեշտով սկսեց.

— «Ես էլ վաղուց է, որ թո-ղել եմ հայրենիքս, բայց պէտք է ասեմ, որ այդքան դժուարու-թիւնների երբեք չեմ հանդիպել։ Անցել եմ ծովեր, ցամաքներ, տեսել եմ հազարաւոր ժողովրդներ, Սիբիրի սառնամանիքներից սկսած, մինչեւ Արաբիայի ու Աֆրիկէի շոգերը, բայց ամէն տեղ էլ յար-գանքի ու պատուի եմ արժանա-ցել։ Միշտ զգացել եմ, որ մար-դիկ մի առանձին քնքշութեամբ են վերաբերւում ինձ հետ։ Դրա պատճառը գուցէ այն է, որ ես մի քիչ սիրում եմ սիրաբանել, չէ՞ որ ես գեղեցիկ եմ, երիտասարդ եւ առողջ... Ես ամբողջ երկրագունդը ոտքի տակ տալուց յետոյ, ինձ նոյնպէս առողջ ու կայտառ եմ զգում, կարողանում եմ դիմանալ բոլոր կլիմաներին, յարմարուել ամէն միջավայրի, այնպէս որ, չնայած իմ գործնական նկատա-ռումներին, սիրային արկածներ շատ եմ ունեցել։ Օրինակ Հայաս-տանում ինձ վրայ սաստիկ սիրա-հարուեցին։ Եւ պէտք է խոստո-վանեմ, որ այդ ինձ վրայ շատ թանգ նստեց. մի քանի ձեռք «պատրաստի» հագուստ, մի քա-նի արկղ խտացրած կաթ, կակաօ...

Մի գեղեցիկ իդէլիա էր դա, բայց ափսոս երկար չըտեւեց ու ես ստիպուեցի թողնել այդ դրախ-տանման երկիրը մի Ամերիկացի հոգեւորականի հետ միասին, որը այդ ժամանակ Հայաստա-նում կրօնական բարձր գաղափար-ներ էր տարածում։

Ասեմ ի միջի այլոց, որ աշ-խարհիս բոլոր բարձր գաղափար-ները Ամերիկայից են դուրս գա-լիս, իսկ Եւրոպայում ծնուած գա-ղափարները եւ գեղարուեստական ըմբռնումները թաղւում են մեզ մօտ եւ կարծեմ իսկ խիստ ար-գիլուած են ոստիկանութեան կող-մից, ինչպէս օրինակ Դարւինիզմը, Մօպասանի քարոզութիւնները...

Ես միշտ իմ հայրենիքի ժա-մին եմ մտածում եւ լըջօրէն հետեւում այնտեղ կատար-ուած ամէն մի անց ու դարձի։ Այս-տեղ ժողովուրդներ իրար խառ-նուած, Լօկառնօ, Ժընեւ ժողովներ, բանաձեւեր... մարդ ոչինչ չի հաս-կանում եւ այս բոլորը արժէք չունեցող հարցերի համար։

Ովկիանոսի ալիքների պէս սա-ռը ու խռնաւ, արեւի ճառա-գայթների պէս այրող ու չոր են մեր պետական ըմբռնումները։ Ու-միշտ, ամէն տեղ, անգամ թատ-րոններում նստած ժամանակ, ես մտածում եմ այն հսկայական եւ առողջ պայքարի մասին, որ գինու տակառի ծանրութեան նը-ման իր ուսերի վրայ տանում է ամէն մի Ամերիկացի։ Ցեսնում եմ թէ ինչպիսի հաստատակամու-թեամբ իրար դէմ են դուրս ե-կել «չոր» ու «ցամաք» կարգերի բազմամիլիոն կուսակիցները, (այդ պայքարը դեռ երկար կը տեւի) եւ որ այդ երկարատեւ յամառութեան մէջ է մեր յաղ-թանակը Եւրոպայի վրայ։

Այո, թատրոններում նստած ես այսպիսի բաների մասին եմ մտածում. ուրիշ ինչի՞ մասին կա-րելի է մտածել, երբ բեմի վրայ էլ հէնց իմ մասին են խօսում։

Չէ՞ այժմ Փարիզում գե-ղարուեստի վերջին ճիչը «Ռըվիւ»ն է. եւ ահա այդ «ռըվիւ»ներում է, որ ամէն տեղ, ամէն մեծ ու փոքր թատրոններում, տեղի, ան-տեղի ծաղրում են ինձ... Ճիշտն ասած ես սկի լաւ էլ չեմ հասկա-նում այս Ֆրանսացիների սրախօ-սութիւնները։ Իրենք ասում են, իրենք հասկանում եւ իրենք էլ ծիծաղում։

Համլետների, Վիլհէլմ Տէլերի, Օֆէլիաների, ֆրանսական անթիւ մինիստրների, նաեւ բոլոր կուսակ-ցութիւնների ներկայացուցիչների, խմբագիրների, թղթակիցների խառնիճաղանճ պարն է այդ, մաս-նակցութեամբ իրեն, Ժէմիէի, որոնք բոլորը Ռոմէօ Ջիւլետներ դարձած, իրար գրկած, իրար փա-թաթ կը թռչկոտին մէկ աջ, մէկ ձախ, մէկ միասին, մէկ առան-ձին։

Վերնագրի հետ բնաւ կապ չունեցող, Պաղտատի բազարի, Ալ-ժերի մրգերի, Տաճկաստանի Թր-քուհիների, ովկիանոսների ջրերի անհասկանալի ու անիմաստ հա-ւաքածուն է այդ, որ վերջանում է փղերի կամ ձիերի երեւան գա-լով (իբրեւ վերջին եւ հմուտ դե-րասաններ երեւի)։

Այս բոլոր խառնաշփոթ տե-սարանները, որի ընթացքին 115 անգամ իջնում, բարձրանում է բեմի վարագոյրը, ի ցոյց են դրւում անտակ եւ անչափ երա-ժշտութեամբ։

Ամէն մի գործիք, հանդարտ ու միանգամայն սառնասիրտ, փչում է, փչում կամ երբեմն էլ փոփոխում նրան, միատեսակու-թիւնից ազատելու համար։ Ջու-թակները ընդհանրապէս երկու ձայնանիշների հետ են գործ ունենում զզ-բզ կամ բզ-զզ։ Թաւ ջութակները չեն մասնակցում, իսկ սրնգահարները արագ-արագ ուռցնում իջեցնում ուռցնում ի-ջեցնում են իրենց կլոր թշերը...։

Կարելի է ասել որ ամենա-գործունեայ մասնակցութիւնը թմբկահարներինն է. (ես ինքս տեսայ նրանց, երբ յուզւած, մի քանի հատ թաշկինակներով սր-բում էին իրենց տաղանդաւոր ճակատների մարգարտակաթիլ քրտինքները...)։

(Շարունակելի)

ԼԱՍ

շարժումով մը մազերը խառնեց, եւ դէպի ճակատը իջնցուց զանոնք: Ձեռքը ինկաւ, գլուխը դէպի առաջ հակեցաւ ու ընկճուած մնաց: Զիա Խուրշիտ ժպտադէմ մտիկ ըրաւ պահանջագրին իրեն վերաբերող մասը: Նիստը վերջանալուն երբ դուրս կը հանուէր. չքաշուեցաւ ժպտելու ունկնդիրներուն առաջին նստարանին վրայ գտնուող գեռատի եւ գեղեցիկ կնոջ մը երեսին:

Ամբաստանագրին ընթերցման ընթացքին ամէնէն շատ քաջութիւն ցոյց տուողը Զիան էր: Պրուսայի երեսփոխան Նէճաթի պէյ լացաւ:

Պուլկարները եւ Ռումէնները դէմ դիմաց

Վերջին միջադէպերուն առթիւ, ռումանական կառավարութիւնը ստուարաթիւ զօրք եւ ոստիկան-զինուոր ղրկեց սահմանագլուխը: Մակեդոնացիները եւ Տոպրուճայէն փախած Պուլկարներն ալ 600 հոգիով կեցած են դիմացի ափը, հրամանատարութեամբ նշանաւոր հրոսապետ Վասիլ Թոտորոֆի:

Անհաշտ հարեւաններ

Պուլկարիայէն կը հեռագրեն թէ սերպիական կառավարութիւնը պիտի պահանջէ պուլկար կառավարութենէն որ վերջ դնէ մակեդոնական կուսակցութեան գործունէութեան: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Սերպիա պիտի առաջարկէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջազգային ազդեցութեամբ լուծել մակեդոնական կազմակերպութիւնը, քանի որ Պուլկարիա ի վիճակի չէ այդ բանը կատարելու:

Նորէն ընդհատուեցան

Երկու տարիէ ի վեր կը քաշքշուին ֆրանքեւռուս բանակցութիւնները: Հինգշաբթի օր վարչապետը և ելմտական նախարարը տեսակցեցան դեսպան Ռաքովսքիի հետ: Այս առթիւ հաստատուեցաւ որ խորհրդային իշխանութեան առաջարկները անընդունելի են Ֆրանսայի համար: Թերթերը կը հաւաստեն թէ բանակցութիւնները պիտի ընդհատուին մինչեւ աշուն: Ռաքովսքի Մոսկուա պիտի երթայ մտերս, իր կառավարութեան հետ խորհրդակցելու համար:

Կ'ըսուի թէ ռուսական դեսպանը առաջարկած էր տարեկան 40 միլիոնի փոխարէն 55 միլիոն ֆրանք վճարել Ֆրանսայի առնելիքներու հաշւոյն:

Պարսկաստանի մէջ ալ...

Վերջին խլրտումներուն առթիւ, 56 հոգի կախուեցան կամ գնդակահարուեցան պարսկական Ատրպատականի մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ պաշտօնական հեռագիր մը: Շարժումը ամբողջովին զսպուած չէ տակաւին, բայց կառավարութիւնը վստահ է իր ուժին վրայ: Օդանաւեր կը յածին ապստամբ նահանգներուն վրայ և նետում կը խոստանան զինուորներուն, եթէ անձնատուր ըլլան:

Հացը 2.70

Ցորենին գինը նորէն բարձրացած ըլլալով, որոշուեցաւ 2. 70ի բարձրացնել հացին գինը, Յուլիս 22էն սկսեալ: Արդէն 2,60ի կը ծախուի քանի մը օրէ ի վեր:

Այս յարաճուն յաւելման առթիւ առջի օր հարցապնդումներ եղան խորհրդարանին մէջ:

Կարգ մը գաւառներ իրենց գլխուն ճարը նայիլ սկսած են, ժամն հաց ուտելու համար: Այսպէս, Թուլուզի քաղաքապետական խորհուրդը պայմանագրութիւն մը կնքած է աղօրիքի ընկերութեան մը հետ, որ օրական 650 քէնթալ ցորեն պիտի աղայ:

Մարոքի Սուլթանը եւ սուլիչները

Մարոքի Սուլթանը եւ Սպանիոյ դիկտատորը բախտ չունեցան այս քաղաքին մէջ: Առջի օր Սուլթանը Փարիզի մզկիթին բացումը կատարելէ յետոյ, երեսփ. ժողով գնաց հանրապետութեան նախագահին հետ: Համայնավար երեսփոխանները, որոնք յարակից պարտէզը կեցեր էին, իրենց գրպաններէն սուլիչներ հանելով, սկսան ուժգնօրէն սուլել: Ուրիշ յիսուն երեսփոխաններ ընդհակառակն ծափահարեցին: Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը ուզեց յարձակիլ կարմիր ցուցարարներուն վրայ, բայց ոստիկանութիւնը օգնութեան հասնելով, կռիւին առաջքը առաւ:

Սուլթանը դեռ Փարիզ է. իսկ Սպանիոյ դիկտատորը հեռացաւ առջի օր, հիւսիսային կայարանէն: Մեկնումը գաղտնի պահուած էր:

Թագաւորը լիազօր՝ ֆրանքը փրկելու

Պելժիոյ խորհրդարանը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, վեց ամսուան լիազօրութիւն տուաւ Թագաւորին, պելժիական ֆրանքը փրկելու համար: Հանգանակութիւն բացուած է արդէն եւ ամէն կողմէ խոշոր գումարներ կը հասնին: Հոլանտական սեղանաւորներու խմբակ մը առաջարկած է 500,000,000 ֆլորինի վարկ մը բանալ, ֆրանքը բարձրացնելու համար:

Կիրակի օրէն ի վեր չորս միջնորդներ անձնասպան եղած են Պրիւսէլի մէջ, որովհետեւ խոշոր շահեր կը սպասէին ֆրանքի անկումէն, բայց յուսախաբ եղան:

Ուշ մնացած խոստովանութիւն մը

«Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, նշանաւոր փաստաթուղթ մը հրատարակեց Յուլիս 10ի թիւին մէջ: Պաքուի բանւորական խմբակցութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուին նախկին գործավար Շլեափնիքոֆ, և Պ. Մէտվէտէֆ, ուրիշ ազդեցիկ դէմք մը, կեդրոն ղրկած են ծրագիր նամակ մը, որ ուժգնօրէն կը բողոքէ համայնավար կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան դէմ:

«Մեր մեթոտները մեքենաբար արեւմտեան երկիրները փոխադրելու փորձերը կազմալուծեցին այդ երկիրներու բանւորական շարժումը եւ յառաջ բերին «համայնավար» տխեղծ հատուածներ. որոնք կը պահուին ռուս աշխատաւոր զանգուածներու ծախքով. ուրեմն այս վերջինները կը զրկուին այն աղբիւրներէն զորս կրնային իրենց համար գործածել: Այսպէս, արտասահմանի մէջ կը ստեղծուի մանր - քաղքենի ծառաներու բազմութիւն մը որ ինքզինքը «պրոլետար» կը ցուցնէ ռուսական ոսկիին շնորհիւ եւ կրյաւակնի ամէնէն «յեղափոխական» բանւորները ներկայացնել կուսակցութեան մէջ»:

«Փրավտա» երկարօրէն կը պատասխանէ այս բողոքին եւ կ'աւելցնէ թէ պոլշեւիկ կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ դրամ ղրկել արտասահմանի կոմունիստ կուսակցութեանց, որովհետեւ իր ներքին քաղաքականութեան յաջողութիւնը կախում ունի համաշխարհային յեղափոխութենէն:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋԻ առաջին տարին:

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու:

ՕՐ ԱՂԽԷՆ ԽԵՐԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
(խմբագիր «Յառաջ»ի)

Պսակադրութիւնը՝ այսօր, կիրակի, կէս օրէն յետոյ ժամը 3ին, փարիզի Հայոց եկեղեցին:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
ԵՒ
ԱՒԱԳ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Ալֆորվիլ 1 Յուլիս 926

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհանուր ժողովը՝ 23 յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական սրահին մէջ, 43 Rue de la République,

Հ. Յ. Դ, Ուսանողական Միութեան ճերթական ժողովը՝ 20 յուլիս երեքշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին Ֆլօրիա ճաշարանը: Բոլոր կուսակցականներու մուտքը ազատ է, իսկ անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Յուլիս 21 Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ դասընթացքի առաջին դասախօսական պտոյտը կը կատարուի այսօր Կիրակի (Յուլիս 18) Վէրսայլի մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Ժամադրութիւն Invalideի շոգեկառքի կայարանը ժամը կէսէն մինչեւ 1: Հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հինգշաբթի, Յուլիս 22ին Café du Métroի վերնայարկը, Métro Odéonի դիմաց:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայրենակցական Միութեան Գ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 27ի Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61, Rue Monsieur le Prince: Ամբողջ կիլիկեցիները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ Միութիւններու ընդհ. պատգամաւորական ժողովը՝ յուլիս 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince: կը հրաւիրուին բոլոր Հայրենակց. Միութեանց ներկայացուցիչները:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 25ին, Շավիլի անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» եւ «Ռոստոմ» խումբերուն: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները: Ընկերական թափօրով ուխտագնացութիւն պիտի կատարուի Իշխանի գերեզմանը որ կը գտնուի նոյն գիւղին մէջ: Պիտի ըլլայ նաեւ պիքնիք տեղին վրայ:

"ԲՈՒԺԱՆՔ,,

Հրապարակ ելած է առաջին թիւը: Քաղաքին մէջ կը ծախուի Պէլվիլ՝ Librairie Gachet, Սէն Միշէլ՝ թիւ 7ի դիմացի կրպակը:

ՀՐԱՒԷՐ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպօլի Յանձնախումբը խիստ կարեւոր խորհրդակցական ժողովի մը կը հրաւիրէ Ա. եւ Պահեստի խումբի բոլոր խաղացողները, այսօր, այսօր Կիրակի ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը 61, Rue Monsieur le Prince:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական փորձերը տեղի պիտի ունենան կիրակի 18 Յուլիս Stade S. A. Montrougeի մէջ, հաւաքավայր ժամը 8.30ին Métro: Porte d'Orléans.

ԾԱՆՕԹ ՈՒՍՈՒՑԻՉ Մարկոս Նաթանեանի ողբացեալ որդի ուսանող Անուշաւանի մահուան տարելիցին առթիւ, հոգեհանգստեան Պատարագ եւ պաշտօն պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, յուլիս 18ին Հայոց եկեղեցին: Բարեկամները եւ համակիրները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար վաղամեռիկ հանգուցեալոյն յիշատակը:

ՀԱՅ կամաւորներու յուշարձանին բացման առթիւ առնուած լուսանկարներուն շարքը փնտռել կիրակի եկեղեցիին դուռը, «Յառաջ»ի ցրուիչէն:

Իսկ Ակնայ Հայրենակցական Միութեան հաւաքոյթին խմբանկարները Ֆլօրիա ճաշարանէն կամ լուսանկարիչ Գ. Ջօլօլեանէն 39 R. Brancion.

ՀԱՄԵՐԳ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՀԱՄԱՐ

«ՍԻՓԱՆ» երկսեռ երգչախումբ Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

կը պատրաստուի մեծ համերգ մը, նուիրուած միայն կոմիտաս վարդապետի գործերուն: Զուտ հասոյթը պիտի դրուի կոմիտաս վարդապետի բարեկամներու յանձնախումբի տրամադրութեան տակ:

Կոմիտաս վրդ.ի եւ այլ խումբերուն մասնակցող երգիչ-երգչուհիները եւ բոլոր փափաքողները կը հրաւիրուին մասնակցիլ «Սիփան» երգչախումբին յիշեալ նպատակին համար: կը խնդրուի գրաւոր դիմել՝ M. Sako Hagopianի 28. Rue Nationale, Billancourt (Seine): փորձերու մասին կը տեղեկացուի նամակով:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի կոմիտէին Յուլիս 25ին, Խանասորի արշաւանքին տարեդարձին առթիւ: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անկիէնի մէջ պատուաւոր ընտանիքի մը համար 40 տարեկանի մօտ սպասուհի մը: Դիմել Տիկ. Յակոբեանի, 26 Bld. Camot, Enghien-les-Bains: (Կարելի է Նորէն իջնել Լա Պառ կամ Անկիէն):

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՍԱՓՐԻՉ ՄԸ

Կը փնտռուի լաւագոյն պայմաններով, դիմել Մկրտիչ Տէր Ստեփանեանի, 28 Rue Nationale Billancourt. (Seine)

ՍԱԿԱՐԱՆ
17 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	201	—
Տոլար,	Dollar	40	—
Մարք (ոսկի)	Mark	9	20
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	22	50
Թրք. ոսկի	» or	160	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատր	Léva	26	—
Տրախմի »	Drachme	43	50
Լիր » »	Lire	124	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	—
Զուից. »	Frc. Suisse	732	—
Լէյ 100 հատր	Ley	17	65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	——	—
» II	»	——	—
» III	»	——	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	——	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER
Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ 1926

21 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 152 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԴԻՄ

ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՀԵՏԱՊՆԴԵԼ ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ, ԽՈՇՈՐ ԴԱՏ ՄԸ ՍԱՐՔԵԼՈՎ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Տակաւին կարելի չեղաւ շարժման մէջ դնել Եւրոպայի թեմական վարչութիւնը, շնորհիւ Փարիզի խմբակին ձեռնպահութեան, աւելի ճիշդ՝ անոր բռնած խափանարար ընթացքին։

Երեւութապէս, օրինական պատրուակներ ունին անոնք, բայց իրականին մէջ, վրան-բաց sabotage մըն է որ կը փորձեն։ Առաջին օրէն իսկ, անոնք մատնեցին իրենց չկամութիւնը, հաւկցնելով թէ չպիտի հանդուրժեն որ եւ է վերին իշխանութեան։ «Մենք արդէն կազմակերպուած ենք եւ ունինք մեր կանոնագիրը»։ Յաճախ կը լսէինք այս միամիտ ազդարարութիւնը Փարիզի «Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան» անդամներուն կողմէ, որոնք չեն ուզեր հրաժարիլ իրենց անդրանիկութեան իրաւունքէն, եւ կը կարծեն թէ 25-30 հոգին աւելի բարձր կրնայ խօսիլ քան 15,000ը։ Մարսէյլի ընտրական վէճը պարզ պատրուակ մըն էր, անակնկալ մը, որ փրկեց իրենց օձիքը։ Եւ հիմա քէն բռած, քաշուեր են իրենց թաքստոցը, աւելի կարեւոր գործեր հետապնդելու համար։ Այս յամառութեան վրայ չեն զարմանար անոնք որ բաւական բան գիտեն Փարիզի եկեղեցիի մատակարարութեան ձեւերու մասին։ Այդ «օլիկարշի»ն ինքզինքը մատնեց Պատգամ. ժողովէն առաջ ալ, հանրագրութիւն մը կարկտելով, բայց կէս-ճամբան մնաց, և վերջին պահուն ուզեց ժողովին միջոցաւ վաւերացնել իր տեսակէտը։

Այսպէս կամ այնպէս, Փարիզի խմբակը իր պատեանին մէջ քաշուած, կը ծիծաղի անոնց վրայ որոնք անհրաժեշտ կը գտնեն ֆրանսահայ գաղութին կազմակերպումը։ Խնդիր է թէ ո՛րքան ատեն պիտի կարենան վայելել այդ սմսեղուկ «յաղթանակը»։ Ըսած ենք եւ կը կրկնենք,— Մենք չենք հետաքրքրուիր բանկալի հաշիւներով։ Մեզի համար էականը, անմիջականը՝ գաղութներու կազմակերպումն է։ Այդ ուղղութեամբ ինչ որ փորձուեցաւ Պատգամ. ժողովին մէջ, չի գոհացներ ոչ միայն մեզ, այլեւ քիչ-շատ ազատամիտ տարրեր։ Ի՞նչ էր, վերջապէս, քուէարկուած «թեմական կանոնագիրը», եթէ ոչ առաջնորդական ուղեցոյց մը, տժգոյն մնացորդ մը վաթսունական թուականներէն։ Կանոնագիրը նկատի ունի միայն «Հայ առաքելական եկեղեցւոյ զաւակները», եւ շարադրուած է «հօտ եւ հովիւ»ի հոգեբանութեամբ։ Անոր ամէն մէկ տողէն կղերապետական հով մը կը փչէ։ Անոր հեղինակները առաջնորդուած են տարօրինակ մտավախութեամբ մը, կարծելով որ եթէ ազգային ձեւ տան, գործը կը ձախողի։ Միւս կողմէ, կանոնագիրը եթէ ներկայ բովանդակութեամբ գործադրուի, պիտի վնասէ այն գաղութներուն որոնք արդէն կազմակերպուած են քիչ-շատ աշխարհական ոգիով, առանց դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան, թէեւ ընդունուեցաւ իւրաքանչիւր թեմ ազատ ձգել իր վիճակային գործերուն մէջ։

Այս բոլոր անյարմարութիւնները բաւական էին, որ Դաշնակցական պատգամաւորները այլեւս չհետաքրքրուէին այդ ձեռնարկով։ Եւ սակայն համբերեցին ու համակերպեցան, եղածը նկատելով նախափորձ մը՝ ընդհանուր խառնակութեան մէջ. տեսակ մը ուղեցոյց՝ վեց ամսուան համար։ Կամ շարունակութիւնը այն ձեւին որ կը տեւէր մէկ տարիէ ի վեր, մինչեւ որ կարելի ըլլայ աւելի բազմակողմանի եւ իսկապէս ներկայացուցչական ժողով մը կազմել, եւ միջավայրին համապատասխան կանոնադրութիւն մշակել։ Այսպէս կը խորհէին, կը կարծենք, նաեւ այն պատգամաւորները որոնք մնացին մինչեւ վերջը։

Ի՞նչ ըսել կ՚ուզեն, հիմա, Փարիզցիները, իրենց ազգականներով եւ արբանեակներով։ Անոնք որ քուէ տուին իրենց, չափազանց վեհանձնութեամբ շարժած եղան, պարզապէս գործը փրկելու եւ աղմուկ մը պակսեցնելու համար։ Դէ՞մ են կազմակերպութեան։ Պիտի շարունակե՞ն սա ինքնագլուխ ձեւերը, որոնք Անատօլուի յետին գաւառներուն մէջ անգամ անհանդուրժելի էին։ Ու վերջապէս, չե՞ն վախնար հետեւանքներէն։ Եթէ այս փորձը վիժի, չի նշանակեր թէ Եւրոպան կազմակերպելու ծրագիրը վերջնապէս թաղուած է։ Ընդհակառակն։ Այն ատեն պատճառ պիտի ըլլան որ ոչ միայն իւրաքանչիւր գաղութ անջատ պահէ իր կազմակերպութիւնը, այլ և այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, իւրաքանչիւր կեդրոն իր գլխուն ճարը նայի։ Փա՛րիզն ալ։ Որովհետեւ, վերջը-վերջը Մարսէյլ, Լիօն եւն. ունին զանազան կորիզներ, և այս քաղաքն է որ անտէր կը մնայ իր 15,000 հայութեամբ, կամ կը յաւակնի եկեղեցիի «տէմիրպաշ» հոգաբարձութեամբ մը վարել գործերը, առեւտրական գրասենեակի մը չորս պատերուն մէջ...

Իրենց ամէն պատեհութիւն տրուեցաւ, եւ աւելորդ կոչեր ալ եղան իրենց ողջմտութեան։

Ի՞նչ ըսել կ՚ուզեն, սուտ-խենդ ձեւանալով, կամ ասպարէզէն խուսափելով։

Գոնէ լաւ սորվէին ֆրանսական բարքերը, որոնց անունով կը ճառեն յաճախ։ Շ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Իզմիրի մահավճիռներուն գործադրութեան մասին.—

Վճռագրին ընթերցումը ճիշդ մէկ ժամ տեւեց։ Դատարան բերուած չէին այն ամբաստանեալները, որոնք մահապատիժի դատապարտուեցան։ Վճռագիրը լսողներուն մէջ միակ դատապարտեալը Վէհապն էր։

Դատական մարմինը ճիշդ 24 ժամ խորհրդակցած է, պատրաստելու համար վճռագիրը, որ 23 մեծադիր էջերէ կը բաղկանայ։ Վճռագիրը մանրամասնօրէն կը բացատրէ դաւադրութեան փուլերը, եւ իւրաքանչիւր դատապարտուածին դերը։

Կէս գիշերին, Անկախութեան դատարանի խորհրդական նայիբ պէյ բանտ երթալով վճիռը հաղորդեց մահապարտներուն, որոնք առաջուընէ ձեռնակապերով բերուած էին բանտի տնօրէնութեան սենեակը։

Մահապարտներէն Բիւշտի (փաշա), Իսմայիլ Ճամպոլատ, Հաֆըզ Մէհմէտ, Սարը Էֆէ, անասնաբոյժ Ռասիմ, Շիւքրի, Արիֆ, Ապէտին, Լազ Իսմայիլ, Ջօփուր Հիլմի, Կիւրճի Եուսուֆ եւ Խալիս Թօրկուտ ինքնաշարժերով եւ սուինաւոր զինուորներու հսկողութեամբ դուրս հանուեցան բանտէն։

Վարչական նոր օրէնքին համաձայն, մահապարտները չեն կրնար իրար տեսնել. ասոր համար մահավճիռները զանազան վայրերու մէջ գործադրուեցան։

Կախաղան հանուելէ առաջ, մահապարտներուն հարցուեցաւ թէ ըսելիք բան մը ունի՞ն։

Զիա Խուրշիտ, Կիւրճի Եուսուֆ, Լազ Իսմայիլ եւ Ջօփուր Հիլմի կախաղան հանուեցան Կաֆֆար զատէ պանդոկին առջեւ, երեք ճամբաներու բերանը գացող հրապարակին վրայ, հոն ուր մտադրած էին կատարել մահափորձը։

Մնացեալները զօրանոցի հրապարակին առջեւ, եւ Պահրի Պապա սինէմային առջեւ, Թիլքիլի, Փունթա եւ ուրիշ տեղեր կախաղան հանուեցան։

⁂ Իսմայիլ Ճամպոլատ, կախաղան բարձրանալէ առաջ ըսաւ թէ, հայրենիքը մեռնաշնորհի տակ առնուած է։ Յետոյ աւելցուց. «Մենք ձեր առջեւ հայրենազուրկ (վաթանսըզ) եղանք»։ Ուրիշ կարգ մը յարձակողական խօսքեր ալ ըրաւ։

Ընդհ. դատախազին նախագահութեան տակ, մասնաւոր յանձնախումբ մը գրի տակ առաւ մահապարտներուն վերջին խօսքերը։

⁂ Զիա Խուրշիտ անցեալ տարի Յուլիս 13ին էր որոշում տուած մահափորձի մասին։ Ան Կաֆֆար զատէ պանդոկին մէջ 13 թիւ սենեակը կը բնակէր։ Յուլիս 13ին ալ մահուան դատապարտուեցաւ։

⁂ Վերջին թղթաբերով հասած թերթերը հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն, ականատեսներու բերնով.—

Զիա Խուրշիտ ըսած է.— «Ասկէ աւելի հաճելի ի՞նչ կայ»։ Ազատութենէ զուրկ ապրելէն աւելի աղէկ...»։ Կախաղանի տակ, երբ ուզեր են սեղանի վրայ հանել զինքը, «զահմէթ մի ընէք» ըսեր է, իսկ գնչուին ալ սաստեր է. «Սխալ կ՚անցընես չուանը, աղէկ անցուր»։ Յետոյ, երբ գնչուն «շո՛ւտ ըրէ», դիտել տուեր է, Զիա Խուրշիտ պատասխանած է. «Ի՞նչ կայ աճապարելու. մեռնողը ես չե՞մ. հինգ վայրկեանէն նախնիքներուդ քով պիտի երթամ, նամակ, բան եթէ ունիս, տանիմ. մնաք բարով։»

Ճամպոլատ, որ հայ-հայով ընդունած է մահավճիռին լուրը, կախուած ատեն ըսեր է իր ակնոցը հանել ուզողներուն. «Դուք ձեր գործին նայեցէք»։ Յետոյ լեզուին տուեր է։

Խալիս Թօրկուտ յանձնարարած է ըսել իր զաւակներուն որ քաղաքականութեամբ չզբաղին։ Կախաղանին առջեւ ալ պօռացած է. «Կեցցէ՛ խտէալս, կեցցէ՛ թրքութիւնը։ Թուրք մը ի՛նչպէս կրնայ գէշութիւն ընել թրքութեան»։

Արիֆ կախաղանին առջեւ հասած ատեն. ջուր ուզեր է եւ խնդրած որ սպասեն Կազի փաշայէն գալիք պատասխանին։ Վերջին պահուն նամակ մը գրելով հանրապետութեան նախագահին, ըսած էր. «Ձեր 20 տարուան ընկերն եմ. շատ մը կռիւներու մէջ անձնուիրաբար ծառայեցի ձեզի. վստահ եմ թէ պիտի ներէք ինծի, մահուան մօտեցած սա վայրկեաններուն»։

Բիւշտի փաշա պատուիրած է որ չուանը աղէկ անցընեն. որպէս զի շատ չնեղուի։ «Այս ձեւէն գոհ եմ. թշուառ պիտի ըլլայի, եթէ թիապարտութեան դատապարտուէի»։

Շիւքրի մինչեւ վերջը պահեց իր պաղարիւնութիւնը։ Քանի մը վայրկեանէն պիտի կախուիս, ըսին իրեն. գիտցածներդ յայտնէ. «Դատարանին առջեւ ըսածներէս տարբեր ըսելիք չունիմ, պատասխանեց։ Իր հանդարտութիւնը պահեց նոյն իսկ այն միջոցին, երբ չուանը փրթելով գետին ինկաւ, եւ յետոյ ուրիշ կախաղան մը տարուեցաւ։

Պաղարիւն էին նաեւ Ճանպօլատ եւ Սարը Էֆէ։ Այս վերջինը կախուած պահուն բերնէն վար նետեց սիկարը եւ վիզը չուանին երկարեց։

Հանդարտ եւ արտակարգօրէն կորովի էր նաեւ Ապէտինը, որ գնչուին ըսաւ. «Չուանը ես կ՚անցընեմ. միայն թէ մի ցուցադրէք զիս. թողէք որ անձնասպան ըլլամ»։

"ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ,,

Ալեքսանդրապոլի երկաթուղիի հիւանդանոցի բանուորներն ու ծառայողները իրենց եղբայրական օգնութիւնը բերին Անգլիոյ բանուորներուն։ Ընդհանուր ժողովին մէջ այդ նպատակով հաւաքուեցաւ օրականներու մէկ քառորդը, 71 րուբլի 32 կոպէկ, կը գրեն խորհրդային թերթերը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պ. Էռիօ կազմեց նոր դահլիճը

Բ. էջին մէջ մանրամասնօրէն պարզած ենք դահլիճին հրաժարման պարագաները։ Պ. Պոլանի հրաժարումէն անմիջապէս յետոյ, հանրապետութեան նախագահը կանչեց երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին նախագահները, եւ առաջինին յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը։ Պ. Էռիօ տաժանելի երկունքի մը մատնուեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի, եւ վերջապէս յաջողեցաւ կազմել դահլիճ մը, որուն 21 անդամներէն 15ը կը պատկանին ձախակողմեան խմբակցութեան (Քարթէլ), իսկ վեցը՝ կեդրոնին։ Նոր նախարարներէն երեքը ծերակուտական, 18ը երեսփոխան են։ Ելմտական նախարարութիւնը մերժուեցաւ զանազան թեկնածուներու կողմէ եւ վերջապէս յանձնուեցաւ Պ. տը Մոնզիի, որ նախապէս ալ վարած է այդ պաշտօնը։ Վարչապետը միեւնոյն ատեն պիտի ստանձնէ արտաքին նախարարութիւնը։ Ներքին նախարարութիւնը ստանձնած է Պ. Շօթան, որ անցեալ տարի ալ նոյն պաշտօնը կը վարէր. պատերազմական նախարարն է Պ. Փէնլըվէ։ Դահլիճին մէջ մտած է նաեւ մեծահարուստ Լուշէօր, որ նախարարական զանազան պաշտօններ վարած է։

Դահլիճին գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ ֆրանքին փրկութիւնը։ Ծերակոյտը կը սպասէր որ ազգային միութեան վրայ հիմնուած դահլիճ մը կազմուի. մինչդեռ Էռիօ ձախակողմին կրթնած է եւ ապահովաբար մեծ դժուարութեան պիտի հանդիպի, եթէ աջերը եւ Պոլշեւիկները (28 հոգի) իրեն դէմ քուէարկեն։ Ընկերվարականները խոստացած են ուժ տալ։

⁂ Նոր դահլիճին ծրագիրը յայտնի չէ տակաւին։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ելմտական նախարարը կը խորհի «ֆընտինկ»ի գործողութիւն մը հաստատել։ Այդ ձեւին համաձայն, գանձը դրամով չպիտի վճարէ իր պարտքին կտրօնը, այլ պիտի յանձնէ նոր պարտաթուղթ մը, որ վաճառելի է Սակարանին մէջ եւ տոկոսաբեր։ Եթէ տէրը անմիջապէս դրամի պէտք չունի, պիտի պահէ նոր պարտաթուղթերը. եթէ ոչ, կը ծախէ Սակարանին մէջ, որով պետութիւնը տոկոսէն կ՚ազատի։

Ֆրանքին բաւագոյն անկումը

Պոլանի դահլիճին անկումը նոր խուճապի մը մատնեց դրամական հրապարակը։ Ստեռլինը, որ 198,50ի փակուած էր շաբաթ օր, Երկուշաբթի առտու բացուեցաւ 220ի, կէս ժամ յետոյ բարձրացաւ 235ի. իսկ տոլարը 40.86էն բարձրացաւ մինչեւ 48.50ի։ Այս վիճակը մեծ յուզում պատճառեց հանրութեան մէջ։ Ստուարաթիւ խումբեր դրամատուններուն առջեւ խռնուած, սակարանի գիները կը կարդային հեւի հեւ, միեւնոյն ատեն քաղաքական տեսութիւններ ալ պարզելով։ Կարգ մը տեղերու մէջ ոստիկանութիւնը ցրուեց համախմբումները։ Ո՛ր եւ է դէպք չպատահեցաւ։ Պ. Քայեօ, որ առժամապէս կը վարէր ելմտական նախարարութիւնը, հանրապետութեան նախագահին ներկայանալով, պարզեց գանձին կացութիւնը եւ թելադրեց ժամ առաջ միջոցներ ձեռք առնել, օրուան տագնապը թեթեւցնելու համար։

Մասնաւոր կարգադրութիւններ եղած են սակարանական գործողութեանց մասին։

Որոշուեցաւ այլեւս անթել հեռագրով չհաղորդել սեղանաւորական կամ առեւտրական գիները, արժեթուղթերու, «շանժ»ի եւն. սակերը։

Ընդդիմադիրները կ՚ախտուին

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Փանկալօս երկար պատգամ մը հրատարակեց, որ կը ձաղկէ ընդդիմադիրներուն «խռովարարական» ընթացքը։ Դիկտատորը կը յայտարարէ թէ պիտի շարունակէ իր վերակազմութեան գործը եւ պիտի պատժէ բոլոր անոնք որ անդորրութիւնը կը խանգարեն։ Ռամկավար կուսակցութեանց պետերը, Քաֆանտարիս, Միխալաքիփուլոս, Փափանտրիա եւ ուրիշ պետական մարդիկ եւ հրապարակագիրներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր, ձերբակալուեցան եւ Նաքսոս կղզին աքսորուեցան։ Նախկին վարչապետ Փափանաստասիու, որուն ձերբակալումը որոշուած է, չէ գտնուած տակաւին։

ԻԹԹԻՀԱՏԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ ԵՒ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Անկախութեան դատարանը իր ձեռքին մէջ ունի խիստ կարեւոր փաստաթուղթեր, որ կը վերաբերին պետական հարուածի փորձին երկրորդ փուլին։

Այդ թուղթերը մահափորձէն աւելի կապ ունին Իթթիհատականներու գաղտնի գործունէութեան հետ։

Ասոնցմէ ամէնէն կարեւորը այն պարագան է որ Իթթի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԱՊԱԼԵՑԱՒ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ցուցումնալից ժողով մը ուր դէմ դիմաց կ'ելլեն Պ. Պ. Պոլիան եւ Էռիօ.— «Դիկտատորութեան ուրուականը կը յածի մեր շուրջը:»

Պոլիանի տասներորդ դահլիճն ալ տապալեցաւ Շաբաթ իրիկուն, ինչպէս կը նախատեսուէր:

Վիճաբանութեան նիւթն էր կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնը՝ իր ելմտական ծրագիրը գործադրելու համար: Պ. Էռիօ, Երեսփ. Ժողովին նախագահը, փոխանորդի մը յանձնելով իր պաշտօնը, նստած էր երեսփոխաններուն մէջ: Յայտնապէս պատրաստուած էր նախկին վարչապետը, եւ առաջին խօսքը իրեն տրուեցաւ: Պարզելէ յետոյ թէ ՛ւկ տարիէ ի վեր ամէն ճիգ թափեց օգնելու համար կառավարութեան, որ ենթարկուած է խիստ աչուք դժուարութեանց, Պ. Էռիօ շարունակեց.

— Ես յօժարութեամբ քուէս պիտի տայի վարչապետին, ինչպէս ըրի տագնապալի գիշեր մը: Բայց, պէտք է պատարէն ըսեմ թէ ներկայ ծրագիրը տակնուվրայ ըրաւ զիս: Այդ երկու պզտիկ, հատու, հրամայական յօդուածները խորապէս վիրաւորեցին մեզմէ շատերուն հանրապետական խիղճը: Ես այս ամպիոնը բարձրացած եմ ոչ թէ իբրեւ կուսակցութեան պետ, այլ իբրեւ նախագահ Երեսփ. Ժողովին: Ահա թէ ինչո՛ւ կուգամ ստիպողաբար խնդրել վարչապետէն որ խորհրդարանը չհրաժարի իր էական իրաւունքներէն եւ պարտականութիւններէն, մինչեւ նոյեմբերի վերջը, ինչպէս կը պահանջէ օրինագիծը: Մենք ի՞նչ ենք այստեղ. վեհապետնե՞ր: Ոչ: Վեհապետը երկիրն է: Մենք միայն փոխանորդներ ենք: Օրէնսդրական իշխանութիւնը չի կրնար փոխանորդէ փոխանորդի յանձնուիլ:

Այս միջոցին՝ Պ. Պոլիան տարտամ շարժում մը կ'ընէր ձեռքով: Պ. Էռիօ հասկցաւ եւ դիտել տուաւ.

— Մի՛ ծաղրէք, Պ. վարչապետ.

ՊՈԼԻԱՆ.— Ո՞վ ըսաւ թէ կը ծաղրեմ:

ԷՌԻՕ.— Մի ծաղրէք, բայց մանաւանդ մի ցաւիք. իրողութիւնը այն է որ հանրապետականներ կան որոնք կը կարծեն թէ դիկտատորութեան ուրուականը կը յածի իրենց բոլորտիքը:

Ձախակողմը ուժգնօրէն կը ծափէր: Պ. Էռիօ շարունակելով ըսաւ.

—Մենք չենք ուզեր խանգարել ելմտական վերականգնումը. ընդհակառակն դիւրութիւններ կը մտածենք: Բայց տակէ երթալ մինչեւ խորհրդարանը իր իրաւունքներէն զրկելու,— ահա բան մը որ կը վրդովէ իմ խիղճս... Պարոններ, այսպիսի երկրի մը մէջ, սահմանադրական ժողովներու վստահութեան վրայ հիմնուելով է որ կառավարութիւնները լաւագոյն ուժը գտած են: Պատերազմին ալ այսպէս շահեցանք: Ինչ որ ալ ըսեն, ինչ որ ալ խորհին, գործակցեցէք խորհրդարանին. մի ջնջէք զայն:

Անմիջապէս ոտքի ելաւ վարչապետը, պատասխանելու համար այս հարուածին: Շեշտեց թէ ինքն ալ անկեղծ հանրապետական է եւ թէ առաջարկուած օրինագծով ոչ թէ պիտի տկարանայ, այլ պիտի ամրապնդուի խորհրդարանին հեղինակութիւնը: Բացառապէս դժուարին շրջանի մը մէջ կը գտնուինք եւ պէտք է իր խղճմտանքին խորը իջնել, ըմբռնելու համար պատասխանատուութիւնը իր ամբողջ տարողութեամբ եւ իր ճամբան գտնելու համար:

Այնուհետեւ ծայր տուաւ խօսքի մենամարտ մը երկու վարիչներուն միջեւ:

ՊՈԼԻԱՆ.— Երեսփ. Ժողովի նախագահին եւ վարչապետին միջեւ ընդհարում մը կայ սկզբունքի խնդրի մը շուրջը. ընդհարում մը որ եղերական է ներկայ պահուն:

ԷՌԻՕ.— Ես ձեռք երկարեցի ձեզի:

ՊՈԼԻԱՆ.— Այո, մտքով: Բայց եթէ սընդունիմ ձեր թելադրութիւնները, վստա՞հ էք որ վարչապետ պիտի մնամ յետոյ: Ոչ: Եթէ դուք պարտականութիւններ ունիք, ես ալ, իբրեւ վարչապետ պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ ունիմ: Եթէ հետեւինք Պ. Էռիօի առաջարկած եղանակին, ֆրանքը հանգիստ ժամանակ պիտի ունենայ դէպի անդունդ գլորելու եւ չպիտի կրնանք կեցնել: Պէտք է որ քառասուն օր ժամուան մէջ այս երկիրը գտնուի ճշգրիտ նպատակներու առջեւ եւ ունենայ գործելու կարող կառավարութիւն մը: Եթէ խորհրդարանը միանայ կառավարութեան, պիտի մեծնայ եւ իր ինքնուրացումը պիտի արժանանայ ամբողջ երկրին գրեթէ միաձայն հաւանութեան: Պիտի նպաստէ փրկելու կացութիւնը: Եթէ մէկ շաբաթ վիճաբանութիւն կատարենք, չպիտի կարենանք եզրակացութեան մը յանգիլ եւ ելմտական աղէտ մը յառաջ պիտի գայ: Եւ երբ խորհրդարանը ի վիճակի ըլլայ, այն ատեն կացութիւնը անդարմանելի պիտի դառնայ: Այդ պայմաններուն մէջ, մենք յանցաւորներ, ոճրագործներ պիտի ըլլանք, եթէ չյարատեւենք մեր նպատակին մէջ:

Աջակողմեան երեսփոխան Լուի Մառէն խօսք առնելով, դիտել տուաւ.

— Կառավարութիւնը իր պահանջած լիազօրութիւններով կրնայ ամէն տեսակ արտաքին փոխառութիւն, դրամատուններու հետ պայմանագրութիւն կնքել եւ նոյն իսկ համաձայնիլ Պանք տը Ֆրանսի հետ, իր ձեռքին տակ առնելու համար մետաղադրամի պահեստը, եւ, ո՞վ գիտէ, նոր թղթադրամ հանել, որուն դէմ ենք ամէն գնով:

Ատենախօսը համաձայն չէ արտաքին փոխառութեան, ոչ ալ Ուաշինկթընի համաձայնութեան վաւերացման: Յետոյ խօսքը ելմտ. նախարար Քայեօի ուղղելով ըսաւ. «Եթէ ո՛ր եւ է մէկուն լիազօրութիւն տալինք, այդ մարդը դուք չպիտի ըլլայիք»:

Ուրնօտէլ խօսեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ, անընդունելի հռչակելով պահանջուած լիազօրութիւնը որ «Միջազգային սեղանաւորութեան ձեռքը խաղալիք պիտի դարձնէ երկիրը»:

Կարգը եկած էր Պ. Քայեօի: Ելմտական նախարարը գերագոյն ճակատամարտը մղեց, փրկելու համար իր ծրագիրը:

— Դուք ասկէ առաջ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեցիք մեր ծրագրին. հիմա ազատ էք ձեր ըրածը ժխտելու: Բայց այն ատեն, ո՞րն է ձեր ծրագիրը: Կա՞յ ընկերվարական ծրագիրը եւ մերինը: Ազգին դրամագլուխը մէկ երրորդ նուազած է պատերազմի միջոցին: Կրնա՞նք լեցնել զայն, տուրքի ենթարկելով նուազած դրամագլուխին մէկ մասը: Մենք աշխատելու միջոցներ կը պահանջենք: Գործադրութենէն առաջ, կարգ մը հրամանագիր-օրէնքներ խորհրդարան պիտի բերուին: Մեր ծրագրով, մենք կարգ-կանոն պիտի մոցնենք ներկայ քաոսին մէջ: Երկու տարի պէտք եղաւ, ենթամուտի վրայ տուրքը քուէարկել տալու համար: Կրնա՞նք այդպիսի յապաղումներ կրել հիմա: Բացէ ի բաց կ'ըսեմ ձեզի.— կացութիւնը կրնայ բոլորովին վտանգաւոր դառնալ մէկ օրէն միւսը: Առէք ո՛վ որ կ'ուզէք, ինչ ձեւ որ կ'ուզէք, բայց բան մը ըրէք վերջապէս, ընտրեցէ՛ք: Մենք գործելու միջոցներ կը պահանջենք ձեզմէ. մենք կը ստանձնենք մեր պատասխանատուութիւնը. դուք ալ ձերինը ստանձնեցէք:

Այս առթիւ յիշեց Պելժիոյ օրինակը, ուր նոյնինքն ընկերվարական Վանտերվէլտի առաջարկով լիազօրութիւն տրուեցաւ թագաւորին, պելժիական ֆրանքը փրկելու համար:

Այնուհետեւ ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան: Բանաձեւն էր յօդուածներու քննութեան անցնիլ: Ծայրայեղ ձախակողմը եւ ձախակողմը մեծ մասով դէմ քուէարկեցին. կեդրոնը եւ աջակողմը մեծ մասով՝ թեր: Արդիւնք՝ 243 թեր, 288 դէմ: Արդիւնքը յայտնուեցաւ ժամը 9ին: Վարչապետը եւ միւս նախարարները անմիջապէս հեռացան սրահէն եւ իրենց հրաժարականը յանձնեցին հանրապետութեան նախագահին:

— Սթերլինը 300 ֆրանք, կեցցէ՛, կը պոռար աջակողմեան երեսփոխան մը...

*** Պոլիանի տասներորդ դահլիճը կազմուեցաւ Յունիս 24ին, որով ճիշդ 24 օր տեւած եղաւ: Այս երրորդ դահլիճն է որ յաջորդաբար կը կազմէր 1925 նոյեմբեր 28էն սկսեալ: Այդ օրէն ի վեր չորս ելմտական նախարար ունեցաւ:

ՁԱՅՆ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԷՆ

Սեբաստիայէն կը գրեն «Մարմարա»ի.—

Սեբաստիոյ հայութիւնը, մասամբ լուսաբանուելով, առժամապէս ետ կեցաւ մեկնելէ: Բայց ահա նոյն շարժումը վարակած է Խարբերդը եւ շրջանակները:

Խարբերդէն մաս մը Հայեր եկան հոս, Պոլիս մեկնելու համար: Ասոնց համաձայն քանի մը ամիս առաջ Խարբերդի մէջ 2300է աւելի Հայ կար, այսօր հազիւ 1500 հոգի կարելի է հաշուել: Մնացեալները Հալէպ մեկնած են:

Ցաւալի է ըսել թէ, մեկնողները բոլորը քիչ թէ շատ գործի տէր էին: Ցաւը նոյնն է, հոս թէ հոն,— դպրոց չկայ:

Ինչպէս ըսի, Սեբաստիոյ մէջ առժամապէս ետ կեցան մեկնելէ, այն յոյսով թէ աշնան կարելի պիտի ըլլայ վերաբանալ դպրոցը: Սակայն ոչ մէկ աշխատանք, այդ ուղղութեամբ: Ի վիճակի եղողները արդէն Պոլիս եւ այլուր ղրկած են իրենց զաւակները. կը մնան միայն խեղճ արհեստաւորները, որոնք միջոց չունին:

Ձէ՞ք կարծեր որ Պատրիարքարանն ալ մեղք մը ունի այս բոլորին մէջ: Այնքա՞ն դժուար է ամսական 100 ոսկի վճարել, որպէսզի քանի մը հարիւր հոգի առանց ուսման չմնան:

*** Եվերեկի մէջ ալ նոյն ցաւը կայ: 300ի մօտ աշակերտ-աշակերտուհիներ առանց դպրոցի մնացած են:

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՎՐԱՅ

(60. —Պատասխան «Յառաջ»ի հարցարանին)

Մարսէյլ, ֆրանսահայ գաղութին երկրորդ կեդրոնը, ունի 15000ի մօտ հայ բնակչութիւն:

Այստեղ ժողովուրդը կը բաժնուի երկու մասի,— հին գաղութ եւ նոր գաղութ:

Հինները դժուար կը զանազանուին տեղացի ֆրանսացիներէն: Բացառութիւնները յարգելով ընդհանրապէս օտարասէրներ դարձած են առանց ազգատեաց ըլլալու: Անոնք չեն ախորժիր հայկական հանդէս-երեկոյթներէ եւ թատրոններէ, եւ եթէ պատահաբար հաւաքոյթի մը մէջ գտնուին, երբեք հայերէն չեն խօսիր, իբր թէ իրենց մայրենի լեզուն ըլլար ֆրանսերէնը: Նոր գաղութին մէջ ալ կան բաւական թիւով երիտասարդ եւ ուհիներ, որոնք հազիւ երկու բառ ֆրանսերէն սորված, չեն ուզեր հայերէն խօսիլ:

Թուրքերէն խօսողներու հոծ բազմութիւն մըն ալ կը շրջի, որոնց մէջ մեղադրելի չեն անշուշտ ակամայ թրքախօս ծերերը ու չափահասները, բայց ի՞նչ ածականով որակել այն երիտասարդները որ թուրքերէն կը խօսին:

***

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ.— Ազգային միութեան ջանքերով ունեցանք պզտիկ մասուռ մը նախակրթարանով, առաջին տարին երկու հարիւրի մօտ երկսեռ աշակերտներ կը յաճախէին գրեթէ շատ չնչին ամսաթոշակներով: Հրաժարեալ հոգաբարձութիւնը գանձումի մէջ թերացած ըլլալով, 9—10 ամսականներ բարդուած են եւ երբ ներկայ հոգաբարձութիւնը ամբողջութեամբ կը պահանջէ, աշակերտները չեն կրնար վճարել ու կը վտարուին դպրոցէն: Այսպէսով ներկայ աշակերտութեան թիւը իջած է հարիւրի:

Արդէն անիրաւուած ուսուցչութիւնը նիւթապէս շատ կը նեղուի ֆրանքին անկումով: Ալրուստը շատ սղած է. բանուորներու օրականները հետզհետէ կ'աւելնան, իսկ մենք միշտ անտարբեր ենք մտքի մշակներուն հանդէպ: Քաղաքին կեդրոնը մանկապարտէզի մը անհրաժեշտութիւնը մեծապէս զգալի է: 5—10 տարեկան հարիւրաւոր մանուկներ ֆրանսական դպրոց կ'երթան: Հայ մայրերը ամէն առաւօտ իրենց պզտիկներուն ձեռքէն բռնած դպրոց կ'առաջնորդեն, իսկ իրիկուան 10-20 կիներ կը սպասեն դպրոցներու դրան առջեւը, տղաքը անձամբ տուն տանելու համար, այլապէս անխուսափելի են հանրակառքի եւ ինքնաշարժի արկածներ:

Դպրոցասէրի վարժարանը կ'ընթանայ միշտ ինքնագլուխ: Ուսուցիչներու թելադրանքով դասագիրքերու մէջէն կը պատռուին Ահարոնեանի պատկերները, քանի որ սանուհիները «Նոր վարդապետութեան» կը վարժուին...

***

ԾՆՈՒՆԴ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ եւ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ.— Հոս, դժուար կարելի է գտնել չնշանուած երիտասարդ կամ երիտասարդուհի: Օրիորդները, յաճախ մոռնալով իրենց երէկի համեստ վիճակը, շատ բարձրէն կը նային եւ չեն ուզեր ամուսնութենէ վերջ շարունակել իրենց գործաւորական կեանքը: Երիտասարդները գիտակցելով իրենց բանուորի համեստ վիճակին եւ նկատելով յետ ամուսնութեան տեղի ունենալիք դժուարութիւնները, ամէն ինչ ձգած են բախտին: Եւ այս իսկ պատճառներով հայ գաղութի թիւին համեմատ նշանտուք կամ ամուսնութիւն քիչ կ'ըլլայ, իսկ լուսանկարով նշանտուքը չափազանց շատ է: Առաջ միայն Ամերիկայի համար էր լուսանկարը, իսկ այժմ Պոլիս, Պէյրութ, Հալէպ, գրեթէ ամէն կողմ լուսանկարներ կը ղրկուին:

Ազգ. Միութեան վիճակագրութեան նայելով, 924-926 տարեշրջանին 230 ամուսնութիւն տեղի ունեցած է, իսկ մեր քաղած տեղեկութիւններու համաձայն, աւելի քան 500 հոգի քաղաքական պսակով բաւականացած են:

Ծնունդները քիչ են, ամուսնութիւններու հետ համեմատելով: Երկու տարուան ընթացքին 307 մկրտութիւն կատարուած է, անշուշտ առանց հաշուելու մօտակայ արուարձանները, որոնց մասին պիտի գրեմ յաջորդաբար: Ունինք նաեւ տասնէ աւելի հայ երիտասարդներ որոնք ֆրանսուհիներու տեսքէն կամ դրամներէն շլացած եւ ամուսնացած են բայց միշտ ալ խռովեալ վիճակ մը ունին: Շատ մը երիտասարդուհիներ իրենց աչքերը յառած են դէպի Ամերիկա:

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— Մարսիլիան բախտաւոր է օդի եւ ջուրի տեսակէտով:

Բայց ֆիզիքապէս տկար երիտասարդներ չարաչար աշխատելով գործարաններու ապականած մթնոլորտին մէջ, շուտով կ'իյնան թոքախտի ճիրաններու տակ: Վերջին 2—3 ամսուան ընթացքին 25է աւելի հայ երիտասարդներ իբր հիւծախտաւոր փոխադրուած են զանազան հիւանդանոցներ: Ֆրանկախտը աւելի լայնօրէն ծաւալած է: Հայ բժիշկներու խոստովանութեան համաձայն իբրեւ կասկածելիներկայացող երիտասարդներու հարիւրին 75ը ֆրանկախտաւորներ են: Ախտը սկսած է մտնել նաեւ ընտանիքներէն ներս: Կը ճանչնամ չորս հայ մանուկներ, 3—4 տարեկան որ կը դարմանուին հիւանդանոցին մէջ: Այս բոլորին բուն պատճառը ազգային իշխանութիւններու եւ հայ բժիշկներու անտարբերութիւնն է, քանի որ չեն արգիլեր վարակուած երիտասարդներու ամուսնութիւնը:

Տասնէ աւելի հայ բժիկներ ունինք այստեղ՝ կարելի չէ՞ կազմել բժշկական միութիւն մը եւ կամ փարիզի մասնաճիւղ մը, այս կարգի խնդիրներով զբաղելու համար: Կը լսենք թէ Տօքթ. Քէչեան սկսած է աշխատիլ այս ուղղութեամբ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ.— Քաղաքական կուսակցութիւններու առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր տասնէ աւելի կոմիտէներով: «Նոր Երկիր»ի հրատարակութենէն ի վեր Ս. Դ. Հնչակեանները պզտիկ շարժում մը կը ցուցնեն: Ռամկավարները կը մնան միեւնոյն թուլամորթ տարրը, իրենց շուրջ ունենալով 25—30 համակիրներ:

Ունինք Վասպուրականի, Բիւթանիոյ, Խարբերդի Ցարօն Ցուռուբերանի Բալուի, Սեբաստիոյ, Մարաշի, Սիվրի Հիսարի Հայրենակցական Միութիւնները: Կան նաեւ ուրիշ շատ մը գիւղերու ու գիւղաքաղաքներու հայրենակցական եւ Երիտասարդաց Միութիւններ որոնք կը կազմուին ու կը լուծուին: Ունինք երկու կարմիր խաչ, մէկը Ամերիկայի կապուած, իսկ երկրորդը պետական: Այս վերջինը Բժ. Կամսարականը կազմեց, բայց արդէն կազմալուծուած ըլլալով, 800 ֆրանքի մօտ գումար մը կը գտնուի իր ատենապետուհիին քով: Հ. Մ. Ը. Միութեան շուրջ հաւաքուած են 200ի մօտ երիտասարդներ, որոնք նախանձը կը շարժեն օտարներուն: Գրական ու գեղարուեստական միութիւններու առաջին շարքին վրայ կը գտնուին Յառաջ. Երգ. սեռ. Միութիւնը, Պատանի Միութիւնը եւ Քնար Փանփառը:

Երկու մրցորդ թատերախումբեր կան, «Հայ Միութիւն» եւ «Տրամադիք», որոնք զանազան ներկայացումներ կուտան: Ձեռնարկուած է նաեւ կազմելու «Զուփահաս Որբերու Միութիւն»ը:

Գաղութիս մէջ ունինք բաւական թիւով գօլէճական օրիորդներ որոնք շատ չեն հետաքրքրուիր իրենց խոնարհ քոյրերով: Ինչո՞ւ չեն կազմեր Օրիորդներու Միութիւն մը:

***

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԿԵՆՑԱՂ.— Սովորական օրերուն, հայ բանուորն ու բանուորուհին օրուան խոնջէնքը թեթեւցնելու համար, մտն կուգան «Ալէ տը Մէյան»ի ծառուղիին եւ կայարանի գեղեցիկ հրապարակին վրայ:

Կիրակի օրերը, գրեթէ բոլոր հանրակառքերու վերջաւորութեան կարելի է հանդիպիլ 10—15 հայ ընտանիքներու որոնք իրենց գորգերով, կապերտներով, կողովներով, մարգերուն վրայ ծալապատիկ նստած, կ'երգեն եւ կը զուարճանան:

Սենեակներէն ներս կեանքը անտանելի է, սակայն: Միջակ սենեակի մը վարձքն է 200-250 ֆրանք մէկ մահճակալով իսկ երկու մահճակալով քիչ թէ շատ մեծ ու մաքուր սենեակ մը 300—350էն վար կարելի չէ գտնել:

Սենեակ մը հայ ընտանիքի համար ընդհանրապէս թէ ննջարան է, թէ հիւրանոց, թէ խոհանոց եւ թէ՛ լուացարան:

Առանց ծնողքի ամուրի երիտասարդներու թիւը բաւական շատ է հոս: Անոնք որքան ալ բարձր օրականներ շահին, չեն կրնար սանդիմ մը աւելցնել, որովհետեւ ճաշարանները շատ սուղի կը նստին:

Աշխատասէր հայ բանուորը շատ սիրուած է գործարանատէրերու կողմէ: Երբ «Յառաջ»ի թղթակից այցելեցի տասնէ աւելի գործարաններ, ուր շատ լաւ ընդունելութիւն մը ընելով, մեծ գովեստով խօսեցան հայ բանուորներու մասին:

Ստորեւ կուտամ հայ աշխատաւորութեան քանակը, գործարաններու անուններով եւ օրավարձերով.—

Առաջին կարգի վրայ կուգայ երեք շաքարի գործարանները «Raffinerie Méditerranée» 350 հոգի, օրական 20—30 ֆրանք, «Raffinerie St. Charles», 250 հոգի 22 ֆրանք կը ստանան օրական, իսկ կտորով աշխատողները մինչեւ 27-30 ֆրանք կը ստանան: «Raffinerie St. Louis», 100 հոգի 22 ֆրանք օրական: «Capelette Coder St. Marcel» շոգեկառքի շինութեան մեծ գործարանին մէջ 600 հայ երիտասարդներ, գրեթէ մեծամասնութեամբ երկաթագործ, ութը ժամուան համար կը ստանան 25—30 ֆրանք: Կան չորս իւղի գործարաններ ուր 150 հայ բանուորներ կ'աշխատին եւ կը ստանան 21 ֆրանք օրական: Նաւամատոյցը կ'աշխատին մօտ 300 հայ բանուորներ եւ կը ստանան 20 ֆրանք օրական, բայց տեւական գործ չէ. շաբաթը հազիւ 4—5 օր կը բանին: Մօտ գործարանին մէջ կ'աշխատին 125 Հայեր. գործը չափազանց աղտոտ է, իսկ օրականները քիչ: ութը ժամ աշխատելով 18—21 ֆր.

...առնեն շէշի գործարանին մէջ 12—16 տարեկան պատանիներ կ'աշխատին, 8—12 ֆրանք օրականով։ Մանարանի գործարանին մէջ չորս ամիս առաջ կ'աշխատէին 150 հայ աղջիկներ ու կիներ, այժմ 350 հոգի մնացած են. հա[illegible] հոգի մէկէն դուրս հանեցին ...ցեալները։ Օրական կը ստանան 13—16 ֆրանք. «Biscuit Coste» 80 հոգի. 20 երիտասարդ, 60 աղջիկ, 9—17 օրական. «Teinturerie Fraissinet 80 հոգի այր եւ կին ...ան օրական 13—20 ֆրանք։

Ունինք նաեւ մեծ թիւով գործաւորներ ցրուած զանազան ...գործարաններ։ Արհեստաւորներու թիւը գրեթէ կը հաւասարի գործաւորներու։ Ամէն կօշիկի գործարան 5—10 հայ կօշկակարներ կը բանեցնէ. նոյնը նաեւ դերձակներու համար։

ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՌԱԳԱՅԹԱՐՁԱԿ ՆՈՐ ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ

Կենդանաբանական հետազօտութեանց հիմնարկութեան տնօրէն՝ Տօքթ. Ուիլեըմ Թէկ՝ պրօտիում կոչուած ճառագայթարձակ նոր մարմին մը գտած է։

Սոյն գիտնականը 16 տարիներու երկարատեւ ուսումնասիրութիւններէ վերջ, յաջողած է վերջապէս կզզիացնել եւ ճանչնալ վերոյիշեալ մարմինը կազմող զանազան տարրերը։ Այդ նիւթը ...տիոմէ եւ փօթասիոմէ բաղադրուած ալքալի մըն է։

Տօքթ. Ուիլեըմ յայտարարած է թէ՝ պրօտիումի ճառագայթարձակ գործունէութիւնը իր ազդեցութիւնը կը ներգործէ ամէն տեղ, եւ թէ ամէն բան որ կ'ապրի, ենթակայ է իր ճառագայթներուն ազդեցութեան. բոյսերը իրենց կենսունակութեան մեծագոյն մասը կը պարտին այդ ազդեցութեան։

Այս տեսութեան համաձայն, պրօտիումը բնութեան մէջ քիչ մը ամէն տեղ տարածուած կը գտնուի. այս պատճառաւ Տօք. Ուիլեըմ Թէկ մտադրած է իր խուզարկութեանց փորձառական հանգամանք մը տալ, տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս կարելի է գործածել այս նոր մարմինը։

ՓԱՅՏԷՆ ՇԱՔԱՐ ԿԸ ՀԱՆԵՆ

«Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ի ...ուած տեղեկութեանց համաձայն, վերջերս Անգլիոյ մէջ նոր գիւտ մը երեւան եկած է, որ պիտի ներկայացուի ի մօտոյ Լոնտոնի մէջ գումարուելիք քիմիագէտներու համաժողովին։

Չոր փայտի սղոցուքը acid hydrochloriqueի լուծաջուրին ազդեցութեան ենթարկելով՝ խորշանիւթը (cellulose) շաքարի՝ մասնաւորապէս շոքարահիւթի (glucose)ի կը փոխուի։

Այս եղանակով կարելի եղած է 50 քիլօ փայտի սղոցուքէն 35 քիլօ շաքար ստանալ։

ԲՈՅՍԵՐՈՒՆ ՍԻՐՏԸ

Կալկաթայի համալսարանին Բրօֆ. Պ. Ժ. Ս. Պօզ՝ վերջերս երկրորդ հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ խօսած է բոյսերու ջղային դրութեան վրայ, եւ յայտարարած է թէ՝ բոյսերը սիրտ ունին։

Հնդիկ գիտնականը կը կարծէ թէ անբաւարար է այն տեսութիւնը՝ ըստ որում բուսահիւթը տունկերուն մինչեւ ծայրագոյն կէտին կամ ծառերու գագաթին կը հասնի։

Մազականութիւնը եւ osmose կոչուած հիւթին ծաւալական երեւոյթը չեն բացատրեր բուսահիւթին վերելքին ո՛չ արագութիւնը եւ ո՛չ ալ զօրութիւնը։ Ժ. Ս. Պօզ կը կարծէ թէ այդ երեւոյթը բնախօսական հանգամանք ունի, եւ թէ բուսահիւթին շարժումը կարելի է բաղդատել արեան շրջաբերութեան հետ։

Վերոյիշեալ գիտնականը խիստ զգայուն գործիքներու օգնութեամբ յաջողած է արձանագրել ցօղունին մէջ բուսահիւթին զարկերը, այսինքն՝ բոյսերու «սրտին» բաբախումները։

Ան գիտած է թէ՝ կենդանիներու սրտին վրայ ներգործող թոյները՝ իրենց ազդեցութիւնը կը ներգործեն նաեւ բոյսերուն անօթային զարկերուն վրայ. պրօմիւր տը փօթասիոմը կը նուազեցնէ զարկերուն տարածականութիւնը, իսկ cobra կոչուած օձին թոյնը զայն բոլորովին կը կասեցնէ։

Բրօֆ. Պօզ կը հետեւցնէ թէ՝ մեծ նմանութիւն կայ բոյսերու կեանքին եւ կենդանիներու առանձնայատուկ շատ մը յատկութիւններ կը գտնուին նաեւ բոյսերուն մէջ։

Ահաւասիկ բոլորովին նոր ու շահեկան տեսութիւն մը, որ կոչուած է կարեւոր յեղաշրջում առաջ բերել բոյսերուն մինչեւ այսօր ընդունուած բնախօսական սկզբունքներուն մէջ։

Հ. Տէրոսկի

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի եւ «Մարմարա»ի գործակալն է Յովհաննէս Դերձակեան, 34 Rue Dunoir,. Lyon

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ

Զախօյէն հասած նամակէ մը կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— «Յառաջ»ի մէջ գրուած էր թէ Միրանից փաշան Անգլիացիներուն յանձնուած է։

Միրանից փաշան լեռնական քօչէր Քիւրտերու ամէնէն հարուստ, եւ ամէնէն բազմամարդն է։ Պատերազմէն առաջ այս աշիրէթի քօչուորները իրենց անհամար հօտերով Ճէզիրէէն կը յառաջանային եւ կը հասնէին մինչեւ Վանի մօտակայ լեռները։ Իսկ ցեղապետը ամբողջ ընտանիքով կը նստէր Ճամէ Կարօ, մասնաւոր եւրոպական ճաշակով շինել տուած իր ամարանոցին մէջ։ Չմոռնամ գրելու որ առանց ցեղի եւ դասակարգի խտրութեան օրական 200ի մօտ հիւրեր կը խնամէր։ Այսօր այդ ամբողջ հարստութիւնը եւ երջանկութիւնը վայելող աշիրէթը ձգեր է ամէն ինչ, եւ միայն իր կեանքը փրկելու համար եկած յանձնուած է Անգլիացիներուն։ Թուրք կառավարութեան կողմէ 1915ին Հայերու բնաջնջման ծրագիրը, այսօր նոյնութեամբ կը գործադրուի քիւրտ ժողովուրդին դէմ։ (Ճամէ Կարօ անմարդաբնակ, գեղեցիկ եւ ընդարձակ դաշտ մըն է, որ կը գտնուի մէկ օրուայ հեռաւորութեան վրայ Շատախ գաւառի հարաւ արեւմուտքը։ Բնութեամբ օժտուած ամէն կերպով այդ գեղեցիկ դաշտը իր նմանը չունի։ Հոն կը տեսնուէին աւերակ գիւղեր, որոնց մէջ տակաւին կ'երեւան հօյակապ հայ եկեղեցիներու հետքերը)։

Նամակագիրը կը յայտնէ թէ վերջերս Խասքերայ (յայտնի քիւրտ պետ) Մահմուտ աղային տղան փախած եւ եկած է Զախօ, ուր կը բնակին իրեն նախապէս ծանօթ եւ դրացի Հայերը։ Իր հետ բերած է հայ երիտասարդ մը, որ 1915ի կոտորածէն ազատած էր եւ իբրեւ ծառայ իր քով կը պահէր։ Իր տեղեկութեան համաձայն, Թուրք կառավարութեան ձեռքը անցած յայտնի քիւրտ պետերը բոլորը գլխատուած են առանց այլ եւայլի։ Թուրք զօրքերու գործած վայրագութիւնները (ջարդ եւ բռնաբարում) անկարելի կը դարձնեն պատուախնդիր քիւրտ ժողովուրդին բնակութիւնը հայրենիքին մէջ, որով կը ստիպուին մեծ կարաւաններով գաղթել Անգլիացիներու սահմանը։

Մարսէյլ — Զաքար Շառօեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՓՕՆ ՍԷՆԹ ԷՍՓՐԻ.— Առաջին անգամ եօթը ընկերով եկանք Փօն Սէնթ Էսփրի։ Գործարանատէրը խոստացած էր որ եթէ գոհ մնայ մեզմէ, կրկին Հայեր պիտի բերել տայ։ Այդպէս ալ ըրաւ։ Այսօր 150է աւելի Հայեր կը գտնուինք իր գործարանին մէջ։

Դեռ բաւական Հայեր ալ կան որ պայմանաւորուած են, Պոլիս, Սուրիա եւ Յունաստան եւ մօտերս կը հասնին Մարսէյլ։ Կազմած ենք միութիւն մը, ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ»ի Պօլէնի թղթակիցը։ Յառաջիկային աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի հաղորդեմ։

Ն. Մարգարեան

ԱԿՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Փարիզահայ Ակնցիներու Հայրենակցական Միութեան հիմնարկութեան առթիւ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ անցեալ շաբթու։ Հրաւէրին պատասխանած էին 50 աւելի երկսեռ անդամներ։

Ընտանեկան տաք մթնոլորտի մը եւ մեծ ոգեւորութեան մէջ բոլորուեցաւ ճաշը, որու ընթացքին բաժակաճառեր արտասանուեցան հայրենիքի վերաշինութեան եւ մասնաւորապէս միութեան առաջադրած նպատակին, Նոր Ակնայ շինութեան մասին։ Տեղեկութիւններ տրուեցան եղած դիմումներու եւ մօտերս գործադրելի ծրագիրներու մասին եւ մեծ խանդավառութեան մէջ ժողովրդական հանգանակութիւն մը տեղի ունեցաւ, որ քանի մը վայրկեանի մէջ հասաւ 8000 ֆրանքի։

Չափազանց գնահատելի է Ակնցիներու այս ձեռնարկը։

Մեր հայրենիքի վերականգման սա պատմական օրերուն Ակնցին խօսքէն անցած է գործի, շօշափելի արդիւնք մը ցոյց տալով։

Համակիր մը

ԹՈՒՐՔ ՀԻՓՊԱՏՈՍ ՄԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ՏԱՔԷՆ

Այս շաբթուան տաքը սաստկագոյն աստիճանին հասաւ Չորեքշաբթիէն կիրակի օր։ Լոնտոնի մէջ մինչեւ 90 աստիճանի բարձրացած էր (Ֆարէնհայթ)։ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ ալ՝ 30—35 (սանթիկրատ)։ Պերլինի մէջ վեց հոգի մեռան արեւահարութենէ։ Համպուրկի Թուրք հիւպատոսը, Թրքական ցուցահանդէս-նաւը դիմաւորած ատեն, յանկարծամահ եղաւ, իբրեւ հետեւանք արեւահարութեան։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ ԱԼ...

«Ալիք»ի մէջ կը կարդանք (13 Յուլիս).—

Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանանք թէ, Հինգշաբթի իրիկուն երեք դատարկապորտներ, որոնցմէ մէկը՝ Վարդան Զավուշ, կը ներկայանան Ազգ. կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Յովհաննէս Քրմաճեանի վաճառատունը եւ ծանօթ «հանրագրութիւն»ը անստորագիր ձեւով իրեն յանձնելէ վերջ, կը պահանջեն անոր հրաժարականը, այլապէս կը սպառնան ուրիշ միջոցներու դիմել։

Պ. Քրմաճեան, եղելութիւնը կ'իմացնէ իր պաշտօնակիցներէն Պ. Պօղոս Գըլըճեանի, որ թուղթը վերցնելով ուղղակի կ'երթայ «Նոր Ալիք»ի խմբագրատունը։ Պ. Գըլըճեան, հոն անակնկալի կուգայ տեսնելով շարք մը անծանօթ մարդիկ, որոնց կարգին եւ ծանօթ համայնավար Ախիկեանը, որոնք հաւաքուած խորհրդակցութիւն կը կատարէին։

Պ. Գըլըճեան հոն ձգելով հանրագրութիւնը դուրս կ'ելլէ, յանձնարարելով միանգամայն, թէ նման պատասխանատու քայլեր չառնեն եւ եթէ բսելիք մը ունին, դիմեն ուղղակի Ազգ. կեդր. Վարչութեան։

Պ. Պ. Գըլըճեանի այս խօսքը իբր հրաւէր ընդունելով, առջի օր, կիրակի, «Ն. Ալիք»ի խմբագիր Գառնիկ Նաւասարդեան, ընկերակցութեամբ երկու համայնավարներու, — Պետրոս Ադամեանի եւ Սամուէլի Կէտիքեանի — կը ներկայանան Առաջնորդարան, ուր նիստ ունէր Ազգ. կեդր. Վարչութիւնը։

Ժողովը իրենց կ'ըսէ թէ, ոչ մէկ օրինաւոր հանգամանք կը ներկայացնեն, բայց առ ի քաղաքավարութիւն՝ չեն մերժեր կարծիքի փոխանակութիւն մը ունենալ իրենց հետ, որպէս հայ անհատներ։

Ներկայացողները, առանց այլ եւայլի կը պահանջեն կեդր. Վարչութենէն ձեռնթափ ըլլալ, եթէ չընեն՝ հետեւանքներու համար պատասխանատու չեն ըլլար եղեր...։ Իրենց կ'ըսուի թէ կեդր. Վարչութիւնը հակառակ չէ ընտրովի նոր մարմին մը ստեղծելու, և այդ մասին որոշում ալ տրուած է, միայն, երբեք իրենց մտքէն չանցնեն թէ, տեղի կուտան իրենց սպառնալիքներուն առջեւ։ Երբ Նաւասարդեան և ընկերը աւելի ամբարտաւան կը դառնան եւ կը սկսին բացէն սպառնալ, ժողովականները կը հարկադրուին ժողովասրահէն վտարել ինքնակոչ այդ խռովարարները։

ՕՐ. ԱՇԽԷՆ ԽԵՐԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

Փարիզ 1926 Յուլիս 18

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Խոր զարմանքով կարդացի Թերթիդ Յուլիս 4 թուով ինձ վերագրուած անճիշդ մէկ տեղեկութիւնն, թէ՝ — «Պատգամաւորական ժողովի վերջին նիստին պահ մը ներկայ եղաւ նաեւ Վռամշապուհ եպսկ. իր գոհունակութիւնը յայտնելով»։ Մինչդեռ, ես՝ ըստ յանձնարարութեան Գերաշ. Պատուիրակ Սրբազանին գալով իմ ԵՐԵՔ ԲՈՂՈՔՆԵՐՍ յայտարարեցի, որոնց մասին բառ մը իսկ չէր յիշուած։ Խնդրեմ, հաճիք անկիւն մը յատկացնել նոյն բողոքներուս, որք էին եւ են ընդ միշտ.—

1.— Եւրոպայի թեմին մէջ պաշտօնաւոր 2 եպիսկոպոսունք, 4 վարդապետք, 2 բազմամենի Ա. քահանայք, եւ 9 քահանայք գտնուելով հանդերձ, ոչ մէկ անդամ կայ կազմուած թեմ. խորհրդոյն մէջ։

2.— Կաթողիկոս, Պատրիարք, Տեղապահ կ'ընտրուին հոգեւորականաց եւ ժողովրդականաց հաւասարպատիւ ձայնօքն եւ նախօրօք ցանկ մը պատրաստելով եռապատիկ ընտրելեաց. իսկ, Ընդհ. Եւրոպայի Առաջնորդն կ'ընտրէք, առանց հոգեւորականաց անբռնաբարելի իրաւունքն եղած քուէներուն եւ առանց ներկայութեանն կեդրոն մայրաքաղաքիս պատգամաւորաց եւ հարցի, թէ՝ — «Ինչո՞ւ այս գրկանք կամ խտրանքս ընդդէմ եկեղեցականաց եւ ի՞նչ այսքան հապճեպ ընտրական գործոյն»։

3.— Ծրագիր - կանոնագիր մշակելնիդ կը լսեմ.— Ժողովրդին պէտքերն աւելի հոգեւոր հովիւներն գիտեն իրենց ամբարած փորձառութեամբքն. գէ՛թ, ես՝ կեդրոնին մէջն եմ եւ ունիմ ինձ հետ ծերունազարդ 30, 40, 50 տարիներէ, հետէ, եկեղեցւոյն խղճմտօրէն ծառայող այլ եկեղեցականներ եւն. չէ՞ինք փափաքեր արդեօք, մեր գործակցութենէն գտուիլ։

Բայց, երբ հասու եղէ, թէ — «Զոր ինչ գրեցի»ի դրութիւնն է գործադրուեր քանի ամիսներէ հետէ ի լուրն, քաղաքավարական իմ պարտքս կատարեցի կատարուած Առաջն. ընտրութեան առթիւ եւ կարողութիւն մաղթելով նորին Սրբազնութեան՝ մեկնեցայ։

ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ.

ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԴՐԱՄՆԵՐԻՍ ՀԱՒԱՔԱԾՈՒՆ

Դ.

...ինչ վերաբերում է խումբը ...ռավարողին, նրա մասին շշուկներ կան, որ խուլ է... եւ այդ պատճառով նրան ժամանակակից ...թհովէն են ասում...։

...Պէտք է անշուշտ բազմա...կ տաղանդ ունենալ, այդ ...ամբողջ արարողութիւնների ընթացքին խօսել եւ իմ մասին, ծաղրել ...իմ ազգի առաքինի յատկութիւնները...։ Եւ սակայն ես իմ ...րծին, գլուխս կախ, սուս փուս, ...լուրջ եւ զգաստ։ Այն ինչ ...պաշտօնակիցս, Ֆրանկը, որին միշտ ...րբած վիճակում եմ տեսել, ...ողջի մայթի վրայ ընկած...։

— Օ՜, լալա, օ՜ լա, լա... վըր...վենց պատառոտուած մի հինգ ...ֆրանկանոց, որ իրօք իր կեանքում ...միշտ հարբած էր եղել, շնորհիւ իր «երջանիկ» տէրերի, որոնց գրպաններից նա բազումս անգամ սահել էր ընկել մերթ մայթի, մերթ խճուղուն եւ մերթ էլ Մօնմարդրի խղճուկ սրճարանների մուտքի մօտ։ — Այո, իմ կեանքը լիքն է դառնութիւններով, բայց ես սիրում եմ գնցող ապրումներ, ապրումներ, որոնք էութիւնդ են յուզում, տակն ու վրայ անում հոգիդ...։

Գինին ինչ է որ..., նա միայն խնդութիւն է առաջ բերում, որ կարողանաս զգալ, ապրել եւ վայելել կեանքի հաճոյքները, որոնցմով լիքն է իմ հայրենիքը։

Ես իմ առողջութիւնը կորցրի մեծ պատերազմի ընթացքին ու այնուհետեւ չկարողացայ բժշկըուել։ Անկանոն կեանքը, անքուն գիշերները յաճախակի ճամբորդութիւնները — Փարիզ, Ժընեւ, Փարիզ Լոնտոն, Փարիզ Ուաշինկտոն եւ այդ բոլորի ընդհակառակը, նախարարների դրամապանակների մէջ, անասելի կերպով հիւծեցին ինձ։

Այժմս ես գրեթէ մի անարժէք իր եմ դառնում. զգում եմ որ մի օր պիտի բարձրանամ, պիտի ձեռք բերեմ անցած օրերիս անհասանելի փառքը, բայց ի՞նչպէս, ինչ ճանապարհով, չգիտեմ։ Յաճախակի խօսակցութիւններից իմանում եմ որ մեր երկրի արական սեռի պատկանող մարդիկ, բոլորն էլ այդ մասին են մտածում, բայց դեռ հնարքը չեն գըտել։ Կանայք մտածելու իրաւունք չունեն, ու թէ նրանք կազմակերպուած ձեւով ապացուցին իրենց քաղաքական հասունութիւնը, կտրելով իրենց մազերը (նմանելու համար կարճամազ եւ երկարախելք տղամարդկանց), այնուամենայնիւ այդ ոչ մի հետեւանք չունեցաւ։ Թէպէտ շատ կանայք, այն էլ առաջաւորները, պնդում են, թէ մազերը կտրելը կանանց առաջին յաղթանակը պէտք է համարել քաղաքական ասպարէզում... Նրանք ասում են, որ «մօտայ»ի զարգացումն է որ մի օր կատարեալ յեղափոխութիւն պիտի առաջ բերէ եւ ապահովէ կանանց իրաւունքները մեր օրէնսդրութեան մէջ։

Ճիշտն են ասում, թէ ոչ չգիտեմ, զգում եմ միայն թէ աշխարհի որ անկիւնում էլ բան պատահի, տուժողը ես եմ։ Մուսօլինին է ճառում, քէմալը գործում, թէ Ռիզա շահը թագադրւում, Անգլիան է գործադուլ յայտարարում թէ Ռուսաստանը նոր դեկրետներ մշակում, միշտ, միշտ իմ արժէքն է ընկնում։

* * *

— Բիս միլլա րահման րահիմ, ո՞վ տուեց ձեզ արդեօք այդ շնորհքը, այդ ճկուն լեզուն, ճառելու ու վիճելու ընդունակութիւնը, բիս միլա րահման րահիմ... այսպէս սկսեց պարսկական 10 ղռանանոցը։

Գիտեմ, այո, որ Եւրոպան իրեն քաղաքակիրթ ու քաղաքագէտ կ'անուանէ, «դիպլօմատ», այսինքն խաբեբայութիւն (այս ճշմարտութիւնը ինձ Եւրոպայում պարզուեց)։ Բայց գիտէք, որ մեզ մօտ հէնց բոլորն էլ «դիպլօմատ»ներ են։

Օրինակ՝ մեզ մօտ «ոչ» բառը չի գործածւում. ամէն հարցի պատասխանը «բալի աղա» է... դէ ի հարկէ դուք չէք ըմբռնի այդ նրբութիւնը, բայց գիտէք արդեօք, որ բալի կայ «բալի» է, այսինքն «այո», բալի կայ, որ նշանակում է (ներողութիւն, հա) «հէրդ անիծած», բալի կայ — «ձայնդ կտրիր, սրիկայ», բալի էլ կայ «ոչ» է... Այսպէս բաներ ձեր ուղեղին չի հասնի...

Մեծ մոլլայի մաքարի (սնտուկ) մէջ երկար տարիներ անշարժ մնացի ես։ Մենակ էի, հանգիստ ու երջանիկ, երբ մի օր էլ շփելով իր հինայած մօրուքը, նա հանեց ինձ զգուշութեամբ, կապեց իր գունագեղ թաշկինակի ծայրին, դրեց գրպանը ու մենք միասին էջ նստեցինք։

Գիշեր էր՝ ցուրտ ու մութ մի ձիւնոտ գիշեր։ Քաչալ Հասանը վառ. քանուսը (լապտեր) ձեռքին էշի սանձից բռնած վազեցնում էր մեզ, պէտք էր Մէջիդ հասնէինք։ Անպիտան քաչալը այնքան արագ արագ էր վազում, որ անգամ չնկատեցին էլ, թէ ինչպէս ես այն գունագեղ թաշկինակի հետ միասին, դուրս պրծայ մոլլի գրպանից եւ ընկայ ձիւների վրայ։ Մեղքը ի հարկէ թաշկինակինն էր...։

(Շար.) ԼԱՍ

հատի ջնջումի որոշումէն յետոյ, կուսակցութեան պատկանած դրամները կարգ մը անձերու կողմէ կ՚օգտագործուէին:

Էնկիւրիի մէջ սկսուելիք դատավարութեան միջոցին պիտի ճշդուի թէ իրականին մէջ որո՞ւն կը պատկանի Սուրիոյ մէջ գտնուած այն 15,000 ոսկիի գումարը, որ իբր թէ Նախկին կուսակալներէն Իսմայիլ Հագգը պէյի կը պատկանի: Այս առթիւ պիտի լուսաբանուին նաեւ այն դրամներու խնդիրը, որոնք կը պատկանին Իթթիհատի և կը մատակարարուին գաղտնի ձեռքերու միջոցաւ:

Իթթիհատի ղեկավարները գործէ քաշուելու ժամանակ, կը գրէ «Սօն Սաաթ», ըսուած էր թէ կուսակցութեան պատկանող մէկ միլիոն ոսկիի գումարը իբր թէ ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի որբերու եւ որբեւայրիներու: Մինչդեռ կը հաստատուի որ Իթթիհատի մինչեւ հիմա յաջողապէս պահած դրամները միշտ չեն յատկացուած հայրենիքի ծառայողներուն, որբերուն եւ որբեւայրիներուն օժանդակելու գործին, այլ ծախսուած են ապօրինի նպատակներ իրագործելու:

Պիտի քննուի թէ այս դրամին քանակը նախապէս որքան էր եւ հիմա որչափի իջած է: Այս առթիւ շատ մը ուշագրաւ իրողութիւններ պիտի պարզուին:

Պարտքերու խնդիրը եւ Անգլիա

Երկուշաբթի օր ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պարտքերու խնդրին առթիւ: Օրակարգն էր Ֆրանսայի պարտքերու համար կնքուած վերջին համաձայնագիրը: Աշխատաւորական երեսփոխան Սնօտէն, որ ելմտական նախարար էր Մաքտօնալտի դահլիճին մէջ, յայտարարեց թէ անգլիական պարտքերու համար Ամերիկայի հետ կնքուած համաձայնութիւնը խիստ ցաւալի գործ մը եղաւ: «Առանց այդ կարգադրութեան, ճամբան պիտի բացուէր միջազգային պարտքերը բոլորովին ջնջելու համար: Տասնըհինգ տարիէն Մ. Նահանգները Եւրոպայէն պիտի ստանան տարեկան 80 միլիոն ոսկի, իբրեւ պատերազմի պարտք, ինչ որ կը նշանակէ 320 միլիոն աշխատանքի օր: Տասնըհինգ տարի յետոյ, Ամերիկա, որ աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրն է, որ պատերազմին մասնակցեցաւ երեք տարի վերջ, պիտի գանձէ Գերմանիոյ ըրած վճարումներուն ամբողջութիւնը, իսկ դաշնակիցներէն ոչ մէկը սանթիմ չպիտի ստանայ: Այս վիճակ մըն է որ չի կրնար մինչեւ վերջը տեւել:»

Նախկին Նախարարը խօսեցաւ նաեւ Ֆրանսայի կացութեան վրայ, եւ շեշտեց թէ Եւրոպայի միւս երկիրները պարտաւոր են օգնութեան հասնիլ Ֆրանսայի, ինչպէս հասան Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ: «Ես՝ կ՚ուզէի որ տեսակ մը Տօըսի ծրագիր հաստատուի Ֆրանսայի համար:»

Քննադատութիւններուն պատասխանեց Պ. Չըրչիլ, ելմտական նախարարը: «Եթէ մեր ստանալիք տարեվճարները 12ուկէս միլիոն ոսկիէն իջեցուցինք, մէկ պատճառն ալ աս է.— կ՚ուզենք որ այդ տարեվճարները միայն Ֆրանսայի վարկին վրայ հիմնուին եւ չկապուին Գերմանիոյ կողմէ Ֆրանսայի ըլլալիք վճարումներուն:»

Թոքախտը աւերը Պոլսոյ մէջ

Առողջապահական տնօրէնութեան կողմէ պատրաստուած վիճակագրութիւններէն կը հասկցուի թէ, ամէնէն աւելի Թոքախտն է որ աւեր կը գործէ Պոլսոյ մէջ: Դարմանուելու համար այս շաբթուան մէջ երեսուն թոքախտաւոր դիմած են հիւանդանոցներու վարչութեան: Իսկ միեւնոյն պայմանաժամին մէջ մեռած են 40 հոգի: Թոքախտի դէմ պայքարող մարմինը թէեւ կ՚աշխատի, բայց դրամի եւ միջոցներու չգոյութեան երեսէն չի կրնար հիմնական բան մը ընել:

Տուրք՝ օտարականներու վրայ

Պելժիոյ թագաւորին լիազօրութիւն տրուած ըլլալով, արդէն իսկ գործի ձեռնարկուած է ֆրանքը փրկելու համար: Վերջին լուրերու համաձայն, տուրք պիտի հաստատուի օտարականներուն վրայ: Այնուհետեւ մասնաւոր տուրք մը պիտի գանձուի իրենց պանդոկի հաշիւներուն վրայ, ինչպէս նաեւ այն գնումներուն վրայ որոնք որոշ գումարէ մը վեր են:

Ռուսեւթուրք դաշնագիր մը գողցուած?

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ռուսեւթուրք առեւտրական դաշնագրին բնագիրը ինչպէս եւ ուրիշ կարեւոր փաստաթուղթեր անհետացած են: Կ՚ըսուի թէ գողցուած են առեւտրական գործավարութեան երկու պաշտօնեաներուն ձեռքէն, երբ անոնք Պոլսէն Էնկիւրի կ՚երթային, կառավարութեան յանձնելու համար:

Անասուններու ժանտախտը Հայաստանի մէջ

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ այս տարի սարուորները (քօչուոր) Հայաստան քշած են կէս միլիոն անասուն, որոնք իրենց հետ բերած են ժանտախտ, տարածելով Զանգեզուրի, Նոր Բայազիտի, Դարալագեազի եւ Դիլիջանի գաւառներուն մէջ: Նախնական հաշիւներու համաձայն, ժանտախտէն սատկած են 8000է աւելի խոշոր անասուններ: (Անցեալ տարի ամբողջ Հայաստանի մէջ կոտորուած էր 7000 գլուխ): Զգալի է բժիշկի եւ շիճուկի պակասութիւնը: Գիւղացիներու վնասը կը հասնի հսկայական չափերու: Վերին Ախտայի մէջ ալ տարածուած է ժանտախտը:

Ծնունդ եւ մահ՝ Մայիս ամսուն

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մայիս ամսուն Հայաստանի մէջ ծնած են 3240 հոգի, որոնց 1749ը մանչ, 1141ը աղջիկ: Մեռած են 1170 հոգի, որոնց 630ը այր, 540ը կին: Ամուսնացած են 42 զոյգ, ամուսնալուծուած՝ 53 զոյգ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Դ: ՍԵՊՈՒՀԵԱՆԻ դէմ բացուած դատը շահեր է Էվգաֆը, հետեւաբար այդ մեծահարուստին Շիշլիի կալուածն ալ պիտի գրաւեն եւ բոլոր վարձքերը պիտի գանձեն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ օդանաւ մը ճամբայ ելաւ առջի օր, Էնկիւրի իջնելու համար: Ուրիշ մըն ալ Փարիզ կը սպասուի:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ դաշնագրին տորրագրութիւնները փոխանակուեցան Յուլիս 19ին, Էնկիւրիի մէջ: Այս առթիւ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ անգլ. դեսպանին:

ԳՈՂԵՐ մտնելով Փասի, ռուս բժիշկ Սաղաթիլօֆի բնակարանը, յափշտակեցին սնտուկ մը որ կը պարունակէր 300,000 փրանք արժողութեամբ մանեակ մը, 756 տոլար, 65 ոսկի եւ 65 մարք:

‘‘ՅԱՌԱՋ,,Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի առաջին տարին:

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու:

ՕՐ. ՊԱՅԾԱՌ ԳՕՇԵԱՆ
ԵՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Շավիլ 18 Յուլիս 926

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԲԱՐՔԵՐ...

կաթող. պատրիարքութեան դիւանէն կը հաղորդեն մեզի.—

1.— Մարսէյլաբնակ Պ. Գառնիկ Պարծանքեան ամուսնութեան խոստումով (որոնք ինքնագիր նամակներով կը հաստատուին) խաբելով պատուաւոր ընտանիքի հաւզիւ տասնեւհինգ ամեայ պարկեշտ աղջիկ մը, ժամանակ մը կենակցելէ վերջ, կը լքէ զայն, այս կարգի ոճրապարտներու յատուկ սնոտիաբանութեամբ. եւ այժմ կը լսենք որ ուրիշի մը հետ ամուսնանալու հետամուտ է:

Նկատելով որ հաշտարար բոլոր թեկադրութիւնք անզօր եղան գինքն օրինաւոր ամուսնութեան մղելու, ըստ խնդրանաց լքեալ հէք օրիորդին, ներկայ պաշտօնական յայտարարութեամբ կը կը հաղորդուի ամէնքին, որպէս զի ուրիշ անմեղներ զոհ չերթան այս խոստմնադրուժ երիտասարդին:

2.— Բնիկ Կէմէրէկցի 22 տարեկան Վահան Հովիւեան, այլ անուամբ Խաժակունի Վահան, հօր անունն Մանուկ, մօր անունն Կիւլիզար, փոն տը Շէրիի մէջ խեղճ որբուհիի մը հետ ամուսնութեան խոստումով ժամանակ մը կենակցելէ վերջ լքած եւ այժմ անյայտացած է:

Իբր բարոյական պատիժ իր այս ոճրապարտ արարքին որով հէք որբուհի մը մայր ըլլալու վիճակին ենթարկելով լքած ու անյայտացած է, կը տրուի այս պաշտօնական յայտարարութիւնն առ ի հրատարակութիւն, որպէս զի ուրիշ անմեղներ ալ զոհ չերթան յիշեալին:

3.— Այժմ Վալանս բնակող Պ. Սարգիս Գէորգեան իր Պուքրէշ ձգած կինն լքելով, իբր առմուրի երկրորդ անգամ ըլլալով կ՚ամուսնանայ Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանէն իբր թէ ձեռք բերուած կեղծ վկայականով:

Այս կրկնամուսնութիւնը կատարող գեղունի քահանան արդէն պատժուած ըլլալով, ներկայս կը տրուի պաշտօնապէս առ ի հրատարակութիւն, յօրինակ այլոց եւ չեղեալ կը հռչակուի սոյն կրկնամուսնութիւնը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհանուր ժողովը՝ 23 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական սրահին մէջ, 43 Rue de la République,

ԼԻՕՆԻ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ կիրակի 25 Յուլիս, «Քաֆէ Նուվօ Սանթր»ի սրահին մէջ, ժամը ճիշտ 9ին. դասախօս ընկ. Տօք. Կ. Գլըճեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանի միութեան ընդհ. ժողովը Շաբաթ 24 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին 63, Ռիւ տը լա Ռէփիւպլիքի սրահը:

Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» խումբի ժողովը՝ Յուլիս 23 Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ հերթական դասախօսութիւնը՝ վաղը Հինգշաբթի, Յուլիս 22ին Café du Métroի վերնայարկը, Métro Odéonի դիմաց:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայրենակցական Միութեան Գ. ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 27ի Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61, Rue Monsieur le Prince: Ամբողջ Կիլիկեցիները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ Միութիւններու ընդհ. պատգամաւորական ժողովը՝ Յուլիս 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince: կը հրաւիրուին բոլոր Հայրենակց. Միութեանց ներկայացուցիչները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՐԼ, Հ. Ա.— 38 փրանքը ստացած ենք:

ԼԻՈՆ, Յ. Ա.— Գիրքերը ղրկուեցան Պալենց գրատան կողմէ:

ԼԻՈՆ, Ա. Տ.— Ստացանք 70 փրանք:

ԼԸ ՓՈՒԶԷՆ, Յ. Ի.— 15 ֆր. պիտի վճարուի:

Ս. ՇԱՄՈՆ, Ս. Ա.— 20 ֆր. պիտի վճարուի:

ԼԷԶԱՎԷՆԻԼ, Կ. Տ.— Ղրկեցինք: Կրնաք մանրափաստով ղրկել:

ՔՈՒԹԻՒՌ, Ա, Վ.— Ստացանք 20 փրանք:

ՊՈՒՔՐԷՇ, Գործ.— Համաձայն ենք:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Զ.— Ստացանք 40 փրանք. ղրկեցինք.:

ՀԷՐԻՔՈՒՐ, Ա. Պ.— Ստացանք 56 ֆր.: Կարգադրեցինք նամակին համաձայն:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Զ. Փ.— Ստացանք 40 փրանք:

ՓՈՆ ՍԵՆԹ ԷՍՓՐԻ, Ն. Մ.— Ստացանք 17 ֆր.: Ղրկեցինք:

ՄՈՆՐԷՕ, Դ. Գ.— Ստացանք 200 փրանք. չէր վճարուած.

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Կ. Մ.— Ստացանք 143 փրանք 30:

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԵՆՍ, Յ. Խ.— Ստացանք 38 փրանք: Ղրկեցինք:

ԱՆԹԻՊ, Յ. Պ.— Ստացանք 40 փրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Մ.— Ստացանք 38 փրանք: Բաժանորդագրեցինք: «Թէհլիրեան» անուն թատերախաղ չկայ: Միւս յօդուածը ուշ հասած էր:

ԽՆԱՄՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 25ին, Շավիլի անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» եւ «Ռոստոմ» խումբերուն: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները: Ընկերական թափօրով ուխտագնացութիւն պիտի կատարուի Իշխանի գերեզմանը որ կը գտնուի նոյն գիւղին մէջ: Պիտի ըլլայ նաեւ պիքնիք տեղւոյն վրայ:

Թափօրը ժամը 3ին Շավիլի կայարանէն կը մեկնի դէպի ընկ. Իշխանի գերեզմանը: Հաղորդակցութեանց միջոց.— Թրէն առնել Մօնփառնասէն եւ իջնել Շավիլի կայարանը: Իսկ թիւ 1 Թրամուէյով իջնել Շավիլ փիւէ Սան Վէն կայանը եւ միանալ շոգեկառքի կայարանը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի կոմիտէին Յուլիս 25ին, Խանասորի արշաւանքին տարեդարձին առթիւ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀԱՄԵՐԳ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՀԱՄԱՐ

«ՍԻՓԱՆ» երկսեռ երգչախումբ Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կը պատրաստուի մեծ համերգ մը, նուիրուած միայն կոմիտաս վարդապետի գործերուն: Ջութ հասոյթը պիտի դրուի կոմիտաս վարդապետի բարեկամներու յանձնախումբի տրամադրութեան տակ:

կոմիտաս վրդ.ի եւ այլ խումբերուն մասնակցող երգիչ-երգչուհիները եւ բոլոր փափաքողները կը հրաւիրուին մասնակցիլ «Սիփան» երգչախումբին յիշեալ նպատակին համար: կը խնդրուի գրաւոր դիմել՝ M. Sako Hagopian, 28. Rue Nationale, Billancourt (Seine): փորձերու մասին կը տեղեկացուի նամակով:

ՍԱԿԱՐԱՆ
20 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	240	—
Տոլար,	Dollar	49	50
Մարք (ոսկի)	Mark	12	20
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	22	50
Թրք. ոսկի	» or	160	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատը	Léva	26	—
Տրախմի »	Drachme	43	50
Լիր » »	Lire	124	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	—
Զուից. »	Frc. Suisse	932	—
Լէյ 100 հատը	Ley	17	65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	——	—
» II	»	——	—
» III	»	——	—
Թուրքի երկաթ.	Lots turcs	——	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒԼԻՍ 1926

23 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ Թիւ 153 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ ԿԸ ԿԱԶՄՈՒԻ ՓՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՈԿՈՍՆԵՐՈՒՆ ԱՆԷԾՔԸ

Սխալ պիտի ըլլար բոլորովին տեղական պատճառներու վերագրել Ֆրանսայի ներկայ տագնապը:

Աննախընթաց է ինչ որ կը կրէ այս յաղթական եւ հարուստ երկիրը, դահլիճներու անվերջ տապալումով եւ ֆրանքին թաւալգլոր անկումով: Բայց նոյնքան դառն փորձի մը ենթարկուած են նաեւ միւս երկու յաղթականները, Պելժիա եւ Իտալիա: Երբ գերմանական մարքն ու աւստրիական կուրօնը կամ ռուսական ռուբլին ոչնչացան, շատեր բնական կը գտնէին այդ իրքը: Պարտուած՝ ռազմադաշտին վրայ, կաշկանդուած դաշնագիրներուն վրայ, եւ ուժասպառ՝ երկրին մէջ, ենթակայ՝ բոլորին անվստահութեան,— այդ երկիրները դժուար թէ կարենային պահել իրենց դրամին արժէքը: Բայց ինչո՞ւ պիտի վարկաբեկուէր ֆրանքը, Մառնի ճակատամարտէն ու Վերսայլի դաշնագրէն յետոյ, Գերմանիան անհելի հատուցման մը դատապարտելէ յետոյ: Եւ այն ալ երկրի մը մէջ, որ ոչ միայն անգործութեան տագնապ չունի, այլ եւ գործ կը հայթայթէ երեք միլիոն օտարականներու, եւ ունի հարուստ բնակչութիւն, մանաւանդ բարգաւաճ գիւղացիներ:

Ֆրանսայի այսօրուան կացութիւնը աւելի գէշ է քան եթէ պարտուած ըլլար պատերազմի դաշտին վրայ: Եւ իրերը հասած են այնպիսի կէտի մը, որ վարիչները ամէն հոգ մէկդի դրած, ֆրանքը փրկելու մասին կը մտածեն: Ռաուլ Փերէ, Քայեօ, տը Մոնզի իրարու ետեւէ եկան նոյն բանը կրկնելու, տարբեր ձեւերով: Եւ ապահովաբար նոյն մտահոգութեամբ պիտի գործէ Պ. Փուանքարէ: Նախկին նախագահը ժամը հասած կը նկատէր իր հեղինակութիւնը արժեցնելու, եւ պարզապէս սկզբունքի խնդրի մը համար էր որ չմտաւ Պոլիանի վերջին դահլիճին մէջ. իսկ այժմ կը ստանձնէ ոչ միայն վարչապետութիւնը, այլ և ելմտական նախարարութիւնը, —փորձանք մը որմէ կը փախչին բոլորը:

Պիտի յաջողի՞ն փրկել: Մասնագիտական խնդիր է: Ամէնէն առաջ, պէտք է շեշտել որ շատ բան կախում ունի Խորհրդարանին դիրքէն: Փուանքարէ մեծամասնութիւն չունի Երեսփ. Ժողովին մէջ: Իրեն եւ իր ընկերներուն դէմ են ձախերը (Քարթէլ), ընկերվարականները, կարմիրները: Կացութեան ծանրութիւնն է որ իր շուրջը պիտի համախմբէ պատահական մեծամասնութիւն մը: Խորհրդարանը ցրուելու սովորութիւն չկայ Ֆրանսայի մէջ: Բայց եթէ տագնապը սաստկանայ եւ նոր դահլիճը ամուր դիրք բռնէ հանրային կարծիքին առջեւ, շատ մը անակնկալներ կը նախատեսուին: Ամիսներէ ի վեր, մամուլին կարեւոր մէկ մասը յայտնապէս կը ջատագովէ ազգային զօրաւոր կառավարութեան մը, նոյն իսկ մէկ անձի դիկտատորութեան տեսակէտը:

Ամէն պարագայի մէջ, դժնդակ փորձի մը ենթարկուած է «փրկութեան դահլիճը», ինչպէս կը կոչեն: Ո՛ր և է բարւոքում կապուած է արտաքին եւ ներքին պարտքերու վճարման հետ: Ամերիկա իր փոխ տուած դրամին գլխավճարն ու տոկոսները կը պահանջէ առանց պատրուակ ձեւերու, հասարակ սեղանաւորի մը հաշուախնդրութեամբ: Նոյնը եւ Անգլիան: Միայն այս երկու երկիրներուն պահանջը կ'անցնի 1500 միլիոն ոսկերլինը: Երկրին մէջ, քաղաքացիները պետութենէն կը պահանջեն երեք հարիւր միլիառ ֆրանք, որուն 130 միլիառը կարճ պայմանաժամով: Մինչեւ հիմա եկող գացող դահլիճները օրը օրին կարգադրութիւններ միայն կրցան ընել, այս ներքին պարտքին տոկոսները վճարելու համար: Միեւնոյն ատեն կէս առ կէս հալեցաւ Մորկընի տրամադրած հարիւր միլիոն տոլարը, որ անձեռնմխելի պիտի մնար, ֆրանքին գինը պահելու համար: Իսկ արտաքին պարտքի խնդիրը կը մնայ միշտ առկախ: Պայմանագիրները ստորագրուած են Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ, բայց խորհրդարանը չէ վաւերացուցած: Եւ լուրջ դժուարութիւններ կան վաւերացման դէմ, որովհետեւ շատեր բարեփոխում կը պահանջեն, եղածը անձնապանութիւն նկատելով Ֆրանսայի համար:

Տոկոսներու անէծքն է որ կը ծանրանայ սերունդներու վրայ: Եւ կը թուի թէ այսօր շատ աւելի անողոք են Ամերիկացիները: Անգլիոյ ելմտական նախարարը անցեալ օր դիտողութիւն մը ըրած ըլլալով պարտքերու մասին, իր ամերիկացի պաշտօնակիցը կոպիտ պատասխան մը տուաւ, յայտարարելով թէ Անգլիա առեւտրական գործերու եւ ոսկերլինը փրկելու համար էր որ փոխ դրամ առաւ Ամերիկայէն: Եւ հիմա բուռն պայքար մը կը մղուի «Շայլօք հօրեղբայրին» դէմ:

Ուրիշ խօսքով, երբեք յոյս չկայ, որ պարտքերը ջնջուին:

Եւ տոկոսները պիտի բանին, խեղդելով ժողովուրդները, իբրեւ վերջին օրհնութիւնը Մեծ Պատերազմին...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը ամփոփելով Իզմիրի դաւադրութեան եւ Իթթիհատի գործունէութեան պատմութիւնը, կը գրէ.

— «Անկախութեան Ատեանը որոշեց իթթիհատական պետերուն դատը անջատել միւս ամբաստանեալներու դատէն: Իթթիհատականները Էնկիւրի փոխադրուած են, ուր պիտի վճռուի իրենց ճակատագիրը: Կառավարութիւնը որոշած է բոլորովին մերկացնել Իթթիհատի գաղտնի գործունէութիւնը: Մամուլի տեղեկութեանց համաձայն, վերջին օրերս դէզ մը փաստաթուղթ բռնուած է, որոնք կ'ապացուցանեն թէ 1921էն ի վեր իթթիհատական պետերը անդադար առիթ կը փնտռէին զինու զօրութեամբ իշխանութիւնը գրաւելու համար: Ուրեմն, Էնկիւրիի դատը հակաքէմալական ընդդիմութեան մեծ դատին ամէնէն կարեւոր փուլը կը ներկայացնէ: Գլխաւոր յանցաւորներուն դատապարտութիւնը եւ մահացումը պարզապէս եղերական նախաբանն էր այս տրամին:»

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Երեւանէն գրուած մասնաւոր նամակէ մը).—

Տարի մըն է որ հոս կը գտնուինք: Ես Դավալուէն հոս եկայ: Գ.ը եւ Ս.ն գիւղերը գացին: Անոնք խեղճ վիճակի մէջ են: Պատսպարան չկայ: Խեղճութիւնը շատ գէշ է: Կը գանգատին թէ գործ բնաւ չկայ: Ծալլապատիկ կը նստին ամիսներով: Իրենց գտնուած գիւղերուն երիտասարդութիւնը գործ փնտռելու համար Հիւսիսային Կովկաս կը մեկնի եղեր: Մնացեալը կրնա՞ք հասկնալ:

Մեզի հետ եկած գաղթականներուն մեծ մասը դեռ չէ գետեղուած. գիւղէ գիւղ կը թափառին գործ գտնելու համար:

Կառավարութիւնը, ինչպէս կ'երեւայ, չունի միջոցներ գետեղելու եւ անգործներուն գործ տալու:

Ապրուստը շատ սուղ է: Գաղթականները որոշ ժամանակի համար զերծ են տուրքերէ: Տեղացիները գոհ չեն կառավարութենէն, որովհետեւ շատ ծանր տուրքեր դրած է: Միայն հանգիստ են ու լաւ կեանք կ'անցընեն համայնավարները: Յայտնի է որ առանձնաշնորհեալ դասակարգը կը կազմեն անոնք:

Առեւտուրը, ինչպէս մենք գիտենք, հոս չկայ: Ամէն գործ կառավարութիւնը իր ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած է: Կեանքը համեմատաբար տանելի է Երեւանի մէջ: Չրկանքները, նեղութիւնները կը մոռցուին երբոր լաւ պտոյտ կատարես հանրային պարտէզները:

Գիւղացիութեան վիճակը շատ գէշ է: Անոր աշխատութեան արդիւնքը աննշան վարձատրութիւնով ձեռքէն կը խլէ կառավարութիւնը:

Շատ կը նեղուինք մէկ բանէ, — արտաքին աշխարհէն կտրուած ենք: Ստիպուած ենք կարդալ համայնավարական թերթեր, որոնք մասնաւոր ակնոցով կը նային ամէն հարցի վրայ:

Ձերժինսկի նախագահը յանկարծամահ

Յուլիս 20ին Մոսկուայի մէջ յանկարծամահ եղաւ Ձերժինսկի, Նախագահ Խորհրդային իշխանութեան քաղաքական վարչութեան, (նախկին Չեկա), Նախագահ Ազգ. Տնտեսութեան Գերագոյն Խորհուրդին: 49 տարեկան էր եւ Լենինի մտերիմը: Ծագումով լիթուանացի, նախապէս կը պատկանէր ռուս պոլշեւիկ կուսակցութեան լեհական հատուածին: 1894 թուականէն յեղափոխական շարժման նուիրուած էր: 1897ին ձերբակալուելով, Սիպերիա աքսորուեցաւ, բայց փախաւ 1899ին: Յետոյ նորէն աքսորուեցաւ (1902): Նորէն փախչելով, արտասահման ապաստանեցաւ: 1908ին երրորդ անգամ ձերբակալուեցաւ եւ Սիպերիա ղրկուեցաւ, ինչպէս եւ 1912ին: 1916ին վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, բայց 1917ի յեղափոխութեան շնորհիւ ազատեցաւ Մոսկուայի կեդրոնական բանտէն եւ մասնակցեցաւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան, իբրեւ անդամ ռազմայեղափոխական կոմիտէին: 1919ին Նախագահ նշանակուեցաւ համառուսական արտակարգ յանձնաժողովին (հռչակաւոր Չեկան), որ հարիւրաւոր մահավճիռներ արձակեց գաղտնի նիստերով, առանց վիճաբանութեան եւ յաճախ առանց ամբաստանեալները հարցաքննելու:

Ձերժինսկի ճշմարիտ տիպար մըն էր համոզուած մոլեռանդի, անկեղծ եւ անողոք, ինչպէս կայ Հաւատաքննութեան պատմութեան մէջ: Լենին կ'ըսէր թէ «ոսկի սիրտ» ունի: Լենինի դէմ կատարուած մահափորձէն յետոյ, հարիւրաւոր ամբաստանեալներ գնդակահարել տուաւ:

Հանգուցեալը ներքին գործավար եղաւ 1921ին, եւ երբ Չեկան վերածուեցաւ «կեփէու»ի (քաղաքական գլխաւոր վարչութիւն), անոր Նախագահ մնաց, միեւնոյն ատեն իբրեւ դիկտատոր վարելով ազգային տնտեսութիւնը: Շատ մը տեսակէտներով, Ռուսաստանի իրական տէրն էր եւ համայնավար կուսակցութեան զանազան մասնակից հատուածները կը փորձէին իր համակրութիւնը շահիլ եւ կը դողային իր թշնամութենէն: Սթալին ինք անգամ կը վախնար անոր ահեղ ուժէն. որովհետեւ Ձերժինսկիի տրամադրութեան տակ էր Չեկային մասնաւոր բանակը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ձերժինսկի գլխաւոր պատասխանատուն է 250,000 հոգիի սպանութեան, 1917 Հոկտեմբերի յեղափոխութենէն ի վեր:

Արդէն իսկ մրցակցութիւնը սկսեր է, իր աթոռին համար:

Լիոնէն կը գրեն մեզի.—

Հօկի անդամներու եւ կարմիրներու մատնանշումով, ձերբակալուեցան Պ. Պ. Պօղոս Թիւլպէնտճեան եւ Թագւոր Թագւորեան, որոնք բանտարկուած կը մնան երկու սուտ վկայութիւններու հետեւանքով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԷՌԻՕ ՈՉ ԻՍԿ 48 ԺԱՄ ԻՇԽԵՑ

Նոր դահլիճը կը կազմէ Պ. Փուանքարէ

Էռիօի դահլիճը, որ հապճեպով կազմուեցաւ, ոչ իսկ 48 ժամ կրցաւ դիմանալ: Երեքշաբթի իրիկուընէ արդէն խօսք կար որ դահլիճը պիտի հրաժարի: Այդ զրոյցները շարունակուեցան յաջորդ օրն ալ, եւ անգլիականը, որ 243ի բարձրացած էր, յանկարծ իջաւ: Նոր դահլիճին առաջին գործը եղաւ օրինագիծ մը քուէարկել տալ, որուն համաձայն «ծայրայեղ ստիպողականութեամբ» պիտի քննուէին շատ մը խնդիրներ: Տեսակ մը լիազօրութիւն ալ այս էր:

Չորեքշաբթի օր որոշուեցաւ խորհրդարան ներկայանալ: Արտասովոր անհամբերութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Չորս—հինգ հազար հոգի խռնուած էին Երեսփ. Ժողովին առջեւ եւ շրջակաները, մեծ մասով հակառակ՝ Էռիօի: Պահ մը ցոյցերը այնքան սպառնալից հանգամանք առին, որ ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ վեց հոգի ձերբակալեց: Միեւնոյն ատեն, 250 երեսփոխաններու ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը պատրաստուած էր, որ կը պահանջէր ազգային միութեան դահլիճ մը կազմել: Մէկ խօսքով, արդէն իսկ խախտած էր դահլիճին դիրքը:

Չորեքշաբթի օր ժամը 5ին Պ. Էռիօ կարդաց նախարարական յայտարարութիւնը, որ աւելի շատ ընդհանուր խօսքեր կը պարունակէ ,— Նոր թղթադրամ չհանել, կարգ մը տուրքեր հաստատել, արտասահման փոխադրուած դրամագլուխները վերադարձնել, խիստ խնայողութիւն հաստատել: Եւ անմիջական քուէարկութիւն պահանջեց (վստահութիւն կամ անվստահութիւն): Յետոյ բեմ ելաւ ելմտական նախարարը, որ յայտնեց թէ այս առտու վաթսուն միլիոն ֆրանք կայ սնտուկը, թէ Պ. Քայեօ բանակցութիւններ կատարած էր, արտաքին վարկեր ստանալու համար. բայց Յուլիս 14ին Ուաշինկթընէն պատասխանած էին թէ նոր վարկ չի կրնար տրուիլ, առանց պարտքերու պայմանագիրը վաւերացնելու: Պանք տը Ֆրանսի վարչութիւնը նամակով մը կը յայտնէր թէ վարկը բոլորովին պիտի կտրէ մինչեւ իրիկուն, այնպէս որ դրամատունը պիտի ստիպուի դադրեցնել իր վճարումները: Դահլիճը ելմտական ոռոշ ծրագիր մը չունէր տակաւին, բայց կարգ մը անմիջական միջոցներ կ'առաջարկէր: Արտաքին վարկ ճարելու համար, Ուաշինկթընի պայմանագիրը վաւերացնելէ աւելի, գործնական կը գտնէր օտարները շահակից ընել զանազան տնտեսական ձեռնարկներու: Ուրիշ կարգ մը թելադրութիւններէ յետոյ, նախարարը 48 ժամ միջոց խնդրեց իր ծրագիրը բերելու: Յետոյ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Էռիօ, շեշտելով թէ կարելի չէ երկիրը փրկել առանց խորհրդարանին աջակցութեան եւ առանց տուրքերու արդար բաշխման: «Ինչ որ ըրի, երկրին համար ըրի , հիմա դատեցէք զիս»:

Վիճաբանութիւնները փակուած ըլլալով, հետեւեալ բանաձեւը առաջարկուեցաւ. «Երեսփ. Ժողովը, վստահ կառավարութեան վրայ՝ կացութեան պահանջած ելմտական ազդու քաղաքականութիւնը գործադրելու համար, կ'անցնի օրակարգին»:

Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, յայտարարելով թէ Պ. Էռիօ այն մարդը չէ որ կարենայ վերահաստատել երկրին վստահութիւնը եւ ելեւմուտքը:

Քուէարկութեան ձեռնարկուելով, 237ի դէմ 290 ձայնով մերժուեցաւ վստահութեան բանաձեւը: Ժամը 10.30ին դահլիճը անմիջապէս իր հրաժարականը ներկայացուց: Կէս գիշերին Պ. Փուանքարէ պալատ կանչուելով, ստանձնեց կազմել նոր դահլիճը, իրեն վերապահելով ելմտական նախարարութիւնը:

ԻԹԹԻՀԱՏԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ ԿԸ ՊՐՊՐՏԵՆ

Էնկիւրիէն կը գրեն թէ՝ իթթիհատականներու դատավարութեան առթիւ նկատի պիտի առնուի ոստիկանական նախկին տնօրէն Ազմի պէյի մէկ նամակը, որ գրուած է 1921 Նոյ. 17ին Պերլինէն, Պաթում, Տօքթ. Նազըմի: Այդ նամակին մէջ, որ յոգնակի դէմքով գրուած է, Ազմի պէյ կ'ըսէ եղեր. «Մուսթաֆա Քէմալէն անպատճառ հաշիւ պիտի ուզենք. բայց հիմա ժամանակը չէ: Անգամ մը թող յաջողին Հելլէնները վտարել, վերջը կը տեսնուինք: Այդ պարագային եթէ մեր կազմակերպութիւնը չգործէ իսկ, ես մէկն եմ անոնցմէ որ անձնապէս պիտի զբաղին անով:»

⁂ Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ պատմական ճշմարտութիւնները հասկցուելու համար. ի հարկին Բ. Դրան մէջ գտնուած թղթածրարներն ալ պիտի քննուին:

Այս կերպով ընդհ. պատերազմին Թուրքիոյ մասնակցութեան օրէն ի վեր պատմութեան չարձանագրած եւ չճշդած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՆՉՈՒ ՉԵՆ ԿԱՐԴԱՐ

Ընդհանուր պատերազմի յաջորդող ժամանակաշրջանի յատկանշական երեւոյթներէն մէկն ալ անտարակոյս ընթերցանութեան տագնապն է։

Համաձայն Նորագոյն վիճակագրութեանց, քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ ընթերցասէրներու թիւը յայտնապէս պակսած է վերջին տասը տարիներու ընթացքին։ Մինչ մօտաւոր անցեալին մէջ երիտասարդ թէ չափահաս սերունդը իր ազատ ժամերը գրեթէ ամբողջովին վէպերու եւ բանաստեղծութեանց ընթերցման կը յատկացնէր, արդի ուսանողը հազիւ ժամանակ կը գտնէ իր մասնագիտական գիրքերը կարդալու։ Իսկ կեանքի պայքարին մէջ նետուած գործի մարդ մը յաճախ դժուարաւ առիթը կ'ունենայ նիհար լրաթերթի մը վրայ ակնարկ մը նետելէ վերջ, գրական կամ գիտական ընթերցումով զբաղելու։

Դժուար չէ գուշակել գիրքին անցուցած այս տագնապին պատճառները։ Ընթերցումը ազատ ժամերու կը կարօտի։ Արդի երիտասարդը իր այդ ժամերը մեծ մասով կը յատկացնէ մարմնամարզի։ Ֆութպօլ, թէնիս կամ մարզական խաղեր այդ երիտասարդութեան գլխաւոր ժամանցը կը կազմեն, տարուան եղանակներուն համեմատ։ Մարզանքի այս ժամերէն վերջ մարմնական յոգնութիւն մը անխուսափելի ըլլալով, ընթերցանութեան տրամադրութիւնը մեծ մասամբ կը պակսի։

Չափահասներու համար, որոնք մարմնամարզի նուազ հակամիտութիւն կը ցուցնեն, կայ ուրիշ հրապուրիչ նորութիւն մը որ դարձեալ մոռցնել կուտայ գիրքը,՝ ինքնաշարժը։ Արդարեւ Ամերիկայի կամ Ֆրանսայի պէս երկիրներու մէջ, ուր ինքնաշարժը մեծ ժողովրդականութիւն շահած է, գործի թէ հաճոյքի մարդը ընդհանրապէս կը նախընտրէ խաղաղիկ գիւղի մը համայնապատկերը, խիտ անտառի մը խորհրդաւոր լռութիւնը կամ դալարագեղ գետափի մը ժայռոտ մէկ բլուրին վրայ կանգնած միջնադարեան դղեակի մը աւերակներուն հրապոյրը՝ գիրքի մը ընծայելիք յաճախ խնդրական հաճոյքէն։

Գիրքի այս երկու մրցակիցներէն զատ, կան նաեւ շարժանկարը ու ռատիօ որոնք հետզհետէ կատարելագործուելով, մասամբ կը գոհացնեն ընթերցանութեան պէտքը։ Մանաւանդ վերջինը մեծ ծաւալ գտնելով, կրթական կարեւոր դեր մը խաղալու կոչուած է։ Ըստ վերջին վիճակագրութեանց Եւրոպայի քաղաքներու մէջ բնակչութեան գրեթէ մէկ քառորդը արդէն անթել հեռախօսի բաժանորդ է։

Այս բոլոր արտաքին պատճառներու հետ միասին, հարկ է յիշել նաեւ արդի գրական արտադրութեանց միջակութիւնը։ Ընդհանուր ընթերցանութեան առարկայ վէպը եւ քնարերգակ բանաստեղծութիւնը կարծես անցուցած են իրենց բարձրագոյն շրջանը։ Ռօմանթիկ շրջանի յաջորդող իրապաշտ կամ բնապաշտ վէպերէն վերջ, պահ մը միջազգային ուշադրութիւնը գրաւող եւ ընկերային հարցերէ ներշնչուած իպսէնեան թատերգութիւնն ալ մեծապէս կորսնցուցած է իր երբեմնի այժմէութիւնը։ Կը մնան միայն ժամանակակից բարքերէ ներշնչուած վէպեր, որոնց լաւագոյնները պէտք է փնտռել կարգ մը ֆրանսացի ժամանակակից գրագէտներու արտադրութեանց մէջ։

Իսկ քնարերգակ բանաստեղծութեան գետնին վրայ, քանի բորդ դարը շատ աւելի աղքատ է։ Կէօթէի, Հայնէի, Պայրընի, Լամառթինի կամ Միւսէի ոտանաւոր բանաստեղծութեանց քով, ժամանակակից գրականութեան գեղագիտական փորձերը ընդհանրապէս արուեստակեալ ջանքերու տպաւորութիւնը կը թողուն շատ մը ընթերցողներու վրայ։

Ներկայ սերունդին գրականութեան հանդէպ ցոյց տուած անտարբերութիւնը եթէ փոխարինուէր գիտական, ընկերային կամ փիլիսոփայական գիրքերու ուսումնասիրութեամբ, ընդհանուր մշակոյթի տեսակէտով մտատանջուելու պատճառ չէր մնար։ Սակայն իրականութեան մէջ այդ մխիթարութիւնն ալ կը պակսի։

Երբոր այս վիճակը աչքի առջեւ ունենալով, ակամայ կը խորհիմ նաեւ հայ ժամանակակից երիտասարդութեան մշակոյթի հարցին վրայ։ Հայրենի սահմաններէ դուրս՝ օտար զանազան մշակոյթներու ազդեցութեանց ենթարկուած հայ արդի սերունդը առաւել եւս պէտք ունի իր մտային զարգացումը խնամելու։ Ամերիկեան, անգլիական եւ մանաւորաբար գերման մշակոյթի ազդեցութեան տակ գտնուող ժողովուրդներուն համար վտանգը այնքան մեծ չէ։ Այդ երկիրներուն մէջ՝ առօրեայ մամուլը իր հիանալի կազմակերպութեամբ կը յաջողի ընթերցողները հաղորդակից ընել արդի մտաւորական շարժման բոլոր երեւոյթներուն։ Ու տարակոյս չկայ որ, եթէ գիրքի մը ընթերցումը յաճախ տաղտուկ կը պատճառէ, լաւ խմբագրուած թերթի մը ընծայած բազմապիսի ու համառօտ յօդուածները միշտ ընդունակ են ընթերցողին հետաքրքրութիւնը վառ պահելու։

Այս տեսակէտով, ամերիկահայութիւնն ու Անգլիոյ եւ կեդրոնական Եւրոպայի հայ փոքրաթիւ գաղութները համեմատաբար լաւ դիրքի մէջ կը գտնենք։ Կը մնայ սակայն Կ. Պոլսոյ, Ֆրանսայի, Եգիպտոսի եւ Պալքաններու կարեւոր գաղութներու մշակոյթի զարգացման հոգը։ Այս երկիրներուն մէջ հայ ընթերցողը ստիպուած է իր մտային սնունդը ստանալ քանի մը սիւնակներու մէջ սեղմուած համառօտ տեղեկագրութիւններէ։ Ու երբ այդ գաղութներուն մէջ գիրքի ընթերցանութիւնն ալ պակսի, դիւրին է կանխատեսել ապագայ մշակոյթին տագնապը։

Հայրենի սահմաններու մէջ, քանիցս վարչաձեւի մը ենթարկուած հարուածներն ու օտար երկնքի տակ՝ միջավայրի պահանջները հետզհետէ կը սպառնան փտանգել, մայրենի լեզուին հետ նաեւ հայ նորագոյն սերունդներու մտային մշակոյթը։ Արդի երիտասարդութեան ոչ միայն անծանօթ Ոսկեդարու գրաբարը, այլ եւ աշխարհաբարն ալ անգգալաբար կը նահանջէ Թուրքերէնի, ֆրանսերէնի կամ անգլիերէնի առջեւ։

Ժամանակակից ֆրանքօ-լատին, աւստրօ-գերման, եւ անկլօ-ամերիկեան մշակոյթներու հաղորդակից ըլլալու համար, երբեք չենք փարանիր արդի հայ երիտասարդութեան յանձնարարել ֆրանսերէնի, գերմաներէնի կամ անգլիերէնի ուսուցումը, սակայն նոյնչափ անհրաժեշտ կը գտնենք մայրենի լեզուի մաքուր գործածութեամբ եւ գրաբար կամ աշխարհաբար գիրքերու ընթերցումով վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը։

Մշակոյթի ընդհանուր տագնապի մը վտանգը այլ եւս չի կրնար վրիպիլ ուշադրութենէ։ Դարմանները խորհիլ ու կիրարկել ամէն անհատի բարոյական պարտականութիւնն է։

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ԻԶՄԻՐԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՃՌԱԳԻՐԸ

Դատաւորութեան մասին ամբողջական գաղափար մը տալու համար, ստորեւ կ'ամփոփենք Անկախութեան Ատեանին վճռագիրը.—

«Քննութեամբ եւ դատավարութեամբ հաստատուեցաւ որ քաղաքական գաղտնի կոմիտէ մը, մօտաւորապէս տարիէ մը ի վեր ծրագրած էր սպաննել Հանրապետութեան Նախագահը եւ պետական հարուած առաջ բերել։

Իզմիրի երեսփոխան Շիւքրի պէյ պաշտօն ունէր դաւադիր չարագործները վարելու եւ իր ազդեցութեան տակ պահելու։ Ասոր համար Շիւքրի պէյ մէկէ աւելի անգամներ իր տունը կը կանչէ չարագործները եւ անոնց զէնքեր կ'ընէ դաւադրութեան գործադրութեան եւ ծրագիրներու մասին։ Կը խոստանայ ազդել Հանրապետութեան ապագայ Նախագահին եւ Ազգ. Ժողովին վրայ, ներում ձեռք բերելու համար։ Յետոյ, անցեալ դեկտեմբերի վերջերը իրեն հետ Էնկիւրի կը տանի Լազ Իսմայիլն ու Կիւրճի Եուսուֆը, հոգալով անոնց բոլոր ծախքերը։

Յետոյ Զիա Խուրշիտ Էնկիւրի կ'երթայ, եւ գիշեր մը ուրիշ պանդոկի մէջ անցնելէ ետք, կը բնակի այն տունը, ուր կ'ապրէին Ցառաջդիմասէր կարգ մը երեսփոխաններ։ Մինչեւ մեկնիլը Զիա Խուրշիտ կը պահէր Ֆէրիտուն Ֆիքրի պէյի մահճակալին մէջ, եւ Սվազի երեսփոխան Խալիս Թօրկուտի հետ միեւնոյն սենեակը։ Ֆէրիտուն Ֆիքրի պէյ այդ միջոցին արձակուրդով Պոլիս կը գտնուէր։

Շիւքրի պէյի միջոցաւ, Զիա Խուրշիտ հաղորդակցութեան մէջ կը դրուի Էսկիշէհիրի երեսփոխան Արիֆի հետ, եւ երեքը միասին երկար ու գաղտնի խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, ճշդելու համար մահափորձին ձեւը, ինչպէս նաեւ տեղն ու թուականը։

Ընդդիմադիր խմբակին կազմութեան օրերուն, Արիֆի դէմ արտայայտուած է խորհրդարանական պայքարի ձեւին եւ աւելցուցած՝ «ես երկու զինակիցներով կը լուծեմ խնդիրը»։

Շիւքրիի անունը նոր չէ որ կը յիշուի քօմիթէճիական արարքներու եւ պետական հարուածներու մէջ։ Իսկ Զիա Խուրշիտ ծանօթ է իբրեւ մէկը, որ կ'ուզէ քաղաքական խնդիրները զէնքով լուծել, եւ ճարպիկ է այդ արհեստին մէջ։

Այս երեք անձերն են որ իրրեւ գործադիր մարմին վարած են մահափորձի ձեռնարկը։ Եւ գործը երբեք անհատական բնոյթ չի կրեր, այլ ծրագրուած է գաղտնի խմբակի մը կողմէ, քաղաքական յայտնի նպատակներով։ Հարցաքննութիւններէն, ինչպէս նաեւ Տօքթ. Նազըմ պէյի տան մէջ գտնուած թուղթերէն երեւան ելաւ որ, դեռ Միլլի պայքարի շրջանին որոշուած էր մահափորձ կատարել։

Դաւադիրներուն նպատակն էր իշխանութեան գլուխ բերել նախկին Իթթիհատը։ Այս խմբակը, առաջին Ազգ. Ժողովին միջեւ Բ. խմբակցութիւն անունը կը կրէր, իսկ յետոյ Յառաջդիմասէր անունը։ Յառաջդիմասէրները երկու մասի բաժնուած էին.— Առաջին մասը կը բաղկանար դաւադիրներէ, գլխաւորութեամբ Շիւքրի, Ճանպօլադ, Րիւշտի (փաշա), Ապէտին, Արիֆ եւ Խալիս Թօրկուտ պէյերու։ Երկրորդ մասը կը բաղկանար Գարա Վասըֆ, Արտահանի նախորդ երեսփոխան Հիլմի պէյերէ եւ ուրիշներէ։

Ասոնք կողմնակից էին խաղաղ միջոցներով պայքար մղելու։ Գարա Քէմալ յաջողեցաւ այս երկու խումբերը իրարու միացնել եւ Գարա Վասըֆի ու Ապտիւլգատէրի միջոցաւ զանոնք իրեն կապել։ Գարա Վասըֆ ազդեցիկ անձ էր, իսկ Ապտիւլ Գատէր՝ յանդուգն մարդ։

Գարա Քէմալ, պէտք եղած դրամը կը հայթայթէր իր վարած ընկերութիւններէն, եւ երբեմն ալ նախկին ելմտական նախարար Ճավիտ պէյէն։

Իթթիհատականները, Ճավիտ պէյի տան մէջ ժողով գումարելով, կ'աշխատին իրենց ընտրելիները մտցնել Ազգ. Ժողովին մէջ։ Մանաւորաբար Րէուֆ պէյ ամէն ճիգ թափեց, որ Ճամպօլադ եւ Շիւքրի պէյ երեսփոխան ընտրուին։ Ասոնց պաշտօնն էր խմորում առաջ բերել Ազգ. Ժողովի մէջ եւ հող պատրաստել։ Արդարեւ այդպէս ալ ըրին, եւ կէտ առ կէտ հետեւեցան գծուած ծրագրին։ Նպատակն էր քանդել ազգային միութիւնը եւ երկպառակութիւն ստեղծել։ Այս նպատակին հասնելու համար անոնք քարոզութեան սկսան սահմանադրական օրէնքի վճռաբանութեան եւ հանրապետութեան հռչակման առթիւ։ Այս գործին մէջ Րէուֆ պէյ կը գտնուէր իրենց գլուխը, իսկ գործակից էին իրենց պատկանող եւ կամ իրենց նպատակին անտեղեակ կարգ մը թերթեր։ Քարոզութիւն կատարուեցաւ նաեւ գաղտնի եւ ուրիշ միջոցներով։

Րէուֆ պէյ, Բ. խմբակցութեան անդամներուն կը յայտնէ թէ նոր կուսակցութիւն մը պիտի կազմուի, եւ Գարապէքիր ու Ալի Ֆուատ փաշաներ բանակէն քաշուելով իրենց պիտի միանան։ Հետեւաբար կ'առաջարկէ որ իրենք ալ անդամագրուին։ Մանրամասնութիւնները ճշդելու համար ալ, կը թելադրէ Գարա Քէմալի հետ տեսնուիլ։

Թէեւ Գարապէքիր եւ Ալի Ֆուատ փաշաները յայտնեցին թէ իրենք բանակէն քաշուելէ յետոյ է որ մտան նոր կուսակցութեան մէջ, բայց դատավարութեամբ հաստատուեցաւ որ անոնք աւելի առաջ արդէն ծրագրած էին կուսակցութիւն կազմել։

Վճռագիրը յետոյ մանրամասնօրէն կը պատմէ դաւադրութեան փուլերը, եւ կը ճշդէ իւրաքանչիւր ամբաստանեալի մեղսակցութեան աստիճանը։

ԹԱԼԷԱԹԸ ԽԵՂԴԵԼՈՒ ՓՈՐՁ ՄԸ

Իթթիհատական Պէօձէք Աճմէտ սկսած է հրատարակութեան տալ կարգ մը գաղտնիքներ իթթիհատի կեանքէն։ Ահաւասիկ իր վերջին յայտնութիւնը որուն ստուգութեան համար ամէն երաշխաւորութիւն կուտայ.—

Գիշեր մը Մեծ կղզիի մէջ Թալէաթը կը խեղդէին։ Այս մարդասպան թաթը 319էն ի վեր հանգուցեալին մտերիմ ընկերներէն մէկուն (Ի...) պէյի թաթն էր։ Քանի մը տողով այս միջադէպը պատմեմ։ Պապը Ալիի ծանօթ դէպքէն վերջը Թալէաթ մեծ յանցնակութիւն ձեռք բերաւ։ Այնպէս որ ոմանք անոր այս ազդեցութենէն խրտչեցան։

Գիշեր մը, Մանուէլ Քարասօ իր Մեծ կղզիի ամարանոցին մէջ «քլիք» կոչուած քօմիթէճի ղեկավարներուն մեծ հացկերոյթ մը սարքեց։ Թալէաթ փաշա, կարծելով թէ իր հին ու մտերիմ ընկերներով շրջապատուած է, անփութօրէն կը խմէր ու կը զուարճանար։ Եղաւ պահ մը որ, որ գլուխը սկսաւ դառնալ եւ ոտքի վրայ չէր կրնար կենալ։ Քիչ մը օդ առնելու համար, առանց մէկուն լուր տալու պարտէզ նետեց ինքզինքը։ Քիչ մը պտտելէ յետոյ, նստարանի մը վրայ նստաւ եւ քունը տարաւ։

Մէկը կար որ կը դիտէր հանգուցեալը վարագոյրներու ետեւէն։ (Ր...) պէյն էր ան։ (Ր...) պէյի այս տարօրինակ լրտեսութիւնը ուշադրութիւնը գրաւեց (Ա...) պէյին, որ շատ կը սիրէր Թալէաթը։ Ան ալ սկսաւ (Ր...) պէյը լրտեսել։ (Ր...) պէյ առանց նշմարուելու պարտէզ իջաւ։ Պարտէզը մութ էր։ Մեղմ քայլերով յառաջացաւ Թալէաթին նստած տեղը։ Ուշադրութիւն ըրաւ հասկնալու համար թէ լաւ մը քնացա՞ծ է։ Երբ տեսաւ որ խոր քունի մէջ թաղուած է, քովը նստաւ։ (Ա...) պէյ իրար անցաւ։ Պարտէզ ելաւ եւ ինքն ալ անձայն եւ անշշուկ անոնց կողմը երթալով սկսաւ լրտեսել։ (Ր...) պէյ շուրջը դիտեց։ Ցնենելով որ մարդ չկայ, ձախ թեւը Թալէաթի վիզին փաթթեց եւ աջ ձեռքով սկսաւ ուժգնօրէն սեղմել անոր կոկորդը։

Թալէաթ սկսաւ խռթալ։ Որքան ալ քնացած ըլլար, մահու վտանգը զայն ինքնապաշտպանութեան մղեց։ Ուզեց ոտքի ելլել։ Բայց կոկորդը աստիճանաբար կը սեղմուէր եւ արգիլեց կ'ըլլար կանգնելուն։ Վերջապէս երկուքին միջեւ սկսաւ անձայն եւ խորհրդաւոր կռիւ մը։ Գինովութեան ազդեցութեան տակ քանի Թալէաթ գետին կը գլորէր, (Ր...) պէյ անոր վրայ ելլելով կը սեղմէր կոկորդը։

(Ա...) սոսկաց։ Վազեց եւ «ի՞նչ կ'ընես Ր.» ըսելով սկսաւ օգնութեան կանչել։ (Ր...)ի աչքերը դարձած էին։ Ներսիններն դուրս փութացին։(Ր...), Իթթիհատականներուն յատուկ պաղարիւնը վերագտնելով. «Ո՞ւր էք, ըսաւ, օղին Թալէաթին գլո՞ւխը զարկաւ ինչ եղաւ, ժամ մըն է կ'աշխատիմ որ սթափեցնեմ զայն»։

(Ա...) փրկած էր Թալէաթին կեանքը։ Խնդիրը փակուեցաւ։ Հանգուցեալը իրեն հետ գերեզման տարաւ այս դէպքը։

ՆՈՐ ԱԿՆ

Փարիզի Ակնայ Հայրենակցական Միութիւնը Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան դիմած էր, խնդրելով որ իր քով կեդրոնացնէ բոլոր գումարները որոնք Ակնայ զանազան Հայրենակցական Միութեանց կողմէ պիտի հաւաքուին Հայաստանի մէջ Նոր-Ակն մը հիմնելու նպատակով։ Բարեգործականը ընդունած ըլլալով այդ առաջարկը՝ Փարիզի Ակնայ Հայրենակցական Միութիւնը անոր յանձնած է հանգանակած գումարներուն ցանկը, որ կը հասնի 2760 ֆրանքի։

Բարեգործականը որոշած է որ հանգուցեալ Աղեքսանդրիաբնակ Գէորգ Սարգիսեանի կտակը, որ աչքի առաջ ունէր Թրքական Հայաստանի մէջ «կրթական եւ բարեգործական նպատակներ», յատկացուի Նոր-Ակնի։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի փախստականներու բաժինին Պուլկարիոյ ներկայացուցիչը Պ. Սէրաֆիմով, հետեւեալ գրութիւնը ուղղած է Պուլկարիոյ Հայոց Առաջ. փոխանորդ Սարգիս աւագ քհյ. Դարբինեանին.—

Ռուս եւ հայ գաղթականներու Պուլկարիոյ մէջ վերջնական զետեղումը բազմաթիւ դժուարութեանց հանդիպած ըլլալով, Ազգ. Դաշնակցութիւնը պաշտօն յանձնեց Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակի փախստականներու բաժինին, որպէսզի այս վերջինը հոգ տանի վերոյիշեալ տարրերը զետեղելու արտասահմանի մէջ։

Ազգ. Դաշնակցութեան բարեսիրական այս նախաձեռնութեան նպատակն է ռուս եւ հայ գաղթականներուն ապահովել աշխատանքի լաւ պայմաններ եւ զանոնք տեղաւորել համաձայն իրենց ընդունակութեանց եւ իրենց սեփական փափաքին։

Եւ սակայն՝ յիշեալ արդիւնքին հասնելու համար, փախստականներու բաժինը պէտք ունի ճշգրիտ տեղեկութիւններու՝ փախստականներու եւ անոնց փափաքներու մասին, որուն համար ալ անհրաժեշտ նկատուեցաւ կազմել գաղթականներու ընդհանուր եւ մանրամասն ցուցակ մը, որպէսզի կարելի ըլլայ այս կերպով հարցը ուսումնասիրել արմատապէս։

Գալով մասնաւորապէս ձեր ծուխերու հայ փախստականներու արձանագրութեան, պատիւ ունիմ ձեզ տեղեկացնելու թէ առաւօրէն ընթացք կարենալ տալու համար Ազգ. Դաշնակցութեան Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակի փախստականներու բաժինի փափաքին, դիմեցի արտաքին գործերու եւ կրօնից նախարարութեանց խնդրելով անկէ որպէսզի իր կողմէ հայկական հաստատութիւններուն տեղեկացնէ, իսկ ես ալ միւս կողմէն թոյլ տուի ձեզի դիմելու ու ղզակի փախստականներուն, հրաւիրելով զանոնք լեցնել ներկայացուած ցանկերը։

Անշուշտ, ձեր ծուխերուն մէջ շատեր պիտի ըլլան որ պիտի ուզեն մեկնիլ Հայաստան, հետեւաբար՝ այս պարագային անոնք կրնան իրենց այդ փափաքը յիշել միեւնոյն հարցարանին 12րդ հատուածին (ուրիշ երկիրներ) մէջ։ Իսկ անոնք որ կուզեն մնալ Պուլկարիա, պէտք է զայն յայտարարեն հարցարանին մէջ։

Յուսամ թէ նկատի ունենալով գործին կարեւորութիւնը, պիտի հաճիք տեղեկացնել հայ փախստականներուն մեր այս ձեռնարկին նպատակը, դիւրացնելով ծրագրուած արձանագրութիւնները։

Հարցարանները լեցնելով մէկ վտանգի կ'ենթարկուին փախստականները եւ ոչ ալ ստիպողաբար պարտադրուած պիտի ըլլան մեկնելու։ Ասիկա պարզ պատասխան մըն է, որով ոչ մէկ յանձնառութեան տակ պիտի մտնեն անոնք։

28 Յունիս 1926, Ստորագրութիւն

* * *

Այս յայտարարութիւնը յուզում պատճառած է գաղթականներուն մէջ։ Սօֆիայի մեր պաշտօնակիցը, «Արաքս», անհանգիստ գտնելով այդ մտահոգութիւնը կը գրէ.

«Հարցարանին մէջ շարուած երկիրներուն հետ, Պերուէն մինչեւ Ս. Տօմինիկօ ու Մ... կասքար, Հայը գործ չունի եւ ...

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

61.— ՎԷՆՍԷՆ

...Վէնսէն, գեղեցիկ եւ օդաւէտ ...աւարձան մըն է, Փարիզէն 8-10 ...մեթր հեռու, հաշակաւոր ...աւ մը Վէնսէնի խիտ անտառ... ...րով:

1923ին եկած են քանի մը ...յեր. իսկ այսօր մեր հայ... ...ակիցներուն թիւը կը հասնի 70 ...իի, որոնց 35ը կին, 5ը օրիորդ ...ն 30ը երիտասարդ: Կիները ...-60 տարեկան են, օրիորդները ...-26 տարեկան, իսկ այրերը ...-35 տարեկան: Կան Սեբաս... ...ցիներ, Քղեցիներ, Կեսարացի... ...ցիներ, պանտրմացիներ եւ պոլսե... ...ներ: Կիները ընդհանրապէս ...ական գործերով կը զբաղին, մաս ...մ միայն կ՚աշխատին գործարան... ...րը, օրական ստանալով 12-18 ...ք: Երիտասարդներուն մէկ ...սը արհեստաւոր է, իսկ միւս ...սը բանւոր զանազան շրջաննե... ...մէջ: Օրականները՝ 30-50 ...րանք:

Մինչեւ զարդ ունեցած ենք ...կ ամուսնութիւն եւ վեց ծնունդ: ...աշ չկայ: Տասնըհինգ մանուկնե... ...էն (1-9 տարեկան) 6ը ֆրանսա... ...ան դպրոց կ՚երթան, իսկ միւսները ...ան կուգան փողոցները: Ապ... ...ումը շատ սուղ է Վէնսէնի մէջ ...ւ թէեւ քաղաքէն դուրս կը ...անուի: Պանդոկները 30-70 ֆր. ...կը պահանջեն շաբաթը: Չկայ ազ... ...գային որ եւ է կազմակերպու... ...թիւն, ոչ ալ կամք: Շատեր կը ...ռանան «Յառաջ»ը եւ միշտ ներ... ...կայ կ՚ըլլան ազգային հանդէս... ...ներուն եւ ներկայացումներուն: ...ցեղացիներէն մինչեւ հիմա գան... ...ատ չէ եղած մեր հայրենակից... ...ներուն դէմ:

Մ. Թէքթէքեան

...ք պիտի ուզէ այդպիսի արկա... ...ախնդրութեան մը ձեռնարկել: ...այս հարցարանը լաւագոյն ա... ...ռիթն է ցոյց տալու համար քա... ...ղաքակիրթ մարդկութեան եւ ա... ...նոր գերագոյն կազմակերպու... ...թեան՝ որ Ազգերու Դաշնակցու... ...թիւնն է, թէ հայութիւնը ոչխա... ...րի հօտ մը չէ, առտու մըն ալ ...եւ գտնելով հոս ու հոն քշելու ...համար, թէ ան ալ ունի իր բաղ... ...ձանքները, ան ալ կը զգայ եւ ...ըմբռնէ իր շահերը եւ տրամա... ...իր չէ ամէն հովի առջեւ առա... ...ջուտ բանալու:

Այս առթիւ հայ տարագիրը ...պէտք է բարձրաձայն եւմիահա... ...ղուռ յայտարարէ իր կամքը, ան ...պէտք է լեցնէ հարցացուցակները ...մէկ պատասխան միայն տալով:

— կուզեմ մնլնիլ ՀԱՅԱՍՏԱՆ... ...պդ ճնաբաւոր չըլլալու պարա... ...գային մէկ բաղձանք միայն ու... ...նիմ, մնալ իմ երկրորդ հայրենի... ...քիս՝ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ:»

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԹՈՔԱԽՏԻ ԶՈՀ ՄԸ

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ.— Յուլիս 18ին, թոքախտէն մեռաւ Պ. Հայկ Երանոսեան, Մուշի Խասգիւղացի, որ կը տառապէր երկու տարիէ ի վեր: Դժբախտ երիտասարդը տասնեակ տարիներէ ի վեր նուիրուած էր ազատագրական պայքարին: Եւ 1914էն մինչեւ պոլշեւիկեան շարժումը կռուած է Սմբատի եւ Սեպուհի եւ ուրիշ ռազմիկներու կողքին: 1919ին մինչեւ վերջին փամփուշտը կռուեցաւ կարսի պարիսպներուն վրայ: Շատ նեղութիւններ քաշած էր այս օտար երկրին մէջ եւ վերջին շունչը աւանդած ատեն կը ցաւէր որ արժանի չեղաւ հայրենի հողին:

Այս առթիւ աւելորդ չըլլայ յիշեցնել թէ շատ մը երիտասարդներ լեզու չգիտնալով, չեն կրնար կանոնաւոր դարման գտնել: Բժիշկ չկայ այստեղ. իսկ Փարիզի Բժշկական Միութիւնը երբ հետաքրքրուեցաւ:

Գ. Նորոյեան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿՏՈՐ ԿՏՈՐ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ (Սեփ. թղթ.). — Մշեցի երիտասարդ մը, Ալէքսան Ասատուրեան, Յուլիս 16ի գիշեր, ժամը 11ին երբ ածխահանքէն ելլելով տուն կ՚երթար քնանալու, երկաթուղիի գիծը անցնելու համար կը վազէ, բայց սահելով կ՚իյնայ: Ճիշտ այդ միջոցին շոգեկառքը վրայէն անցնելով կը կտրէ ոտքերը եւ մահացու կերպով կը վիրաւորէ գլխին ետեւի մասը եւ աջ աչքը: Գիշերը ոստիկանութեան կողմէ կը փոխադրուի Պէլվիւ հիւանդանոցը, ուր գործողութենէն 12 ժամ յետոյ կը մեռնի: Մայրը կը հսկէր գլխուն վերեւ:

Սէնթ-Էթիէնի երիտասարդութիւնը փութաց իր յարգանքի բաժինը տանիլ, դագաղին հետեւելով մինչեւ գերեզման: Թաղման պահուն ընկ. Տիգրան Գասպարեան զոհին անփոփ կենսագրականը ըրաւ:

Տարաբախտ երիտասարդը, որ ժողովրդական անունով կը կոչուէր Ալէք, ծնած էր Խնուսի Պուրնազ գիւղը: Մեծ պատերազմին առաջին օրերուն անցած է Ռուսաստան եւ մտած քեռիի 3րդ գունդին մէջ. ցոյց տուած է զանազան քաջութիւններ: Նոյն տարին գերի ինկած է Թուրքերու ձեռքը եւ աքսորուելով զանազան վայրեր, հասած է Սուրիա: Երբ կը սկսի կարսի կռիւը, Ալէք պաթում կ՚անցնի եւ կը նուիրուի իր սիրած գործին:

...Պոլշեւիկներու յարձակման ատեն կը դառնայ Խմիր, ուր կ՚ենթարկուի այն սարսափին զոր կրեցին Խմիրի Հայերը: Ալէք ծովը կը նետուի եւ լողալով նաւ մը կ՚ապաստանի, ու վերջապէս կուգայ Ֆրանսա: 15 տարի իր մօրը եւ փոքր եղբօրը կարօտը ունէր: Յաջողեցաւ այս տարի գտնել զանոնք թերթերու միջոցաւ եւ իր քով բերել, եւ աչա տարին չբոլորած կը բաժնուի դժնդակ արկածով մը:

LE FOYER FRANCAIS

Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին տեղի ունեցաւ, 13րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ, Foyer Françaisի օտար աշակերտներուն, ամավերջի հանդէսը:

Ներկայ էին բազմաթիւ ֆրանսացի եւ օտար ընտանիքներ, որոնց մէջ Հայեր եւ Յոյներ: Մրցանակ եւ յարատեւութեան վկայականներ ստացան չորս հայրենակիցներ:

Հանդէսին կը նախագահէր Ռօնի երեսփոխան Պ. Շարլ Լամպէր, որ ծանօթ է ֆրանսաբնակ օտարականներու հանդէպ իր բարեացակամ ծրագիրներով:

Առաջին անգամ խօսք առաւ ընդհ. քարտուղար Պ. Փօլ Ռաֆաժէլ, որ պարզեց Foyer Français կազմակերպութեան կարեւորութիւնը եւ դրուատիքը ըրաւ Պ. Պ. Փօլ Բէնըլվէի եւ Օլդանսքիի, երկուքն ալ բացակայ, առաջինը նախագահ եւ երկրորդը՝ կազմակերպիչը եւ հոգին սոյն հաստատութեան): Պ. Մօսէ պարզեց ներքին կազմակերպութեան ուղղութիւնը եւ ապա խօսք առաւ Պ. Շարլ Լամպէր:

Ռօնի երեսփոխանը գեղեցիկ ճառով մը ողջունեց ֆրանսաբնակ օտարականները, եւ ըսելէ վերջ թէ անոնց շատեր՝ զոհեր են գաղափարական եւ վսեմ դատերու, յայտարարեց որ եթէ տակաւին անոնք Ֆրանսացի քաղաքացիներ չեն, գէթ գաղափարի եղբայրներ են Ֆրանսացիներու հետ:

Պատասխանելով մեր շնորհաւորութեանց, Պ. Լամպէր շնորհակալութիւն յայտնեց եւ աւելցուց թէ բաւական կը ճանչնայ Հայերը, որոնք իսկապէս ուշադրութեան արժանի են:

Հանդէսը ունեցաւ նաեւ գեղարուեստական ճոխ եւ սիրուն բաժին մը:

Գրիմիթէլ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի արուարձաններէն Պուլօնյը սիւր Սէնի մէջ Ecole Réale Supérieure վարժարան մը կայ, որուն տնօրէնը հայ մըն է, Պ. Տատեան: Սոյն վարժարանին մէջ Փարիզի Տիկնանց Միութիւնը ունի բաւական թուով սաներ: Յուլիս 17ին տեղի ունեցաւ տարեկան մրցանակաբաշխութիւնը: Այս առթիւ ֆրանսացի ուսուցիչները անկեղծօրէն գովեցին հայ աշակերտները որոնք գրեթէ ամէն ճիւղերու մէջ առաջնութիւն շահած էին իրենց ֆրանսացի ընկերներուն վրայ:

Պ. Ա. Տատեան յատկացուցած էր նաեւ հայերէն լեզուի համար մրցանակներ:

Անշուշտ Տիկնանց Միութիւնը ուրախութեամբ պիտի լսէ յաջողութիւնը իր հետեւեալ սաներուն.— Գ. Փարչեան, Ց. Շահինեան, Մ. Միրիճանեան, Ս. Բանչուտեան, Ա. Ալճոյեան, Հ. Գառնիկեան:

Ներկայ մը

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԸ

Փարիզի մէջ մասնաւոր դպրոց մըն է Ecole Professionelle des Chausseurs-Bottiers de Paris, ուր աշակերտներուն կ՚ուսուցանեն կօշիկը ամբողջապէս ձեռքով կարելու զանազան ու նրբին ձեւերը:

Դպրոցը կը գտնուի 12, Rue St. Elisabelth Paris (3) եւ ունի բազմաթիւ աշակերտներ ամէն ազգէ, նաեւ Հայեր:

Դպրոցը բաժնուած է երկու մասի, ցերեկեայ եւ գիշերօթիկ, լրացուցիչ մաս: Ցերեկօթիկ բաժնին հետեւած է միայն մէկ Հայ Պ. Մինասեան, որ հոն կը գտնուի ութը ամիսէ ի վեր, եւ 5րդ ամսուն մասնակցած է Le Franc Parleur Parisienի բացման ամէնէն պզտիկ կօշիկներու շինութեան մրցումին: Մասնակցողները իրենք իսկ պէտք է շինէին թէ կաղապարը եւ թէ կօշիկը յարակից բոլոր մասերով:

Այս աննախընթաց մրցումին մասնակցած են 70 կօշկակարներ զանազան ազգի ու զանազան քաղաքներէ: Մրցումին մէջ մտած են նաեւ երկու Հայեր:

70 մասնակցողներէն առաջին մրցանակ ստացած են հինգ հոգի, որոնցմէ մէկը Պ. Մինասեան: Երկրորդ կարգ 3 հոգի ոսկի շքադրամ ստացած են, Դ. կարգ արծաթ շքադրամ շահած են 8 հոգի որոնցմէ մէկը Հայ մը Պ. Եանըղեան:

Le Franc Parleur Parisienը, Յունիս 20ին դպրոցի մրցանակաբաշխութեան մասին խօսելէ եւ քանի մը յաջողակ ֆրանսացիներու գովքը հիւսելէ յետոյ, կ՚աւելցնէ. «Թերթը՝ երջանիկ է անոնց մէջ տեսնելով ամենապզտիկ կօշիկի մրցումի մասնակցող Պ. Մինասեանը որ դպրոցին մէջն ալ շահած է առաջին մրցանակը «մօտէլ»ի, երկրորդ մրցանակը կօշիկի, առաջին մրցանակը կաղապար շինելու: Դպրոցի գիշերային դասընթացքին, տարեկան քննութեան մասնակցած են 43 հոգի, որոնց 10ը հայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Տարեկան մարզական մրցումներուն ազդանշանը Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը տուաւ կրկին: Անկէ առաջ ֆրանքօ-հայկական մրցումներու օր մը կազմակերպելէ վերջ, Յուլիս 18ին ալ տուաւ իր ներքին ախոյեանութեան մրցումները:

Արդիւնքներէն կ՚երեւայ որ մարզիկները անցեալ տարուան վրայ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած են: Գրեթէ նախընթաց բոլոր մրցանիշերը, թուով ինը, ինկած են, որոնց կարգին նաեւ 800 մէթրի Փարիզի մրցանիշը: Օրուան ամէնէն ուշագրաւ մարզիկը եղած է Վարդգէս Քէչէճեան, հազիւ 16 տարեկան պատանի մը որ շատ յաջող 3000 մէթր վազած է 5 երեք հինգերորդով կոտրելով Մարսիլիոյ մրցանիշը: Իսկ հին մարզիկներէն աչքի կիյնան մասնաւորաբար Մ. Երկաթենց եւ Ժ. Տէրտէրեան:

60 մէթր (փոքրերու).— 1. Հ. Սողիկեան, 2. Ե. Ղազարեան, 3. Պզտիկեան:

300 մէթր (փոքրերու).— 1. Հ. Սողիկեան, 46 երկվ., 2. Վահան, 3. Բ. Սարաֆեան:

10 մէթր.— 1. Ժ. Տէրտէրեան, 2. Մ. Երկաթենց, 3. Յակոբ ժմկ. 12 երկվ. իր մրցանիշին կը հաւասարի:

200 մէթր.— 1. Ժ. Տէրտէրեան, 2. Հ. Կիւլմէզեան, ժմկ. 25 երկվ, իր նախորդ մրցանիշը կը կոտրէ 1 2/5 երկվ.ով:

400 մէթր.— 1. Ժ. Տէրտէրեան, 2. Հ. Կիւլմէզեան ժմկ. 59 երկվ. իր նախորդ մրցանիշը կը կոտրէ 2 երկվ.ով:

800 մէթր.— 1. Մ. Երկաթենց ժմկ. 2 վայրկ. 21 1/5 երկվ.ով Փարիզի մրցանիշը կը կոտրէ:

1000 մէթր.— 1. Մ. Երկաթենց, 2. Ե. Ղազարեան, 3. Տ. Փափազեան ժմկ. 3,19 6/5 երկվ. նոր հաստատուած մրցանիշ:

3000 մէթր.— 1. Վ. Քէչէճեան 10 վայրկ. 35 երկվ. 5 3/5ով Ս. Մոմճեանի մրցանիշը կոտրած: 2. Ս. Գօճամանեան, 3. Տ. Փափազեան, 4. Սահակ, 5. Խ. Սըրըմեան:

Երկաթ.— 1. Ա. Փէքմէզեան, 2. Անտոնեան, 3. Պօղոս, հեռաւ. 9,96 մէթր, 96 սմ.ով իր մրցանիշը կը կոտրէ:

Սկաւառակ.— 1. Մ. Աբրահամեան, 2. Երկաթենց, 3. Անտոնեան, հեռաւոր. 24.70 մթր. Անտոնեան ասկէ առաջ 26,71ով յաջողած է Մարսիլիոյ մրցանիշը կոտրել (25.50):

Նիզակ.— 1. Մ. Աբրահամեան, 2. Պօղոս, 3. Ա. Փէքմէզեան, հեռաւ. 36.60 մթր. թէ Մարսիլիոյ եւ թէ Փարիզի մրցանիշը կոտրած 1.70 մէթր.ով.

Երկայնութիւն.— 1. Երկաթենց, 2. Գաբօյեան, 3. Շէհրիկեան, հեռաւ. 5,18 մթ. 18 սմ.ով Մարսիլիոյ մրցանիշը կը կոտրէ:

Բարձրութիւն.— 1. Անտոնեան, 2. Մարգար, 3 Պօղոս, բարձր. 1,47 մթ. 1 սմ.ով Մարսիլիոյ մրցանիշը կը կոտրէ:

Ձող.— 1. Պօղոս, 2. Շէհրիկեան, բարձր. 2,87 ուկէս մթր. 40 սմ.ով Մարսիլիոյ մրցանիշը կը կոտրէ:

Երեք քայլ.— 1. Երկաթենց, 2. Մ. Աբրահամեան, 3. Պօղոս, հեռաւ. 11,57 ուկէս մթր. 17ուկէս Մարսիլիոյ մրցանիշը կը կոտրէ:

Այս արդիւնքներէն կարելի է հետեւցնել որ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները պիտի կրնան լաւ յաջողութիւններ շահիլ, Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս տարուան մրցումներուն մէջ: Օգոստոս 1ին Մարսիլիոյ Հ. Մ, Ը. Մ.ը կը կազմակերպէ իր լողալու մրցումները:

Իսկ եղանակին ամէնէն մեծ մարզական հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 15ին, ֆրանքօ-հայկական գործակցութիւամբ: Այս մրցումներն ալ պիտի կազմակերպըւին Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախաձեռնութեամբ: Արդէն իսկ բացի տեղական հայ ուժերէն 160 ֆրանսացի մարզիկներ արձանագրուած են: Փարիզէն ալ լաւ ուժեր հրաւիրուած են մասնակցելու, ինչպէս Յ. Մամիկոնեան, Ժ. Խտիկեան, և Պ. Զաքըճեան եւ ուրիշներ:

Գ. Ճ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆիլիպէի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ը Յունիս 4ի մեծ մրցումներուն մասնակցած է շատ փայլուն յաջողութեամբ: Առանձին կերպով Հ. Մ. Ը. Մ.ի շահած կէտերը, միւս բոլոր միութիւններու հաւաքաբար շահած կէտերէն աւելի եղած են: Հայերը շահած են 100, 200, 800 մէթր վազքերու, 4×100 դրօշարշաւի, բարձրութեան, ձողի, սկաւառակի եւ նիզակի առաւելութիւնները, 400 մէթրի, երկրորդ, 1500 մէթրի երրորդ, երկաթի երրորդ երկայնութիւն երկրորդ և երրորդ մրցանակները:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շըրջանային տարեկան ընդհանուր աթլէթիկ մրցումները տեղի կ՚ունենան Ֆիլիպէի մէջ Օգոստոս 28ին եւ 29ին: Պիտի մասնակցին Պուլկարիոյ շրջանին 12 մասնաճիւղերը:

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԴՐԱՄՆԵՐԻՍ ՀԱՒԱՔԱԾՈՒՆ

Ե.

Սկզբում սկսեցի վախենալ, ...մի գուցէ գեավուրի ձեռք ընկնէի, ...որ ինձ անխնայ գործածէր, բայց ...բարեբախտաբար մուսուլմաննե... ...րի թաղումն էի:

Լուսաբացին մի տէրվիշ իր ...փքրիկ սպիտակ վրանը շալակած ...եկաւ կանգնեց աջ պատին գըտ... ...նւած խանի տան առաջ: Լուռ ու ...մունջ վրանը խփեց խանի տան ...պատին, ինքն էլ մէջը մտաւ ու ...սկսեց քաղցրաձայն երգել: Այս... ...պէս է տէրվիշական հին սովորու... ...թիւնը, եւ խանը, մեծատուն ու ա... ...ծնակարող խանը իր ծառաների ...ձեռքով նրան պէտք էր կերակրէր ...թէ օր թէ գիշեր եւ ապա մեծա... ...ուք նուէրներով ճամբու պիտի ...հանէր նրան: Այդպէս էր եղել ...միշտ, դեռ շատ հին-հին ժամանակներից ի վեր:

Լոյսը բոլորովին բացւել էր, երբ տէրվիշը գլուխը հանեց իր բժժից, դէս նայեց, դէն նայեց... նկատեց... շտապ վրաս պրծաւ ու իր մօտ տարաւ: Մեծ էր նրա ուրախութիւնը, մի թումանը քիչ փող չէ գիտես, (դարձաւ պատմողը ֆրանկին) «մի քանի օրից էլ խանի փէշքաշը (նւէր) կը ստանամ եւ կարգին մարդ կը դառնամ», խօսում էր ինքն իրեն տէրվիշը:

Մենք այնտեղ մնացինք ուղիղ եօթն օր եօթ գիշեր: Խանը դեռ ոչ մի անգամ կերակուր չէր ուղարկել մեզ. խեղճ տէրս ուղղակի քաղցած էր մնում, բայց ափսոսում էր ինձ ձեռք տալ, այդպէս աղնիւ մարդիկ շատ կան մեր երկրում: Վերջապէս ութ օրը խանի ծառաները փոքրիկ մէժմահինի (մատուցարան) վրայ դրած, երեսին չոր քաշած, մատուցեցին մեզ մի մեծ կտոր հաց, մի փոքրիկ կտոր պանիր... նաեւ երկու ղան փող...:

Մենք հեռացանք փառաբանելով Ալլահին եւ օրհնելով խանին:

Բաւական երկար ժամանակ մնացի ես իմ տէրվիշ տիրոջս մօտ: Նա երգում էր բազարներում, խանութների առաջ, հնդկական մեծ ընկոյզի կեղեւը թեւին կախ տւած, երկգլխանի գաւազանը ձեռին եւ նրա գունագեղ թաշկինակի վրայ, որ փռւած էր լինում գետնին, անցորդները մի-մի շահի կամ երբեմն էլ շատ հարուստները 2-2 շահի էին գցում եւ նա ապրում էր առանց ինձ ձեռք տալու, դեռ մինչեւ իսկ փող էր յետ գցում: Օրական մի շահու պանիր, երկու շահու հաց, մի շահու թէյ ու շաքար եւ ուրիշ ոչինչ...

Ես նրա գուրգուրանքի, պաշտամունքի առարկան էի դարձել, նրա երազած հուրի փէրին, նրա երգած սիրուհին:

Մի օր իմ «բանաստեղծ» տէրը շատ օպիում ծխեց. մենք միասին քնել էինք խաֆէխանի (սրճարան) մի անկիւնում, ինչպէս անում էինք յաճախ. նա էլ երբեք չզարթնացաւ, իսկ ես որ ըստ երեւոյթին շատ ուշ եմ սթափւել, աչքերս բացի ու ինձ գտայ բոլորովին այլ պայմաններում: Արդէն բաւական մաշւել էի, երեւում էր որ անհաւատների ձեռքում էի գտնւել...

— Դու շատ հին ես երեւում, ասաց ինձ ներկայ տիրուհիս (երեւի խամրած գոյնիցս եզրակացրեց), քեզ կը պահեմ հաւաքածուիս մէջ: Եւ ես ընկայ այս տեղի մէջ:

Ահա մի քանի տարի է որ գտնւում եմ այս անիծեալ աշխարհում, ուր ամէն բան այնքան արագընթաց է, սոսկալի, դըժոխային... Ուր սատանայական մեքենաները վզվզում են իրար ետեւից եւ չգիտես, թէ ուր են շտապում: Ամէն ինչ արհեստական է, լոյս, ջուր, օդ, վարդ, բլբուլ, հաղորդակցութեան միջոցներ...:

Մեզ մօտ ճամբորդում են Ալլահի ստեղծած աւանակներով, խմում են բնական ջրեր, իրենց մէջ գտնուած որդերով եւ ճիճուներով...:

Ես այստեղ առաջին անգամ կեանքումս տեսայ այն ստորերկրեայ, բազմագլխանի հրէշին, որի մասին մեր հէքեաթներում պատմում են, եւ որը ամէն օր այնքան քանակութեամբ մարդիկ է ուտում ու չի կշտանում:

Էհ, մեր երկիրը,— դա մի ուրիշ բան է: Աստծու շինած դրախտ է նա. մարդիկ հանդարտ, հանգիստ, անգամ անխօս, կանայք պարկեշտ, երեսները փակ...:

Լաւ կը լինէր, դուք մի անգամ մեզ մօտ գայիք. շա՜տ բան պիտի տեսնէիք, շատ բան պիտի սովրէիք...:

Մնացած բոլոր դրամները քաղաքավարօրէն լռեցին, միայն սդերլինը հնչուն ու բարձրաձայն արտասանեց իր լեզւով.

— Ես Անգլիացի եմ եւ բացի անգլերէնից ոչ մի լեզու չգիտեմ:

— ?

ԼԱՍ

ՎԵՐՋ

ԱՌԱԾՆԵՐ

Մեծ-վէզիրին կովը կովերուն մեծ-վէզիրն է:

Պարսկական

«Ըխ» կ՚ըսէ, «մըխ» չըսեր, (յամառը):

Հայկական

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի և «Մարմարա»ի գործակալն է Յովհաննէս Դերձակեան, 34 Rue Dunoir, Lyon

շատ մը անծանօթ էջեր երեւան պիտի հանուին ։ Մասնաւորապէս Գերմաններու հետ կնքուած համաձայնութիւնը, Պուլկարներու հետ կատարուած զինադադարի պայմանագրութիւնը եւ Պաթումի ժողովին եւ ասոնց նման պատճէնները ծածկըւած վաւերագիրներու եւ բանակցութեանց մասին շատ մը գաղտնիքներ պիտի յայտնուին։

Ուշագրաւ հարցումներ պիտի ըլլան Ճավիտ պէյի։ Կը կարծուի թէ դատավարութեան մէջոցին պիտի կանչուի նաեւ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ։

Ստոյգ աղբիւրէ առած տեղեկութեանց համաձայն՝ վերջին օրերս կախաղան հանուած Շիւքրիի տան խուզարկութիւնը կրկին օգտակար նկատուած եւ երկար խուզարկութեանց շնորհիւ շատ կարեւոր թուղթեր գտնուած եւ դատարան ղրկուած են։ Այս թուղթերուն մէջ կան Շիւքրիի ձեռագրով գրուած թէրագգըփէրվէր կուսակցութեան ծրագրին սեւագրութիւնները։ Ասոնց վրայ կարեւոր սրբագրութիւններ աչքի կը զարնեն, որոնցմէ դժուար չէ հասկնալ թէ՛ խորհրդակցութիւնները ինչ զանազան փուլերէ անցած են։

Գողութիւնը կը հաստատուի

Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի Թուրք թերթերը կը հաստատեն ռուսեւ-թուրք դաշնագրի բնագրին գողութիւնը։ Վերջին թղթաբերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այդ մասին,— Յուլիս 17ին Հայտար փաշա-Էնկիւրի գծին վրայ, «Վակօն Լի»ի մէջ գողցուած են Րէֆիք (Գօնիա) եւ արտաքին գործավարութեան առեւտրական գործերու տնօրէն Րէֆիք Ամիր պէյերու պատկանող պայուսակները։ Ամիր պէյի պայուսակին մէջ կը գտնուէին թուրք եւ ռուս առեւտրական դաշնագրի վերաբերեալ կարգ մը նիւթեր, իսկ Րէֆիք պէյի պայուսակին մէջ՝ պաշտօնական դաշնագիրը եւ երկու նամակներ որոնք այնքան կարեւոր չեն։ Երկու պայուսակներն ալ մահճաբարձ կառքի ծառայողներէն Հաճի Սամի «Ինծի տուէք, պահեմ» ըսելով առած է։ Րէֆիք պէյ Պիլէճիկի մօտերը ուզած է իր պայուսակը եւ իրեն պէտք ունեցած կարգ մը իրերը առնելէ յետոյ, կրկին յանձնած է Սամիին։ Ամիր պէյ յանձնելէ յետոյ բնաւ չէ ուզած։ Էսկիշէհիրի մէջ հասկցուած է պայուսակներու գողցուիլը։

Այդ օրը Սամիի ճամբորդութեան կարգը չէ եղեր թէեւ, բայց որոշ անձեր յանձնարարեր են որ այդ օրը պարտականութիւն առնէ։ Այնպէս կը կարծուի որ ասիկա մէկ գործը ըլլայ օտար կազմակերպութեան մը որ կարեւորութիւն կուտայ Ռուսիոյ հետ այս առթիւ կատարուած բանակցութիւններուն։ Բայց եւ այնպէս այս մասին ոեւէ փաստ ձեռք չէ անցուած։ Հաճի Սամի կ'ընկերանար նաեւ Հասան անուն անձ մը որ Էսկիշէհիր իջած է։ Եթէ դէպքը արդիւնք է քաղաքական նպատակի մը, ուրեմն պէտք կ'ըլլայ հետեւցնել որ ուզած են օգտուիլ Սամիի ալքօլամոլութենէն։ Միջոցներ ձեռք առնուած են պայուսակները գտնելու համար։

Սուրիոյ ըմբոստութեան հաշուեյարդարը

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Ճէպէլը Տրիւզի մէջ, շրջուն հեծելազունդ մը մինչեւ Մէլնաս գիւղը յառաջանալով, 50 հրացան եւ 207 ոսկի Նափոլէոն ստացաւ բնակիչներէն, իբրեւ տուգանք։ Ուրիշ վայրէ մը 50 պատանդ առնուեցաւ։ Իմթան գիւղը 40 հրացան եւ 400 ոսկի Նափոլէոն յանձնեց։ Արեւելեան Մօկրանի մէջ, երկու գիւղեր անձնատուր եղան։ Հարաւային Մօկրանի մէջ, ֆրանսական զօրագունդ մը գրաւեց Էլանատ գիւղը, որուն բնակիչները Պաղեստին փախած էին։

⁂ Պէյրութէն կը հեռագրեն Յուլիս 21 թուականով.— Լայն գործողութիւն մը կատարուեցաւ Դամասկոսի մօտ, Կութայի մէջ։ Ապստամբները 150 սպաննեալ եւ 286 գերի ձգեցին։ Անկէ զատ 70 պատանդներ առնուեցան։

Գործադուլ՝ Պալիի դէմ

Քանի մը տարի առաջ, Վատիկանի պահակ զինուորները գործադուլ հռչակած էին, անբաւական գտնելով իրենց ռոճիկները։ Այս առաջին գործադուլն էր պապական տարեգրութեանց մէջ։ Այս անգամ երկրորդ գործադուլ մը ծագած է։ Վատիկանի պարտիզպանները դադրեցուցած են իրենց աշխատանքը, տեսնելով որ իրենց ստացած ամսականը չի բաւեր ապրուստին։ Կարտինալները մասնաւոր ժողով մը գումարեցին՝ վէճը կարգադրելու համար։

Քառասուն հոգի տաքէն մեռած

40 հոգի տաքէն մեռան առջի օր Մ. Նահանգներուն մէջ (17 հոգի միայն Շիքակօի մէջ)։ Հարիւրաւորներ կ'իյնային փողոցները, երբ արեւուն տաքութիւնը սաստկագոյն աստիճանին հասաւ։ Զանազան տեղերու մէջ ջերմաչափը 100 աստիճան կը ցուցնէր եւ տուներու մէջ օդը անշնչելի էր։ Հազարաւոր անձեր արեւահար եղան եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան։ Հանրային պարտէզները լեցուն են խուռն բազմութեամբ։ Այս զարհուրելի տաքէն յետոյ, անխուսափելի կը նկատուի բուռն փոթորիկ մը։

Մարախի ահաւոր արշաւանք մը

Պաքուէն կը հեռագրեն թէ մարախի աննախընթաց արշաւանք մը կը սպառնայ Հարաւային Ռուսիոյ։ Արտասովոր լիազօրութիւններ տրուած են տեղական իշխանութեանց եւ օդանաւեր շարժման մէջ դրուած են, հեղձուցիչ կազ արձակելու համար։ Մարախներու ամպ մը, 25 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ կը յառաջանայ Հիւսիսային Կովկասէն դէպի Վօլկայի հովիտը։ Մասնագէտներ ղրկուած են վտանգուած շրջանները։

Ոսկերլիրը եւ տօլարը իջան

Ոսկերլիրը, որ 243.50ի բարձրացած էր Չորեքշաբթի առտու (246՝ Նիւ Եորք), 221ի ինկաւ իրիկունը, իսկ երէկ արդէն իջած էր մինչեւ 212ի։ Տօլարն ալ մինչեւ 50ի բարձրանալէ յետոյ, իջաւ 42ի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր դահլիճը կազմուեցաւ Էվտաքսիասի վարչապետութեամբ, եւ դիկտատորական իշխանութիւն պիտի ունենայ ելմտական գործերու համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի առաջին տարին։

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻԱՅ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 29-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթ ենթակոմիտէներու

եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանի միութեան

Տեղի կ'ունենայ Յուլիս 25ին Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Chateau du Rouet, 10 Boulevard Rabatanի յայտնի եւ շքեղազարդ պարտէզին մէջ։ Փակումէն վերջ նուագի մասնակցութեամբ եւրոպական եւ ասիական պարեր, գրօսանք, կեր ու խում եւ այլ հաճոյալի ժամանցք, առատ խմիչք տեղին վրայ։ Փափաքողները կրնան ժամը 10էն գալ ճաշով միասին։

կարգադիր Յանձնախումբ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 25ին, Շավիլի անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» եւ «Ռոստոմ» խումբերուն։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։ Ընկերական թափօրով ուխտագնացութիւն պիտի կատարուի Իշխանի գերեզմանը որ կը գտնուի նոյն գիւղին մէջ։ Պիտի ըլլայ նաեւ պիւֆէ տեղին վրայ։

Թափօրը ժամը 3ին Շավիլի կայարանէն կը մեկնի դէպի ընկ. Իշխանի գերեզմանը։ Հաղորդակցութեանց միջոց.— Թրէն առնել Մօնփառնասէն եւ իջնել Շավիլի կայարանը։ Իսկ թիւ 1 թրամուէյով իջնել Շավիյ փիւի Սան վէն կայանը եւ միանալ շոգեկառքի կայարանը։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն Շամօնի կոմիտէին Յուլիս 25ին, Խանասորի արշաւանքին տարեդարձին առթիւ։ Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհանուր ժողովը՝ 23 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական սրահին մէջ, 43 Rue de la République,

ԼԻՕՆԻ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ կիրակի 25 Յուլիս, «Քաֆէ Նուվօ Սանթր»ի սրահին մէջ, ժամը ճիշտ 9ին. դասախօս ընկ. Տօք. Կ. Գլըճեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանի Միութեան ընդհ. ժողովը Շաբաթ 24 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին 63, Ռիւ տը լա Ռէփիւպլիքի սրահը։

Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» խումբի ժողովը՝ Յուլիս 23 Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Կիրակի, 25 Յուլիս, կէս օրէ վերջ ժամը, 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ 1. Պատգամաւորներու զեկուցում, 2. Կարեւոր հարցեր։ Ներկայանալ անդամատետրներով։ Լիօնէն ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ ընկ Ճ.։

Հ. Յ. Դ. Ուս. Միութեան հերթական դասախօսական ժողովը 27 Յուլիս Գշ. երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ։

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայրենակցական Միութեան Գ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 27ի Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61, Rue Monsieur le Prince։ Ամբողջ կիլիկեցիները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ միութիւններու ընդհ. պատգամաւորական ժողովը՝ Յուլիս 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince։ Կը հրաւիրուին բոլոր Հայրենակց. միութեանց ներկայացուցիչները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Օգոստոս 1ի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան Մարզական խաղերը զանազան պատճառներով յետաձգուած են սեպտեմբերի սկիզբը։ Յետաձգուած է նաեւ 25 Յուլիսին տեղի ունենալիք Հեծելանիւի մրցումը։ Յառաջիկային պիտի հաղորդուի որոշ թուականը։

Կնիք վարչութեան

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՔԼ. ՖԵՐՈՒ, Ա. Ք.— Ստացանք 38 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ, Տ. Բ.— Ստացանք 38 ֆրանք։

ԿԱՐՏԱՆ, Ա. Ք.— Մ. Ս.ին ղրկեցինք, միւսը չենք կրնար։

ՍԷՆ, Կ. Զ.— Ստացած ենք 40 ֆրանքը, եւ թերթը ղրկեցինք Յուլիս 12էն։

Պ. Գօլօմպ, Ա. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Մ.— Կը ղըրկուի Camq Fournierի հասցէով։

ԼԻՈՆ, Ս. Թ.— Հաշուեցոյցերը ղրկուեցան. քանակը աւելցուցինք թիւ 152էն։ Ա. Ե.ի հասցէին մէջ թիւրիմաց մը կար։ Նոր բաժանորդ Ճ.ի ղրկեցինք 20 Յուլիսէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տկն. Իվանօֆ (Ivanof) կը փնտռէ Պ. Խանավէրտեան (Hsanaverdian), 46 տարեկան, լուսանկարիչ, որ 1923ին ընտանիքով Պոլսէն մեկնած է դէպի Ֆրանսա։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի գրասենեակին, վ. Հ.ի։

— Կը փնտռուի Նախիջեւցի (Ալտըն) Գասպար Գասպարեանը, 46 տարեկան, որ Իգմիրի դէպքին գերի ինկած է Իգմիրի մէջ եւ երկու տարի առաջ Մարսէյլ եկած ու իր ընտանիքը փնտռած ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել Gulizar Kasparianի, Chez Gaston Giraud. Vals-les-Bains (Ardèche)։ Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Պալըքէսէրցի Սարգիս Արապեանը կը փնտռէ Յովակիմ Աւագեանը, Յարութիւն Թոմպագեան (Աֆ. Գարահիսարցի), Հրանտ Չալըգեան (Կեսարացի), Յովհաննէս Այվազեան (Ատափազարցի) եւ Յակոբ Խաչիկեան (Տիգրանակերտցի) որոնք 924ին Պէյրութի որբանոցէն Ֆրանսա փոխադրուած են։ Տեղեկացնել Cantonnement de la Varizel N. 5, Sarkis Arapian, St. Chamond.

— Վարդան Մարգարեան կը փնտռէ Սարգիս Մարգարեանը՝ Ջուղացի, որ 7 ամիս առաջ Պաղտատէն Ֆրանսա եկած է։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

— Մշոյ Շմլակ գիւղացի Հայկանուշ Բարսեղեան կը փնտռէ հօրեղբօր զաւակները Եղիազար եւ Ռստաշ Սուքիասեանները, որոնք 11 տարի առաջ Մարսիլիա կը բնակէին եւ տղան Յակոբ մէկ ժամ հեռաւորութեամբ կայարանի մը մէջ պաշտօնեայ էր։ Տեղեկացնել Haiganouch Barseghianի, 11 Rue Wilson, 11 St. Chamond (Loire).

— Խարբերդի Մասատն գիւղացի Սարգիս Գույումճեան կը փնտռէ հօրեղբօր տղաքները Պօղոս Գույումճեան եւ Խաչատուր Գույումճեան, որ Նիւ Եօրք կը գտնուին։ Տեղեկացնել՝ 17bis, Ale Valentin Tourtour de Maroc. Issy les Moulineaux. (Seine).

— Խօսրով Աղամեան Խարբերդի Եղէգի գիւղէն կը փնտռէ Նշան Աղամեանը որ 1924ին Պէյրութի Ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա եկած է։ Տեղեկացնել 40 Rue des Dominicains, Marseille։

— Պուքրէշէն Պոլսեցի Կարապետ Չիրիշեան կը փնտռէ մօրեղբայրը Ալիքսան Սարաֆեանը, Գումգաբուի բնակիչներէն (մականունանեալն խենդ երուանդի զաւակը), որ 1923ին Պոլսէն Մարսիլիա անկէ ալ Փարիզ մեկնած է, եւ մինչեւ անցեալ տարի իրմէն լուր կ'առնէին եղեր։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

— Կը փնտռուի Կաղզւանի շրջանի Քիրս գիւղացի Արամ Ամիրեանը, որմէ լուր չկայ 1918էն ի վեր։ Տեղեկացնել Մկրտիչ Տէր Ստեփանեանի, 28 Rue Nationale Billancourt. (Seine)

— Բաւական ատենէ ի վեր Ֆրանսա գտնուող Պարտիզակցի ատաղձագործ Իսրայէլ Ստեփանեանի հասցէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի կամ «Մասիս» տպարանի վարչութեան։

— Սեբաստիոյ Եէնի Խան գաւառէն Սողոմէն Մուրատեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ռուբէն Մուրատեանը, որ վեց ամիս առաջ Գավալա (Յունաստան) կը գտնուէր, տեղեկացնել Sogomen Mouradian, Bazar Oriental, Le Pouzin. Ardèche France։ Կը խնդրուի Յունաստանի թերթերէն արտատպել։

— Մկրտիչ Քէնոսեան կը փնտռէ հօրեղբօր որդին Հրանդ Քէնոսեանը Կարնոյ Կեղ գիւղէն, որ 1920ին Հալէպ Արաբ ընտանիքի մը մօտ էր։ Տեղեկացնել Մ. Քէնոսեանի Bazar Ararat Le Pouzin (Ardèche-France)։

— Կարնեցի Կարապետ Մարանճեան կը փնտռէ հօրեղբօր թոռը Լեւոն Մանասեանը, որ 1922ին Պոլսէն Ռումանիա անցած էր։ Տեղեկացնել G. Marandjian, Bazar Ararat Le Pouzin (Ardèche France)։

ՍԱԿԱՐԱՆ

22 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթեռլին,	L. St.	218	—
Տոլար,	Dollar	44	50
Մարք (ոսկի)	Mark	10	53
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	22	50
Թրք. ոսկի	» or	168	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	50
Լէվա 100 հատը	Léva	28	—
Տրախմի »	Drachme	48	—
Լիր » »	Lire	140	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	100	—
Զուից. »	Frc. Suisse	800	—
Լէյ 100 հատը	Ley	19	65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	—	—
» II	»	—	—
» III	»	—	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	—	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ 1926

28 JUILLET 1926

Ա. ՏԱՐԻ Թիւ 15[illegible] — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՇՈՒՐՋԸ, ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ ԽԶԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՒՌՔԻ ՄԸ ԱՆԿՈՒՄԸ

Սովորական իրողութիւն մը չէ Զինովիեվի անկումը:

Տարիներով միահեծան իշխելէ յետոյ, մէկ բանաձեւով ասպարէզէն կը քշուի այս հրէածին ամբոխավարը, որ համաշխարհային յեղափոխութեան կրակը պիտի վառէր մասնաւորապէս Արեւելքի մէջ, հօճաներու եւ ջարդարարներու «սալաւաթ»ով:

Զինովիեվի իրական արժէքը կը կայանայ իր լենինականութեան մէջ: Ստրուկի հաւատարմութեամբ հետեւած է անոր, կը խօսի եւ կ'երդնու անոր անունով, եւ բոլորին ասպարէզ կը կարդայ իբրեւ անոր հարազատ ժառանգորդը: Իր ափին մէջ էր ոչ միայն կոմինտէրնը (Գ. Միջազգային), այլ եւ Լենինկրատի (նախկին Փեթրոկրատ) խոշոր կազմակերպութիւնը: Իր կարգին միջնաբերդ մը դարձած էր այս կազմակերպութիւնը, և յայտնապէս ասպարէզ կը կարդար Մոսկուայի, որ կառավարութեան կեդրոնն է:

Զինովիեվի դիրքը խախտեցաւ կուսակցութեան վերջին համագումարին մէջ, երբ սուր վէճ մը ծագեցաւ ընդհ. քաղաքականութեան մասին: Կոմինտէրնի նախագահը փոքրամասնութեան մէջ մնաց, բայց չուզեց համակերպիլ, եւ վախ կար որ անջատուի ամբողջ Լէնինկրատի կազմին հետ: Իբրեւ ուղղափառ լենինական, Զինովիեվ «մանր-քաղքենի» հովեր կը տեսնէր կեդր. կոմիտէի քաղաքականութեան մէջ, և մասնաւորապէս կը ձաղկէր անոր տնտեսական գործունէութիւնը: Ինք դէմ էր եղած զիջումներուն, և խորհրդային իշխանութեան գործադրած ընկերվարութիւնը կը համարէր պետական դրամատիրութիւն: Միւս կողմէ, իբրեւ մոլեռանդ հաւատացող համաշխարհային յեղափոխութեան, կ'ուզէր գործերը վարել հին՝ ռազմական ուղղութեամբ: Իր դէմ կանգնած էին Սթալին, կեդր. կոմիտէի ընդհ. քարտուղարը, Պուխարին, Ռիքօֆ եւ միւսները. բայց մանաւանդ Թրոցքի, որ վարագոյրին ետեւէն կը գործէր: Կարմիր բանակին երբեմնի վարիչը երկու տարի առաջ զոհ գնաց Զինովիեվի պայքարին, մինչեւ Կովկաս աքսորուելով. բայց հետզհետէ վերահաստատուեցաւ, թէեւ տարբեր պաշտօնի մէջ: Տեսականօրէն, ամբողջ պայքարը կարելի է ամփոփել երկու բառի մէջ, «Լէնինականութիւն եւ Թրոցքիականութիւն»: Բայց, իրականին մէջ, շատ աւելի խոր են այս տագնապին արմատները, եւ կը շօշափեն խորհրդային կարգ ու սարքին հիմքերը:

Վտարման բանաձեւին մէջ կը յիշուի կարմիր բանակի վարիչներէն Լաշեւիչ, որուն դէմ աւելի խիստ վճիռ տրուած է: Ինչպէս կ'երեւայ, առաջին ընդհարումէն յետոյ, Զինովիեվ երեւութապէս համակերպիլ ձեւացուցեր է, բայց իրապէս շարունակեր է իր խլրդային աշխատանքը, կուսակցութեան մէջ ընդդիմադիր խմբակցութիւններ կազմելու եւ կեդր. կոմիտէն տապալելու համար: Այս գետնին վրայ իրեն աջակից ունեցեր է Լաշեւիչը, ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ տագնապը: Եւ դեռ աւելին: Զինովիեվ օգտուելով իր դիրքէն, փորձեր է իր գաղափարները, —«խռովարարական կարծիքներ»— տարածել նաեւ արտասահմանի համայնավարական կուսակցութեանց մէջ, ուրիշ խօսքով՝ զանոնք ըմբոստացնել Ռուսիոյ համանուն կուսակցութեան դէմ, որ ուղն ու ծուծն է բոլորին:

Ո՞ւր պիտի յանգի այս վէճը:

Մոսկուա առ այժմ գոհացած է Զինովիեվը հեռացնելով քաղաքական Բիւրոյի (բուն կառավարութեան) անդամակցութենէն: Իսկ իր մեղսակիցը՝ զինուորական խորհուրդի դեր-նախագահութենէն եւ կեդր. կոմիտէէն: Բայց դժուար թէ այս վարչական վճիռը լուծէ տագնապը: Սկզբունքի, ընդհանուր քաղաքականութեան խնդիր մը կայ որ այլեւս քաշքշուք չի վերցներ: Եթէ կեդր. կոմիտէն իսկապէս որոշած է բարեփոխել իր ուղին, տեղի տալով կեանքի երկաթեայ պահանջներուն առջեւ, չի կրնար այդ գործը կատարել, առանց քանի մը էջ եւս պատռելու Լէնինի աւետարանէն: Մինչեւ հիմա հետապնդուած քաղաքականութիւնը սնանկացաւ, համաշխարհային յեղափոխութեան ծրագիրը՝ նոյնպէս: Յո սախաբութեան յանգեցան երկիրը տնտեսապէս վերականգնելու փորձերը: Արտաքին աշխարհին իրական ճանաչումը ոսկեզօծ դեղահատ մըն է, որ ոչ քսակները կը բանայ, ոչ ալ վարկ:

Այլեւս յոյս չկայ միջին ճամբաներէն. կա՛մ դէպի բնական ուղին, եւ կամ — այն ճամբան զոր կը ջատագովէ Զինովիեվ, հակառակ բոլոր արգելքներուն:

Երկու ճամբաներէն ո՞րը պիտի ընտրուի, վերջապէս:

Այս է օրուան գլխաւոր հարցը:

Զինովիեվի պաշտօնանկութիւնը եթէ պարզ կուսակցական կարգապահութեան խնդիր ըլլար, այնքան արժէք չունէր: Բայց, մերօրուն ներկայ վիճակին մէջ, քաղաքական-միջազգային խնդիր մըն է, և իբր այդ՝ լեցուն շատ մը անակնկալներով:

Զինովիեվի տապալումը լայն ձեղք մըն է կարմիր ճակատին վրայ:

Շ.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազդարարութիւնը

«Քօթիտիէն»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ կը կարդանք թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ազդարարութիւն մը ուղղուած է խորհրդային իշխանութեան, Հայաստանի վերջին ձերբակալութեանց առթիւ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԶԻՆՈՎԻԵՎԻ ՎՏԱՐՈՒՄԸ

Աջի-ձախի խնդիրը վերջապէս լուծուեցաւ աջերու յաղթանակով եւ Զինովիեվ, Գ. Միջազգայինի հոգին, որ քանի մը տարի առաջ յաջողած էր ասպարէզէն հեռացնել իր գլխաւոր հակառակորդը՝ Թրոցքին, այս անգամ թաւալգլոր անկում մը ունեցաւ: Պոլշեւիկեան 14րդ համաժողովին մէջ, ձախերը՝ գլխաւորութեամբ Զինովիեվի եւ Քամէնէֆի փոքրամասնութեան մէջ մնալով, ընդդիմադիրի դերը կը կատարէին արդէն: Վերջին անգամ, սակայն, Անգլիոյ հանքագործներու գործադուլը եւ Չինաստանի խռովութիւնները բաւական մեծ յոյսեր ներշնչած էին Զինովիեվի՝ «Համաշխարհային Յեղափոխութիւն»ը փութացնելու համար: Միւս կողմէ Խորհրդային Միութեան ներքին քաղաքականութեան մէջ առաջ եկած կարգ մը փոփոխութիւններ նոյնպէս յուսատու կը նկատուէին, մասնաւորապէս հանգուցեալ Ձէրճինսկիի տնտեսական գետնի վրայ խնայասիրական քաղաքականութիւնը, որով հրամայած էր օրավարձերը չաւելցնել, իսկ արտադրութեան քանակը շատցնել, նոյնպէս ուրիշ սեղմումներ պարտադրած էր բանուորներուն: Եւ սակայն Զինովիեվի բոլոր հաշիւները ի դերեւ ելան եւ քանի մը օր առաջ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին եւ վերստուգիչ ժողովին լիագումար նիստին մէջ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ.—

«Ընդդիմադիրները փորձեր կատարած են՝ ապօրինի կազմակերպութիւն մը ստեղծելու կուսակցական հատուածի ձեւին տակ՝ ուղղուած ամբողջ կուսակցութեան եւ անոր միութեան դէմ:

«Այս փորձերու կարգէն են՝ խռովարարական եւ ապօրինի ժողովներու գումարումը, կուսակցական գաղտնի վաւերաթուղթերու դիտումնաւոր արտատպումն ու տարածումը, եւ ընդդիմադիր գործակալներու առաքումը միւս կուսակցական կազմակերպութեանց մօտ, հոն ալ հատուածներ եւ գաղտնի խումբեր ստեղծելու համար: Հաստատուած է որ այս ընդդիմադիր գործունէութեան բոլոր թելերը կը յանգէին համայնավար Միջազգայինի գործադիր կոմիտէին, որուն գլուխը կը գտնուի Զինովիեվ: Այս հատուածը ապօրինի ժողով մը ունեցաւ Մոսկուայի մօտ անտառի մը մէջ՝ նախագահութեամբ գործադիր կոմիտէի մէկ աշխատակցին՝ Պէլէնքիի:

«Այս գաղտնի ժողովին մէջ կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի փոխանդամ Պ. Լաշեւիչ տեղեկագիր մը կարդաց, հրաւիրելով մասնակցողները միանալ՝ կռուելու համար կուսակցութեան եւ անոր կողմէ ընտրուած կեդր. Կոմիտէին դէմ:

«Ընդդիմադիր հատուածին գործունէութիւնը չի սահմանափակուիր Ս. Խ. Հ. Մ. համայնավար կուսակցութեան մէջ, այլ կ'աշխատի պայքարի մէջ բշել նաեւ գործադիր կոմիտէին օրկաններն եւ անոնց միջոցաւ համայնավար միւս կուսակցութեանց մէջ ալ տարածել իր կործանարար գաղափարները, ինչ որ թոյլ պիտի տար ընդդիմադիրներուն փորձեր կատարել օտար համայնավար կուսակցութիւնները Ս. Խ. Հ. Մ. համայնավար կուսակցութեան դէմ հանելու համար:

«Կուսակցութիւնը կը նկատէ թէ այս քայքայիչ պայքարին բոլոր քաղաքական պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ 14րդ. համաժողովի ընդդիմադիրներու պետ Զինովիեվի վրայ: Հետեւաբար լիագումար ժողովը որոշեց Զինովիեվը արտաքսել քաղաքական Բիւրոէն, հրաւիրել Լաշեւիչը՝ որ հրաժարի պատերազմ. խորհուրդի փոխ-նախագահի պաշտօնէն, վտարել զայն կեդրոնական կոմիտէէն եւ խիստ պարսաւանք ուղղել իրեն՝ ազդարարելով որ կուսակցութենէն պիտի վտարուի, եթէ շարունակէ իր խռովարար գործունէութիւնը»:

Զինովիեվի տեղ քաղաքական բիւրոի անդամ ընտրուեցաւ Ռուտզութաք: Այժմ բիւրոի անդամներն են՝ Սթալին, Ռիքօֆ, Պուխարին, Թոմսքի, Քալինին, Մօլօթօֆ, Ռուտզութաք եւ Թրոցքի: Իսկ փոխ անդամ՝ Միկօեան եւայլն:

ՄԱՀ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՐՄՐԵԱՆԻ

Յլս. 20ին Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ մեռած է յայտնի բանասէր Յարութիւն Մրմրեան: Հանգուցեալը կեանքի մէջ մտած է նախ իբրեւ առեւտրական, յետոյ զբաղած է զանազան ուսումնասիրութիւններով եւ հրատարակած է գրական ու պատմական կարգ մը գործեր: Իր ոճն էր բոլորովին ինքնատիպ և խորհրդապաշտ: Մրմրեան մօտ կէս դար գրիչ շարժած է թէ՛ առանձին երկասիրութիւններով եւ թէ մամուլին մէջ հրատարակած ուսումնասիրութիւններով: Ունի բազմաթիւ անտիպ գիրքեր: Իր կեանքն ալ ոճին պէս բոլորովին ինքնատիպ էր: Մրմրեան կը յիշեցնէր հին դարու մաքրակրօն հաւատացեալները: Միս չէր ուտեր, կաշի չէր հագներ եւ կեանքի մասին ունէր իր իմաստասիրական ըմբռնումը:

Վերջին տարիները շատ խեղճ կ'ապրէր, լքուած բոլորէն, (նոյն իսկ իր եղբօրմէն՝ Տօքթ. Խնդիրեանէ), աւուր հացի կարօտ. այն աստիճան որ հարկ եղած էր Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ պատսպարել զինքը: Մրմրեան հիացող մըն էր Պատուելի Տէրոյենցի եւ Պուէտ Խաչատուր Միսաքեանի, որուն աշակերտած էր: Իր գլխաւոր գործերէն յիշենք «19րդ դարու արեւմտահայ վաճառականութիւնը», «Ստուերք հին դէմքերու», «Մասնական պատմ. հայ մեծատանց», «Պատմութիւն հայ գրականութեան», «Հին օրեր եւ այդ օրերու մեծատունք» եւն.: Անտիպ երկերն են՝ Պատմութիւն Արեւմտահայոց, 1000 էջ, Ժ. Ժ. Ռուսոյի Contrat Socialի և Մօնթէսքիէօի Հռոմայեցւոց պատմութեան թարգմանութիւնները, այս վերջինը գրաբար: Թարգմանած է նաեւ Նարեկը, որ լոյս պիտի տեսնէ Երուսաղէմի վանքէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ԴԷՄ ԲԱՑՈՒԱԾ ԴԱՏԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ՍԸՎԱԶԻ, ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԵՒ ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն «Պրիթիշ Եունայթըտ Փրէս»ի ուղղուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Իթթիհատի 93 պարագլուխներուն ձերբակալութիւնը խլրտում առաջ բերած է Սվազի, Տրապիզոնի եւ Էրզրումի մէջ, ուր մեծ թիւով Իթթիհատականներ կան: Մուսթաֆա Քէմալ հրամայած է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել, զսպելու համար ապստամբութեան ամէն փորձ: Հաւանական է որ Իթթիհատական ամբաստանեալներէն շատեր մահուան դատապարտուին:

∴ Էնկիւրիի դատավարութիւնը կը շարունակուի, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով: Դատարանը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ Իթթիհատի գաղտնի գործունէութիւնը երեւան հանելու գործին: Այս մասին յատուկ քննութիւն կը կատարուի: Հրամայուած է դատարանին ներկայացնել Հիւսէյին Ճահիտի «Թանին»ին հաւաքածոները: Ուշադրաւ կը նկատուի «Թանին»ի 14 Ապրիլ 1923ին հրատարակած մէկ խմբագրականը, «Իթթիհատ-Թէրագգըն մեռած չէ» խորագրով:

Հարցաքննուած է յայտնի ջարդարար Տօքթ. Նազըմ: Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէն Էքրէմ պէյ, որ օգնականով Էնկիւրի գացած էր, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց անկախութեան դատարանին և մինչեւ դատավարութեան աւարտումը պիտի մնայ: Էնկիւրի հասաւ նաեւ Պոլսոյ կուսակալ Սիւլէյման Սամի պէյ:

Դատուողներուն մէջ են «Գարա չէթէ»ի գլխաւոր անդամները՝ Միտհաթ Շիւքրի, Գարա Վասըֆ, Զօլաք Սէլահէտտին, Հիւսէյին Ավնի, Պէտրի, Քիւչիւք Թալէաթ եւլն, որոնք Գարա Քէմալի ամէնէն մեծ աջակիցները եղած են:

Դատական մարմնի որոշումով ազատ արձակուած են Լազիսթանի նախկ. երեսփոխան Սուատ, փաստաբան Հասան Խայրի, Իթթիհատի պատասխանատու քարտուղարներէն Ղանի, Պէօյիւք Միտհաթ, Րէշիտ Հայտար եւ ուրիշ նախկին իթթիհատականներ, որոնց անմեղութիւնը ապացուցուած է:

Հեռագրի մը համաձայն, Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի պէյ Մոսկուա կը գտնուի: Էնկիւրիի կառավարութիւնը խորհրդային իշխանութենէն խնդրած է իրեն յանձնել յիշեալը: Րէուֆ եւ Տօքթ. Ատնան պէյերը, որոնք Եւրոպա կը գտնուին, կրկին անգամ Էնկիւրի հրաւիրուած են: Գարա Քէմալ եւ Ապտիւլ Գատէր, որոնք ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցան, օրէնքէ դուրս յայտարարուած են: Էնկիւրիի դատարանը հաստատած է թէ Իթթիհատականներու դրամը, Եըլտըզի պալատէն գողցուած գոհարեղէններու արժէքէն գոյացած է եւ կը հասնի 360,000 սթերլինի:

Հարիւր ձերբակալուածներէն 72 հոգին Պոլիսէն, մնացածները ուրիշ շրջաններէ տարուած են Էնկիւրի: Տօքթ. Նազըմի առաջին հարցաքննութիւնը տեւած է 4-5 ժամ: Հարցումներ եղած են Պաթումի «ժողովրդական խորհուրդներու» համաժողովին մասին, որուն կը մասնակցէին Էնվէր փաշա և ուրիշ Իթթիհատականներ: Ի վերջոյ Իթթիհատական համաժողովի գոյն առաւ ժողովը և որոշուեցաւ Թուրքիա մտնել կառավարութիւնը տապալելու համար: Ասոր համար ալ որոշուած էր Իթթիհատի կեդրոնը Պաթում փոխադրել և Էնվէր ու Նուրի փաշաներու հրամանատարութեան տակ գտնուող Կովկասի իսլամ բանակին մնացորդներով Անատոլու անցնիլ և կռնակէն հարուածել միլլի բանակը: Սակայն Սաքարիոյ յաղթանակին վրայ այս որոշումին գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ:

Հարցումներ եղան նաեւ Մարտ 31ի դէպքէն վերջ Եըլտըզի կողոպուտին եւ գոհարեղէններու ծախուելուն մասին: Տօքթ. Նազըմ միշտ խուսափողական պատասխաններ կուտար, «չեմ գիտեր, չեմ յիշեր, տեղեկութիւն չունիմ»ի ձեւով: Զկրցաւ ըսել թէ ինչ եղաւ փոխարժէքը այն ադամանդին որ 450 հազար ոսկի կ'արժէր և Էնվէր փաշայի կողմէ Եւրոպա տարուած եւ Պերլինի մէջ ծախուած էր: Հարցաքննուած է նաեւ Քիւչիւք Թալէաթ:

Անկախութեան Դատարանը յայտարարութիւնով մը «նիւթական եւ բարոյական խիստ ծանր ոճրային դիրք»ի ենթարկելու սպառնալիք կ'ընէ բոլոր անոնց, որոնք մահապարտ Ապտիւլ Գատէրն ու Գարա Քէմալը պահելու կամ փախցնելու փորձ կը կատարեն: Այս երկու փախստականները աւազակ հռչակուեցան:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ ՎԵՐՑԱԾ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն.— Սուրիական Տրիպոլիսի և Պէքաայի շրջանները բոլորովին խաղաղած են: Մեծն Լիբանա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Մեր յօդուածաշարքին մէջ, փորձեցինք պարզել թէ ինչո՞ւ Խորհրդային Հայաստան (Համայնավարները), Ռամկավարները կամ նման հոսանքներ չեն կրնար իրական դեր կատարել, տիրող ներքին եւ արտաքին չարիքներուն դէմ։

Ստիպուած եմ քիչ մը երկարօրէն ծանրանալ հայ իրականութեան ամէնէնկարկառուն կազմակերպութեան —Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ։

Ջերմօրէն կը խնդրեմ, որ կուսակցական նախասիրութեան մը չվերագրուի ասիկա։ Ես միկն եմ անոնցմէ, որոնք հայ ժողովուրդին համար Դաշնակցութեան կամքէն անկախ եւ անխուսափելի դժբախտութիւն մը կը նկատեն անոր համահաւասար կազմակերպութեան մը պակասը հայ իրականութեան մէջ։

Այո՛, ի՞նչ կը ներկայացնէ իր կարգին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Եւ որպէսզի հանգամանօրէն մօտեցած ըլլանք անոր, նախ առնենք թերի կողմերը։ Իսկ այդ բանին մէջ մենք վերապահութիւն չունինք։ Ընդհակառակն։

Մինչեւ 1918 մեզ կը մեղադրէին թէ մեր «Յեղափոխական գործունէութեամբ վտանգած ենք հայ ժողովուրդի գոյութիւնը», «անտեղիօրէն իրար դէմ հանած ենք հայն ու թուրքը տարրերը», ու «պատճառ դարձած, որ օսմ. կառավարութիւնը բնաջնջէ թրքահայ տարրը»։

Ծանր, ցնցո՛ղ ամբաստանութիւն, բայց լկտի, զազրելի՛ միանգամայն։

Չեմ ուզեր զբաղիլ «ժողովրդային տրամադրութիւններով»։ Ամբոխին է,— անտրամաբան, յեղյեղուկ ու անպատասխանատու։

Դժբախտութիւնը հոն է, որ այդ ամբոխին ոչ միայն կը խառնուին մտաւորականներ ու հոսանքներ, այլեւ իրենք իսկ կը սերմանեն, կը ցանցնեն այդ անարդար, աննկարագիր մարդու «տեսակէտ»ը։ Իսկ այդ ամբոխավարութեան գլուխը կանգնած են Հնչակեանները ու Ռամկավարները։ (Անցեալի մասին չենք ուզեր խօսիլ հայ համայնավարներու հետ, քանի որ՝ անոնք կը հեգնեն հայ ժողովուրդին հետապնդած դատը)։

Հնչակեաններուն պատասխանել աւելորդ է։ Թող յիշեն Պատրիարքարանի ցոյցը, իրենց մարտական խումբերը, հրատարակութիւնները, բայց մանաւանդ, յանուն պարկեշտութեան, թող սրբութիւն ու մաքրութիւն ճանչնան, պատկառանքով կենալու համար՝ իրենց երբեմնի դրօշին տակ անձնուիրութեամբ ինկած կամ կախաղան բարձրացած բազմաթիւ ընկերներու յիշատակին առջեւ։

Նոյնքան անպարկեշտ, արդահատելի կեցուածք ունին Ռամկավարները։

«Կառքը կոտրելէն յետոյ», երբ անպայման յանցաւոր մը պէտք է գտնել, անոնք թեւերը բաց ասպարէզ են իջեր։ Տակաւին քանի մը տարի առաջ, Ռամկավարները հակառակ չէին յեղափոխական շարժման, այդ ուղղութեամբ հանգանակութիւններ կատարած, տեղ տեղ իրենց կուսակցութեան անունով դիրք բռնած էին դաշնակցական եւ հնչակեան խումբերու կողքին։ Ըստ իրենց, «Ռամկավար ղեկավար Արմենակ Եկաւեանն էր Վանի ինքնապաշտպանութեան մէջ փրկարար դեր կատարողը»։ Ճի՞շտ են, թէ՝ ո՛չ—այս բոլորը։ Եթէ ճիշտ են— ի՞նչ տեսակ նկարագիր պէտք է ունենայ մարդ, ուրանալու համար իր երեկուայ գործը։ Իսկ եթէ ճիշտ չեն, սուտ են՝ կը նշանակէ այդ օրերուն խաբելով հայ ժողովուրդը ու շահագործելով անոր տրամադրութիւնները։

Անկախ ասկէ, ի՞նչպէս կը մոռնան վերջին 60 տարիներու պատմութիւնը։ Հայ յեղափոխութիւնը հայ կուսակցութիւններու ծնունդը չէ, այլ վերջինները ծնունդ են առաջինին, արդէն իսկ հրապարակ նետուած եւ առաջադրուած գաղափարին։ Կը մոռնա՞ն 60-65ական թուականներուն աջ-ձախ ծագած ինքնաբուխ ըմբոստութիւնները, (Դաշնակցութեան կազմութենէն 25-30 տարի առաջ), գաւառներէն հասած անթիւ ու անհամար տեղեկագիրները, Խրիմեանի Մուշէն Պոլիս իբրեւ Պատրիարք մեկնումի առթիւ Մշոյ ժողովուրդին արտասուաթոր աղաչանքը «Հայրիկ»ին՝ «վերջապէ՛ս փրկելու համար զիրենք Քիւրտին եաթաղանէն»։ Անկէ առաջ Զէյթունէն եկած պատուիրակութիւնը։ Խրիմեանի բախումները, գաւառներէն եկած տեղեկագիրներու յանձնախումբը, Ներսէս Վարժապետեանի (դեռ ոչ Պատրիարք) նախագահութեամբ, Երեսփ. Ժողովի մէջ Խրիմեանական (բողոքող) եւ Հակախրիմեանականներու պայքարը, բողոքագիրը տրուած Բ. Դրան, «Հայրիկ»ին յուսահատ քաշուիլը, Լօրիս Մէլիքովի Պոլիս ժամանման առթիւ, հայ ամիրաներու կողմնակի կերպով յայտնած դժգոհութիւնը՝ Թրքական կառավարութեան հայահալած քաղաքականութենէն, Ներսէս Վարժապետեանի Պատրիարքութեան օրով Պերլին ուղարկուած պատուիրակութիւնը, Սուլթանին պահանջը ետ կանչելու զայն, ու Վարժապետեանի կտրուկ պատասխանը —«Պապը Ալ Իին առջեւ կախուելու պատրաստակամութիւնը, բայց պատուիրակութիւնը ետ չկանչելու բացարձակ որոշումը...»։

Կը մոռնա՞ն դարձեալ, որ հայաջինջ ծրագիրը նոր չէ։ Անոր գործադրութիւնը կը սկսի 1850-60էն. կը թելադրուի նախ Ռուսաստանէն, կ'իւրացուի յետոյ Գերմանիոյ կողմէ։ Ինչո՞ւ արդար չեն ըլլար, խոստովանելու համար թէ՝ այն Գերմանիան, որ բարգաւաճ, անմեղ, Եւրոպայի կուրծքին վրայ ծաղկած Պելճիքան իսկ անխնայ ջարդ ու փշուր ըրաւ, նոյն գոյութեան պայքարին մէջ՝ դէպի Պաղտատ իր ճամբան տնտեսապէս խափանող եւ ստեղծագործ տարր մը — վտանգ մը,— թելադրեց վայրագօրէն բնաջնջել՝ օգտագործելով նոյն ուղղութեամբ օսմանեան պետութեան շահակցութիւնն ու թուրք արիւնռուշտ բնազդը...։ Յետոյ, չէ՞ որ, մեզի հետ, եւ, ատեն ատեն մեզի չափ իրենք եւս ընթացք տուած են այդ «հակաթուրք քաղաքականութեան»։ Ազգ. պատուիրակութիւնը եթէ Կաթողիկոսէն նըշանակուեցաւ, աւելի վերջ իրենցմէ ստացաւ իր ուղղութիւնը։

Ի՞նչ էր իրենց նպատակը.— Անկախ Հայաստան, չէ՞։ Լաւ։ Մե՞րը,— նո՛յնը։ Միջոցներուն մէջ քիչ մը տարբերեր ենք. իսկ Թուրքիան մեր նպատակովը շահագրգռուած էր։ Թուրքերը այդ նպատակին դէմ գտան, նաեւ, ինչպէս կ'ըսէի, Գերմանիան։ Ընդհ, պատերազմէն շատ առաջ, ռուսական թերթ մը կը մերկացնէր Թուրքեւգերման այդ ծրագիրը, մինչ «Իգտամ» փութացած էր պատասխանելու թէ «յերիւրանք է, եւ թէ, հնարաւոր չէ այդքան հոծ զանգուած մը Արաբիոյ անապատները փոխադրել»... Թուրքերը նոյն այդ նպատակին դէմ ուզեր էին շարժիլ Դաշնակցութեան գործունէութենէն առաջ,— Ռուսեւթուրք պատերազմին, եթէ Ներսէս Վարժապետեան, իբրեւ Պատրիարք, սուլթանին կը ներկայանար՝ «առաջացող ռուսական բանակին նկատմամբ հայ տարրին չէզոքութիւնը եւ Թուրքիոյ յաջողութեան համար անոր ունեցած զանկութիւնը» յայտնելու...։

Հայոց փափուկ կացութիւնը, եւ Թուրքիոյ դիւային ծրագրէն փրկուելու ստիպողութեան տակ եղած այս պաշտօնական յայտարարութիւնը — զոր սուլթանը կ'ուզէր շահագործել քաղաքական գետնի վրայ՝ Ռուսիոյ պահանջներուն դէմ,— «վարձատրուած» էր արդէն՝ Վարժապետեանի լանջէն կայսերական շքանշանով մը, մինչ Խրիմեան Հայրիկ, Վասպուրական թառած, իր արծուի բոյնէն կը հեգնէր այդ ողբերգութիւնը, գրելով «Հայգոյժ»ի մէջ։ «Ոչխարներու ոսկորներէն մանեակ շինեցին, եւ հովիւին վիզէն կախեցին»...

1914ին կը կրկնուէր պատմութիւնը։ Կողմերը նոյնն էին— Ռուսիա եւ Թուրքիա։ Հայ ժողովուրդը միեւնոյն կացութեան մէջ։ Վարժապետեան-Սուլթան հանդիպումին տեղ՝ Թալէաթ-Ջօհրապ, իսկ շքանշանին փոխարէն՝ համբոյր մը՝ Ջօհրապի այտերուն...։

Երբ կը դատենք ու կը վերլուծենք դէպքերը, կ'անտեսենք նոյն շրջանի Թուրքիոյ քայքայուն վիճակը, ներքնապէս ոչ-անկախ կացութիւնը, արտաքին ճնշումները, «հիւանդ» կացութիւնը, անընդհատ անդամահատումը, Եւրոպայի մէջ մեր դատին յարուցած յարաճուն հետաքրքրութիւնը, մամուլի ու մտաւորականութեան անվերջ բողոքները, եւ համակրանքի արտայայտութիւնները, մեր տնտեսապէս եւ մշակոյթով բարդ հանքամանքը՝ գաւառներու եւ Պոլսոյ մէջ, ռուսական օժանդակութիւններու հաւանականութիւնը, առհասարակ ամբողջ աշխարհի համոզումը՝ Թուրքիոյ քայքայման մասին, եւ հայ դատի ստացած համաշխարհային հանգամանքը։ Այս բոլորը, ինքնին, բաւարար պատճառներն ու ազդակներ են, որ որ եւ է գիտակից ու ինքնակամ ժողովուրդ — եթէ նոյն իսկ անդորր կեանք ունենար — ուզէր տէր կանգնիլ իր անկախութեան, փորձելով վանել տիրող իշխանութիւնը, — ո՛ւր մնաց հալածուած, արիւնի ու մուխի մէջ անընդհատ չարչարուած հայութիւնը...։

Մասնակի սխալներ, երբեմն ձախող քայլեր եղեր են, այո։ Հիմա հնարաւոր չէ սակայն, զանոնք ճշգրտօրէն գնահատել։ Պէտք է լայնօրէն ուսումնասիրել այդ օրերու պայմանները, տրամադրութիւններն ու ըմբռնումները։ Աւելցնեմ, նաեւ, որ այդ անսանձութիւնը քիչ մը ցեղային գիծ է, ոչ թէ Դաշնակցութեան յատուկ կողմ։

Լա՛ւ, մենք եղանք «անխոհեմ», «անհեռատես»։ 1918էն անդին, երբ Ֆրանսա կը լքէր Կիլիկիան, ի՞նչ էր Ռամկավար Ցամատեաններու ազգ. քաղաքականութիւնը, ինչո՞ւ իրենք չկռահեցին, որ եւրոպական հակադիր շահերը իրենց ուժերը պիտի փորձեն Թուրքիոյ միջոցաւ. մէկ մասը պիտի զինէ Քէմալը, եւ Ֆրանսան տեղի պիտի տայ վերջ ի վերջոյ եւ հայ ժողովուրդը, իր հակաթուրք վերաբերումով, կրկին սրած պիտի ըլլայ դարաւոր թշնամին արիւնարբու ախորժակը...

Ծանօթ են դէպքերը։ Կիլիկիոյ Հայերու մազապուր փախուստը, Կիլիկեան քաղաքականութեան —իրենցն է— վտանգաւոր ելքը, եւ Այնթապի ու Մարաշի ջարդերը... Բայց մենք իրենցմէ արդար կ'ուզենք ըլլալ, խոստովանելու համար, որ հայ ժողովուրդին համար «գոյութեան» ուրիշ ճամբայ չկար, քան հակաթուրք ուղին։ Վաղը թերեւս պէտք ըլլայ հաշտ քաղաքականութիւն մը։ Թէ ան եւ թէ այս պէտք է բացատրել օրուայ տուեալներով։

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ

Մէջլիսի հայ պատգամաւորը. — Պղտոր ծրագիր մը՝ պարսիկ հրապարակագրի մը կողմէ.

(Մեր Թղթակցէն)

Թաւրիզ, 12 Յուլիս

Յուլիս 9ին Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս Արք.եպսկ.ը, ուղեկցութեամբ թեմական խորհուրդի անդամներուն, այցելեց նոր զինուորական հրամանատար Ահմէտ խանին, որու հետ խօսակցութիւն ունեցաւ երկրի առօրեայ հարցերու մասին։

Ահմատ խանը սիրալիր ընդունելութիւն կատարելով ըսած է.

— Կը խնդրեմ որ Ձեր Սրբազնութիւնը եւ Հայոց տեղական մարմինները, ամէն կերպով իրենց բարոյական աջակցութիւնը ընծայեն ինձ, յօգուտ երկրի բարօրութեան։ Լիովին կրնաք վստահ ըլլալ, որ կառավարութիւնն ալ իր բարոյական եւ նիւթական օգնութիւնը ցոյց պիտի տայ իր հաւատարիմ հայ ժողովուրդին։

Պարսից Խորհրդարանի Ատրպատականի հայ եւ ասորի ազգաբնակչութեան մէկ պատգամաւորի ընտրութիւնը վերջացաւ Ատրպատականի հայաբնակ եւ ասորաբնակ գաւառներու մէջ։

Մէջլիսի պատգամաւոր ընտրուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան թեկնածու Ջօրա խան Սագինեան (Թաւրիզցի) որ նախորդ նստաշրջանին արդէն ընտրուած էր եւ բարեխղճօրէն կատարած իր պարտականութիւնը։ Այս անգամ Ջօրա խանը ստացաւ 2648 քուէ։ Ասորիները թէեւ ունէին առանձին թեկնածու (Փարամազ խան) եւ շատ աշխատանք թափեցին, որ ասորի պատգամաւոր ընտրուէր, բայց չյաջողեցան։

Ջօրա խանի վերընտրութիւնը աւելորդ անգամ մըն եւս եկաւ հաստատելու թէ Ատրպատականի հայ ժողովուրդը իր ազգային եւ քաղաքական գործերը առանձնապէս կը վստահի Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

* * * Քանի մը օրէն, Առաջնորդը շրջագայութեան պիտի երթայ Ղարատաղ գաւառը, ուր պիտի որոշէ նաեւ թէ իր յոբելեանի առթիւ բացուելիք գիւղական դպրոցները, ո՞ր գիւղերու մէջ յարմար են։ Թաւրիզի մէջ կը հրատարակուի «Սահանդ» (լեռ մը) անունով պարսկերէն շաբաթաթերթ մը, խմբագրութեամբ գերմանական բարձրագոյն կրթութիւն ստացած Թաղի-Ջատէի։ Խմբագիրը վերջերս շատ լուրջ հարց մը կ'արծարծէ։

Կ'առաջարկէ որ, Պարսկաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող հայկական դպրոցներու ծրագիրները համապատասխանեն կրթական տեսչութեան (Մարիֆ) ընդգծած ծրագրին։ Հայերէն դասագիրքերը պիտի քննուին Մարիֆի կողմէ։ Աշխարհագրութեան դասագիրքերու մէջ հրատարակուելիք Հայաստանի քարտէսները պիտի կազմուին համաձայն Լօզանի դաշնագրին։ Թուրքիոյ անցեալի եւ ներկայի մասին ոչ մէկ աննպաստ անեղեկութիւն չպիտի յիշատակուի դասագրքերու մէջ։ Հայոց միջնակարգ դպրոցներու մէջ, բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութիւնը քանի մը առարկաներ պարսկերէնով պիտի սորվի։ Պարսկերէնը իբրեւ պետական լեզու շատ կարեւոր տեղ պիտի գրաւէ հայկական դպրոցներու մէջ եւ վերջապէս դպրոցական անհրաժեշտ վերին հսկողութիւնը Մարիֆը պիտի ստանձնէ։

Մէկդի թողլով «Սահանդ»ի առաջարկած թրքավար միտքերը, ըսենք որ Հայերը որոշած են արդէն այսուհետեւ աւելի զարկ տալ պարսկերէնին, իբրեւ պետական լեզուի։ Այսօր պարսկահայ իրականութեան մէջ, մատի վրայ կը համրուին պարսկերէնագէտ Հայեր։ Հայ պետական պաշտօնեաներու գիտցած պարսկերէնն ալ իրենց պաշտօնի սահմանէն անդին չանցնիր։

Եթէ պարսկերէն լաւ գիտցող Հայեր գտնուին, անոնք միշտ ալ կրնան պետական պաշտօններ վարել, պարագայ մը, որ շատ օգտակար է պարսկահայութեան համար, զանազան տեսակէտներով։

ՄԱՍԻՍ

ՔԻՉ ՄԸ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՒԼԵՐԸ ԿԸ ԼՍԵՆ

Հոլ քաղաքէն երկրաչափ մը հնարած է փոքրաձայն (microphone) գործիք մը, որուն միջոցաւ կատարուած փորձերը եղական յաջողութիւն մը ձեռք բերած են յիշեալ քաղաքին խուլ — համրերու համանուն ապաստանարանին մէջ։ Հոն՝ 80 առ հարիւր համեմատութեամբ ի ծնէ խուլ տղաք իրենց կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, լսած են երաժշտական կտորներ եւ մարդկային ձայներ։

Այդ փոքրաձայն գործիքը կը նմանի անթել հեռաձայնի ընդունարանին. տղաք ընդունարանը իրենց ականջին դնելով կը լսեն ձայնագրով նուագուած երաժշտական կտոր մը ու ապա կը կրկնեն իրենց լսած բառերը։

Արդարեւ, սրտաշարժ ու յուզիչ բան է տեսնել այդ խեղճ փոքրիկներուն զգացած ուրախութիւնը ի լուր այդ երաժշտական կտորին, որուն համաձայն կը շարժեն իրենց ձեռքերը կամ համաչափ շարժումներով կ'երերցնեն իրենց մարմինը։

Հնարիչը կը յայտարարէ թէ ձայնը իր գործիքին միջոցաւ կը փոխանցուի ականջի ներքին ջիղերուն եւ անկէ ուղեղին հասնելով լսելի կ'ըլլայ։

ՁԱՅՆԵՐՈՒՆ ԳՈՅՆԸ

Վերջերս Մեծն Բրիտանիոյ Երաժշտական Արքայական Ընկերութեան քննութեան ենթարկուած է նորօրինակ գիւտ մը, որուն նպատակն է երաժշտութիւնը տեսանելի ընել։

Այդ նպատակով հնարիչը՝ Տօքթ. Է. Ֆուրնիէ՝ շինած է լուսակագէտ (spectroscope) լուսափող մը, որ խտացեալ ու այլազան գունաւոր ճառագայթներով կ'արձանագրէ եւ կը ցոլացնէ զանազան ձայներէ առաջ եկած թրթռացումները։

Ներկայիս շինուած գործիքը «օքթավ» մը միայն կրնայ արձանագրել, սակայն հնարիչը կը յուսայ աւելի տարածուն ոյժ մը տալ անոր։

Այդ գործիքին օգնութեամբ խուլութեան ենթակայ որ եւ է անձ ի վիճակի պիտի ըլլայ այսուհետեւ դաշնակ մը լարելու։

ԳՈՐՏԵՐՈՒ ԱՆՁՐԵՒ

Վերջերս Ֆրանսայի Տօւլ նահանգին Քոնտորսէ գիւղախումբին մէջ, զօրաւոր փոթորիկի մը հետեւանքով, գորտերու անձրեւ մը տեղացեր է։ Գիտենք թէ գորտերու, մարախներու եւ արիւնի անձրեւները ուրիշ բաներ չեն, բայց եթէ թաթառանման զօրաւոր հովերու ազդեցութեան տակ օդին մէջ բարձրացած գորտերու, մարախներու կամ գունաւոր փոշիներու անկումը երկրիս մակերեսին վրայ։ Այդ կենդանիները երբեմն փոթորիկներու ատեն օդին ամենաբարձր խաւերուն կը հասնին։

Հին ատեն գորտերու անձրեւը Սադէյէլին պատուհաս կը նկատուէր եւ ռամիկ ժողովուրդը ահուդողի ու սարսափի կը մատնուէր։ Կախարդներն ալ շահագործելով տգէտ մարդոց պարզամտութիւնը, այդ չարագուշակ գորտերէն սիրայօրյզ ըմպելիներ կը պատրաստէին։

ԱԴԱՄԱԽՆՁՈՐ

Տօքթ. Քապանէս «Կեանքի գործառնութիւններ» խորագրով խիստ շահեկան գիրք մը հեղինակած է, որուն մէջ հետեւեալ աւանդավէպը կը պատմուի ադամախնձորի (pomme d'Adam) (խոչափողի դուրս ցցուած մասը), ժողովրդական բացատրութեան մասին։

Տիեզերքի արարիչը՝ Նջամպի, երկրիս վրայ կուգայ տեսնելու համար թէ ի՞նչ կ'ընեն հոն իր զաւակները՝ Ադամ եւ Եւա։ Նջամպի քարի մը վրայ կը նստի եւ կը սկսի ծամել «քօլա» կոչուած ընկոյզ մը (Ափրիկէի արեւադարձային երկիրներուն մէջ աճող տեսակ մը ընկոյզ)։ Յետոյ տեսնելով որ ամէն բան լաւ կ'ընթանայ, կը մեկնի՝ ժայռին վրայ մոռնալով ընկոյզ մը։

Ադամ կը մտածէ որ համեղաճաշակ ըլլալու է այդ «քօլան», քանի որ Նջամպի համոյք կը զգայ զայն ծամելով, որով առանց այլեւայլի կ'առնէ ընկոյզը եւ հակառակ Եւային առարկութեան, զայն բերանը կը դնէ։ Նոյն վայրկեանին վրայ կը հասնի Նջամպի, որ բարկութեամբ ու զայրոյթով ետ կը պահանջէ իր մոռցած ընկոյզը։ Ադամ, իր երկիւղէն սարսափած ու դողահար, գերմարդկային ճիգեր կ'ընէ կուլ տալու եւ անհետացնելու այդ աղետալի ընկոյզը։

Այն ատեն Նջամպի, իր բթամատը անոր վզին վերնամասին վրայ դնելով, քօլայի ընկոյզը դուրս հանել կուտայ Ադամին, եւ ինքն ու իր սերունդը կը դատապարտէ կրելու այդ ուռոյցը, ընդ միշտ պիտի յիշեցնէ իր կատարած գողութիւնը։

Հ. ՏԷՐՈՍԵԱՆ

«ՆՈՐՔԷ»Ի ՀԱՍՈՅԹԸ

«Նորքէ» ղեկաւոր օդապարիկը որ առաջին անգամ յաջողեցաւ հիւսիսային բեւեռին վրայէն թռչիլ, Ամունտսէնին եւ իր ճամբու ընկերներուն ապահոված է 200 հազար նորվեկեան քորօն, այսինքն երկու միլիոն ֆրանք։ Այս գումարը գոյացած է ճամբորդութեան ատեն առնուած լուսանկարներէ, շարժանկարներէ, այս առթիւ կատարուած հրատարակութիւններէ, հեղինակի իրաւունքէ եւայլն։

ԿԵԱՆՔԸ ՀՕՄԻՆ ՄԷՋ

Յուլիս 14էն սկսաւ Գարագոզեան Հօմի տարեկան արձակուրդը, որ պիտի տեւէ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ։

Յուլիս 18ի Կիրակի օրը տեղի ունեցաւ Հօմի մարզական փառատօնը իր սեփական մարզարանին մէջ։ Ամբողջ տարուայ ընթացքին Հօմի աշակերտութիւնը կազմակերպուած աշխատանքով մը յաջողած էր պատրաստել այս մարզարանը, որ ներկայիս ունի իր կանոնաւոր արշաւագին (փիսթ), իր ֆութպօլի, պասքէթպօլի, վէլիպօլի եւ թէնիսի մրցարանները։

Փառատօնը սկսաւ առաւօտեան ժամը 10ին, նախագահութեամբ հիմնադրին՝ Պ. Միհրան Գարակէօզեանի։ Նոյն օրը հանդիսաւորապէս հրաւիրուած էին Հօմին բոլոր արհեստաւոր սաները եւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած էր հիներուն եւ նորերուն միջեւ։ Բացի մասնաւոր հրաւիրեալներէ ներկայ էր նաեւ մեծ բազմութիւն մը ֆրանսացի հրաւիրեալներու։

Մրցակցութեան ոգին աւելի արծարծելու համար իրենց միջեւ, աշակերտութիւնը բաժնուած էր երեք խումբերու՝ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն։ Այս առթիւ առաջին անգամ ըլլալով պարզուեցաւ Հօմի եռագոյն դրօշակը, զարդարուած իր սկզբնատառերով։

Տեղի ունեցան հետեւեալ մրցումները.— 5000 մեթր արգելարշաւ անտառին մէջ, մասնակցութեամբ արհեստաւորներուն եւ մեծերուն։ 50 եւ 100 մեթր վազք պզտիկներու եւ միջակներու։ 1000 եւ 1500 մեթր վազք միջակներու եւ մեծերու, 220 մեթր արգելարշաւ արհեստաւորներու եւ մեծերուն։

1000 մեթր դրօշարշաւ խումբերու միջեւ։ Երեք քայլ ցատկելու, բարձրութիւն ցատկելու եւ ձողով բարձրութիւն ցատկելու մրցումներ։

Թէնիսի եւ պասքէթպօլի մրցումները յետաձգուեցան յաջորդ օրուան։

Այս զանազան մրցումներուն մասնակցեցան աշակերտութեան գրեթէ մէկ երրորդ մասը. իրենց ձեռք բերած արդիւնքները իրենց տարիքին համեմատութեամբ կարելի է նկատել շատ քաջալերական։

Հանդէսէն վերջ, օրուայ թամադային, Տիկ. Գարակէօզեան, առաջին եւ երկրորդ հանդիսացող մրցողներուն բաշխեց ոսկեզօծ եւ արծաթազօծ շքադրամներ։ Այս առթուան ախոյեան հռչակուեցաւ արհեստաւորներէն Պ. Միհրան Ղազարեան, որ յաջողեցաւ երեք առաջնութիւն շահիլ։

Յուլիս 20ին ալ տեղի ունեցաւ Հօմի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը, քաջալերելու համար իմացական եւ բարոյական մարզին մէջ փայլուն հանդիսացող աշակերտները։

Հանդէսին կը նախագահէր Լուառէ-Շէռի նահանգապետը, Պ. Մարթէն. ներկայ էին բարերարը եւ ֆրանսացի հրաւիրեալներ։

Նահանգապետը իր բացման ճառին մէջ իր համակրութիւնը եւ հիացումը յայտնեց հայ ժողովուրդին հանդէպ, որ միշտ գիտցած է քայքայումներէ վերջ, անվհատ վերականգնիլ եւ միշտ լաւագոյն ապագայի մը հաւատքը իր մէջ վառ պահել, եւ յոյս յայտնեց որ մեր տղաքն ալ պիտի ջանան իրենց սրտին մէջ հաշտեցնել երկու հայրենիքներու՝ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի սէրը եւ նուիրումը։

Այնուհետեւ Հօմի երգչախումբը երգեց «Մարսէյյէզ»ը եւ «Բամ փորոտան»ը։

Արտասանուեցաւ Աղեքսանդր Փանոսեանի ֆրանսերէն մէկ ոտանաւորը, ուր արտայայտուած են հայ ժողովուրդի զգացումները Ֆրանսայի հանդէպ։

Տնօրէն Պ. Քօնրատ յանուն բարերարին իր շնորհակալութիւնը յայտնելէ վերջ նահանգապետին, սկսաւ մրցանակներու բաշխումը։

Վարձատրուեցան ճիգ, բարեկամեցողութիւն, բարոյական, կորով ունեցող ինչպէս նաեւ իրենց բարեկրթութեամբ փայլող աշակերտները։ Դրամական նուէրներ տրուեցան խմբապետներու, որոնց աշխատասիրութիւնը ամբողջ տարուայ ընթացքին երեւան եկած էր։

Հանդէսը վերջացաւ ֆրանքօ-հայ բարեկամութեան ուղղուած ծափերով եւ կեցցէներով։

Յուլիս 18ին լոյս տեսաւ Հօմի խմբագրութեամբ մէկ պարբերաթերթը «Մեր Հօմը» որ պիտի ձգտի կապ պահել մայր դպրոցին եւ իր սաներուն միջեւ։

Թղթակից

ԹԱՂՈՒԱԾ ՈՍԿԻՆԵՐԸ

Զինադադարի սկիզբը, երբ Գերմանիոյ մէջ յեղափոխութիւն ծագեցաւ, Շթօլպէրկ «Վիլհէլմ-փրիմ» մետաղեայ կոճակի մեծ գործարանին տնօրէնները, վախնալով որ ընկերվարական բանուորները ռումբերով օդը պիտի հանեն գործարանը, խոհեմութիւն սեպեցին իրենց ունեցած ամբողջ ոսկեդրամը զինկէ սնտուկներու մէջ փակել եւ թաղել։ Դրամները կը բաղկանային 10 եւ 20 մարքնոց գերմանական ոսկիէ, սթերլինէ եւ 20 ֆր.նոց ֆրանս. ոսկիէ, ընդամէնը 1,400,000 մարք արժողութեամբ։ Ամէն մէկ սնտուկի մէջ 20,000 մարք դրուեցաւ։

Գերմանիոյ տնտեսական տագնապի տարիներուն, գործատէրերը խիստ հսկողութեան տակ առին սնտուկները, սակայն այդ օրերուն ջուրի ճամբայ շինող գործաւորները սնտուկները երեւան հանած ըլլալով, անոնք բոլորն ալ փոխադրուեցան նոյն գործարանին պատկանող ամայի անտառ մը։

1925ին, երբ դրամի պէտք ունեցան եւ ամէն վտանգ անցած նկատեցին, գործարանատէրերը որոշեցին այլեւս տեղէն հանել պահուած գանձը։ Այդ պահուն նկատեցին որ, 160,000 մարք պարունակող ութը սնտուկներ կը պակսէին։ Մարդիկը նախապէս ձայն չհանեցին, վախնալով որ եթէ կառավարութիւնը իմանայ, հետեւանքը գէշ կրնայ ըլլալ, եւ թէ ստիպուած պիտի ըլլան դրամագլուխի վրայ տուրք վճարել։

Կասկածները կեդրոնացան գործարանի քարտուղար Ֆրիմսի վրայ, որ տեղեակ էր ամբողջ գաղտնիքին, քանի որ իր ներկայութեան կատարուած էր թաղումը, այս առթիւ մեծ գումարներ ստանալով իբրեւ կաշառք։ Վերջին անգամ ոստիկանութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուցած էր Ֆրիմսի վրայ, որ արտակարգ ծախքեր կ'ընէր։ Ֆրիմս ձերբակալուեցաւ Էքս Լա Շափէլի մէջ։

Գործարանի բանուորները բողոքի միթինկներ կը կազմակերպեն, դատապարտելով իրենց տէրերը, որոնք «պետութիւնն ու բանուորները խաբելէ վերջ, հիմա պատժուեցան գողութեամբ, եւ սակայն աւելի մեծ պատիժի արժանի են»։ Մամուլն ալ խստիւ կը դատապարտէ այս շահագէտները, որոնք Գերմանիոյ ամենէն ծանր օրերուն, իրենց միտքէն իսկ չանցուցին նիւթապէս օժանդակել պետական գանձին։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՄԵՐԻԿԱ

Նիւ Եօրքէն կը հեռագրեն «Ցէյլի Թէլէկրաֆ»ի.—

Ատլանտեանի երկու եզերքներէն առնուած թիւերն ու դէպքերը բացարձակապէս կը հերքեն ամերիկեան հանրային կարծիքին այն համոզումը թէ Միացեալ Նահանգները առատաձեռնութիւն ցոյց տուին պատերազմական պարտքերու կարգադրութեան մէջ։ Ֆրանսայի պարտքն էր 2,750 միլիոն տոլար, Պելճիքայինը՝ 300 միլիոն եւ Իտալիայինը՝ 780 միլիոն տոլար։ Այս պարտքերը կարգադրուեցան հետեւեալ կերպով.— Ֆրանսա պիտի վճարէ 1,680 միլիոն տոլար, Պելճիքա՝ 190 միլիոն եւ Իտալիա՝ 400 միլիոն տոլար։ Գալով Անգլիոյ, այս վերջինին պարտքն է 3,300 միլիոն տոլար, սակայն յոյս կայ որ 445 միլիոնը զեղչուի։

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄՇԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽԵՂՃՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ գրած էի Ս. Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի մէջ գտնուող Մշեցիներու մասին, յայտնելով թէ օրէ օր կ'աւելնան հիւանդութիւնները։

Արդարեւ, այժմ մեծ մտահոգութեան մատնուած է Սէնթ-Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի հայ գաղութը։ Պակաս չեն մահը, հիւանդութիւնը եւ ձախորդութիւնը։ Մէկ օրուան մէջ երկու երիտասարդ Մշեցիներ հողին յանձնեցինք, ինչպէս գրած էր «Յառաջ»։ Ընտանիները քանի մը ընտանիքներ իրենց կազմով ուրիշ տեղեր փոխադրուեցան։ Կան ուրիշներ ալ, որոնք շուտով այլ վայրեր պիտի փոխադրուին։ Խեղճ ժողովուրդը շուարած է, որովհետեւ մէկ կողմէ հացը կը սղէ, իսկ միւս կողմէ, աշխատավարձը նոյնն է ինչ որ անցեալ տարի։ Անցեալ տարի այր մարդիկ օրական կ'առնէին 18—20 Ֆր. հացին քիլօն կը ծախուէր 1. Ֆր. 50 սանթիմ. իսկ հիմա մէկ ֆրանք աւելցած է հացին գինը եւ սղած են բոլոր ուտեստեղէնի գիները, բայց օրականները նոյնը կը մնան Ս. Էթիէնի մէջ։ Մեծ տագնապ կայ բնակարանի. շատերը իրենց հանգիստ գործերը կը ձգեն ու կ'երթան ածուխի հանքերը կ'աշխատին, որպէսզի քանի մը ֆրանք աւելի ստանան ու իրենց պէտքերը հոգան։ Այսպէս ըրաւ մեր ընկ. Ալէք Ասատուրեանը, որ կ'աշխատէր շատ լաւ գործի մը, բայց օրականը պակաս կուգար. եւ ստիպուեցաւ թողուլ իր հանգիստ գործն ու երթալ աշխատիլ ածխահանքին մէջ։ Քանի մը օր աշխատելէ յետոյ, տարաբախտը զոհ գնաց, շոգեկառքին տակ մնաց եւ կտոր կտոր եղաւ։

Ք.

ՎԵՍՈՒՎԸ ԿԸ ԲՈՐԲՈՔԻ

Նափոլիէն առնուած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ Վեսուվը կրկին բորբոքած է։ Հրաբուխի գլխաւոր բերնէն գիշեր ցորեկ կրակ կը ժայթքէ։ Վեսուվի այցելութեան գացած բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ Նափոլի դարձած են։

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 29ԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի օր մտերմական շրջանակի մը մէջ տեղի ունեցաւ Խանասորի արշաւանքին 29 ամեակը, Շավիլի գեղեցիկ անտառին մէջ։

Ժամը 2էն ընկերներ եւ համակիրներ կ'ուղղուէին հաւաքման վայրը։ Ժամը 3ուկէսին, հանդիսականները առաջնորդուեցան Խանասորի անմահ հերոս Իշխան Արղութեանի գերեզմանը։ Թափօրին առջեւէն ընկերներ կը կրէին ծաղկեպսակներ ու թաղարներ, նուիրուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի եւ Փարիզի խումբերու կողմէ։

Գերեզմանատուն հասնելուն, բազմութիւնը հոն գտաւ ողբացեալ Իշխանի սգաւոր Տիկինն ու պարագաները։ Ծաղկեպսակները զետեղելէ յետոյ, խօսք առաւ ընկ. Աբօեան։ Ան վեր հանելով Իշխանի յեղափոխական նկարագիրը, պարզեց Խանասորի արշաւանքին իրական նշանակութիւնը. «... Ան, Խանասորի արշաւանքը, չի բաղկանար այս կամ այն Քիւրտին սպանութեամբ, ինչպէս սովոր են ըսել եւ կրկնել մեր անճարակ հակառակորդները։ Իշխան, Դուման եւ Վարդան, լի յուզումով եւ վրէժխնդրութեամբ, արշաւեցին Խանասորի դաշտը, վտանգելով իրենց սուղ կեանքը, նախատեսելով շատ աւելի խոշոր ընդհարումներ...»

Թափօրը քանի մը վայրկեան եւս լռութեամբ իր յարգանքը մատուցանելէ յետոյ, ուղղուեցաւ անտառ, ուր երիտասարդ ընկերներ եւ համակիրներ խանդավառութեամբ սկսան երգել Խանասորի եւ ուրիշ ազգային երգեր։

Այստեղ խօսք առաւ ընկ. Վահան Փափազեան (Կոմս) որ գեղեցկօրէն բացատրեց Խանասորի արշաւանքը, անոր նպատակը, արդիւնքը, արտաքին եւ ներքին, հետեւանքները։ Վերլուծեց եւ անոր երեք հերոսներու, Դումանի, Վարդանի եւ Իշխանի կեանքերը, որոնց հետ ապրած է երկար տարիներ։

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Արամ Սասունի, որ շեշտեց. «Ժողովուրդ մը, որուն պատմութիւնը լի է նմանօրինակ հերոսական գործերով, անպայման կը հասնի իր նպատակին»։

Բանախօսութիւններէն յետոյ Շրջ. Կոմիտէի եւ Փարիզի եօթը խումբերէն ներկայացուցիչներ այցելեցին ողբացեալ Իշխանի տունը ու իրենց խոր կսկիծը յայտնեցին անփոխարինելի կորուստին համար։

Հանդիսականները ցրուեցան երեկոյեան ժամը 8.30ին խիստ լաւ տրամադրութեամբ։

Վաչէ Պերճ

ՕՐ. ՑԱՍՄԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Թաւրիզ 23 Յունիս 1926

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՆԳԼԻԱ ՅԱՂԹԵՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ տարեկան աթլէթիկ մրցումը Անգլիացի եւ Ֆրանսացի մարզիկներուն միջեւ։

Քսան հազար հոգիէ աւելի բազմութիւն մը ներկայ էր այս խիստ հետաքրքրական մրցման, ուր Անգլիացիները լուծեցին նախորդ տարի Պրայթընի մէջ իրենց կրած պարտութեան վրէժը։

Հակառակ երկու կողմէն ալ Ապրահամի կամ Պարաթօնի նման կարեւոր ուժերուն բացակայութեան եւ աննպաստ օդին, արդիւնքները խիստ լաւ են։

Անգլիացիները ունեցան 100, 200, 400. 800. 500, 110 մեթր արգելարշաւի, մուրճ նետելու, երկայնութիւն ցատքելու ինչպէս եւ դրօշարշաւի առաջնութիւնները իսկ Ֆրանսացիները 1500 մեթրի, գունդ եւ սկաւառակ նետելու (Բէլէ), (Բօլի) եւ բարձրութիւն ցատքելու (Լէվոէն)։

Անգլիացիները շահեցան ինը առաջնութիւն, վեց երկրորդ, եւ վեց երրորդ, ընդամէնը 63 կէտ. մինչ Ֆրանսացիները 48 կէտ։

Հ. Թ.

Պ. ՔՈԼՈՄՊԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

Հ. Մ. Ը. Միութեան Պոլս Քոլոմպի մասնաճիւղի կազմակերպած վիճակախաղէն շահած են.— Թիւ 225ը՝ թեւի ժամացոյց մը, 259ը՝ զարթուցիչ ժամացոյց, 207 եւ 264 թիւերը ինքնահոս գրիչներ, 498 եւ 200 թիւերը գրպանի թաշկինակներ, 448, 394, 402 եւ 424 թիւերը արծաթ մատիտներ, 389, 352, 121 եւ 3 թիւերը արծաթ շղթաներ։ Պարգեւները ստանալու համար դիմել ամէն Բշ. երեկոյ մասնաճիւղի ժողովասրահը՝ Café Terminus, Place des Bourguignons. Asnières. (Tram. 40 եւ 34).

ԹԵՀՐԱՆԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ 20 ԺԱՄԷՆ

Ռուս գործարաններու մէջ շինուած օդանաւ մը՝ ղեկավարութեամբ սաւառնորդ Մուստէֆի, Թեհրանէն Մոսկուա հասաւ քսան ժամէն, ժամը 160 քիլոմեդր արագութեամբ։ Մոսկուա 3100 քիլոմեդր հեռու է Թեհրանէն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եւ Ամերիկայի միջեւ առեւտրական դաշնագիրը երկարաձգուած է մինչեւ 1927 փետր. 18։

ԱՆՆՇԱՆ ՆՇԱՆԱՒՈՐԸ

Խմբագրապետի մարմաջը իմ մէջս անզսպելի էր. չէի յագենար գրելով ֆրանս. ամէնէն նշանաւոր թերթերուն մէջ, այլեւ կ'ուզէի ունենալ իմ յատուկ թերթս. երբ տեսայ որ իմ «Արեւելք»էս օգուտ չկար, անունը փոխեցի «Արեւմուտք»ի. ասոր նիւթական ծախքը կը ստանձնէին մեր հայրենակիցներէն տասնըմէկ հոգի, սակայն անոնք պայման դրած էին, որ ես թերթիս մէջ չյուզեմ կրօնական եւ անձնական վէճեր։ Բայց ես սանձարձակ կը խարազանէի հակառակորդներս. «Կրճիկեան շլացիտ հայը» հարուածներէս չէր ազատէր։ Ես կը հարուածէի եւ հարուածներ կը ստանայի։ Քսան թիւ լոյս կը տեսնէր «Արեւմուտք»ս եւ ահա կը դադրէր։ Բաժանորդներս կը յաղթէին։

Ես չէի յուսահատեր. կը շարունակէի յօդուածներովս տաղել ազգային թերութիւնները։ Իմ յատուկ թերթս կը դադրէր, բայց գրիչս դադար չունէր։ Յունաստանի արտաքին գործոց նախարարին երկու զաւակները, ինծի դասի եկած ատեն, օր մը զարմանք կը յայտնէին կամքիս տոկունութեան համար։ Անոնց կ'ըսէի որ ես Մովսիսական օրէնքով կը վարուիմ, ինծի հետ վիճողը եթէ զիս նախատէ, ես ալ զինքը կը նախատեմ։ Ես անոնց ըսի որ իշու ակռայ ցանողը, գառնուկի ակռայ չի քաղեր։

Այս գիշեր թատրոնը բանեցուց իմ բաղդս. Գոռնէյլի «Նիգոմէտ»ը կը ներկայացնէին. քովս էր Հ. Ալիշան աշխարհական զգեստով. ան ինծի դարձաւ եւ սքանչացած ըսաւ թէ ողբերգութեան մէջ հայ անունը յիշուած էր վեց անգամ։ Ես ըսի իրեն,— Հայր սուրբ, եթէ մենք Հայերս օր մը դրօշակ ունենանք, դուն անոր գոյներով պիտի ներկես մօրուքդ։ Այդ օրէն վերջը ես զինքը կը տեսնէի քաղաքիս Մուրատեան վարժարանին մէջ. մեր եկեղեցականներուն մէջ անոր նման անկեղծ ազգասէր չէի տեսած։ Ան, ամէն անգամ որ Հայաստան բառը կ'արտասանէր, կարծես այդ բառը իր սիրուհին ըլլար եւ սիրահարի մը պէս կը կարմրէր, կը յուզուէր։ Օր մը ըսի իրեն, որ ամէն ծաղիկ, ամէն թիթեռ սիրոյ առջեւ կը դողդղան, կը կարմրին կը խամրին ու կը մարմրին։ Ան չի պատասխանեց. ես անոր աչքերուն մէջ պիշ պիշ նայեցայ, եւ համոզուեցայ որ անոր հոգին միայն Հայաստանի սիրահարուած էր։ Երբ իր եղբայրիկները չարաչար քննադատեցի, ան չախորժեցաւ, եւ այդ օրէն վերջը մեր բարեկամութիւնը խզուեցաւ։

Պօլիս եւ հոս Փարիզ գտնուող հայրենակիցները ինծի հետ հաշտ չէին այլեւս. ե՞ս էի յանցաւորը թէ անոնք։ Աւագ ուրբաթ օրը եկեղեցիէն նոր վերադարձած էի. դեռ գլխուս մէջ կը հնչէր Երեմիա Մարգարէին այս խօսքը թէ, «Մի մարգարէանար վասն մեր, ապա թէ ոչ մեռանիս ի ձեռաց մերոց»։ Փրկիչը մարգարէացած էր, Հրէից եւ եղծաւոր քահանաներուն եւ անբարոյական փարիսեցիներուն դատապարտութիւնը եւ քննադատած էր անոնց չարագործութիւնը։ Եւ անոնք թշնամացած զինքը չարչարեր եւ խաչեր էին։ Եւ նոյնը արդ ինծի կը պատահէր. ես իմ ազգայիններուս թերութիւնները կը խարազանէի, ես կեղծաւոր եկեղեցականներու անհերքելի պղծութիւնները կը ձաղկէի, ես իմ «Ազգային պակասութիւնը» վերնագրով գրութեանս մէջ կը պնդէի, թէ պէտք չէ ծածկել ազգէն իր պակասութիւնները, վասնզի «Ազգութիւնէն վեր Արդարութիւն կայ»։ Ես իմ այդ գրուածքովս, ազգիս կը յիշեցնէի այն միականի բռնակալը, որ կը հրամայէ նկարիչին որ իր նկարը գծագրէ. Նկարիչը բռնակալին աչքի կուրութիւնը ծածկելու համար, որսորդի կերպարանք մը կուտայ անոր, հրացան մը կը դնէ ձեռքը, եւ զէնքին կոթը աչքին վրայ կը կոթնցնէ։ Ես յայտնապէս ըսի, որ ես նոյն նկարիչին պէս չեմ կրնար ազգիս պակասութիւնները ծածկել. «Վէրք մը, թէ՛ բարոյական է եւ թէ՛ նիւթական, պէտք է յայտնուի ու բուժ գտնէ»։ Ես ազգիս թշնամի չէի, սակայն ազգս ինծի թշնամի էր դարձած։ Նոյն օրերը ձեռքս կ'անցնէր Պատկանեանի «Ոտանաւորները» որուն մէջ ի՜նչ գեղեցիկ մտքեր կային, ան ալ ինծի պէս մտածեր էր ազգիս համար, ան ալ չէր գիտեր ի՞նչ անուն տալ Հայուն։ Ան կ'ըսէր, «գէշ պանը ինչպէ՞ս չասեմ ու պահեմ։» Բայց իրօք ո՞ր ատեն, ո՞ր ազգը կրցած է սիրել ու յարգել իր քննադատները։ Այս ալ խոստովանելու իմ որ, ոչ մէկ Քիւրտ իր թանին թթու չըսեր։

Ինծի դէմ հալածանքը կը սաստկանար, ես պահ մը ազգային շրջանակէն կը հեռանայի. Թորինոյի մէջ «Իթալի» թերթը ֆրանսերէն կը խմբագրէի։ Ինծի պաշտպան ունէի Իտալիոյ ազատութեան ռահվիրայ Գավուրը, որուն քարտուղարը կ'ըլլայի, եւ անոր զաւակաց ֆրանսերէնի ուսուցիչը կ'ըլլայի։ Ես կը զգայի որ այլեւս երջանիկ էի, Իտալացի մեծ դիւանագէտը կը սքանչանար իմ յօդուածներուս վրայ. բայց անցեալ օր ինծի մտերմօրէն կ'ըսէր որ «գրելու ատենս ձեռնոց դնեմ»։ Հասկցայ միտքը. քննադատութիւններս շատ մերկ էին, մերկ ինչպէս ամէն ճշմարտութիւն, շատ մերկ էին, աւելի մերկ քան Թորինոյի թանգարանին մէջ իմ տեսած «Պան եւ Սրինկա» նկարն, Պուշերի գլուխ գործոց նկարը։

(Շար.) ԱՏՐՈՒՇԱՆ

նի հողամասին վրայ որ և է շարժում չի տեսնուիր այլեւս։ Միւս կողմէ Ճէպէլը Տրիւզի խաղաղեցումը եւս փութով յառաջ կը տարուի։ Տեղացի ժողովուրդը հետզհետէ իր տեղը կը վերադառնայ։ Ապստամբներու ազդեցութեան տակ կը մնան միայն Հերմոն և Նէպէք-Անդր-Լիբանանի շրջանները։

Դամասկոսը գրեթէ ամէն գիշեր ապստամբներու յարձակումներուն կ'ենթարկուէր։ Քաղաքը և շրջակայ պարտէզները միանգամ ընդ միշտ ապստամբներէն մաքրագործելու համար, Յուլիս 21ին զինուորական մեծ գործողութեան մը ձեռնարկուեցաւ։ Յարձակման ծրագիրը մեթոտիկ կերպով պատրաստեց զօր. Կամլէն, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով որ այդ շրջանի բնակիչներու անձն ու ինչքը որ եւ է վնասի չենթարկուին։ Այս գործողութեան հետեւանքով Դամասկոս տանող բոլոր ճամբաները ֆրանս. իշխանութեանց ձեռքն անցան և վերահաստատուեցաւ ֆրանս. իշխանութիւնը։ Դամասկոս ֆրանս. պահակազօրքի եւ չէրքէզ քաղաքապահ զինուորներու կողմէ գրաւուած ըլլալով, կուիները երբեք քաղաք չփոխադրուեցան։ Կը հերքուին չորս օրէ ի վեր շրջած այն զրոյցները թէ Ֆրանսացիները Դամասկոսը մաքրագործելու համար կրկին ռմբակոծած են զայն՝ սպաննելով և վիրաւորելով չորս հարիւր հոգի, զինուորական թէ քաղաքային։

Բուն յարձակումը սկսած էր Յուլիս 18ին. 20ին արդէն դաշտային հրետանիի շնորհիւ Դամասկոս տանող 40 քիլոմէդր երկար ճամբայ մը բոլորովին մաքրագործուած էր։ Դամասկոսի պաշարումը վերջնապէս վերցուած է։ Կարգ մը ապստամբներ որոնք յաջողած էին փախչիլ, պատգամաւոր ղրկելով անձնատուութեան պայմաններ առաջարկած են։ Երեք օր տեւող այս կուիներու ընթացքին ֆրանսական կորուստն է հարիւր վիրաւոր, երեքը սպայ (վիրաւորներէն 20ը միայն բուն Ֆրանսացի են)։ Սպաննուած են տասը Ֆրանսացիներ, որոնց երեքը սպայ, մէջն ըլլալով դէր-գնդապետ Վիներ, ինչպէս նաեւ որոշ թիւով Չէրքէզներ։

Գործողութենէն վերջ զինուորները Դամասկոս դարձան։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ յարձակումէն օր մը առաջ Դամասկոսի ֆրանսական ներկայացուցիչը լուր տուած է օտար հիւպատոսներուն։

Նոր լուրերու համաձայն Դամասկոսի քրտական թաղին մէջ ձերբակալուած են հինգ ապստամբներ և 12 կասկածելի Տիւրզիներ։ Մէրճի մէջ 250 հրացան գրաւուեցաւ։ 25 Յուլիսին Սուէյտայի մէջ յանձնուած էին 1207 հրացան, 60,000 փամփուշտ, եւ 1360 ոսկեդրամ։

Բազմաթիւ ապստամբներ անձնատուր կ'ըլլան։ Անգլիական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Դամասկոսէն 20 քիլոմէդր անդին կութայի մէջ Ֆրանսացիները ծանր կացութեան մէջ են։ Դամասկոսի մէջ բնականոն կեանքը վերսկսած է։ Ֆրանսացի երկու օդանաւորդներ Տիւրզիներուն ձեռքը ինկած ըլլալով, ապստամբները զանոնք կապեցին օդանաւին եւ քարիւղ թափելով ողջ ողջ այրեցին։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

Փուանքարէի դահլիճը երէկ Խորհրդարանին ներկայացուց իր ելմտական ծրագիրը, որ երկու մասէ կը բաղկանայ։ Առաջինը կը խօսի անուղղակի տուրքերու վրայ ըլլալիք յաւելումներուն, երկրորդը ուղղակի տուրքի դրութեան բարեփոխման մասին։

Այս ծրագիրը կը համապատասխանէ փորձագէտներու տեղեկագրին. կը նախատեսուի հինգ միլիառ ֆրանք հասոյթ, որուն 1ուկէս միլիառը գաղթաբերքի (սուրճ, թէյ, բրինձ եւն.) վրայ դրուելիք տուրքէն, 660 միլիոնը գործառնութեանց տուրքին 100ին 2 բարձրացումէն, 400 միլիոնը՝ մաքսատուրքի յաւելումէն։

Մնացեալ 2,30 միլիառին համար առեւտրական Նախարար Պ. Պոքանովսքի զանազան առաջարկներ ներկայացուց. մասնաւորապէս պիտի աւելնան փոխադրութեանց միջոցներու (երկաթուղի եւլն) գիները։ Միւս կողմէ Փուանքարէ մտադիր է շատ մը սեղմումներ առաջարկել ծախքերու բաժնին մէջ։

Ասիան՝ Ասիացիներուն

Լոնտոնի թերթերը կը ծանուցանեն թէ Օգոստոսի սկիզբը համասիական ժողով մը պիտի գումարուի Նակազաքիի մէջ (Ճաբոն)։ Գլխաւոր նպատակն է համասիական զինակցութիւն մը հաստատել։ Ներկայացուցիչներ պիտի ունենան Ճաբոն, Չինաստան, Հնդկաստան, Պարսկաստան և Թուրքիա։

Եօթը հոգի մեռած՝ օդանաւի արկածէ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Յուլիս 26ին զինուորական օդանաւ մը իյնալով, ջախջախուեցաւ։ Եօթը հոգի, որոնց չորսը սպայ, երկուքը մեքենավար եւ մէկը քաղաքացի, մեռան։ Մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ։

Պուլկար գաղթականներուն համար

Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաւանեցաւ 2ուկէս միլիոն ստերլին փոխ տալ Պուլկարիոյ, գաղթականներու տեղաւորման համար։ Առաջին առթիւ պիտի յանձնուի 400,000 ստերլին։ Կասկածները փարատելու համար, հակակշռի յանձնախումբ մը պիտի կազմուին ուր ներկայացուցիչներ պիտի ունենան Եուկօ Սլաւիա, Յունաստան և Ռումանիա։

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Մարսիլիոյ մեր Թղթակիցը կը հեռագրէ 26 յուլիս Թուականով.—

Երէկ՝ Կիրակի, հազարէ աւելի հոգիներու ներկայութեամբ փառաւոր կերպով տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքին 29րդ տարեդարձը։

Այս առթիւ բուռն խանդավառութեան մէջ կարդացուեցաւ և քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ ազատ արձակել Հայաստանի բանտարկեալները։ Մանրամասնութիւնները նամակով։

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսական Լիսէներու մէջ, ամէնէն աւելի մրցանակ ստացող եւ յիշատակութեան արժանացող աշակերտներու կարգին կը կարդանք հետեւեալ հայ աշակերտներու անունները.— Լիսէ Ժանսոն-տը-Սայյի.— Սերոբեան, Արզումանեան, Մելիքեան եւ Ղորղանեան։ Լիսէ Փասթէօր.— Ավաճեան։ Լիսէ Պիւֆօն,— Յովհաննէս Եղիազարեան։ Լիսէ Ռօլէն.— Խաճիկեան, Տէր-Սարգիսեան, Հրանտ Դերձակեան։ Լիսէ Հօշ.— Մաթէօ Տէր-Դաւթեան։ Քօլէժ Սէնթ Պարպ.— Գասապեան, Խուպէսէրեան, Խըրլագեան, Գավալճեան։ Էքօլ Ալզասիէն.— Ալեք Պոօշեանց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1ին կը լրանայ ՅԱՌԱՋի առաջին տարին։

Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն որոնք առկախ հաշիւներ ունին, փութացնել իրենց բաժնեգինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Գոյամարտ» խումբի ժողովը կիրակի ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր զեկուցում։ Ընդամատեարերը միասին բերել։

Հ. Յ. Դ. «Արմէն-Գարօ» խումբի ժողովը՝ յառաջիկայ Շաբաթ 31 յուլիս երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի սրահը։

Իթալի Թաղամասի Հ. Յ. Դ. խումբին անդամակցիլ փափաքողները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ երեկոյ, յուլիս 31, ժամը 8.30ին, 192 Av. d'Italieի սրճարանը։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ միութիւններու ընդհ. պատգամաւորական ժողովը՝ յուլիս 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince։ Կը հրաւիրուին բոլոր Հայրենակց. միութեանց ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ եւ շրջականներու հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի՝ Կիրակի Օգոստոս 1, կէս օրէն վերջը ժամը 2ին Տ. Դահվէճեանի բնակարանը, 26 Rue Blanqui à, K. Bicetre (Seine). *մէթրօ Իթալի։*

ՌՈՍՏՈՄ Լսար. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 31 Յուլիս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple։ *Օրակարգ խիստ կարեւոր։*

ՏԷՍԻՆԷՆ Յ. Շահզատեան իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Աբգար Տէր Կարապետեանի, որ եռամսեայ «Յառաջ» նուիրած է իրեն։

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ա.— Ստացանք 20 ֆրանք, կը սկսի 6 Յուլիսէն։

ՊԱՐԺԷՄՈՆ Բ. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ՄԱՐԹԻԿ, Ե. Գ.— Ստացանք 100 ֆր., փոխեցինք։

ԼԷՁԱՎԸՆԻԷ, Մ. Տ.— Ստացանք 40 ֆրանք։

ՊՕԼԷՆ, Գործ.— Ստացանք 88,50 ֆր. կարգադրեցինք։

ՓԱՐԻԶ, Կ. Տ.— Ստացանք 40 ֆրանք։

ԱՐԼ, Խ. Հ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

Բ. ՍԱՐԱՋԷՆ, Հ. Մ։— Ստացանք 20 ֆրանք։

ԹՈՒՐ, Յ. Ե.— Ստացանք 38 ֆրանք։

ԴԱՄԱՍԿՈՍ, Պ. Կ. Ստացանք 70 ֆրանք. փոխեցինք։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ՏԵՐԱՋՎԻԼ, Մ. Ա.— Ստացանք 20 ֆրանք. կը ղրկուի Յուլիս 28էն։

ՅԱՌԱՋի կիրակի օրուան թիւը պէտք է ըլլայ 154, եւ ոչ թէ 153, ինչպէս տպուած է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վալանսէն կը փնտռուի Սարգիս Գէորգեան։ Հին հասցէն՝ 14 Avenue de la Gare Valance։ Իմացնել «Յառաջ»ի հասցէով։

— *Խարբերդի Մաստան գիւղացի Սարգիս Գույումճեան կը փնտռէ հօրեղբօր տղաքները՝ Փօղոս Գույումճեան եւ Խաչատուր Գույումճեան, որ Նիւ Եօրք կը գտնուին։ Տեղեկացնել՝* 17bis, Ale Valentin Tourtour de Maroc. Issy les Moulineaux. (Seine).

— *Կը փնտռուի Կաղզւանի շրջանի Բիրս գիւղացի Արամ Ամիրեանը, որմէ լուր չկայ 1918էն ի վեր։ Տեղեկացնել Մկրտիչ Տէր Ստեփանեանի,* 28 Rue Nationale Billancourt. (Seine)

— *Բալական առնէ ի վեր Ֆրանսա գտնուող Պարտիզակցի ատաղձագործ Իսրայէլ Ստեփանեանի հասցէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի կամ «Մասիս» տպարանի վարչութեան։*

— *Սեբաստիոյ Եէնի Խան գաւառէն Սողոմէն Մուրատեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ուսիկ Մուրատեանը, որ վեց ամիս առաջ Գավալա (Յունաստան) կը գտնուէր, տեղեկացնել* Sogomen Mouradian, Bazar Oriental, Le Pouzin. Ardèche France։ *Կը խնդրուի Յունաստանի թերթերէն արտատպել։*

— *Մկրտիչ Քէնոսեան կը փնտռէ հօրեղբօր որդին Հրանդ Քէնոսեանը Կարնոյ Կեզ գիւղէն, որ 1920ին Հալէպ Արաբ ընտանիքի մը մօտ էր։ Տեղեկացնել Մ. Քէնոսեանի* Bazar Ararat Le Pouzin (Ardèche-France)։

— *Կարնեցի Կարապետ Մարանճեան կը փնտռէ հօրաքրոջ տղան Լեւոն Մանասեանը, որ 1922ին Պոլսէն Ռումանիա անցած էր։ Տեղեկացնել* G. Marandjian, Bazar Ararat Le Pouzin (Ardèche France)։

— *Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղացի Թորոս Թորոսեան կը փնտռէ Զատիկ Թորոսեանը, որ Յունաստան ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել* Toros Torossian, Rue Citadelle, Le Pouzin (Ardèche)։ *Կը խնդրուի Յունաստանի թերթերէն արտատպել։*

— *Կը փնտռուի Կեսարիոյ Թալաս գիւղէն փրապան Ռաքաի որդին Լեւոն Թոզատլեան, որ 3 ամիս առաջ կը գտնուէր* 3 Rue Compans, Paris 19e. *Տեղեկացնել Սարգիս Դարբինեանի,* 9 Rue des Chapeliers, Marseille.

Եօզկատցի Կարապետ Անտոնեան կը փնտռէ ընիկ Եօզկատցի Կարապետ Թէրզի Մկրեան, քոյրը Շահանիկը, հօրը անուն Բէնիամին, մօրը Շնորհիկ, հայրենին երբեմնի ուսուցիչ Եօզկատի վարժարանին, որոնք Յունաստան ըլլալ կը կարծուին։ Տեղեկացնել Garabed Andonian Route Privas (*Բրիվա*) Maison Rey, Le Pouzin (Ardèche)։ *Կը խնդրուի Յունաստանի թերթերէն արտատպել։*

Խաչատուր Աւագեան կը փնտռէ եղբայրները Հրանտ եւ Միսակ Աւագեանները (Կարնեցի) որոնք 1920ին Հալէպի շրջականերն էին։ Տեղեկացնել Խ. Աւագեանի Bazar Ararat, Le Pouzin (Ardèche) (France)։

Եալօվացի Սաղաթիէլ Օհանեան կը փնտռէ քոյրը Նազենի Օհանեանը, 19 տարեկան, 1924ին Պոլսէն Իտալիոյ Հռոմ քաղաքը մեկնած է՝ Պապին որբանոցը։ Տեղեկացնել Maison Grizor, Rue du Collége N. 1, Le Puy (Haute Loire (France)։ *Առաջին ստոյգ տեղեկութիւնը տուողին 100 ֆրանք նուէր։*

ՀԱՄԵՐԳ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՀԱՄԱՐ

«ՍԻՓԱՆ» երկսեռ երգչախումբ Ղեկավարութեամբ

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

կը պատրաստուի տալ մեծ համերգ մը, նուիրուած միայն Կոմիտաս վարդապետի գործերուն։ Զուտ հասոյթը պիտի դրուի Կոմիտաս վարդապետի բարեկամներու յանձնախումբի տրամադրութեան տակ։

Կոմիտաս Վրդ.ի եւ այլ խումբերուն մասնակցող երգիչ-երգչուհիները եւ բոլոր փափաքողները կը հրաւիրուին մասնակցիլ «Սիփան» երգչախումբին յիշեալ նպատակին համար։ Կը խնդրուի գրաւոր դիմել՝ M. Sako Hagopianի 28. Rue Nationale, Billancourt (Seine)։ Փորձերու մասին կը տեղեկացուի նամակով։

ՍԱԿԱՐԱՆ
27 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	196	50
Տոլար,	Dollar	40	90
Մարք (ոսկի)	Mark	9	05
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	22	—
Թրք. ոսկի	» or	180	—
Մէճիտիէ	Médjidié	14	50
Լէվա 100 հատը	Léva	27	50
Տրախմի »	Drachme	44	50
Լիր » »	Lire	131	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	101	25
Զուից. »	Frc. Suisse	765	—
Լէյ 100 հատը	Ley	17	20
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	201	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3700	—
» II	»	2600	—
» III	»	2450	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	170	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / 208 bis, Rue Lafayette
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն) PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ
25
ՅՈՒԼԻՍ
1926

25 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ Թիւ 155 — կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՐԻՒՐ ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԻ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՆՔ ԵՒ ԿԸ ՄՆԱՆՔ

Ինչպէս անցեալ տարի Յունաստանի մէջ, այս տարի ալ Պուլկարիոյ մէջ հարցարան մը պատրաստած է Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի գրասենեակը, հայ գաղթականներուն համար:

Պատճառն ալ նոյնն է: Յունաստան կը գանգատէր թէ չի կրնար հոգալ հազարաւոր հայ փախստականները և կը խնդրէր հեռացնել զանոնք: Ամէն անգամ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ժողով կ'ունենայ, այս խնդիրը կը յուզուի: Վերջերս Պուլկարիան ալ կրկնեց իր տրտունջները, թէեւ, ոչ Յունաստանի, ոչ ալ մանաւանդ Պուլկարիոյ մէջ հայ գաղթականները երբեք բեռ եղած չեն կառավարութեան վրայ: Յունաստան ատեն մը նպաստ բաշխեց, գործիքներ և սերմնցու տրամադրեց, բայց շուտով պահանջեց և առաւ անոնց հաշիւը: Երկու տարի առաջ, այնպիսի տեղահանութիւն մը կատարուեցաւ որ քթէ-բերնէ բերաւ ամէն բարիք: Եւ յետոյ, ոչ միայն 4-5000 գաղթականներ Հայաստան փոխադրուեցան, այլև առոր կրկինը և աւելին անցան ուրիշ երկիրներ, մասնաւորապէս Ֆրանսա: Իսկ Պուլկարիա միայն շէնքեր տրամադրեց տեղ-տեղ, զանազան դիւրութիւններ ընծայեց, բայց երբեք մէկ լէվա չծախսեց պետական սնտուկէն: Առաջին առթիւ աւելի քան մէկ միլիոն լէվա բաժնուեցաւ գաղթականներուն, և այդ գումարին մեծ մասը արտասահմանի հայկական մարմինները ղրկած էին: Գաղթականները շուտով ինքնապահ դարձան, իսկ տիրող տագնապին հետեւանքով, այնտեղէն ալ հազարաւորներ պակսեցան:

Ուրեմն, ինչո՞ւ այս տրտունջները՝ հալածական եւ դառնացած ժողովուրդի մը հանդէպ: Եւ ինչո՞ւ սա փութկոտութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան Գրասենեակին, որ առեւտրական գործակալութեան մը վերածուեր է, եւ կարծես աշխատանքի միս կը հայթայթէ, իբրեւ Bureau de Placement.

Մենք երբեք չենք մեղադրեր ոչ յունական, ոչ ալ պուլկարական կառավարութիւնները, երբ կ'ուզեն թեթեւցնել իրենց ներքին հոգերը: Անոնք նկատի ունին իրենց ժողովուրդներուն տրամադրութիւնները եւ տնտեսական մրցակցութիւնը: Բայց, պէտք է արդար ըլլալ: Հայերը իրենց խղճմտանքի եւ մտահոգութեան պատճառ չեն: Վերջապէս խղճի գործ չէ շարունակ երեսին տալ հիւրընկալութիւն մը, որ հայ ժողովուրդին կամքովը չեղաւ, այլ բոլոր մեծ ու պզտիկ պետութիւններու վարած քաղաքականութեան հետեւանքով: Չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել, բայց արտասահման ապաստանած իւրաքանչիւր հայկական համախմբում խղճմտանքի բեռ մըն է երէկուան եւ առջի օրուան բոլոր պատերազմիկներուն համար. եւ անոնք պէտք է իրենց մէջ կարգադրեն այդ խնդիրը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ յիսուն պետութեան անունով կը խօսի, փոխանակ պարզ յանձնակատարի դեր կատարելու, կրնայ ամէն մէկ պետութեան աջակցութիւնը խնդրել, այդ ժողովուրդին ցիրուցան բազմութիւնները իրենց հայրենի հողին վրայ հաստատելու համար: Փոխանակ աւելորդ հարցարաններով դող հանելու անճար գաղթականներ, որոնք իրենց գլուխը քարին կը զարնեն հանդիպած տեղը եւ պատառ մը հաց կը վաստկին իրենց արդար քրտինքով, թող հարցումներ ուղղեն իրենք իրենց: Թող հասկնան. թէ ի՞նչպէս պիտի քաւեն սա պատմական ոճիրը՝ ամբողջ ժողովուրդի մը դէմ, որ ե՛ւ հայրենիք ունի եւ հող, նոյնիսկ ուրիշները կշտացնելու չափ հաց. բայց զրկուած է այդ բոլորէն, շնորհիւ քաղքենի թէ յեղափոխական, մեծ թէ փոքր պետութեանց խարդախութեան կամ ապիկարութեան:

Մինչեւ այդ, գաղթականները կը մնան հոն ուր ինկեր են: Ո՛չ աւելի հեռուն: Տեղէն շարժել՝ կը հասկնանք միայն Հայաստան ղրկելու պայմանով: Բայց այդ ճամբան ալ անյոյս է: Աւելի ճիշդ՝ դէպի հայրենիք վերադարձի խնդիրն ալ վերածուեր է խանութպանութեան: Աւելորդ է կրկին եւ կրկին վերլուծել պատճառները: Կը հասկնանք ինչ որ կ'երգեն հինգ տարիէ ի վեր,— հողի, փողի նեղութիւն եւլն.:

Չենք հասկնար մէկ բան, — Երեւանի վարիչները, կամ Մոսկուա ինքը, տակաւին չհամոզուեցա՞ն թէ անդունդի մը ափը կանգնած են, եւ ամբողջ ժողովուրդ մը մատաղ կ'ընեն ամէնէն անյագ աշխարհակալութեան, թուրանական եւ իսլամական յորձանքին, որ պիտի քշէ տանի նաեւ զիրենք: «Չի կրնար ազատ ըլլալ այն ազգը որ կը հարստահարէ միւս ժողովուրդները», — ըսած է Կարլ Մարքս: Ինչո՞ւ քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ չեն մտածեր, այնքան դղրդացին սնանկութիւններէ յետոյ, որոնց փախճանը գաղտնիք չէ:

Գաղթականութիւնը կայ և կը մնայ իր հասած տեղը, բոլոր այն երկիրներուն մէջ, որոնք ուղղակի կապ ունին իր ներկայ ողբերգութեան հետ, իբրև կենդանի մղձաւանջ մը:

Թող իրենք գտնեն բնական միջոցը, այդ մղձաւանջը փարատելու:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿ...

Ձախակողմեան թերթերը հեգնութեամբ կ'ողջունեն նոր դահլիճը.—

«Ի՞նչ միութիւն կարելի է սպասել այս կարծիքներէն որ իրարու կը բախին, այս բոլոր մարդիկներէն որոնք իրար կ'ատեն եւ իրարու չեն կրնար նայիլ առանց ակռայ կճրտելու: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ իրար հասկնան, երբ միեւնոյն լեզուն չեն խօսիր: Նախարարութիւն չէ այս, այլ բաբելոնի աշտարակ»: («Լա Վօլօնթէ»):

— «Նոր դահլիճը քաղաքական նախարարութիւն մը չէ բառին բուն իմաստով, այլ ֆրանքի նախարարութիւն մը: Իր գոյութեան իմաստն է փրկել ազգային դրամը»: («Լ'Էռ Նուվէլ»):

Անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը նպաստաւոր կ'արտայայտուին, դիտել տալով թէ Ֆրանսա վերջապէս հասկցաւ իրեն սպառնացող վտանգը: Գերմանական թերթերը լաւ աչքով չեն դիտեր Փուանքարէի գալուստը: «Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Փարիզի մէջ, կրնայ տակնուվրայ ընել Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը», կը գրէ թերթ մը: Ուրիշներ ալ ուշադրութիւն կը հրաւիրեն այս դէպքին վրայ:

Նոր ծրագիր ֆրանքը փրկելու համար

Շիքակօ Թրիպիւն կը գրէ թէ անգլիացի ելմտական փորձագէտներ, որոնք Լոնտոնի հինգ ամէնէն մեծ դրամատուններուն հետ կապ ունին, ծրագիրներ կը կազմեն ֆրանքը ամրացնելու համար, այն պարագային, երբ ֆրանսական կառավարութիւնն ու Խորհրդարանը պատրաստակամութիւն յայտնեն ընդունելու փորձագէտներու հակակշիռը զանձին վրայ:

Երբ Պ. Քայեօ Լոնտոն գնաց Անգլիոյ հետ պարտքի համաձայնագիրը կնքելու համար: Անգլիոյ գլխաւոր դրամատէրերը իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը մէջ բացէ ի բաց յայտարարեցին թէ Ֆրանսայի տնտեսական կացութիւնը պիտի բարելաւի իրենց օժանդակութեամբ, երբ քաղաքական վիճակը ամրապնդուի: Այս էր պատճառը, որ Պ. Քայեօ ֆրանքը ամրապնդելու իր ծրագրին մէջ ամէնէն կարեւոր դերը կուտար օտար վարկերու: Անգլիոյ Պետական Դրամատան տնօրէն Նորմըն անձնապէս խոստացած է ամէն աջակցութիւն ցոյց տալ:

Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը այնպէս է որ ո՛չ Անգլիոյ, ո՛չ ալ Գերմանիոյ գործի մարդերը չեն կրնար հանդուրժել որ ֆրանքը անարժէք դառնայ, քանի որ այդպիսի պարագայի մը Ֆրանսա իր ապրանքները Եւրոպայի մէջ ամէնէն աժանը պիտի ծախէ, եւ իրենց առուտուրը պիտի վնասուի առոր երեսէն:

Անգլիոյ հինգ մեծ դրամատուններուն մէջ կատարուած մանրակրկիտ քննութեանց հետեւանքով, հասկցուած է որ անհատ Ֆրանսացիներու կողմէ յիշեալ դրամատուններու պահ դրուած գումարը տասը միլիոն սթերլինէն աւելի է եւ ի հարկին կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել զայն, ֆրանքը ամրացնելու համար՝ Անգլիոյ պատասխանատուութեամբ: Ֆրանսացի դրամատէրերը, որոնք չեն վստահիր իրենց կառավարութեան, հաճոյքով ընդունած են միջազգային պաշտպանութեան տակ Ֆրանսա դարձնել իրենց դրամագլուխը:

Ամերիկացի ջոջերը Եւրոպա կուգան

Առջի օր Շէրպուր հասաւ Պ. Մէլըն, Միացեալ Նահանգներու ելմտական նախարարը, որ հանրապետական կուսակցութեան յայտնի դէմքերէն մէկն է: Իրեն եղած հարցումներուն պատասխանելով, մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել եւ պնդեց թէ պտոյտի համար եկած է: Բայց շատ քիչեր կը հաւատան այս յայտարարութեան: Միեւնոյն ատեն Անգլիա ցամաք ելաւ միլիոնատէր Մորկըն, որ նոյնպէս կը հաւաստէ թէ պտոյտի համար եկած է: Տարակոյս չկայ որ երկու ճամբորդութիւններն ալ կապ ունին Եւրոպայի ելմտական տագնապին հետ: Պ. Մէլըն երկար ատեն պիտի մնայ Լոնտոն: Կը յիշուի թէ սուր վէճ մը ծագած է Անգլիոյ և Միացեալ Նահանգներու մամուլին միջեւ, պարտքերու խնդրին առթիւ, եւ Անգլիացիները ագահութեամբ մեղադրելով Ամերիկացիները, կը պահանջեն վերաքննել պարտքերու վճարման պայմանագիրը: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ նշանակութիւն ունի երկու ջոջերուն այցելութիւնը:

Անհամբերաց տաք Ամերիկայի մէջ

Ատլանտեանէն մինչեւ Խաղաղականի եզերքները Ամերիկայի 48 նահանգներուն մէջ շաբաթէ մը ի վեր հասարակածային տաք կ'ընէ. Ջերմաչափը 98-112 աստիճան (Ֆարէնհայթ) կը ցուցնէ: Մինչեւ հիմա տաքէն մեռնողներու թիւը հարիւրը անցած է, որոնց ութը՝ Նիւ-Եորքի մէջ: Շատ մը քաղաքներու մէջ առաջին անգամն է որ այսքան տաք կ'ընէ: Հարիւրաւոր գործարաններ ստիպուեցան փակել իրենց դուռները. իսկ շատ մը քաղաքներու մէջ խանութները կը գոցուին օրուան ամէնէն տաք ժամերուն: Ամբողջ ժողովուրդը ծովեզերք, գետեզերք և հանրային պարտէզները կը թափի: Շատեր բացօթեայ կը պառկին: Ովկիանոսին, լիճերուն և գետերուն մէջ լողցողներէն մաս մը խեղդուեցան կամ արեւահար մեռան: Տաքին պատճառաւ կարգ մը տեղեր ջուրի պակասը զգալի է: Մեծ քաղաքներու մէջ սառ փոխադրող կառքերը ժողովուրդին կողմէ յարձակումի կ'ենթարկուին: Շատ մը պաղ բաղնիքներ կը կառուցուին արագօրէն եւ կարգ մը քաղաքներու մէջ ժողովուրդը գրեթէ բաղնիքի հագուստ միայն կը հագնի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾ ԴԱՀԼԻՃԸ

Պ. Փուանքարէ յաջողեցաւ կարճ ժամանակի մէջ կազմել նոր դահլիճը, մասնակցութեամբ քաղաքական գլխաւոր հոսանքներուն: Ահա նոր դահլիճին կազմը.—

Ռ. Փուանքարէ՝ վարչապետ, ելմտական և ազատագրուած շրջաններու նախարար, Պարթու՝ դատական նախարար և Ալզաս Լորէնի մարզպան, Պրիան՝ արտաքին նախարար, Ալպէռ Սարօ (Թուրքիոյ դեսպան)՝ ներքին նախարար, Փէնլըվէ՝ պատերազմական, Ժորժ Լէկ՝ ծովային, Էռիօ՝ կրթական, Թարտիէօ (Քլէմանսօյի աջ բազուկը) հանրօգուտ շինութեանց, Պօքանովսքի՝ առեւտրական, Քէօյլ՝ երկրագործական, Փէռիէ՝ գաղթային, Լուի Մառէն՝ կենսաթոշակներու, Անտրէ Ֆալիէռ՝ աշխատանքի նախարար:

Նոր դահլիճին մէջ կան վեց նախկին վարչապետ, Փուանքարէ, Էռիօ, Փէնլըվէ, Պրիան, Պարթու և Ժորժ Լէկ, վեց նախկ. նախարար եւ մէկ փոխ-նախարար. չորսը ծերակուտական են եւ ինը երեսփոխան:

Փուանքարէ և Պարթու կը պատկանին Հանրապետական Միութեան խմբակցութեան, Պրիան և Փէնլըվէ՝ Հանրապետական Ընկերվարական, Էռիօ և Քէօյլ՝ Արմատական Ընկերվարական կուսակցութեան, Պօքանովսքի՝ Ձախ Ռամկավար հանրապետականներուն, եւլն. միայն Թարտիէօ որ և է խմբակցութեան մէջ չէ արձանագրուած:

Նոր վարչապետը հետեւեալը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն.— Ուզեցինք կազմել խիստ լայն ազգային միութեան դահլիճ մը, ուր ներկայացուցիչ ունենան բոլոր կուսակցութիւնները, առանց նկատի առնելու խորհրդարանային խմբակցութեանց քանակը: Փորձեցինք մեր աշխատանքները կատարել խիստ բարձր նկատումներով: Շատ դժուարութիւն չքաշեցի, որովհետեւ նախարարութիւնը կազմած ատեն ասոր անոր նախասիրութիւնները նկատի չառի: Եթէ բոլոր ըսուածները մտիկ ընէի, յաւիտեանս յաւիտենից չպիտի կարենայինք լուծում մը գտնել:»

Պ. Փուանքարէ Ուրբաթ իրիկուն Էլիզէի պալատը երթալով, հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց նոր դահլիճը:

Նախարարական յայտարարութիւնը պիտի պատրաստուի մինչև Երեքշաբթի օր, երբ նոր դահլիճը պիտի ներկայանայ խորհրդարանին, իր ելմտական ծրագրով:

⁂ Տասներեք նախարարներէն եօթը կը պատկանին Ձախերու դաշնակցութեան (Քարթէլ), մնացեալ վեցը Աջերուն (Պլօք Նասիօնալ): Այս ձեւով կ'իրականանայ ազգային միութիւնը:

Ձախերը, որոնք Էռիօի դահլիճին թաւալգլոր անկումով մեծ պարտութիւն կրած էին, երկրորդ պարտութիւն մը եւս կրեցին՝ չկրնալով յաջողցնել երեսփ. ժողովի նախագահութեան համար իրենց ընտրելին:

Արմատականներու և ընկերվարականներու միացեալ քուէները անզօր եղան ընտրելու ընկերվարական թեկնածու Ֆէրնան Պուիսոնը և ընտրուեցաւ աջերու թեկնածու Պ. Ռաուլ Փէրէ:

«Փարի Սուար» կը գրէ թէ Փուանքարէ վարչապետ և Ռաուլ Փէրէ խորհրդարանի նախագահ ըլլալէ վերջ, կը մնայ Միլրանն ալ Էլիզէի պալատը տանիլ, իբր հանրապետութեան նախագահ...

⁂ Ֆրանքը զգալի բարձրացում ունեցաւ նոր դահլիճի կազմութեան առթիւ:

Հարիւր Իթթիհատականներ կը դատուին

Էնկիւրիէն առնուած հեռագրի մը համաձայն, Իթթիհատականներու դատավարութիւնը սկսած է: Վերջին օրերս նոր ձերբակալութիւններ ալ կատարուած ըլլալով, դատարան ներկայացողներու թիւը հարիւրի բարձրացած է: Իզմիրէն վերադարձող անկախութեան դատարանն է որ կը զբաղի այս դատով, որ շատ աւելի կարեւոր կը նկատուի քան Իզմիրինը: Դատարանը Իզմիրէն իրեն հետ միասին բերած է մահափորձի կազմակերպիչներուն զէնքերը. ասոնք են չորս ոստիկանական ատրճանակ և Էտիպի պատկանող երկու ատրճանակ, որոնք Թանգարանը պիտի դրուին: Կը կարծուի թէ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ եւս, որ Չորում աքսորուած է, դատի պիտի կանչուի:

Ձերբակալուածները բանտին մէջ հաղորդակցութենէ կտրուած են եւ վէպ կարդալով ժամանակ կ'անցընեն:

Ուրբաթի նամակը

Ուրբաթ օր առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի Նորաշէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՎԱՐԷ ՆՈՐ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԸ

Շարք մը յօդուածներով պարզեցի Հայ ժողովուրդին սպառնացող արտաքին եւ ներքին վտանգները, թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ։ Այդ պատկերին առջեւ, գոնէ տիրող չարիքները նուազեցնելու համար. անհրաժեշտ կը գտնէի լուրջ պայքար եւ աշխատանք՝ քանի մը ճակատներու վրայ միանգամայն։

Ո՞վ պիտի վարէ այդ շարժումը։ Բացատրեցի թէ ինչո՛ւ խորհրդային Հայաստանը չի կրնար ըլլալ այդ կեդրոնաձիգ ուժը։

Ուրիշ ի՞նչ հաւաքականութիւններ ունինք։

Բարեգործակա՞ն։ Բայց դէպքերն ու պայմանները սահմանաւոր են անոր գործունէութիւնը։ Հայաստանէն ներս տասը կը հաշուէ, ու մէկ քայլ կը նետէ՝ վէճի ու անվերջ «բանակցութեան» մէջ են՝ Երեւանի վարիչներուն հետ։ Հաշիւ, սեղանաւորի բծախնդրութիւն, գրասենեակային գործունէութիւններ, մինչ անդին հազար պահանջ ու ցաւ կայ։ Նոյնիսկ իր բոլորանուէր տրամադրութեանը պարագային, երկրորդական, օժանդակ ազդակ մըն է ան միայն։ Ընցնի՞նք։

Ունինք ուրիշ, աւելի շօշափելի հաւաքականութիւններ,— հայ կուսակցութիւնները։ (Մեր երեք կուսակցութիւնները կը բաժնուին երեք տարբեր սեւերու։ Մէկը պարզ ոգեկոչում մըն է. երկրորդը մտայնութիւն մը, ու միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ քաղաքական կուսակցութեան մը տուեալները ունի նուազագոյն անպատեհութիւններով։)

Նախապատուութիւնը տանք Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան։

Գեղեցիկ, փայլուն թուղթերու վրայ ծրագիր ունին անոնք։ Ունին եւ մամուլ ու մտաւորականութիւն (համեմատաբար քիչ եւ անջիղ,— այս վերջինը՝ հայ «ռամկավարութեան» գլխաւոր յատկանիշն է արդէն)։

Բայց զուրկ են միւս կարեւոր երեք ազդակներէն։

Նախ՝ զանգուած չունին,— կազմակերպուած, փոխադարձօրէն շղթայուած եւ հաղորդակից։ Պէտք չէ հաշուել իրենց հետ համբուած գործ տարրը։ Ընկայ, ինչպէս քիչ վերը կ՚ըսէի—մտայնութիւն մըն է աւելի շատ, որմէ կ՚օգտուին իրենք։ Եւ այդ ուղղութեամբ, խոստովանինք որ բաւական ճարպիկ են։ Ամբողջին տրամաբանութիւնը յարմարագոյն գետինն է։ Հայ ժողովուրդը արտասահմանի մէջ հազար ցաւի ու կսկիծի մէջ, քաղաքականօրէն յուսաբեկ ու դառնութիւնը կրծքին տակ՝ երեւոյթներէն կը դատէ եւ անպայման պէտք ունի մեղադրելու մէկը։ Հոգեբանական է այդ,

Ո՞ղջ ըլլայ Դաշնակցութիւնը — կը բռնգինք, կ՚երթայ։ Ու անարդար, անպարկեշտ մեղադրանքներն ու ամբաստանութիւնները ծայր տուեր են արդէն։ Եւ որպէսզի կարենան իրենց կուսակցական նախասիրութիւնները գոնէ գաղութներու մէջ արժեցնել,— սկսեր են աղմկել, արիւնի հետ քեր մատնանշել, անցեալի դէպքերը խեղաթիւրել, կուսակցութեան մը յատուկ գիրքէն ու բարձրութենէն իջնել, եւ խառնելիլ փողոցային փերեզակներու հետ։ Եւ այս բոլորէն ծնող «հակադաշնակցականութիւն”ը կը փորձեն նրկանել... «ռամկավարութիւն»։

Ընցնալէ ետ զուրկ են անոնք։

Այս բացատրութիւնը հիմնովի թուականը չէ որ կը յատկանշէ։ Անունէ ու բացատրութենէ անդին չէ անցած իրենց գործունէութիւնը։ Երբեմն, պատահաբար խառնուած են ընդհանուր շարժումներու։ Հակառակ իրենց սկզբունքներուն, անոնք, իբրեւ «պարարտ» հող կրթնեցան նաեւ ազգային իշխանութեան եւ անկէ բխող Ազգային պատուիրակութեան, որ մասնաւորապէս 1918էն ասդին, խաչաձեւումներով միայն յատկանշուեցաւ։ Աւելցնեմ որ Ռամկավար - Ազատական մամուլին մէջ անցեալին նուիրուած որ եւ է գըրութեան չէք հանդիպիր, ուր ճշդուած եւ փաստուած գործ մատնանշուի՝ կատարուած իրենց կուսակցութեան կողմէ։ Ինչո՞ւ,— Որովհետեւ ոչինչ ըրած են։ Եւ անոնք իրենց լռութիւնը կ՚ուզեն հիմնաւորել՝ ուրիշին — դաշնակցութեան— ենթադրեալ «գէշութիւններով»։ Մարկոսին չարութիւնը չէ որ Կիրակոսը բարի կը դարձնէ։ Մասնաւորապէս քաղաքական ընկերային գետնի վրայ, ամէն մէկ խմբաւորում ինքն իրմով պիտի յատկանշուի, դոյն ստանայ, ու ինք պիտի գծէ իր կեանքը իր անցեալին վրայ։ Չկայ եւ հետեւողականութիւն։ Ցեղ մը «յեղափոխական» են եղած։ Ուրիշ տեղ մը հակայեղափոխական տարրին ենթակայ եւ գաղափարակից։ Մինչեւ 1920 Հայաստանի անկախութեան կողմնակից էին. օրուայ կառավարութիւնը հակումներ ունէր դէպի Մոսկուա, եւ հետեւաբար քննադատելի էր։ Նոյն կառավարութիւնը, ի հարկէ մինչ,— «Հայ ժողովուրդի ցանկութեան ընթացք չէր ուզեր տալ, կ՚անտեսէր թրքահայ դատը»։ 1920էն ասդին որովհետեւ տէրը փոխուեցաւ, անոնք, փոխեցին, նաեւ, իրենց արտայայտութիւնները։ «Երեւանի հանրապետութիւնը» դարձաւ «միակ կռիւը»։ Ոչ միայն Կիլիկիոյ կամ այլ նահանգներու, այլեւ Կարսի վերադարձման խօսքը աններելի մեղք, եւ Մոսկուան եւ մեղադրելի քօմինիզմը՝ «փրկարար առաքեալ» եւ օրուայ իրաւակարգը՝ «շինարար», «գնահատելի», «անփոխարինելի» առաւելութիւն...

Իրենց «վարքագի՞ծ»ը, — Հեգնանք չէ՞ խօսիլ այդ մասին։

Բայց դեռ չմատնանշեցի կարեւորագոյն պարագան։

Երբ կը խօսուի հայ ժողովուրդի մասին, անպայման պիտի մտահոգուինք կռիւով — Հայաստանով — մեր ձիգերու գետինը փոխադրելով Արաքսէն ու Սեւ ծովէն անդին։

Իսկ այդ աշխատանքին — պայքարին — նուիրուող ուժը պէտք է իր խմորումը ստանայ երկրէն, զանգուած ունենայ այնտեղ, հմայք, անցեալ, կազմակերպութիւն վերջապէս։

Ռամկավար-Ազատական կուսակցութիւնը ի՞նչ ունի Հայաստանի մէջ։ Ո՛չ միայն այդ անունով կուսակցութիւն մը չկայ այն տեղ, այլ եւ Հայաստանի հայ ժողովուրդը չի ճանչնար զայն, ծանօթութիւն չունի անոր մասին, կապ չունի անոր հետ, եւ, հետեւաբար, հայ ռամկավարութիւնը կը մնայ անճար, անօգուտ, անբաւարար տարր Հայաստանի ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ —վերեւի տուեալներով — գաղութահայութեան համար, որով եւ անհամապատասխան անոնց գոյութեան պայքարի ծանրակշիռ գործը ստանձնելու համար։

Չեմ ուզեր խօսիլ Հնչակեաններու մասին, որոնք ցանցնուած, իրարու անհաղորդ, տեղ-տեղ իրար

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ
ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐԷ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՑՐՈՒԵՆ

Երեւանէն «Դրօշակ»ի ղրկուած թղթակցութենէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Երեք տարի առաջ էր, որ Չիչերինը հայ փախստականութեան հարցի լուծման համար առաջարկեց գաղթականութիւնը փոխադրել Ռուսաստան։ Ինչ խօսք, որ հայ ժողովուրդը չհաշտուեցաւ այդ մտքին հետ, բայց այժմ հայ կոմունիստները կ՚ուզեն գաղթականութեան հարցը լուծել ճիշտ եւ ճիշտ համաձայն Չիչերինի առաջարկի։ Անոնք «Նաւ ու Թողով» կ՚ընդունին արտասահմանեան գաղթականութիւնը իբր թէ Հայաստանի մէջ տեղաւորելու համար, բայց իրապէս այնպիսի կացութիւն կը ստեղծեն, որ կարմիր գիծէն ներս ինկած գաղթականութիւնը ցրուի լայնատարած Ռուսաստանի ներսերը։

Յունաստանէն եկած 4000ի չափ գաղթականութենէն մնացեր են միայն 1000ի չափ՝ լեցուած Արագդայանի կիզող անապատը։ Մնացածները հալեցան եւ գացին թերեւս անդարձ։ Այդ բոլորը նշանակութիւն չունի հայ բոլշեւիկներուն համար. անոնց համար միեւնոյն է՝ գաղթական հայը Հայաստանի մէ՞ջ կանգ կ՚առնէ՝ Սախալի՞ն կամ Կամչատկա. միայն թէ կարմիր գիծէն ներս ըլլայ։

Վերջերս ուժեղացաւ թուրքերու ներգաղթը։ Միայն 1925ին Դարալագեազի գաւառին մէջ թրքական 10 գիւղ վերահաստատուած է։ Երեւան քաղաքը նոյն թուականին 300 տուն թուրք են վերադարձեր վերականգնելով իրենց սեփականատիրական իրաւունքները։ Թուրքերու ներգաղթը դէպի Հայաստան կը քաջալերուի ոչ միայն հայ համայնավարներու կողմէ, այլեւ Ատրպէճանեան ու Ցաճկական կառավարութեանց կողմէ։ Հինգ տարիէ ի վեր, Վանի շրջանը հաստատուած թուրք գաղթականներէն շատերը տաճիկ կառավարութեան նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ վերադարձած են Հայաստան։ Իսկ ատոր փոխարէն երբեք չէք տեսներ որ հայ ընտանիք մը փորձէ երթալ Ատրպէճան կամ Նախիջեւանի շրջանը։ Ընդհակառակը, Աբեշի կողմէ, ինչպէս եւ Նախիջեւանի շրջանէն դեռ Հայերը կը գաղթեն մեզ մօտ։ Հայաստանի քթին տակ, Նախիջեւանի բազմաթիւ հայ գիւղեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ առաջ հինգ-վեց հարիւր ընտանիք կ՚ապրէին մնացած են ամայի իսկ անոնց հայ բնակիչները կը թափառին Երեւանի փողոցները անհող եւ անտուն, կամ բաժնեկից կ՚ըլլան առանց այն ալ սակաւահող գիւղացիութեան։ Եթէ խորհրդային իրաւակարգը արդարացի է ու խաղաղարար, ապա՛ ինչո՞ւ հայ ժողովուրդը ազատ չունչ չի կարող առնել «սոցիալիստական» Ադրբէջանի եւ Նախիջեւանի մէջ։ Ինչո՞ւ վստահութիւն չեն ներշնչեր իր հողին ու ջրին վերադառնալու։ Կարծենք մեկնութիւնները աւելորդ են։ Ընթերցողը լաւ կը հասկնայ հայ համայնավարներու քաղաքական ապիկարութիւնը։

Միշտ կարելի է տեսնել խորհրդային մամուլի մէջ ուռուցիկ յայտարարութիւններ ներգաղթողներու քանակի եւ ժողովուրդի աճման մասին։ Անոնց հաշուով ազգաբնակչութեան աճումը կը հասնի 4 առ հարիւրի. բայց այն նուազումը որ կը կատարուի արտագաղթի ճանապարհով՝ ոչ տեսնել կարող են եւ ոչ ալ կ՚ուզեն արձանագրել։ Միայն 1924—25ին Հայաստանէն դէպի միջին Ասիա ու Թուրքաստան գաղթած են մօտ 50 հազար ժողովուրդ, որոնց հարիւրին 80ը նորէն արեւմտահայ յաւիտենական գաղթականներն են։ Վանի կենսունակ ու ստեղծող ժողովուրդէն շատ քիչերն են մնացեր։ Մեր լաւագոյն արհեստաւորները այժմ Թիֆլիսի, Ռոստովի, Խարքովի եւ Օտեսայի զարդն են։ Հայաստանի մէջ անոնք որպէս անբարեյոյսեր այնքան հալածուեցան, որ չկարողացան հայ կոմունիստներու ստեղծած «դրախտը» վայելել։ Կ՚երթան անվերջ, շարան-շարան եւ առանց գիտնալու թէ ո՛ւր։ Եւ երբ կը մտածես որ այդ բոլորը կը կատարուի անոնց ձեռքով, որոնք յեղափոխութեան եւ աշխատաւորութեան շահի պաշտպանութիւնն իրենց մենաշնորհը դարձուցած ոչ մէկ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ իրենց տիրապետութիւնը մշտնջենաւորելու, արդար զայրոյթով կը լեցուիս։

Ճիշդ է մենք կողմնակից ենք ներգաղթի. մենք կ՚ուզենք որ հայ տարագրութիւնը արտասահմանէն փոխադրուի Հայաստան։ Բայց երբեք չենք ուզեր, որ բոլշեւիկները մեր գաղթականները շահագործեն քաղաքական կամ կուսակցական նպատակներով։ Արտասահմանի մէջ սրտցաւութիւն ցոյց տալ, հայութեան աչքին փոշի փչել, իսկ չինական պարսպէն ներս սպրդած գաղթականները փոխանակ Հայաստան բնակեցնելու դնել այնպիսի կացութեան մէջ, որ անոնք ցրուին լայնատարած Ռուսաստանի մէջ սա հաւասար է ազգային ոճրագործութեան։ Եթէ արտասահմանի հայութիւնը 1923ին Չիչերինի բրած հիւրասիրութիւնը մերժեց, այժմ պէտք է աւելի զգո՛յշ ըլլայ։ Որովհետեւ այսօրուան մե՛ր վարիչները Չիչերինէն աւելի ստոր են իրենց քաղաքական հաշիւներուն մէջ։ Անոնք հայ ժողովուրդի կենսական շահերը վաղուց զոհած են խորհրդային—համխալամական քաղաքականութեան։

Հակադիր, որոշ մասը դասալիք, ընդհանրապէս անծրագիր եւ անհետեւողական, երկրի հետ կապէ զուրկ, զանցառելի քանակութեան վերածեր են իրենք զիրենք։

Ի՞նչ բարիք կարելի է սպասել նման խմբակցութիւններէ, ներկայ դժնդակ իրականութեան մէջ, եւ կուռ, ծրագրեալ, ինքնավստահ եւ, ի հարկին, ինքնանուէր աշխատանք սպասող ճակատներու վրայ։

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ԱՐԺԵՑ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Անգլիոյ հանքագործներու գործադուլը մինչեւ հիմա արժեց 148,500,000 ոսկեղէն։ Արդիւնաբերութեան բոլոր ճիւղերն ալ փնասուեցան այս պատճառաւ։ Ընդհանուր գործադուլը 30 միլիոն ոսկեղէն արժեց, ծանր ճարտարարուեստները՝ 28 միլիոն, երկաթուղիները՝ 2 միլիոն, երկաթը՝ 5 միլիոն, պողպատը՝ 10 միլիոն, հիւսուածեղէնները նոյն. 17,500,000, ներքին առեւտուրը՝ 20 միլիոն, հանքագործներու օրավարձերը՝ 25 միլիոն, միւս ճարտարարուեստները՝ 10 միլիոն ոսկեղէն։

ՍԱՄՍՈՆ-ՍԵՎԱԶ երկաթուղիի գծին շինութեան առթիւ, երկու միլիոն ոսկիի գեղծում մը երեւան հանուած է։ Ձեռնարարները նախ անգոյ բանուորներ ցոյց տալով, կնիքներ շինած եւ դրամ գանձած են։ Ցետոյ կարգ մը ձեռնարկուներու քառ. մեղրը 5, 10 եւ 15 ոսկիի շինութեան գործեր յանձնած են։ Մինչեւ հիմա 8 միլիոն ոսկի ծախսուած է այս գծին համար, իսկ բազմաթիւ յանձնառուներ հարիւր հազարներու տիրացեր են։

ԻԹԹՀԱՏԻՆ
ԳԱՂՏՆԻ ՈՃԻՐՆԵՐԸ

Նախկին իթթիհատական պէօճէք Ահմէտ պէյ կը շարունակէ երեւան հանել իթթիհատին գործած գաղտնի ոճիրները։ Ուրբաթ օր հրատարակած էինք թալէաթը խղդելու փորձը։ Ահաւասիկ նոր պատմութիւն մը.—

Իթթիհատի մութ ուժերը, ջախջախելէ վերջ դուրսիններուն գանկերը, սկսան իրարու արիւն խմել։ Այս մութ տարրը միակ զէնք մը ունէր, մահափորձ։ Իթթիհատականները օր մը սպաննեցին զինագործ Թահսինը որ նոյնպէս իթթիհատական մըն էր։ Կոմիտէէն դժգոհ էր Թահսինէն։ Կարելի էր կերպով մը հեռացնել զայն կազմակերպութենէն, բայց չըրին։ Ցետոյ ո՞վ էր Թահսին, թող ստակէր։ Արդէն հայրենիքը չափով եւ ազգն ալ հատով չէին յանձնած անոնց։ Եւ Թահսինը խեղդեցին։ Այն ժամանակ «մասնաւոր կազմակերպութիւն»ը (Թէշքիլաթը մախսուսէ) գաղտնի կը գործէր եւ կեդրոնն ալ կը գտնուէր Գափալը Փրունի շրջակայքը։ Նախագահն էր Պասրայի նահանգին մէջ անձնասպան եղած սպայակոյտի գնդապետ Սիւլէյման Ասքէրի պէյ։ Գործադիր կոմիտէի հրամանատարն էր 150-նոցներէն գուշձուպաշը զատէ Չէրքէզ էշրէֆ։

Օր մը Թահսինը հրաւիրեցինք որ գիշերը կեդրոն գայ։ Թահսին առանց անշուշտ բանէ մը կասկածելու գնաց։ Սանդուխին գլուխը, աջ կողմը գտնուող փոքր սենեակին սեղանին քով նստեցուցին զայն։ Կոնակը դրան դարձուցած էր։ Դէմը կը նստէր Սիւլէյման Ասքէրի պէյ։ Մակեդոնական գործերու մասին կարեւոր խորհրդակցութեանց սկսան։ Սուրճ ապսպրեցին։ Թահսին առանց շաքարի սուրճ մը ուզեց։ Օրագրի գործադրութիւնը սկսած էր։ Սուրճը եկաւ։ Սուրճին մէջ հաշիշ դրուած էր։ Հինգ վայրկեան վերջ Թահսին թմրեցաւ։ Այդ պահուն ներս մտաւ ճաղատ գլուխով հսկայ մը, Չէրքէզ Էշրէֆն էր։ Անգլիական չուանէ հանգոյց մը ունէր ձեռքը։ Հանգոյցը Թահսինին վիզը անցուց։ Ասքէրի պէյ եւ իր մէկ ընկերը դուրս ելան։ Հանգոյցը սեղմուեցաւ։ Թահսին ոտքի ելնել, զէնք քաշել ուզեց։

Բայց Էշրէֆ իր ձախ ծունկը Թահսինին կոնակին կոխելով անոր կուրծքը սեղանին կրթնցուցած էր։ Այս ուժին տակ արդէն իսկ ուժերը ջլատուած, Թահսին չկրցաւ շարժիլ։ Էշրէֆ կը շարունակէր սեղմել հանգոյցը, Թահսին արձակեց իր վերջին շունչը...։ Ցետոյ, զարմանալի ճարպիկութեամբ մը կապեցին զայն, տոպրակի մը մէջ դրին, եւ կառքով մը Էտիրնէ Գափու գերեզմանատունը փոխադրեցին։ Խնդիրէն ոստիկանութեան տնօրէն հանգուցեալ Պէտրի պէյ իսկ տեղեակ չէր։ Այսպիսի արարքները երբեմն ամենամտերիմներէն իսկ գաղտնի կը պահուէին։ Պէտրի պէյ շատ աշխատեցաւ հաստատելու համար գտնուած դիակին ինքնութիւնը։ Ընծանօթ ձայն մը հեռաձայնեց Պետրիին. «Զգէ՛ ճանըմ, ինչ կ՚աշխատիս, դիակ մըն է որուն նմաններուն ամէն օր կարելի է հանդիպիլ»։

Քանի մը անմեղ կիներու եւ աղջիկներու ամիսներով բանտարկուելէն վերջ խնդիրը փակուեցաւ։

Զինագործ Թահսինի խորհրդաւոր սպանութիւնը ահա այսպէս 13 տարի վերջն է որ կը լուսաբանուի...

ԳԱՑԻ՛ ՏԵՍԱՅ...

Գացի՛ տեսայ, մեր հին գիւղակը ջերմիկ...
—Մեւեկատուն մ՚էր փորուած...
Դաշտերն անոր եւ այգիները սարին
Կը հեծծէին մռայլուած...։

Գացի՛ տեսայ, ջինջ աղբիւրները անոր,
Ինչպէս՝ գետակն իր խօսուն,
Ցամքա՛ծ էին, ու սաճմռկած վիժ բանոր
Տերունկի մը պէս լքուն։

Թափառեցա՛յ փողոցներուն մէջ իր չեն,
Ուխտաւորի մը պէս լո՛ւռ,
Ջուլո՛ւմ, զուլում. անոնց մէջէն ճեղքէն
Կը վազէր շունչ մը թափուր։

Պըտըտեցա՛յ անտառներուն մէջ անոր,
Ու դողացի՛ սոսկումէս...
Ամայութի՛ւն, ո՛չ իսկ նոյն մը աղուոր...
Այրած էին սըրտիս պէս։

Գացի՛ տեսայ, եկեղեցին մեր ցածլիկ...
Աւերակոյտ մ՚էր միայն...
Զանգակատունին վրայ նըստած մենմենիկ...
Բուն կը վայէր ողբաձայն։

Գացի՛ տեսայ, մեր դպրատունը փոքրիկ...
Դուռը փակուած էր՝ գամուած,
Եւ յիշեցի մեր մանկութիւնն անդորրիկ...
Այդ սեմէն ներս օրհնուած։

Գացի՛ տեսա՛յ. ու տեսնելէ վերջ միայն,
Ցիշեցի՛ փառքն իր փարթամ...,
Ու տըղու մը պէս դառնագին... լըռելեայն...
Լացի՛, լացի՛, ու կուլա՛մ...։

ԱԹԷՆՔ   Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Այն որ սիրամարգ մը կ՚ուզէ, մինչեւ Հնդկաստան պէտք է յոգնի։

** Ջորիին հարցուցեր են. «հայրդ ո՛վ է», պատասխան. «Մատակ ձին իմ մայրս է»։

** Սեւամորթը լուացուելով չի ճերմկիր։

** Բրուտը կը խմէ ճաթած անօթով։

** Պտուկը պտուկին ըսեր է. «Ցակդ սեւ է»։

** Լաւ է կօշիկին մէջ ունենալ խիճ մը, կամ լու մը վարտիքին մէջ, քան սրտնեղած ընկեր մը։

** Վախը մահուան քոյրն է։

** Ջաղացքին մէջ չէ որ մօրուքս ճերմկցաւ։

** Աղուէսին հարցուցեր են. «Ո՛վ է վկադ»։ Պատասխանեց, — «Պոչս»։

** Առանց խրատուիչակի (Եշու գլուխ, պարսկերէն), բանջարանոց չըլլար։

** Ճշմարիտ մուշկը այն է որ ինքնիրեն կը հոտի եւ ոչ թէ այն որ հոտարարը ցոյց կուտայ։

** Ուտելիք հաց չունի, սոխ կ՚ուտէ ախորժակը բանալու համար։

** Պղպեղին կուտը իր կոպրութենէն մի դատեր, համը նայէ, տես ինչպէս կը խայթէ։

** Որքան որ արմատը ջուրին մէջ է, կարելի է պտուղ ակնկալել։

** Դրացիին հաւը միշտ սագ մըն է։

** Աստուծոյ խաթերը համար չէ որ կատուն մուկերը կը բռնէ։

** Ցավուլին ձայնը հեռուէն անուշ կուգայ։

Թարգմ. Վ. ԱՀԷ-ՊԵՐՃ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ծանօթ ուսուցիչ եւ գործիչ ընկ. Ս. Սրենց, որ չորս տարիէ ի վեր կը վարէր Ռումանահայ Որբանոցը (Սմբունեա), դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր զաւակը, Տիկին Արմինէ Յ. Թոքատլեանը։ Դժբախտ մանկամարդուհին Պոլսոյ արտագաղթին Պիրանիա անցած և ամուսնացած էր, բայց թոքերը տկարացած ըլլալով, քանի մը ամիս առաջ գնաց Ռումանիա, իր ծնողքին քով, և անհա զոհ կ՚եր թայ անողոք հիւանդութեան։ Մեր խորին վշտակցութիւնը

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

62.— ԻՎՐԻ

Իվրին Փարիզի մօտակայ արուարձաններէն մէկն է Սէնի նահանգին մէջ։ Կը բաժնուի երկու մասի, — Փըթիթ Իվրի, ու Իվրի ...անգրը։

Առաջին անգամ 1923ին եկած ու պանդոկի մը մէջ հաստատուած են երկու հայ երիտասարդներ։ Հետզհետէ աւելնալով, այսօր 25-30ի կը հասնի մեր հայրենակիցներուն թիւը, — Պոլսեցի, Իզմիր-Մանիսացի եւ Աֆիոն Գարահիսարցի։

Ունինք հինգ ընտանիք.— ...կ այրի կին, հինգ ամուրի երիտասարդ 22-30 տարեկան (երեքը նշանուած), երեք երիտասարդուհի, եւ երկու փոքր մանչ, որոնց մէկը Ֆրանսական դպրոց կը յաճախէ։

Մինչեւ հիմա ունեցած ենք երեք ամուսնութիւն (մէկը ֆրանսուհիի հետ), մէկ ծնունդ եւ երկու նշանախօսութիւն։ Մահ չենք ունեցած։

Այրերս կ'աշխատինք «Փանար Լըվասոր»ի մօտակայ ինքնաշարժի գործարանին մէջ, օրական ստանալով 30-40 ֆրանք։ Մէկ հոգի կ'աշխատի դերձակի քով, իսկ ուրիշ մը դեղարանի մէջ։

Կիներն ու օրիորդները, տան մէջ «ժիլէ», «գաշգօլ», գլխարկ եւն. կարելով գրեթէ այրերու հաւասար դրամ կը շահին։

Ամուրի երիտասարդներէն վայն մենք երկու հոգի ենք եւ ...ր ճաշը կը պատրաստենք, իսկ միւս երկուքը մայր, եւ մէկն ալ քոյր ունենալով, այդ հոգէն ազատ են։

Չունինք ազգային որ եւ է կազմակերպութիւն։ Եւ դժբախտաբար փափաք ալ չկայ։ Հայերէն թերթով անգամ չեն հետաքրքրուիր։

Կ. Տէօքմէճեան

63.— ՍԷՎՐԱՆ

Փարիզէն շոգեկառքով 20 վայրկեան հեռու կը գտնուի Սէվրան - Լիվրի գիւղաքաղաքը, ուր կը բնակին 50-60 հայ ընտանիքներ բաղկացած 194 հոգիէ։ Այսպէս, — 47 ընտանիքի տէր մարդ, 48 կին, 27 ամուրի երիտասարդներ, 16 երիտասարդ աղջիկներ եւ 55 մանուկներ (15 տարեկանէն վար)։ Ամէնքս ալ անձնական տան մէջ կը բնակինք։ Ընտանիքները թէ ամուրիները բոլորս ալ տունի տէր եղած ենք, բայց չունինք ազգային որ եւ է կազմակերպութիւն։ Շատ մը երիտասարդներ ձուլուելու վրայ են։ Ունինք ծերունի քահանայ մը եւս։ Մեծ մասով արհեստաւորներ ենք եւ փարիզ կ'իջնենք աշխատելու. կան ուրիշներ ալ որոնք շուկայի մէջ առեւտուր կ'ընեն։

Ս. Պատճէեան

6Թ.— ԺԱՆԹԻՅՅԻ

Փարիզի հարաւային արուարձաններէն մէկն է Ժանթիյի։ Այս համեստ գիւղաքաղաքին մէջ կը բնակին եօթը Խարբերդցի երիտասարդներ ու Պոլսեցի ընտանիք մը, ընդամէնը 11 հոգի։ (Թերեւս ուրիշներ ալ կան, բայց կարելի չեղաւ ստուգել)։ Սակաւաթիւ ըլլալով, կազմակերպութիւն ալ չունինք։ Տեղացիները դժգոհութեան ոչ մէկ պատճառ ունեցած են։ Օդը առողջ է, ջուրը մաքուր։ Բնակարանները նոյնպէս։ Ունինք նաեւ մասնաւոր խնամք մեր լեզուին հանդէպ, այնպէս որ (բացի Պոլսեցի ընտանիքէն) երիտասարդներէս եւ ոչ մէկը մտքէ կ'անցընէ թուրքերէնը խօսելու փորձն անգամ ընել։ Նոյն խիստ ճիգ մը կայ հայերէնին խառնուած հատուկտոր թուրքերէն բառերն ալ ջնջելու։ Ազգային գիտակցութիւնն ու հայրենիքի կարօտը միշտ վառ կը մնան։

Կ. Կեավուրեան

ՏԵՍԻՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի գործակալներն են Պ. Պ. Յակոբ Գարաեան եւ Ադամ Սարգիսեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԱՅԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սեփ. Թղթ.).— Յուլիս 18ին տեղի ունեցաւ քան Օտոյի «Արարա» վարժարանին ամավերջի հանդէսը։ Հակառակ անտանելի տաքին, երեք հարիւրէ աւելի երկսեռ բազմութեամբ մը լեցուած էր մեծ «պարաք»ներէն մէկը որ արդէն կը ծառայէր իբր մանկապարտէզի սրահ։ Համեստ բեմ մը պատրաստուած էր որուն ճակատը որոշապէս կ'երեւային հայկական դրօշակի երեք գոյները։

Հանդիսականներուն մեծամասնութիւնը կայանի բնակիչներն էին, իսկ քաղաքէն շատ քիչեր եկած էին տեսնելու գաղթականի աշակերտութեան ազգային ոգեւորիչ երգերն ու մարզանքները։ Ընոյ չինական եւ ճապոնական երգեր չհրամցուցին հանդիսականներուն, այլ երգեցին «Բամ փորոտան»ը եւ արտասանեցին հայրենաշունչ ոտանաւորներ։ Անկէ զատ Մանկապարտէզի պզտիկները իրենց տրամախօսութիւններով զարմանք կը պատճառէին ներկաներուն։ Կ'արժէ այս առթիւ շնորհաւորել մանկապարտէզի վարիչ Տիկին Մառի Սվաճեանը որ յաջողած է այդ պզտիկ հոգիներուն ներշնչել կարգապահութեան ոգին։

Տեղի ունեցան ֆրանսերէն երգեր, արտասանութիւններ, ժապաւէնով մարզանք եւ ուրիշ մէկէ աւելի հաճոյալի խաղեր։ Վարժարանի տնօրէն Պ. Թ. Խաչիկեան շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, ցաւելով դիտել տուաւ թէ կայանը գրեթէ դադրած էր գոյութիւն ունենալէ եւ այս դպրոցական հանդէսը թերեւս վերջինն է։

Վարժարանի փոքր մէկ բացը գոցելու համար Նախակրթարանի աշակերտուհիներու կողմէ շինուած տասնէ աւելի ձեռագործներ աճուրդի դրուեցան, բայց ցաւալի է ըսել որ շատ քիչեր կը մասնակցէին։

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ (Սեփ. Թղթ.).— Երզնկացիներու Հայրենակցական Միութիւնը կազմակերպած էր ընտանեկան հանդէս մը որ շատ յաջող անցաւ։ Եղան երգեր ու արտասանութիւններ։ Շատ տաք մթնոլորտի մէջ կատարուած այս հանդէսը պատիւ կը բերէ Երզնկացիներու Հայրենակցական Միութեան։

* * * Կաթող. պատուիրակը երկու անգամ կայծակի պէս երեւցաւ այստեղ եւ կազմեց Հոգաբարձութիւն մը, որ Սէնէմա Սէն Լուիի մէջ ամիսը երկու անգամ պատարագ ընել կուտայ, բայց ոչ մարդ ներկայ կ'ըլլայ, ոչ ալ Հոգաբարձութիւնը ուրիշ գործ կը կատարէ։

* * * Կազմուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը որ բաւական անդամներ ունի։ Մօտերս կը սկսին մարզական խաղերը։ Մաղթենք որ տեւական ըլլայ։

* * * Այստեղ ալ հայրենակիցներ սկսան քաղաքէն 15-20 վայրկեան հեռու հողեր գնել։ Արդէն չորս ընտանիք շինած են տուներ եւ ուրիշներ ալ մօտերս կը սկսին։ Խանութպաններն ալ սկսան շատնալ։ Բայց ազգային ուժի կազմակերպութեան մը պակասը զգալի է։

ԽՈՇՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդեցին թերթերը, Պրիւսէլի մեր սրտցաւ հայրենակիցներէն Պ. Վահան Խօրասանճեան կէս միլիոն ֆրանք տրամադրած է, Մարսէյլի մէջ եկեղեցի մը շինելու համար։ Կաթող. պատուիրակը այս լուրը պաշտօնապէս ալ հաղորդեց վերջին պատգամ. ժողովին մէջ, որ գոհունակութեամբ արձանագրեց։

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Խօրասանճեան, որ ծանօթ է շարք մը գնահատելի ձեռնարկներով, եկեղեցին կը շինէ իբրեւ յիշատակ իր ողբացեալ կնոջ, Տիկին Մելինէ Խօրասանճեանի. բայց քաջ գիտնալով գաղութին իրական պահանջները, չպիտի բաւականանայ այդ ձեռնարկով։ Ինք ունի աւելի լայն ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ լրացնել դպրոցի, լսարանի, մէկ խօսքով ազգային բոյնի մը պահանջները։ Նախնական քննութիւններու համաձայն, ծրագրուած շէնքն իսկ աւելի քան կէս միլիոն պիտի արժէ, մանաւանդ որ հողը կը գտնուի շատ բանուկ թաղի մը մէջ։

Այս բոլորին մէջ կայ ուշագրաւ պարագայ մը.— Ամերիկայէն ունեւոր մը Մ. Գաբակէօզեան, որբանոց-վարժարան կը բանայ Ֆրանսայի մէջ. Պրիւսէլէն ուրիշ ունեւոր մը խոշոր գումար մը կը տրամադրէ, դարձեալ Ֆրանսայի մէջ կարեւոր պակաս մը լրացնելու համար. իսկ Փարիզի ջոջերը կը գոհանան պատահական փշրանքներ նետելով, Մանթաշէֆի շինած եկեղեցին մատակարարելով, կամ շքեղ ձիարշաւներ սարքելով...

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Կաթող. Պատուիրակութեան դիւանէն կը ճաղորդուի հետեւեալ զեկոյցը.—

Լրագրական թեր ու դէմ արտայայտուած կարծիքներէն առաջ եկած մտքերու շփոթութիւնը դարմանելու համար, Եւրոպայի հայ բոլոր գաղութներուն ի գիտութիւն մը կը հաղորդուի, որ Եւրոպայի նորակազմ թեմին կազմակերպչական գործը ստիպմանաբար միայն ամբողջացնել հնար ըլլալովիբր առաջին գործ հրաւիրուեցաւ մէկ անգամի համար միայն Եւրոպայի Հայոց Պատգմ. ժողովը։

Օրը օրին գաղթականական նոր հոսանքներու աւելնալովը, Եւրոպայի հայ գաղութներու մէջ այժմ տիրող քաոսային անպատասխանատու դրութեան մէջ, սոյն պատգամաւորական ժողովին կազմութիւնը որքան որ ալ հեռու ըլլալ թուի կատարեալ օրինաւորութեան մը տուեալներէն տյնուամենայնիւ պատգմ. ժողովն իր օրակարգին վրայ գտնուող ամենակարեւոր հարցին լուծումը տուաւ, մշակելով Եւրոպայի Հայոց թեմական կանոնագրութիւնը, զոր առանց ի ձեռին ունենալու ակներեւ կերպով անհնար էր կազմակերպչական որ եւ է փորձի ձեռնարկել։

Արդ, համաձայն թեմական սոյն կանոնագրութեան, անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի Եւրոպայի բոլոր նոր գաղութներու հիմնական կազմակերպութեան, իսկ հին գաղութներն եւս պիտի ջանան իրենք արդէն ի ձեռին ունեցած վիճակային կանոնագրութիւնները յարմարցնել պատգմ. ժողովէն ի նորոյ պատրաստուած թեմական կանոնագրութեան եկեղեցական հիմնական սկզբունքներուն, կարենալ մաս կազմելու համար ամբողջութեան։

Այս եղանակով միայն հնար պիտի ըլլայ ստեղծել զօրաւոր կեդրոն մը եւ համագործակցութեամբ հակազդել Եւրոպայի բոլոր երկիրներու մէջ ցան ու ցրիւ ապրող հայ բոլոր գաղութներուն անգթաբար սպառնացող բնաջնջման վերահաս վտանգին։

Հետեւապէս թեմական կանոնագրի յօդուած 8, 9, 10, եւ 11 ինչպէս նաեւ յօդուած 3ի սկզբունքներուն համաձայն յառաջիկայ Նոյեմբերի վերջը Փարիզի մէջ պիտի գումարուի Եւրոպայի Հայոց Նորակազմ Թեմի միայուն ընդհանուր ժողովը, ստիպմանաբար աւելի հաստատ հիմերու վրայ կարենալ դնելու համար Եւրոպայի Հայոց Թեմին կազմակերպչական գործը, վերջնապէս խմբագրելու թեմական կանոնագիրը եւ ստեղծելու համապատասխան բոլոր մարմինները։

Կնիք

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր աշխատակիցներէն գրել թուղթին մէկ երեսը միայն։

ԱՆՆՇԱՆ ՆՇԱՆԱՒՈՐԸ

...ուզե՞ս գիտնալ անունս, ես ...պիտի ըսեմ ծածկանունս։ ...գրութիւններս ստորագրած եմ ...արման» կեղծ անունով։ Ասոնք... նշանաւորէն քիչ մը վեր բան ...ուզած եմ ըլլալ։ Փառասի...թիւն։ Ի՞նչ, ո՞վ փառասէր չէ ... պատերազմի դիւցազը եւ ...անի աբեղան հաւասարա... մահուան գիրկը կ'իյնան, մէ... ...ին, միւսը Աստուծոյ սի... համար. բայց այդ երկու... սրտին մէջ չկա՞յ կ'ըսես փա... ...իրութեան պէս սրբազան բան...

Այս երեկոյ, ես առանձնա... էի քաղաքէն հեռու, Գ.. գիւ... բլուրներուն վրայ։ Ութսունը... տարուան ծերուկի մը հիւր ...ցած, ես անոր մէջ չէի տես... այդքան երկար ապրելու նը... ...ակ մը։ Անոր քովը, անկէ ...ժան էր մահը, աղօթելու, ...ելու, եւ քալած ատեն կար... ...մահը անոր ականջէն բռնած, ...ական եւ վճռական կը խօ... անոր, գերեզմանէն անդին ...րջ եւ անծանօթ կեանքին ... Այդ ծերուկը ժամ մը ... գաւազանը ձեռքին առած, ... կը բաժնուէր, կ'երթար կի... ...ամուտի «Լոյս զուարթ»ը ա... ...ելու։

Նոյն գիշերը ես այդ բլրան ... երկու ժամ առանձնացած ... Միջամփայրը կարծես բնա... ...երկէս մըն էր. անաստղ, ... գիշեր մըն էր. հեռուն տեղ տեղ խրճիթներուն լապտերները պլպլուն փայփլուն կը շողային նըման փշրուած աստղերու բեկորներու։ Ես սքանչացած կը լսէի սըրնգահար գիւղացիներու երգերը, եւ այդ ատեն կ'երազէի մեր Անուշաւանի անտառներուն, մեր Եփրատի գետեզերքի երաժիշտ աստուածներուն եւ յաւերժահարս գուսաններու նուագերգութիւնները, ես կ'երազէի Գրիգոր Տաթեւացիին այն նիւմփայները որ «միշտ պատրին զմարդիկ ուրախութեամբ։» Անոնց պատրանքը, ճշմարտութեան հաւասար անուշ էր, անոնց երգը աղօթքի հաւասար սքանչելի էր։

* * *

Երկուշաբթի օր ես դարձեալ իմ սովորական դասերս սկսայ տալ Նուպարին եւ Առաքելին։ Մեսրոպի լեզուին վարժ էի, աշխարհաբարեան մըն էի եւ մեր նոր աշխարհաբարին առաքեալներէն մէկը ըլլալու յաւակնութիւնն ունէի։ Իմ վարժապետ փափագանին ես շատ երախտապարտ էի։ Եւրոպայի մտաւորական լոյսը շլացուցիչ էր. Զմիւռնիոյ Մեսրոպեան վարժարանը չէր յագեցներ իմ գրական անօթութիւնը։ Պալթազարեանի յանձնարարականովը ես դիմեցի փարիզ Սէնթ-Պարպ լիսէի տնօրէն Լապրուստի, որուն վարժարանին մէջ ֆրանսերէնի դասատու եղայ։ Այդ ապրուստի միջոց մըն էր, փոքրիկ գումար մը առնելով, օրապահիկս կը հանէի, եւ միեւնոյն ատեն Սօրպօնի եւ Գօլէժ տը Ֆրանսի դասախօսութեանց կը հետեւէի։ Կը գրէի յօդուածներ ֆրանսական թերթերու մէջ, եւ կը յաջողէի ձեռք ձգել գիտութեանց եւ դպրութեանց պսակաւորի վկայականը։

Անկէ վերջը, նոյնիսկ ինծի բարոյապէս աջակցող Տատեան Գարեգինն ալ երկիւղածութեամբ կը վիճէր հետս։ Իմ նախորդ ազգային ուսուցիչներս՝ ինծի համար կը համարուէին գերագոյն շնորհքով անմահացած թըթէ աստուածներ։ Իմ մեծերս պզտիկցած էին իմ դիմացս, իմ գրչիս վարպետները նսեմացած էին. ես ինքզինքս՝ եթէ անպարկեշտութիւն չէ ըսել, քիչ մը աւելի բարձր կը նկատէի իմ նոր ուսուցիչներէս՝ Վիգդոռ Գուզէնէն, Ժիւլ Սիմոնէն, Միշլէէն, Էտկառ Գինէէն։

Այսօր վերադառնալով Ժիւլ Սիմոնի ճառախօսութենէն, կը սկսէի թարգմանել Պէռանժէի հայրենասիրական երգը. մեր հայրենակիցները ամէնն ալ մեծ հրճուանքով կը դրուատէին աշխարհաբարս եւ թարգմանութեանս հարազատութիւնը։ Ալ անկէ վերջը ես ինքզինքս կը կարծէի միակ քերթողը մեր ամբողջ հայ գրականութեան մէջ։ Ես որ հիացող մըն էի Ալիշանին, ան ալ կը պզտիկնար աչքիս մէջ։ Ես կը գլջայի այդ բանաստեղծին «Վերք Հայաստանի» երկին վրայ այնքան գովեստով խօսելուս համար։ Այլեւս գովեստներս իմ ցեղակից գրողներու մասին բոլովին կը չափաւորէի։ Կը պաշտէի Ֆրանսացի վարպետներս, գնահատական յօդուածներ կը գրէի Պէռանժէի տաղերուն վրայ, Ժիւլ Սիմոնի «Ազատութիւն» եւ Միշլէի «Սէր» անունով գրքերուն վրայ։ Բայց ամէնէն աւելի ճիգ թափելով, կը թարգմանէի Էօժէն Սիւի «Թափառական Հրեայ» վէպը, կը թարգմանէի նոյնպէս Ապէ Բռէվօյի «Մանոն Լեսքօ»ն եւ Ֆլօրիանի «Երկու Տոմսակ» թատերգութիւնը։ Իմ աշխարհաբարովս Վենետիկի եւ Վիեննայի հայ աբեղաներուն մաքուր աշխարհիկ լեզուի դասեր կուտայի, անոնց ուսուցիչ կ'ըլլայի, սակայն անոնք բնաւ աշակերտ ըլլալու պարկեշտութիւնը ցոյց չէին տար։

Անցեալ օր Գրիգոր Օտեան ինծի հետ գրական վէճ մը ունէր. ես զինքը կը սիրէի, կը յարգէի, սակայն իմ գրական դատումներս անոր մտքին համաձայն չէին։ Ան երբ մեծ հիացումով կը խօսէր Պէշիկթաշլեանի եւ Դուրեանի վրայ, ես անոր դիտել կուտայի, որ այդ երկու սիրոյ մուրացկանները, սիրով բնաւ չկշտանալով, թոքախտի որդերը իրենցմով կշտացան։ Իսկ երբ ան կը սկսէր Պուէտ Միսաքեանին խօսքը ընել, ես այլեւս անհանդուրժելի դարձած, իմ ատանաւորս այս տաղերը անոր կը կարդայի.

«Մի՛, սա՛գ ապուշ, մի՛ այդպէս՝
ցոգնէր ի զուր դու զքեզ։»

Ցետոյ անոր հետ տունս հասանք, ան հայ քերթողներուն խօսքը կ'ընէր ինծի, ես իրեն կը հասկցնէի որ ինծմէ զատ, չկայ հայ բանաստեղծ մը։ Սակայն տեսնելով որ այն խօսքիս համոզուած չէր, դարանէս հանեցի ծրար մը զոր Աւետարանի մը պէս բալուած էի մէկ քանի մետաքսի շղարշներու մէջ, եւ երկիւղածութեամբ եւ բարձրաձայն վեհանձնութեամբ, ցոյց տուի իրեն Պէռանժէի բանաստեղծութեանց այն հատորը, զոր ինծի նուիրած էր նոյնինքն հեղինակը, զիս անուանելով ցեղիս ամէնէն տաղանդաւոր քերթողը եւ գրագէտը։ Օտեան ուրախացաւ, հնախանձեցաւ, զի մեծ հոգիները նախանձ չունին։ Ան, այդ օրէն վերջը, դեռ աւելի յարգանքով կը վարուէր ինծի հետ, այդ օրէն ի վեր, ան կը զգուշանար հայ գրողներուն գովեստներ շռայլելու։

Ես շիտակը ըսելով Օտեանի համեստութեան առաքինութիւնը չունէի. ուրիշին փառքը, կարծես ինծմէ բան մը կը պակսեցնէր։ Շաբաթ մը առաջ գացեր էի Շահնազարեանց վարդապետին. Նպատակս էր շնորհաւորել զինք, որ պատուակալ անդամ էր ընտրըւած ֆրանսական կաճառին Արձանագրութեանց եւ Գեղեցիկ Դպրութեանց. մտադիր էի սքանչացած խօսելու իր գրական բազմաթիւ յատկութեանց մասին։ Ես զսպեցի գովաբանութիւնս, եւ երկու ցուրտ բառերով զինք շնորհաւորեցի։ Եւ սկսայ խօսիլ «Արշալոյս Արարատեան» թերթին, իմ «Արեւելք» հանդէսիս վրայ գրածներուն համար։ Խնդրեցի որ ինքը Պոլիս ուր որ պէտք է իմացնէ, որ հակառակ այդ թերթի ծանուցումին, իմ հանդէսս այլեւս չի հրատարակուիր, վասնզի Հայ մը չկայ ինծի ձեռնտու, ընդհակառակը շատ մը հայրենակիցներ ամէն դարան ի գործ կը դնեն, որ թերթիս հրատարակութիւնը խափանուի եւ անդարձ կործանի։ Եւ ըսածս շիտակ էր. ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս բռնութիւնը իրաւունքին կը յաղթէր ։ Իմ «Արեւելք» թերթիս միակ արժէքն էր եղած անկաշկանդ ազատութիւնը, ինչ որ զլացաւ «կրօնամոլ սեւ ոգին»... Ես նոյն վարդապետին հասկցուցի որ ամէն բան ժամանակ ունի, թէ առ այժմ մեր ձեռքերը կապուած են, եւ թէ Կրճիկեանը եւ անոր վարդապետ բարեկամները կը խաբուին, եթէ կ'երեւակայեն, որ ինծի դէմ եղած անիրաւութիւնները կը մոռնամ։ Ես հասկցուցի նոյնպէս, որ «իրաւունքը մարդուն կեանքն է, երբ մէկը կեանքին կը դպի՝ զայն չպաշտպանողը վատ է։» Չպիտի ըսուի որ վատ եղայ այնպիսի պարագայի մը մէջ ուր ոչ միայն զիս, այլ իմ թշուառ ազգին անդարմանելի վնաս տըրւեցաւ։ Իմ այս բողոքներս յայտնեցի իբրեւ հոգեւոր պետի մը. եւ իրեն թողնելով դարմանը հեռացայ։

(Շար.) ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի եւ «Մարմարա»ի գործակալն է Յովհաննէս Դերձակեան, 34 Rue Dunoir,. Lyon

մզկիթին մէջ հանդիսաւոր կերպով տեղի ունեցաւ Ուրբաթի նամազը: Մարօքի Սուլթանը իր շքախումբով ներկայ եղաւ արարողութեանց, որոնց կը նախագահէր Փարիզի Միւֆթի Մի Մուհսըն: Միւէզզինը մինարէէն աղօթքի հրաւիրեց իսլամ հաւատացեալները, որոնք մեծ թիւով ներկայ եղան: Ինչպէս Արեւելքի մէջ, Փարիզի մզկիթին մէջ ալ հանեցին իրենց կօշիկները:

Հասանանցի Խալիլ կախուած

Արեւելեան Անկախութեան դատարանը մահուան դատապարտեց քիւրտ նշանաւոր ապստամբապետ Հասանանցի Խալիլը: Մահապատիժը իսկոյն գործադրուեցաւ:

Նոր համաձայնութիւն մը

Զօր. Աւերէսքոյի Հռոմ այցելութեան առթիւ, «Տէյլի Նիւզ» կը գրէ թէ Իտալիոյ, Ռումանիոյ, և Ռուսիոյ միջեւ ապահովութեան համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի: Իտալիա կը յուսայ առաւելութիւններ ձեռք բերել Ռուսիոյ և Կովկասի մէջ, և պիտի ջանայ որ Ռուսիա ճանչնայ Ռումանիոյ գերիշխանութիւնը Պեսարաբիոյ վրայ: Թերթը կը գրէ թէ Գերմանիա շատ մտահոգ է և ուշադրութեամբ կը հետեւի այս բանակցութիւններուն, որովհետեւ կը կարծէ թէ Իտալիա կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը Աւստրիոյ մէջ ալ տարածել, Պալքաններու մէջ և ուրիշ շուկաներու վրայ կը սպառնայ իրեն:

«Տէյլի Հէրըլտ» կը փափաքի որ փաշիստական իշխանութեան գլուխ գալով այս բոլոր ծրագիրները փոխուին:

Մեթրօ, ճանապարհի սակ

Օգոստոս 1էն սկսեալ, մեթրօյի Բ. կարգը պիտի արժէ 60 սանթիմ, փոխանակ 45ի, երթեւեկը 70 սանթիմ (ժամը 9էն առաջ), փոխանակ 55ի: Ա. կարգը՝ մէկ ֆրանք, փոխանակ 75ի: Համարակալը և օթօպիւսի գիները ալ 25 էն 100 պիտի աւելնան: Դեռ վերջնական որոշուած չէ, բայց հաւանական է որ Բ. կարգը 40ի տեղ 50 սանթիմ պիտի ըլլայ Ա. հատուածը, յաջորդներուն համար, իսկ Ա. կարգը 70՝ փոխանակ 60ի:

.·. Հացին գինը եւս բարձրացում ունեցաւ: Քիլօն որ երեք օր է վեր 2 ֆր. 70ի կը ծախուէր, Յուլիս 29էն սկսեալ 2.80 պիտի ըլլայ:

Մէկ ճակատ Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարիոյ ընկերվարական եւ համայնավար ձգտում ունեցող արհեստակցական միութիւնները անցեալ օր պաշտօնապէս յայտարարեցին իրենց միացումը: Ասիկա, Ալբրիկին Ամսթէրտամի Միջազգայինի նախաձեռնութեամբ Սոֆիայի մէջ արհեստակցական միութեանց համագումար մը տեղի ունեցած էր: Այդ ժողովէն ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին այս ուղղութեամբ:

Դաւադրողի մահապատիժը

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ աւազակներ անձնատուր եղան Դամասկոսի մօտերը: Քաղաքին արուարձանները գրեթէ ամբողջովին մաքրուած են: Կը մնան միայն երկու գիւղեր, որոնք պիտի նուաճուին մօտերս: Վեց թռուցիկ խումբեր կը հետապնդեն աւազակները:

Ինչպէս մեռաւ Ձէրժինսկին

Լեհական թերթերը կը հաւաստեն թէ Ձէրժինսկի, որուն յանկարծական մահը հաղորդեցինք անցեալ օր, թունաւորուած է: Ամբողջ դաւը երեւան հանուած ըլլալով, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են:

Ուրիշ աղբիւրէ մըն ալ կը հաղորդեն թէ Ձէրժինսկի անձնասպան եղած է, կերպ. յուզումնալից նիստէ մը յետոյ, համոզուելով որ համայնավարութիւնը իրականանալու անկարելի է Ռուսիոյ մէջ: Իր վերջնական պնդումներ ալ կան թէ սպանուած է իր քաղաքական հակառակորդներուն կողմէ: Վերջերս բաւական գժտութիւններ կատարուած էին Քրեմլինի մէջ, իրեն եւ կարգ մը գործակալներու միջեւ: Զրոյց կը պտտի նաեւ թէ Սովետներու նախկին գործավարը, որ կ'ուզէր յոյն արտօնութիւններ տալ քաղքենի դասուն, պիտի ձերբակալուէր Ձէրժինսկիի կողմէ:

Վերապահութեամբ հաղորդուած այս լուրերը, անհիմն չեն: Յիշել թէ՝ Յուլիս 7ին Ձէրժինսկի շատ յանդուգն ճառ մը խօսած էր Խորհուրդներու համագումարին առջեւ, ուր ըսած էր.

«Այսօր շատ մեծ նեղութիւն կը քաշենք: Որակեալ բանուորներու և մասնագէտներու պակասը կը զգացուի: Ինչ կը վերաբերի աշխատանքի արդիւնաւորութեան, չենք հասած մինչեւ պատերազմէն առաջուան մակարդակին: Բացի ճարտարարուեստական ճիւղերէն, բանուորը կը շահագործուի: Մեր վճարած վարձերը անբաւական են»:

Ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուեցաւ և մեծ ցոյցեր եղան հանգուցեալին ի պատիւ:

Ամերիկեան դեսպանատուներու դէմ

Երկու անհերկաշր անիշխանականներու՝ Սաքքօ եւ Վանզեթթիի, մահուան դատապարտութեան դէմ, բոլոր երկիրներու մէջ ցոյցեր կը կատարուին: Սաքքօ եւ Վանզեթթիի մահապատժին գործադրութեան դէմ Շաբաթ օր: Այս առթիւ ամերիկեան բոլոր հաստատութիւնները ոստիկանական պահպանութեան տակ առնուած են:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. ԼՈՒՍԱՃԻՆ, որ Փարիզ կը սպասուէր, փոխած ըլլալով իր մտադրութիւնը, Պերլինէն վերադարձած է Կովկաս, փարիզ եկած է մեղմ ճամբով:

ՓԱՐԻԶԻ ՆԱՀԱՐԻ օրենքը, «Թօթէ ֆամէ,» 15 օր դադարեցման դատապարտուեցաւ, անառակութեան համար:

ԳԻՆԱՄԻԱ յորդումին հետեւանքով Պելկրադի մօտ Նովկոքի մէջ 100 գիւղի խեղդուեցան: Քաղաքին բնակիչները վտանգի մէջ են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի Ա. ՏԱՐԻՆ

Օգոստոս 1էն կը լրանայ ՅԱՌԱՋի առաջին տարին:
Այս առթիւ կը խնդրենք բոլոր այն բաժանորդներէն, որոնց ժամկէտները լրացած են, փութացնել իրենց բաժանորդագինը, առանց նոր ազդարարութեան սպասելու:

ԽՈՆԱՐՀՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Խոնարհորի արշաւանքի տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 25ին, Շաւիլի անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ժամանի» եւ «Ռոստոմ» խումբերուն: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Ընկերական ճաշկերոյթ, ուխտագնացութիւն պիտի կատարուի Իշխանի գերեզմանը որ կը գտնուի նոյն գիւղին մէջ: Պիտի ըլլայ նաեւ պիքնիք տեղին վրայ:

Թափօրը ժամը 3ին Շաւիլի կայարանէն կը մեկնի դէպի ընկ. Իշխանի գերեզմանը: Հաղորդակցութեան միջոց — թրէն առնել Մօնփառնասէն եւ իջնել Շաւիլի կայարանը: Եթէ ուզէք յօյ իջնել Շաւիլ, փոխել մէկ վէն կայանը եւ միանալ շոգեկառքին:

Շոգեկառքը կառ. Մօնփառնասէն կը մեկնի ժամը 1.35ին եւ 2.12ին:

Տիկին Տիրուհի Ռոստոմեանց կ'իմացնէ ի սէրտ կը ծանուցանէ իր որդւոյն ՍԱՐԳԻՍ ՌՈՍՏՈՄԵԱՆի դառնաղէտ մահը երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 3ին եւ անոր աճիւնը ամփոփուեցաւ Պանթէօ՝ Սէմըթիէր Փառիզիէնի գերեզմանատունը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ուս. Միութեան ներքական դասախօսական ժողովը 27 Յուլիս Գշ. երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայրենակցական Միութեան Գ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 27ի Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61, Rue Monsieur le Prince: *Ամբողջ Կիլիկեցիները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:*

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ Միութիւններու ընդհ. պատգամաւորական ժողովը՝ Յուլիս 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince: կը հրաւիրուին բոլոր Հայրենակց. Միութեանց ներկայացուցիչները:

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ եւ շրջականներու հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի՝ Կիրակի Օգոստոս 1, կէս օրէն վերջը ժամը 2ին Տ. Գահվէճեանի բնակարանը, 26 Rue Blanqui à, K. Bicetre (Seine).

ՌՈՍՏՈՄ Խմբ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 31 Յուլիս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple: *Օրակարգ խիստ կարեւոր:*

ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Տօքթ. Սայանեան Այնթապցի որ կը բնակէր Արնուվիլ-լէ-Կօնէս, Յուլիս 13ին Փարիզ կ'իջնէ եւ հետքը կը կորսնցնէ: Եղբայրը Հալէպէն եկած էր զինքը տեսնելու, բայց վերադարձաւ առանց տեսնելու:

ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի գործակալն է Պ. Կարօ Երանեան, 29 Rue Beau Séjour.

ԿՈՉ

Գիւղէնէն (Գրուսսա) շրջանէն՝ Զալգարա, Աբէնա, Հիսաբլիք, Մուրատալի, Կէօլղա, Թիւրքմէնլի, Նայլա եւ Նոր-փայտ գիւղերէն դուրս եկած բոլոր հայրենակիցներուն, ուր որ ալ գտնուին, կը յայտարարենք թէ կազմուած է «Վերաշէն Հայրենակցական Միութիւն»ը Մարսէյլի մէջ:

Նպատակով որ առաւելագոյնս օգնենք մեր հայրենակիցներուն, անհրաժեշտ է որ բոլոր հայրենակիցները միութեան շուրջ համախմբուին, գործակցին եւ աջակցին:

Միութեանս տրագիր-կանոնագիրը որ մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ, պիտի ղրկուի հետաքրքրուողներուն:

Յանձնարարելի է որ ամէն հայրենակից անմիջապէս փութայ կապ հաստատել Միութեանս հետ հետեւեալ հասցէով.—

Karnik Ohannessian, 39 Rue Bernard du Bois, (Alimentation Maroutian) Marseille (France).

Միութեանս տրագիր-կանոնագիրը որ մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ, պիտի ղրկուի հետաքրքրուողներուն:

Յունահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս կոչը:

Վերաշէն Հայրենակից.
Միութեան վարչութիւն

ՀԱՄԵՐԳ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՀԱՄԱՐ

«Սիփան» երկսեռ երգչախումբ Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

կը պատրաստուի տալ մեծ համերգ մը, նուիրուած միայն Կոմիտաս վարդապետի գործերուն: Զուտ հասոյթը պիտի դրուի Կոմիտաս վարդապետի բարեկամներու յանձնախումբի տրամադրութեան տակ:

Կոմիտաս վրդ.ի եւ այլ խումբերուն մասնակցող երգիչ-երգչուհիները եւ բոլոր փափաքողները կը հրաւիրուին մասնակցիլ «Սիփան» երգչախումբին յիշեալ նպատակին համար: կը խնդրուի գրաւոր դիմել՝ M. Sako Hagopianի 28. Rue Nationale, Billancourt (Seine): փորձերու մասին կը տեղեկացուի նամակով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տկն. Իվանօֆ (Ivanof) կը փնտռէ Պ. Խանավէրտեան (Hanaverdian), 46 տարեկան, լուսանկարիչ, որ 1923ին ընտանիքով Պոլսէն մեկնած է դէպի Ֆրանսա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի գրասենեակին, Վ. Հ.ի:

— Կը փնտռուի Նազիլլեցի (Այտըն) Գասպար Գասպարեանը, 46 տարեկան, որ Իզմիրի դէպքէն գերի ինկած է Իզմիրի մէջ եւ երկու տարի առաջ Մարսէյլ եկած ու իր ընտանիքը փնտռած ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել Gulizar Kasparian*ի,* Chez Gaston Giraud. Vals-les-Bains (Ardèche): *Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:*

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանական դասեր, առեւտրական, իրաւագիտական եւ գրական, առանց գիրքի, ուղղակի թերթերէն, յայտնի հայ մասնագէտի կողմէ: *Դիմել խմբագրատուն նամակով:*

ԱՅՑԵԼՈՒ ՏՈՄԱՐԱԿԱԼ-ԹՂԹԱԿԻՑ

Մասնագէտ տոմարակալ մը, որ 25 տարուան եւրոպական փորձառութիւն ունի, կը վարէ ֆրանսերէն եւ անգլիերէն առեւտրական թղթակցութիւններ եւ ամէն ձիւղի վերաբերեալ հաշուակալութիւն գոնթինանթալ կամ Անգլ. Ամերիկեան սիստեմով: *Դիմել խմբագրատուն նամակով:*

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Օգոստոս 1ի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան Մարզական խաղերը զանազան պատճառներով յետաձգուած են սեպտեմբերի սկիզբը: Յետաձգուած է նաեւ 25 Յուլիսին տեղի ունենալիք Հեծելանիւի մրցումը: Յառաջիկային պիտի հաղորդուի որոշ թուականը:

Կնիք Վարչութեան

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉ
ԱՐԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

3, Rue d'Austerlitz, 3
Métro Gare de Lyon,
Quai de la Rapée *եւ* Bastille

Պատիւ ունինք ծանուցանել մեր յարգելի հայրենակիցներուն որ վերոյիշեալ հասցէին, բացած ենք սափրիչի (վարսավիրայ) սրահ մը, արհեստին նորագոյն մեթոտներով: Մեր մաքուր սպասարկութիւնը եւ մատչելի գիները մեծապէս պիտի գոհացնեն մեր յաճախորդները:

Կանանց եւ փոքրիկներու մազերը կը կտրուին ճաշակաւոր կերպով: կը ծախուի նաեւ անուշահոտ օճառ եւ այս կարգի զանազան առարկաներ: Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 7էն երեկոյեան 9, բացի երկուշաբթի:

ՍԱԿԱՐԱՆ
24 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	199 —
Տոլար,	Dollar	40 —
Մարք (ոսկի)	Mark	9 90
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	21 —
Թրք. ոսկի	» or	168 —
Մէճիտիէ	Médjidié	12 50
Լէվա 100 հատր	Léva	28 —
Տրախմի »	Drachme	48 —
Լիր » »	Lire	140 —
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	100 —
Զուից. »	Frc. Suisse	770 —
Լէյ 100 հատր	Ley	19 65
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	193 —

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	—
» II	»	—
» III	»	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

ԳՈՐԳ ՆՈՐՈԳՈՂ

գործաւորուհիներու պէտք կայ, վարժ կամ ոչ: դիմել 36, Rue Polonceau, Պ. Յակոբ Կէվիկեանին: Թէլէֆօն՝ Nord 33—32: Մէթրօ Barbès:

Le Gérant: H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒԼԻՍ 1926

30 JUILLET 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 156 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

"ՅԱՌԱՋ,,Ը ԱՅՍՕՐ ԿԸ ԼՐԱՑՆԷ ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻՆ, ԿՐԿՆԱՊԱՏԻԿ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՎ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷ՛Ն ԷՆԿԻՒՐԻ

Տարբեր պատճառներով, բայց միեւնոյն կացութեան հետեւանքով տագնապի մատնուած են, այս միջոցին, երկու սիրակցորդ զինակիցները, Մոսկուա եւ Էնկիւրի:

Երկուքն ալ իրենց իշխանութիւնը հաստատած են պիրկ դիկտատորութեան մը կամարին վրայ, որուն ճակատագիրը փոթորկէ մը կախուած է: Երկուքն ալ իրենց լուծին տակ տքացող ժողովուրդը կը նկատեն հում նիւթ, զայն կը տրորեն եւ կը շաղուեն իրենց ուզած եղանակով: Ու վերջապէս, երկուքն ալ կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է յանդգնութեան կամ բարբարոսութեան առջեւ, ճզմելու համար բարձրացող գլուխները:

Եւ սակայն, երկուքն ալ անհանգիստ են այսօր, աւելի քան ուրիշ որ եւ է ժամանակ:

Էնկիւրի զարհուրելի համեմատութիւններ տուաւ Իզմիրի դաւադրութեան, որուն բոլոր ծալքերը բացուած չեն տակաւին: Եւ, մահապատիժներէն անմիջապէս յետոյ, ձեռնարկեց նոր դատի մը, Իթթիհատի հաշուեյարդարին, որ շատ աւելի ծանրակշիռ է: Օրուան վարիչները կը քրքրեն բոլոր հին տետրակները, անխտիր կը հետապնդեն բոլոր տիտղոսաւոր Իթթիհատականները, եւ կը դատեն իբրեւ ազգային դաւաճաններ: Մուսթաֆա Քէմալ, թէեւ իր փառքի գագաթնակէտին հասած, օձի գլուխներ կը տեսնէ ամէն կողմ, և ահուսարսափի ամբողջ մեքենան շարժման մէջ դրած է, զանոնք ջախջախելու համար: Երբեք այսքան բրտօրէն արտայայտուած չէր «կեցցէ անձնիմ»ի քաղաքականութիւնը: Եւ երբեք այնքան խախտած չէր Թուրքիոյ գոյութիւնը, վերածնութեան ճիգին մէջ: Սկզբունքները մէկդի դրուած են այլեւս, և անձերու, դիրքերու կատաղի ճակատամարտ մը կը պատրաստուի: Որքան յանդուգն նոյնքան ոխակալ, Մուսթաֆա Քէմալ կ՚ուզէ մաքրել բոլոր հին հաշիւները, մոռնալով որ երէկուան աւարառուներն ու ջարդարարները պատրաստեցին իր այսօրուան պատուանդանը:

Կարեւոր չէ գիտնալ թէ ո՛վ պիտի յաղթէ այս մենամարտին մէջ: Իթթիհատը մահացու հարուած մը կը կրէ Իզմիրի կախաղաններով եւ Էնկիւրիի դատավարութեամբ: Օրուան յաղթականները գործը այնպէս մը կը վարեն որ ամէն վտանգ անհետանայ վաղուան համար: Այդ մտահոգութիւնն իսկ կը հարկադրէ միշտ սեղմուած պահել բռունցքը եւ խափանել ո՛ր եւ է ընդդիմադիր գործունէութիւն: Այս տեսակէտով, քէմալականները արագօրէն կը մօտենան պոլշեւիկեան մեթոտներուն, եւ զարմանալու չէ, եթէ առտու մը անոնց դրօշին տակ ապաստանին ե՛ւ ներքնապէս, ինչպէս ըրին արտաքին ճակատին վրայ: Տրամաբանօրէն ուրիշ ելք չունի քէմալականութիւնը. մանաւանդ եթէ ընդդիմադիրները կարենան ոտքի կանգնիլ եւ վճռական գրոհ մը փորձել: Այդ պարագային, ինքնին պիտի լուծուի թրքական միութիւնը, երկիրն ալ միասին: Կացութեան ամբողջ բանալին բանակին ձեռքն է, որուն զինուորները միշտ պատրաստ են անցնելու զօրաւորին կողմը, հրապատակելու անոր ո՛ր լաւ կը կշտացնէ: Առ այժմ Քէմալն է այդ ուժը. հետեւաբար եւ տէրը՝ Թուրքիոյ ճակատագրին:

Մօտաւորապէս նոյն կացութեան մէջ կը գտնուի Մոսկուա: Պիրկ թաթ մը կը ճգնի ամէն գնով պահել իշխանութիւնը, բայց ամէն մէկ ցնցում հետք մը, ճեղք մը կը ձգէ, որ ուշ-կանուխ արդիւնքի մը պիտի յանգի: Զինովիէվները կը քշուին ասպարէզէն, բայց անոնց սրսկած թոյնը անհետեւանք չի մնար: Վաղուց է որ հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կ՚ընէ պոլշեւիկեան «անքակտելի» միութիւնը, ինչպէս հէքեաթ մը դարձաւ լենինեան հռչակաւոր «ուղղափառութիւնը»: Երկու տարիէ ի վեր յաճախադէպ են ընկրկումները, տատանումները, պառակտումները: Բռունցքն ու դրամն են որ կը ծածկեն շատ մը փտութիւններ, շլացուցիչ հեռանկար մը պարզելով կարմիր գիծէն դուրս:

Ինչ կը վերաբերի ժողովրդային դժգոհութեան, ամէնէն աղօտ օրինակը տուած ըլլալու համար, յիշենք որ խորհուրդներու վերջին ընտրութիւններուն մէջ յայտնապէս նուազած էր համայնավարներու թիւը: Այսպէս, Յուլիս 9ի վիճակագրութեան համաձայն, քաղաքներու խորհուրդներուն մէջ պոլշեւիկ ընտրեալներու թիւը իջած էր 45,5 առ հարիւրի, մինչ 62,2 առ 100 էր 1924ին եւ 57 առ հարիւր՝ 1925ին: Իսկ գիւղերու մէջ, պոլշեւիկները այս տարի կը կազմեն 7 առ 100, մինչ 12 առ 100 էին 1924ին: Մոսկուայի «Փրավտա»ն ինք չի ծածկեր պոլշեւիկեան ազդեցութեան անկումը եւ «մանր-քաղքենի ազդեցութեանց աճումը»:

Արտասովոր ցնցումներ չկան տակաւին, բայց ի՛նչքան խօսուն է պատկերը, Մոսկուայէն մինչեւ Էնկիւրի:

Ռուսիոյ մէջ՝ զանգուածներու կրաւորական դիմադրութիւնը եւ վարիչներու հակամարտութիւնը, Թուրքիոյ մէջ՝ ստորերկրեայ խլրտումները և փոխադարձ ատելութիւնը ճակատագրականօրէն պիտի յանգին խոշոր անակնկալներու: Եւ, կազմալուծումը ներսէն ըլլալով, շատ աւելի արդիւնաւոր պիտի դառնայ, քան ո՛ր եւ է արտաքին միջամտութիւն: Շ.

ՄԱ ՄՈՒԼ

«Ինչե՛ր, ինչե՛ր տեսայ...»

Թուրք թերթերը բանտային չարչարանքներ ալ սկսեր են պատմել, քանի որ հաշուեյարդարի ժամանակ է: Փաստաբան Սաչիտ պէյ առիթէն օգտուելով, դատ բացած է կարգ մը Իթթիհատականներու, մասնաւորապէս ոստիկանական տնօրէն Ազմի պէյի դէմ, հատուցում պահանջելով իր կրած չարչարանքներուն համար: Ահա թէ ինչպէս կը պատմէ բանտային տանջանք մը, «Տօմուզ թօփը»:

— Սալիմ էֆ. անուն միւլազիմ մը հաստ խարազանով մը՝ հրամայեց պատուհանները իջեցնել: Յետոյ գիս գետին պառկեցուցին: Նախ դաստակներս իրարու վրայ չուանին ծայրը ոտքերուս մէջէն անցընելով կռնակիս վրայէն դէպի կուրծքս իջեցուցին ու ծօծրակս սեղմեցին:

«Պէքիր աղա պէօլիւկի բանտին մէջ «տօմուզ թօփը» կը կոչեն այս տանջանքը: Յետոյ ծեծը սկսաւ: Թերեւս հինգ հարիւր խարազան իջեցուցին: Ես ուզեցի պոռալ: Ֆէսս թխմեցին բերանս, ու ու զինուոր մըն ալ բերնիս վրայ նստեցուցին: Մնացեալը չեմ գիտեր: Նուաղած էի: Սթափած պահուս, խիթեր կը զգայի մարմնիս ամէն մասերուն վրայ: Վիրակապերու մէջ կը գտնուէի: Ջուրին մէջ թաթխուած ըլլալուս, կը դողայի: Յետոյ իմացայ որ խարազանը թրջելէ յետոյ կը զարնէին: Միեւնոյն սենեակին մէջ քանի չափ անձեր կային: Անոնցմէ ոմանց եղունգները հանուած, իսկ ուրիշներու ալ սրունքները նշդրակուած էին: Մեծ մասամբ կիսամեռ վիճակի մէջ կը գտնուէին: Երկու օր յետոյ, ամէնքն ալ մահապատժի ենթարկուեցան: Ես Պազալ Գաբու կոչուած գնտանին մէջ մնացի օրերով, մինչեւ Պատերազմական Ատեանին առջեւ ելլելս: Ինչե՛ր, ինչե՛ր տեսայ:»

Եւ դեռ «ինչե՛ր, ինչե՛ր» կան պատմելիք, պայմանաւ որ զոհերը Թուրքեր չըլլան...:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Պաղտատէն կը գրեն մեզի.— Վերջերս ուժեղ թափ ստացած են քրտական շարժումները Վանի եւ Էրզրումի նահանգներուն մէջ:

Վանի Նորդուզ գաւառի հռչակաւոր քիւրտ աւազակապետ Շաքիր աղայի տղան, Լազկի աղան յարձակած է Վանի Տաճիկներուն վրայ եւ ծանր ջարդ մը տուած է, փախուստի մատնելով թէ զօրքը եւ թէ ժողովուրդը, Քիւրտերը կը մտնեն Վան եւ թալանելէ, հրդեհելէ յետոյ կը հեռանան:

Մասիսի ստորոտներու Քիւրտերն ալ վերջերս ահագին խառնիճաղանճ բազմութեան մը կը յարձակին Սուրմալուի վրայ, կը մտնեն Իգտիր, կ՚ընդհարին տաճիկ զօրքին հետ: Թուրքերը չկրնալով դիմանալ քրտական գրոհներուն, կը փախչին դէպի Արաքսի ափը եւ իրենց շունչը կ՚առնեն Մարգարա գիւղը (Խորհրդային Հայաստան): Քիւրտերը Սուրմալուի մէջ ազատ կը մնան, կը թալանեն, կ՚աւերեն եւ կը կոտորեն:

Ռուսահայ կարմիր զօրքերու օգնութեամբ, Թուրքերը վերջապէս կը յաջողին վերագրաւել Սուրմալուն եւ փախուստի կը մատնեն Քիւրտերը:

Տաճիկներու եւ Պարսիկներու միջեւ կնքուած դաշնագրի մը համաձայն, երկուստեք պարտաւոր են սանձել վաչկատուն Քիւրտերը, երբ ասոնք փորձեն սահմաններու վրայ խլրտումներ յառաջ բերել:

Վերջերս հռչակաւոր Սմկօն թալանի մատներ է իր ազգական Ամար աղայի չորս գիւղերը: Տաճիկները կը շարունակեն բնաջնջել քիւրտ տարրը:

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն

Եէնայի պողոտային մօտ, Էթա զ՚Ունի հրապարակին վրայ կը գտնուի արձան մը՝ նուիրուած ամերիկացի կամաւորներու յիշատակին: Արձանը կը ներկայացնէ ֆրանսացի զինուոր մը որ ամերիկացի զինուորի մը ձեռքը կը սեղմէ: Առջի օր մարդ մը երկաթագործի հաստ մուրճ մը ձեռքը՝ երեք անգամ ուժգնօրէն զարկաւ արձանին եւ ջարդուփշուր ըրաւ ամերիկեան զինուորին նախաբազուկը եւ ձախ սրունքը: Ոստիկանները վրայ հասնելով, ձերբակալեցին այս ինքնատիպ արարքին հեղինակը, ռուս ճարտարապետ (այժմ բանուոր) Եարօվէնքօ, որ նախ մերժեց խօսիլ, բայց յետոյ յայտարարեց թէ կ՚ուզէր վրէժ լուծել Ամերիկայէն, որ իր կարծիքով բուն պատճառն է Ֆրանսայի մէջ տիրող տագնապին, հետեւաբար եւ բանուորներու թշուառութեան: Տունը խուզարկուելով, գտնուեցան խառն ի խուռն պատկերներ, — Ֆօշ, Ժօռէս, Լէնին, Թրոցքի, Անաթօլ Ֆրանս, Փաոթէօր եւլն.:

«Յեղափոխութեան դահիճ»ին շուքը

Դեռ չէ լուսաբանուած Ճէրճինսկիի մահուան գաղտնիքը: Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ թունաւորուած է, քանի որ սրտի հիւանդութիւն չունէր, եւ բուռն վիճաբանութենէ երեք ժամ յետոյ մեռաւ:

Միւս կողմէ, իր բնակարանին մէջ գտնուած են շատ մը մտերմական գրութիւններ որոնք այս «առաքինի» մարդը կասկածելի կը դարձնեն ոչ միայն սիրային տեսակէտով, այլ իբրեւ ճարպիկ առեւտրական, իբրեւ մենաշնորհի միջնորդ: Իր սիրուհիներէն թաթիանա Պախ շարունակ Փարիզ կուգար եւ Մոսկուա կը դառնար գոհարեղէններու եւ արդուզարդերու թանկագին բեռով մը:

Վերջին լուրի մը համաձայն, Ճէրճինսկիի գոյքերը գրաւի տակ առնուած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գարա Քեմալ անձնասպան

Պոլսէն կը հեռագրեն Յուլիս 27 Թուականով.—

Գարա Քէմալ, որ հոգին կը նկատուէր Իզմիրի դաւադրութեան և կախաղանի դատապարտուած էր անկախութեան ատեանին կողմէ, անձնասպան եղաւ, երբ պիտի ձերբակալուէր իր թաքստոցին մէջ: Ոստիկանները պաշարած էին տունը եւ դուռը խորտակելու վրայ էին, երբ ատրճանակի պայթիւն մը լսուեցաւ եւ փախստականը անշունչ գետին ինկաւ: Ոստիկանութիւնը կը յուսայ այսօր վաղը ձերբակալել երկրորդ փախստական մահապարտը, Էնկիւրիի նախորդ կուսակալ Ապտիւլ Գատէրը:

Ինչպէս գրած էինք, այս երկու փախստականները օրէնքէ դուրս հռչակուած էին, եւ խստիւ կը հետապնդուէին: Վերջին օրերս կառավարութիւնը մէկ կողմէ սպառնալիքներ ուղղեց փախստականները պահողներուն, եւ միւս կողմէ տասը հազարական ոսկի պարգեւ խոստացաւ անոնց տեղը մատնողներուն, «Կասկած չկայ թէ Պոլսոյ ժողովուրդը չի կրնար իր մաքուր ծոցին մէջ պահել այս դաւաճանները, եւ հետեւաբար ձեռք պիտի տայ զանոնք», կ՚ըսէր Էնկիւրիէն հեռագիր մը: Ստեղծուած այս մթնոլորտին մէջ, կասկած չկայ թէ մատնուած է երկու փախստականներուն թաքստոցը:

ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուի Իթթիհատի վարիչներուն դէմ բացուած դատին: Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ոչ միայն Թուրք, այլ եւ օտար թղթակիցներ Էնկիւրի գացած են, դատավարութեան հետեւելու համար: Արտասովոր միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի ամբաստանեալները չկարենան փախչիլ: Անոնք զրկուած են ամէն հաղորդակցութենէ, առանձին խցիկներու մէջ կը պահուին, եւ ոչ մարդ տեսնելու, ոչ ալ թերթ կարդալու արտօնութիւն ունին: Կ՚ըսուի նոյնիսկ թէ չեն գիտեր Իզմիրի կախաղանները: Այսպէս, Տօքթ. Նազըմ, որ քանի մը օրէ ի վեր չորս-հինգ ժամ կը հարցաքննուի, հարցումի պատասխանած ատեն ըսած է. «ես չեմ գիտեր. Ճանպօլատին կամ Շիւքրիին հարցուցէք»:

Իթթիհատի կեդր. կոմիտէի անդամներուն եւ ուրիշ պատասխանատու անձերու հետ, պիտի դատուի նաեւ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ, որ Չորում աքսորուած է: Դատարանը թարգմանել կուտայ «Թանին»ի հին խմբագրականները: Կասկածի տակ է նաեւ «Վաթան»ի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին պէյ: Ամէն օր խուզարկութիւններ կը կատարուին Պոլսոյ մէջ: Մասնաւորապէս խուզարկուեցան «Թանին»ի տպարանը եւ Էնվէրի հօրեղբօր՝ Խալիլ փաշայի բնակարանը: Դատավարութեան առթիւ Էնկիւրի հրաւիրած է նաեւ Երեսփ. Ժողովի նախագահ եւ նախկին նախարար Խալիլ պէյ, որ հակառակ է եղեր միւս ամբաստանեալներու ծրագրին:

Կը կարծուի թէ երկար պիտի տեւէ դատը:

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուայի մէջ հսկողութեան տակ առնուած է Իզմիրի նախկին կուսակալ Րահմի պէյ, որուն յանձնումը կը պահանջէ Թրքական կառավարութիւնը:

Նոր դահլիճին ծրագիրը

Երեքշաբթի օր դահլիճը իր ելմտական ծրագիրը ներկայացուցած ատեն, առաջարկեց յետաձգել հարցապնդումները եւ անմիջապէս քուէարկութեան անցնիլ: Ընկերվարական երեսփոխան մը բացատրութիւն պահանջեց ցորենի եւ հացի սղութեան մասին, յայտնելով թէ երկիրը յուզման մատնուած է: Ուրիշներ ալ զանազան հարցումներ եւ յարձակումներ ուղղեցին: Պոլշեւիկ երեսփոխան Ռընօ Ժան պահանջեց անմիջապէս վիճաբանութեան սկսիլ եւ բուռն խօսքեր արտասանեց Փուանքարէի դէմ, զոր կը կոչէր «1914ի մարդը» եւ շեշտեց թէ ձախակողեան խմբակցութիւնը ոչ միայն հրաժարած է պայքարէն, այլ եւ թշնամիին կողմը անցած: Ու խօսքը արմատականներուն ուղղելով, պոռաց, ձեր տեղը հոս չէ: Կորսուեցէք: Պէտք է լուծել խորհրդարանը»: Հինգ վայրկեանը լրացած ըլլալով, Նախագահը ընդհատեց խօսքը, բայց կարմիր երեսփոխանը մտիկ չըրաւ, մինչեւ որ ընդհանուր աղմուկին մէջ խղդուեցաւ իր ձայնը: Ուրիշներ ալ ուզեցին որ վիճաբանութիւնները սկսին, բայց կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարուցած ըլլալով, քուէակութեան ձեռնարկուեցաւ եւ 131ի դէմ 358 ձայնով յետաձգում որոշուեցաւ:

Դահլիճին ծրագիրը անմիջապէս յանձնուեցաւ ելմտական յանձնաժողովին, որ գիշերը ցորեկին խառնած է եւ Երեսփ. Ժողովին այսօրուան նիստին պիտի հասցնէ զայն: Յանձնաժողովին մէջ ալ, Պ. Փուանքարէ շեշտեց թէ վայրկեան պէտք չէ կորսնցնել: Ստիպողաբար պիտի ճարուի 2 միլիառ 518 միլիոն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԻԱ ԻՆՉՊԷՍ ԽԱԲԵՑ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(«Թան»ի աշխատակիցներէն Պ. Ժաք Պարտու, որ մասնագէտ մըն է Արեւելեան խնդիրներու, յօդուածով մը կը վերլուծէ Անգլիոյ դարաւոր դիւանագիտութիւնը Արեւելքի մէջ, Մուսուլի յաջողութեան առթիւ: Լայնօրէն կը ներկայացնենք զայն, իր շահեկանութեան պատճառաւ.

Ինչո՞ւ համար Անգլիա Միջերկրականի եղերքը ցամաք ելաւ՝ Մառնի վաղորդայնին: Անկասկած, Ռուսիան է որ ստիպեց զինքը փոխել իր արեւելեան քաղաքականութիւնը: Ստիպուած սլաւական համագործակցութիւնը գնելու Պոլիսն ու Նեղուցները զիջելով —բան մը որ մինչեւ այդ ատեն արգիլուած էր դարաւոր վեթօով մը,— Անգլիա՝ Հնդկաստանի ճամբան պաշտպանելու համար, պարտաւորուեցաւ նոր ապահովութիւն մը ձեռք բերել, շնորհիւ արաբական թագաւորութիւններու շարքի մը, որ կ'երկարէր մինչեւ Կիլիկիա եւ Քիւրտիստանի սահմանները: Այսպէս Անգլիա, որ Արեւմուտքի մէջ եղած վիճակը պահելու դրութիւնը կը քարոզէ, Արեւելքի մէջ յեղաշրջումներու օրինակը կուտայ:

Ցարիզմի քայքայումը եւ պոլշեւիկներու գահակալութիւնը այս ձեռնարկէն հրաժարելու թոյլատու էին: Առիթ մը կը ներկայանար. օգտագործեց զայն: Ֆրանսա կը մտահոգուէր. կարեւորութիւն չտուաւ անոր, ու Լոյտ Ճորճ աւելի առաջ գնաց:

Եկաւ օր մը, ուր պէտք եղաւ նահանջել, հրաժարիլ Պոլիսէն, Քիւրտիստանէն եւ Հայաստանէն, կրկին շոգենաւ դնել հելլէն զինուորները եւ ջնջել քաղաքական գօտիները, պատռել Սեւրի դաշնագիրը: Սակայն 24 Յուլիս 1923ին նոր Արեւելքը դեռ իր կայունութիւնը չէ գտած: Զգայուն կէտ մը կը մնայ.— Մուսուլ:

* * *

16 Սեպտ. 1925ի վաղորդայնին, երբ Քիւրտերուն ինքնավարութիւն շնորհելէ եւ Իրաքի վրայ բրիտանական հոգատարութիւնը երկարաձգելէ վերջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը Պաղտատի թագաւորութեան միացուց Մուսուլի նահանգը, այնպէս թուեցաւ թէ ամէն բան կրկին խնդրոյ առարկայ պիտի դառնայ:

Կարգ մը դիւանագիտական դաշնագիրներ այնպէս կարծել կուտային թէ Թուրքիա կ'աշխատի իր նոր սահմանները ապահովել, իր զօրքերը Քարիւղի եւ Եփրատի ճամբուն վրայ կեդրոնացնելու համար:

18 Հոկտ. 1925ին առաջին դաշնագիր մը կը լուծէ Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող առկախ խնդիրները, կը խաղաղեցնէ Թրակիան, կը վերադարձնէ գաղթականները, կը բանայ շուկաները եւ առեւտրական դաշնագիր մը կը պատրաստէ: 17 Նոյեմբեր 1925ին Ռուսիա կը վերանորոգէ իր նախկին յանձնառութիւնները, կը ճանչնայ վերջին սահմանները եւ բարեացակամ չէզոքութիւն կը խոստանայ: Հարաւի մէջ ալ նոյն ապահովութիւնն ու նոյն ազատութիւնը ձեռք բերելու կ'աշխատի Էնկիւրիի կառավարութիւնը 1926 փետրուարին՝ Պ. Պ. տը Ժուվնէլի հետ իր բանակցութեանց մէջ:

22 Ապրիլ 1926ին Պարսկաստանի հետ կնքուած դաշնագիրը աւելի շատ խոստումներ ունի եւ լաւագոյն կապեր կ'ապահովէ: Երրորդի մը հետ յարձակողական կամ պաշտպանողական պատերազմի մը պարագային, երկու պետութիւնները, մոռնալով իրենց վերջին կռիւները, անսահման եւ անպայման փոխադարձ չէզոքութիւն կը խոստանան իրարու: Ի հարկին, զէնքով պիտի աջակցին իրարու: Պարսկաստան եւ Թուրքիա պիտի գործակցին՝ ապահովելու համար բարեկարգութիւնը իրենց սահմաններուն մէջ եւ աւելի պիտի սեղմեն յարաբերութիւնները:

Միեւնոյն ժամանակ, Նեղուցներու մէջ նաւարկութեան ազատութիւնը ապահովելու պաշտօն ունեցող միջազգային յանձնաժողովը կը տեսնէ իր հեղինակութեան նուազիլը եւ վէճերու շատնալը:

Ու յետոյ, կատարեալ վերիվայրում: փոխանակ խզումի, համաձայնութիւն: Անգլեւթուրք դաշնագիրը կը ստորագրուի I Յունիսին:

* * *

Թուրքիոյ անձնատուութիւնը կատարեալ է: Կը հրաժարի Մուսուլի նահանգէն, կը ճանչնայ Պրիւսէլի գիծը, կ'երաշխաւորէ սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը, կ'ընդունի ոստիկանական ուժերու գործակցութիւնը, կը ստեղծէ չէզոք գօտի մը, կը հաստատէ կապակցութեան օղակներ: Փոխարէն, Թուրքիա կը գոհանայ լեռնային շրջանի մը մէջ հինգ քառ. քիլոմեդր հողամասի մը զիջումով եւ քարիւղի հասոյթին վրայ տարեկան տոկոսով մը, զոր կարելի պիտի ըլլայ գնել 12ուկէս միլիոն ոսկեդրամ ֆրանքով:

Անգլիոյ յաղթանակը կատարեալ է:

Անիկա կը պահէ լեռներու պատնէշը եւ քարիւղի հորերը, Իրաքի երախտագիտութիւնը կը ստանայ եւ հոգատարութեան ծախքերը կը պակսեցնէ, կը վերահաստատէ իր հմայքը եւ կ'արմատացնէ իր հեղինակութիւնը— առանց կեանք մը զոհելու, առանց ռումբ մը նետելու:

* * *

Անկասկած, Անգլիա, հակառակ Լոյտ Ճորճի քաղաքականութեան սնանկութեան եւ շնորհիւ իր քաղաքական գործակալներու գործունէութեան, Արեւելքի մէջ կը պահէ յաղթականի դիմագիծը:

Զանազգալի յաջողութիւնը մոռցնել տուաւ Պոլսոյ պարտութիւնը: Անգլիացի զինուորները չէ որ լքեցին Իզմիրը եւ պարպեցին Կիլիկիան: Ո՛չ մէկ զինուորական ձախողանք: Իսկ Սուրիա յաղթեց, բայց արդէն հպատակած է: Եգիպտոս կը խլրտի, սակայն Սէրտարը կ'իշխէ: Եթէ ածուխը կը պակսի, ստերլինը կը բարձրանայ: Արդ, Արեւելքի մէջ բանակցելու համար դրամ եւ գործմանակ պէտք է ունենալ: Հոն շքանշանն ու շարժումը իրականութիւններ են:

Այս հմայքը չպիտի բաւէր անձնատուութիւն պարտադրելու համար:

Շնորհիւ գաղտնի տեղեկութեանց դիւանին, որ անգլ. քաղաքականութեան մեծ ուժն է, կառավարութիւնը գիտէր թէ թրքական գանձին մէջ տասնոց չկար: «Թայմզ»ի 15 Ապրիլի թիւին մէջ կարդացէք թղթակիցի մը պրպտումները Սեւ Ծովու նաւահանգիստներուն մասին: Յոյն եւ օտար գաղութներու փտարումը զանոնք գրկած է կենսունակ խմորէ մը: Ամէն կողմ լքուած տուներ, աղտոտ փողոցներ, փակուած խանութներ: Զի բաւեր գլխարկները փոխել՝ ուղեղները բարեփոխելու համար, ոչ ալ հագուստները փոխել՝ սովորոյթները քանդելու համար: Ժէօն Թիւրքերը շատ բան չեն գիտեր: Միլիոններ ու միլիառներ պէտք պիտի ըլլան այս քնացած Արեւելքը արդիացած Արեւմուտքի մը վերածելու համար, ընդունելով որ Թուրքերը նոյն կարգապահ կորովները եւ նոյն ազնուապետական կարգերը ունին ինչպէս ճարոնցիները: Անհրաժեշտ են գործարաններ ու քաղաքներ, երկաթուղիներ ու խճուղիներ, հեռագրաթելեր եւ դպրոցներ: Մէկ միլիոն ֆրանք ոսկեդրամը աւելի արժէքաւոր է քան կորսուած վիլայէթ մը: Մանաւանդ երբ այսօրուան համասեռ ու ասիական, ամփոփուած ու կծկուած Թուրքիան աւելի յարձակումի մը վտանգին տակ կը գտնուի:

* * *

Անգլիական դիւանագիտութիւնը ինչ անբաղդատելի արուեստով մը արթնցուց այս մղձաւանջը ճիշդ այն պահուն, ուր Սըր Ռոնալտ Լինտսէյ ճամբայ կ'ելլէր դէպի Էնկիւրի, անձնատուութիւն պարտադրելու համար:

Միայն քրտական բախտախաղով չգոհացաւ,— Ս. Գէորգի հեծեալները (ոսկիները) բազմաթիւ զօրքեր հաւաքեցին եւ յանկարծ Քիւրդիստան բռնկեցաւ: Յետոյ խաղաց իտալական բախտախաղը:

Հազիւ թէ Իրլանտացի խենդ կնոջ մը ատրճանակը քիչ մնաց վերջ տար Մուսոլինիի կեանքին, յեղաշրջում մը առաջ եկաւ անգլ. մամուլին մէջ:

Այլեւս ո՛չ մէկ ակնարկութիւն Թիրոլի խնդրին: Ո՛չ մէկ քննադատութիւն Մուսոլինիի պահանջներուն դէմ: Ո՛չ մէկ խօսք Հռոդոսի ամրութիւններու մասին: Ապրիլ 8ին, «Թայմզ» «Ձեւ»ի մասին քանի մը վերապահումներէ յետոյ, կը խոստովանէր թէ փաշիզմը «իրողութիւն» մըն է: Ու իրողութեան մը առջեւ անգլ. իմացականութիւնը, հաւատարիմ Քարլայլի դասերուն, միշտ յարգանքով կը խոնարհի:

Նոյն փոփոխութիւնը կը տեսնենք «Օպզըրվըր»ի մէջ, որուն խմբագրապետը դիտել կուտար որ «եթէ Մուսուլի պատճառով Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կռիւ ծագի, Մուսոլինի աւելի քան տրամադրութիւն պիտի ունենայ նուաճելու Իզմիրն ու Ատալիան»:

16 Ապրիլին կիսապաշտօն զեկոյց մը կը հաղորդէ որ 1925 դեկտեմբեր 14ին Անգլիոյ նախաձեռնութեամբ Հռոմի մէջ սկսած բանակցութիւնները յանգած են Հապէշիստանի մասին համաձայնագրի մը ստորագրութեան: Նոյն օրը արտաքին նախարարութեան փոխանորդ սըր Ուիլեըմ Թիրէլ Հռոմ կը հասնի: Սըր Ռոնալտ Լինտսէյ ալ Էնկիւրի կը հասնի: Դիւանագիտական թղթակիցները մեկնութիւններ կուտան այս երկու այցելութեանց զուգադիպութեան մասին: Եւ ուրովհետեւ Ժէօն-Թիւրք դիւանագիտութիւնը, անտեղեակ ու պարզամիտ, լաւ չէր հասկնար, անգլիական մամուլի սիւնակներէն սարսափելի լուրեր սկսան արձագանգել.— հելլէն բանակը զօրաշարժ պիտի յայտարարէ, Յունաստան ռազմանիւթ ապսպրած է իտալական գործարաններու, Իտալիա զինուոր կը համախմբէ երկոտասան կղզիները, Յունաստան Թրակիա զօրք կը ղրկէ, եւլն.:

Միեւնոյն ժամանակ, բոլոր մայրաքաղաքներու մէջ բարեացակամ գործակալներ կը խմբուին Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն շուրջ: Պատրաստութիւնները ստոյգ են. յարձակումը մօտալուտ է. պարտութիւնը անխուսափելի: Քայքայում եւ անհետացում: Խելայեղ՝ դեսպան ու նախարարներ զեկոյցներ եւ տեղեկութիւններ կը հեռագրեն:

Ու Էնկիւրի լքեց Մուսուլը, փախնելով որ կը կորսնցնէ Ատալիան:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

Թաւրիզ, 17 Յուլիս

Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին, Թաւրիզի հայ մարզական կեանքին առանձնապէս զարկ տուաւ Պ. Եղնիկ Քաջունին, որ ոչ միայն ազգային դպրոցներու մէջ մարզանքի դասեր կ'աւանդէր, այլ եւ յաճախ կը կազմակերպէր մրցումներ, խաղեր, ֆութպոլի դասեր եւայլն:

Շնորհիւ Պ. Քաջունիի ջանքերուն, մարզական կեանքը կենդանութիւն ստացաւ Թաւրիզի հայ աշակերտութեան մէջ: Այս ուղղութեամբ նշանակալից աշխատանքներ կատարած է նաեւ սպայ Վաղարշակ Քեանդարեանը, որ նոյնքան օգտակար եղած է մարզական կեանքին:

Մանուկներու մէջ մարզանքի սէր արթնցուցած է Օր. Շուշանիկ Տէր Մանուէլեանը: Այս երեքն ալ իբրեւ մարզանքի դասատուներ պաշտօնավարած են ազգային դպրոցներու մէջ եւ օգտակար եղած են մարզական կեանքի զարգացման:

Վերջերս Հայոց Կուլտուրական Միութեան Վարչութիւնը, գլուխ հանեց Հայ Արիներու Միութիւնը, Վարչութեան անմիջական հսկողութեան տակ: Քանի մը օրուայ մէջ, իբրեւ հայ արիներ, արձանագրուեցան 180 աշակերտներ, 10-20 տարեկան:

Վարչութիւնը իսկոյն գործի անցաւ եւ իբրեւ ղեկավար հրաւիրեց Կարնեցի Պ. Խտուարտը, օգնական նշանակելով ուսանող Պ. Արշակը: Այս երկուքը ստանձնեցին մարզիկներու դաստիարակութեան գործը եւ դասերը:

Դպրոցներու վարչութիւնները եւ ծնողները սիրով ողջունեցին Կուլտուրական Միութեան յոյժ կարեւոր ձեռնարկը եւ ամէն կերպով քաջալերեցին զայն: Առաջնորդ Ներսէս արքեպսկ. ալ խրախուսեց ձեռնարկը եւ հնարաւորն ըրաւ հայ արիներու մարզական կեանքի յառաջդիմութեան համար:

Կարճ ժամանակի մէջ, մարզական կեանքը այնքան զարգացաւ, Հայ արիները այնքան յաջողութեամբ եւ բարեխղճօրէն կատարեցին իրենց պարտականութիւնները, որ Կուլտուրական Միութիւնը յարմար նկատեց կազմակերպել Հայ Արիներու երդման պաշտօնական հանդէս եւ զբօսանքը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Ներսէս արքեպսկ.ի հովանաւորութեամբ, Թեմական Դպրոցի պարտէզին մէջ:

Որոշուած ժամուն, երբ Առաջնորդը պարտէզը մտաւ, Հայ Արիները, բոլորն ալ համազգեստ հագած, ողջոյնի կանգնեցան: Ապա տեղի ունեցաւ պաշտօնական երթը: Ներկայ էին նաեւ Ատրպատականի կրթական ներկայացուցիչը (պարսիկ), պարսիկ դպրոցներու տեսուչները եւ ուրիշ պաշտօնական անձեր: «Սալօն» նուագախումբը կը նուագէր ներդաշնակ:

Հանդիսականները շրջապատեցին մարզավայրի բոլորտիքը եւ տեղի ունեցաւ Հայ Արիներու պաշտօնական երդումը: Յուզիչ էր տեսարանը:

Խօսեցաւ Առաջնորդը, կրթական ներկայացուցիչը (Մարիֆ) եւ վարչութեան անդամ Պ. Արամ Ալչուճեանը, որոնք բոլորն ալ շեշտեցին մարզական կեանքի բարձր արժէքը, հոգեկան, բարոյական ու մարմնական զարգացման համար:

Խուռներամ հասարակութիւն եկեր էր դիտելու Հայ արիներու երդումը:

Արիները կատարեցին մարզանք եւ հետեւեալ մրցումները,— արգելարշաւ, դրօշարշաւ, վազք բեռով, քարուսել, կենդանի շղթայ, բուրգեր, զաւեշտական խաղեր եւ մրցումներ եւայլն:

Այս բոլորն ալ անցան շատ յաջող եւ հաճելի: Հասարակութիւնը բուռն ծափերով քաջալերեց հայ արիները:

Հասարակութեան կը մնայ քաջալերել Կուլտուրական Միութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը՝ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս եւ մասնաւոր գուրգուրանք տածել հայ արիներու հանդէպ, որպէս զի անոնց երդումը խոր արմատ ձգէ իրենց մատաղ հոգիներուն մէջ:

Այս զբօսանքին դրամական արդիւնքը եղաւ մօտ 3000 Փր., ինչ որ կարեւոր գումար մըն է:

ՄԱՍԻՍ

ՆՈՐԷՆ "ԹԱԼԱՆՃԻ,,ՆԵՐԸ

Երեւանի վարիչներէն Արտաշէս Կարինեան, Խորհրդային Հայաստանի Յուլիս 8 թիւին մէջ պատասխանելով Փարիզի ռամկավար օրկանի պաշտպանողականին, կը գրէ, «Լինչ» ստորագրութեամբ.—

Մելքոնեան կտակի առթիւ մեր գրած յօդուածը չափազանց զայրացուցած է արտասահմանի ճահճոտ միջավայրին մէջ իշխող հայկական «ազատամիտ» պուրժուաները:

Ճիշդն ըսելով, չէի կարծեր որ այդ տեսակ ազդեցութիւն մը առաջ կուգայ: Իմ նպատակն էր միայն պարզել եւ մերկացնել պուրժուական բարեսիրութեան փարիսեցիական բնոյթը: Եւ ինձ կը թուէր թէ յօդուածին մէջ յիշուած փաստերը կրնային որոշ նիւթ հայթայթել անոնց, որոնք առանձին միամտութեամբ կը մտնեն «բարեգործ»ի զգեստներու մէջ պարուրուած ազգային «Թալանճի»ներուն (կողոպտիչ):

Ըստ երեւոյթին յօդուածը անտեղի չէ անցած: Ահա ճիշդ այն հանգամանքը, հանրային սեփականութեան գողերու եւ այդ լկտի եւ արտասովոր շնականութիւնը կը ստիպէ զինորէն անդրադառնալ այնքան չարաբաստիկ «կտակ»ի խնդրին: Ամէն լռութիւն կարող է միայն ոյժ եւ ոգեւորութիւն ներշնչել բարեգործական վարիչներուն եւ նոր թեւեր տալ անոնց, նոր թալաններու համար:

Մենք ըսած ենք թէ Մելքոնեաններու կտակի իրական տէրը Խ. Հայաստանն է, եւ թէ այդ կտակը ժամանակին, Մելքոնեանի եղբօր ցանկութեամբ, յանձնուած է Զաւէն պատրիարքին եւ Մուշեղ եպիսկոպոսին: Երկուքն ալ յայտնի ռամկավար գործիչներ եղած են, եւ երկուքին ալ գործունէութիւնը ժամանակին մեծարանքի եւ փառաբանութեան արժանացած է ռամկավար օրկաններուն կողմէ:

Եւ ատոր համար իսկ մենք այժմ աւելի հաստատ կերպով կը պնդենք թէ մէկ ու կէս միլիոնի անհետացման պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ այն կուսակցութեան վրայ, որ իր յանգաւոր աջակցութեամբ սրբագործած է Մուշեղ եպսկ.ի «թալանճի»ական գործունէութիւնը:

Այդ կտակի իրաւական գործադրութիւնը խանգարած են թէրզիպաշեաններն ու թէքէեանները: Յիրաւի, մեծ լկտիութիւն պէտք է, ըսելու համար թէ «Հայաստանի կառավարութեան կողմէ դիմում չէ եղած»: Ընդունինք պահ մը, թէ դիմում չէ կատարուած: Միթէ՞ այս կ'արդարացնէ «Թալանճի»ները:

Անցնինք երկրորդ առարկութեան: «Ապագայ» կ'ըսէ թէ «Բարեգործականը անկախ կազմակերպութիւն է, եւ մեզի ենթակայ չէ: Գործունէութեան եղանակներ ունի, որմէ դժգոհ ենք մենք ալ եւ կը քննադատենք անվարանօրէն:»

Այդ սուտ է, պարոններ, սուտ սկիզբէն մինչեւ վերջ: Բարեգործականը ձեր սեփական կազմակերպութիւնն է, եւ վարէն մինչեւ վեր կը կառավարուի ռամկավար գործիչներու միջոցաւ:

Արտասահմանի մէջ ամէն մարդ գիտէ ասիկա: Եւ այն հանգամանքը, որ դուք կը դիմէք այդքան ստոր ստախօսութեան, կը մերկացնէ ձեր մեղքն ու աղտոտ գործը:

Բարի եղէք իսկոյն եւ անյապաղ խորհրդային Հայաստանի աշխատաւորութեան յանձնել անոր պատկանող գումարները: Այլապէս ամէն ոք իրաւունք պիտի ունենայ իսկական անունով որակելու կտակներու գրաւիչները:

Կարեւոր է ճշդել փիրքերը: Որքան շուտ, այնքան լաւ: Այժմ անցած է արդէն զգացական (սանթիմանթալ) խօսքերու եւ դատարկահնչիւն խոստումներու ժամանակը:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԵՒ ԲՈՂՈՔ ՄԸ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 Յուլիս (Անկ. թղթ.)— Հ. Յ. Դ. Եօթը քոմիթէներու եւ Պատանեկան Միութեան նախաձեռնութեամբ, տօնուեցաւ Խանասորի 29րդ տարեդարձը, որ անցաւ շատ յաջող:

Ներկայ էին մօտաւորապէս հազար հոգի: Բեմը ինչպէս նաեւ պարտէզը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշներով:

Հանդէսին նախագահը, ընկեր Մ. Շէրիկեան օրուան տօնին նշանակութիւնը բացատրելով, խօսք տուաւ ընկերներ Հայկ Սէրէնկիւլեանի եւ Մ. Գույումճեանի, որոնք պանծացուցին բուռն մը քաջերու կատարած գործերը, ջերմ ծափերու մէջ:

Եղան յաջող արտասանութիւններ: «Քնար» ֆանֆառը մէջ ընդմէջ կը նուագէր հայկական եւ ֆրանսական կտորներ: Կ'արժէ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել, քանի որ միշտ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է:

Իշխանի մեծադիր նկարը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ 450 ֆրանք եւ մնաց Պ. Շուշանեանի վրայ:

Հանդէսին Բ. մասին եղաւ յաջող կատակերգութիւն մը: Յետոյ բեմ բարձրացաւ շաքարի գործարանի աշխատաւորներէն հայրենակից մը եւ կարդաց հետեւեալ բանաձեւը.—

«Այսօր Խանասորի արշաւանքի 29րդ տարեդարձին՝ հոս հաւաքուած Մարսիլիոյ աշխատաւորներս՝ ցեղին ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած բոլոր մեծ ու պզտիկ զոհերու յուշերով լեցուած եւ անոնց իտէալովը տոգորուած, մեծ զայրոյթով եւ հոգեկան անհասելի դառնութեամբ կը յիշենք որ, ներկայիս՝ ամիսներէ ի վեր Հայաստանի բանտերը լեցուած են ազատախնդիր քաղաքացիներով, անոնցմով որոնք դեռ այս ցեղի լաւագոյն ապագայի յոյսը եւ հաւատքը կը կրեն իրենց սրտին մէջ, եւ կը լսենք որ մեր հայրենակիցները ոչինչ ան

...ջին պատճառներով, պարզապէս
...մօղորդ Ջնկայի քմահաճոյք-
...ներուն գոհացում տալու համար՝
...կ'աքսորուին Սիպերիոյ սառնա-
...մանիքներու մէջ կորչելու։

Նկատելով որ՝

Ա. Բանտարկեալները հացա-...ւլ կը յայտարարեն ու հրապարակային դատավարութիւն կը պահանջեն,

Բ. Որ աքսորի տառապանքին ...մէջ սարսափահար հայրենիքին չհեռանալու համար նոյնիսկ ...ներ Սեւանի մէջ կը նետուին եւ ...ձանապան կ'ըլլան.

Գ. Որ այսպիսի բռնութիւններ կը վնասեն մայր հայրենիքի բարգաւաճումին, եւ խաղաղութեան հաստատման. Դ. Թէ ոչ ոք, ոչ երկրի ոչ ալ արտասահմանի մէջ ...ձգտիր տապալել ներկայ ռէժիմը, եւ բոլորը դէմ են զինեալ ապստամբութեան, ինչպէս կը հաստատէ Օրժոնիկիձէ.

Կը պահանջենք որ՝

Ա.— Բանտարկեալներուն դիւրութիւններ ընծայուին հրապարակային դատավարութեամբ իրենց անմեղութիւնը ապացուցանելու համար,

Բ.— Այդ դատավարութեան ներկայ ըլլան նաեւ արտասահմանի մամուլի եւ Բ. Միջազգայինի ներկայացուցիչները,

Գ.— Ամբաստանեալներու իրաւունք տրուի նշանակելու իրենց պաշտպան փաստաբաններ,

Դ.— Ոչ ոք աքսորուի Հայաստանէն դուրս,

Ե.— Աքսորուածները իսկոյն վերադարձուին Հայաստան,

Զ.— Անմիջապէս ազատ արձակուին ծերերը եւ ուսանողները,

Ու մանաւանդ այս դժբախտ ...ութիւ կը պահանջենք որ մեր հայրենիքին մէջ (եթէ ազատ եւ անկախ է) վերահաստատուին,

Մամուլի, խղճի, հաւաքոյթի եւ խօսքի ազատութիւնները, որոնք արժած են թշուառ մարդկութեան եւ աւելի եւս թշուառագոյն մեր ցեղին համար ծովերով արիւններ եւ ահաւոր տանջանքներ։»

Որոշուեցաւ նոյնութեամբ Երեւան հեռագրել այս բանաձեւը, ինչպէս եւ պատճէնը՝ Բ. եւ Գ. Միջազգայիններու։

Վրոյր

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՑԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

63.— ԼԱՖՐԷԹ (ԻԶԷՐ)

Լաֆրէթ Իզէրի նահանգին գեղեցիկ ու մշտադալար գիւղերէն մէկն է։ Օդն ու ջուրը շատ առողջարար են։ Գիւղը շրջապատուած է ամէն տեսակ պտղատու եւ զանազան ծառերով։ Այս շրջանի բերքերն են ցորեն, պտուղներ, այգի ու արմտիքներ։ Արջառները առատ են, կաթն ու կարագը գիւղին գլխաւոր արտադրութիւնն է շրջակայ գիւղերու նման, որովհետեւ տեղացիները կաթնտու կովեր շատ ունին, ինչպէս արօտավայրեր ուր կ'արածին այդ կովերը առտուընէ մինչեւ իրիկուն։ Այս գիւղին մէջ կան երեք գործարաններ, երկուքը մետաքսի եւ մէկն ալ կապարի։

Գործարաններէն մէկը կը պատկանի պ.պ. A. Dubois et Fils որ ունի նաեւ նմանօրինակ ուրիշ գործարաններ ալ շրջակայ գիւղերուն մէջ, իսկ միւսը՝ ընկերութեան մը կը պատկանի։

Dubois et Filsի գործարանին մէջ կ'աշխատին հինգ ընտանիք Հայեր, որոնք են Մեծ-Նոր-Գիւղացի, Ամասիացի, Մարզուանցի եւ Եոզղատցի։ Իսկ գործարանին շրջափակին մէջ կան 50ի չափ Հայ ու Ֆրանսացի որբեր, որոնք կը զբաղին մետաքսի գործով։ Ընտանիքուոր աշխատաւորուհիները 13 հոգի են, որոնց չորս մանուկները գիւղին ֆրանսական դպրոցը կը յաճախեն։ Գործաւորուհիները օրական կը ստանան միջին հաշուով 13—15 ֆրանք բայց աշխատանքը օրական չէ, այլ գործ գլուխ, եւ որքան որ մետաքս գործեն նոյնքանով կը վարձատրուին օրակին համաձայն։ Որբերը կը գիշերեն գործարանի շրջափակը, կը ճաշեն, ու ամէն խնամք կը վայելեն ու մէկ մէկ փոքր վարձատրութիւն ալ կը ստանան մինչեւ արհեստին սորվիլը։ Հայ որբուհիները բերուած են Յունաստանի որբանոցներէն, թիւով 20։ Այս որբուհիները, իրենց մայրենի լեզուի դաստիարակութիւն չեն ստանար, հակառակ անոր որ վեց ամիսէ ի վեր եկած են։ Լիոնի Ազգ. Միութիւնը անգամ մը այցելած է այս որբերուն, սակայն գործնական ո՛եւէ քայլ մը առնուած չէ։ Իրենց մէջ փոքր որբեր ալ գտնուելով, այս պարագան աւելի զգալի է։ Ցեղոյ որբերը խիստ կանոնի տակ կը պահուին։

Քիչ հեռու կայ նաեւ Լը Կրան-Լէմփս գիւղը, ուր թիւով 10—15 հայ գործաւորներ ու գործաւորուհիներ կ'աշխատին գործարաններու մէջ։ Պզտիկները տեղական դպրոց կը յաճախեն։ Գործարանատէրը տրամադրած է իրենց բնակարան ու առտնին առարկաներ։ Մինչեւ այսօր եղած է մէկ նշանտուք եւ հարսնիք։ Ծնունդ, եւ մահ չկայ։

Վաչէ Իշխանեան

64.— ՊՈՒՐԿ-ԱՐԺԱՆԹԱԼ

Շաբաթ մը առաջ ընկերոջ մը հետ այցելեցինք Պուրկ Արժանթալը, Սէնթ-Էթիէնէն 2ուկէս ժամ հեռու։ Սիրուն գիւղաքաղաք մըն է, շրջապատուած անտառներով ու մետաքսի գործարաններով, իմացանք թէ բաւական թիւով Հայեր կան, մեծամասնութեամբ կին։

Ընդհանրապէս կ'աշխատին մետաքսի հսկայ գործարանը (Իւգին տը Լալիէր)։ Կիները կը ստանան 10-12 ֆրանք ինը ժամ աշխատանքի փոխարէն, իսկ այրերը՝ 18-22, տասը ժամուան համար։ Գործարանը շրջապատուած է երեք մէդր բարձրութեամբ պարիսպով մը, որուն ներսը կը գտնուին բնակարաններ, տրամադրուած՝ մասնաւորապէս Հայերուն։ Գործարանը սենեակներուն հետ միասին կուտայ նաեւ վառելիքը՝ փայտ եւ ածուխ։

Կան երեք ամուրի երիտասարդներ, որոնք քաղաքը կ'աշխատին։ Տեղացիները մասնաւորաբար գոհ են Հայերէն։ Որ եւ է կազմակերպութիւն չկայ։ Տասնի չափ փոքրիկները ֆրանսական դպրոց կ'երթան։

Մեր հայրենակիցներուն մեծամասնութիւնը կաթոլիկ են։

Պուրկէն երկու քիլոմէդր հեռու կը գտնուի Պ. Մարթիի մետաքսի գործարանը, ուր կ'աշխատին երկու տուոր Հայեր։

Պուրկ Արժանթալէն 5 քիլոմէդր հեռաւորութեամբ կը գտնուի Արժանթալ գիւղը, որուն մէկ գործարանին մէջ եւս կ'աշխատին երկու հայ օրիորդներ եւ երկու տիկիններ։

Ե. Սամուէլեան

ՀԱԿԱՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՇՂԹԱՆ

Լոնտոնի մէջ վերջերս համաժողով մը ունեցան գաղթավայրերու գաղտնի գրասենեակներու պետերը։ Համաժողովը հաստատեց թէ բացի Թուրքիայէ եւ Աֆղանիստանէ, ամբողջ Ռուսիոյ հարաւային մասը պաշտպանուած է շարք մը պետութիւններով, որոնք վճռած են դիմադրել կարմիր պրոպագանտի բոլոր փորձերուն։ Այս պետութիւնները իրարու հետ շղթայուած են Եգիպտոսէն մինչեւ Հնդկաստան եւ Չինաստան, շնորհիւ անգլիական գաղտնի ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներուն։

Հնդկաստանի մէջ հինգ տարուան համար այս գործը պիտի ղեկավարէ կալկաթայի ոստիկանապետ Սըր Չարլս Թէկըրթ։ Սուտանի եւ Եգիպտոսի մէջ նոյնպէս լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են՝

Պաշտօնանկ եղաւ Սուտանի կառավարիչը, որ բարեկամ էր ծայրայեղ տարրերուն։ Հիճազի մէջ, Իպն Սաուտ բացարձակապէս մերժած է իր հիւսիսային դրացիներու առաջարկները։ Միջագետքը՝ բոլորովին անգլիական ազդեցութեան տակ է եւ երբեք չի հանդուրժեր կարմիր քարոզիչները։

Պարսկաստանի մէջ այս գործը աւելի դժուար է։ Սակայն հիւսիսային նահանգներու մէջ տեղի ունեցող վերջին խռովութիւնները պոլշեւիկեան դրդումի հետեւանք ըլլալով, Նոր Շահը Անգլիոյ աջակցութիւնը խնդրեց, առեւտրական շահեր ապահովելով անոր։ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութիւնը մինչեւ հիմա չէր կրնար մրցիլ Պաքուի ռուսական քարիւղով, այդ պատճառաւ ալ չէր կրնար քաղաքական տեսակէտով ազդեցութիւն բանեցնել հիւսիսային շրջանակին վրայ։ Սակայն Խանիքինի քարիւղի նոր հորերը յիշեալ ընկերութեան պիտի հայթայթեն առատ քարիւղ, որ պիտի ծախուի աւելի աժան գիներով։ Պարսիկ կառավարութիւնը այսուհետեւ այս ընկերութենէն պիտի գնէ իր քարիւղը եւ Րիզա Խան աւելի խիստ ընդդիմութիւն ցոյց պիտի տայ պոլշեւիկներուն։

Աֆղանիստանն է միակ թոյլ օղակը Ռուսիան շրջապատող հակակարմիր շղթային։ Հոս Ռուսերը ամուր դիրք բռնած են Էմիրին շուրջ եւ քաղաքականապէս իրենց ձեռքին մէջ առած գայն։ Աֆղանիստան 12 օդանաւէ բաղկացեալ տորմիղ մը ունի, ինչ որ սպառնալիք մըն է հնդկական սահմանագլուխին համար։

Աֆղանիստանի սահմանէն անդին Քաշմիրի եւ Ճամմուի մէջ կ'իշխէ Սըր Հարրի Սինկ, որ շնորհիւ անգլիացի սպաներուն եւ անտառապահներուն, ոչ մէկ պոլշեւիկեան քարոզիչ կ'անցընէ սահմանէն ներս։

Սինկափուրի Օրէնսդիր Ժողովը որոշած է «անբաղձալի»ները եւ գրգռիչները հետապնդել, իսկ հոլանտական Հնդկաստանի կառավարութիւնը սահմանէն դուրս կը հանէ բոլոր անոնք, որոնք համայնավար կուսակցութեան մը անդամ են։ Այս կերպով կ'ամբողջանայ հակապոլշեւիկեան շղթան։

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, (Սեփ. Թղթ.). Թղթ.).— Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը այստեղ ալ տօնուեցաւ ընդարձակ պարտէզի մը մէջ։ Ատենախօսելու հրաւիրուած էր ընկեր Ց. Սրապեան, որ պարզեց տօնին նշանակութիւնը։

Հակառակ անձրեւին, ընտանիքներ փութացած էին հանդիսավայրը։ Սէնթ-Էթիէնէն եկած էր հայ արիներու խումբը, որ անցք մը կատարեց «քանթօնըման»ի, եւ երկրորդ անգամ Սէն-Շամօնի մէջ եւ արժանացան մեր եւ օտարներու գնահատանքին։ Ֆրանսացի արիներու խումբին կողմէ պատգամաւոր մը եկաւ շնորհաւորեց, խոստանալով ամէն դիւրութիւն եւ աջակցութիւն ընծայել։ Հանդէսի միջոցին պ. Գափրիէլօֆ բացատրեց հայ արիներու արժէքը հայ ժողովուրդին համար եւ հրաւիրեց Սէն Շամօնի երիտասարդներէն կազմելու իրենց խումբը։ Երկու փոքրիկ արիներ ծախեցին «հայ արիներու» խմբանկարը։

Տեղի ունեցաւ երկու խռոված հաւերու վիճակահանութիւնը ամերիկեան ձեւով։ Աճուրդէն յետոյ պ. Խորէն Տօնապետեան նուիրեց 60 շիշ ըմպելի որ տրամադրուեցաւ հանդիսականներուն, խմելու համար օրուան նահատակներու յիշատակին։

Նաեւ տրուեցաւ ներկայացում մը, «Հայ նամուսի կամ վրէժի ոգին»։

Հանդէսէն յետոյ տրուեցաւ ընկերական սեղան մը։

*** Վերջացան «քանթօնըման»ի դպրոցին ամավերջի քննութիւնները։ Ներկայ էր Կռանտ Իւզինի ներկայացուցիչը, որ մասնաւոր նուէրներ բաշխեց աշակերտներուն եւ աշակերտուհիներուն, գոհ մնալով արդիւնքէն։

Գ. Օ.

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

ՊՕԼԷՆ 25 Յուլիս (Սեփ. Թղթկ.).— Օրէ օր կը հանեն պայմանաւորուած գաղթականները։ Շատ մը տուներու մէջ խճողուած վիճակ մը կը տիրէ։ Բնակարանի տագնապը հետզհետէ աւելի սուր հանգամանք մը կը ստանայ։ Նորեկները ստիպուած են իրենց ազգականներուն հետ մէկ տան մէջ բնակիլ, հակառակ իրենց կամքին։ Մեր հայրենակիցները տուները անխամ պահելու վարժուած ըլլալով, տանտէրերը նախամեծար կը համարեն փակ պահելը քան Հայերու վարձու տալ։ Տուփ շինողները քիչ մը աւելի օրական շահելու համար անխնամ վիճակի մէջ կը թողուն տուները, ինչպէս եւ երեխաները։ Այս եղանակին փորհարութիւնը շատ տարածուած է երեխաներուն մէջ եւ վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին իրարու ետեւէ երեք մանուկներ զոհ գացին։

Երախաները ձեռնակառքերու մէջ դնելով պտտցնելը անօգուտ է, խնամքի կը կարօտին անոնք իրենց այս փափուկ շրջանին մէջ։

Պոլէնի կեանքը որքան խաղաղ, այնքան ալ թմրած է։ Տեղացիներու տրամադրութիւնները միշտ լաւ են Հայերու հանդէպ, մանաւանդ քաղաքապետութիւնը եւ ոստիկանութիւնը միշտ կարելին կ'ընեն մեր հայրենակիցներու պահանջները գոհացնելու համար։

Խեղճ ընտանիքներ չկան։ Բոլորն ալ կ'աշխատին։ Միակ օգնութեան կարօտ էր Ներսէս Ցակոբեանի այրին (ամուսինը արկածի զոհ գնաց), իր երկու անչափահաս երախաներով, որոնցմէ պզտիկը մեռաւ համաճարակէն։ Տկն. Վարսենիկ Միքայէլեանի եւ այրի երեցկին Մօր նախաձեռնութեամբ կատարուած հանգանակութեամբ կը պահուի տարաբախտ այրին վեց ամիսէ ի վեր։ Յուղարկաւորութեան ծախքն ալ հոգացին, իսկ ապահովագրութեան ընկերութիւնը շատ չնչին բան մը կը վճարէ։

Անցեալ շաբթու Մարսիլիոյ հովիւը եկաւ եւ պատարագեց, թէեւ մարդ չկար։ Տեղի ունեցան հինգ մկրտութիւն, որոնց 3ը աղջիկ 2ը մանչ, եւ մէկ երախայի թաղում։ Դեռ ուրիշ նորածիններ ալ կան։

Աստ-Անդ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Պ. Ե. Աղաթօն ծրագրած է հրատարակել ընդարձակ Հայ պատմութիւն մը։ Այս առթիւ կոչ կ'ուղղէ բոլոր պատմագէտներու եւ պատմաւէրներու՝ իրենց աջակցութիւնը բերել այս ձեռնարկին, թելադրութիւններ ընելով եւ ծրագիրներ ներկայանելով։ Պ. Աղաթօն նախնական աշխատանքներու համար անհրաժեշտ գումարը կը տրամադրէ իր կողմէ. կարգ մը ուրիշ հայրենակիցներ ալ խոստացած են նիւթապէս աջակցիլ։ Երբ բոլոր պայմանները լրացուին, մասնաւոր յանձնաժողով մը պիտի կազմուի, նիւթերու դասաւորումն ու բաշխումը կատարելու համար։ «Հայ Պատմութեան» պիտի աշխատակցին հայ եւ օտար պատմագէտներ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲ

Մեզի հաղորդուած ազդէ մը կ'իմանանք թէ Պ. Տ. Ամիրխանի հրաւէրով 26 Յունիսէն ի վեր ամէն Շաբաթ գիշեր ժամը 8.50էն 12 հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենան 36, Rue de Richelien, Restaurant Henryի սրահը։ Ասիկա սկզբնաւորութիւնն է «փարիզահայ ակումբ»ին, զոր Պ. Ամիրեան որոշած է հիմնել, նպատակ ունենալով կազմակերպուիլ եւ կազմակերպել փարիզի հայ գաղութը ոչ բարեգործական, ոչ քաղաքական եւ ոչ կուսակցական հողի վրայ, այլ զուտ տնտեսական շահերը աչքի առաջ ունենալով։ Իբր առաւելագոյն ծրագիր կը նախատեսուի, 1.— Կազմել Հայ Տուն, 2.— Կազմակերպուիլ եւ կազմակերպել ըստ արուեստի, 3.— Փոխադարձ վարկի ընկ., 4.— Գործակցական ընկ., 5.— Աշխատանքի Տուն, 6.— Ակումբ (թատրոն, երաժշտութիւն եւլն.), 7.— Գրադարան-ընթերցարան, 8.— Հայ գիւղ եւլն., եւլն.։

ԱՆՆՇԱՆ ՆՇԱՆԱՒՈՐԸ

Ես չի կրցայ անսալ այդ մեծանուն բարեկամիս խրատներուն, եւ դարձեալ շարունակեցի անսանձօրէն խարազանելու հասարակաց թերութիւնները։ Կը մեռնէր Գամօր, իմ բաղդս ալ անոր հետ կը մեռնէր։ Ես դարձեալ փարիզ վերադառնալով «Արեւմուտք» թերթիս կ'ապաւինէի։ Ինը ամիս եւս կ'աշխատէի, «Եւրոպայի լուսաւորութեան արձագանգ» կ'ըլլայի։ Եւ սակայն, ի զուր, «Արեւմուտք»ս իր վերջին արեւմուտքին մէջ կը խրէր։

Յուսահատելու էր. ոչ, տակաւին ամէն կողմով կը դիմադրէի ճակատագրի հարուածներուն։ Իմ ձանչցած դիւանագէտ եւ գրագէտ մեծ անձնաւորութիւններու օրինակը ինծի առաջնորդ ըրած էի։ Հոս Քափէ Բրօքօբը, կուսակցական գործիչներու ժամադրավայրն էր. հոս կը խմբագրէինք հրաշունչ յօդուածներ, եւ մեզի հետ էր Ֆրանսացի տրիբունը Կամպէթան, որ ինծի շատ համակրած էր։ Փարիզէն վերջնական մեկնելուս այդ միեւնոյն մեծանուն վարչապետ բարեկամս մինչեւ երկաթուղիին կայարանը կ'ուղեկցէր ինծի. հրաժեշտի ողջագուրանքնիս անկեղծ արցունքով կը վերջանար։

***

Ես առանձնացած էի սենեակս, ինծի հետ իմ գրական աշխատութեանցս վրայ կը հսկէր կանթեղս։ Կ'աշխատէի եւ աշխատանքէն բնաւ չէի յոգներ։ Կ'աշխատէի հայրենիքիս Մեսրոպեան վարժարանին մէջ, ուր ժամանակին ես ալ աշակերտ եւ վարժապետ էի, իսկ այժմ տեսչութեան պաշտօնը կը վարէի։ Ես համոզուած էի որ այդ փափուկ եւ պատասխանատու գործին մէջ անթերի ուղղութիւն մը կուտայի իմին աշակերտներուս, որոնց կը ներշնչէի ազգասիրութիւն, բարոյականի ազնիւ սկզբունք, անձնական պատուոյ զգացում, անհատական պարտաճանաչութիւն։ Ես Վօլթերէն եւ Ռընանէն աւելի ազատամիտ էի, սակայն կրօնքի եւ օրէնքի յարգանքը ոչ միայն իմ մէջս, այլ եւ աշակերտացս հոգիին մէջ առաջին տեղը կը բռնէին։

Ես այսօր սրտի մեծ ցաւով տուն կը վերադառնամ, քանի կը յիշեմ այն իմ երեք աշակերտներս, որ անուշադիր մնացին երբ անոնց առջեւէն կ'անցնէր քահանայն որ Սուրբ Հաղորդութիւն կը տանէր մահամերձ հիւանդին։ Ես զանոնք յանդիմանեցի, բայց նախ ինքզինքս յանդիմանեցի որ չէի կրցած այդ աշակերտներուս սրտին մէջ ներարկելու առողջ սկզբունքի սրբութիւնը։

***

Ռուբէն, դուն գիս մեծ մարդու տեղ դրած, հարցերու շարքով մը պատասխան կը սպասես ինծմէ, դուն կ'ուզես «Արեւելք»ի մէջ յօդուած մը շարել իմ վրաս։ Է՜հ, ազգը շատ նշանաւոր անձեր ունի, ազգը Ճիվանեանի «Հայկական յատուկ անուանք» բառագրքին մէջ, հին ու նոր աստուածներ շարած ու անմահացուցած է. փառք Տեառն որ ես այդ վսեմաշուք երկնայիններու դասակարգէն դուրս եմ մնացեր. եւ մի ծիծաղիր վրաս թէ ըսեմ, որ նոյն իսկ Ս. Մեսրոպի բառագիրքէն ալ դուրս հանեցի ես ինքզինքս. այս երեսունը հինգ տարի է բնաւ հայերէն բառ մը գրած չեմ, կարգ մը ոտանաւոր տապանագիրներէ զատ։ Եւ ահա երեսունը երեք տարի կ'ընէ որ կը հրատարակեմ «Լա Ռէֆօրմ» ֆրանսերէն թերթը, անով օտար ընթերցողներուս յարգանքին եւ հիացումին արժանացայ մինչդեռ ես ազգիս համար աւելի աշխատեցայ, սրտով աշխատեցայ, սակայն ազգէս ամէնքն ալ ինծի ապերախտ գտնըւեցան, ու ես զզուած ամէնէն ունեցի ատել ինչ որ սիրած էի անցեալին մէջ։ Իմ ցեղակիցներս գիս անօթի թողուցին, ես ալ սկսայ միայն ֆրանսերէն գրել եւ հացս օտարներէն շահիլ։

Ռուբէն ուշադիր իմ այս խօսքերուս, ինծի հետ եկաւ մինչեւ պանդոկս, ես իմ աղքատին սենեակիս անկողնիս վրայ նստայ, մէկ աթոռ ունէի եւ զայն հիւրիս հրամցուցի։ Շարունակեցի խօսակցութիւնս։ Ռուբէն, տես ինչպէս աչքերս խորացած են, թշուառութիւնը գիս կը քայքայէ. անօթութիւնը գիս կը նուաճէ. ես լրագիրս ալ ծախեցի, պապենական տունս ալ ծախեցի. ամէն դրամներս հատան, ալ ծախելու բան չմնաց...

Ռուբէն վաղը երբ պիտի գուժես, իմին աշխարհէս բոլորովին հեռանալս, իմացուր ազգայիններուս, որ ես անօթութենէս ամէն բան ծախեցի, եւ անօթի մնացի, բայց գրիչս չծախեցի։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

(3) ՎԵՐՋ

ֆրանքի յաւելուածական գումարը, որուն 660 միլիոնը պետական պաշտօնեաներու թոշակներու յաւելման համար, 300 միլիոնը Մարոքի և Սուրիոյ ծախքերուն համար, 400 միլիոնը արտաքին պարտքերու համար եւլն.:

Վարչապետին կարծիքով, դանձին վիճակը բարւոքած է քանի մը օրէ ի վեր: Իր ծրագրով, վեց միլիառ 892 միլիոն ֆր, հասոյթ պիտի գոյանայ 1927ին: Յանձնաժողովին մէջ շատ մը առաջարկներ եղան դրամ ճարելու համար — ազգային վիճակախաղ, դրամագլուխի վրայ տուրք եւլն.: Վարչապետը պատասխանեց թէ սիրով կ'ընդունի ամէն թելադրութիւն, պայմանաւ որ իրապէս աւելցնեն հասոյթները: Այս առթիւ շեշտեց թէ վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ իր ծրագրին ամէն մէկ կէտին համար:

Վիճաբանութեանց ատեն, յանձնաժողովը ընդունեց շոգեկառքի ճամբորդական գիները աւելցնելու առաջարկը: Օտարականներու պատկանող և Ֆրանսայի մէջ շրջագայող ինքնաշարժներէ օրական տասը ֆրանք պիտի առնուի. փոփոխութիւններ պիտի ըլլան ինքնաշարժներու տուրքին, մաքսատուրքին, արտածման տուրքի, փոխադրութեան ծախքերու մասին:

Պ. Փուանքարէ հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ թէ անգլիական եւ ամերիկեան պարտքերու պայմանագրութեանց վաւերացումը չպիտի պահանջէ աշունէն առաջ. «Նախ ներքին ելմտացոյցին պահանջները մտածենք, յետոյ միւսները»: Յանձնաժողովին մէջ, իր ծրագրին զանազան մասերուն դէմ քուէարկեցին ոչ միայն ընկերվարականներն ու համայնավարները, այլ եւ չափաւոր տարրեր. այնպէս որ Փուանքարէ ծանր տագնապի մը մատնուեցաւ:

Չորեքշաբթի օրը ֆրանքը նորէն իյնալ սկսաւ: Ստեռլինը որ մինչեւ 187 իջած էր, բարձրացաւ 209ի, իսկ տոլարը' 43ի: Մէկ պատճառը այն է որ Ֆրանսայի առեւտրական տուները ոսկի կը գնեն եւ հետեւաբար մեծաքանակ ֆրանք կը ծախեն: Հաւանաբար այսպէս ալ շարունակուի մինչեւ շաբաթ մը:

Հապէշիստան կը բողոքէ

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա համաձայնած էր որ Իտալիա իր հողային պահանջները գոհացնէ Հապէշիստանի մէջ: Այս կարգադրութիւնը մեծ յուզում պատճառած է Հապէշիստանի մէջ, որուն վեհապետը բողոքագիր մը ղրկեց Ազգերու Դաշնակցութեան: Բողոքագիրը դիտել կուտայ թէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը կատարուած է առանց Հապէշիստանի գիտութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կը խնդրէ:

Ամերիկան սպառնա՞յ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ ելմտական նախարար Մելըն, որ Անգլիա կը գտնուի, հրահանգ ստացեր է կարճ կապել իր արձակուրդը եւ տեսակցիլ օտար պետական մարդոց հետ, քանի որ կացութիւնը փափուկ է: Կ'ըսուի թէ Լոնտոնի եւ Փարիզի ամերիկեան դեսպաններն ալ շուտով Ուաշինկթըն պիտի երթան, իրենց կարծիքը յայտնելու նախագահին: Ամերիկա հասկցուցեր է թէ իր առատաձեռնութեան սահմանը անցած է եւ այլեւս նոր զիջում չի կրնար ընել պարտքերու մասին:

Մուսոլինի կը գործէ

Ռումանիոյ վարչապետը Հռոմ պիտի այցելէ մօտերս, ուր իրեն պիտի հետեւի Ֆէրտինանտ թագաւորը: Ամիսներէ իվեր իտալական կառավարութիւնը կ'աշխատի դաշինք մը կնքել ռումանական կառավարութեան հետ: Վերջերս 200 միլիոն լիրէդ փոխ տուաւ, բայց կ'ուզէ քաղաքական շահեր ապահովել: Միեւնոյն ատեն, կ'աշխատի ապահովութեան դաշինք մը կնքել Պուքրէշի եւ Մոսկուայի միջեւ, որոնց յարաբերութիւնները լաւ չեն, Պեսարաբիոյ պատճառաւ:

Տարակոյս չկայ որ Իտալիոյ դիկտատորը կ'ուզէ գործօն դեր կատարել Պալքաններուն մէջ: Եւ արդէն, անցեալ Յունուարին կը յայտարարէր թէ այս տարին արտաքին քաղաքականութեան պիտի նուիրուի: Եւ առանձնապէս Արեւելք ուղղուած են աչքերը: Ասկէ առաջ Եուկօ-Սլավիոյ արտաքին նախարարն էր որ Հռոմ հրաւիրուեցաւ, բայց մերժեց զինակցութեան առաջարկը: Յետոյ Յունաստանի արտաքին նախարարը գնաց, բայց կը թուի թէ արդիւնքը շատ մեծ չէ: Այժմ Ռումանիան կը փորձեն:

Պաշտօնեաներու գործադուլը

Երեքշաբթի օր պատկառելի ցոյց մը կատարեցին պետական պաշտօնեաները, երեսփ. ժողովին առջև, թոշակի յաւելում պահանջելով: Փարիզի ամբողջ ոստիկանութիւնը շարժման մէջ դրուած էր: Հեծեալ թէ հետիոտն ոստիկաններ կը հսկէին խորհրդարանին շուրջը, որ պաշարուած էր: Պաշտպանութեան տակ էին նաև Էլիզէի պալատը և ելմտական պաշտօնատունը: Ժամը 6ին տեղի ունեցաւ առաջին համախմբումը, բայց ոստիկանութիւնը կրցաւ ցրուել: Սակայն կէս ժամ յետոյ ցուցարարները աւելի շատցան և հսկայական թափօր մը կազմեցին: Յանկարծ կէս ճամբէն նոր ոստիկաններ հասան և նորէն ցրուեցին: Հինգ հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը համախմբուեցաւ արտաքին նախարարութեան առջև, և յաջողեցաւ մինչև Էթուալ հասնիլ: Ժամը 8ին ցոյցը վերջացաւ: Պզտիկ ցոյցեր եղան նաև ուրիշ թաղերու մէջ: Ընդամէնը 300 հոգի ձերբակալուեցան, որոնց մեծ մասը ազատ արձակուեցաւ քիչ յետոյ:

Ոստիկանական կարգադրութեանց անձամբ կը հսկէին ներքին նախարար Պ. Սարօ եւ ոստիկանական տեսուչը:

Հռչակաւոր խաբեբայ մը ձերբակալուած

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը վերջապէս յաջողեցաւ ձերբակալել ռուս հռչակաւոր խաբեբայ Սթավիցքին, որ կը փնտռուէր ամիսներէ ի վեր: Կալանաւորը վարպետ էր դրամատուններ կողոպտելու արհեստին մէջ եւ մինչեւ հիմա Յուկէս միլիոն ֆրանք շորթած էր, թէեւ ձերբակալութեան ատեն հազիւ 15 հազար ֆրանք գտնուեցաւ քովը: Իր մատնանշումին վրայ ձերբակալուեցաւ նաեւ քարտուղարը, որ փարթամ կեանք կը վարէր իր կողոպուտներուն շնորհիւ: Խաբեբան բանտի մէջ էր եւ յաջորդ օրը սահմանը պիտի անցնէր Զուիցերիա ապաստանելու համար, բայց ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ:

Աւարը կը շարունակուի

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ գաղթականներու տեղաւորման վարչութիւնը նկատի առնելով օրէնքէն թոյլտուութիւնը, սկսած է Հայերու «լքեալ» գոյքերն ալ թուրք գաղթականներուն տալ:

Հայ ընտանիք մը ջարդուած

Ֆրանսացիները կը շարունակեն Դամասկոսի մաքրագործման աշխատանքները: Ապստամբներու դիմադրութիւնը հետզհետէ կը նուազի: Հաղորդակցութեանց ազատութիւնը ապահովելու համար պաշտպանողական միջոցներ ձեռք կ'առնուին: Ապստամբները, ստիպուած ըլլալով նահանջել, իրենց ճամբուն վրայ վայրենութիւններ կը գործեն: Հայ ընտանիք մը ջարդուած է:

«Մ. Կոյս»ին սանտը

Կեսարիոյ մէջ «Գրզ Մարիամ» անուն ծանօթ 60նոց կոյս մը, ընտանիքէն մինակ մնացած, մէկ տարիէ ի վեր ուխտ ըրած է 100 անկնունք երախաներու կնքահայր ըլլալ, աղքատիկ տղաքներէ փոխ-կնքահայրեր ճարել եւ իւրաքանչիւր կնքուած տղու համար 50 ղրշ. վճարել: Վարդավառի առտուն «կոյս Մարիամ» 17 երախաներ կնքել տուած է, 9 մանչ, 8 աղջիկ, բայց մկրտուածներէն 3 տարու փոքրիկ մը արձանագրուած միջոցին փախած է: Վարդավառին երկրորդ կիրակին 5 մանչ եւ 3 աղջիկ կնքել տուաւ:

Մինչեւ հիմա 67 սան ունեցած է: Հիմա մկրտուելիք երախայ կը փնտռէ եւ մեծ տագնապի մէջ է: «Կոյս»ը քարոզութեան ելեր է որպէս զի երիտասարդները ամուսնանան եւ մկրտուելիք երախաներ հասցնեն իրեն...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆ-ԻՋԸՐԷՆ Վ. Հովիւեան պատասխանելով կաթող. պատուիրակութեան դիւանէն իրեն դէմ եղած հրատարակութեան, բացարձակապէս կը հերքէ «այդ անհիմն զրպարտութիւնը» եւ կ'ըսէ թէ ակնարկուած կինը Պէյրութէն կը ճանչնայ եւ ընդհակառակն ինք մերժած է անոր ամուսնութեան առաջարկները:

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԷՆ Պ. Գ. Պարծանքեան եւս բողոքելով իր մասին եղած ամբաստանութեան դէմ, կը յայտնէ թէ ոչ մէկ ինքնագիր նամակ ունի օրիորդին մօտ ամուսնութեան խոստումով եւ թէ իր քով կայ յիշեալ աղջկան մէկ նամակը, որով տարօրինակ առաջարկներ կ'ընէ:

ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Յուլիս 18 կիրակի կէս օրէ վերջ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մօտերը գտնուած է սեւ պայուսակ մը, մէջը կնոջ եւ երախայի շորերով: Դիմել խմբագրատուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարնեցի Կարապետ Մարանճեան կը փնտռէ հօրաքրոջ տղան Լեւոն Մանասեանը, որ 1922ին Պոլսէն Ռումանիա անցած էր: Տեղեկացնել G. Marandjian, Bazar Ararat Le Pouzin (Ardèche France):

Եօզկատցի Կարապետ Անտոնեան կը փնտռէ ընիկ Եօզկատցի Կարապետ Թէրզի Մկրեան, քոյրը Շահանիկը, հօրը անուն Բէնիամին, մօրը Շնորհիկ, հայրերնին երբեմնի ուսուցիչ Եօզկատի վարժարանին, որոնք Յունաստան ըլլալ կը կարծուին: Տեղեկացնել Garabed Andonian Route Privas (Բրիվա) Maison Rey, Le Pouzin (Ardèche): Կը խնդրուի Յունաստանի թերթերէն արտատպել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Գոյամարտ» խումբի ժողովը կիրակի ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր զեկուցում: Անդամատետրերը միասին բերել:

Հ. Յ. Դ. «Արմէն-Գարօ» խումբի ժողովը՝ յառաջիկայ Շաբաթ 31 Յուլիս երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի սրահը:

ԻԹԱԼԻ Թաղամասի Հ. Յ. Դ. խումբին անդամակցիլ փափաքողները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին Շաբաթ երեկոյ, Յուլիս 31, ժամը 8.30ին, 192 Av. d'Italieի սրճարանը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ Միութիւններու ընդհ. պատգամաւորական ժողովը՝ Յուլիս 31ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince: Կը հրաւիրուին բոլոր Հայրենակց. Միութեանց ներկայացուցիչները:

ՓԱՐԻԶԱԲՆԱԿ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ եւ շրջականներու հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի՝ Կիրակի Օգոստոս 1, կէս օրէն վերջը ժամը 2ին Տ. Գահվէճեանի բնակարանը, 26 Rue Blanqui à, K. Bicetre (Seine). մէթրօ Իթալի:

ՌՈՍՏՈՄ Լսար. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 31 Յուլիս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple: Օրակարգ խիստ կարեւոր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Օգոստ. 4ի Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Զեկոյց պատգամաւորի կողմէ եւ ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ու կէսին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական փորձերը տեղի կ'ունենան, ամէն Կիրակի առաւօտ C. A. Mont' rougeի մարզադաշտին մէջ: Ժամադրավայր Փօրթ տ'Օրլէան:

ՓՈՒԹԱՑԷ՛Ք ԳՆԵԼ

"ՄԱՅԻՍԻ 28,,Ը

Աշխատակցութեամբ Ա. Ահարոնեանի, Ա. Իսահակեանի, Ա. Խատիսեանի, Ռուբէնի, Մ. Վարանդեանի, Ս. Վրացեանի, եւլն.: Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի: 14 մեծ և փոքր պատկերներով: Տպագր. Կ. Յ. Ներսէս, Փարիզ, 1926: Գին 5.50 ֆրանք: Կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Le Gérant : H. TEURNIER

Impr. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e

ՍԱԿԱՐԱՆ

27 Յուլիս 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթեռլին,	L. St.	203	50
Տոլար,	Dollar	41	60
Մարք (ոսկի)	Mark	10	—
Թրքական թղթ.	L. Trq.	22	—
Թրք. ոսկի	» or	183	—
Մէճիտիէ	Médjidié	14	—
Լէվա 100 հատը	Léva	28	50
Տրախմի »	Drachme	44	50
Լիր » »	Lire	132	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	100	25
Զուից. »	Frc. Suisse	810	—
Լէյ 100 հատը	Ley	18	70
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	208	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3700	—
» II	»	2600	—
» III	»	2450	—
Ռումելիի երկթղ.	Lots turcs	170	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette